АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Вінниця 2018

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**Збірник матеріалів
ІІ Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

Випуск 7

Вінниця 2018

УДК 373.2/.3(100)(06)

А 43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 23.04.2018 року)

Редакційна колегія:

Голюк О.А., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (*голова*)

Демченко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Родюк Н.Ю., кандидат філологічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Грошовенко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Пахальчук Н.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Рецензент:

Шахов В.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

А 43 Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 19-20 квітня 2018 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. – Вип. 7. – 326 с.

A 43 Actual problems of the teacher's creative person forming in the context of continuity of preschool and primary education: Collection of the International Scientific Internet Conference (Vinnytsia, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 19-20 April 2017) / ed. O. Holiuk ; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Faculty of Preschool, Primary education and Art. – Vinnytsia : Ltd «Mercury-Podillia», 2018. – Issue 7. – 326 p.

До збірника включені наукові статті з актуальних проблем професійно-творчої підготовки педагогів у контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, що підготовлені викладачами і студентами України та Білорусії в межах наукового співробітництва.

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО ІІ-1V рівня акредитації, педагогічним працівникам початкової школи та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами навчання й виховання дітей.

The collection includes scientific articles on actual issues of professional and creative training of teachers in the context of the tasks of implementing the continuity of preschool and primary education, prepared by teachers and students of Ukraine and Belarus within the framework of scientific cooperation.

The publication is oriented on lecturers and students of universities, teachers of primary school and institutions of preschool education, and everyone who is interested in problems of education and upbringing of children.

УДК 373.2/.3(100)(06)

ISBN 978-617-530-117-7

© Авторський колектив

Зміст

Секція 1. ПЕДАГОГІКА ТВОРЧОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Тетяна Белінська. Значення народної музики у педагогічній діяльності М.Лисенка ……..... **7**
Уляна Бурдейна. Формування духовності молодших школярів засобами хорового мистецтва…. **11**
Людмила Василевська-Скупа. Художньо-творчий розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі виконавської інтерпретації вокального твору…… **14**
Лідія Остапчук. Роль музичної етнопедагогіки у вихованні особистості……..... **17**
Ірина Руцька. Мотивація як фундамент формування мовної особистості учнів початкової школи……. **21**
Жанна Штепа, Ірина Пацкань. Формування музичної культури студентів у класі постановки голосу..... **24**

Секція 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Вікторія Берко. Використання сюжетно-рольової гри у процесі виховання дружніх стосунків у дітей старшого дошкільного віку…… **28**
Ірина Бузенко. Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх педагогів у педагогічному коледжі……. **32**
Ольга Бурдейна. Обгрунтування педагогічних умов формування логіко-математичних понять…. **34**
Наталія Вінницька. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів…….. **38**
Катерина Дроздова. Психолого-педагогічні вимоги до творчої діяльності та особистості педагога в контексті завдань наступності дошкільної та початкової освіти…….. **42**
Людмила Федорик. Наступність у роботі закладу дошкільної освіти і школи у контексті підготовки дітей до шкільного навчання…… **43**

Секція 3. ЗМІСТ І ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Роман Голюк. Використання потенціалу позааудиторної роботи як засобу підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з родинами…….. **49**
Анастасія Оляновська. Особливості фахової підготовки студентів до екологічного виховання молодших школярів у контексті культурологічного підходу…….. **52**
Ольга Хода. Екологічна компетентність молодших школярів як інтегративне утворення…….. **55**
Олена Черешнюк. Готовність вихователів закладів дошкільної освіти до формування у дітей економічного досвіду……. **59**

Секція 4. СВІТОВИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ТВОРЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Леся Гордаш. Творчий підхід учителя до розвитку діалогічного мовлення дітей початкової школи……. **62**
Наталія Заяц. Реалізація вихователями закладів дошкільної освіти творчої спадщини педагогів-гуманістів щодо виховання поваги до батьків у старших дошкільників……... **65**
Катерина Крутій. Вплив сповивання на розвиток сенсорного інтелекту малюків……..…… **68**
Вікторія Шевчук. Історичні засади дослідження навчально-виховного потенціалу ігрової терапії……. **72**

Секція 5. СТВОРЕННЯ КРЕАТИВНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Олена Компанець. Казкотерапія та її вплив на формування здров'язберігаючої компетентності молодших школярів……... **75**
Катерина Корчинська. Використання інноваційних технологій у розвитку зв'язного мовлення молодших школярів…… **77**
Оксана Марценюк. Значення сім`ї в розвитку творчого потенціалу обдарованої дитини..……. **80**
Ольга Маслянко. Виявлення проявів обдарованості та творчості в учнів початкової школи як наукова проблема…..…… **84**
Альона Скоробагач. Створення творчого культурно-освітнього простору для розвитку обдарованості дітей..…… **88**

Секція 6. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ

Марина Андрущак. Організація ранкових зустрічей з першокласниками за технологією нової української школи..... **93**
Оксана Антонюк. Історико-педагогічний контекст проблеми формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку…..…….. **97**
Ярослава Білоус. Розвиток лідерських здібностей молодших школярів засобами творчих ігор… **101**
Ольга Бурковська. Інноваційні технології та методики навчання для формування у дітей дошкільного віку уявлення про всесвіт..…… **104**
Тетяна Главацька. Проектна діяльність старших дошкільників народознавчого спрямування…….…. **108**
Олена Гудима. Дослідницька діяльність у формуванні природничих уявлень молодших школярів..... **111**
Тетяна Зварич. Використання творчих ігор у роботі з дітьми молодшого шкільного віку…… **114**
Каріна Здихальська. Роль дитячої книги у формуванні основ екологічної культури молодших школярів…… **118**
Вікторія Зіневич. Використання елементів кольоротерапії у фізкультурно-оздоровчій діяльності з дітьми…… **121**
Надія Іванова. Змістова характеристика методів організованої і самостійної діяльності у роботі з дітьми дошкільного віку……. **123**
Марина Кісєльова. Методичний потенціал автентичних мультиплікаційних фільмів у формуванні англомовної лексичної компетентності…..……... **125**
Анна Коваленко. Педагогічні умови формування емоційної культури молодших школярів…….. **127**
Лілія Ковальчук. Розвиток соціальних здібностей молодших школярів у творчих іграх…..……... **130**
Тетяна Копитко. Формування музичної культури учнів засобами вокально-хорового мистецтва…….. **134**
Руслана Коцюбка. Розвиток соціального інтелекту дітей у творчому середовищі закладу дошкільної освіти…… **136**
Оксана Кравець. Інтерактивні форми та методи виховання гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку……. **140**
Валентина Кравчук. Інтегровані уроки літературного читання в початковій школі……..... **144**
Світлана Кунда. Упровадження елементів розвивального навчання на уроках інформатики в умовах школи першого ступеня…..……. **146**
Ірина Лущан. Теоретичні основи екологічного виховання молодших школярів……. **149**
Надія Любарська. Емоційна сфера особистості дошкільника: дефінітивний аналіз……... **152**
Жанна Мамчур. Особливості розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку……... **156**
Юлія Марценюк. Розвиток мовлення дошкільників в ігровій діяльності……. **160**
Марія Маціборa, Христна Сітарська. Підвищення зацікавленості дітей у спортивній діяльності……... **164**
Марія Нілова. Особливості розвитку математичних здібностей дітей старшого дошкільного віку

в процесі формування елементарних математичних уявлень..…… **166**
Оксана Олея. Казкотерапія – сучасна технологія формування особистості дитини..…… **171**
Наталія Оніщук. Організація проектної діяльності молодших школярів у контексті ідей «нової української школи»…….. **173**
Людмила Онофрійчук, Михайло Собко. Шляхи формування музично-пізнавального інтересу учнів молодших класів…… **176**
Леся Паламарчук, Тетяна Димчак, Олена Ремета. Виховання творчої особистості дитини дошкільного віку…….. **179**
Марина Пасічнюк. Український музичний фольклор як фактор формування духовної культури молодших школярів……. **181**
Тетяна Петлінська. Малі фольклорні твори як засіб виховання молодших школярів……. **184**
Марія Поліщук. Дидактична гра як засіб навчання та виховання молодших школярів…….. **187**
Лілія Похвалюк. Психолого-педагогічні аспекти формування природничих уявлень молодших школярів…… **191**
Анна Проніна. Формування основ економічної культури у молодших школярів..…… **193**
Вікторія П'ятниця. Співробітництво закладу дошкільної освіти з сім'єю з питань розумового розвитку і пізнавальної активності дошкільників……. **195**
Театьяна Райчёнок, Татьяна Лукашевич, Владимир Полулех. Особенности обучения школьников технологии ткачества……. **200**
Юлія Руденко. Проблема використання музики на уроках фізичної культури у школі і ступеня.. **202**
Любов Савінська. Аналіз творчого досвіду впровадження елементів технологій розвитку творчого мислення вчителями початкової школи…… **207**
Маріанна Салюк. Економічне виховання дітей дошкільного віку в сім'ї…….. **211**
Мирослава Сандич. Педагогічні умови морально-етичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку на основі загальнолюдських цінностей……... **214**
Валерія Сінчук. Формування загальнонавчальних умінь молодших школярів у контексті реалізації компетентнісного підходу…….. **217**
Вікторія Сирдій. Діагностика розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку…… **220**
Наталія Сич. Чинники впливу на навченість старших дошкільників лічби з використанням комп'ютера…… **225**
Марина Семенюк. Емоційно насичені виховні ситуації в роботі з дітьми старшого дошкільного віку…….. **229**
Ілона Соколовська. Моральне виховання молодших школярів на уроках читання..... **233**
Наталія Сорока. Значення науково-художніх творів для розвитку молодших школярів……. **235**
Анастасія Стасюк. Проблемний підхід у формуванні природничих уявлень……. **238**
Вікторія Струк. Розвиток емоційної сфери молодших школярів на уроках літературного читання…….. **239**
Емма Суконнік. Формування виконавської майстерності учнів музичного фаху..……. **242**
Валентина Танасюк. Пізнавальний інтерес як найцінніший мотив навчальної діяльності молодших школярів на уроках рідної мови…… **245**
Світлана Тарнавська. Елементи цікавого мовознавства як спосіб активізації навчання учнів початкової школи…….. **248**
Лариса Телятник, Інна Ковалько. Казка як засіб виховання молодших школярів……. **250**
Дарія Ткачук. Особливості морального виховання молодших школярів…..…… **253**
Руслан Токайло. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку…….. **257**
Наталія Трохіна. Дидактична гра на уроках природознавства як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів..…… **260**
Яна Тюхтій. Здоров'язберігаючі технології та їх використання у початковій школі..……... **264**
Діана Харковенко. Патріотичне виховання молодших школярів – шлях до життєвої компетентності…… **267**
Тетяна Чернецька. Використання дидактичних ігор на формування у дітей середнього віку уявлень про лічбу предметів…… **270**
Ірма Швидка. Мисленнєві задачі на уроках математики як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів……. **275**
Юлія Шевчук. Формування творчих здібностей молодших школярів засобами інноваційних технологій…… **277**

Станіслав Шкрабалюк. Використання казки як засобу розвитку діалогічної культури дітей старшого дошкільного віку..... **279**
Любов Шпирко. Екологічне виховання молодших школярів у ракурсі зарубіжних освітніх тенденцій..... **283**
Марина Юрчак, Альона Головатюк, Віталіна Бацінко. Підвищення зацікавленості батьків в активізації фізичної активності дітей..... **289**
Ольга Яричук. Діагностика сформованості логіко-математичної компетентності дітей 5-го року життя..... **292**
Юлія Супрун. Шляхи екологічного виховання молодших школярів у процесі вивчення природознавства..... **297**

Секція 7. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Юлія Бабенко. Інтеграція як сучасний підхід до організації навчання в початковій школі..... **300**
Наталія Мачинська. Формування громадянських компетентностей у майбутніх вчителів початкової школи в процесі професійної підготовки..... **303**
Ольга Наконечна. Інтегрований підхід до змісту початкової освіти в контексті розвитку нової української школи..... **305**
Марія Педченко. Вимоги до творчої діяльності вчителя у рамках концепції «нова українська школа»..... **309**
Ярослава Пилипенко. Дослідництво як фактор успішної діяльності вихователя..... **312**

Секція 8. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ

Ірина Бей. Принципи фахової підготовки студентів до проектної діяльності в основній школі.... **315**
Ірина Лапшина. Формування когнітивного компоненту готовності майбутніх учителів до інтегрованого навчання молодших школярів..... **318**
Антоніна Очеретнюк. Підготовка майбутніх педагогів до художнього-естетичного виховання дітей в контексті компетентнісного підходу..... **322**

ЗНАЧЕННЯ НАРОДНОЇ МУЗИКИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ М. ЛИСЕНКА

Т.В.Белінська, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE SIGNIFICANCE OF FOLK MUSIC IN M. LYSENKO'S PEDAGOGICAL ACTIVITY

T.V.Belinska, *Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Senior Lecturer*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню збирацької, видавничої, фольклористичної діяльності М. Лисенка в контексті педагогічного спрямування. Розглядається найперша спроба реалізації митцем у Музично-драматичній школі викладання музичного фольклору.*

Ключові слова: *народна музика, музичний фольклор, педагогічна діяльність, М. Лисенко.*

Abstract. *The article is devoted to the study of M. Lysenko's collectivization, publishing, folkloristic activity in the context of pedagogical orientation. The first attempt to implement the artist at the Musical-Drama School of Folklore Teaching is considered.*

Keywords: *folk music, musical folklore, pedagogical activity, M. Lysenko.*

Останніми роками вчені звертаються до дослідження педагогічних персоналій на новому рівні, розглядаючи їх у сукупній системі особистісних, соціальних і внутрішньо наукових детермінант. Ґрунтовне вивчення та усвідомлення історичного досвіду допомагає краще пізнати минуле, збагнути сьогодення й передбачити майбутнє. У цьому зв'язку значної актуальності набувають дослідження творчої спадщини видатних вітчизняних педагогів з метою подальшого використання отриманих результатів у процесі модернізації системи освіти.

Це стосується і видатного основоположника української класичної музики, композитора, педагога Миколи Віталійовича Лисенка (1842-1912). Крім його ролі як найвизначнішого збирача українських народних мелодій XIX – початку XX століть, фольклористична діяльність М. В. Лисенка знаменна ще й тим, що безпосередньо переросла в діяльність педагогічну.

Вітчизняна музично-педагогічна наука ще навіть не торкнулася величі цієї людини у справі музично-фольклористичного і музично-професійного виховання. Сучасні музично-педагогічні дослідницькі праці багато в чому розвивають музично-виховні ідеї М. В. Лисенка – Великого Громадянина і національного музичного педагога. В багатьох працях сучасних дослідників історії й теорії музичної педагогіки бачимо розвиток його ідей національного музичного виховання.

Визначні науковці (Л. Архімович, Т. Булат, М. Гордійчук, М. Загайкевич, Л. Корній, Н. Костюк, С. Людкевич, Р. Скорульська, Ф. Стешко, З. Штундер та ін.) вивчали різні аспекти творчості митця. Пізнання М. Лисенка як громадянина патріота, для якого рідна мова і народна пісня була духовною основою творчості та життя.

Саме, етап фольклоризму (використання народних мелодій в авторській творчості) та накопичення записів народної музики (для майбутніх наукових студій та навчального використання) завершується діяльністю М. В. Лисенка – не тільки видатного композитора, фундатора української національної композиторської школи, але й відомого громадського та музично-педагогічного діяча. Саме з нього в Україні (і загалом у Російській імперії) розпочинається навчання музиці на прикладах народної музики.

Визначну сторінку збирацької, видавничої та композиторської праці над народною піснею становлять 7 випусків «Збірника українських пісень» (видані в обробці для голосу й фортепіано між 1868 та 1911 роками), перевидані у «Зібранні творів» М. В. Лисенка [8; 5]. У кожному випуску вміщувалося по 40 пісень. Мета, яку поставив перед собою М. В. Лисенко, була подвійною: з одного боку, пошуки у сфері гармонії, яка відповідала б стилістиці української народної пісні, з іншого боку – створення джерела сольного репертуару для професійних і аматорських виконавців. Мелодії «Збірника українських пісень» М. Лисенко відбирав надзвичайно вимогливо: мало не кожна пісня «Збірника» – у своєму роді шедевр. «Істотною рисою матеріалів, вміщених у «Збірнику українських пісень», є те, що ритмомелодика відзначається особливою вишуканістю, часто – розкішністю. Серед таких пісень, що зробили б честь будь-якому композитору, коли б належали авторському перу, – «Ох, і не стелися, хрещатий барвінку», «Ой гаю мій, гаю», «Ой на гору козак воду носить», «Ой не шуми, луже», – пише А. І. Іваницький [4, 78 – 79].

Пісні з цього «Збірника» виконували численні видатні співаки: Соломія Крушельницька, Оксана Петрусенко, Марія Литвиненко-Вольгемут, Іван Паторжинський, Олександр Мишуга, Борис Гмиря та багато інших. Свого репертуарного значення «Збірник» не втратив і досі. Більш того: сьогодні він належить до найголовніших навчально-репертуарних посібників для студентів-вокалістів музичних училищ, консерваторій, мистецьких факультетів. Цей «Збірник» є яскравим прикладом того, як фольклорні наукові видання та видання репертуарні з часом перетворюються на педагогічні, коли визрівають для того культурні й освітні умови. Сказане торкається й інших записів та обробок українських народних пісень М. Лисенка.

Окремо, з уваги на звертання до фольклористичної спадщини М. Лисенка з педагогічною метою, слід зупинитися на 7-у випускові «Збірника українських пісень». 7-й випуск з невідомих причин було опубліковано М. В. Лисенком без паспортів і без вказівки на місце запису. На початку 1980-х років А. І. Іваницький, з'ясувавши, що пісні 7-го випуску було записано С. А. Венгрженовським у Хотинському повіті Бессарабської губернії наприкінці XIX ст., провів кілька студентських навчальних експедицій у Чернівецьку область. Таким чином, було поєднано наукову мету (пошук варіантів до опублікованих М.В. Лисенком пісень у 7-му випускові) та завдання студентської фольклорної практики. Було виявлено і записано 15 варіантів. Дослідження дало підстави для висновку: «Поки що можна констатувати: тематика і ритміка пісень VII вип. «Збірника українських пісень» М.В.Лисенка справді показові для фольклору Подільсько-Бессарабського Подністров'я. Це підтверджує думку К. В. Квітки, що пісні VII вип. могли бути записані в колишньому Хотинському повіті Бессарабської губернії (він простягався на південний схід до р. Чугур, лівої притоки р. Прута)» [3, 76 – 77]. Наведений приклад засвідчує педагогічний ракурс використання фольклористичної спадщини М. В. Лисенка – у навчальному курсі «Фольклорна практика».

У 1876 р. М. В. Лисенко видав збірку «Молодощі», до якої увійшли дитячі та молодіжні пісні та ігри. Цей збірник має ту ж щасливу долю і використовується в педагогічній роботі. 1990 року його було перевидано [7] в одній книзі разом з іншою працею М. В. Лисенка «Збірник народних пісень в хоровому розкладі». М. В. Лисенко був надзвичайно далекоглядним і вірив, що настане час, коли його збірники фольклору будуть використовуватися саме як навчальні посібники. Дослідниця творчості М.В.Лисенка З.І.Василенко писала: «Збірка М. Лисенка «Молодощі» ще й до нашого часу не втратила своєї життєвості. Особливо важлива її роль у художньому вихованні дітей. Пісні збірки неодноразово передруковувалися у різних педагогічних збірниках» [2, 128 – 129].

Після революції 1905 року, коли на якийсь час було скасовано заборону української мови і постало питання відкриття народних шкіл, М. В. Лисенко нарешті втілює у життя свою давню мрію: видає «Збірку народних пісень в хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого і підстаршого віку у школах народних» (1908 р.), яка була згодом не раз перевидана [6]. «Випускаючи сю збірку народних пісень в хоровому розкладі, – писав

М.В.Лисенко у «Передньому слові», – впорядник мав на меті уживання й ширення її в школах людових для учнів молодшого й підстаршого віку, даючи дітям у науку співу шкільного здоровий, корисний матеріал з мелодій рідної пісні.

У тій меті впорядник використав народний матеріал в цілій його повні, перевівши науку шкільного співу через ціле життя народне, як воно одбилося в відповідних піснях народних, простуючи від несвідомого віку дитячого в його співах-іграх далі через гуртування молоді в забавах молодечого віку (танки, хороводи)» [6, 3]. Там же М. В. Лисенко пояснює, що весільні пісні до збірника він не включив «як не відповідаючі по змісту цілям школи». Крім цих пояснень, М. В. Лисенко приділяє увагу дидактичним принципам поступовості і доступності. Він пояснює, що пісні упорядковано за зростанням трудності, починаючи від одноголосих, а далі поступово додаються підголоски. Як діяльність М.В.Лисенка в цілому, так і його педагогічні погляди свідчать про турботу виховання молодого покоління свідомих українців, а також продуманість методики навчання та репертуару. «Збірка пісень в хоровому розкладі...», видана у Києві в 1908 році, створена як перший серйозний, методично виважений посібник з музичного виховання дітей шкільного віку. Про цей збірник З. І. Василенко пише: «З певністю можна говорити про велику значимість цього художньо-педагогічного посібника в галузі розвитку дитячого хорового мистецтва і в ознайомленні з народнопісенним багатством України» [2, 174].

У 1903 року у Львові було широко відзначено 35 років творчої діяльності М.В.Лисенка. Українське громадянство зібрало кошти на купівлю дачі для композитора, але він вирішив на ці гроші відкрити власну Музично-драматичну школу. Вона почала діяти з осені 1904 р. Програми музичних дисциплін відповідали рівню консерваторій [1, 181]. «Народна пісня і класична музика стали основою, на якій Лисенко провадив навчання. Він цілком свідомо поставив своїм завданням виховувати кадри національних музикантів-професіоналів. Для успішного розв'язання цього треба було не тільки виробити систему музично-теоретичного навчання, а й мати власний український репертуар – як педагогічний, так і концертний. На створення його композитор поклав багато зусиль і часу» [1, 185]. У листі до Б. С. Познанського М. В. Лисенко ділився радістю, що Школа має чимало учнів, і що багато уваги приділяється плеканню української пісні та української декламації [9, 394].

Предметом особливої турботи М. В. Лисенка була організація класу бандури. Це був небачений доти експеримент – викладання народного інструменту у професійному музичному навчальному закладі. М. В. Лисенко давно проявляв особливий інтерес до бандури. 3 грудня 1907 року на засіданні товариства «Боян» у Києві він започаткував створення спеціального відділу, який займався би бандурою і бандуристами.

Зараз ми ставимося до класів бандури, домри, балалайки тощо як до звичного і усім зрозумілого явища. Але на початку XX ст. то було нечуване диво і, ясна річ, такий вчинок тоді мало кому був зрозумілий і ще менше хто згоден був його підтримати. Найперші труднощі виникли із викладачем. Найкращою кандидатурою був, звичайно, Гнат Хоткевич – людина високоосвічена, письменник, композитор і блискучий виконавець на бандурі. Від імені М.В.Лисенка дочка М.П.Старицького Марія Старицька звернулася до Г.М.Хоткевича, який на той час мешкав у Харкові, з пропозицією переїхати до Києва і розпочати викладання гри на бандурі. Але з різних причин Г. М. Хоткевич пропозицію не прийняв. І тоді М.В.Лисенко робить наступний сміливий (якщо не сказати – ризикований) крок: запрошує до викладання слабо зрячого народного бандуриста Івана Кучугуру-Кучеренка.

У своїх спогадах Г. М. Хоткевич розповідає про історію і непрості проблеми започаткування класу бандури у Школі М.В.Лисенка. У газеті «Рідний край» було оголошено набір по класу бандури у Школу М.В.Лисенка, там же повідомлялося, пише Г.М.Хоткевич, про приїзд І.Кучугури-Кучеренка як викладача та про наявність бажаючих опановувати бандуру (на той час зголосилося 18 учнів).

На превеликий жаль (і не лише для історії музично-фольклористичної освіти, але й великого суму самого М.В.Лисенка), викладання бандури не дістало на той час гідного розвитку. І тут причина не в Лисенкові, який сердечно уболівав за справу. В листі до

С. П. Дрімцова він писав, торкаючись дуже непростих питань (концертних виступів І.Кучугури-Кучеренка та необхідності його перебування на заняттях з учнями): «А докір і протест од учнів та ще в такій справі, яка особливо дорога й люба мені, будуть дуже небажані й тяжкі надто, коли б це примусило розстроїти клас бандури» [9, 400].

Історію створюють особистості, тому ми не можемо обійти мовчанкою найпершу спробу реалізувати в навчальному закладі викладання музичного фольклору і ті складності, які, на жаль, виявилися на той час (початок ХХ століття) нездоланними і принесли М.В.Лисенкові – великому патріотові і (так воно і є) одному з лідерів всесвітнього руху за введення музичного фольклору в навчальні плани музичних учбових закладів немало тяжких проблем морального та організаційно-педагогічного порядку. Досі про ті печальні для Лисенка як патріота, музиканта, педагога питання в існуючій літературі не обговорювалися (точніше – обходилися чи замовчувалися). І це не провина людей, які торкалися цих питань в рамках радянського музикознавства та музичної педагогіки. Такі були умови. Але слід не просто розглянути спробу (десь, як на той час, навіть відчайдушного) педагогічного експерименту М. Лисенка, – необхідно в історичному плані проаналізувати причини невдачі.

Але це не була поразка. М.В.Лисенко своєю громадянською мужністю, патріотизмом, особистим баченням перспектив вивчення народної музичної творчості заклав ті мистецькі та педагогічні основи, які згодом, вже за Радянської держави, були реалізовані і завоювали визнання усього світу. Як би ми зараз не говорили про такі сторони радянського мистецтва, як заідеологізованість, пропаганда радянського способу життя, штучний розквіт національних культур (частково в «лапках»), але мусимо визнати: не все у ті часи було цілком помилковим. Зокрема, розвинена система культурно-освітньої та виховної роботи з погляду масового охоплення мільйонів дорослих і дітей була зразковою.

Отже, ми можемо зробити висновки, що М.В.Лисенко своєю композиторською, громадсько-патріотичною та педагогічною діяльністю заклав такі основи майбутнього музичного виховання, які за їх національно-фольклорними основами і перспективами по-справжньому ще тільки починають реалізуватися. Він випередив свій час і стан громадянської зрілості суспільства у ставленні до музично-народної культури принаймні на сотню років. Можна сподіватися, що той стан музичної освіти усього народу, заснований на повазі й пошануванні народних традицій, який ми бачимо в Угорщині, буде реалізовано й в Україні. Те, що здійснив Золтан Кодай у системі національного музичного виховання в Угорщині, нам ще належить зробити. Усі підстави для цього є: найбагатший у світі фольклор, розвинений фольклоризм, зрілість музично-теоретичної думки, талановиті педагоги, які будують методику музичного виховання на традиціях фольклору, – слід сподіватися, що усі ці багатства будуть з часом перетворені в глибоку й досконалу систему музичного виховання на матеріалах традиційної музичної народної творчості.

Список використаних джерел:

1. Архімович Л. М. Лисенко. Життя і творчість / Л. Архімович, М. Гордійчук. – К. : Муз. Україна, 1992. – 256 с.
2. Василенко З. І. Фольклористична діяльність М. В. Лисенка / З. І. Василенко. – К. : Наук. думка, 1972. – 188 с.
3. История русской музыки : в 10 т. [авторы тома: *Ю. В. Келдыш, Т. В.* Корженьянц, Е. М. Левашев]. – М. : Музыка. – Т.5: Первая половина XIX века. – 1988. – 520 с.
4. Іваницький А. Коментарі та примітки до статті «Фольклористична спадщина Миколи Лисенка» // Квітка К. В. Вибрані статті. Ч. 2 «Фольклористичні праці»; упоряд. та комент. А. І. Іваницького. – Київ : ТОВ «ПоліграфКонсалтинг», 2005. – С. 68-77.
5. Квитка К. Избраные труды : в 2 т. [сост. и коммент. В. Л. Гошовского.].– М. : Сов. композитор, 1973, Т. 2. – 424 с.
6. Лисенко М. Збірка народних пісень в хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого і підстаршого віку у школах народних / М. Лисенко. – К. : Муз. Україна, 1994. – 96 с.
7. Лисенко М. Молодощі. Збірка танків та веснянок. Збірка народних пісень в хоровому розкладі / М. Лисенко. – К. : Муз. Україна, 1990. – 144 с.
8. Лисенко М. В. Зібрання творів : в 20 т. [муз. ред. М. І. Вериківського, літ. ред. М. Т. Рильського.]. К. : Мистецтво. – Т. XVIII: Українські народні пісні для голосу з фортепіано. – 1953. – 231 с.
9. Лисенко М. В. Листи / упоряд., приміт. та комент. О. Лисенка. – К. : Мистецтво, 1964. – 533 с.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

У. Бурдейна, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Т.В.Белінська, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING THE SPIRITUALITY OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF CHORAL ART

U. Burdeina, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті висвітлюється питання духовності як найвищої соціальної цінності. Автор розглядає можливості впливу хорового мистецтва на емоційно-почуттєву сферу молодшого школяра як одного із способів формування духовності.*
Ключові слова: *духовність, хорове мистецтво, хоровий спів, вокально-хорова робота, молодші школярі.*

Abstract. *The article deals with the issue of spirituality as the highest social value. The author examines the possibilities of influence of choral art on the emotional and sensory sphere of the younger schoolchildren as one of the ways of forming spirituality.*
Keywords: *spirituality, choral art, choral singing, vocal and choral work, younger schoolchildren.*

Сьогодні гостро ставиться питання про місце і роль вокального виховання в духовному становленні особистості. Вокально-хорова робота відкриває учням великий світ музичного мистецтва, озброювати вміннями і навичками музичного самовираження, забезпечуючи розуміння музичних творів, залучаючи до колективної творчої діяльності, розвиваючи естетичні здібності. Серед ефективних засобів у плані духовної моралізаторської дії надається хоровому мистецтву. Саме хорове мистецтво являється потужним каталізатором виховання духовності молодого покоління, тому що спів – найдоступніший вид виконавської діяльності.

Вивченням процессу особистісного, духовного становлення людини займалися: І. Бех («Гуманна педагогіка», «Педагогіка добра»), О.Олексюк («Педагогіка духовного потенціалу особистості»), Т.Тюрін («Духовна педагогіка»), В.Кравець (гендерна педагогіка), М.Стельмахович (народна педагогіка, етнопедагогіка), а також мистецька, зокрема музична педагогіка – Л. Масол, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька.

Визначення духовного світу як однієї з граней свідомості зустрічаємо у Л.Шкляр, Є.Карповського, як особистісну свідомість визначає духовний світ А.Райляну, наголошує на свідомих елементах духовного світу Г.Нестеренко. Водночас у деяких дослідженнях (Н.Шляхова, Ф.Хатипов, В.Щербіна) духовний світ – це насамперед світ почуттів. Досить чітку структуру духовного світу особистості подав В.Сухомлинський назвавши складові стуктури внутрішніми, духовними силами людини: розум, почуття, погляди, переконання, воля. Інтелект, почуття і волю називає основними структурними елементами духовного світу особистості Г.Ващенко. Таку ж структкру подають і Б.Софронов, Л.Дорогова.

Видатні представники українського музичного мистецтва М.Лисенко, М.Калачевський, В.Сокальський, Н.Аркас, К.Стеценко, Я.Степовий, О.Нижанківський, Д.Січинський, М.Леонтович, С.Людкевич та інші українські композитори піклувались про формування духовності підростаючого покоління засобами народної пісні через створення навчально-методичної літератури.

На сьогодні, основні завдання, які повинен вирішувати учитель музичного мистецтва у процесі вокально-хорової роботи – це не тільки технічне засвоєння хорових творів, але й у першу чергу *формування духовності школярів*, що передбачає виховання позитивних

моральних якостей через сприймання та виконання вокально-хорових творів, даний процес набуде найбільшої ефективності, якщо захопити дітей музикою, дати уявлення про зв'язок музики з життям, накопичувати у репертуарі високохудожні музичні твори, дати відомості про засоби, якими композитор передає характер музики.

Великі можливості у процесі формування особистості має хорове мистецтво. Як специфічний вид людського мислення і діяльності, воно протягом великого історичного періоду більше інших мистецтв було широко і безпосередньо вплетене в процес матеріального і духовного життя людей і виконувало своє призначення в інтересах суспільства. Хорове мистецтво є яскравим виразним втіленням ментальних особливостей, національного світобачення, філософських, релігійних, моральних, естетичних поглядів, що домінують на духовний світ людини і його взаємовідношення в суспільстві, сприяло формуванню адекватного сприйняття соціуму, моральної позиції, позитивного відношення до кращих національних традицій і загальнолюдським цінностям. Хорове мистецтво вчить чуйності, по-своєму готує школярів до життя.

Молодший шкільний вік особливо сприятливий для виховання духовних якостей особистості. Емоційна чутливість, безпосередність вияву почуттів, підвищена вразливість створюють психологічні та педагогічні передумови, необхідні для розвитку музичного сприйняття в дітей, що дають можливість здійснювати вплив на формування духовності. Естетичний досвід, набутий в дитинстві, накладає відбиток на поведінку людини, стиль спілкування з іншими людьми.

Хоровий спів – один із видів колективної творчої виконавської діяльності, здатний стати дійсно масовим засобом духовного виховання дітей. Він сприяє розвитку співацької культури школярів, їх загальному і музичному розвитку; вихованню духовного світу учнів; становленню їх світосприймання, формуванню майбутньої особистості. Деякі характерні особливості дитячого хорового виконавства особливо важливі для вирішення сучасних проблем підростаючого покоління. Хорове виконавство сприяє розвитку певних рис характеру, найважливішим з яких є почуття колективізму, товариськості, взаємодопомоги, чесності, відповідальності.

Чим вищий рівень живого виконавства, тим глибша і повніша насолода від нього, і тим сильніший вплив на формування і розвиток духовних потреб самих виконавців. Хоровий спів – це колективне вираження задумів авторів, закладених в творах. Це не тільки активне сприйняття і відчуття твору мистецтва, але і уміння викликати у слухачів думки і почуття, що відповідають художньому твору. Це уміння «збагатившись – збагачувати». Хорове виконавство – важливий шлях активізації творчих сторін особистості. Колективне творче виконавство веде до збільшення стійкості музичних інтересів і потреб до їх вдосконалення.

Хоровий спів – прекрасний засіб розвитку творчих і фізичних сил людини. Хоровий спів у молодшому шкільному віці є одним із засобів естетичного та духовного виховання дітей в загальноосвітньому закладі і розуміється широко: як вид виконавського мистецтва, як система вокального навчання дітей, що містить необхідну суму знань, умінь, навичок, як універсальний засіб розвитку творчих здібностей дітей [3].

Задоволення, яке отримує дитина від свідомого виконавства, відрізняється від задоволення, яке вона отримує під час простого домашнього музикування. Виконуючи твори в колективі, учасники хору разом з керівником ніби знову творять, пісня починає сяяти новим змістом виконуючи її з душевним проникненням у зміст.

Співпереживання допомагає відкрити не тільки перед виконавцем, але і перед слухачем суспільну значущість і художню цінність даного твору. Виконавці ніби несуть відповідальність за «життя» твору, визнання і розуміння слухачами його художньої цінності.

Виконавство з одного боку розвиває і збагачує музично-теоретичні знання, уявлення, задовольняє музичні потреби та інтереси самих дітей, з іншого боку – вирішує задачу спілкування з слухацькою аудиторією, для якої воно повинно відкрити твір, дати можливість зрозуміти його красу.

Неабияку роль у формуванні духовності молодших школярів відіграє грамотно підібраний хормейстером хоровий репертуар який за сутністю має бути високохудожнім, змістовним і втілювати високу ідейну моральність. Репертуар повинен збагачувати і розширювати коло життєвих понять, уявлень і задовольняти духовні потреби, інтереси дітей, торкатися їх почуттів, переживань.

Висока художність репертуару, його оптимістичний характер виховують у дітей творчу активність, життєрадісність. При доборі репертуару не останнє місце належить виховному фактору: слід дбати про те, щоб твір залишав у душах юних хористів «імунітет проти вульгарності» [2]. Виразне виконання твору має бути обов'язково емоційним, в ньому має відчуватись глибина, розуміння музичних образів. Таке виконання потребує оволодіння вокально-хоровими навичками які відіграють велике значення у художньому розкритті хорового твору. З цього приводу неодноразово висловлювала свою думку Н.Л. Гродзенська: «Навчаючи співу, ми не тільки турбуємось про якість пісні, але і про якість виконання… робота над піснею – … це захоплюючий процес, що нагадує стійке і поступове сходження на висоту. Учитель доводить до свідомості дітей, що над кожною, навіть найпростішою піснею потрібно багато працювати…» [1].

На вівтар виховання духовності варто додати духовну музику, яка формує у дітей християнські уявлення. Християнська мораль теж повинна бути складовою частиною навчально-виховного процесу, що формує загальнолюдські цінності у дітей, потяг до ідеалу, гармонії, любові до ближніх.

Сутність духовності полягає в постійній праці, спрямованості на самовдосконалення, на встановлення зв'язків з іншими людьми, всієї спільноти через минуле, теперішнє і майбутнє.

Важливу роль у цьому відіграє релігія, зокрема, християнство, яке не втратило своєї виховної цінності завдяки глибокому змісту моральних заповідей, звернення до людської душі, піднесеній красі культового мистецтва, обрядів та ритуалів.

Разом з народною, духовна музика є найдавнішим пластом, в якому закладені великі виховні можливості. Духовна музика є частиною нашої культурної спадщини і містить у собі твори високого мистецтва, в яких виражені глибокі філософські думки про життя людини, про страждання і терпіння, пізнання радості, думки про життя земне і вічне.

Використання духовної музики на уроках музичного мистецтва має стати однією з форм художнього пізнання світу і засобом естетичного і духовного виховання дітей. Повернення до першоджерел духовності є особливо значущим тому, що віра наших предків стверджує такі людські цінності, як добро, правда, краса, благородство, милосердя. Виражені в хоровому мистецтві почуття завжди звернені до людини, потребують співпереживання. У цьому полягає специфіка морально-естетичного впливу хорового мистецтва на дитину.

Таким чином, ефективність формування духовності значно підвищиться за умов активного сприймання молодшими школярами високохудожніх хорових творів, які сприяють не тільки розвиткові вокально-хорових навичок, емоційної сфери, а також підвищенню моральної культури, як головного чинника духовності.

Список використаних джерел:

1. Гродзенская Н. Л. Школьники слушают музыку / Н. Л. Гродзенская. – Москва : Просвещение, 1969. – 77 с.
2. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Д. Б. Кабалевський ; пер. з рос.: Н. Орлова . – Київ : Музична Україна, 1982 . – 320 с. : іл. – (Бібліотечна серія) . – Бібліогр. в підряд. приміт.
3. Коломоєць О.М. Хорознавство : [навч. посіб.] / О. М. Коломоєць. – Київ : Либідь, 2001. – 168 с.
4. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : [навч. посіб.] / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — К. : Знання. України, 2004. — 264 с.
5. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : [навч. посіб.] / Е. П. Печерська. – Київ : Либідь, 2001. – 272 с.

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВОКАЛЬНОГО ТВОРУ

Л.П. Василевська-Скупа, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ARTISTIC AND CREATIVE DEVELOPMENT OF MUSIC ART FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF EXECUTIVE INTERPRETATION OF VOCAL COMPOSITION

L.P.Vasylevska-Skupa*, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.)*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. В статті розглянуто особливості вокальної підготовки музикантів-педагогів, зокрема важливість формування їх виконавської культури та інтерпретації вокальних творів. З метою художньо-творчого розвитку студентів обґрунтовано необхідність створення психолого-педагогічних умов та специфічних методів вокальної роботи.*

Ключові слова*: вокальна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, музично-виконавська культура, інтерпретація вокальних творів, методи вокальної роботи.*

Abstract. *The article deals with the peculiarities of vocal training of musicians-teachers, in particular the importance of the forming their performing culture and the interpretation of vocal works. For the purpose of artistic and creative development of students the necessity of creating psychological and pedagogical conditions and specific methods of vocal work is substantiated.*

Key words: *vocal training of the future teacher of musical art, musical-performing culture, interpretation of vocal composition, methods of vocal work.*

Актуальним питанням вітчизняної музично-педагогічної освіти є соціальне замовлення на педагогів, здатних втілювати в життя пріоритети моральності, гуманістичного світосприйняття, творчого ставлення до професійної діяльності, котрі є активними трансляторами художньо-освітнього потенціалу мистецьких творів у навчально-виховній роботі з учнями. Відомо, що вокальне мистецтво має потужний культуротворчий і людинотворчий потенціал і є одним із впливових засобів розвитку особистості.

У зв'язку з цим зростають вимоги до вокальної підготовки студентів, в процесі якої слід особливу увагу звертати не лише на формування вокально-технічних умінь і навичок (тезаурусу), вокальних здібностей (обдарованості), а й на важливу проблему розвитку їхньої виконавської культури. Це пояснюється, передусім, суперечностями в сучасній педагогічній практиці між зростаючими вимогами до професійної підготовки педагогів-музикантів і традиційною практикою вокального навчання; високим попитом до творчої особистості викладача вокалу і відсутністю в системі підготовки вчителів музичного мистецтва відповідного методичного забезпечення; необхідністю досягнення вокальної компетентності педагога-музиканта і рівнем його практичної готовності інтерпретувати вокальні твори у процесі педагогічної діяльності.

Питання музично-виконавської культури та інтерпретації музичних творів розглядались в дослідженнях таких вітчизняних науковців, як О.Бурської, Н. Згурської, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Щолокової та ін. Специфіка вокальної підготовки майбутніх учителів музики розглядається у наукових працях В.Антонюк, Л.Василенко, О.Маруфенко, А.Менабені, Л.Пашкіної, Г.Стасько, О.Старовойтової, Г.Урбановича, Ю.Юцевича та ін.

Разом з тим, особливого погляду потребує завдання художньо-творчого розвитку студентів – музикантів у процесі вокальної підготовки, зокрема в процесі виконавської інтерпретації вокальних творів.

Поняття «музично-виконавська культура вчителя» визначається, як динамічне інтегративне утворення, що передбачає здатність розкривати, відтворювати в процесі

інтерпретаторської діяльності зміст музичного твору та доносити його до учнів у художньо досконалій формі. Музично-виконавська культура вчителя характеризує рівень особистісного професійного розвитку, прагнення до самовдосконалення. Виконавська культура вчителя відображує його індивідуальні професійні якості: спеціальні здібності, досвід, погляди, ідеали, які є стрижнем художньо-естетичної орієнтації в музичному мистецтві, у здійсненні інтерпретації творів та проведенні навчальної, виховної, просвітницької роботи [5, 6].

Термін «інтерпретація» походить від латинського слова interpretatio – опис, пояснення, тлумачення. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає пояснення цієї дефініції, виходячи із латинського перекладу:

1. Роз'яснення, тлумачення, розкриття змісту будь-чого.

2. Творче виконання художнього твору, розкриття його змісту залежно від індивідуальності актора, музиканта, режисера» [1, 220].

Цілком зрозуміло, що від майстерності виконавської інтерпретації вокального твору залежить якість здійснення соціокультурного комунікативного зв'язку: авторський задум виконавець – слухач.

На думку О.Рудницької, «художні твори, узагальнено відтворюючи різноманітні ситуації взаємин людей, моделюючи сам процес їх стосунків, досягають виняткової глибини й повноти у розкритті форм і шляхів людського спілкування, психологічного аналізу його сутності» [10, 64]. Тому надзвичайно важливим є глибоке усвідомлення студентом – вокалістом художнього образу вокального твору і його майстерне відтворення. Отже, завдяки виконавській культурі, проникливе виконання співаком пісні може зачепити душу слухача, вплинути на його емоційно - почуттєву сферу, викликати емпатійне переживання її художнього образу. Разом з тим, відбувається процес «внутрішнього інтонування», тобто рефлексивного, неусвідомленого співінтонування слухача з твором, що звучить. Даний процес з погляду психологічного механізму отримав назву перцептивної вокалізації, що є посиленою (і водночас спрощеною) формою моторного компонента сприймання: звучання музики стимулює м'язову «вокальну» реакцію слухача і певною мірою відбивається в ній. Перцептивна вокалізація є невід'ємною складовою процесу музичної перцепції як такого. Водночас, слід зазначити, що співтворча активність найбільшою мірою виявляється у процесі сприймання слухачем саме пісенних (вокально-хорових) творів, оскільки рефлекторному м'язовому відтворенню найлегше піддається вокальна мелодія [9, 495].

Звідси випливає висновок про визначальну характеристику співу як наймасовішого і найдемократичнішого виду музичного мистецтва, у якому найбільшою мірою потребується і досягається співтворчість. Саме спів виступає основою системи музично-естетичного та національного виховання особистості, її художньо-творчого розвитку та формування ідеалів. Зрозуміло, що інтерес до музики починається зі співу, а любов до пісні найкраще виявляється і виховується під час її виконання (Костюк О.Г.).

За влучним висловом М. Кагана «виконавство – це повноцінний вид творчості, поряд з діяльністю композитора і драматурга» [7, 61], однак воно має виразні відмінності, що зумовлені сформованістю особистісних якостей музиканта як виконавця, специфічними особливостями сфери художньо-творчої діяльності, суспільно значущою цінністю цього виду мистецтва. Отже вокальна підготовка студентів педагогічних університетів, крім теоретичної бази знань культурологічного спрямування, вимагає практичного засвоєння вокально-технічних та виконавських навичок, володіння ґрунтовними знаннями з питань вокальної педагогіки, суміжних наук (фізіології, психології, орфоепії, фоніатрії, гігієни, методики вокальної роботи) та передбачає розуміння мотивації до розвитку музично-виконавської культури.

Вокальний педагог Ю.Юцевич наголошував: «Навчальні завдання дисципліни «Постановка голосу» мають ґрунтуватися на широкому колі знань про природу та механізми звукоутворення, закономірностях формування співацького голосу та керування цим процесом, розумінні сутності складних фонаційних явищ, які відбуваються в людському

організмі, забезпечуючи досягнення кінцевого результату – створення художньо-музичного образу» [11, 3]. Зрозуміло, що якість створення художнього образу виконавцем вокального твору залежить від рівня його виконавської майстерності, стрижневим компонентом якої є артистичність. Даний феномен дослідники розглядають як систему особистісних якостей, що сприяє вільному самовираженню особистості вчителя [2, 20]. Тому доцільним на заняттях з постановки голосу є розвиток емоційної сфери студентів, надання їм можливості відчути художній образ, пережити його в результаті сприйняття та аналізу музичного і поетичного тексту. Разом з тим доцільно виховувати асоціативне мислення, уяву, що необхідно для формування вміння ідентифікувати себе з героєм вокального твору. В цьому зв'язку пошукові ситуації, навідні запитання допоможуть студентам знайти необхідні виконавські прийоми, проявити ініціативу. Такі дії сприятимуть активізації мислення, прояву самостійності і творчості у студентів, тобто розвитку тих якостей, котрі вкрай важливі для виконавської культури.

Основу артистичності складають наступні психологічні компоненти: володіння емоційним станом під час сценічного виступу, професійною увагою, соціальною перцепцією, уявою, спостережливістю, проявами вольових якостей. Так, для формування впевненості у собі, вольових якостей майбутнім учителям музики можна запропонувати поради Д.Корнеги. Автор наголошує на важливості досконалої підготовки, мисленнєвому налаштовуванні на успіх, заглибленні в тематику виступу. Останню пораду у галузі музично-педагогічній діяльності ми розуміємо як занурення в зміст музичного твору, ідентифікацію себе з його образом і передачу його слухачам. При цьому психолог підкреслює, що слід не звертати увагу на негативні подразники, роздуми про можливі помилки під час виступу тощо. Важливими в цій структурі є уміння психологічного настрою виконавця перед концертним виступом, створення творчого самопочуття.

Водночас виконуючи вокальний твір, слід постійно перебувати в творчому стані, використовуючи метод мисленнєвого співу (на основі внутрішньо-слухових уявлень). Сутність даного методу полягає у внутрішній зосередженості, що зберігає голос від перевтоми при повторенні музичної фрази, розвиває творчу уяву, яка необхідна для виразності виконання.

За влучним висловом М.Гарсіа, опанування інтонацією, інтервалами тощо залежить від того, наскільки чітко учень спроможний уявити собі те, що йому необхідно співати. Цілком зрозуміло, що також слід мисленнєво передбачати не лише вокально-технічні завдання для правильного виконання вокального твору, а й уявляти собі художній образ, певну ситуацію, емоційний стан героя та швидко переходити від однієї емоції до іншої. Так, для розвитку вокальних та артистичних навичок необхідно враховувати психологічні процеси, зокрема відчуття звуку в резонаторах, сприйняття роботи голосового апарату, відчуття опори звуку та свободи голосового апарату.

Відомо, що в програмі вокального концерту студенти повинні виконувати різнохарактерні вокальні твори. В зв'язку з цим їх уява має миттєво переключатися з одного емоційного стану іноді до протилежного. Тому виконавець обов'язково має бути в творчому стані, на який налаштовують перші звуки інструментального вступу вокального твору.

На думку професора вокалу Венеціанської консерваторії Ірис Коррадетті, вокаліст повинен мати високий рівень культури, тобто бути ознайомленим з багатьма мистецькими творами та їхніми стильовими особливостями, звичаями різних народів, костюмами тощо. Викладач підкреслювала, що неможливо виконувати однаково твори І.С.Баха та Д.Верді або Пуччіні, адже під час виконання вокальних творів написаних у XVI столітті слід усвідомлювати характерний для того часу класичний стиль із повільним, плавним звуковеденням. Разом з тим, музичні твори кінця XIX століття написані в романтичному стилі і вимагають більше емоційного виконання, а вокальні твори близькі до нас за часом часто потребують передачі натхненних, глибоких почуттів. При цьому підсилюється зовнішнє вираження почуттів за допомогою міміки та жестів [6, 100].

Звідси випливає доцільність використання на заняттях з постановки голосу методу

прослуховування вокальних творів у виконанні кращих співаків світу за допомогою мультимедійної дошки, фонозапису, відеофільмів, комп'ютерних програм. Після чого важливим є колективне обговорення виконавських інтерпретацій, аналіз якості звучання, прийомів, які були використані співаком для передачі певного образного змісту твору. Таке методичне коментування дає можливість порівняти інтерпретації і вибрати власну. Разом з тим, на шляху до розвитку виконавської культури слід виховувати власну волю, прагнення до успіху. Тому в процесі вокальної підготовки важливим методом є «створення ситуацій успіху».

Як своєрідну підготовку до майбутньої музично-педагогічної та виконавської діяльності вчителя музики рекомендуємо використовувати концертно-виконавську практику студентів у межах ВНЗ. Система такої практики включає наступні форми діяльності: звітні концерти класу; академічні концерти, іспити, заліки відповідно до навчальних планів; участь у конкурсах вокалістів, загальних тематичних лекціях-концертах, святкових концертах ВНЗ тощо. Майбутні вчителі, виконуючи вокальний твір, набувають досвіду психологічного загартування та естрадного спокою, володіння артистичними вміннями. Студенти усвідомлюють, що всі ці компоненти майстерності вокаліста необхідні йому для головної мети - успішного, ефективного спілкування з музичним твором і слухачем, відчуття себе посередником між ними. Тобто від усвідомлення себе партнером у творчому ланцюгу, від уміння розуміти твір, подати його, залежить рівень сприйняття слухача, можливість зачепити найтонші струни його душі, вплинути на його емоційно-почуттєву сферу та на творче осмислення вокального твору. Адже відомо, що «виконавське мистецтво відрізняється від будь-яких інших видів художньої діяльності, насамперед, тим, що пропонує не лише результат діяльності, але й сам процес творчості – співак є одночасно і творцем, і матеріалом, з якого створюється вокально-сценічний образ, і кінцевим результатом – предметом творчості» [3, 301].

Означене дає підстави стверджувати, що вокальна підготовка має максимально сприяти розвитку творчої самостійності, виконавських здібностей, підвищенню мотивації самовдосконалення, розширенню виконавського тезаурусу, формування ціннісних уявлень про вокальне мистецтво, а тому і художньо-творчого розвитку студентів, що вкрай необхідно для здійснення майбутньої соціокультурної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Большой толковый психологический словарь. – Т.2. – М. : ООО «Издательство АСТ», Вече, 2001. – С. 336.
2. Василевська-Скупа Л.П. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: [монографія] / Л. П. Василевська-Скупа. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – 208 с.
3. Гребенюк Н. До проблеми формування виконавської творчості у співаків / Н. Гребенюк // Науковий вісник Нац. муз. акад. Укр. ім. П.І. Чайковського: Серія: Музичне виконавство. Вип. 18. – К. : НМАУ, 2001. – С. 217-231.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики / Л. Б. Дмитриев. – М. : Музыка, 1963. – 546 с.
5. Згурська Н.М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Н.М. Згурська; Нац. пед. ун-т ім. М,П. Драгоманова. – К., 2001. – 16 с.
6. И. Коррадетти о мастерстве вокалиста / И. Коррадетти // Вопросы вокальной педагогіки. – Вып 5. – Изд. «Музыка» Москва, 1976. – с.91.
7. Каган М. С. О месте искусства в жизни школы / М. С. Каган // Искусство в школе. – 1992. – № 1. – С. 11- 19.
8. Кравцова Н.Є. Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти: перспективи, потреби / Сучасний контент професійного розвитку менеджерів освіти в умовах глобальних викликів та реформ : [монографія] / Н.Є. Кравцова. – Миколаїв : Видавець Ємельянова Т.В., 2017. – С.111-128.
9. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти : [монографія] / О.М. Отич; за наук. ред. І.А.Зязюна. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
10. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти / О. П. Рудницька. – К. : ГІМН, 1998. – 230 с.
11. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу : [навч.-метод. посіб. для викл. і студ, учит. шкіл різного типу] / Ю. Є. Юцевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 160 с.

РОЛЬ МУЗИЧНОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Л.О.Остапчук., *заслужена артистка України, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF MUSIC ETHNOGRAPHICS IN STUDY OF INDIVIDUAL

L.O.Ostapchuk, *Honored Artist of Ukraine, Senior Lecturer*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. У статті автор розкриває значення музичної етнопедагогіки в контексті суспільно-історичного осмислення виховної концепції музичного мистецтва, фольклору як важливого виховного чинника особистості.*

Ключові слова: *музична етнопедагогіка, фольклор, виховання, особистість.*

Abstract. *In the article the author reveals the importance of musical ethnopedagogy in the context of socio-historical comprehension of the educational concept of musical art, folklore as an important educational factor of individual.*

Keywords: *musical ethnopedagogy, folklore, education, personality.*

В останні десятиліття, коли Україна стверджується як незалежна держава, йдуть активні пошуки шляхів національного розвитку науки, освіти і виховання. Звернення до мистецтва, як одного з основних важелів піднесення культури народу, в часи національно-демократичних перетворень набуває особливої ваги. Адже це дієвий засіб у формуванні і розвитку почуттєвої та інтелектуальної сфери, що забезпечує піднесення загального культурного рівня всього суспільства, готує його успішно жити і творити в нових суспільно-економічних умовах.

Особливу роль у духовному розвитку людини завдяки своїй популярності та демократичності відіграє музичне мистецтво. Сучасне українське суспільство в цілому та педагогічна наука зокрема, на думку автора статті, дещо недооцінює ролі цього мистецького жанру в сучасних суспільних трансформаціях, розглядаючи його переважно, як елемент розваги, а не вагомий виховний фактор, тому втрачає розуміння місії музики в духовному житті українського етносу, в вихованні підростаючого покоління.

Аналізуючи розвиток народної педагогічної думки, який прийшов до нас як колективний досвід через тисячоліття з фольклором в формі звичаїв, традицій, обрядів та вірувань, можемо стверджувати, що виховна роль музичного мистецтва у всі часи була тим фактором, який в умовах бездержавності допоміг нашому народу зберегти мовну культуру, духовність, музичну ментальність, національну ідентичність. Народна педагогіка широко використовувала музику, так само як і всі інші види мистецтва, для формування особистості. Мета, принципи, методи і форми музичної етнопедагогіки залишаються актуальними і сьогодні та мають стати об'єктом дослідження педагогічної науки, а також широко використовуватися в практичній діяльності.

Українська національна система виховання бере свій початок у далеких глибинах тисячолітньої історії нашої землі і прийшла до нас в формі звичаїв, традицій, ігор, розваг, фольклору особливостей світосприймання, характеру, моралі, побуту, всього, що характеризує націю та вирізняє її з поміж інших. Сформувавшись задовго до того як педагогіка виділилася в окрему науку, вона завжди була і залишається тепер предметом уваги суспільно значимих особистостей.

Народні погляди на виховання дитини знаходимо у філософії Г.Сковороди, в педагогічних працях С.Русової, Г.Ушинського, А.Дахновича, в діяльності, світоглядних висловлюваннях та творчості Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Лисенка, Я.Степового, Ф.Колеси та багатьох інших світочів української науки, культури та мистецтва. Зокрема український філософ Григорій Сковорода відзначав, що музика розвиває почуття краси і добра, сприяє самоосвіті та самовдосконаленню, формуванню цілісної

особистості. Крім того музичне мистецтво невимушено розв'язує проблему навчання і виховання з позиції національних традицій, історичного досвіду, в інтересах виховання патріотично настроєної особистості, активних учасників національно-демократичного відродження.

Здобуття Україною державності спричинило сплеск суспільного інтересу до національної спадщини в цілому та народної музичної педагогіки зокрема. У вищих та середніх мистецьких навчальних закладах, педагогічних вузах активно досліджують та викладають музичний фольклор. Це питання детально дослідила Белінська Т.В. в монографії «Історія становлення та розвитку музично-фольклористичних дисциплін у системі вищої музичної освіти України (20-ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.)» [1].

У 1993 р. на базі Прикарпатського університету імені Василя Стефаника разом з АПН України було створено Науково-методичний центр «Українська етнопедагогіка і народознавство», який провів низку науково-методичних конференцій, присвячених українській народно-педагогічній спадщині (проблемам етнопедагогіки) та сприяв появі ряду публікацій, присвячених даній темі.

Вагомим внеском у висвітлення проблеми стала спільна монографія педагогів-науковців інституту мистецтв Прикарпатського університету імені Василя Стефаника Дронюка В.Д. та Вовка М.В. «Українська музична етнопедагогіка» (2009р., Івано-Франківськ, видавництво «Плай»), в якій авторами було досліджено «теорію і практику виникнення та використання музичної етнопедагогіки українців з урахуванням історичних передумов у формуванні її методологічних аспектів. Розкрито предмет і принципи методики української музичної етнопедагогіки в її історичному, етнокультурному, етногенетичному контекстах і як систему знань про музичне мистецтво української нації» [2].

Українська система музичної освіти і виховання потребує вдосконалення. Не вивчивши досконало минулого неможливо прогнозувати і розвивати майбутнє. Невичерпним джерелом відродження і становлення національного виховання і освіти є народна музична педагогіка. Сукупність досвіду музичного виховання і навчання дітей, накопичений нашим народом за тривалий час його існування, найбільше відповідає менталітетові та особливостям національного характеру. В світі нас ідентифікують як музично обдаровану націю. Три четверті українців народжується з повним комплектом музичних обдарувань, а решта володіє потенційними можливостями розвитку музичних здібностей. Незаперечним є і той факт, що музика у всі часи була частиною побуту всіх без виключення українців. Вона супроводжувала людину від народження до смерті і була вагомим засобом родинного та суспільного виховання, формувала естетичні смаки, ідеали, мораль, норми суспільної поведінки, тощо. Причинно-наслідкові зв'язки між вродженим музичним обдаруванням та особливостями музичного виховання очевидні та потребують комплексного наукового дослідження.

Українська національна система виховання бере свій початок у далеких глибинах тисячолітньої історії нашої землі і прийшла до нас в формі звичаїв, традицій, фольклору, особливостей світосприйняття , національного характеру, тощо. Педагогічний досвід народу, втілений в його мудрості, вміннях і навичках виховання та навчання наступних поколінь, викристалізовувався протягом віків. Він відображений у фольклорних танцях, іграх, мистецьких творах, обрядах, традиціях, що пройшли шлях усної передачі від найдавніших часів до сьогодення і є свідченням неперервності існування української нації.

Початок професійної музичної освіти був закладений ще в кінці ІХ століття, коли не було паперу та досконалого нотного письма. На території Київської Русі поширюється християнство. При церквах та монастирях організовується навчання дітей. Головними предметами в тогочасних школах були читання, рахунок, письмо та спів. Християнство в такий спосіб утверджувалося на нових територіях та виховувало кадри для виконання богослужінь, що потребували грамотних, навчених співаків. Паралельно з християнськими храмами аж до середини ХІІІ століття існували прадавні святилища, як вірування простого люду, де проводилися язичницькі ритуали, що органічно включали в себе наспів, слово, рух,

дію. Ритуали поступово витіснялися новими християнськими звичаями. До нас вони прийшли через віки з нашаруваннями наступних епох як традиційні ігри та забави, що втратили свій сакральний зміст, але продовжують виконувати виховну місію, зберігаючи стародавні мелодичні коди, суть етнічного естетичного світобачення, що лежить в основі сучасної української культури.

Церковний спів якісно вплинув на традиційну музику та став витоком професійної української хорової культури. В такій взаємодії творилося національне музично-естетичне середовище, яке змінювало і розвивало особистість, а через неї культурний рівень всього суспільства.

Значимість музичного виховання в формуванні особистості було усвідомлене і в козацьку добу, коли не тільки в школах, а і в самій Запорізькій Січі поряд з грамотою, духовним читанням, військовим вишколом навчали музиці, співу та грі на інструментах. Унікальним явищем в ті часи була творчість кобзарів та лірників, які, будучи очевидцями та учасниками героїчної боротьби нашого народу за незалежність, ставали авторами героїчного українського епосу. Вони мандрували по всій Україні, співаючи, розповідали про реальні події, формували суспільну думку, вчили патріотизму, берегли і з уст в уста передавали історичну правду. Об'єднані в цехи, вони жили за певними правилами та методом наслідування, співу за зразком, виховували собі наступників, створивши таким чином перші в Україні музичні школи. В пріоритеті музичне виховання було в навчальних закладах при Братствах а в пізніші часи академіях та інших навчальних закладах.

Опираючись на неперервність розвитку народної та професійної музики, українська музична етопедагогіка на основі узагальнення народної практики навчання і виховання поступово крок за кроком сформувала свої принципи і методи. Їх ніхто спеціально не розробляв, не вигадував. Вони виникли стихійно, як обов'язкова умова виживання і прогресу, як результат пізнання та аналізу людиною природи, суспільних відносин, духовної культури, родинної моралі, розвитку виробництва та рівня матеріального забезпечення. Викристалізовані та відшліфовані впродовж тисячоліть, ввібравши в себе дух попередніх епох, ці правила залишаються актуальні і сьогодні. Принцип гуманізації, природовідповідності, єдності вимог і поваги до особистості, зв'язок навчання і виховання з життям, виховання працею є основою сучасної педагогічної науки.

Одним із важливих принципів народного музичного виховання є патріотизм. Ним просякнуті народні думи, історичні, стрілецькі та повстанські пісні. Саме народна героїка та зрештою і весь фольклор, став тим фактором, який в умовах бездержав'я сприяв консолідації і збереженню українського етносу, його мови, культури, духовності, музичної ментальності. Багатовіковий народно-педагогічний досвід патріотичного виховання через музичне мистецтво в сучасних українських реаліях має стати керівництвом до дії державним чиновникам в галузі освіти, педагогам-вихователям і всьому суспільству.

У народній педагогіці прослідковується ідея музичного виховання з самого раннього віку шляхом залучення до активної музичної діяльності незалежно від рівня обдарування. Збереглося багато народних дитячих пісень, забавлянок, речитативів, примовок, ігор, казкових співанок, які розвивають розум, мову, почуття ритму, фантазію, дають перші уявлення про звукове розмаїття навколишнього світу, формують елементарні вокальні навички та вміння музикувати, допомагають дитині пізнавати та і орієнтуватися в навколишній дійсності. Це продумана, чітко організована система музичного та загального виховання з урахуванням вікових особливостей дитини від народження до підліткового віку, на яку варто звернути увагу науковцям і особливо педагогам-практикам.

Музикальність та чуттєве ставлення до оточуючої дійсності сприйняття її через призму естетики є однією з визначальних рис національного характеру українців. І на це потрібно зважати. Естетичне самовираження громадян українського суспільства на даному етапі задовольняється недостатньо, відчувається брак виховання через активну музичну діяльність яке б відповідало світовим стандартам і належному рівню музичної освіти. Остання через державну політику невдовзі може стати доступна тільки особам з

відповідними фінансовими можливостями незалежно від здібностей. Музична освіта у всьому світі вимагає значних матеріальних і фізичних затрат. Особливо обдаровані діти, які є національним надбанням і мали б стати гордістю всієї спільноти, залишаються поза увагою держави і, часто, через недостатнє матеріальне забезпечення та відсутність умов, не мають змоги реалізувати свій талант.

Таким чином, опора на музичну етнопедагогіку може бути тим шляхом, який приведе до утвердження національних цінностей, а традиційна музична культура стане благодатним ґрунтом, на якому разом з сучасним модерновим музичним мистецтвом розквітне образ української нації, духовно багатої, самодостатньої, неповторної і, безперечно, цікавої для всього світу. Тому надзвичайно важливо аби мистецька освіта вдосконалювала соціокультурний рівень підростаючого покоління, виховуючи на національних традиціях, залучала їх до загальнолюдської культури, формувала художній смак, високі духовні якості, розвивала творчі здібності особистості.

Список використаних джерел:

1. Белінська Т.В. Історія становлення та розвитку музично-фольклористичних дисциплін у системі вищої музичної освіти України (20-ті рр. XX – поч. XXI ст.) : монографія / Т.В.Белінська. – Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2017. – 204с.
2. Дронюк Д.В. Українська музична етнопедагогіка : монографія / В.Д. Дронюк, М.В. Вовк. – Івано-Франківськ : «Плай», 2009. – 535 с.
3. Іваницький А.І Хрестоматія з українського музичного фольклору (з поясненнями та рекомендаціями) : [навч. посіб.] / А.І.Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 250 с.
4. Корній Л.С., Сюта Б.О. Українська музична культура. Погляд крізь віки / Л.П.Корній, Б.О.Сюта. – К.: Музична україна, 2014. – 592 с.
5. Остапчук Л.О. Вокалізи для народного голосу : [навч-метод. посіб.] / Л.О Остапчук, Т.Ю Панасюк. – Вінниця : ТОВ фірма «Пленер».

МОТИВАЦІЯ ЯК ФУНДАМЕНТ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Руцька І., *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.Ю.Родюк*, кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MOTIVATION AS FOUNDATION OF FORMING LINGUISTIC INDIVIDUAL OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

I.Rutska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті досліджено теоретичні питання мотивації як фундаменту формування мовної особистості молодших школярів. Розкрито роль та методичну цінність уроку рідної мови, гри. Виокремлені чинники, які сприяють формування мовної особистості дітей молодшого шкільного віку.*

Ключові слова: *мотивація, особистість, мовна особистість, фундамент, навчання, всебічний розвиток, гра, урок.*

Abstract. *The article deals with the theoretical questions of motivation as the foundation for the forming the linguistic individual of younger schoolchildren. The role and methodological value of the native language lesson and game are revealed. The factors contributing to the forming the linguistic individual of younger schoolchildren is separated.*

Key words: *motivation, individual, linguistic individual, foundation, learning, comprehensive development, game, lesson.*

Реформування в Україні освіти в сучасних умовах передбачає виховання національно свідомої, різнобічно розвиненої особистості з високими моральними цінностями. Пріоритетним освітнім завданням кожної школи є підготовка школярів до активної життєдіяльності в умовах сьогодення, розв'язання якого потребує переосмислення сьогоднішньої організації процесу навчання відповідно до запитів суспільства, напрямів розвитку освіти. Формування мовної особистості, людини самодостатньої, комунікативно компетентної, здатної й готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації і в різних сферах суспільного життя неможливе без використання на уроках мотивації.

Мотивація виступає важливим чинником успішного вирішення завдань гуманітарної освіти, спрямованої на загальне піднесення духовності, виховання української ментальності, любові до батьківщини та формування мовної особистості. Міцне підґрунтя для реалізації цих освітніх завдань закладається в початковій ланці освіти.

Поняття мовної особистості і сам термін були введені в лінгвістику в 30-х роках ХХ століття В. Виноградовим. Проблемі формування мовної особистості приділяється велика увага в сучасних дослідженнях (Г.Богін, Л.Варзацька, М.Вашуленко, В.Карасик, Ю.Караулов, Л.Мацько, М.Пентилюк, Л.Скуратівський, Г.Шелехова), в яких визначено, що мовна особистість – це людина, що виявляє високий рівень мовної і мовленнєвої компетенції, людина, здатна представити себе в суспільстві засобами мови. Цілком закономірним і своєчасним є розробка Концепції мовної освіти в Україні. Основна ідея полягає у формуванні багатомовної особистості, яка досконало володіла б не тільки рідною мовою, а й однією чи кількома іноземними мовами.

У Національній доктрині розвитку освіти особлива увага звертається на формування світогляду, розвитку творчих здібностей, читацьких умінь та навичок учнів з метою самореалізації особистості [12]. Зауважимо, що мотиваційний компонент є одним з найважливіших елементів будь-якого навчально-виховного процесу при вивченні школярами різних навчальних предметів, а особливо це стосується дітей молодшого шкільного віку. Психологічні дослідження використання різноманітних засобів мотивації проводились багатьма вченими, зокрема Л.Занковим, І.Соловйовим, Ж.Шиф, Б.Пінським, Г.Дульньовим, В.Петровою, М.Нудельманом, М.Феофановим та багатьма іншими.

Мотивація в педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості. З вітчизняних педагогів, що займалися цією проблемою, слід відзначити перш за все К.Д.Ушинського, думки якого опирались на те, що мотивація є одним з найважливіших елементів будь-якого навчального процесу в різноманітних навчальних дисциплінах, зокрема навчанні рідної мови.

Використання мотивації як фундаменту формування мовної особистості розпочинається ще в початковій школі. Відтак проблемою мотивації навчання в початковій ланці займаються чимало українських та російських педагогів-практиків, серед них слід особливо виділити Т.Бабійчук, Ф.Габдулхакова, А.Ісмаілову, Л.Корепіну, М.Проць та ін.

На сучасному етапі розвитку лінгводидактики як науки зростає роль формування мовної особистості, яка вміє здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поновлювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності.

Вчителі-практики надають велике значення проблемі формування мовної особистості, які прагнуть відшукати ефективні методики активізації навчально-пізнавальної діяльності на уроці, спрямовані на розвиток пізнавального інтересу до навчального предмета для здобуття результату. Саме орієнтація на особистість спричинює пильну увагу до проблеми свідомого навчання мови й мовлення. Важливого значення набуває реалізація таких принципів навчання, що активізують інтелектуально-емоційну діяльність школярів, активно-дієві форми засвоєння змісту освіти; надається перевага мовленнєвим аспектам навчання, які стосуються емоційної й когнітивної сфер особистості і які є актуальними для компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів початкової школи.

На думку С.Єрмоленка, «мовна особистість – це поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення

різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі [4, 126].

На жаль, не існує єдиної мотивації учнів та формування мовної особистості. Багато чинників впливає на мотивацію: інтерес до предмета, усвідомлення його корисності, прагнення до успіху, впевненість і почуття власної гідності, наполегливість і терпіння. Кожна дитина визначає для себе прагнення та бажання.

Урок української мови є основною формою організації учнів, у процесі якого можна використовувати різні види мотивації. Уроки ж у той же час мають захоплювати учнів, пробуджувати у них інтерес та мотивацію, навчатись на них самостійності. Мотивація великою мірою залежить від умінь і стилю роботи самого вчителя, його уміння зацікавити учня для наполегливої праці.

Гра на уроках рідної мови виступає одним з видів мотивації для формування мовної особистості, а також як один з методів стимулювання та мотивації пізнавальної діяльності учнів.

На думку С.Дикої, кожний урок має бути насичений невеличкою лінгвістичною грою. Лінгвістичні ігри виступають могутнім засобом стимулювання мотивації та інтересу під час вивчення мови, розвивають увагу, пам’ять, уміння аналізувати й синтезувати, порівнювати й зіставляти мовні явища, правильно висловлювати свою думку. Використання такого методу об’єднує процес навчання з життям, сприяє кращому запам’ятовуванню вивченого, виробляє навички самоосвіти [1].

Серед ігор, що мають найбільшу методичну цінність і є актуальними під час вивчення будь-якої теми, можна визначити такі:

- «Редактор» – сприяє виробленню в учнів нормативного усного й писемного мовлення, привчає бути уважним у мовленнєвій діяльності. Правила гри: групам учнів (4 – 5 осіб) пропонується текст для редагування. Перемагає та група, яка швидко й правильно виконує завдання. Наприклад, зразок уривку тексту пояснювальної записки, який пропонується для редагування: *Більша половина учнів не прийшла на концерт, бо приймала участь у іншому мірпріємстві…*
- «Камінь спотикання» – збуджує прагнення до самовдосконалення, тренує мовленнєву пам’ять. Учням пропонуються картки з реченнями, у кожному з яких підкреслено по одному слову. Переможцем стає той, хто найшвидше й правильно з’ясує значення підкреслених слів. Наприклад:
  - *У діловому мовленні доречно використовувати евфемізми.*
  - *У цьому його прерогатива.*
  - *Вислів ділової людини повинен бути лаконічним.*

Упровадження таких технологій навчання вдосконалює навчальний процес, оптимізує процес накопичення та засвоєння знань, розвиває творчі здібності учнів, формує їхні комунікативні компетенції та формує мовну особистість [1].

Таким чином, ефективність формування мовної особистості залежить від цілеспрямованого пошуку мотивів для вдосконалення організації мовної освіти, свідомого проектування змісту навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів, прийомів, форм і засобів. Мотивація впливає на підвищення ефективності навчально-виховного процесу на уроках, на зацікавленість учнів матеріалом уроку, стимулює їх до навчання. Таким чином, учні готуються до повноцінного життя в новому інформаційному суспільстві, мають досконалий інтелект та творчий потенціал. Потреба суспільства в активних, творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадянах зумовлює орієнтацію навчально-виховного процесу на становлення й розвиток особистості, яка здатна також і до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, уміє використовувати здобуті знання для творчого розв’язання життєвих проблем, прагне реалізувати себе.

Список використаних джерел:

1. Дика С. В. Формування мотивації в учнів на уроках української мови та літератри з використанням інтерактивних технологій в умовах сучасної освіти. – Режим доступу : static.klasnaocinka.com.ua/.../dika_s_ya__rozrobka.docx

2. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 138-141.

3. Кит Г. Г. Пути повышения эффективности практической подготовки студентов педвузов к воспитательной работе в школе : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія і історія педагогіки" / Г. Г. Кит ; КГПІ ім. М.Горького. – К., 1991. – 24 с.

4. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 223 с.

5. Крутій К. Л. До питання розвитку мовних і мовленнєвих здібностей у дітей дошкільного віку / Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні: збірник наукових робіт / Укладачі Зданевич Л.В., Машкіна Л.А., Миськова Н.М., Пісоцька Л.С. – Хмельницький: ХГПА, 2017. – Вип. 13. – У 2-х ч. – Ч.І. – 216 с. – С. 172–178.

6. Крутій К. Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (На матеріалі морфології і словотворення): дис... докт. пед. наук: спец. 13.00.02 / К.Л. Крутій ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. - Київ, 2005. - 440 с.

7. Кучерук О. А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови : навч. посібник / О. А. Кучерук. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 180 с.

8. Лазаренко Н.І. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. пр. – Вінниця: Планер, 2016. – Вип. 23. – С. 36-42.

9. Лапшина І.М. Порівняльні аспекти формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / І.М.Лапшина, І.І.Козак // Психолінгвістика: Збірник наукових праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2015. – Вип.18 (2). – С. 33 – 42.

10. Лапшина І.М. Специфіка формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / І.М.Лапшина // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип.4. – С.194-198.

11. Лапшина І.М. Формування у майбутніх учителів знань щодо здійснення наступності початкової та середньої мовної освіти // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип.38. – Вінниця: ТОВ Фірма "Планер", 2012. – С. 195-202.

12. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті / Міністерство освіти і науки України ; Академія педагогічних наук України // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4-6.

13. Скуратівський Л. В. До питання про значення поняття «мовленнєвий розвиток» та інші близькі за змістом поняття / Л. В. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2005. – №3. – С. 2-4.

14. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посібник / кол. авторів за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У КЛАСІ ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

Ж.В.Штепа, *викладач*
І.В.Пацкань, *викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING STUDENTS' MUSIC CULTURE IN VOTE SHAPING CLASS

Zh.V.Shtepa, *lecturer*
I.V. Patskan, *lecturer*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. Стаття присвячена методам формування музичної культури у студентів - майбутніх вчителів музичного мистецтва у класі постановки голосу в світлі реформ професійної освіти та вимог самореалізації особистості в українському суспільстві.*

Ключові слова: *музична культура, постановка голосу, мистецтво.*

Abstract. *The article is about the methodology and methods of forming musical culture in the students of the department of music and pedagogies in the voice shaping class according to the reform of professional education and requirements of individual self realization.*

Keywords: *musical culture, voice, art.*

Складність культурної ситуації сьогодення, зниження загальної музичної культури українського суспільства виявляється не тільки в полярному розмежуванні сфер академічної та масової музики, а в наявності окремих субкультур, у плюралізмі мистецьких тенденцій, напрямів, стилів, течій, технік, у трансформації інтонаційної основи музики та системі виражальних засобів, що створюють труднощі у сприйнятті та розшифруванні музичної мови. Завдання освіти – допомогти студентам зрозуміти це розмаїття, усвідомити закономірності й спадкоємність еволюції музичного мистецтва, виокремити позитивні тенденції і виробити надійні критерії оцінки сучасних музичних явищ. Майбутній вчитель музичного мистецтва є найважливішою ланкою у вихованні підростаючого покоління. Тому формування музичної культури студентів набуває ідеологічного та політичного значення. Саме він буде заохочувати дітей до музики та впливати на їх смаки.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути засоби формування музичної культури студентів в класі постановки голосу в світлі реформ професійної освіти та вимог самореалізації особистості в українському суспільстві.

Шляхи вирішення цієї проблеми ми розглянемо на окремо взятому предметі постановки голосу, розкривши його значення для студентів не лише в ракурсі набуття професійної майстерності, а й щодо формування певного рівня художньої свідомості вчителя-музиканта.

Постановка голосу є однією з профілюючих дисциплін в системі підготовки вчителя музичного мистецтва. Основною формою навчальної роботи є індивідуальні заняття. Індивідуальні заняття, які засновані на суб'єктивному підході, націлені на створення умов для розкриття та формування індивідуальності кожного студента, дають можливість не тільки озброїти його спеціальними знаннями, вміннями та навичками, а й розвивати його як особистість, його творчий потенціал [1, 117].

Доцільно, на наш погляд, посилити просвітницько-виховні функції кожної музичної дисципліни, розкривши її значення для студентів не лише в ракурсі набуття професійної майстерності, а й щодо формування певного рівня художньої свідомості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

На заняттях з постановки голосу потрібно все більше включати в роботу вокальні твори, які розучуються «ескізно», з певною обмеженою метою. Це дає змогу не тільки одержувати певну користь від засвоєння прийомів вокальної та виконавської майстерності, а й розширювати світогляд студента, знайомлячи його з різними жанрами, стилями, формами вокальної літератури. На заняттях якомога більше застосовувати переконливість музичних прикладів, агітаційну силу «живого» звучання. Прослуховувати твори, які вивчає студент, у виконанні видатних співаків з подальшим обговоренням, обміном враженнями від виконання. Створення зацікавленої, творчої атмосфери на заняттях, яка б стимулювала студента до виконання, слухання класичної музики минулих епох і сучасної музики, способи різноманітних форм співпраці викладача зі студентами і студентів між собою, виникнення спільних проектів – все це активізує навчальний процес і сприяє розвитку музичної культури.

Розвиток вокального слуху є одним із головних завдань вокальної педагогіки. «Вокальний слух – це здатність не тільки чути голос, але ясно уявити собі й відчути роботу голосового апарату співака… У досвідчених співаків і вокальних педагогів м'язові відчуття… настільки загострюються, що за звуком ці люди миттю оцінюють «технологію» його утворення. Фізіологічною основою вокального слуху є взаємодія дуже багатьох органів чуття: слуху, м'язового відчуття, вібраційної чутливості, барорецепції і деяких інших. Вокальний слух – це не просто слух, а ціла система добре розвинених регулюючих зворотніх

зв’язків голосового апарату» [4, 173]. Розвиток вокального слуху відбувається не тільки на заняттях з постановки голосу, але й залежить від неакадемічних форм спілкування: концертів, оглядів, творчих конкурсів, обміну аудіо та відео записами. Розвинений, активний вокальний слух – це здатність оцінювати, свідомо контролювати і керувати якістю звучання голосу – важливий чинник, особливо необхідний для успішної майбутньої роботи з виховання дитячих голосів та формування ціннісних орієнтацій у музичній культурі студента.

Провідною тенденцією розвитку сучасного наукового знання і рушійною силою загальної орієнтації освіти є процеси інтеграції, які спричинили зміни у формуванні інтегративних явищ у системі мистецької освіти. Багато дослідників (Л.Масол, Т. Крижанівська, О. Рудницька та ін..) наголошують на тому, що мистецька освіта і формування особистості мають базуватися на принципі взаємодії всіх видів мистецтва. Проблема інтеграції навчальних дисциплін тісно пов’язана з проблемою міжпредметних зв’язків, які є першим рівнем інтеграції. Міжпредметні зв’язки в класі постановки голосу реалізуються шляхом виконання студентами музично-теоретичного аналізу вокальних творів. Особливо це стосується самостійної роботи студентів над розучуванням пісень з шкільного репертуару, вокалізів та нескладних вокальних творів, яка має починатись з розгорнутого музично-теоретичного аналізу цих творів при постійному контролі викладача з постановки голосу. Така форма роботи сприятиме закріпленню знань з музичних дисциплін, росту творчого потенціалу, а також вихованню ціннісних орієнтацій у сфері музики, смаків, потреб та здатності до самостійно-творчої роботи.

Музична педагогіка має предметні та методичні зв’язки з окремими природничими дисциплінами – фізіологією, медициною, психологією, що підкреслює її інтегративний характер. Вокальна педагогіка не може існувати без знань з анатомії та фізіології; побудови голосового апарату та функції окремих його органів; охорони та гігієни голосового апарату та інше. З метою забезпечення теоретичної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, свідомого ставлення до процесу формування методичних умінь і навичок, аргументувати з наукових позицій роль і значення співацької постави, застосування прийомів і вправ, розкривати причини виникнення недоліків та шляхи їх усунення. Такий науково-методичний підхід до навчального процесу сприяє формуванню певного рівня художньої свідомості студента.

Особливо яскравим прикладом втілення ідеї інтеграції є вокальне мистецтво, в якому природно «трансформувались» інші види мистецтв, а саме: музика, поезія, театр. Спів – це продовжена мова. На простому прикладі знайомих вокальних творів, пісень викладач має пояснити як взаємодіють два види мистецтва: поезія і музика, створюючи нову музично-поетичну якість, внаслідок чого збагачуються уявлення студентів про специфіку художньо-образного відображення світу, про закономірності музики, а також відбувається розширення не лише музичного, а й художнього світогляду. Музично-поетична інтерпретація вокального репертуару може бути досить різноманітною. Це пошуки можливих варіантів виконання окремих куплетів і пісні в цілому, залежно від драматургії поетичного тексту (коли музика іде за словом), тобто, коли акцент ставиться на мовній інтонації, або, навпаки, коли музична інтонація превалює. Звідси випливає різний динамічний розвиток, визначення кульмінацій окремих фраз і куплетів у цілому. Художнє спілкування починається з творчого процесу народження художнього тексту, в якому кодується за допомогою мови даного виду мистецтв концептуально наповнена і цілісно орієнтована художня думка. Таким чином, в умовах вокальної підготовки відбувається своєрідний діалог між викладачем, студентом і образом музичного твору, в результаті якого виникає «діалог цінностей». Характер і результат такого «діалогу» залежить не тільки від того, що автор втілив в художньому тексті, а й від того, що «дає» тексту підготовленість та активність сприймаючого. Таким чином, розуміння вокального твору сприяє перетворенню естетичної цінності, моральних норм автора в частину духовного світу студента.

Вокальна педагогіка тісно пов'язана з театральним мистецтвом, у теорії якого питання формування виконавських можливостей, розвитку засобів виразності й створення сценічного образу більше розроблені та мають певну систему. Про створення вокально-сценічного образу дуже влучно сказав видатний педагог, вокаліст П.В. Голубєв: «Створення образу має бути кінцевим результатом всього процесу вспівування. Це спрямовує роботу над твором і синтезує в єдине ціле окремі компоненти виконання. Але, щоб досягти того, перш за все потрібно його глибоко відчути, побачити в своїй уяві, повірити в нього і зробити його переконливим для глядача. Цьому складному процесі уяви і почуттям повинна передувати велика думка». [4, 70]. Всі засоби сценічної виразності співу (сценічний темперамент, емоційно-темброва палітра, міміка й сценічні рухи) мають підпорядковуватись внутрішнім почуттям та глибокому розумінню твору. Лише вся сукупність мистецтв може розвинути повністю людські потенції, зробити особистість дійсно багатогранною, допомогти вдосконаленню всіх сторін її психіки та багатства внутрішнього світу.

Чудовим методичним матеріалом та можливим засобом розвитку музично-естетичної культури студентів є народна пісня, яка багатогранно відображає життя людини в різні суспільно-історичні епохи, розкриває її багатство і красу. Підкреслюючи педагогічне значення музичного фольклору в становленні особистості, В.О. Сухомлинський писав, що мелодія і слово рідної пісні – це могутня виховна сила, яка розкриває народні ідеали та надії [5, 208]. До навчального репертуару мають входити не тільки українські народні пісні, безумовно, вони повинні мати пріоритетне значення в розвитку музичної культури студентів, а й пісні народів світу, які сприяють кращому розумінню культури, побуту, традицій, специфіки музичної мови кожного народу.

Отже, посилення культурної домінанти постановки голосу та в освіті в цілому сприятиме розвитку мислення студентів, їх професійної впевненості та підвищення загального духовного рівня в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти / А.М. Алексюк // Україна. Історія.Теорія: Підручник для ВУЗів. – К. : Либідь, 1998.
2. Давыдова В.В. Философско- педагогические проблемы развития образования / В.В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1981. – 117 с.
3. Марпатенко І. Павло Васильович Голубєв – педагог-вокаліст / І. Морпатенко. – К. : Музична Україна, 1980. – 70 с.
4. Морозов В.П. Тайны вокальной речи / В.П. Морозов. – М. : Наука, 1967. – С.173, 190.
5. Сухомлинский В. О. О педагогической культуре / В.О. Сухомлинский. Избранные педагогические сочинения в 3-х томах. – Т.3. – М.,1981. – 208 с.

Секція 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В.Берко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.А.Голюк, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF FULL-ROLE GAME IN THE PROCESS OF EDUCATION OF FRIENDLY RELATIONS IN CHILDREN OF AN SENIOR PRESCHOOL AGE

V.Berko, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розкрито вплив сюжетно-рольових ігор на дітей старшого дошкільного віку.*
Ключові слова:*сюжетно-рольова гра, дошкільний вік, дружні стосунки.*

Abstract. *The article describes the influence of story-role games on children of the senior preschool age.*
Keywords: *story-role game, preschool age, friendly relations.*

Дошкільний вік – найбільш значущий період становлення особистості. Саме у ці роки дитина набуває початкові знання про навколишнє життя, у нього починає формуватися певне ставлення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер. Все життя дитини дошкільного віку пронизана грою, тільки так вона готова відкрити себе світові і світ для себе. Гра є однією з основних форм організації процесу виховання, навчання і розвитку в дитячому саду.

Гра – самостійна діяльність для дошкільника, що забезпечує йому відчуття свободи, підвладності речей, дій, відносин, що дозволяє найбільш повно реалізувати «тут і тепер», досягти стану повного емоційного комфорту, стати причетним до дитячого суспільства, побудованого на вільному спілкуванні рівних. Гра впорядковує не тільки поведінку дитини, але і її внутрішнє життя, допомагає зрозуміти себе, своє ставлення до світу. Це практично єдина галузь, де вона може проявити ініціативу і творчу активність. І в той же час саме в грі дитина вчиться контролювати і оцінювати себе, розуміти, що вона робить і вчиться діяти правильно. Саме самостійне регулювання дій перетворює дитину на свідомого суб'єкта життя, робить її поведінку усвідомленою і довільною [4, 134].

Формування ігрового колективу залежить від змісту гри, багатства задуму, а сам факт створення колективу, у свою чергу, впливає на розвиток ігрової творчості. Уміння організувати гру, домовлятися, розподіляти ролі необхідні для того, щоб вийшла цікава гра. Навіть із достатнім знанням, багатими враженнями про те, що зображується, задум не втілюється, якщо у дітей не сформовані моральні якості, що необхідні для конкретної творчої гри. Організація дитячого колективу у сюжетно-рольовій грі – це і передумова успіху роботи, й один з її результатів. Для того щоб підтримувати і розвивати інтереси дітей, їх активність, самостійність, цілеспрямованість, необхідна організація дитячого колективу, а сформованість, наявність перерахованих вище якостей допомагають у становленню дружніх взаємин, набуттю навичок колективних дій. Високий рівень ігрової творчості, багатий зміст ігор, згуртований загальними інтересами колективу – усе досягається завдяки тривалій роботі вихователя [9, 85].

З одного боку, у грі виявляється культура поведінки, вихована у дітей поза грою. З другого боку, цікавий зміст дитячих ігор сприяє розвитку дружніх почуттів і об’єднує дітей. Така єдність ігрових і реальних взаємин допомагає створити етичну спрямованість поведінки

дітей. Зробити колективне життя дітей цікавим, дієвим і радісним, щоб діти знаходили втілення своїх задумів і поставлених цілей, – необхідна умова успішного становлення гуманних взаємовідносин між дітьми.

Важливо пам'ятати, що гра є, насамперед, діяльністю, в якій діти, беручи на себе ролі, моделюють саме ті взаємини в які вступають дорослі у реальному житті і, насамперед, у процесі виконання трудових і громадських обов'язків. Відтворюючи діяльність дорослих, їх колективні взаємини і вияви взаємодопомоги, дитина активно оволодіває моральними нормами нашого суспільства. Як зазначають О.Голюк та Н.Пахальчук, для дітей природно зайняти надситуативну позицію – піднятися над світом, розчленованим діяльністю дорослих на окремі «навчальні предмети», і поглянути на ці розчленовування крізь призму гри, казки, досвіду власного «вільного фантазування», що й становить первинний спосіб освоєння універсального людського досвіду (практичного, пізнавального, естетичного, етичного тощо), базових «категорій» культури, їх смислового значення і подальшого перетворення [3].

Ігрова діяльність старших дошкільників піднімається на якісно нову сходинку свого розвитку. Вміння домовлятися, поступатися один одному в інтересах спільної діяльності, відповідально відноситися до доручень вихователя, бережно відноситись до речей – при розвитку цих якостей дитячі взаємовідносини набувають чітко виражений колективний характер. Для таких взаємовідносин характерне більше проникнення дітей в інтереси один одного, у них виникає бажання і реальні можливості для спільного обговорення змісту, розподілу ролей не тільки по бажанню, а й за можливостями дітей. Ці початки гуманних взаємин піднімають гру як діяльність, на більш високий рівень, так як в ній збігаються інтереси декількох учасників, які вносять в сюжетну гру свою ініціативу, творчі відносини до ігрових образів. В сюжетно-рольових іграх ігрові дії виконуються вже не заради самих дій, а для виявлення певного ставлення до партнера відповідно до взятої на себе ролі. Основним змістом рольової гри дітей стають взаємини між людьми та виконання правил, які випливають з тієї чи іншої ролі. Саме правила гри є важливим засобом регулювання взаємин [15, 50].

Належну увагу слід приділяти і складу ігрових об'єднань, оскільки від цього великою мірою залежить злагодженість дій учасників гри, характер їх взаємин. Якщо до складу ігрового об'єднання входять діти, які вже дещо володіють правилами взаємин, то, безумовно, гра проходить злагоджено і приносить усім учасникам задоволення і радість. Коли ж у групу вливаються нові діти, педагог повинен продумати, як краще ввести їх в ігрові об'єднання або як створити нові. Тут вихователеві допоможе знання індивідуальних особливостей підопічних, рівня розвитку їхніх ігрових умінь. Досвід показує, що найкращим прийомом, який допомагає швидко подружити новачка з ровесниками, є опора на позитивні якості та вміння вихованців. Наприклад, деякі діти погано володіють виконавчими та організаторськими вміннями, але в них гарно розвинута творча уява, вони багато знають про навколишнє життя тощо. Виходячи з цього вихователь може швидко ввести їх в уже досить стабільні ігрові об'єднання, наголосити на тому, що новий товариш знає багато цікавого, такого, що можна використати у грі. В такий спосіб гра може збагатитися і стати значно цікавішою для її учасників, а нова дитина знайде своє місце серед них. Разом з тим вихователь повинен знати, що в давно складене ігрове об'єднання ніколи не варто вводити нових дітей, коли цього не хочуть його члени.

Залежно від конкретної ситуації, вихователь може або запропонувати дитині приєднатися до групи ровесників, які ще не приступили до гри й лише домовляються про її організацію, або ввести уже діючий колектив, доручивши роль помічника. Враховуючи, що старші дошкільники люблять учити інших дітей того, що вміють робити самі, вихователь може попросити когось з них допомогти новачкові оволодіти певними вміннями: «Петрику, ти дуже гарно виконуєш роль капітана. Вся команда чітко виконує твої розпорядження, працює злагоджено і дружно. Я б хотіла, щоб ти прийняв у гру Романа і навчив його всього, що вмієш сам». Як правило, діти ніколи не відхиляють особисте прохання старшого, вони залюбки приймають у гру новенького, всіляко опікають його, подають допомогу.

Знаючи рівень розвитку ігрових умінь і вихованості кожної дитини, педагог в процесі керівництва грою в одному випадку лише уточнює взаємини між людьми, ролі яких відтворюються в ній. В другому випадку йому доводиться взяти на себе ту чи іншу роль, щоб розширити знання вихованців про якусь професію, характер взаємин людей тощо [15, 36]. Так у грі «Школа» вихователь бере на себе роль учителя, а всі діти виступають у ролі учнів. Ця гра допомагає педагогові не лише виховувати у дітей справедливе й чуйне ставлення до своїх ровесників, а й розвивати у них організаторські здібності. Роль учителя як всі інші привабливі для дітей ролі, по черзі повинні виконувати всі учасники гри. Звичайно, в один день усі діти не зможуть виступити в головній ролі, а тому слід подбати, щоб гра розгорталась протягом кількох днів підряд. Використання такого прийому дасть можливість запобігти розвитку в деяких дітей таких негативних рис, як самовпевненість і зрозумілість.

Таким чином, становлення гуманних взаємин старших дошкільників великою мірою визначається рівнем розвитку їхньої ігрової діяльності. Саме на ґрунті сюжетно-рольової гри, як основної спільної діяльності дітей, зароджуються їхні перші моральні уявлення про норми та правила спілкування і взаємин з дітьми і дорослими, які їх оточують, з’являються перші симпатії. В грі з найбільшою повнотою і чіткістю виховуються та розкриваються соціально цінні якості підростаючої особистості, формується дитяче товариство, свідомість у вчинках та поведінці.

Вивчення і аналіз наукової літератури [1; 2; 5; 6; 7; 8; 10; 11; 12; 14] дозволяють констатувати, що сюжетно-рольові ігри в комплексі з іншими виховними засобами являють собою основу формування гармонійно розвиненої активної особистості, здатної знаходити вихід із критичного становища, приймати рішення, проявляти ініціативу, тобто набувають ті якості, які необхідні в майбутньому житті. У процесі сюжетно-рольової гри розвиваються духовні і фізичні сили дитини; його увагу, пам'ять, уява, дисциплінованість, спритність. Крім того, гра - це своєрідний, властивий дошкільному віку спосіб засвоєння суспільного досвіду. У грі формуються всі сторони особистості дитини, відбуваються значні зміни в його психіці, що готують перехід до нової, більш високої стадії розвитку. Цим пояснюються величезні виховні можливості ігор, яку психологи вважають провідною діяльністю. Гра – явище багатогранне, її можна розглядати як особливу форму існування всіх без винятку сторін життєдіяльності колективу. Так само багато відтінків з'являється з грою в педагогічному керівництві виховним процесом [9, 80].

Останнім часом педагоги і батьки все частіше з тривогою відзначають, що багато дошкільнят відчувають серйозні труднощі в спілкуванні з однолітками. Це, як правило, виражається у невмінні знаходити підхід до партнера по спілкуванню, підтримувати і розвивати встановлений контакт, погоджувати свої дії в процесі будь-якої діяльності, адекватно реагувати і висловлювати свою симпатію до конкретної дитини. Окрім того відзначаються складності в умінні співпереживати в печалі і радіти успіху іншої людини – все це призводить до різного роду конфліктів і непорозумінь співрозмовників один одного.

Уміння спілкуватися, будувати і підтримувати дружні взаємини і взаємодіяти, співпрацювати і співіснувати з людьми, в цілому, це необхідні складові повноцінно розвиненої, запорука успішного психічного здоров'я людини.

У процесі гри уточнюються і поглиблюються знання та уявлення дітей не тільки про речі, предмети і явища, але і про правила і норми поведінки і спілкування. Діти вчаться будувати свої взаємини, пізнають ази спілкування з навколишньою дійсністю. Щоб виконати в грі ту чи іншу роль, дитина повинна своє уявлення перевести в ігрові дії. Іноді знання і уявлення про працю людей, про конкретні дії, взаємини виявляються недостатніми, і виникає необхідність їх поповнення. Потреба в нових знаннях виражається в питаннях дітей. Вихователь відповідає на них, прислухається до розмов під час гри, допомагає граючим досягати взаєморозуміння, домовлятися.

Дитина все частіше відтворює в сюжеті різнобічні рольові зв’язки, виявляє гнучкість, вміння змінювати рольові дії. Вдосконалюється процесуальний компонент сюжетно-рольових ігор: зростає здатність дошкільника до самоорганізації, планування ігрових дій,

здатність делегувати повноваження організатора ігрової діяльності найбільш компетентному учаснику. Специфікою сюжетно-рольової гри дитини стає потреба у товаришах, без яких гра втрачає для неї сенс. Спілкуючись з однолітками в ході гри, дошкільник навчається співробітничати, підкорятися, керувати, розподіляти функції, вчиняти справедливо, відчувати себе членом групи, зберігати свої особливості. Зазнає суттєвих змін здатність дошкільника до здійснення контрольно-оцінних дій: реалістичнішою, більш обґрунтованою та більш розгорнутою стає самооцінка, збагачується досвід нормативно-оцінних дій, виробляється звичка здійснювати якісну характеристику своїх ігрових дій та поведінки, збагачується гама переживань з приводу ігрових досягнень та проявів моральності [13, 101].

Організація сюжетно-рольової гри дошкільника передбачає врахування часу та місця її проведення, тривалості, неухильного дотримання правил техніки безпеки та гігієни. Найкращий час для сюжетно-рольової гри у дитячому садочку припадає на ранкові години, час прогулянки або після сну. Тривалість гри в середньому 20 – 40 хвилин. У 3 – 4 р. цей період заповнюється кількома уривчастими іграми, старші діти розгортають 1 – 2 сюжети. Місце для гри слід обирати таке, щоб діти могли розташувати там іграшки, будівлі, конструкції. Найкраще для цього підходять спеціально обладнані ігрові майданчики, кімнати. Попередньо дорослий підбирає відповідний матеріал, передбачивши використання замінників. Атрибути сюжетно-рольової гри повинні бути розташовані в легко доступному для дітей місці. Іноді атрибути формуються у спеціально встановленому порядку, а іноді дітям надається можливість створити ігрове середовище самостійно.

Ефективним прийомом керівництва іграми дітей старшого дошкільного віку є пряма участь педагога в грі дітей. При цьому педагог повинен якомога частіше ставити дитину в позицію «дорослого». Це сприяє розвитку самостійності у дітей.

Отже, вивчивши і проаналізувавши психолого-педагогічну літературу можна зробити наступні висновки. Провідною діяльністю дошкільного віку є гра. Саме в ній складаються і найбільш ефективно розвиваються головні новоутворення цього віку: творча уява, образне мислення, самосвідомість. Особливе значення має гра для становлення різних форм довільної поведінки дітей. Розвиваються довільна увага і пам'ять, супідрядність мотивів і цілеспрямованість дій. Сюжетно-рольова гра проходить тривалий і складний шлях розвитку, починаючись в молодшому дошкільному віці з найпростішої рольової гри та гри «поряд», в старшому дошкільному віці вона сягає найвищого розвитку, трансформуючись у тривалу колективну творчу гру з розгорнутим сюжетом. Сюжетно-рольова гра повинна відповідати сучасній діяльності дорослих людей. Оскільки у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу з'являється багато нової техніки, багато нового в житті людей, завданням вихователя є створення умов для відображення цього в сюжетно-рольових іграх дітей.

Список використаних джерел:

1. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
2. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
3. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects : monograph. – Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
4. Гра дошкільника / за ред. С.Л. Новосьолової. – М. : Просвещение, 1989. – 284 с.
5. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
6. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В.Каплінський, Н.І.Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. ¬ № 48. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». – С.13-19.
7. Колеснік К.А. Основні орієнтири виховання підростаючого покоління в Україні / К.А. Колеснік // Наукові пошуки XXI століття : молодіжний вимір III Міжнародної дистанційної науково-практичної конференції. – Київ, 2015. – С. 177-182.

8. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 3-5 квітня 2013.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип.2. - С. 162-166.

9. Короткова Н. А. Сюжетно-рольова гра старших дошкільників / Н.А.Короткова // Дитина в дитячому саду. – 2006. – № 4. – С. 79-87.

10. Крутій К.Л., Маковецька Н.В. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2004. – 128 с.

11. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.

12. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.

13. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання в дитячому садку / за ред. Л.В Русскова. – М. : Просвещение, 1986. – 280 с.

14. Присяжнюк Л. Як візьмемось разом, скарб знайдем одразу! : квест-гра для дітей середньої (старшої) групи / Л. Присяжнюк // Дошкільне виховання. – 2017. – № 11. – С. 30-31.

15. Щербакова Є.І. Формування взаємин дітей у 3-5 років у грі / Є.І.Щербакова. – М. : Просвещение, 1984. – 78 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

І.Бузенко, *аспірант*

Науковий керівник: В.А. Фрицюк, *доктор педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING ECOLOGICAL AND VALELOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN PEDAGOGICAL COLLEGE

I. Buzenko*, postgraduate student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті аналізується проблема формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Розглядаються різні підходи до визначення поняття екологічної та валеологічної компетентності. У дослідженні визначено екологічну компетентність майбутніх учителів як комплексну якість, що пов'язана не лише з підготовленістю і здатністю вчителя до практичного вирішення екологічних завдань, а й наявністю у нього ряду особистісних якостей у поєднанні з необхідним запасом знань і умінь ефективно діяти у проблемних ситуаціях.*

Ключові слова*: компетентність, екологічна компетентність, підготовка майбутнього вчителя.*

Abstract. *The article analyzes the definitive approaches to the concept of «eco-valeological competence» and those close to the concepts under investigation. The study of the process of forming the ecological and valeological competence of primary school future teachers requires clarification of the conceptual apparatus of the problem.*

Key words*: competence, ecological competence, training the future teacher.*

Стан еколого-валеологічної освіти й виховання підростаючого покоління значною мірою залежить від рівня сформованості відповідної компетентності вчителя та професійної готовності його до означеного напряму педагогічної діяльності. Досягти цього можна шляхом формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі їхньої професійної підготовки.

На жаль, у підготовці вчителів у педагогічних коледжах є ще багато неузгоджених питань, а в розробках її теоретичних основ є ще чимало невирішених проблем, зокрема, формуванню еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки відводиться недостатньо уваги.

Вагоме значення у формуванні еколого-валеологічної компетентності майбутніх педагогів належить педагогічним коледжам, оскільки у них створені необхідні умови для формування стійкої екологічної позиції студентської молоді, усвідомлення власної причетності до екологічних проблем, урахування у професійній, суспільній і побутовій сферах наслідків впливу на довкілля. Учитель-практик має великі можливості щодо формування аналогічної компетентності у своїх вихованців [5].

У сучасних умовах основою ціннісного ставлення до індивідуального і колективного здоров'я та екологічного стану навколишнього середовища, розуміння їх взаємозалежності і взаємообумовленості, свідомої еколого- та здоров'язберігаючої поведінки особистості щодо захисту і поліпшення середовища існування та збереження, відновлення і розвитку здоров'я має стати еколого-валеологічна культура [1] та, як ми вважаємо, еколого-валеологічна компетентність майбутніх учителів.

Ураховуючи високі темпи індустріалізації та урбанізації, значне антропогенне навантаження на довкілля, незворотні зміни природного середовища внаслідок ігнорування фундаментальних законів природи, до випускників педагогічних коледжів висуваються підвищені вимоги [4].

Саме в умовах навчально-виховного процесу педагогічних коледжів можливе створення теоретичних та методичних основ ефективного формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, які мають здійснювати виховання еколого-валеологічної складової кожної особистості учня. Особливого значення сьогодні набуває проблема навчання студентської молоді уміння не тільки, як дбати про своє здоров'я, а й як донести ці знання до інших людей. Ефективна підготовка такого спеціаліста зумовлена рівнем його еколого-валеологічної компетентності та рівнем соціальної адаптації [2].

Найважливішими складовими професійної діяльності учителя початкової школи є здоров'язбережувальна й природоохоронна діяльність. Ця діяльність передбачає збереження і зміцнення здоров'я учнів і формування в учнів початкової школи дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

На сьогоднішній день існує велика кількість екологічних та психолого-екологоічних дисциплін, спрямованих на вивчення різних аспектів екології та екопсихології і розрахованих на різні соціальні, вікові та професійні групи суспільства, які потребують перетворення їх із масштабного конгломерату на систему – систему неперервної екологічної освіти. Якщо неперервність брати не тільки у часі, але й у просторі, зазначає А. Льовочкіна, то мова має йти про освітній простір [3]. У контексті дослідження можемо говорити про освітній простір педагогічного коледжу, спрямований на формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

У дослідженні проаналізовано нормативну документацію і методи викладання навчальних дисциплін у педагогічному коледжі й виявлено, що нестача у змісті еколого-валеологічної проблематики та практична відсутність відомостей, що стосуються еколого-валеологічної компетентності особистості, переважне використання недостатньо ефективних навчально-виховних методів утруднюють формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи вимагає використання потенційних можливостей усіх навчальних дисциплін, які вивчають вони в педагогічному коледжі, а відтак актуалізує проблему наступності змісту еколого-валеологічної підготовки. Дотримання принципу наступності у формуванні еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи дає змогу: усвідомлено сприймати студентами духовну й матеріальну цінність природи і власного здоров'я для суспільства взагалі й окремої особистості зокрема; комплексно засвоювати ключові еколого-валеологічні поняття, свідомо набувати практичні знання, уміння й навички щодо ефективної еколого-валеологічної діяльності; передбачати можливі наслідки практичних дій і упереджувати негативні впливи на здоров'я і навколишнє середовище в усіх видах діяльності;

здійснювати на практиці заходи щодо зміцнення здоров'я власного і учнів початкової школи, покращення стану довкілля та поширення сучасних ідей безпечного природокористування.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Ю.Д. Компетентнісний підхід до формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя / Ю.Д. Бойчук. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-07/09bydcft.pdf
2. Бондаренко О. М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 − теорія і методика професійної освіти / Олена Миколаївна Бондаренко. – Київ. 2008. – 20 с.
3. Льовочкіна А.М. Психологія розвитку екологічної культури студентської молоді : автореф. дис. … д-ра псих. наук 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Антоніна Михайлівна Льовочкіна. – Київ. 2013. – 42 с.
4. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету: дис. … канд. пед. наук: 13.00.07 / Титаренко Лариса Миколаївна. – К., 2007. – 210 с.
5. Шапран Ю. П. Сутнісні ознаки, структурні компоненти і вимірювання екологічної компетентності студентів-біологів педагогічного університету [Електронний ресурс] / Ю. П. Шапран // Педагогічна освіта: теорія і практика. Зб. наук. праць. м. Кам'янець-Подільський. Вип. 18 (1-2015). – С. 320-325. Режим доступу: http://science.kpnu.edu.ua/portfolio/pedahohichnaosvita-teoriya-i-praktyka.html

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ

***О.Бурдейна**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
***Науковий керівник: В.І. Імбер**, кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

REALIZATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING LOGICAL AND MATHEMATICAL CONCEPTS

***E. Burdeina**, master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті описуються педагогічні умови формування у старших дошкільників логіко-математичних понять. Проаналізовано зміст математичних понять, поданих у чинних програмах з математичної підготовки для дошкільних закладів України.*

***Ключові слова**: логіко-математичні поняття, педагогічні умови, старші дошкільники.*

***Abstract.** The article deals with pedagogical conditions of forming logical and mathematical concepts for preschool children. The content of mathematical concepts in the current programs of mathematical training for preschool establishments of Ukraine has been analyzed.*

***Key words:** logical and mathematical concepts, pedagogical conditions, preschool children.*

Визначаючи й обґрунтовуючи педагогічні умови, необхідні для формування у дітей старшого дошкільного віку логіко-математичних понять, ми спиралися на положення про психологію діяльності і психологічні основи усвідомленого навчання, розкриті у працях О. М. Леонтьєва [9]. Відповідно до цих положень, зміна об'єкта діяльності закономірно спричиняє зміну самого суб'єкта, тобто розвиток і зміна якісних характеристик діяльності відбувається як розвиток і зміна якісних характеристик її суб'єкта. При цьому джерелом розвитку виступають суперечності між суб'єктом і об'єктом, які розв'язуються у процесі діяльності, завдяки цілеспрямованій і свідомо організованій активності суб'єкта, в якій він виявляє своє ставлення до об'єкта, розуміння його цінності.

У процесі навчання суб'єктно-об'єктне пізнавальне відношення ускладнюється введенням замість реальних предметів їх узагальнень у формі понять, уявлень, схематичних зображень тощо. Зважаючи на це, загальне й абстрактне суб'єктно-об'єктне пізнавальне відношення під час навчання набуває конкретного вигляду у формі відношення дитини до змісту навчальних понять або уявлень, якими позначаються реальні предмети.

Формування у дітей логіко-математичних понять об'єктивно зумовлене наявністю у змісті математичної підготовки таких пізнавальних завдань, які вимагають усвідомлення ними процесу мислення, результатом якого є позначення відношень між предметами і логіко-математичними поняттями. Підкреслимо, що розділи програми дошкільної освіти, у яких розкрито зміст математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку, насичені математичними поняттями. Однак володіти ними діти мають на рівні уявлень.

Отже, проаналізуємо зміст математичних понять, поданих у чинних програмах з математичної підготовки для дошкільних закладів України [3], [4], [10].

У програмі «Дитина» у межах розділу «Кількість» передбачено формування вмінь у дітей старшого дошкільного віку рахувати в межах 10 (розташування предметів у коло, хаотично, у лінію); володіння порядковою і кількісною лічбою; ознайомлення з цифрами в межах першого десятка; засвоєння понять «усі», «кожен», «останній», «який за порядком»; об'єднання і виділення частки з множини; зменшення та збільшення на 1; поняття «більше на 1», «менше на 1», «порівну», «стільки ж»; складання і викладання за допомогою цифр і прикладів на додавання й віднімання за малюнком або практичними діями; додавання і віднімання за допомогою лінійки; розв'язування задач за допомогою малюнків і практичних дій. У розділі «Величина» пропонуються такі завдання: порівняння предметів за висотою, шириною, товщиною, довжиною, загальною величиною; побудова впорядкованих послідовних рядів: великий, маленький, найменший; використання еталонних та інших способів вимірювання. У розділі «Форма» головну увагу сконцентровано на формуванні вмінь розрізняти такі геометричні фігури, як трикутник, чотирикутник, прямокутник, коло, квадрат і їхні особливості.

У розділі програми «Дитина» «Величина» автори розширили і поглибили систему знань про розмір предметів завдяки їх глибинному обстеженню; порівняння впорядкованого ряду предметів за певними ознаками [4].

Натомість у програмі «Дитина в дошкільні роки» вимоги до знань і вмінь дитини з розділу «Кількість» такі: дитина повинна вміти утворювати числа у межах 5, знати лічбу і цифри в межах 10; кількісну і порядкову лічбу; старші дошкільники повинні розуміти і відповідати на запитання «скільки?», «котрий?», «який за порядком?»; володіти кількісним складом числа з одиниць; встановлювати рівності з нерівностей шляхом додавання і віднімання одиниці; розуміти, що кількість не залежить від відстані між предметами, їхнього просторового розташування, напрямку лічби. З-поміж головних завдань розділу «Величина» зазначимо, що діти старшого дошкільного віку повинні вміти вимірювати умовною міркою рідкі, сипучі речовини, лінійні предмети; у процесі вимірювання виділяти частину, що дорівнює умовній мірі; показувати залежність числа від величини міри. Відповідно до вимог розділу «Форма» старші дошкільнята повинні вміти знаходити овал, порівнювати і зіставляти його з іншими геометричними фігурами зоровим і дотиково-руховим способом; групувати предмети за кольором, формою, величиною; знати геометричні фігури й тіла: прямокутника, кулі, куба, кола, квадрата, трикутника, прямокутника, циліндра; практично застосовувати отримані знання.

Важливо, що в програмі «Дитина в дошкільні роки» подано такі показники логіко-математичної компетенції дитини старшого дошкільного віку, як уміння самостійно розв'язувати задачі на побудову і перебудову геометричних фігур; порівнювати форми реальних предметів, користуючись геометричними фігурами як еталонами; вільно класифікувати, упорядковувати й узагальнювати предмети за 2-3 ознаками, користуючись логічними характеристиками «ні», «та», «чи»; розбивати множини за двома-трьома неспіввідносними властивостями й ознаками, надавати повну характеристику новоутвореним класам; міркувати і робити умовиводи відповідно до правил логіки; діяти самостійно згідно із заданим наочним алгоритмом (лінійним або циклічним); розуміти і користуватися моделлю запису арифметичної дії у процесі розв'язання арифметичних задач [3].

У Базовому компоненті дошкільної освіти [1] також використовується поняття «логіко-математична компетенція», але питання про засвоєння дітьми математичних понять

як абстракції, назви чогось або як результату складних умовиводів, логічного узагальнення залишається поза вимогами програм, а його вирішення залежить від компетентності і бажання вихователя.

Зважаючи на це, ми вважаємо, що однією з перших педагогічних умов формування у старших дошкільників логіко-математичних понять, є *відображення у змісті навчання логічних дій підведення під математичне поняття* як предмета цілеспрямованої пізнавальної діяльності дитини.

Визначаючи і обґрунтовуючи наступну педагогічну умову ми керувались положенням про те, що в дошкільному віці мислення, яке супроводжує пізнавальну діяльність дитини, має свої особливості. На відміну від дорослої людини, пізнавальну діяльність якої забезпечує мислення переважно у понятійній формі, абстрактно-логічне мислення, дитина пізнає і мислить здебільшого у предметно-маніпулятивній і наочній формі, поступово, за допомогою дорослого, узагальнюючи свій досвід у певних уявленнях і поняттях (О. А. Кудрявцева [8] та ін.).

Властивості предметного світу дитина пізнає завдяки оволодінню розумовими операціями аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння, узагальнення, класифікації, серіації, які формуються у процесі розв'язання дитиною різноманітних пізнавальних завдань, при чому основою її мислення є предметні дії (наприклад, під час лічби вона вказує пальцем на предмет, відкладає його вбік тощо). Однак власне логічна форма організації мислення в цих діях не передбачається і не усвідомлюється.

Як відомо, порівняння – це найпростіший логічний прийом мислення, який вимагає від дитини вміння виявляти схоже в ознаках об'єкта і відмінне між ними (предмет, явище, група предметів), виділяти одні ознаки об'єкта (або групи об'єктів) і абстрагуватися від інших [2]. За визначенням М. М. Шардакова, порівняння – це виявлення схожих і відмінних ознак у предметів і явищ дійсності [12, 14].

У процесі порівняння старші дошкільники здатні використовувати такі операції, як узагальнення і первинне абстрагування, що вимагає визначення загального, одиничного й особливого для класу предметів (окремих об'єктів), які входять у даний клас, вміння відрізняти істотне від неістотного. Це дає підстави для формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Класифікацію дитина може проводити: за назвою (чашки і тарілки, черепашки та камінчики, кеглі і м'ячики і т.д.); за розміром (в одній групі великі м'ячі, в іншій – маленькі; в одній коробці довгі олівці, в іншій – короткі і т.д.); за кольором (в одній коробці червоні ґудзики, в іншій – зелені); за формою (в одній коробці квадрати, в іншій – кружечки; у третій – кубики, у четвертій – цеглинки й т.д.); за іншими ознаками нематематичного характеру, наприклад: що можна й що не можна їсти; хто літає, хто бігає, хто плаває; хто живе в будинку, а хто в лісі; що буває влітку, а що взимку; що росте на городі, а що в лісі та ін.

Процес класифікації як пізнавальна діяльність здійснюється дитиною за таким алгоритмом: 1) аналіз, порівняння, причинно-наслідкове обґрунтування та інші розумові операції над об'єктами, визначення їх істотних ознак і властивостей; 2) відтворення в пам'яті родового поняття або закону (в його загальних і основних рисах), до якого слід віднести конкретний об'єкт, що розглядається; 3) порівняння, аналіз і синтез та інші процеси мисленнєвого співвідношення істотних і загальних ознак окремого об'єкта і відтвореного загального поняття чи закону; 4) співвіднесення поодинокого і загального завершується словесним оформленням умовиводу, у процесі якого цей конкретний об'єкт класифікується, тобто відноситься до відповідного роду чи підводиться під певний закон.

Таким чином, вже на етапі сприйняття може бути організовано спеціальне навчання дошкільників операціям аналізу і синтезу, порівняння і зіставлення, на підставі яких відбувається первинне абстрагування. На цьому етапі важливого значення набувають завдання і запитання проблемного характеру, які дозволяють не лише розглядати предмети (явища), а й виділяти в них окремі ознаки, властивості, порівнювати їх з іншими. Крім того, важливо навчити дошкільнят і ретельно розглядати об'єкти, і вивчати їх на дотик, нюх, смак, залучаючи при цьому якомога більшу кількість аналізаторів.

Однак для того, щоб сформувати у свідомості дітини чітке уявлення про предмет (явище), треба активізувати діяльність не лише сенсорної системи. Будь-який предмет, як певний комплекс подразників, діє на ряд аналізаторів, завдяки чому в корі головного мозку утворюються тимчасові зв'язки і він реагує на предмет як єдине ціле. Отже, одночасна робота різних аналізаторів є найважливішою умовою переходу від окремих відчуттів до сприймання предмета в цілому. Спостереження за об'єктом чи явищем на етапі чуттєвого пізнання – відчуття – є основним методом навчання дитини під час формування понять.

Зазначене вище свідчить про необхідність унаочнення пізнавальних дій у процесі формування логіко-математичних понять. Пізнавальні дії дитини, підкріплені наочними образами, переключають думку з наочного образу на «обробку» інформації про цей образ. Вчасно використана виразна наочність – це змістове й емоційне підсилення процесів сприймання, мислення, пам'яті дітей. Використання наочності відіграє особливу роль саме тоді, коли навчальний матеріал (наприклад, явища, предмети, які дошкільники не можуть безпосередньо спостерігати) містить елементи, зміст яких без унаочнення правильно зрозуміти вкрай важко або взагалі неможливо.

Отже, другою педагогічною умовою, необхідною для формування логіко-математичних понять у старших дошкільників визначимо таку: *поетапне опрацювання логіки математичного узагальнення у предметно-практичному, наочно-образному і абстрактно-логічному планах дій з предметами.*

Визначаючи третю умову, ми виходили з того, що поняття, які формуються за типом життєвих, передбачають наявність певного досвіду дитини, який забезпечує їй необхідний рівень узагальнення, оскільки вербалізація та усвідомлення уявлень, що формуються, відбувається на більш пізньому етапі. На відміну від життєвих понять, у формуванні наукових головну роль відіграє зовнішній активний вплив на дитину з боку дорослого, який характеризується вербальним характером і за своїм змістом є готовим узагальненням. Готові узагальнення позбавляють необхідності включати в освітній процес дитини велику кількість прикладів дій з предметами. Однак вивчити формулювання певного поняття не означає вміти його вільно і доцільно використовувати, воно поступово починає формуватися саме в пізнавальній предметно-практичній діяльності дитини старшого дошкільного віку. Отже, можна сформулювати третю педагогічну умову, яка забезпечує *набуття старшими дошкільниками індивідуального практичного досвіду* під час експериментування з множиною предметів.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти/ Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А.М., Бєлєнька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Пироженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідєльнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю.— К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Белошистая А.В. Дошкольный возраст : формирование и развитие математических способностей / А.В.Белошистая // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 2. – С. 69-79.
3. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2016. – 160 с.
4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев’юк; авт. кол.: Г.В. Бєлєнька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоскаленко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Бєлєнька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 304 с.
5. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати змалку / В.І. Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
6. Імбер В.І. Упровадження мультимедійних технологій у підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / В.І. Імбер // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : Вид-во Сум.ДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 5(49). – С. 247-255.
7. Кривошея Т.М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку: Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 110-116.
8. Кудрявцева О.А. Педагогічні умови навчання старших дошкільників порівнянню : автореф. дис. … канд. пед. наук / О.А.Кудрявцева. – К., 1993. – 24 с.

9. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н.Леонтьев. – М. : Изд-во полит. л-ры, 1977. – 304 с.
10. МАЛЯТКО: програма виховання дітей дошкільного віку. Затверджено Міністерством освіти і науки України / Авт. кол. З.П.Плохій, С.Є. Кулачнівська, С.О.Ладивір та ін. – К., 2001 р.– 200 с.
11. Плетеницька Л. С. Логіко-математичний розвиток дошкільників / Л. С. Плетеницька, К. Л. Крутій. − Запоріжжя : ЛІПС, 2002. − 156, [2] с
12. Шардаков М.Н. Мышление школьника / М.Н.Шардаков. – М. : Учпедгиз, 1963. – 255 с.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Н.Вінницька, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.Ю.Родюк*, кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING LINGUISTIC COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

N.Vinnytska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. Стаття присвячена методиці формування в молодших школярів складників мовленнєвої компетентності – аудіативних умінь, діалогічного і монологічного усного мовлення, навичок читання, писемного мовлення.*

Ключові слова: *мовленнєва компетентність, аудіативні уміння, діалог, монологічне мовлення, писемне мовлення.*

Abstract. *The article is devoted to the methodology of younger schoolchildren`s forming components of speech competence – audio skills, dialogical and monologua and oral speech, reading skills, and writing speech.*

Key words: *linguistic competence, audio skills, dialogue, monologua speech, writing speech.*

Зміни, які відбуваються в сучасному світі, вимагають переорієнтації шкільної системи освіти на формування в учнів життєвоважливих компетентностей. Ці зміни дають змогу їм орієнтуватися в сучасному соціумі, інформаційному просторі, на ринку праці, навчатися, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби часу. Одним з основних напрямів компетентнісно орієнтованого навчання є формування мовленнєвої компетентності школярів, яка полягає у здатності слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог [1, 30].

Програма початкової школи націлює вчителя на те, що основну увагу в навчанні української мови слід приділяти розвитку в молодших школярів навичок чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма.

В основі формування мовленнєвої компетентності молодших школярів лежить уміння слухати і розуміти усне мовлення. Тому, починаючи з 1 класу, на уроках навчання грамоти, а в 2-4 класах на уроках української мови, передбачена робота над формуванням аудіативних умінь.

Учням пропонуються завдання на сприймання різних мовних одиниць (звуків, слів, словосполучень, речень, текстів), усвідомлення значень окремих елементів тексту (слів, словосполучень, речень), а також розуміння тексту (його теми, фактичного змісту, основної думки, окремих особливостей побудови, стилю) [2, 16].

Добираючи вправи з аудіювання, необхідно дбати про те, щоб вони були пов’язані з іншими завданнями уроку. Наприклад, ознайомлюючи першокласників з новим звуком [і], буквою, яка його позначає, доцільно запропонувати визначити місце цього звука в конкретних словах (на початку, в середині, у кінці слова), розпізнати нову букву серед вивчених раніше літер.

Якщо аудіативне завдання передбачає роботу з цілим текстом, то наступні етапи уроку можуть будуватися на матеріалі цього ж тексту (скажімо, учням пропонується знайти в ньому синоніми, речення зі звертанням чи однорідними членами, вибрати певну частину мови тощо).

Найефективнішим способом перевірки розуміння тексту є запитання за його змістом з кількома варіантами відповіді на кожне з них, серед яких треба вибрати правильну.

Основою для формування у дітей комунікативної компетентності виступають, безперечно, всі уроки мови та читання. На них необхідно використовувати мову не тільки в навчальних вправах, а і в її природному призначенні – як засобу пізнання, спілкування, впливу.

Запорукою формування у молодших школярів комунікативної компетентності є створення такої атмосфери в системі «учитель – учень», «учень – інші учні», яка б сприяла позитивному спілкуванню, стимулювала мовленнєву діяльність учнів. Треба позбутися стресово-утворювальних факторів. Важливо, щоб діти розуміли, що вони просуваються вперед, бачили позитивний результат, відчували задоволення від власного успіху та успіху тих, хто поруч.

Особливий статус належить таким формам роботи:

- навчальний діалог;
- монологічна промова;
- словесна творчість і фантазування;
- рольові ігри;
- інсценування;
- пошукова робота з різними джерелами інформації;
- творчий переказ;
- інтерактивні вправи: «мозковий штурм», «навчаючи – вчуся», «ток-шоу», «інтерв'ю», «дерево рішень», «акваріум», «карусель»;
- гра «Коректор» (виправлення мовних помилок героя);
- співпраця в парах і групах [3, 26].

Важливе місце у формуванні мовленнєвої компетентності учнів початкових класів належить розвитку навичок усного діалогічного і монологічного мовлення (говоріння).

Формуючи навички говоріння, які передбачають побудову діалогічних і монологічних висловлювань, на кожному уроці потрібно створити ситуацію, яка змусить дитину говорити, спонукати до висловлення думки:

- відповідь на поставлене запитання;
- побудова діалогів за зразком, малюнком, словесно описаною ситуацією;
- обговорення життєвих ситуацій, висловлення своєї думки;
- складання текстів-описів, розповідей, міркувань;
- побудова своїх висловлювань на прочитаних чи прослуханих творах;
- усний переказ прочитаного;
- імпровізація казок, словесне малювання.

Розвиток навичок діалогічного мовлення необхідно розпочинати з першого класу. Для дітей цей вид мовлення є важчим, ніж монологічне, воно формується в процесі розмови двох партнерів, його не планують заздалегідь, воно тісно пов'язане з ситуацією. Саме тому на уроках навчання грамоти в 1-му класі потрібно застосовувати спочатку підготовчі вправи, навчити дітей будувати запитання і відповіді на них, тобто ознайомити з репліками-запитаннями та репліками-відповідями. Для цього в нагоді стануть малюнки, невеликі за обсягом тексти, безпосередні навчальні ситуації в класі [4, 18].

Робота над діалогом передбачає два етапи:

1) відтворення, розігрування діалогу з прослуханого чи прочитаного тексту;

2) складання діалогу за ситуативним малюнком, словесно описаною ситуацією, опорою на допоміжний матеріал, а також самостійно, дотримуючись правил етикету, культури спілкування [9, 64].

Необхідним для створення діалогу є мотив, бажання висловити ту чи іншу думку, що реалізується по-різному залежно від ситуації мовлення. Тому навчальний процес слід будувати так, щоб у дітей виникала потреба щось повідомити, з'ясувати певні питання, висловити ставлення до проблеми, що розглядається.

Вступаючи в діалог, співрозмовники мають знати, яка мета їхнього спілкування, що вони хочуть з'ясувати в ході розмови. У побудові діалогу значну роль відіграє ініціативна

репліка. Вона є мовленнєвим стимулом і носієм теми. Важливою умовою досягнення мети діалогу є досконале володіння його учасниками мовою як засобом спілкування.

У процесі формування діалогічного мовлення велика увага приділяється засвоєнню школярами формул мовленнєвого етикету – ввічливих слів, які вживаються під час вітання, прощання, прохання тощо.

Учні початкової школи повинні запам'ятати найуживаніші формули етикету, знати, за яких обставин кожна з них уживається, а також правильно й доречно використовувати їх у власному мовленні [10, 13].

Монологічне мовлення менш ситуативне, ніж діалогічне, воно потребує вольових зусиль, а часом – значної підготовчої роботи. Монолог не може бути стихійним, він завжди організований.

Результатом, продуктом усного монологічного висловлювання молодших школярів є:

- усний, письмовий твір;
- текст-розповідь, опис, міркування;
- усний та письмовий перекази (детальний, стислий, вибірковий).

Формування усного монологічного мовлення має здійснюватися шляхом:

1) переказування прочитаних чи прослуханих текстів;

2) побудови власних висловлювань на основі побаченого, пережитого [11, 56].

Монолог зазвичай адресований не одній людині, а багатьом. Відповідно, автор повинен побудувати його так, щоб він був зрозумілий будь-якому слухачеві. Тому до монологічного мовлення висуваються високі вимоги.

Воно має характеризуватися такими ознаками, як змістовність, логічність, точність, багатство мовних засобів, виразність, чистота, правильність.

Аби забезпечити змістовність висловлювань, потрібно пропонувати дітям говорити чи писати тільки про те, що їм добре відомо. Важливою вимогою до мовлення є його логічність: послідовність, обґрунтованість викладу думок, відсутність пропусків і повторів, наявність висновків, які випливають зі змісту.

Важливе місце в роботі над розвитком монологічного мовлення має належати постійному контролю за його чистотою. Слід викорінювати з мовлення так звані «слова-паразити», замінювати літературними аналогами діалектизми, вилучати русизми тощо. Особливого значення слід надавати правильності мовлення, тобто відповідності його літературним нормам.

Одним з найважливіших видів мовленнєвої діяльності в початковій школі є читання. У 2-4 класах йому відведено окремі уроки. Однак на уроках мови читання також повинно бути предметом навчальної діяльності, специфіка якої полягає в зосередженні уваги учнів на:

1) правильному вимовлянні слів відповідно до орфоепічних літературних норм та усвідомленні їх лексичного значення;

2) інтонуванні речень, різних за структурою і метою висловлювання;

3) змістовому поділі речень за допомогою пауз, мелодики тощо.

Розвиток писемного мовлення молодших школярів полягає у формуванні умінь записувати свої думки, враження, спостереження за подіями оточуючої дійсності.

Цей процес передбачено здійснювати за такими напрямами:

1) написання докладних і вибіркових переказів прочитаних чи сприйнятих на слух текстів;

2) побудова власних письмових висловлювань (розповідей, описів, міркувань) на близькі і зрозумілі теми;

3) створення висловлювань з безпосередньою комунікативною метою (лист, оголошення, привітання, запрошення, інструкцію тощо) [12, 66].

Дослівне відтворення прослуханого чи прочитаного тексту сприяє також зосередженню уваги, розвитку пам'яті й мислення учнів.

Для формування мовленнєвої компетентності учнів на уроках потрібно використовувати ігрові прийоми роботи, які в невимушеній формі спонукають учнів до читання та побудови діалогічних і монологічних висловлювань,

Під час читання словниковий запас дітей активно поповнюється, а самі висловлювання стають більш повними, емоційними та яскравими. Важливим є те, що словник школярів збагачується не тільки кількісно, а і якісно. Використані під час уроків твори для читання та різноманітні ілюстрації ознайомлюють дітей з новими словами в різноманітних галузях трудової діяльності людей, назвами рослин, тварин, предметів побуту. Поповнюється лексика, пов'язана з різноманітною діяльністю самих дітей, як на уроках, так і в позаурочний час [15, 87].

Обов'язковим завданням кожного вчителя є навчити дітей вчитися, а це неможливо без уміння читати і працювати з підручником. Специфіка роботи на уроках читання потребує від дітей багаторазового перечитування слів, речень, текстів, і вони швидко стомлюються. Тому всі уроки мають бути наповненими позитивним зарядом, красою, любов'ю і радістю, а особливо це стосується уроків розвитку мовлення, на яких діти вчаться висловлювати свої почуття, думки, творчо мислити. Потрібно давати учням можливість активно розвивати свій словник, заглиблюватись у джерела народної творчості.

Ці напрями роботи становлять основу для формування у молодших школярів мовленнєвої компетентності. Дуже важливо, щоб молодші школярі пізнавали світ у всій його багатогранності, відчували і розуміли пряме і переносне значення слів, їх найтонші відтінки. А коли дитина зрозуміє і відчує красу рідного слова, вона відчує любов до мови. Розуміти, відчувати і любити рідну мову здатні всі діти. Тому завдання вчителя полягає в тому, щоб розвинути мову учнів, збагатити її, навчити любити, пишатися нею.

Список використаних джерел:

1. Беценко Т. Поетичне слово на уроках рідної мови / Т.Беценко // Початкова школа. – 1997. – № 12. – С. 30-32.
2. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення / О.Глазова // Дивослово. – 2003. – № 1 – С. 15-16.
3. Дубовик С. Аудіювання на уроках української мови / С.Дубовик // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 26-27.
4. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови / С.Дубовик // Початкова школа. – 2002. – № 7. – С. 18-20.
5. Крутій К.А. „Створення мовленнєвого середовища, теоретичні засади і практична реалізація" / Запоріжжя: ЛІПС, 2001. – 203 с.
6. Крутій К. Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (На матеріалі морфології і словотворення): дис... докт. пед. наук: спец. 13.00.02 / К.Л. Крутій ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. - Київ, 2005. - 440 с.
7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
8. Лапшина І.М. Напрями оновлення підручника «Російська мова» для шкіл з українською мовою навчання з урахуванням компетентнісного підходу / І.М.Лапшина. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. - №4 (309) травень 2017. – Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». – С. 138-146.
9. Лобчук О. Усний переказ як засіб розвитку зв'язного мовлення / О.Лобчук // Початкова школа. – 2002. – № 2. – С. 64-66.
10. Мазур Є. І. 100 комунікативних сходинок до мовленнєвої компетентності / Є.Мазур // Початкове навчання та виховання. – 2010. – № 10. – С. 13-14.
11. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі / М.М.Наумчук. – Тернопіль : Астон, 2002. – С. 55-56.
12. Петрик О. Формування діалогічного мовлення учнів 2-4 класів / О.Петрик // Початкова школа. – 2007. – № 8. – С. 64-66.
13. Родюк Н.Ю. Тенденції професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи в умовах інтеграційних процесів / Н.Ю.Родюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.57-60.

14. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.

15. Цепова І. В. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання, говоріння / І.В. Цепова, О.Я. Харченко. – Харків : Ранок, 2008. – С. 85-88.

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ

К.Дроздова, *аспірант*

Науковий керівник: Л.П.Василевська-Скупа*, кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF THE UKRAINIAN FOLK SONG IN UPBRINGING THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE STUDENTS

K.Drozdova*, post-graduate student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. У тезах обґрунтовано виховний потенціал української народної пісні та її роль у вихованні національної самосвідомості учнів.*

Abstract. *The theses have substantiated the educational potential of the Ukrainian folk song and its role in the education of students' national consciousness.*

В умовах сьогодення вкрай важливого значення набуває виховання духовності, патріотичних почуттів, національної самосвідомості підростаючого покоління. В часи економічної нестабільності, широкого потоку інформації виникає небезпека виснаження української нації та втрати ідеалу культурної особистості.

Важливу роль у вихованні національної самосвідомості учнів відіграє українська народна пісня, яка має чималий виховний потенціал для духовного розвитку особистості, формує характер, національний склад мислення.

Проблема виховання національної самосвідомості підростаючого покоління знаходиться в полі зору вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як Г. Гуменюк, Н. Копиленко, Ф. Харісова та ін. Питання про роль української народної пісні в духовному житті народу знаходить відбиток у наукових працях Г. Ващенка, Ф. Колеси, О. Дея, І. Зязюна, В. Сухомлинського, Д. Федоренка та ін. Осмислення та визначення ролі української народної пісні у вихованні національної самосвідомості учнів не знайшло належного вивчення у науковій літературі.

Метою нашої роботи є прагнення розкрити роль української народної пісні у вихованні національної самосвідомості учнів; виділити виховне значення української народної пісні як яскравого вираження української культури.

Відомо, що у формуванні духовності, моральної культури, національної самосвідомості велику роль відіграє українська народна пісня. Саме вона допомагає оцінити історичне минуле свого народу, красу природи, світ народної мудрості. В українських народних піснях простежується вся доля України: періоди піднесень та падінь, епохи творчої праці, національно-визвольної боротьби і соціальних перетворень. Саме українські народні пісні надихають слухачів на високі людські почуття поваги до людських цінностей, героїчного минулого нашого народу та сприятимуть вихованню національної культури, усвідомленню своєї приналежності до рідної держави.

До українських народних пісень можна віднести календарно-обрядові (колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, купальські, жниварські), родинно-звичаєві, родинно-побутові пісні. Багатозначність вищезазначених українських народних пісень говорить про їх універсальність, вони виконують свою виховну функцію, зокрема впливають на виховання національної самосвідомості не тільки дітей, але й дорослих.

У загальноосвітніх навчальних закладах діти не завжди розуміють значення тої чи іншої пісні. Тому учитель музичного мистецтва має уважно підбирати музичний матеріал, що є близьким та зрозумілим для учнів, пояснювати зміст та особливості української пісні, викликати у дітей інтерес до навчання, виховувати національну самосвідомість та патріотичні почуття.

Талановитий вітчизняний педагог В. Сухомлинський у своїй педагогічній роботі майстерно використовував народну пісню. Про невичерпні можливості пісні щодо виховання історичної пам'яті, патріотичних почуттів педагог наголошував: «Для дітей стало потребою збиратися разом, щоб поспівати. Пісня входила в їхнє духовне життя, надавала яскравого емоційного забарвлення думкам, пробуджувала почуття любові до Батьківщини, до краси навколишнього світу». Вчитель наголошував, що велике враження на дітей справила українська народна пісня «Ой на горі та й женці жнуть». Вона пробуджувала яскраві уявлення про далеке минуле нашого народу, про його героїчну боротьбу проти загарбників. Мелодія пісні ніби переносила дітей у суворі обставини боротьби за незалежність батьківщини, вони бачили світ таким, яким його бачили наші далекі предки кілька століть тому[3, 50].

Відомо, що без народної пісні, яка осяває дитячу свідомість, випробовує й розвиває голосові здібності, емоційну рухливість людини, закладає драматичні основи душі, а найголовніше – дає почуття належності до рідного народу, його духовних скарбів, без пісні немає не те що митця, а просто людини [2, 484].

Отже, українська народна пісня відіграє важливу роль у вихованні національної самосвідомості учнів. Важливими умовами ефективного виховання національної самосвідомості учнів є правильне використання кращих зразків народних пісень, пояснення учителем музичного мистецтва змісту та головних особливостей української пісні.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – С. 162.
2. Мохорчук Н. Якби не рідна пісня… // Музика. – 1990. – №4. – С. 28-29.
3. Сухомлинський В. О. Сердце віддаю дітям // Вибрані твори в 5-ти т. – К. : Рад.школа, 1977. – Т. 3. – С. 189.

НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Л.Федорик, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Л.В.Любчак, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE FOLLOWING IN THE WORKING OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION AND THE SCHOOL AT THE CONTEXT OF TRAINING THE CHILDREN TO THE SCHOOL`S STUDIES.

L.Fedorik, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті обгрунтовується необхідність реалізації наступності навчання й виховання в закладах дошкільної освіти і початковій школі. При цьому ж формується готовність дитини до навчання у школі.*

Ключові слова: *наступність, заклади дошкільної освіти, початкова школа, готовність дитини до школи.*

Abstract. *The article substantiates: the necessity of the continuation of studies in preschool and primary education institutions; formation of the readiness of the child to study at school.*

Keywords: *following, preschool educational institutions, primary school, readiness of the child to the school.*

Дитинство – це особливий і найважливіший період розвитку в житті кожної людини, значною мірою пов’язаний з освітою, під час якого вона набуває певного досвіду і готується до зміни соціального статусу. І лише від дорослих залежить, щоб ця зміна відбулася природно і безболісно. Реформи, що відбуваються у вітчизняному та світовому освітньому просторі вимагають комплексного вирішення певних соціально-педагогічних проблем. Серед яких постає проблема збереження самоцінності і унікальності дошкільного дитинства.

Найвідповідальніший і найбільш хвилюючий етап у житті дитини – перехід із дошкільного закладу освіти до початкової школи. Зазвичай цей період пов'язаний не лише з набуттям дитиною нового статусу, відкриттям у собі нових можливостей, а й із труднощами, які виникають у неї при входженні у нове соціальне середовище, зміною провідного виду діяльності.

У системі неперервної освіти, що розбудовується в Україні, дошкілля та початкова школа набувають високого соціального значення, є вихідними ланками становлення й розвитку особистості повноправного громадянина держави (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Глухова, А. Гончаренко, Л. Долинська, О. Кононко, К. Крутій, С. Кулачківська, С. Ладивір, М. Машовець, З. Плохій, Т. Поніманська, О. Савченко та ін.).

Відповідно до умов сьогодення одним з пріоритетних напрямів розвитку дошкільної й початкової освіти є пошук шляхів оновлення змісту й удосконалення технології організації освітнього процесу, підвищення його ефективності, забезпечення наступності, зокрема в підготовці дітей до навчання в школі. В умовах сучасних реалій, які склалися в Україні, у реалізації нових навчально-виховних завдань освіти початкова школа покликана стати фундаментом, на якому будується не тільки засвоєння системи наукових понять, а основне - вміння застосувати набутті навички на практиці. Вона є першим етапом у розвитку інтелектуальних можливостей, формуванні творчих здібностей, самостійності учнів у навчанні, у спрямуванні їхньої навчальної діяльності. Виховання і навчання на першому ступені школи тісно взаємозв'язані і зорієнтовані на те, щоб формувати в учня бажання й уміння самостійно здобувати знання та вчитися протягом усього життя, задовольняти безпосередні інтереси до пізнання навколишнього світу й самого себе, разом із сім'єю навчити гуманно й етично поводитися з людьми.У зв’язку з цим постає питання наступності в роботі та єдності взаємодії педагога з сім’єю, щоб забезпечити подальший фізичний, психічний, соціальний, мовленнєвий розвиток дитини в школі. Саме в школі вони отримують перші уявлення про життя, поведінку і вчинки людей, а в родині – набувають корисних звичок та досвіду життя, отримують позитивні емоції. Отже, в умовах реформування освітньої галузі дошкільна освіта має забезпечувати системний розвиток дитини, формувати її особистісну культуру, сприяти самореалізації, саморозвитку дитини і здійснювати підготовку до навчання в школі.

Проблема наступності в навчанні і вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку досліджувалась такими педагогами і психологами, як Л. Артемова, В. Кузь, Г. Люблянська, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова; діагностика готовності до шкільного навчання – О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та ін. [6, 68].

Аналізуючи зміни, які відбуваються в житті дитини, що вступила до школи, Л. Божович робить висновок, що «перехід від дошкільного дитинства до шкільного характеризується вирішальною зміною місця дитини в системі доступних їй соціальних взаємин і всього її способу життя» [3]. Отже, зі вступом до школи основні зміни відбуваються у внутрішній позиції дитини. Однак для того, щоб у дитини з'явилася внутрішня позиція школяра, необхідна наявність певного ступеня готовності до шкільного навчання. На кінець дошкільного віку, найчастіше – до 6-7 років, у дитини формуються якості особистості, які становлять необхідну передумову її нормального переходу до періоду шкільного дитинства. Саме рівнем сформованості цих якостей і визначається готовність до навчання у школі.

Ряд авторів (Л. Артемова, Н. Кондратьєва, З. Лебедєва, О. Савченко, П. Саморукова та ін.) у своїх дослідженнях довели, що засвоєння дошкільниками системи знань, яка включає як підсистему знання з різних галузей дійсності, сприяє закладанню основи розумового розвитку дитини, необхідного для подальшого засвоєння системи компетентностей у школі. Так, З. Лебедєва досліджувала наступність у засвоєнні дітьми математичних знань. На її думку, готовність до навчання у школі визначається тими вимогами, які школа ставить до рівня розвитку знань і вмінь дітей, що приходять до першого класу. Г. Петроченко надає важливого значення наступності в роботі дошкільного закладу і школи за всіма напрямами, навчання, на її думку, повинно бути підпорядковане ідеї всебічного розвитку і підготовки дітей до школи, що можливо при застосуванні методів і прийомів, які активізують пізнавальну діяльність дітей у процесі навчання. Вона окреслила і прийоми активізації розумової діяльності дітей: порівняння, використання проблемних ситуацій і проблемних запитань, використання протиріч у процесі засвоєння знань, проведення досліджень, обговорення ситуацій. Однією з основних ознак готовності дитини до навчання є її позитивне ставлення до навчальної діяльності, яке залежить від ступеня сформованості у дитини мотивів навчання. Важливою умовою успішного навчання дітей у школі є їхня активність, самостійність і самоконтроль у процесі виконання завдань та здатність оцінювати свої навчальні успіхи. Як відзначає Г. Петроченко, необхідною умовою готовності дитини до шкільного навчання є увага школяра до змісту навчального матеріалу, до вказівок педагога і способів дій [12].

Л. Парамонова досліджувала проблему розумової підготовки дитини до школи у такому виді навчальної діяльності дошкільників, як конструювання. Вона зауважує, що поряд з конструктивно-технічними вміннями у дітей формується вміння цілеспрямовано розглядати і аналізувати предмети, порівнювати їх між собою, виокремлювати у них загальне і відмінне, робити висновки й узагальнення, творчо мислити. Аналіз умов завдань, поставлених дорослими, пошук способів їх розв'язання підводять дітей до виділення навчальних цілей, вчать планувати і контролювати, тобто організовувати свою діяльність [11, 71].

Головну роль у забезпеченні розумової готовності відіграє робота на заняттях, хоча, звичайно, одними заняттями не можна обмежуватись. Зрозуміло, що досягнення дитиною необхідного рівня інтелектуальної готовності до школи не може бути результатом роботи лише одного року, вона має здійснюватися, розпочинаючи з молодшого дошкільного віку.

На думку Р. Буре, підготовка дітей до школи передбачає розв'язання двох основних завдань: всебічне виховання дитини (фізичне, розумове, моральне, естетичне) та спеціальну підготовку до засвоєння тих предметів, які вона буде вивчати у школі. Завдання розумового виховання, як відзначає автор, повинні вирішуватися в тісному поєднанні із завданнями виховання морально-вольових якостей, таких, як наполегливість, старанність, відповідальність, бажання досягати якісних результатів, доброзичливе і поважне ставлення до однолітків. Виховання дошкільників у колективній праці, усвідомлення дитиною своєї позиції як позицій учасника спільної діяльності і значимості своїх дій позитивно впливає, як зауважує автор, на розвиток інтересу до навчання; в дитини розвивається практичний досвід діяльності, що поєднується з подоланням труднощів і радістю від власних та спільних досягнень, що призводять до формування наполегливості, старанності, доброзичливості, витримки. Психологічні передумови входження дитини в колектив класу і школи складаються у старших дошкільників у результаті їхньої участі в спільній діяльності з однолітками у групі дошкільного закладу. За Р. Буре, до моменту вступу в школу дитина повинна вміти самостійно організовувати не тільки свої дії, але і обрати спільну з товаришами гру або роботу, планувати її хід, уміти розв'язати конфлікт, розподілити ролі, довести почату справу до кінця. Вона зазначає, що зміст педагогічної діяльності вихователя на занятті, що спрямована на підготовку дітей до школи, повинен містити в собі формування у дітей уявлень про заняття як важливу діяльність для набуття знань, навичок організованої поведінки, роботи в команді [4].

Проблема моральної підготовки до школи досліджувалась Л.Артемовою, Г.Лаврентьєвою, В.Нечаєвою та ін. У моральній підготовці дитини до школи виділяють різні аспекти: вольовий, емоційний, сферу спілкування тощо. Г. Лаврентьєва вважає, що моральна підготовка дітей до навчання у школі передбачає ознайомлення дітей з елементарними моральними нормами та етикою поведінки, виховання пізнавальних інтересів, бережливого ставлення до природи, формування самостійності, відповідальності, наполегливості. В.Нечаєва в підготовці дітей до школи вбачає вирішення таких завдань морального виховання дітей, як виховання культури поведінки, початків гуманізму, гуманних стосунків між дітьми і дорослими, виховання колективізму, формування колективістських взаємовідносин дітей, виховання любові і поваги до Батьківщини.

У кінці ХХ ст. вчені (Л. Артемова, Т. Бабаєва, В. Логінова, О. Проскура та ін.) особливу увагу акцентували на поведінковому аспекті готовності. З цієї позиції готовність до школи виступає як інтегративне новоутворення соціально-особистісного розвитку дитини, що формується у дітей старшого дошкільного віку в умовах цілеспрямованого навчання і виховання. Т. Бабаєва, досліджуючи проблему підготовки дітей до школи, зазначає, що готовність до школи – це досягнення такого рівня особистісного розвитку, який найбільш повно співвідноситься з потребами сучасної школи та дозволяє прогнозувати високу результативність навчальної праці школяра з перших днів шкільного навчання. Автор доводить, що соціально-особистісна готовність до школи повинна виступати як єдиний комплекс соціально значимих якостей, рис поведінки і діяльності, сформованих у дітей в умовах дошкільного виховання [2].

У дослідженнях останніх років значна увага надається особливому аспекту проблеми – готовності дитини не просто до спілкування, а формування у дітей навичок навчального співробітництва з іншими учнями класу. Для набуття дітьми вказаних навичок у дошкільному закладі або в перші дні навчання в школі дослідники рекомендують проводити спеціальні заняття. На них дитина отримує знання про школу, режим шкільного часу, а також привчається співдіяти з однолітками шляхом виконання спеціальних групових завдань. Рекомендується на уроки запрошувати батьків, особливо це важливо у школі, коли діти тільки знайомляться з вчителем та один з одним. Функція батьків полягає у психологічній підтримці дитини.

Ставлення дитини до навчання формується задовго до того, як вона переступить шкільний поріг. Власне, забезпечення наступності і перспективності – це процес, у якому задіяні і дошкільний заклад, і школа. Так, на дошкільному рівні освіти ми прагнемо зберегти самоцінність дошкільного дитинства і формувати особистісні якості дітей, які є основою успішного шкільного навчання. Школа ж, як наступник дошкільної освіти, починає не з «нуля», а продовжує розвивати потенціал дітей, розкритий ще у дошкульному віці. Такий підхід дає змогу визначити освіту як єдину систему на всіх етапах навчання.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні як один із пріоритетних напрямків розвитку освіти визначає забезпечення наступності і безперервності освіти. Дотримання принципу наступності значно полегшує адаптацію дитини до виконання нової ролі – школяра. В.О.Сухомлинський вказував, що «школа не повинна вносити різкий перелом у життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що вона робила вчора. Нехай нове з’являється в її житті поступово і не приголомшує зливою вражень» [14, 73]. Одним із основних принципів навчання у початковій школі є принцип наступності і перспективності. Його реалізація потребує, насамперед, якнайточнішого врахування вихідного рівня готовності дітей не лише «на стиках» освітніх ланок, а й у межах кожного етапу.

Досвід роботи засвідчує, що форми здійснення наступності можуть бути різноманітними і їх вибір обумовлений ступенем взаємозв’язку, стилем, змістом взаємин освітніх установ. Зазвичай на початку навчального року педагогами складається єдиний спільний план, метою якого і є конкретизація роботи за трьома основними напрямками: робота з дітьми; взаємодія педагогів; співпраця з батьками.

У реалізації даних напрямків роботи педагог може опиратися на конкретні форми здійснення наступності:

Робота з дітьми:

- екскурсії в школу;
- відвідування шкільного музею, бібліотеки;
- знайомство та взаємодія дошкільнят з учителями та учнями початкової школи;
- участь у спільній освітньої діяльності, ігрових програмах;
- виставки малюнків і виробів;
- зустрічі та бесіди з колишніми вихованцями дитячого саду (учні початкової та середньої школи);
- спільні свята (День знань, посвята в першокласники, випускний в дитячому садку, спортивні змагання дошкільнят та першокласників);
- участь у театралізованій діяльності;
- відвідування дошкільнятами адаптаційного курсу занять, організованих при школі (заняття з психологом, логопедом, музичним керівником та іншими фахівцями школи).

Взаємодія педагогів:

- спільні педагогічні ради (ЗДО і школа);
- семінари, майстер-класи;
- круглі столи педагогів ЗДО та вчителів школи;
- психологічні та комунікативні тренінги для вихователів і вчителів;
- проведення діагностики із визначення готовності дітей до школи;
- взаємодія медичних працівників, психологів ЗДО і школи;
- відкриті покази освітньої діяльності в ЗДО і відкритих уроків у школі;
- педагогічні та психологічні спостереження.

Співпраця з батьками:

- спільні батьківські збори з педагогами ЗДО та вчителями школи;
- круглі столи, дискусійні зустрічі, педагогічні «вітальні»;
- батьківські конференції, вечори запитань і відповідей;
- консультації з педагогами ЗДО і школи;
- зустрічі батьків з майбутніми учителями;
- дні відкритих дверей;
- творчі майстерні;
- анкетування, тестування батьків для вивчення самопочуття сім'ї напередодні шкільного життя дитини і в період адаптації до школи;
- освітньо-ігрові тренінги та практикуми для батьків дітей дошкільного віку, ділові ігри, практикуми;
- сімейні вечори, тематичні дозвілля;
- візуальні засоби спілкування (стендовий матеріал, виставки, поштовий ящик питань і відповідей тощо);
- засідання батьківських клубів (заняття для батьків і для дитячо-батьківських пар).

Аналіз наукової літератури дає нам змогу стверджувати, що наступність – це обізнаність вчителів початкової школи з програмами і методиками навчання і виховання дітей в дошкільному навчальному закладі освіти, результатами розвиненості, навченості й вихованості дітей за всіма розділами програми і врахування їх у подальшій роботі початкової школи. Перспективність – це погляд знизу вгору, це обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи, це той показник, який дає змогу визначити адекватні віку орієнтовні показники засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок, рівень розвиненості і вихованості дитини.

Отже, під поняттям наступності у роботі дошкільної і початкової ланки системи освіти ми розуміємо таку систему роботи, яка спрямована на підготовку дитини до умов шкільного навчання та врахування того рівня її розвитку, з яким вона прийшла до школи, опора на нього. Ефективність розв'язання проблеми наступності зумовлена як підготовкою дітей до школи, так і організацією навчання і виховання у 1-му класі, яке має відповідати віковим особливостям дітей і полегшувати процес їх адаптації до шкільного життя.

Список використаних джерел:

1. Андрієвський, Б. М. Проблеми готовності шестирічних дітей до навчання в школі / Б. М. Андрієвський // Педагогічний альманах : [збірник наукових праць] ; редкол. В. В. Кузьменко (голова та ін.). – Херсон :РІПО, 2010. – Випуск 5.
2. Бабаева, Т.И Развитие самостоятельности как фактор подготовки детей к обучению в школе // Воспитываем дошкольников самостоятельными. Сборник научных трудов / Под ред. Т.И. Бабаевой (отв.ред.) и З.А.Михайловой. СПб. Детство-Пресс, 2000
3. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избр. психол. тр. / Под ред. Д.И. Фельдштейна ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-соц. ин-т. - 3-е изд. - М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2001. - 349 с.
4. Буре Р. Социально-нравственное воспитание дошкольников. Методическое пособие: Мозаика-синтез / Р.Буре - М.:; 2011. – 63 с.
5. Іщенко, Л. В. Логіко-математичний розвиток дітей 5-7 років / Л. В. Іщенко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 3.
6. Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні : наук. метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журналу "Дошкільне виховання", 2003. – 243 с.
7. Карук І.В. Наступність у використанні проблемного методу навчання як один із засобів активізації пізнавального інтересу дошкільників та молодших школярів // Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, М.Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. – С. 10-15.
8. Крутий, К. Л. Феномен образовательного пространства дошкольного детства [Текст] / К. Л. Крутий// Педагогический журнал Башкортостана. – 2011. –№ 3. – С. 127-137.
9. Лапшина І.М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих занять у контексті наступності дошкільної та початкової освіти / І.М.Лапшина // Матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції «Підготовка вчителя нової української школи: проблеми та шляхи їх вирішення» (Хмельницький, 28 лютого 2017р.). – Хмельницький: ХГПА, 2017. – С.138-142.
10. Любарська, І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи / І. Любарська // Вісник інституту розвитку дитини. Серія :Філософія. Педагогіка. Психологія : збірник наукових праць / редкол. В. П. Андрущенко [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 17.
11. Парамонова Л.А. Теория и методика творческого конструирования в детском саду / Л.А.Парамонова. – М.: Академия, 2002. – 192 с.
12. Петроченко, Г.Г. Ситуативные задачи в педагогике : учебное пособие / Г.Г.Петроченко. – Минск : Университетское, 1990. – 224 с.
13. Присяжнюк Л. А., Грошовенко О. П. Сучасні підходи до еколого-природничої освіти дошкільників і молодших школярів : аспект наступності / Л. А. Присяжнюк , О. П. Грошовенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2017. – Вип. 52.(Серія: Педагогіка і психологія).
14. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1978
15. Черепаня, Н. І. Реалізація принципу наступності дошкільної та початкової освіти / Н. І. Черепаня // Педагогічний альманах : [збірник наукових праць] ; редкол. В. В. Кузьменко (голова та ін.). – Херсон :РІПО, 2011. – Випуск 9.

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЯК ЗАСОБУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З РОДИНАМИ

Р.Голюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.І.Лазаренко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF EXTRACURRICULAR WORK POTENTIAL AS A FACTOR FOR TRAINING FUTURE EDUCATORS TO INTERACTION WITH FAMILIES

R.Holiuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена проблемі використання потенціалу позааудиторної роботи як засобу підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з родинами. Доведено значення позааудиторної роботи для набуття професійної компетентності педагога. Презентовано досвід організації позааудиторної роботи у Вінницькому державному педагогічному університеті.*

Ключові слова: *позааудиторна робота, взаємодія з родинами, підготовка вихователя, професійна компетентність.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of using the potential of extracurricular work as means of training future educators to interact with families. The value of extracurricular work for gaining the professional competence of the teacher is proved. The experience of extracurricular work in Vinnitsa State Pedagogical University was presented.*

Keywords: *extracurricular work, interaction with families, teacher training, professional competence.*

Важливу роль у становленні особистості дитини дошкільного віку відіграє сім'я, яка є духовно-культурною життєвою основою суспільства. У сучасних умовах українська сім'я досить часто не має змоги належним чином реалізувати виховну функцію через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників (економічна криза, зміна умов життя, переоцінка суспільних та особистісних цінностей, негативні зміни в сім'ях, конфліктні стосунки подружжя, порушення емоційних зв'язків між батьками і дитиною тощо), що зрештою призводить до серйозних порушень особистісного розвитку дитини. Багато сімей не можуть пристосуватися до нових соціокультурних умов, сформувати захисні механізми, що запобігають дезорганізації сімейного устрою життя, порушенню морально-етичних норм і національних традицій, що призводить до конфліктних ситуацій між батьками, батьками і дітьми [6, 41]. Все це зумовлює необхідність удосконалення підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з родинами, результатом якої стане реалізація мети і принципів особистісно зорієнтованої освіти дошкільників.

Дослідження різних аспектів проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів широко представлено у роботах Л.Артемової, І.Беха, А.Богуш, Н.Гавриш, О.Звєрєвої, К.Крутій, І.Луценко, О.Панько, І.Парасюк, Г.Підкурганної, І.Рогальської-Яблонської, Т.Степанової, Г.Троцко та ін. Вагомими для нашого дослідження стали праці Г.Бєлєнької, О.Богініч, О.Голюк, Л.Загородньої, О.Кононко, Ю.Косенко, Н.Лисенко, М.Машовець, Т.Поніманської, Т.Танько та ін.

В основі філософського розуміння взаємодії сім'ї та дошкільного закладу лежить судження про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомагати, підтримувати, направляти їхню діяльність. Визнання такої приорітетності потребує уточнення змісту взаємин сім'ї та дошкільного навчального закладу.

Аналізуючи погляди на сутність взаємодії провідних науковців, педагогічну взаємодію вихователя з родинами ми тлумачимо як співпрацю рівноправних суб'єктів освітнього процесу, спрямовану на забезпечення в сім'ї та ЗДО оптимальних умов для гармонійного розвитку щасливої, емоційно стійкої дитини, реалізації нею індивідуального потенціалу.

Як зазначає Н.Лазаренко, для педагога професійно важливою є компетентність у галузі організації взаємодії людей і власне взаємодії в професійній сфері, що дозволяє встановлювати психологічний контакт із суб'єктами взаємодії, домагатися точного сприйняття та розуміння в процесі спілкування, прогнозувати їхню поведінку та спрямовувати її до бажаного результату [10, 21]. Цілком зрозуміло, що здатність до такої взаємодії закладаються у майбутніх вихователів ще під час навчання в закладах вищої педагогічної освіти, де вони набувають фахових компетентностей. Реалії сьогодення вимагають, щоб ключовою рисою, що характеризує студента сучасного ЗДО, стала самостійність, відповідальність за набуття професійних компетентностей [5, 79]. Структуроутворювальним зазначеної компетентності виступають потреби, мотиви, інтереси, цільові установки, ціннісні орієнтації майбутнього вихователя, які сукупно презентують його професійну спрямованість і активізують якісно нові форми активності, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю [4].

Окрім того, рівень сформованості професійних компетентностей майбутнього вихователя залежить від реалізації принципу гуманістичної спрямованості освіти: створення атмосфери доброзичливості та поваги до особистості студента; створення максимально сприятливих умов для самореалізації студентів, розвитку їх здібностей; забезпечення емоційного мікроклімату; творча співпраця викладачів та студентів; уникнення прецедентів для конфронтації поколінь [7, 112].

Одним із дієвих засобів підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами є позааудиторна робота із студентами, якій у Вінницькому державному педагогічному університеті приділяється значна увага.

Так, кожного року викладачами кафедри дошкільної та початкової освіти проводяться педагогічні читання «Реалізація ідей В.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів», присвячені пам'яті видатного педагога; організовуються майстер-класи, присвячені реалізації ідей В.Сухомлинського в практиці роботи сучасних закладів освіти, в яких беруть участь учителі-методисти та вихователі-методисти. Серед проблем, які піднімаються на цих заходах значна увага приділялася й питанням співпраці педагога з родинами вихованців. Студенти мають змогу не тільки ознайомитися з теоретичними засадами окресленої проблеми в педагогічній спадщині В.Сухомлинського, але й ознайомитися з конкретним досвідом їх реалізації в практиці роботи провідних педагогів Вінниччини.

Дієвою формою залучення студентів до сучасних інновацій є робота викладачів кафедри дошкільної та початкової освіти з Ботмерівською гімнастикою, яка проводилась за участю Горана Петерссона, провідного фахівця із Ботмерівської гімнастики, члена Північної Західно-Європейської Асоціації Ботмерівської гімнастики (м.Вардінг, Швеція). Починаючи з 2014 року, Горан Петерссон провів низку презентаційних семінарів для працівників закладів освіти з метою ознайомлення їх із концептуальними засадами даної здоров'язберігаючої технології, що відображає ідеї антропософської філософії та спрямована на реалізацію основних завдань гармонійного розвитку дітей та молоді. Головний зміст ботмерівської гімнастики – це взаємодія людини з просторовими силами, які її оточують. Ботмерівська гімнастика включає систему вправ, кожна з яких є закінченою просторовою метаморфозою прямостоячої людини [13, 91].

Протягом чотирьох років у семінарах взяли участь викладачі кафедри дошкільної та початкової освіти, студенти, учні закладів загальної середньої освіти, вихователі і вихованці ЗДО. Було організовано серію занять для студентів спеціальності «Початкова освіта» та «Дошкільна освіта» з метою формування у них практичних навичок реалізації виховного та розвивального потенціалу Ботмерівської гімнастики у майбутній професійній діяльності, зокрема виховання у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку усвідомленого

ціннісного ставлення до себе, оточуючого світу та людей; формування досвіду ефективної соціальної взаємодії; відчуття власного простору, меж та внутрішнього ритму, а також ритму життя власного колективу. Зазначимо, що під час проведення семінарів, майбутні вихователі отримали змогу пліч опліч проходити навчання разом з батьками, які мали дітей дошкільного віку. Під час такого неформального спілкування студенти ознайомлювалися з проблемами, з якими стикаються сучасні батьки під час виховання своїх дітей, із змістом допомоги, якої вони потребують з боку професійних педагогів, із їхніми мріями і сподіваннями щодо своїх нащадків.

Під час педагогічних практик наші студенти активно впроваджували Ботмерівську гімнастику в освітній процес закладів освіти міста й області, а також використовували у своїй роботі з батьками дітей дошкільного віку, які відвідують ЗДО міста Вінниця та районів.

Ще однією цікавою формою позааудиторної роботи зі студентами на факультеті дошкільної, початкової освіти та мистецтв є щорічний інсценізований фестиваль «Свято казки». Кожного року казковий клуб приймає до своїх лав нове покоління талановитих, артистичних і харизматичних першокурсників. Учасники змагаються в різних номінаціях: «Креативний творчий задум», «Найоригінальніший сценарій», «Найкраще музичне оформлення», «Найкраще акторське виконання», «Найкрутіший акторський склад», «Яскравий гумор та українська автентичність постановки», «Хореографія».

Отриманий досвід майбутні вихователі залюбки переносять у сферу своєї професійної діяльності. Так, під час проходження педагогічної практики в ЗДО студенти організовують новорічні казкові вистави, до яких залучають своїх вихованців та їх батьків. Така форма співпраці вихователів з родинами дозволяє поринути у чарівний світ дитинства, перегорнули сторінки найкращих казок, знову зустрілися зі своїми улюбленими героями та повірити, що в нашому житті трапляються дива, а мрії стають реальністю.

Зазначимо, що освітньою програмою підготовки бакалаврів спеціальності «Дошкільна освіта» передбачено формування інформаційно-комунікаційної компетентності, набуття якої має забезпечуватися не тільки через зміст фундаментальних навчальних дисциплін, але й через форми, методи навчання дисциплін професійної та практичної підготовки [3, 49]. Ми вважаємо, що для ефективної взаємодії з родинами, майбутній вихователь має володіти рівнем знань, що дозволяє людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі і сприяти інформаційній взаємодії; мати новий тип мислення, що формується в результаті звільнення людини від рутинної інформаційно-інтелектуальної роботи; вміти здійснювати новий тип спілкування, що дає можливість вільного вибору особистості в інформаційному просторі тощо [10, 20].

У цьому контексті бібліотека ВДПУ імені Михайла Коцюбинського постійно організовує просвітницьку діяльність для викладачів і студентів університету. Так, кожного року бібліотекою організовуються Дні кафедри, до яких працівники бібліотеки готують виставки наукової, навчально-методичної, психолого-педагогічної літератури, яка безпосередньо пов’язана із навчальними дисциплінами, що викладаються на кафедрі, і зокрема літератури, яка стосується організації взаємодії вихователя з родинами. Студенти знайомляться з наявністю періодичних видань, з особливостями роботи абонементу навчально-методичної літератури, читальної електронної зали, виставкової зали раритетних книг. Акценти університетської бібліотеки спрямовуються на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебометричного рейтингу університету. Бібліотеки швидкими кроками просуваються до того, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвивають новий напрям діяльності, беруть на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених, адаптують університетську науку у світовий інформаційний простір [1; 2].

Отже, всі форми позааудиторної роботи на факультеті дошкільної, початкової освіти та мистецтв ВДПУ імені Михайла Коцюбинського мають вагомий професійно зорієнтований потенціал і виступають дієвим засобом підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами.

Список використаних джерел:

1. Білоус В. С. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір / Валентина Білоус, Наталія Лазаренко, Алла Коломієць // Вісник Книжкової палати України: наук.практ.журнал. - 2017. - №6 (251). - С. 19-23.

2. Білоус В. С Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / Валентина Білоус, Наталія Лазаренко, Алла Коломієць // Витоки педагогічної майстерності : зб.наук.праць / Полтав.нац.пед.ун-ет імені В.Г.Короленка. - Полтава, 2017. - Випуск 19. - С.60-67.

3. Голюк О.А. Використання комунікаційного потенціалу інтернет у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ / О.А.Голюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 47. –Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2017. – С. 48-52.

4. Голюк О.А. Критерии и показатели готовности будущих воспитателей ДОУ к взаимодействию с семьей / О.А.Голюк, Р.Ш.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2016. – С.47-51.

5. Голюк О. А. Організаційно-педагогічні умови набуття майбутніми вихователями ДНЗ фахових компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі / О.А.Голюк / Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії // Зб. тез. доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 79-82.

6. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.

7. Каплінський В. В. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти / В. В. Каплінський, Н. І. Лазаренко // Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб наук. робіт. – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С.– 111-114.

8. Коломієць А. М. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти / А. М. Коломієць, Н. І. Лазаренко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Вип. 3(110). – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ, 2016. – С. 47–52.

9. Кит Г. Г. Пути повышения эффективности практической подготовки студентов педвузов к воспитательной работе в школе : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія і історія педагогіки" / Г. Г. Кит ; КГПІ ім. М.Горького. – К., 1991. – 24 с.

10. Лазаренко Н.І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 47. – С. 18-23.

11. Любчак Л.В. Проблема самовдосконалення майбутнього вихователя ДНЗ у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» / Л.В.Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С.441-444.

12. Любчак Л.В. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи з сім'ями учнів / Л.В. Любчак // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 267-271.

13. Пахальчук Н. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики / Н. Пахальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 3 (58). – С. 90-93.

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

А.Оляновська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Г.С.Тарасенко, *доктор педагогічних наук, професор*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF STUDENTS' PROFESSIONAL PREPARATION FOR ENVIRONMENTAL RESEARCH OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF THE CULTURAL APPROACH

A.Olianovskaya, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті йдеться про особливості фахової підготовки студентів до екологічного виховання молодших школярів. Зокрема, досліджуване питання розглядається у контексті культурологічного підходу.*
Ключові слова*: екологічне виховання, культурологічний підхід, екологічна культура.*

Abstract. *The article deals with the peculiarities of professional training of students for environmental education of younger pupils. In particular, the issue under consideration is considered in the context of the culturological approach.*
Key words: *ecological education, culturological approach, ecological culture.*

Несприятливий екологічний стан планети – результат нерозумного природокористування. Безпосереднім наслідком його є соціально-екологічні проблеми, які набули особливого значення в усьому світі й в Україні. У Концепції неперервної екологічної освіти та виховання в Україні підкреслюється необхідність забезпечення освіти молодого покоління, підготовки фахівців, спроможних вивести людство зі стану глибокої екологічної кризи, у якій воно опинилося через ігнорування законів взаємодії та взаєморозвитку природи та суспільства.

Гармонію взаємодії людини й природи в контексті духовної культури не можна розглядати, не звертаючись до національних духовних цінностей. В Україні, як відомо, історично склалася прекрасна екологічна традиція діалогу природи й людини. Історично склалося, що природа була для українського народу матір'ю, божественним началом, яке він і любив, і шанував. Єдність з природою формувалася і відтворювалася у праці, прикладному мистецтві, фольклорі.

Закономірно, що на сучасному етапі ключову роль у формуванні екологічної свідомості людини відіграє освіта. Розробка соціально-педагогічного аспекту взаємодії та взаємовпливу людини і природи вимагає не тільки вивчення і врахування основних об'єктивних законів, виявлення динаміки, механізмів та тенденцій розвитку такої взаємодії, а й виховання людини.

В педагогіці й психології проблеми екологічної освіти й виховання досліджуються С.М. Глазачевим, Е.В. Гірусовим, С.Д. Дерябо, О.П. Захлєбним, І.Д. Звєрєвим, Б.Т.Ліхачовим, І.М. Пономарьовою, Г.П.Пустовітом, І.Т. Суравєгіною, Г.С.Тарасенко, В.О.Ясвіним, Г.О. Ягодіним та ін. І хоча в своїх працях автори розглядають тенденції й закономірності розвитку екологічної свідомості, розробляють принципи й методи педагогічного управління процесом її формування, однак питання екологічної освіти з точки зору її культуровідповідності не знайшли поки що свого відображення.Згідно сучасних дослідницьких тенденцій, культурологічний підхід до системи підготовки вчителя початкових класів схильні тлумачити як практико-орієнтований інструмент комплексного осмислення ролі соціокультурного досвіду у навчально-виховній роботі зі студентами на тлі послідовної адаптації такої роботи до специфіки педагогічної взаємодії майбутнього вчителя з дітьми молодшого шкільного віку [1, 105]. Тому найперше культурологічний підхід допомагає сконцентрувати увагу на ціннісно-орієнтаційному змісті практичної підготовки студентів до роботи з учнями початкових класів.

Дослідники підкреслюють важливість культуротворчої функції виховання, що сприяє «глибокому морально-психологічному засвоєнню соціального досвіду взаємодії з природою. Процес виховання таким чином забезпечує міжпоколінну трансмісію культури і перетворює освіту на її невід'ємну частину» [4, 92].

На думку науковців, у контексті культурологічної освіти педагог повинен бути готовий до організації культурного досвіду людства в системі особистих цінностей учнів, здійснювати професійну діяльність у полікультурному середовищі, освоювати культурні смисли та відтворювати їх в індивідуальній свідомості дитини, формувати досвід культуротворчої діяльності, виконувати соціокультурні функції професії вчителя [5, 56].

Стратегічними напрямами культурологічно спрямованої виховної роботи визначені такі:

- ціннісно-орієнтаційний – залучення молодших школярів до процесу осмислення найвищих загальнолюдських цінностей і чеснот: свободи, справедливості, добра і милосердя, любові до вітчизни і батьків, поваги до старших поколінь, гуманного ставлення до природи та ін.;
- нормативно-регулювальний – ознайомлення учнів початкових класів з етичними, естетичними, правовими нормами взаємодії з природою і суспільством;
- творчо-спрямувальний – орієнтація дітей на різні форми творчої взаємодії з навколишнім світом на основі інтелектуальної, художньої та трудової активності. [6,11]

Майбутній учитель початкової освіти, як і будь-який учитель, має бути еколого-зорієнтований. Саме такий підхід дає можливість учителеві критично підходити до досвіду екологічного виховання. Так, обґрунтовані теоретико-методичні основи формування екологічної культури, світогляду майбутнього вчителя, доведено необхідність екологічної домінанти в навчально-виховному процесі школярів тощо.

Метою статті є розгляд та осмислення особливостей фахової підготовки студентів як основи для подальшої розробки культурологічного підходу до екологічного виховання молодших школярів.

Готовність майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів початкових класів передбачає високий рівень оволодіння екологічними знаннями, сформованим мотиваційно-ціннісним ставленням до навколишнього середовища і людей та активною життєвою позицією щодо розв'язання екологічних проблем сьогодення.

Важливо підкреслити, що мотиваційно-ціннісний компонент готовності до екологічного виховання передбачає глибоке розуміння студентами універсальної цінності природи як для людини, так і для людства.

Мотиваційно-ціннісний компонент визначає особливу спрямованість на цінності еколого-педагогічної діяльності, включає систему професійно-значущих потреб, які спонукають до цілеспрямованої діяльності з екологічного виховання молодших школярів.

Заслуговує на увагу модель системи підготовки студентів до досліджуваного виду діяльності в умовах педагогічної освіти, яка складається з двох блоків: загальнокультурного (світоглядного) і професійного, які знаходяться між собою у внутрішньому взаємозв'язку і характеризуються інформаційною, ціннісною і діяльнісною взаємодією [3, 6].

Загальнокультурний блок підготовки майбутнього учителя до еколого-педагогічної діяльності орієнтований на розвиток екологічного світогляду з культурологічною домінантою. Його метою є розвиток у свідомості учителя об'єктивного кола проблем на осі координат «людина – природа – суспільство». Блок включає систему соціально-екологічних знань, що становлять світоглядний компонент в розвитку особистості майбутнього учителя.

Б. Лихачов розробив концепцію, яка ґрунтується на культурологічному підході до екологічної проблематики і розглядає екологічну культуру як психолого-педагогічний феномен, як органічну єдність екологічно розвиненої свідомості, емоційно-психічних станів і науково обґрунтованої вольової утилітарно-практичної діяльності [2, 246].

Специфікою окресленої концепції є розробка категорії ставлення до навколишнього світу в трьох напрямах: ставлення до себе, соціуму (інших людей), природного середовища, тоді як більшість сучасних екологічних концепцій зосереджена на взаєминах людини і природи.

Ціннісне ставлення молодших школярів до себе передбачає сформованість основ духовно-морального та фізичного розвитку особистості як усвідомлення цінності власного життя і збереження здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного, культурного) кожної людини; адаптацію до змін навколишнього середовища, пізнання прекрасного у собі, основ самооцінювання, самоконтролю, саморегуляції, самоповаги, почуття гідності, безпеки власної життєдіяльності; знання та навички ведення здорового способу життя (дотримання правил гігієни, рухового режиму).

Ціннісне ставлення до соціуму (родини, сім'ї, людей) молодших школярів передбачає сформованість основ таких важливих універсальних цінностей як: уміння та навички підтримання та збереження міжособистісного порозуміння та толерантності; усвідомлення важливості мирного розв'язання конфліктів; формування здатності брати до уваги думку та

життєву позицію інших людей; адекватно оцінювати особисті вчинки та поведінку інших; виховання базових моральних якостей (доброти, чесності, справедливості, правдивості, гідності, щедрості, милосердя, взаємодопомоги, товариськості, любові до ближнього і усього живого, співпереживання, поваги до особистості). Окреслені виховні досягнення забезпечуються відповідними змістовими модулями:

Ціннісне ставлення молодших школярів до природи передбачає сформованість таких понять та уявлень про довкілля:

- усвідомлення краси природи, її важливості і необхідності для людського життя; формування інтересу до природи;
- необхідності гармонійної взаємодії людини та природи, відповідального і дбайливого ставлення до неї;
- ставлення до природи на національному ґрунті;
- дбайливе ставлення до фауни і флори на засадах біоетики.

Культурологічний підхід в екологічній освіті молодших школярів як загальний метод пізнання передбачає орієнтацію усіх компонентів його змісту на культуру і культурний саморозвиток. Культурологічний принцип вимагає створення умов для загального розвитку дітей, формування загальної культури, надання кожній дитині можливості ознайомитися з досягненнями і розвитком культури сучасного суспільства з урахуванням вікових особливостей. При реалізації культурологічного підходу в системі екологічного виховання молодших школярів формується загальна культура і виховується дбайливе ставлення до природи. Реалізація культурологічного принципу в екологічній освіті і вихованні молодших школярів дозволяє розвивати різноманітні пізнавальні інтереси, прививати екологічну культуру і позитивне ставлення дітей до природи.

Список використаних джерел:

1. Аніщенко В. Культурологічний підхід у професійній підготовці вчителя / В.Аніщенко, О.Падалка // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Ніжин : Видавець П.П. Лисенко, 2013. – Вип. 6. – С.104-108
2. Лихачев Б.Т. Философия воспитания / Б.Т. Лихачев. – М., 1995. – 282 с.
3. Олійник Н. Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.02. / Н. Ю. Олійник. – Харків, 2005. – 19 с
4. Тарасенко Г.С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання / Г.С. Тарасенко. – 2-ге вид., із змінами. – К. : Рута, 2000. – 208 с.
5. Шевнюк О. Культурологічна освіта майбутнього вчителя / О. Шевнюк // Мистецтво та освіта. – 2003. – № 3. – С. 2–6.
6. http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/1678/zb%20kaf%20doshk%20i%20poshatk%20osviny_V6-6-10.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ІНТЕГРАТИВНЕ УТВОРЕННЯ

О.Хода, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: І.Г.Герасимова., *доктор педагогічних наук, доцент*

Вінницький державного педагогічного університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN AS AN INTEGRATED INTEGRATION

O.B Khoda, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. У статті обґрунтовано актуальність формування екологічної компетентності в контексті реформування загальної середньої освіти. Проаналізовано науковий дискурс з проблеми і виділено декілька підходів до тлумачення «екологічної*

компетентності», виділення її структурних компонентів. Встановлено, що екологічна компетентність є ключової, інтегративною, надпредметною.

***Ключові слова**: компетентність, екологічна компетентність, природнича компетентність, життєва компетентність.*

***Abstract**. The article shows the urgency of the forming ecological competence in the context of reforming the general secondary education. The scientific discourse on the problem is analyzed and several approaches to the explanation of «ecological competence», allocation of its structural components are singled out. It has been established that ecological competence is a key, integrative, superstructural.*

***Keywords:** competence, ecological competence, natural competence, vital competency.*

Кожен громадянин має володіти певною базою екологічних знань, що дозволить йому розуміти й оптимально розв'язувати екологічні проблеми на основі врахування закономірностей розвитку біосфери, загальнолюдських цінностей і власного досвіду. Таке складне завдання необхідно починати розв'язувати з дитинства, оскільки шкільній екологічній освіті сьогодні належить провідне місце серед складових принципів створення фундаменту екологічної безпеки України.

Глибокі зміни в освітній галузі «Природознавство», визначені В Державному стандарті початкової освіти [2], вимагають переосмислення дидактичних і методологічних аспектів її викладання з огляду на ту роль, яку відіграють взаємостосунки людини і природи у сучасному глобалізованому світі. Не достатньо вивченою проблемою залишається методика розробки завдань на компетентнісний основі, вироблення засад формування наукових понять у молодших школярів, розвиток їхніх дослідницьких умінь та вмінь спостерігати, які складають передумови ефективної пропедевтики природничих знань.

Проблеми компетенції та формування компетентностей розробляли у своїх наукових працях І.Бех, А.Богуш, М.Вашуленко, Л.Мацько, Ю.Громико, В.Болотов, В.Серіков, М.Пентилюк, Н.Бібік, Б.Д.Ельконін, Л.Ващенко, О.Савченко, Л.Паращенко, Д.Равен, А.Хуторський та ін. Основні підходи до змісту, сутності та структури екологічної компетентності, визначення принципів, за якими відбувається формування цієї якості, визначено у працях О.Колонькової, В.Маршицької, О.Пруцакової, Н.Пустовіт, Л.Руденко, Л.Титаренко, С.Шмалєй та ін.

У Законі України «Про освіту» [3] *компетентність* визначається як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Аналіз державних документів в сфері освіти та наукової літератури показав, що проблема екологічної компетентності знаходиться на етапі активної розробки. У в'язку з цим, зробимо декілька наукових узагальнень:

По-перше, в новому змісті освіти екологічна компетентність внесена до 10-ти ключових компетентностей, проте її назва й пояснення дещо відрізняється.

Так, у Концепції нової української школи [5] визначено «екологічну грамотність і здорове життя», яка передбачає вміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя. Як бачимо, в документі визначено формування екологічної компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики. В Державному стандарті початкової освіти [2] вже використовується термін «екологічна компетентність» і пояснюється, що вона передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил

природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства.

По-друге, в науковому фонді, окрім екологічної компетентності, використовуються близькі терміни «життєва компетентність» і «природознавча компетентність». Також учені показують співвідношення між ними.

Одні дослідники (С. Бондар, Дж. Равен, А.Хуторський, І. Ящук та ін.) стверджують, що екологічна компетентність є складником життєвої компетентності. Окрім цього, зустрічаємо близьке до екологічної компетентності поняття «природознавча компетентність». Концепція сучасної екологічної освіти [6] проголошує основні пріоритети взаємодії людини і природи у розумінні єдності що ґрунтується на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності, формуванні науково-природничої картини світу, що базується на універсальних законах, формуванні певного типу світогляду, що визначає місце і діяльність людини у природі [1]. Отже, предметна природознавча компетентність включає освоєний у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності (комплекс компетенцій), що формується на основі сукупності уявлень, знань, умінь, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення.

На думку Н.Бібік, природознавча компетентність у результативній частині програми охоплює такі компоненти:

– уміння спостерігати, ставити запитання, реалізувати здобуті знання й набуті вміння в нетипових ситуаціях;

– знання про об’єкти природи, їх різноманітність та взаємозв’язки між неживою і живою природою, між самою живою природою, між природою і людиною;

– способи навчальної та природоохоронної діяльності, які засвоюються учнями у формі розумових і практичних умінь і навичок;

– досвід природознавчої діяльності: вміння застосовувати засвоєні знання і способи діяльності в подібних і нових навчальних та життєвих ситуаціях;

– емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої природи і самого себе [1].

По-третє, на сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття екологічної компетентності як наукової дефініції. .

Зустрічаємо пояснення екологічної компетентності як:

– здатності особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля (В.Маршицька) [8];

– системи знань, умінь та навичок у сфері екологічної діяльності, що відповідають внутрішній позиції та забезпечують кваліфіковане розв’язання екологічно небезпечних ситуацій, спостереження та контроль за дотриманням екологічних вимог у різних сферах життєдіяльності згідно з екологічним законодавством України (О.Колонькова) [4].

До того ж, у психолого-педагогічній літературі екологічну компетентність пов’язують з набуттям учнями: а) системи знань про навколишнє середовище (соціальне і природне у їх взаємозв’язку і взаємозалежності), б) практичного досвіду використання знань для вирішення екологічних проблем на локальному й регіональному рівнях; в) прогнозуванням відповідної поведінки й діяльності у професійній сфері й побуті; г) потребою спілкування з природою та бажанні брати особисту участь в її відновленні та збереженні [7, 18].

По-четверте, зустрічаємо декілька підходів до визначення структури екологічної компетентності як інтегративного утворення.

Так, одні вчені стверджують, що екологічна компетентність школяра об’єднує нормативний, когнітивний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти. Когнітивний компонент охоплює наукові знання про структуру, енергетику та функціонування біосфери як цілісної системи, єдність людини й суспільства з природою, екологічні проблеми й шляхи їх розв’язання, сучасні завдання охорони природи. Емоційно-мотиваційний компонент змісту визначається значенням природи й тим, що вона зазнає з боку людини і якого потребує захисту. Нормативний компонент змісту екологічної компетентності школярів

містить систему норм, правил, принципів і заборон щодо взаємодії людини з довкіллям. Практичний компонент змісту являє собою сукупність різноманітних видів і способів діяльності, спрямованих на формування в школярів пізнавальних і практичних умінь і навичок екологічного характеру, розвиток вольових якостей, а також потреб й умінь виявляти активність при розв'язанні екологічних проблем [10, 24].

До того ж, на думку, Г.Пустовіта [10], структурними компонентами екологічної компетентності виступають *відповідні знання, вміння, досвід і ціннісні орієнтації*, яким належить особлива – провідна – роль у формуванні і виявленні компетентності. Саме вони надають сенсу будь-якій людській діяльності, вчинку, адже одні і ті ж знання чи вміння можуть бути застосовані як на збереження природи, так і на її експлуатацію. Імперативно-ціннісним орієнтиром у виборі моделі (стратегії) екологічно компетентної діяльності і поведінки особистості виступає ідея гармонійного співіснування з природою, збалансованого розвитку суспільства. Оскільки основою цінностей є потреби, визначення екологічної компетентності можна уточнити таким чином: екологічна компетентність – здатність особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам екологічно збалансованого/сталого розвитку. Таке визначення задає еталон, необхідний для порівняння, оцінювання.

Інші науковці виділяють три компоненти екологічної компетентності: особистісний, когнітивний, діяльнісний. Особистісний компонент спрямований на усвідомлення себе частиною природи через формування екопсихологічної свідомості, забезпечує усвідомлення необхідності ведення здорового способу життя та його ролі для саморозвитку й самореалізації особистості, сприяє формуванню особистісної компетентності школярів; забезпечує усвідомлення учнями сутності людини, норм її поведінки. Когнітивний компонент лежить в основі екологічного світогляду і виражається у світосприйнятті, світовідчутті й світорозумінні людини. Діяльнісний компонент забезпечує опанування учнем світоглядних знань у процесі формування природничо-наукової картини світу на основі наукових знань про природу, які є основою для формування екологічної компетентності школярів [11, 42-43].

Основні підходи до формування екологічної компетентності відображено в дослідженнях О.Пометун, Н. Пустовіт, О. Колонькової, В.Маршицької, Л.Титаренко, С.Шмалей та ін. Екологічна компетентність визначається дослідниками як ключова/ базова/ надпредметна, відповідаючи основним характерологічним вимогам до подібних компетентностей. Вона є синтетичною, поєднуючи комплекс природничих, гуманітарних та соціально-економічних знань, умінь та відповідних ставлень, що набуваються завдяки засвоєнню всього змісту освіти.

Хоча важливого значення у формуванні такої компетентності відіграють передусім курси природничого спрямування, однак погоджуємося з думкою вчених, що екологічна компетентність не пов'язана з окремим предметом, і набувається не лише завдяки засвоєнню цілого комплексу знань, але й передбачає формування практичного досвіду обґрунтованої взаємодії з природою, що досягається завдяки залученню учнівської молоді до позаурочної природоохоронної діяльності, участі у роботі неформальних громадських об'єднань, чи окремих акціях.

Отже, аналіз наукового дискурсу показав, що на сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття екологічної компетентності. Компетентність як здатність діяти, залежить від того, наскільки особистість володіє знаннями про навколишнє середовище та конкретними навичками практичної діяльності. Екологічна компетентність відповідає включає навички і моделі поведінки, спрямовані на раціональне використання ресурсів і збереження природи, розвиваються і практикуються упродовж усього життя особистості. На відміну від екологічної культури, яка може мати суспільний і особистісний характер, екологічна компетентність стосується лише особистості.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. Компетентність і компетенції в результаті початкової освіти / Н.М.Бібік // Початкова школа. – 2010. – №9 – С. 2-4.

2. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР).– 2017. – № 38-39. – С.380.
1. Колонькова О.О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти / Колонькова О.О. // Теоретико– методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кам'янець–Подільський, 2007. – Вип. 10. Т.1. – С.379–387
4. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/konczepcziya.pdf (дата звернення 16.11.2017). – Назва з екрана.
5. Концепція екологічної освіти / Рішення колегії Міністерства освіти і науки України N 13/6-19 від 20.12.2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edu.kiev.ua.
2. Лук'янова Л. Б. Екологічна компетентність майбутніх фахівців: навч.- метод. посібник / Л. Б.Лук'янова, О. В. Гуренкова.– Київ- Ніжин: ПП Лисенко, 2008. – 243 с.
6. Маршицька В.В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи / В.В.Маршицька // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [зб. наук. праць]. – Київ, 2005. – Кн. 2. – Вип. 8. – С. 20 – 24.
7. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн //Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 16–25.Пометун О. Формування громадянської компетентності : погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – Вип. 23. – С. 18-20.
8.Пустовіт Н. А. Формування екологічної компетентності щколярів : наук.-метод. посібник / Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова. – Київ, «Педагогічна думка», 2008. – 64 с.
3. Шарко В. Д. Використання інформаційних технологій у процесі формування екологічної компетентності учнів на уроках фізики / Шарко В. Д., Куриленко Н. В. // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 10. – С. 41 – 49.

ГОТОВНІСТЬ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО ДОСВІДУ

О.Черешнюк, *аспірант*
Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету (Україна)
Науковий керівник: Л.В.Кашуба, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

THE READINESS OF PRESCHOOL TEACHERS TO THE FORMING CHILDREN'S ECONOMIC EXPERIENCE

O.Chereshniuk, *postgraduate*
Kirovograd Flight Academy of the National Aviation University (Ukraine)

Анотація. *Розглядається проблема готовності вихователів закладів дошкільної освіти до формування у дітей економічного досвіду. На основі експериментальних даних проаналізовано стан готовності педагогів до економічного виховання.*
Ключові слова: *готовність, формування економічного досвіду, економічне виховання*

Abstract. *The problem of readiness of preschool teachers to the forming of children's economic experience is considered. On the basis of experimental data the state of teachers readiness for economic education is analyzed.*
Keywords: *the readiness, the forming children's economic experience, economic education.*

Україна зробила свідомий вибір на користь загальноєвропейської інтеграції, визнає пріоритети демократичних цінностей та ідентифікує себе з Європою. Європейська стратегія вимагає від українського спеціаліста педагогічного профілю максимального розвитку творчих здібностей, готовності до освоєння нових методів та методик навчання і виховання, формування здатності до практичної навчально-виховної діяльності, адже саме такий педагог зможе виконати необхідний ряд завдань, що ставляться перед ним у процесі євроінтеграційної політики. Така освіта надає особистості практичні вміння адаптуватися до

життя і навчання в різних ситуаціях, бути соціально адаптованою, здатною до комунікації і захисту своїх прав.

Теоретико-методичні засади формування готовності майбутніх вихователів до різних видів професійно-педагогічної діяльності обґрунтовано в працях Г.Бєлєнької, О.Гирі, Н.Гончар, Н.Грами, Т.Жаровцевої, Л.Зданевич, О.Кононко, Р.Куліш, Н.Мельник, О.Монке, В.Нестеренко, Т.Поніманської, Н.Суховієнко, Т.Танько, Т.Швець та ін.

Серед усіх запропонованих науковцями компонентів готовності до педагогічної діяльності найчастіше повторюється мотиваційний, який передбачає професійні настанови, позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності тощо, та операційний, який поєднує в собі систему професійних знань, умінь і навичок, педагогічне мислення, професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, необхідні для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Однак проблема підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до формування у дітей економічного досвіду залишається однією з найактуальніших, складних та недостатньо розроблених вітчизняною наукою.

Найдетальніше, на нашу думку, дослідила фахову підготовку майбутніх вихователів до здійснення економічного виховання дітей в умовах вітчизняного закладу дошкільної освіти Н.Грама [1]. Заслуговує на увагу досвід дослідниці Л.Кашуби [2], праці якої присвячені підготовці вчителів початкової школи до такого виду діяльності.

У більшості країн Євросоюзу та світу економічному вихованню приділяється значно більше уваги (розроблено спеціальні навчальні курси, створено різноманітні програми, налагоджено відповідну підготовку вихователів щодо здійснення регіональної європейської інтеграції, діють науково-методичні центри) [4]. Вважаємо, що поєднання гуманістичних традицій української педагогіки та зарубіжного досвіду сприятиме створенню динамічної, мобільної моделі освітньої системи.

З метою визначення рівня готовності педагогів до формування у дітей економічного досвіду нами було проведено анкетування, в якому взяли участь 246 вихователів закладів дошкільної освіти як міста, так і сільської місцевості.

Змогли дати правильне визначення *економічного виховання* 15,9%, не змогли відповісти 45,1%, дали неправильну відповідь 39% респондентів. Майже ідентичні дані отримано при визначенні *економічної культури*. Що таке *економічна компетенція дошкільників,* знають 22,8%, не володіють інформацією 37,8%, отримано неправильну відповідь від 39,4% педагогів. На питання, чи існують програми соціально-економічного виховання дітей, 35,8 % респондентів дали позитивну відповідь, 36,2% відповіли, що таких програм не існує, 28 % не дали жодної відповіді.

Показали свою компетентність при визначенні мети економічного виховання 43,1% вихователів, не змогли визначитися 24 %, дали неправильну відповідь 32,9%. З Міжнародною програмою соціальної та фінансової освіти «Афлатун» знайомі 43,9% педагогів, не знайомі 56,1%. Дали позитивну відповідь на питання, чи доступні дітям економічні поняття, 30,9%, вважають їх недоступними для сприйняття дітей 51,2%, не змогли визначитися 17,9% респондентів. З поняттям «тайм-менеджмент» виявилися не знайомими 74% педагогів, дали неправильне визначення 8,1%, і лише 17,9% респондентів продемонстрували обізнаність в даному питанні.

У ході нашого дослідження також було здійснено порівняльний аналіз рівня знань педагогів міста та сільської місцевості. Кращі результати показали педагоги міста, що пояснюється їх вільним доступом до мережі Інтернет, володінням більшою кількістю часу на самоосвіту та особистий розвиток.

Також для визначення рівня компетентності педагогів з економічного напряму діяльності нами було проведено тестування. Тест містив розробку комплексу завдань, що складалися з 16 запитань [3]. Дослідження продемонструвало, що 22% педагогів мають низький рівень готовності до реалізації завдань економічного виховання, 72% – середній, і лише 6% достатній.

Як показують результати експерименту, значна частина педагогів не розуміє важливості економічного виховання, не бачить перспектив його впровадження. Вважаємо за необхідне розробити модель готовності вихователя до формування економічного досвіду дітей, знайти шляхи підготовки педагогів до такого виду діяльності.

Список використаних джерел:

1. Грама Н. Г. Професійна підготовка педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей : монографія / Ніна Григорівна Грама. – Вид. 2-е, доп. – Одеса : ОЦНТІ, 2002. – 380 с.

2. Кашуба Л. Економічне навчання молодших школярів за програмою «Цікава економіка» / Людмила Кашуба // Вересень. – 2012. – № 3–4 (60–61). – С. 31–37.

3. Черешнюк О.А. Визначаємо готовність вихователів до економічного виховання дошкільників / О.А. Черешнюк // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2017. – №1. – С. 17–22.

4. Черешнюк О.А. Економічне виховання дітей дошкільного віку за кордоном / О.А. Черешнюк // Нова педагогічна думка. – 2017. – № 4 (92). – С. 82–85.

Секція 4. СВІТОВИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ТВОРЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

ТВОРЧИЙ ПІДХІД УЧИТЕЛЯ ДО РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Л.Гордаш**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
***Науковий керівник: Н.Ю.Родюк**, кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TEACHER`S CREATIVE APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF DIALOGICAL SPEECH OF THE PRIMARY SCHOOLCHILDREN

***L.Gordash,** master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті обґрунтовано актуальність педагогічної творчості вчителя початкових класів. Виокремлено творчі якості, професійні риси вчителя, необхідні для здійснення творчої педагогічної діяльності; уточнено поняття «підготовка до творчої педагогічної діяльності», аналізуються шляхи вдосконалення і розвитку діалогічного мовлення в учнів початкової школи, умови формування в них умінь будувати монологічні зв'язні висловлювання як на уроках, так і в повсякденному житті.*

***Ключові слова:** початкова школа, професійно-педагогічна підготовка, педагогічна діяльність, діалогічне мовлення, творчі здібності, творча діяльність.*

***Abstract.** The article substantiates the relevance of pedagogical creativity of the primary school teacher. The creative and professional teacher`s qualities necessary for carrying out of creative pedagogical activity are singled out; the concept of «preparation for creative pedagogical activity» is clarified, ways of improving and developing dialogical speech in primary school pupils are formulated, the conditions for forming the abilities to build monologically related statements as at the lessons as in everyday life.*

***Keywords:** primary school, professional and pedagogical preparation, pedagogical activity, dialogue speech, creative abilities, creative activity.*

У статті ставиться за мету обґрунтувати наукові засади процесу формування комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи, визначити шляхи організації мовленнєвої діяльності молодших школярів, розвитку в них умінь удосконалювати діалогічне мовлення та будувати зв'язні монологічні висловлювання на уроках української мови. Пріоритет при цьому надається творчому розвитку майбутнього вчителя, його відкритості до інновацій, експериментуванню, педагогічному артистизму, здатності до самопізнання, саморозвитку та самоактуалізації у професійній діяльності. Проте, як показує шкільна практика, готовність педагога початкової школи до оригінального конструювання навчального матеріалу, застосування нестандартних форм, методів навчання і виховання, їх поєднання та впровадження в навчальній та позаурочній виховній діяльності учнів молодшого шкільного віку не завжди є достатньою, що негативно може позначитися на творчому розвитку школярів.

Формування діалогічного мовлення молодшого школяра – актуальна проблема початкової школи та основна мета курсу української мови, «яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань» [7, 10].

Дослідження Л.Виготського, В.Моляко, А. Менегетті, В.Ніколко були присвячені питанням природи, сутності і змісту творчості педагогів. Формування творчої особистості вчителя досліджується в наукових працях Н.Гузій, І.Зязюна, С.Коновець, С.Сисоєвої та ін.

У центрі їхньої уваги були теоретичні і практичні аспекти культури спілкування, мовленнєвої діяльності як галузі мовознавчої науки, пов'язаної з психологією і стилістикою, вихованням мовленнєвої особистості. Проблема розвитку мовлення молодших школярів, формування й удосконалення мовленнєвих умінь є однією з провідних у працях українських та зарубіжних психологів (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін та ін.), дослідників мовлення дітей дошкільного (А.Богуш, Г. Люблінська, Л. Федоренко та ін.) та молодшого шкільного віку (В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко). Однак, як показують дослідження, проблеми розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на теоретичному та практичному рівнях, незважаючи на широкий спектр їх аналізу в системі різних галузей наук, питання активізації мовленнєвої діяльності, формування комунікативної компетенції учнів загальноосвітньої школи ще потребують наукового вивчення, узагальнення та систематизації.

Проблема творчості вчителя та учнів виступає пріоритетом не лише вітчизняної педагогіки, це світова проблема. Вона настільки актуальна, що нині є проблемою століття.

У сучасних умовах існує гостра потреба суспільства у тому, щоб його члени навчились адаптуватись до швидких соціально-економічних змін, тому формування у людини творчого ставлення до навколишнього світу і його пізнання, а разом з тим і пізнання себе у світі є дуже важливим. Тому кожен учитель повинен розвивати в собі потребу в цілеспрямованому і систематичному самовдосконаленні себе як творчої особистості, розвивати професійні вміння допомагати своїм вихованцям відкривати власний творчий потенціал, який стане в майбутньому джерелом щастя та самовдосконалення.

Досліджуючи вітчизняну та зарубіжну літературу, вчені висунули такі якості творчої особистості вчителя:

· *Самореалізація.* Одна з вищих потреб особистості, яка виявляється в реалізації власних творчих сил і здібностей, в постійному зростанні та збагаченні власних внутрішніх можливостей.

· *Захоплення своєю справою як покликанням.* Висока зацікавленість справою, якою займається людина, глибока задоволеність нею і разом з тим постійна готовність удосконалювати справу.

· *Впевненість у власних силах.* Оцінка своїх сил і можливостей адекватна досвіду.

· *Індивідуальність і гнучкість.* Здатність до самостійної постановки цілей, а також зміни їх залежно від умов діяльності, бути оригінальним і неупередженим під час вирішення проблем.

· *Критичність.* Постійна увага до адекватності власних дій і вчинків.

· *Дитяча сприйнятливість і відкритість у ставленні до нового.* Поєднання зрілої думки з дитячою свіжістю сприйняття.

Вдосконалюючи себе, вчитель має пам'ятати і про своїх учнів. Як згадувалось вище, однією з сьогоднішніх проблем є недостатня увага до розвитку діалогічного мовлення в учнів дошкільного віку. Вони не можуть чітко будувати свої прохання та вести діалог. Завдання вчителя – максимально допомогти своїм учням цього уникнути.

Розвиток діалогічного мовлення та комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок в учнів початкової школи доцільно здійснювати в процесі навчання діалогічного і монологічного мовлення, що допоможе вчити школярів правильно і відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань Працюючи над розвитком діалогічного мовлення, вчитель має враховувати той факт, що «діалог, як форма мовленнєвої діяльності, має свою психологічну структуру: мотив, мету, засіб (мова) і кінцевий результат – очікувану реакцію співрозмовника» [1, 336]. При цьому робота над діалогом передбачає такі етапи:

- відтворення, розігрування діалогу із прослуханого чи прочитаного тексту;

- складання діалогу за ситуативним малюнком, словесно описаною ситуацією, опорою на допоміжний матеріал (самостійно, дотримуючись правил етикету, культури спілкування).

У процесі формування діалогічного мовлення велика увага приділяється засвоєнню школярами формул мовленнєвого етикету: ввічливих слів, які вживаються під час вітання,

прощання, прохання тощо. Учні початкової школи повинні запам'ятати найуживаніші формули етикету та правильно й доречно використовувати їх у власному мовленні. Паралельно з розвитком діалогічного мовлення має проводитись робота з розвитку усного монологічного мовлення школярів на уроках української мови, яка має здійснюватися шляхом: 1) переказування прочитаних чи прослуханих текстів; 2) побудови власних висловлювань на основі побаченого, пережитого. Для того, щоб забезпечити змістовність висловлювань, потрібно пропонувати дітям говорити чи писати тільки про те, що їм добре відомо. Вимогою до монологічного мовлення є його логічність: послідовність, обґрунтованість викладу думок, відсутність пропусків і повторів, наявність висновків, які випливають зі змісту. Точність мовлення має забезпечуватися не тільки вмінням учнів влучно передавати факти, спостереження чи почуття, а й здатністю вибирати для цього відповідні мовні засоби – слова та словосполучення, які з максимальною точністю передаватимуть найхарактерніші риси того, про що або про кого йдеться у висловлюванні.

Отже, щоб допомогти дитині зробити перші кроки у творчості задля радісного, щасливого життя, кожен учитель має плекати в собі риси креативної особистості, здатної відчувати радість, захоплення і щастя від творчої діяльності.

Отже, розвиток мовленнєвої діяльності, формування комунікативної компетенції, культури спілкування має стати провідним завданням навчання української мови як базового предмета в загальноосвітній школі, безперечно і в її початковій ланці. Набуті в початкових класах лінгвістичні знання та повноцінні мовленнєві вміння і навички з української мови не лише забезпечать можливість подальшої мовної освіти в основних класах, а й значною мірою обумовлять людині вільне самовираження в усіх сферах суспільно-виробничого життя. Тому першочерговим завданням мовної освіти всіх без винятку громадян нашої держави є формування й удосконалення мовного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С.Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
2. Голюк О.А. Теоретико-методологічні засади формування діалогічної культури в майбутніх вчителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін / О.А.Голюк // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С.244-252.
3. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДОУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А. Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога. – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С. 13-16.
4. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
5. Лазаренко Н.І. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. пр. – Вінниця: Планер, 2016. – Вип. 23. – С. 36-42.
6. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 1- 4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392 с.
8. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.
9. Родюк Н.Ю. Тенденції професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи в умовах інтеграційних процесів / Н.Ю.Родюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.57-60.
10. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість учителя: Визначення, теоретична модель, функції підготовки / С.О.Сисоєва // Педагогіка і психологія. – К. : Педагогічна думка, 1998. – 255 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВАТЕЛЯМИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ПЕДАГОГІВ-ГУМАНІСТІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ПОВАГИ ДО БАТЬКІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Н.Заяц, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: І.М.Лапшина, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

IMPLEMENTATION BY THE PRESCHOOL EDUCATORS THE CREATIVE HERITAGE OF HUMAN PEDAGOGES WITH REGARD TO UPBRINGING THE RESPECT FOR PARENTS OF SENIOR PRESCHOOLERS

N.Zaiats, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Автор досліджує творчий досвід виховання поваги у старших дошкільників в дошкільних закладах освіти. Предмет дослідження – сучасні прийоми виховання любові до найближчих людей – матері й батька. Вивчається питання формування у дітей почуття обов'язку перед батьками.*

Ключові слова: *дошкільна освіта, патріотичне виховання, повага до матері й батька, формування поняття родина.*

Abstract. *The author examines the creative experience of upbringing respect of senior preschool children in preschool education institutions. Subject of research is modern methods of upbringing of love to the closest people – mother and father. We study The question of the forming children's sense of duty to parents is studied.*

Keywords: *preschool education, patriotic upbringing, respect for mother and father, the forming the concept «family».*

Виховувати дитину – велике мистецтво, оскільки сам процес виховання – безперервна робота серця, розуму і волі батьків. Саме батьки є головним фактором в особистісному розвитку своєї дитини, адже вони найчастіше спілкуються з ними. Батькам щоденно доводиться шукати шляхи підходу до дітей, думати над вирішенням багатьох конкретних життєвих ситуацій. У повсякденному спілкуванні з батьками дитина вчиться пізнавати світ, брати приклад із них, набуває життєвого досвіду, засвоює правила соціальної поведінки.

Вагомий внесок у теорію та практику виховання дітей у сім'ї зробив В.Сухомлинський, який розглядав сім'ю як головний осередок, де з покоління в покоління передаються моральні цінності людства. Першоосновою морального виховання педагог-гуманіст вважав взаємостосунки між батьками, повагу та увагу до старших у сім'ї. Цим проблемам присвячено цілий ряд науково-педагогічних праць: «Батьківська педагогіка», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителеві», «Серце віддаю дітям», «Моральні цінності сім'ї» та інші.

Аналізуючи праці В.Сухомлинського, робимо висновок, що вчений систематично підіймав проблему формування у дітей поваги та любові до своїх батьків. Найбільшою помилкою батьків вважав невміння любити власних дітей: «Люблячи своїх дітей, вчіть їх любити вас; не навчите – будете плакати на старість» [1, 98]. Істинність даного твердження ґрунтується на засадах гуманістичного підходу у вихованні, зокрема на пріоритетах суб'єкт-суб'єктних відносин, коли істинне почуття любові до дітей з боку батьків трансформується у відповідне ставлення дітей до своїх батьків. Педагог наголошував на тому, що повага, шанобливе ставлення до дорослих та батьків – це перш за все копітка праця сім'ї та суспільства, процес цілеспрямованого виховання з цілим комплексом методів, умов та засобів формування позитивних моральних якостей по відношенню до батьків.

«Виховуючи шану та повагу до дорослих та батьків, треба вчити дітей бути добрими дітьми своїх батьків», – дане твердження В. Сухомлинський тлумачив як прагнення дитини приносити в сім'ю мир та спокій; а радість і щастя батьків має стати головним прагненням дитини.

Одним із найвагоміших методів виховання шанобливого ставлення та поваги В.О.Сухомлинський вважав практичні дії дитини, яка в колі сім'ї повинна мати можливість виявляти свою турботу, співчуття, співпереживання. Саме тому він виділяв одним із вагоміших аспектів сімейного життя духовну співучасть дитини в усіх справах, які вершаться людиною для людини, будучи переконаним, що шана як моральна якість здатна розвинутись і сформуватися лише в процесі людського спілкування. Важливим засобом успішного формування шанобливого ставлення до дорослих В. Сухомлинський відзначав приклад дорослих: повагу до батьків дитина виявить тоді, коли між батьками побачить цілковиту дружбу, любов, повагу і взаємну підтримку; шанобливі стосунки між членами сім'ї – запорука виховання дітей чуйними, доброзичливими, шанобливими по відношенню до дорослих.

Педагог був певен, що коли батько разом з дітьми створює культ матері, а мати також разом з дітьми – культ батька, тоді діти переконуючись, що батьки поважають і люблять один одного, повсякчас турбуються один про одного, самі виявлятимуть ці почуття до старших. Гіпертрофована любов до дітей, коли батьки всю любов віддають дітям, при цьому не бачать інших людей може мати, за переконанням вченого, негативні наслідки.

У сім'ї однаково важлива роль належить як батькові, так і матері. Про силу виховного впливу батьків красномовно говорять українські народні прислів'я й приказки: «Який кущ, така й хворостина, який батько, така й дитина», «Які мамо й тато, таке й дитятко» - слова батька та матері для дитини має авторитетне значення.

Батькам потрібно пам'ятати, що виховання – це творчий пошук, який не терпить бездумності та поспішних рішень. Уміння розуміти дитину, її стан і мотиви поведінки дозволяють найбільш правильно визначати відповідний підхід до неї. У будь-яких складних педагогічних ситуаціях батьки повинні рахуватися з почуттям маленької людини, бачити в ній особистість, прагнути до взаєморозуміння, яке побудоване на повазі й довірі справедливості в оцінці вчинків дітей, у своїх вимогах залишатися завжди доброзичливим. Часто кажуть: «Діти – дзеркало батьків», або «які батьки, такі й діти», «Яблуко не далеко падає від яблуні». Звідси й висновок: все, що ми бачимо в дитині, вона переймає в першу чергу від батьків. «Ваша власна поведінка, — писав А. Макаренко, звертаючись до батьків, — вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожен момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Для виховання потрібно не багато часу, а мудре використання кожної миті» [3, 71].

Батьки повинні багато уваги приділяти моральному вихованню дітей, оскільки в повсякденному житті постійно й неминуче виникають різноманітні проблеми, пов'язані з поводженням, взаєминами між людьми. Саме в родині діти головним чином осягають абетку моральності, засвоюють, що таке добре й що таке погано, учаться проявляти доброзичливість до людей, надавати посильну допомогу. У міру дорослішання дитини моральні вимоги до неї значно зростають і заглиблюються. Моральне виховання в родині – це формування любові до рідного краю, своїй Батьківщині, гуманності, почуття товариства, чесності, справедливості, відповідальності. І тут відіграють більшу роль не тільки спеціальні бесіди й роз'яснення, скільки організація всього життя дитини відповідно до принципів загальнолюдської моралі, повсякденна практика належного поводження.

В дошкільних закладах вихователі проводять ряд виховних, морально-етичних бесід, тематичні заняття. Залучають дітей до спільної праці, адже через працю прищеплюють повагу, шанобливе ставлення до праці батьків. В дошкільному закладі проводять родинні свята, наприклад: «Ой роде наш красний, роде наш прекрасний!» Під час проведення таких свят вихователі формують у дітей поняття про родину, рід, український народ, виховують любов до найближчих і найрідніших людей - матері й батька.

У ЗДО дитина навчається, як жити в суспільстві. Але саме родина вводить дитину в світ соціальних відносин, формує ставлення до оточуючих, певні моральні цінності. Для

повноцінного життя дуже важливо, щоб духовні потреби між членами родини були близькими. Втрата духовності рівнозначна втраті людяності. Є батьки, які знімають з себе відповідальність за її навчання і виховання, перекладаючи всі турботи в цій важливій і важкій справі повністю на педагогів дошкільного закладу. Але треба пам’ятати, щоб полетіти, у дитини має бути два крила – сім’я і дитячий заклад. Безперечно, дитяча установа виконує вирішальну роль у засвоєнні дітьми систематичних знань, умінь і навичок. Вихователь веде дитину від незнання до знання. Але здобувати, закріплювати знання треба не тільки в дитячому закладі освіти, а й вдома. Батьки можуть зробити дуже багато.

Правильне сімейне виховання – це той благодатний ґрунт, на який педагог буде сіяти добре, розумне, вічне.

Багатовіковий досвід виховання дітей у сім'ї дає підстави виділити певні правила, дотримання яких сприятиме оптимізації виховного процесу. Ось деякі, на яких наголошують творчі вихователі:

1. Люби свою дитину! Радій її присутності, сприймай її такою, яка вона є, не ображай її, не принижуй, не підривай її упевненості в собі, не піддавай її несправедливому покаранню, не відмовляй їй у твоїй довірі, дай їй підстави любити тебе.

2. Постійно вдавайся до похвали дитини за її правильні вчинки. Цим ти спонукуєш її до активної дії. Пам'ятай: «Боги і діти живуть там, де їх хвалять».

3. Охороняй свою дитину від негативних фізичних і моральних впливів.

4. Створюй у сім'ї моральний затишок. Хай сімейне вогнище буде джерелом спокою, радощів, поваги, справедливості й захищеності.

Вихователі ЗДО № 65 м. Кропивницький Семенець Т.О. та Хромова Г.В. рекомендують батькам тест, за допомогою якого батьки можуть дізнатися про оптимальні взаємостосунки з дитиною.

Тест «Мистецтво жити з дітьми»

1. Чи вважаєте ви, що у вашій родині є взаємопорозуміння з дітьми?
2. Чи говорять із вами діти відверто, чи радяться з вами щодо особистих справ?
3. Чи цікавляться вони вашою роботою?
4. Чи знаєте ви друзів ваших дітей?
5. Чи бувають вони у вас вдома?
6. Чи беруть участь діти разом з вами у господарських турботах?
7. Чи є у вас спільні заняття, захоплення?
8. Чи перевіряєте ви, як вони виконали завдання?
9. Чи беруть діти участь у підготовці до сімейних справ?
10. Чи хочуть діти, щоб у дитячі свята ви були разом з ними?
11. Чи обговорюєте ви з дітьми прочитані книжки?
12. Чи обговорюєте разом телевізійні передачі?
13. Чи буваєте ви разом у кінотеатрах, музеях, на концертах?
14. Чи часто гуляєте з дітьми?
15. Чи віддаєте перевагу відпустці, проведеній разом з дітьми?

За кожне «так» зараховується 2 бали, за «інколи» - 1 бал, за «ні» - 0 балів.

Понад 20 балів – дуже хороший результат, від 10 до 20 балів – задовільний, але є, над чим замислитися. Менше 10 балів – сигнал про те, що взаємини з дитиною потребують серйозного аналізу і корекції. Можливо знадобиться порада психолога.

Отже, батькам радять піднімати себе в очах своїх дітей тим, що діти бачитимуть: вищим сенсом життя батьків є засів того зерна, з якого виростає буйна паросль людського щастя.

Батьки виховувати дітей повинні передусім красою своїх взаємостосунків. Справжня краса взаємостосунків чоловіка й дружини, батька й матері полягає в тому, щоб взаємно творити красу – чоловік творить красу дружини, а дружина – красу чоловіка. Високу мету свого життя треба вбачати в тому, щоб спілкування було постійним, невпинним, духовним удосконаленням, щоб сьогодні вони були кращими, ніж учора.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М.: Политиздат, 1973. – 272 с.
2. Ващенко Г. Виховання пошани до батьків і старших / Г.Ващенко // Вибрані педагогічні твори. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження». 1997. – С. 128-141.
3. Макаренко А.С. Книга для родителей. / А.С.Макаренко. - М.: Педагогика,1988. – 156 с.
4. Сухомлинський В. Моральні цінності сім'ї / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.5. – С. 343-347.

ВПЛИВ СПОВИВАННЯ НА РОЗВИТОК СЕНСОРНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЛЮКІВ

***К.Л.Крутій**, доктор педагогічних наук, професор*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INFLUENCE OF SWADDLING ON THE DEVELOPMENT OF SENSORY INTELLIGENCE OF BABIES

***K.L.Krytiy**, Doctor of Pedagogical Sciences (PhD in Sciences), Professor*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті проаналізовано традиційні та сучасні підходи до сповивання новонароджених дітей, показано взаємозв'язок широкого сповивання і розвитку сенсорних відчуттів новонародженого. Автором запропоновано робоче визначення сенсорного інтелекту дитини. Уточнено шляхи розвитку сенсорного інтелекту через можливість розширення фізіологічного простору і сенсорної інтеграції малюка.*

***Ключові слова:** сенсорний інтелект, широке сповивання, новонароджена дитина.*

***Abstract.** The article analyzes traditional and modern approaches to swaddling newborn babies and shows the relationship between wide swaddling and the development of sensory sensations of the newborn. The author proposed a definition of the sensory intelligence of the child. The ways of development of sensory intelligence through the possibility of expanding the physiological space and sensory integration of the baby are specified.*

***Key words:** sensory intelligence, wide swaddling, newborn baby.*

«Яке є змалку, таке й до останку. Яке в сповитку, таке й до віку!». Українське народне прислів'я влучно визначає пріоритети та межі батьківського втручання в психофізіологічний простір малюка.

Якщо уважно вчитатися в кожне речення, не розриваючи закладеного смислу на частини, стає зрозумілою вся глибина та мудрість народу, який так тонко висловився щодо майбуття новонародженої особистості. Отже, сповивання дитини, як культурологічний спадок, дає можливість відслідковувати паралелі між минувшиною та сучасністю. Звичаї та традиції тугого сповивання немовлят часто-густо опиняється в центрі уваги фахівців різних наук: неонатологів, педіатрів, психологів, етнографів, культурологів та антропологів. Поки педіатри сперечаються про шкоду і користь тугого сповивання для формування скелета дитини та її рухів, психологи і психоаналітики шукають зв'язок між процесом сповивання дитини та формуванням її психіки і особистісних особливостей. Так, на думку видатного психоаналітика Е. Еріксона «... сповивання підпадає під рубрику тих питань виховання дитини, які повинні мати суттєве відношення до образу світу цілісної культури» [11, 182]. Якщо фахівці суміжних наук ламають списи щодо тугого сповивання, то, на жаль, педагоги поки що не вбачають у цьому проблеми і не виявляють зацікавленості в тому, а як же ж сповивали батьки дитину, яка зараз є вихованцем групи дитячого садочка.

Традиція сповивати новонароджених дітей сягає корінням в глибоке минуле - малюка туго замотували в довгі, вузькі смуги тканини - сповивальники. Вважалося, що дитина буде спокійною, а коли підросте, стане гарною і стрункою, а чим тугіше було сповивання, тим краще для дитини!

Нагадаємо, що Марко Грушевський у книзі «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу» зауважує, що після народження «у пелюшечці, ще не сповите, бо його

зараз не сповивають, а вже як дуже борсатися почне, лежить собі дитятко, а мати теж собі коло його спочиває» [4, 38]. За словами М. Грушевського, малюк більш ніж день несповитим не лежить, «сповивають дитину скільки хто хоче, строку одного для всіх немає» [4, 75], але довше восьми неділь не сповивають, бо цього і дитина не хоче.

Відомо, що коли 12 грудня 1777 велика княгиня Марія Федорівна народила сина, Олександр відразу опинився під піклуванням діяльної бабусі Катерини II, яка продумала кожну дрібницю в догляді за ним. Вона дозволила сповивати його лише у той спосіб, який продемонструвала на ляльці, надісланої в спеціальному кошику для сну. Суворо було заборонено сповивати хлопчика взагалі та надягати на нього панчохи; одяг Олександра становили сорочечка і жилетка, що не утрудняли рухів. Саме цій імператриці приписують слова: «Туго не сповивайте, мені раби не треба». Пригадаймо із поеми Т.Шевченка «Сон» такі строки: «На панщині пшеницю жала, втомилася; не спочивать пішла в снопи, пошкандибала Івана сина годувать. Воно сповитеє кричало у холодочку за снопом. Розповила, нагодувала, попестила…». Тарас Шевченко майстерно та яскраво вималював усю послідовність дій матері щодо сповивання дитини. За його часів сільські жінки лише так туго і сповивали малюків, коли треба було довго і важко працювати, а за дитиною нікому було доглядати.

Із 1939-го року Бенджамін Спок був педіатром дочки Маргарет Мід, яка довго шукала лікаря, що розділяв би її ідеї виховання дітей. М.Мід (відомий американський антрополог), вивчивши практику виховання дітей у примітивних народів під час своїх експедицій, зупинила свою увагу не тільки на вивченні несвідомих установок дорослих членів суспільства по відношенню до дітей, способах комунікації між дорослими і дітьми, але й на практиці дитячого сповивання, звичаях догляду за немовлятами, вмиванні, привчанні до чистоти. До речі, М.Мід також критикували за надмірно психоаналітичний підхід до СРСР, особливо за теорію так званого «пелюшкового детермінізму»: «СРСР розвалить туге сповивання дітей». Антрополог пояснювала суперечливі риси характеру радянських матерів звичкою дуже туго сповивати дітей, що надалі було підтверджено й іншими методами досліджень [7]. Додамо, що й автор концепції основної особистісної структури А. Кардинер також вважав, що існує зв’язок між способами догляду за немовлятами та особливостями психологічного складу народу, так званої базової структури особистості (цю теорію критики й до сьогодні не без іронії продовжують називати «пелюшковим детермінізмом») [4].

Звернемося до точки зору видатного педіатра, доктора медичних наук, професора І.А.Аршавського [1]. Науковець писав, що туге сповивання дитини відразу ж після народження, коли руки і ноги новонародженого насильно витягуються вздовж тіла, не тільки порушує можливість повноцінного здійснення теплопродукції скелетними м’язами, але й збільшує поверхню тепловіддачі. Відсутність теплоізольованого шару також сприяє втраті тепла. До того ж туге сповивання погано впливає на нормальний кровообіг. Протиприродне роздратування скелетної мускулатури, що викликається тугим сповиванням, може негативно позначитися на подальшому нормальному розвитку нервово-м’язової системи дитини [1, 10]. Науковець і психолог Тоні Бьюзен, який займався дослідженнями можливостей мозку, описав десять видів інтелекту, які є в кожної людини від народження, але їх необхідно розвивати впродовж усього життя. Із-поміж різних видів інтелекту автор виокремив і сенсорний інтелект, що охоплює п’ять основних органів відчуття і шосте - інтуїцію. *Під сенсорним інтелектом немовляти розуміємо здатність до здійснення процесу пізнання довкілля основними органами відчуття.*

Наука і практика все частіше стикається з проблемами розвитку сенсорного інтелекту сучасних дітей, пропонуючи активізувати дослідження щодо сенсорної інтеграції. На думку Т.Бьюзена, одним із переконливих доказів неперевершеності людського мозку є розвиток немовляти. Дитина не настільки безпомічна і нетямуща, як прийнято думати. Навпаки, немовлятко надзвичайно розвинуто та здатне до навчання, і навіть випереджає в цьому аспекті будь-який складний комп’ютер [2 , 33].

Сенсорна інтеграція - це процес, під час якого нервова система дитини отримує інформацію від рецепторів всіх відчуттів, а потім організовує їх та інтерпретує так, щоб вони могли бути використані в цілеспрямованій діяльності. Пропріоцепцію визначають як сукупність здібностей дитини орієнтуватися в положенні своїх кінцівок за їх відношенням одна до одної, сприймати власні рухи й оцінювати опір, який здійснюється рухами. Пропріоцепція, як модальність, має три якості, а саме забезпечує відчуття: положення кінцівок, рухів, зусиль. Будучи процесом підсвідомості, сенсорна інтеграція: організовує інформацію, отриману за допомогою *органів відчуття (смак, вигляд, звуки, запах, дотик, вага, відчуття борічності, рух, вплив сили тяжіння і положення в просторі)*; наділяє значенням випробовувані дитиною відчуття, фільтруючи інформацію і відбираючи ту, на якій слід сконцентруватися; дозволяє осмислено діяти і реагувати на ситуацію, в якій знаходиться малюк (адаптивна відповідь). І головне для нас - виформовує базу для теоретичного навчання та соціальної поведінки в майбутньому. Немовля, коли його беруть на руки, зручно «влаштовується» на руках того, хто його тримає. Успішно впоратися з цим завданням йому допомагають відчуття, що йдуть від суглобів та м'язів. Батьки дітей з аутизмом відзначають, що в дитинстві їхні діти не «влаштовувалися» зручно, а повисали як «мішок з піском». Така поведінка дитини з аутизмом свідчить про порушення обробки відчуттів, що йдуть від м'язів, суглобів і вестибулярного апарату, відповідального за відносини з гравітацією. Немовля з перших тижнів здійснює значну кількість рухів, які на перший погляд здаються безглуздими і безсистемними. Однак ці рухи формують у дитини образ власного тіла і допомагають їй пристосуватися до гравітації. Беверлі Стоукс наголошує, що сенсорний розвиток дитини починається з виявлення зв'язку між тілом і гравітацією. Будь-який рух немовляти - це відносини між його тілом і гравітацією, тиском сили тяжіння на тіло дитини та її здатності протистояти цьому тиску або здаватися йому. У такий спосіб у немовляти тренуються м'язи, виформовується загальний м'язовий тонус [9]. Отже, з точки зору фізіології, *сенсорний інтелект розвивається за умови, якщо нервова система дитини отримує інформацію від рецепторів всіх відчуттів, а для цього малюк повинен бути максимально наближений до природної пози.*

Фізіологічно обґрунтованим слід вважати такий одяг новонародженої дитини, який не обмежує і не порушує її природної пози і не перешкоджає здійсненню необхідних рухових актів. Отже, на думку учнів-послідовників І.А Аршавського, не можна витягати нижні кінцівки немовляти, що, на жаль, і понині триває в деяких пологових будинках. Ніжки повинні зберігати природне зігнуте положення. Цікавим і маловідомим є той факт, що запропонований ще в 1950 році, фізіологічно доцільний одяг було прийнято не відразу. Пізніше, після його затвердження ВООЗ, він є обов'язковим для всіх держав, що входять у систему ВООЗ. Проте, зазначений одяг запроваджено не у всіх пологових будинках, його використовують лише з четвертого або п'ятого дня (у перші дні, як і раніше, туго сповивають).

І.А.Аршавський називає ще один негативний чинник тугого сповивання. Завдяки механізму імпринтинґу відразу ж після народження заглушується в дитині природний «інстинкт свободи», або, як називав його І.П. Павлов, «рефлекс свободи». Є підстави вважати, що подібне сповивання (за словами І.А.Аршавського – «східний звичай») прищеплює дитині майбутню психологію підпорядкування і має низку інших негативних у психологічному плані наслідків [1, 11]. У 1970-і тема тугого сповивання немовлят гостро обговорювалась у Радянському Союзі після виходу знаменитої книги доктора Бенджаміна Спока, у якій він не рекомендував щільно сповивати малят, маючи вже досвід спостережень за розвитком доньки М.Мід [7]. На той час вже деякі психологи вважали, якщо дитина багато часу проводить прив'язаною, є безпорадною і нерухомою, це може понівечити її духовний світ і відняти в неї відчуття невимушеності.

Звертаючи увагу на деякі актуальні питання супроводу малюків, підтримуємо точку зору Т.Г.Візель, зокрема, на неоднозначне трактування проблеми сповивання [3]. З психологічної та нейропсихологічної позиції слід обґрунтувати необхідність і серйозність

безпосередніх і віддалених наслідків неправильних дій дорослих щодо немовляти. Т.Г.Візель зауважує, що за даними ЮНЕСКО, мода на «не сповивання» призвела до збільшення числа корекційних шкіл, спецінтернатів, психоневрологічних диспансерів і в'язниць в 2 рази [3].

Свого часу М. Монтессорі стверджувала: потреба немовляти в сенсорних відчуттях не може бути задоволена, якщо він постійно лежить на спині в колясці або в ліжечку. Що бачить дитина в цьому випадку - стеля (в кращому випадку небо, якщо він в колясці на вулиці), зрідка обличчя дорослого, брязкальця, які в усьому світі вішають батьки над ліжечком. Цього недостатньо для повноцінного розвитку.

Ряд учених, зокрема американський психіатр і педагог Ґлен Доман, посилається на власні дослідження та вивчення досвіду поводження з немовлятами жінок-індійок, які своїх малюків ніколи туго не сповивали, даючи можливість активно рухатися ледь не з перших хвилин життя. Він, як і багато інших дослідників, підкреслює, що шкода тугого сповивання має не тільки біологічні наслідки. Це суттєво впливає на психіку дитини, закріплюючи відчуття безпорадності й залежності, що надалі зазвичай призводить до пасивності [6].

Сповивання практикується в основному тільки в Росії, Україні, Біларусі, на Кавказі [8], тоді як у Німеччині взагалі немає сповивання немовлят, їх відразу після народження в пологовому будинку одягають у комбінезони або майки-повзунки. Це правило розповсюджується навіть на недоношених, які лежать в інкубаційних кювезах. Під «вільним сповиванням» розуміється укутування малюка в пелюшку, але при цьому дитина може ворушитися, підтискати ніжки, вона нібито перебуває в «мішечку». Сучасні батьки все частіше використовують так звані спальники або спальні мішки для малюків. Найчастіше під «тугим сповиванням» розуміється більш щільне сповивання з випрямленням рук і ніг дитини. Безумовно, це не стимулює розвиток дитини. Поради «досвідчених» бабусь, «щоб ніжки були рівними», або «щоб спало дитя спокійніше», не можуть бути виправданням для такого насильства. Більш того, бездумне використання тугого сповивання уповільнює розвиток основних рухів, дитина звикає до свого тіла тільки до 6 місяців, іноді навіть і у 7-8 місяців може будити себе різкими рухами.

Цікаве міркування з приводу антипелюшкової пропаганди висловлює доктор Є.О. Комаровський. Він припускає, що в її причинах чітко простежуються економічні мотиви: «Будь-яка вітчизняна фабрика, цех або домогосподарка може впродовж доби налагодити випуск пелюшок. Але красиві штанці, сорочечки, повзунки, костюмчики ... це вже складніше. Це дорогий товар. І коштує така сорочечка як п'ять пелюшок» [12]. Туге сповивання не означає, що дитина має бути буквально задушеною, що її дихання повинно бути обмежено, а м'язи втратять необхідну чутливість. До того ж воно є актуальним упродовж перших шести місяців життя. Є.О.Комаровський нагадує, що противники сповивання зустрічалися і раніше. Типовий і, мабуть, найвідоміший апологет антипелюшкової пропаганди - великий письменник Лев Толстой. Парадоксально, але самого Льва Миколайовича в дитинстві сповивали, що, з одного боку, не завадило йому проявити власну геніальність, а, з іншого, завадило все ж таки переконливо довести зв'язок інфантилізму і млявості П'єра Безухова з тугим дитячим сповиванням [12]. Зауважимо, що не існує жодного повноцінного наукового дослідження, що доводить зв'язок тугого сповивання і проблем розвитку особистості.

На думку Ж.В.Цареградської, щоб сформувати в малюка позитивне ставлення до нового світу, в який він потрапив, потрібно повернути йому звичну форму тіла, а це допомагають зробити тісні мамині обійми або звичайна пелюшка [10, 119]. Йдеться не про туге, а про вільне сповивання, що дозволяє дитині здійснювати рухи руками і ногами. Сповивання слід застосовувати тільки на той час, поки малюк спить окремо від матері. Специфікою новонароджених є різкі нескоординовані рухові акти руками і ногами, які є спадщиною внутрішньоутробного життя. Критерієм тривалості сповивання може бути наявність або відсутність «підкидань» (не вміють координувати рухи, різко смикають ручками і ніжками). Вік для припинення сповивання кожної дитини різний. Одному малюку можна попрощатись із пелюшками в 10 днів, іншому - у шість місяців. Якщо дитина

підкинулася - пелюшка на час сну їй ще потрібна, спить спокійно - необхідності немає. Поруч із матір'ю і у неї на руках дитина спокійно спить без пелюшки, оскільки, обіймаючи дитя, мати перешкоджає «підкиданням». Тому в умовах, коли мати постійно перебуває разом із малюком, наприклад, у палаті «мати - дитина», необхідності в сповиванні немає. Поступово дитина звикає до своїх рук і координує їх рухи більш упевнено. Це відбувається приблизно до 10-30-го дня, і з цього часу малюки перестають будити себе різкими діями, відбудеться поступове звикання до нового простору і психіка дитини не страждає.

Підсумуємо. Нами визначено пріоритети та межі батьківського втручання в психофізіологічний простір малюка. Це втручання може бути негативним, якщо батьки ігнорують сучасні дослідження щодо сповивання немовляти, штучно затягуючи терміни розвитку сенсорного інтелекту. Аналіз висвітлених у статті підходів до заявленої проблеми засвідчує, що вони є кардинально протилежні. Проте, неправі як «консерватори», які вважають, що дитину потрібно щільно упаковувати в пелюшки мало не півроку, так і «радикали», які стверджують, що сповивання абсолютно не потрібно. На нашу думку, найбільш сучасним і науково обґрунтованим є підхід, згідно якого сповивання необхідно для адаптації малюка до нових умов життя. Відмова від сповивання може відбуватися тоді, коли малюк сам виявить до цього готовність. Отже, наукової та логічної мотивації відмови від сповивання не існує. Погоджуючись із доктором Є.О.Комаровським, можна сформулювати головне правило: сповивати або не сповивати дитину - особиста справа її батьків, яка визначається їх бажаннями, можливостями, способом життя.

Список використаних джерел:

1. Аршавский И.А. Ваш малыш может не болеть / Илья Аркадьевич Аршавский. – М. : Советский спорт, 1990. – 30 с.
2. Бьюзен Т. Научите себя думать! / Пер. с анг. – Мн. : ООО «Попурри», 2000. – 192 с.
3. Визель Т.Г. Младенчество и дань традициям // Вестник угроведения. – 2013. - № 3 (14). – С.160-166.
4. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / Марко Грушевський. – 2 – ге вид., стер. – К. : Либідь, 2011. – 256 с.
5. Лурье С.В. Психологическая антропология: история, современное состояние, перспективы: Учебное пособие для вузов. – М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 624 с.
6. Мазуркевич С.А. Энциклопедия заблуждений. Дети. - М.: Издательство ЭКСМО - Пресс, 2002. – С.15-39.
7. Мид М. Культура и мир детства / Маргарет Мид. - М.: Наука, 1988. - С.48-59, 147-171, 259-274.
8. Павлова О.С. Обычай тугого пеленания детей на Северном Кавказе: история и современность// Культура и искусство. – 2011. - № 6 (6). – С.32-40.
9. Стоукс Б. Развивающие движения. – Мн. : ООО «Попурри», 2010. – 288 с.
10. Цареградская Ж. В. Ребенок от зачатия до года / Жанна Владимировна Цареградская. — М.: Астрель: АСТ, 2005.— 281 с.
11. Эриксон Э. Детство и общество.- М., 2000. - С. 181-182.
12. http://articles.komarovskiy.net/k-voprosu-o-vrednosti-pelenaniya.html

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ

В.Шевчук, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*

Науковий керівник: А.В.Хіля*, кандидат педагогічних наук, асистент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

HISTORICAL RESEARCH FOUNDATIONS OF TEACHING AND UPBRINGING POTENTIAL OF GAME TERAPY

V.Shevchuk*, third-year student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В статті коротко розглядається питання становлення та розвитку ігрової терапії. Особливості та відмінності її застосування через інтерпретацію термінів, а також питання потреби включення такої терапевтичної роботи з дитиною, її підсвідомістю.*

Ключові слова: *ігрова терапія, історичні аспекти розвитку ігрової терапії, навчалтно-виховний потенціал ігрової терапії.*

Abstract. *The article briefly reviews: the question of the formation and development of gaming therapy; the peculiarities and differences of its application through the interpretation of terms; the issue of the need to include such therapeutic work with the child, her subconscious.*

Keywords: *game therapy, historical aspects of development of game therapy, teaching and upbringing potential of game therapy.*

XXI століття ознаменувалося низкою реформ та змін у освітньому просторі України. З року в рік популярності та розквіту в педагогіці та психології набувають інноваційні технології, що спрямовані на виховання всебічно розвинутої особистості, здатної до швидкого прийняття рішень, з високими моральними принципами та якостями, творчим мисленням та здібностями, з вмінням комунікувати та працювати в колективі. Проте перед науковцями постають проблеми, головною з яких є неготовність суспільства прийняти та використовувати такі технології.

Досить часто нові технології мають «спільне коріння» із «добре забутим, старим», що вимагає від науковців та практиків при їх впровадженні зважати на принципи та умови за яких технології було створено. Такою ж, на нашу думку є технологія ігрова терапія. Найпоширеніше її трактування, що зустрічається в психолого-педагогічній науці, пов'язане із терапевтичним впливом на дітей і дорослих використання гри. Адже гра сприяє встановленню емоційно близьких стосунків, знімає напругу і страх; цей метод використовують для корекції емоційних і поведінкових розладів у дітей, в його основу покладено гру як властивий дитині спосіб взаємодії з навколишнім світом [1, 47]. Оскільки навчально-виховна та художньо-творча діяльність проходитимуть в атмосфері довіри, а теоретичний матеріал подаватиметься в ігровій формі, то це дозволить дітям краще засвоювати інформацію і при цьому не переживати за «неправильні» відповіді [2, 288].

Здійснивши аналіз пропонованих сьогодні методів діагностики і психокорекції дітей в процесі гри нами було з'ясовано, що свій початок ігрова терапія бере у 20-х роках минулого століття. Основоположниками такого методу є науковці в галузі психології А.Фрейд та М.Кляйн. Велика кількість досліджень в цій галузі призвела до поділу вчених на школи, які по різному трактували та розуміли сутність ігрової терапії й дещо розходилися в думках стосовно її терапевтичного потенціалу.

Але про роль гри у формуванні особистості в педагогічному значенні почали говорили ще давньогрецькі філософи. Зокрема, Платон стверджував, що джерелом задоволення є гра, а у працях Аристотеля зазначалося, що навіть дорослі люди здатні віддаватися найчудовішим іграм. Видатний вчений та педагог Ж.-Ж.Руссо наголошував, для того, щоб пізнати та зрозуміти дитину, необхідно поспостерігати за її грою [3].

Проте, як окремий напрямок «ігрова терапія» оформилася лише в 1923 році, коли М.Кляйн обґрунтувала і ввела у використання термін, що за суттю використання, на той момент, забезпечував насамперед зняття тривожності, а вже потім способом безпосереднього проникнення в дитяче несвідоме [3]. Згодом, психолог, у процесі практики ввела у використання додаткові засоби – іграшки, що дозволяли провести достовірний аналізу підсвідомості особистості, а дитині краще висловлювати власну думку. Трактування ігрової терапії пропоноване А.Фрейд значно відрізнялося від попереднього оскільки основною метою цієї технології було встановлення емоційного контакту з дитиною.

Для лікування та позбавлення дітей тривожності та інших проблем використовували гру – Г.Гуг-Гельмут, В.Екслайн, Д.Леві, К.Роджерс та інші. Як зазначає В.Екслайн, основна мета ігротерапії – допомогти дітям в їх інтелектуальному, емоційному, фізичному і соціальному розвитку, оскільки цей метод є своєрідним доповненням до навчального середовища, до тих пір поки дитина не навчиться легко та вміло здійснювати вербальне спілкування, зуміє повно та ефективно повідомляти про свої почуття іншим» [4]. Крім того, як зазначає А.Хіля, ігрові моменти використання арт-терапевтичних і казкотерапевтичних

вправ, що дозволяють варіювати структуру сприяють зняттю емоційно-фізичної, емоційно-психологічної напруги та бар'єрів у спілкуванні, тоді як для самої дитини такий творчий процес дозволить відволіктися від «буденних справ», сприятиме активному включенню в казково-фантастичну арт-терапевтичну роботу, [2, 157].

Отже, на нашу думку, використання ігрової терапії при роботі з дітьми створює той комплексний навчально-виховний та корекційно-розвивальний ефект, що сприяє розвитку творчого потенціалу дитини. У процесі гри діти мають можливість висловити свої найглибші емоції, переживання, реалізувати власні потреби у взаємодії і творчості, набувають безцінного досвіду вирішення актуальних для їхнього віку життєвих ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М. В. Киселева. – СПб. : Речь, 2006. – 160 с.

2. Хіля А. В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії : дис. на здобуття наукового ступеня : канд. пед. наукза спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – 339 с.

3. Москаленко А. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. / А. Москаленко.– Київ : Київський університет, 2014. – 240 с.

4. Екслайн В. Игровая терапия / В. Екслайн. – Москва : Эксмо-Пресс, 2000. – 160 с.

Секція 5. СТВОРЕННЯ КРЕАТИВНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

КАЗКОТЕРАПІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЗДРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О.Компанець, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: А.В.Хіля, *кандидат педагогічних наук, асистент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FAIRYTALE THERAPY AND FORMING HEALTHY SAFETY COMPETENCE FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN

O.Kompanets, *third-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена питанням формування здров'язберігаючої компетентності молодших школярів через використання арт-терапевтичних технологій. Серед основних технологій арт-терапії нами розглянути питання використання казки та її різновидів у початковій школі. Окрему увагу в статті приділено питанню практичного застосування елементів казкотерапії у навчально-виховному процесі.*
Ключові слова: *казкотерапія, здоров'язберігаюча компетентність.*

Abstract. *The author emphasizes to the issues of forming healthy competence of younger schoolchildren through the using art-therapeutic technologies. Among the main technologies of art therapy we consider the using fairytales and their varieties in primary school. Particular attention is paid to the issue of the practical application of the elements of fairytale therapy in the educational and upbringing process.*
Keywords: *fairytale therapy, healthy safety competence*

В останні роки освіта в Україні зазнала значних реформ. Сучасна освіта – це творчий підхід вчителя до навчально-виховного процесу; вміння виявляти інтереси кожної дитини та розвивати її здібності; задовольнити потребу в розвитку психологічних та розумових особливостей учня. Це важкий та довготривалий процес, через це діти дуже перенавантажені, на їхній розумовий та психологічний розвиток впливає чимало як позитивних так і негативних факторів. Тому першочерговим завданням сучасного педагога є, крім навчання та виховання, збереження та зміцнення здоров'я учнів.

Сучасний педагог має володіти та вільно орієнтуватися в широкому арсеналі прийомів, технологій та методів роботи з дітьми. Одним із таких методів є метод казкотерапії, який здавна використовувався в народній педагогіці і на сьогодні сформувався в окрему наукову течію. Про що свідчить низка науково-методичних праць зарубіжних (І. Вачков, О. Копитін, Т. Зінкевич-Євстігнєєва, О. Хухлаєва та інші) та вітчизняних (О. Вознесенська, О. Деркач та інші) вчених, дослідників та педагогів практиків.

Казкотерапію розглядають як метод педагогічної та психологічної допомоги особистості, який сприяє її соціалізації, адаптації, корекції та профілактики проявів особистості, а також реабілітації, регуляції, розвитку та мобілізації ресурсного потенціалу із використанням метафоричних ресурсів у формі казки. Даний метод – це процес «пошуку сенсу, розшифровка знань про світ і систему взаємовідносин; утворення зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті; перенесення казкового змісту в реальність; активізації ресурсів, потенціалу особистості» [1, 50]. Окрім того, як зазначає О. Деркач, «казкотерапія – це вчення і мова одночасно. Вчення – тому що казки, притчі, легенди, міфи зберігають інформацію про те, як люди шукають, переживають наявність чи відсутність загальнолюдських цінностей: Любові, Віри, Істини, Співробітництва,

Самодисципліни, Гідності. Мова – тому що захоплюючий сюжет легко сприймається, засвоюється, запам'ятовується. А, значить, легко засвоюються і запам'ятовуються основні цінності, і душа людини наповнюється добром» [3, 53].

Так, у сучасному суспільстві до загальнолюдських цінностей відносять здоров'я нації та кожної окремої людини, оскільки це значима складова розвитку, формування та становлення особистості, а також показник добробуту, благополуччя, психічного та емоційного самопочуття. Про це свідчить також і те, що невід'ємною частиною уроку сьогодні є використання здоров'язберігаючих технологій, що полягають у «вихованні в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванні уявлень про здоров'я як цілісну систему, посиленні відповідальності за власне здоров'я та здоров'я оточуючих» [6, 77-78].

Прикладом використання елементів казкотерапії є змістовий модуль «Фізичне здоров'я» запропонований А.Хіля, в межах якого розглядаються питання здорового способу життя, корисних і шкідливих звичок, значимості здоров'язберігаючої поведінки (дотримання правил здорового харчування, фізичної активності, особистої гігієни тощо). Окрема увага приділяється формуванню навичок самостійного догляду за своїм тілом [8, 140]. У представленому змістовому модулі виконуються заняття «Звички», «Розклад дня», «Правила країни Здравоярії» під час яких казка допомагає діагностувати, впливати та розвивати особистість дитини.

Для підвищення ефективності використання цієї терапії вчителеві варто використовувати декілька видів казок залежно від ситуації, адже казки можуть бути художніми, дидактичними, психокорекційними, психотерапевтичними або медитативними. Як зазначає Т. Зінкевич-Євстігнєєва:

- основна відмінність художніх казок від медитативних, психокорекційних, психотерапевтичних та дидактичних полягає в тому, що останні створюються психологами та педагогами для досягнення конкретної мети, але, не зважаючи на це, є високохудожніми творами;
- медитативні казки створюються з метою зняття психоемоційної напруги, накопичення позитивного життєвого досвіду та створення оптимальних («ідеальних») моделей взаємин між людьми, для розвитку особистісного потенціалу дитини тощо;
- казки, що створюються педагогами для подачі чи засвоєння навчального матеріалу, називаються дидактичними. Завдяки дидактичним казкам у школярів формується позитивне ставлення до навчального процесу, що значною мірою активізує пізнавальний інтерес, уяву та підвищує навчальний потенціал дитини;
- метою психокорекційних казок є безпосередній вплив на поведінку дитини (під корекцією в даному випадку розуміється «заміщення» неефективного стилю поведінки на більш продуктивний), а також створення умов, за яких дитина свідомо замислилася б над деякими аспектами свої поведінки [9, 162].

На нашу думку, в сучасній школі увага вчителя має бути направлена не лише на успішність учня в оволодінні знаннями, але й на його психо-емоційний та психо-фізичний стан, можливість проявити себе не лише в навчальній, а й позаурочній діяльності. Вчитель за допомогою здоров'язберігаючих технологій, зокрема, казкотерапії, має допомагати учням у збереженні їхнього здоров'я, підтриманні внутрішнього балансу та емоційного комфорту. Обираючи казки відповідно до означеної мети і вікового розвитку дитини, вчитель може досягти успіху у вирішенні багатьох проблем, попередити їх виникнення, що є головною метою застосування казкотерапії в початковій школі.

Список використаних джерел:

1. Колосова О. В. Інноваційні технології навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами / О. В. Колосова // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вип. 6. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – С.49-51.

2. Голюк О. А. Організаційно-педагогічні умови набуття майбутніми вихователями ДНЗ фахових

компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі / О.А.Голюк / Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії // Зб. тез. доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 79-82.

3. Деркач О.О. Педагогіка творчості: Арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу: Навчально-методичний посібник. – Вінниця, ВДПУ, 2009. – 89 с.

4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.

5. Лазаренко Н. І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н. І. Лазаренко, А. В. Хіля, А. М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами:шляхи розбудови, 2017. - Вип.13. – С. 124-156.

6. Лук'янченко М. Формування здоров'язберігаючої компетентності учнів: проблеми та перспективи / Микола Лук'янченко // Молодь і ринок. – №2 (85). – 2012. – С.76-79.

7. Хіля А. В. Специфіка формування соціальної компетенції у дітей з функціональними обмеженнями (у розрізі Вінницької області) / А. В. Хіля // Становлення і розвиток педагогіки. Матеріали І Міжнароднародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 23-24 грудня 2016 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 150-152.

8. Хіля А. В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії : дис. на здобуття наукового ступеня : канд. пед. наукза спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – 339 с.

9. Зінкевич-Євстигнєєва Т. Д. Тренінг з казкотерапії. – СПб.: ТОВ «Мова», 2006. – 176 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

К.Корчинська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.Ю.Родюк, *кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF RELATED SPEECH OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

K.Korchinska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розкрито сутність зв'язного мовлення молодших школярів. Окреслено психолого-педагогічні основи розвитку зв'язного мовлення учнів початкової школи. Показано, як потрібно зацікавити дітей на уроках мови, використовуючи інноваційні технології.*

Ключові слова*: зв'язне мовлення, інноваційні технології, розвиток зв'язного мовлення, комунікативна компетентність, навчально-мовленнєва діяльність.*

Abstract. *The essence of related speech of younger schoochidren is disclosed in the article. The psychological and pedagogical bases of the development of related speech of primary school pupils are outlined. It shows how to get children interested in language lessons using innovative technologies.*

Key words: *related speech, innovative technologies, related speech development, communicative competence, teaching and speech activity.*

Мова – явище унікальне. Вона є засобом спілкування, збереження і засвоєння знань, формою обміну інформацією, вона є відображенням національно-духовної культури людини. Однією з головних цілей навчання мови є забезпечення високого рівня комунікативної компетенції. Тобто формування національно свідомої, духовно багатої мовної особистості, яка буде володіти вміннями та навичками вільно користуватися усіма засобами мови, засвоїть культуру мовлення. Саме на це спрямована мовна освіта в Україні.

Питання розвитку зв'язного мовлення завжди буде актуальним та посідатиме одне з найголовніших місць в різнобічній системі роботи загальноосвітнього закладу, тому що мовлення є засобом спілкування, передачі думок і почуттів між людьми, обміну і засвоєння інформації. Розвиваючи мову та зв'язне мовлення, дитина вчиться встановлювати контакт з оточуючими, навчається висловлювати свої думки та ідеї, мислити та проявляти себе в різних творчих проектах.

Важлива роль у реалізації завдань з розвитку мовлення належить саме початковій школі, адже в цей період закладаються основи комунікативної компетенції. У дітей розвиваються навички практичного володіння мовою, вони навчаються правильно висловлюватися в усній та письмовій формі. Як зазначає Г. Олійник, «потрібно працювати над усним та писемним мовленням у нерозривному зв'язку, пам'ятаючи, що більш розвинене усне мовлення учня зумовлює вищий рівень писемного і, навпаки, розвинене писемне мовлення впливає на багатство усного» [2, 7]. Саме це є основним завданням, яке має виконати школа.

Програма початкової школи ставить перед нами нову мету вивчення пропедевтичного курсу української мови, яка полягає у формуванні комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей, розвитку особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності [4, 94]. А комплекс знань з мовознавчої науки слід вивчати в такому обсязі, який є необхідним для розвитку комунікативних умінь учнів молодших класів.

Коли дитина починає навчатись в загальноосвітньому закладі, рідна мова нею вже засвоєна, але під час навчання в мовленні дитини відбуваються значні перетворення. Ці перетворення та труднощі зумовлені тим, що рідна мова стає для дитини не тільки способом комунікації але й навчальним предметом, а це означає, що учень вступає в нові та абсолютно незнайомі йому взаємини з мовою. Тому на сьогоднішній день усі уроки української мови треба будувати так, щоб вони нерозривно поєднувались з предметно-продуктивними видами діяльності та створювали умови для спілкування, складання учнями монологів, діалогів на різні теми та з різною метою. Саме такої думки дотримуються автори системи розвиваючого навчання Д.Б. Ельконін і В.В. Давидов [1].

Зважаючи на те, що головним напрямком розвитку початкової освіти в Україні є підвищення її рівня до європейського стандарту, в школах починають застосовувати інноваційні технології навчання – це радикально нові чи вдосконалені технології, які приносять суттєві позитивні зміни в результат педагогічного процесу.

Інноваційне навчання – це »зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості» [11, 7].

Динаміка сучасного розвитку людства приводить до висновків, що навчальний заклад, педагогічний колектив, педагог, що ігнорує у своїй діяльності інноваційний підхід до навчання та виховання, не тільки відставатимуть від розвитку суспільства, його тенденцій та цінностей, а й сприятимуть формуванню особистості, покоління в цілому, заздалегідь не підготовлених до сучасних інтелектуальних, духовних, соціальних надбань. Педагог із закоренілою позицією, який не звертає уваги на стрімкий розвиток освіти та науки, байдужий до засвоєння та адаптації у своїй педагогічній діяльності нового, сучасного підходу, формуватиме подібне ставлення і у своїх вихованців, з яких мало хто зможе стати успішною людиною.

Зважаючи на сьогодення, з огляду на сучасні реалії життя, вчитель має застосовувати в організації навчального процесу нові методи та прийоми подачі інформації дітям. Адже мозок дитини, налаштований на отримання знань у формі гри та ігрової діяльності. Саме в цьому і виявляється майстерність та готовність педагога до саморозвитку та інноватики.

Відомо, що кожен учень має свій рівень розвитку, та по-різному засвоює нові знання й інформацію. Раніше вчителі не застосовували індивідуальний підхід до кожного учня. Тепер же, з використанням інноваційних методів і прийомів, вони отримали можливість навчати та виховувати дітей таким чином, щоб задовольнити індивідуальні потреби кожного учня.

Також, дуже важливо, організувати навчальний процес так, щоб діти активно, з цікавістю і захопленням працював на уроці. Щоб педагог бачив результат своєї діяльності і міг його оцінити.

Саме тут на допомогу вчителю у вирішенні освітніх завдань приходить поєднання сучасних інноваційних технологій з традиційними методами навчання. Доцільно на уроці в початковій школі використовувати один-два інноваційних методи, а не цілі комплекси. Адже перевантаження уроку приведе до втрати цінності вивченого матеріалу та перезбудження дітей.

У початковій школі на уроках української мови доцільно використовувати такі інноваційні методи навчання:

- «Авторське крісло»,
- «Мікрофон»,
- «Робота в парах»,
- «Міні ажурна пилка» ,
- «Мозковий штурм» та інші.

Застосування цих технологій на уроках розвитку мови дає змогу учням:

- опанувати навчальний матеріал, підходити творчо, вміти аналізувати його;
- вчитися поважати думку інших людей та вислуховувати її;
- збагачувати власний пізнавальний досвід, моделюючи і розв'язуючи пізнавальні та життєві та ситуації;
- учитися будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу, знаходити спільне розв'язання проблеми;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт;
- вчитися бачити та відчувати красу рідної мови, вільно володіти як усним, так і писемним мовленням.

Отже, щоб досягти високого результату, вчителю потрібно планувати, розробляти та проводити уроки так, щоб кожен учень на уроці говорив, висловлював свою думку не боячись сторонніх засуджень, а не був стороннім мовчазним спостерігачем. Тому варто проводити нетрадиційні уроки з використанням інноваційних технологій.

Велика різноманітність сучасних інноваційних педагогічних технологій вимагає від вчителів уваги та відповідної підготовки до їх вибору та використання у навчально-виховному процесі початкової школи. Така навчальна діяльність буде під силу тільки творчому та прогресивному педагогу, який буде здатен до саморозвитку, та зможе застосувати набуті знання у нестандартних ситуаціях.

На жаль у більшості вчителів початкової школи виникають різноманітні проблеми у ході інноваційної діяльності, а саме:

- не бажання щось міняти у стилі роботи
- брак часу
- використання інновацій формальне а не практичне
- недостатнє методичне забезпечення

Зрозуміло, що шлях зростання від педагога – дилетанта до педагога – новатора складний і не завжди бажаний, але він потрібен педагогу для реалізації освітніх цілей та завдань, з навчання та виховання молодших школярів.

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства, особистість вчителя має бути носієм визначених моральних цінностей та ідеалів, зразком для наслідування та взірцем педагогічної свідомості. Успішна творча діяльність педагога - це здатність до нестандартного, пошуково-проблемний стилю мислення, уміння створювати нестандартні навчальні і виховні ситуації, оригінальність у своїй педагогічній діяльності, творча фантазія, розвинена уява, креативність, незвичайні особистісні якості.

Не зважаючи на достатньо «проти», інноваційні технології впроваджуються в освітній процес, і з кожним роком посилюється їхній вплив на якість освіти, виходячи на новий рівень.

Отже, нині, з розвитком суспільства, тобто продукуванням нових знань, створенням нових технологій, систем комунікацій, ускладненням соціальних зв'язків, одним з найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання [3, 22].

Список використаних джерел:

1. Бадер В.І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів / В.І.Бадер. – К. : «А. П. Н.», 2000. – 314 с.
2. Білоусенко П.І., Явір В.В. Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови / П.І.Білоусенко, В.В.Явір. – К. : Освіта, 1990. – 128 с.
3. Голюк О.А. Теоретико-методологічні засади формування діалогічної культури в майбутніх вчителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін / О.А.Голюк // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С.244-252.
4. Державний стандарт початкової освіти // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – С. 92-121.
5. Крутій К.А. „Створення мовленнєвого середовища, теоретичні засади і практична реалізація" / Запоріжжя: ЛІПС, 2001. – 203 с.
6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
7. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
8. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2015 рік : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, І. Є. Руснак та ін. ; за ред. С. В. Подолянчука. – Вінниця : ФОП Легкун В. М., 2016. – 111 с.
9. Науково-освітній потенціал нації. Погляд у XXI століття / за ред. В.Литвина. – К. : Навч. книга, 2004. – Кн. 1. – 640 с.
10. Родюк Н.Ю. Тенденції професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи в умовах інтеграційних процесів / Н.Ю.Родюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.57-60.
11. Химинець В.В. Інновації в початковій школі / В.В.Химинець, М.Ю.Кірик. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 312 с.

ЗНАЧЕННЯ СІМ`Ї В РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

О.Марценюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE FAMILY CONSENQUECE IN THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF GIFTED CHILD

O. Martsenyuk, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Показано значення батьків у виявленні обдарованості дитини. Розкрито особливості впливу умов сімейного виховання для розвитку здібностей і реалізації творчого потенціалу. Проаналізовано помилки батьків у вихованні обдарованих дітей.*

Ключові слова: *обдарованість, обдарована дитини, творчість, творчий потенціал.*

Abstract. *The consequence of parents in identifying the giftedness of the child is shown. The peculiarities of the influence of the conditions of family upbringing for the development of abilities and the realization of creative potential are revealed. Parents' mistakes in the upbringing gifted children are analyzed.*

Key words*: talent, gifted child, creativity, creative potential.*

В останні роки актуалізувалася проблема забезпечення умов, сприятливих для реалізації потенціалів здібних і творчих дітей. Процес становлення таких особистостей є специфічним, зумовленим неповторністю їхнього індивідуального розвитку (нерідко асинхронного), складністю психіки та світосприйняття, необхідністю додаткової уваги, умов і ресурсів.

У зв'язку з цим, учені особливий акцент роблять на середовищі, в якому виховується й розвивається дитина з проявами обдарованості. На думку О.Демченко [3], для задоволення потреб обдарованих дітей потрібна особлива організація освітнього простору *як предметно-подієвого континууму та психолого-педагогічного конструкту*. Таке багатовимірне пульсуюче утворення об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови (природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані); комплекс можливостей, що сприяють формуванню суб'єктності обдарованої особистості в процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку її здібностей, досягнення високих успіхів і задоволення особливих освітніх і екзистенційних потреб, у ході різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору. Пріоритетною у розвитку обдарованої особистості є сім'я, відповідно батьки мають бути активними організаторами створення сприятливих умов для виховання своїх здібних дітей.

У низці досліджень (У.Морроу, К.О'Ніл, М. Санборн, Р. Уілсон та ін.) наголошується на тому, що саме в сім'ї закладаються основи характеру кожної дитини без винятку, обдарованої особистості, зокрема. За результатами експериментів (В.Дружинін, Н. Хазратова, Д. Ушаков, Т. Тихомирова, Дж. Флавелл, Дж. Данн, МакГір, Ю. Ковас, С. Петрілл, Р. Пломін та ін.) встановлено суттєвий вплив сімейного мікросередовища, позитивних емоційних стосунків і способів взаємодії членів сім'ї на розвиток здібностей дітей, інтелекту та креативності.

Як первинний виховний інститут сім'я, за твердженням Л.Любчак [6], є важливим фактором соціалізації кожної дитини, яка забезпечує засвоєння моральних норм і способів поведінки, які кладися в суспільстві. За твердженням М.Янковчук [12], сім'я, яка зорієнтована на потреби дитини та має позитивний чи конструктивно-позитивний тип ставлення до факту її обдарованості, створює умови, які відповідають її своєрідним потребам і можливостям. За переконанням Б.Нікітіна і О.Нікітіної [9], саме родина формує на 80% розумовий розвиток дитини. Розуміючи це, батьки повинні з усією відповідальністю покладати на себе головні турботи про виховання і здоров'я своїх дітей. У процесі вивчення здібностей 1400 дітей віком від 3,5-ти до 17-ти років було встановлено: чим раніше пробуджуються творчі здібності, тим вищого рівня розвитку вони досягають; чим пізніше - тим важче їх розвивати. До того ж, позитивних результатів можна досягнути лише тоді, коли буде створено умови для реалізації творчого потенціалу кожної дитини.

На значенні сім'ї в творчій самореалізації дітей наголошують О.Голюк і Н.Пахальчук [2], які серед педагогічних умов, що забезпечують продуктивний розвиток творчої уяви дитини старшого дошкільного віку в контексті її підготовки до навчання в школі виділили: організацію спільної творчої діяльності, діалогічної взаємодії дітей, вихователів, учителів і батьків, спрямованих на формування цілісної особистості майбутнього першокласника, комплексне посилення його комунікативних і творчих можливостей через мотиваційну, когнітивно-креативну, операційну, ціннісно-смислову підготовку та рефлексію».

Отже, сім'я є важливим соціально-виховним інститутом, в якому створюються сприятливіші умови для виховання особистості, розвитку її індивідуальності. На основі

узагальнення праць зарубіжних і вітчизняних учених покажемо значення сімейного виховання та роль батьків у розгортанні потенціалів обдарованої дитини.

➢ *Умови сімейного виховання дозволяють якомога раніше виявити ознаки обдарованості в дітей.* Дослідження психологів засвідчують, що ознаки обдарованості починають проявлятися вже в ранньому дитинстві. У науково-методичній літературі, присвяченій проблемі обдарованості О.Антонова [1], описано багато прикладів раннього вияву обдарованості у відомих талановитих людей. Зокрема, видатні вчені були змалку схильні до читання наукових книжок. А майбутні поети – дев'ятилітня А. Ахматова, М.Цвєтаєва, Л. Українка зачитувались серйозними («дорослими») творами. Філософ І.Бентам почав вивчати давньогрецьку мову ще до того, як навчився ходити, а в трирічному віці вже опанував граматику латинської мови. Г.Лейбніц завдяки батькові настільки розвинув свої навчальні здібності, що після смерті батька зміг у шестирічному віці самостійно продовжити освіту. Г.Лейбніц у 14-річному віці вже писав праці з логіки й філософії, зокрема склав «Алфавіт людської думки». Н. Вінер уже в трирічному віці говорив і читав трьома мовами. Т.Маколей розпочав свою кар'єру історика в шестирічному віці, написавши працю під назвою «Компендіум загальної історії» обсягом друкований аркуш. У Б. Франкліна до 17 років виявилися майже всі риси, що характеризували його в середині життєвого шляху: наукова цікавість, релігійна єресь, кмітливість, політична й комерційна проникливість, здібність до літературної творчості.

➢ *Серед соціально-виховних інститутів сім'я є практично незамінною в процесі формування обдарованої особистості, особливо в перші роки життя.* Щоб не втратити сприятливий час для розгортання потенціалів обдарованості, батькам потрібно спостерігати за дітьми, виявляти й створювати умови для розвитку здібностей і творчості. До того ж варто додати, що на перші роки життя дитини, які вона проводить найбільше серед рідних людей, припадає низка важливих «сенситивних піків» розвитку емоцій, пізнавальної активності, характеру, соціальних якостей тощо.

Відповідно, розвиток творчих здібностей необхідно починати з ранніх років, використовуючи наявну схильність дитини до діяльності, активності. Саме ця схильність, з точки зору М.Лейтеса [5], є секретом дитячої обдарованості. Чим раніше починається розвиток здібностей і талантів, тим більше шансів на їх розкриття. У дитинстві людина більше здібна до творчості, ніж у зрілому віці. На малюка не впливають різі стереотипи, тому він вільний у своїх творчих проявах, творить тому, що подобається сам процес творчості. У вільній (наприклад ігровій) атмосфері, досягаючи досить високого рівня оперування абстрактними символами, музичними звуками, математичними знаками, словами тощо, дитина насолоджується діяльністю, яка приносить їй радість відкриття. Інакше кажучи, для дітей, на відміну від дорослих, творчість є самометою. Дитяча творчість у більшості випадків має неусвідомлений характер, вона найчастіше виникає спонтанно. Природа наділяє маленьку людину великими можливостями розвитку.

➢ *У сім'ї, де батьки виховують декількох дітей, порівняно з освітніми установами, в яких педагоги переважно працюють з групами учнів, легше й ефективніше всього забезпечувати індивідуальний підхід в розвитку особистості.* Розглядаючи психологічні особливості розвитку, а також навчання та виховання обдарованої (альтодональної) дитини в сім'ї, М.Янковчук [12] аргументує, що така особистість порівняно з іншими потребує індивідуального підходу в навчанні й вихованні.

➢ Перебуваючи з дитиною з перших днів її життя багато часу, спілкуючись у неформальній обстановці, розв'язуючи її актуальні великі й маленькі проблеми, батьки мають можливість вивчати її інтереси, здібності, впливати їх формування. Дорослі вчасно зауважують успіхи й прорахунки у виховній діяльності, активно стимулюють позитивні якості що виявляються часом дуже рано, і усувають негативні риси характеру.

➢ *Оскільки важливою функцією сім'ї є комунікативна, то в процесі спілкування дорослих з обдарованим малюком задовольняється низка його потреб емоційно-афективного плану та екзестинційного характеру*. Обдарованій дитині необхідна ласка, любов і повага, а

також прийняття факту обдарованості, що може забезпечити передусім сім'я як найближче соціальне оточення. Здібності розвиваються на основі задатків, але за умови, що діяльність, якою займається дитина, має бути пов'язана з позитивними емоціями, тобто приносити дитині радість і задоволення. Діяльність, яка виконується дитиною без бажань, без натхнення, не принесе їй великої користі щодо розвитку здібностей.

Проте вважаємо, що стосунки батьків з дітьми, в яких проявляються ознаки обдарованості, не завжди є позитивними для особистості, нерідко відрізняються не в кращу сторону, характеризуються складністю. Дослідники [7, 33] стверджують, що в площині стосунків «батьки – обдарована дитини» виникає багато проблем, зумовлених неправильним типом виховання. До несприятливих чинників, що негативно впливають на розвиток обдарованої дитини, відносять низьку згуртованість і неузгодженість намірів і дій членів сім'ї з приводу виховання. Часто зустрічається виховання за типом «відторгнення» − неприйняття, ворожість, негативне ставлення до обдарованої дитини, жорсткий контроль, регламентація її життя, нав'язування їй «правильного» типу поведінки.

Нерідко в ставленні батьків до обдарованих дітей навіть прослідковуються ознаки психічного насильства: нехтування їхніми потребами у визнанні особливих здібностей, недостатня оцінка обдарованості та незабезпечення умов для особистісного зростання тощо. Бувають випадки, коли батьки не помічають і не розуміють обдаровану дитину.

За висновками вчених [7, 46], ранній і незвичайний розвиток дитини не помічають передусім батьки з низьким рівнем освіченості або невисоким загальним культурним розвитком. У сім'ях, де дитина є єдиною, або навпаки, всі діти мають особливі здібності, теж нерідко нехтують обдарованістю, тому що її немає з ким порівнювати. Інший варіант – батьки опираються визнанню своєї дитини обдарованою. Вони «заплющують очі» на особливі здібності дітей, однак продовжують впливати на взаємини дитини з тими, хто поруч. Часто обдарованій особистості в таких сім'ях самостійно доводиться розбиратися в складних ситуаціях. Почуття провини, неприйняття себе, бажання «бути як усі» можуть утруднювати чи навіть нівечити розвиток особистості.

У літературі [4] описуються випадки, коли батьків дратує висока активність обдарованих дітей, швидкий інтелектуальний розвиток та опанування мовою, особливо її словниковим багатством, що вносить ускладнення в сімейні стосунки. Безліч запитань обдарованих дітей своїм батькам часто залишається без відповідей, а поступовий розвиток агресивності з боку дорослих викликає в дітей бажання взагалі припинити спілкування і вже не розкривати свої наміри і можливості будь-кому.

Деформованим є також гіперсоціалізуюче виховання або симбіотичний тип батьківського ставлення, в основі якого надмірна центрація батьків на вихованні й розвитку дитини. Симбіотичні стосунки (гіперопіка) вважаються виявом психологічного насильства обдарованих дітей у сім'ї. Так, англійський психолог А. Міллер [8] описала комплекс виховних дій, які назвала «отруйною педагогікою», що травмує особистість дитини. Використовуючи правила «отруйної педагогіки», батьки, щиро вважаючи, що роблять усе для блага дитини, калічать її душу. В такій ситуації формуються залежні особистості, не соціалізовані, з «убитою душею», які, виростаючи, також стають «душогубами». Методи, якими батьки досягають послуху, різні: обман, дволикість, намовляння, маніпуляції, залякування, ізоляція, приниження, недовіра, недодавання любові, знецінення дорослими всього того, що робить дитина в сім'ї тощо.

Нездорова психологічна атмосфера в родинах проектується на психічний стан обдарованих дітей, гальмує розвиток здібностей. Типи конфліктних сімей і причини подружніх конфліктів аналізує Л.Любчак [6], яка поділяє висновки психологів, що у 80-85% родин є конфлікти. Обдаровані діти нерідко виховуються в кризових сім'ях. Тому поділяємо думку А.Хілі [11], що першочерговим завданням у процесі організації соціально-педагогічної роботи із дітьми з кризових сімей, у тому числі й обдарованими особистостями, які найбільш чутливі до суспільних змін і змін у ціннісній системі, має бути психолого-педагогічний супровід, що забезпечить виявлення першоджерел негативних психоемоційних

станів і сприятиме діагностиці ціннісних орієнтацій дитини у спілкуванні з оточуючим світом та у ставленні до самої себе.

Отже, сім`я як найближче мікросоціальне оточення, первинний соціально-виховний інститут, є важливим концентром такого інтегрального педагогічного конструкту як культурно-освітній простір для розвитку обдарованості. Відповідно до цього, батьки обдарованих учнів мають стати партнерами педагогів у моделюванні та створенні психологічно комфортних умов для розвитку здібностей, талантів і творчості особистості, її самоактуалізації та самореалізації. Обдаровані діти як особистості з особливими освітніми потребами, витончені й чутливі, надзвичайно потребують розуміння, підтримки, захисту й сприяння передусім від найрідніших людей.

Список використаної літератури

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу [Текст] / О. Є. Антонова ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. - Житомир : [б.в.], 2005. - 456 с.
2. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
3. Демченко О.П. Соціально-психологічні проблеми обдарованих дітей у системі наукових координат інклюзивної педагогіки / О.П.Демченко // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії», 27-28 жовтня 2016 року Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського // зб. тез доповідей / редкол. В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця, ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.94-96.
4. Карне М. Одаренные дети / М.Карне. – М. : Прогресс,1991. – 224 с.
5. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия : избранные труды / Н.С.Лейтес. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК. – 2003. – 464 с.
6. Любчак Л.В. Родинна педагогіка: курс лекцій : посібник. – 2-е вид., доп. / Л.В.Любчак. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю, 2012. – 150 с.
7. Марінушкіна О. Е. Родина та обдарована дитина / О.Е.Марінушкіна, Г.В.Шубіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 191 с.
8. Миллер А. Драма одаренного ребенка и поиск собственного Я / А.Миллер ; пер. с нем. И.В. Розанова, И.В. Силаевой. – М. : Академический Проект, 2001. – 144 с.
9. Нікітін Б. П. Наша сім'я : ми і наші діти / Б.П.Нікітін, Л.О.Нікітіна // Початкова школа. –1989. – №5.– С.64-67.
10. Савченко Ю.Ю. Роль батьків у розвитку обдарованої дитини / Ю.Ю.Савченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 3 (10). – С.32-34.
11. Хіля А. В. Реалізація діагностичного та корекційно-розвивального потенціалу арт-терапії у соціальній роботі з дітьми із кризових сімей (зокрема дітьми з функціональними обмеженнями) // Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education» [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук та до міжнародних наукометричних баз INDEXCOPERNICUS, РИНЦ SCIENCE INDEX, Crossref та ін.]. - №11(7). – 2016. – С.37-42
12. Янковчук М. М. Вплив сім'ї як виховної інституції на розвиток обдарованості / М. М. Янковчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 10 (127). – С. 57-61.

ВИЯВЛЕННЯ ПРОЯВІВ ОБДАРОВАНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

О.Маслянко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

IDENTIFY THE MANIFESTATIONS OF GIFTEDNESS AND CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN AS A SCIENTIFIC PROBLEM

O.Maslianko, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Проаналізовано підходи до ідентифікації проявів обдарованості та творчості в учнів початкової школи. Показано необхідність і важливість проведення*

діагностики здібностей дітей. Охарактеризовано оптимальні процедури виявлення творчого потенціалу молодших школярів.

Ключові слова: *здібності, обдарованість, творчість, діагностика обдарованості.*

Abstract. *The approaches to identify manifestations of giftedness and creativity of primary schoolchildren are analysed. Necessity and importance of conducting diagnostics of abilities of children are shown. The optimal procedures for identifying the creative potential of younger schoolchildren are described.*

Keywords: *abilities, giftedness, creativity, diagnostics of giftedness.*

Глобальною освітньою тенденцією останнього десятиріччя є розуміння дитячої обдарованості як специфічного і нетипового феномену. В умовах формування нової української школи, з одного боку, все більше науковців і педагогів починають усвідомлювати, що обдаровані учні мають не лише високий потенціал, а є й досить вразливою категорією дітей. Проте, з іншого боку, не всі вчителі спроможні забезпечити таку категорію школярів якісними освітніми послугами, так як часто не підготовлені до взаємодії з особистостями з особливими потребами, а орієнтовані на навчання «типових» школярів. Тому сьогодні одним з актуальніших напрямів розвитку початкової освіти є розробка стратегій своєчасного виявлення проявів обдарованості та її подальшого розвитку, а також створення індивідуальної траєкторії особистісного зростання кожної дитини.

У дослідженнях вчених (О. Бевз, О. Безпалько, М. Богоявленської, Л. Виготського, О.Демченко, В. Щорса та ін.) наголошується на необхідності своєчасного виявлення здібностей дітей і забезпечення спеціальних розвивально-виховних умов для їх розвитку. На сучасному етапі розробки цієї проблеми широкого поширення набули так звані факторні моделі обдарованості, конструюванням яких займались західні (Дж. Рензуллі, Ф. Монкс, П.Торранс, Д. Фельдх'юсен та ін.) і вітчизняні науковці (В. Моляко, О.Кульчицька, О.Музика та ін.).

У названих працях учених серед компонентів обдарованості виділяється творчість, яка є важливою при продукуванні оригінальних, конструктивних та несподіваних ідей. Загального визнання набула трьохкомпонентна модель Дж. Рензуллі, яка включає здібності на рівні вищому за середній, креативність та мотивацію до певного виду діяльності. О.Антонова [1, 50] взяла її за основу, доповнила та представила обдарованість як систему, що охоплює такі складові:

- ядро обдарованості, що вміщує такі компоненти: здібності на рівні вищому за середній, креативність та спрямованість особистості до певного виду діяльності;
- чинники, які впливають на рівень прояву основних компонентів ядра обдарованості: спадкові дані, середовище, виховні впливи, включення у різні види діяльності, особливості емоційно-вольової сфер, наявність системи цінностей і випадковість.

Згідно з психологічними дослідженнями, закладений від народження творчий потенціал розвивається впродовж усього життя людини та не завжди залежить від рівня розумових здібностей. Так, О. Матюшкін [7], аналізуючи різні наукові підходи пропонує таку п'ятикомпонентну структуру дитячої творчої обдарованості: домінуюча роль пізнавальної мотивації; дослідницька творча активність, яка проявляється у знаходженні нового, постановці і вирішенні проблем; уміння генерувати оригінальні рішення; можливості прогнозування та захоплення; здібності до створення ідеальних еталонів.

За твердженням О. Марінушкіної [6], дослідження з психології творчості є базою для пізнавання природи обдарованості, для розв'язання нагальних проблем діагностики та розвитку обдарованих дітей. Вона наголошує на тому, що важливим напрямом науково-методичної роботи є збагачення психодіагностичного арсеналу, спрямованого на виявлення обдарованих дітей. На думку вченої, особливу увагу необхідно приділяти методикам ранньої діагностики обдарованості, діагностиці обдарованості дітей-інвалідів, виявленню обдарованих дітей сільської місцевості, діагностиці обдарованості дітей національних

меншин. В якості основних компонентів системного обстеження О. Марінушкіна пропонує використовувати спостереження, анкетування вчителів та батьків, спеціальні методики оцінювання розвитку дитини під час групового та індивідуального обстеження.

Інтерес становить думка Т.Сіваш [8] про взаємозв'язок різних здібностей, а саме математичних і художніх, що підтверджується історичними фактами. Так, пояснює дослідниця, математик С. Ковалевська була відома і як письменниця, поет В. Бенедиктов видав популярну книгу з арифметики, англійський математик Ч.Доджсон під псевдонімом Льюїса Керрола написав популярну книгу для дітей «Аліса в країні чудес», драматург А.Сухово-Кобилин отримував нагороди за праці з математики. Найвидатніші вчені-фізики і математики вказують на твори мистецтва, імена улюблених авторів як джерело творчого натхнення, зосередженості всіх сил інтелекту, яскравих емоційних вражень. Учена стверджує, що формування художньо-творчих здібностей дитини можливе лише за умови отримання нею задоволення від самого процесу творчості, а тому необхідною умовою організації такої діяльності є врахування вікових особливостей дітей.

У контексті дослідження проблеми ідентифікації обдарованих учнів спираємося на головні принципи виявлення обдарованості дітей, запропоновані М. Володарською [3]:

- комплексний характер оцінювання різних аспектів поведінки та діяльності;
- тривалість ідентифікації;
- аналіз дій дитини у тих сферах діяльності, що максимально відповідають її нахилам та здібностям;
- використання тестів та тренінгових методик;
- переважна опора на сучасні методи дослідження.

Психологи наголошують, що діагностика обдарованості має відбуватись комплексно та впродовж тривалого періоду. Виявляючи обдарованих і здібних учнів початкової школи, варто відстежувати не лише досягнення, захоплення та інтелектуальні здібності, а й вивчати такі характерні особливості, як: креативність, психологічні здібності, характеристики шкільного і сімейного оточення. Вважаємо за доцільне використовувати 7 діагностичних етапів обдарованості О. Кульчицької [5]. Дослідниця відносить до них:

- номінацію та визначення «кандидатів в обдаровані»;
- діагностика проявів обдарованості в різних сферах діяльності;
- дослідження сімейних умов школяра, його інтересів та захоплень;
- оцінка однокласниками здібностей «кандидата в обдаровані»;
- самооцінка «кандидата в обдаровані»;
- дослідження результатів досягнень «кандидатів в обдаровані»;
- проведення психологічних тестів інтелектуального, творчого й особистісного розвитку.

Для визначення творчих і здібних учнів не доцільно використовувати одноразові процедури, а варто застосовувати поетапні методики. Необхідно сукупно користуватись різними методами збору інформації (спостереження, опитування, експеримент тощо). Існує багато методик, які орієнтовані на дослідження пізнавальної та творчої сфери особистості. Проте серед них варто орієнтуватись на ті, що призначені для вчителів, батьків та учнів молодшого шкільного віку, серед них:

- шкали для рейтингу поведінкових характеристик обдарованих дітей Дж. Рензуллі адаптовані Л. Поповою та призначені для опитування вчителів;
- анкета для вчителів щодо визначення здібностей учнів за методикою американських вчених Хаана і Кафа;
- методика «Карта обдарованості» О. Савенкова для оцінки батьками ступеня обдарованості дитини;
- методика «Неіснуюча тварина», яка допоможе визначити, наскільки у дитини розвинена творча уява, оригінальність мислення, емоційний стан.
-методика «Палітра інтересів» О. Савенкова, яка дозволяє отримати інформацію про сфери дитячих інтересів,

- методика для визначення рівня розумового розвитку молодших школярів Е.Замбацявічене.

Оскільки дослідники в структурі обдарованості виділяють творчість як важливий компонент, для нас інтерес становлять результати проведеного О.Голюк і Н.Пахальчук [2] констатувального експерименту, спрямованого на вивчення типів творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Зазначимо, що в контексті вивчення проявів обдарованості у дітей, варто послуговуватися розробленими дослідницями критеріями та показниками розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. На думку вчених, недостатня розробленість проблеми творчості є причиною складності і неоднозначності у виборі критеріїв оцінки творчої діяльності, рівня розвитку творчих процесів і зокрема, рівня сформованості творчої уяви. Оцінка продуктивної уяви повинна носити комплексний характер і об'єднувати показник спрямованості на завдання з показником креативності в процесі її рішення.

Визнаючи обдаровану дитину як особистість з особливими освітніми потребами, вважаємо за доречне послуговуватися запропонованою А.Хіля [9] технологією використання методів арт-терапії для діагностичної та наступної корекційно-розвивальної роботи. Зокрема, в контексті вивчення складових ціннісного ставлення обдарованої особистості до життя, таких як: до себе, власного здоров'я, власних емоцій, соціуму, який оточує дитину, життєорганізації власного побуту та часу.

Варто відзначити, що науковці сходяться на необхідності якомога раннього виявлення проявів обдарованості, що в подальшому допоможе визначити не лише потреби дітей, а й соціально-психологічні проблеми. Розглядаючи обдарованих дітей як особистостей з особливими освітніми потребами, вчені [4] виділяють різні категорії учнів (інтелектуально обдаровані; художньо / технічно / спортивно обдаровані; соціально обдаровані / з акторським талантом), які потребують особливої уваги та вивчення їхніх здібностей, запитів та соціально-психологічних потреб. Дослідження О. Демченко та О. Зайцевої демонструють, що значна кількість обдарованих, незважаючи на наявний великий творчий і особистісний потенціал, високий рівень розвитку здібностей та значні успіхи в певній сфері, є досить уразливими та мають різні соціально-психологічні проблеми. Така категорія дітей часто демонструє емоційну незахищеність, імпульсивність, нестриманість, категоричність, несформованість способів саморегуляції та поведінки. Тому одним з найважливіших напрямків діагностики науковці вважають виявлення соціально-психологічних проблем обдарованих дітей в процесі вивчення їх самооцінки, емоційного стану, задоволеності умовами навчання, а також рівня соціальної активності в освітньому просторі початкової школи.

Нами було проведено опитування вчителів початкових класів, здобувачів ступеню вищої освіти «магістр» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (заочна форма навчання). Ціль дослідження полягала у вивченні розуміння респондентами важливості виявлення обдарованих учнів з самого початку навчання у школі. Всього в опитуванні взяли участь 28 респондентів. Зокрема, на запитання «*Як Ви вважаєте, хто повинен виявляти обдарованих дітей і вивчати їхні здібності в закладі освіти?»* вони відповіли наступним чином: «психолог» (47,2%), – «соціальний педагог» (28,4%), «учитель» (14,3%). Зазначимо, шо лише 10,1% учасників опитування стверджували, що діагностика обдарованості має проходити комплексно, в ході чого повинні бути задіяні різні фахівці закладу освіти: психолог, соціальний педагог, учителі, керівництво тощо. Як бачимо, більшість респондентів вважають, що виявленням обдарованих дітей повинні займатись працівники психолого-педагогічної служби. На думку майже половини досліджуваних, діагностика такої категорії учнів є суто психологічною проблемою. Проте таке твердження не відповідає сучасним педагогічним принципам, які передбачають виявлення дитячої обдарованості важливим напрямом роботи всіх педагогічних працівників. Це не означає, що роль психолога нівелюється, він необхідний, але його сферою повинні бути особливі, складні та «граничні»

випадки, наприклад, ті що пов'язані з важкими внутрішньо-особистісними конфліктами обдарованих.

Отже, робота з обдарованими дітьми має розпочинатися з діагностики здібностей та особливостей розгортання потенціалів особистості, вивчення її потреб і соціально-психологічних проблем. Ефективною ідентифікацією обдарованості можна вважати лише таку, яка передбачає комплексне та системне обстеження дітей, а також поступовий та поетапний пошук обдарованих і творчих учнів, проведення постійного моніторингу їхньої поведінки та успіхів. Для цього великої уваги варто надавати вдосконаленню педагогічної майстерності та розвитку творчості кожного педагога, який так чи інакше зустрічає у своїй професійній діяльності потенційно обдарованих особистостей. Вважаємо, що здібні та творчі діти повинні бути об'єктом спеціальних педагогічних програм, так як ця категорія школярів має великий потенціал для розвитку суспільства. До того ж, одним з найважливіших напрямів розвитку початкової школи повинно стати збільшення психодіагностичних засобів, спрямованих на виявлення обдарованих учнів.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є. Обдарованість: сутність, структура, перспективи розвитку // Актуальні проблеми психології : Проблеми психології обдарованості : зб. наук. пр. / за ред. С.Д. Максименко та Р.О. Семенової. – Т. 6. – Вип. 3. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 48-51
2. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
3. Володарська М. О. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна, В. М. Сисоєва. – Х. : «Основа», 2010. – 190 с.
4. Демченко Е. П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е.Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th -27th. – 2017. – С. 61-71.
5. Кульчицька О. І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості / О.І.Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 42-44.
6. Марінушкіна О. Є. Порадник практичного психолога / О. Є. Марінушкіна, Ю.О.Замазій. – Х. : Основа, 2008. – 236 с.
7. Матюшкин А.М. Одаренность и возраст. Развитие творческого потенциала одаренных детей : учеб. пособие / под ред. А.М. Матюшкина - М. : Издательство НПО «МОДЭК», 2004. - 192 с.
8. Сіваш Т.Д. Організація художньо-творчої діяльності дітей в контексті реалізації наступності дошкільної та початкової освіти / Т.Д. Сіваш // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 179–182.
9. Хіля А. В. Реалізація діагностичного та корекційно-розвивального потенціалу арт-терапії у соціальній роботі з дітьми із кризових сімей (зокрема дітьми з функціональними обмеженнями) // Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education» [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук та до міжнародних наукометричних баз INDEXCOPERNICUS, РИНЦ SCIENCE INDEX, Crossref та ін.]. - №11(7). – 2016. – С.37-42 .

СТВОРЕННЯ ТВОРЧОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ

А.Скоробагач, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORIGINATION OF THE CREATIVE CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S GIFTEDNESS

A. Skorobagach, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглядається специфіка організації педагогічної роботи, спрямованої на задоволення особливих потреб обдарованих дітей. Узагальнюються наукові підходи до визначення структури та основних компонентів освітнього середовища, сприятливого для особистісного зростання учнів з проявами обдарованості. Показуються творчість як важлива характеристика середовища, сприятливого для розвитку обдарованості дітей.*

Ключові слова: *обдарованість, обдаровані діти, особливі освітні потреби, творчість, освітнє середовище.*

Abstract. *The article deals with the specifics of the pedagogical work organization, aimed at satisfying the special needs of gifted children. Scientific approaches to the definition of the structure and the main components of the educational environment conducive to the individual growth of pupils with manifestations of giftedness are generalized. Creativity is shown as an important characteristic of environment conducive to the development of gifted children.*

Key words: *giftedness, gifted children, special educational needs, creativity, educational environment.*

У сучасній освітньо-виховній практиці спостерігається розширення напрямів педагогічної роботи, зокрема, визначається необхідність моделювання творчо-розвивального середовища, сприятливого для особистісного зростання різних категорій дітей. Усе частіше в фокусі уваги фахівців соціономічного профілю постають обдаровані й талановиті учні, велика частка яких має суттєві особистісні проблеми і потребує професійної психолого-педагогічної допомоги і підтримки. Проте допоки відсутня науково обґрунтована й цілісна система роботи на рівні держави в цілому та закладів освіти зокрема, яка могла б забезпечити можливості для задоволення особливих потреб творчих і здібних особистостей.

Аналіз зарубіжного і вітчизняного наукового фонду показав, що в останні роки дослідники (Ю.Бабаєва, Ю.Гільбух, О.Лосієвська, О.Матюшкін, В.Моляко, О.Савенков, Л.Токарєва, Л.Туріщева, Е.Уітмор, О.Фокіна, Л.Холлінгзуорт, О.Циганкова, В.Чудновський, О.Щелбанова та ін.) акцентують увагу на проблемах обдарованих учнів, які зумовлені специфічністю їхньої психіки та особистісними якостями. Вчені (Д.Богоявленська, М.Гнатюк, О.Демченко, Н.Лейтес, В.Доротюк, Н.Завгородня, О.Моляко, О.Музика, В.Панов, Н. Теличко, В. Шадриков, В. Юркевич, Є.Яковлева, В.Ясвін та ін.) проводять експерименти, спрямовані на створення умов для їхнього розвитку та навчання. Однак вважаємо, що недостатньо розробленою залишається проблема вивчення особливих потреб обдарованих дітей, які суттєво відрізняються від своїх ровесників у інтелектуальному й емоційному розвитку, та моделювання сприятливого середовища для творчої самореалізації такої категорії осіб.

Для нашого дослідження важливим, з одного боку, є пояснення феномену *«обдарованість» через креативність/творчість як основний її показник*. Так, обдарованість як вияв творчого потенціалу людини пояснює О. Матюшкін [7]. Згідно з його концепцією, творча обдарованість – це інтегративна структура, яка виявляється на всіх рівнях індивідуального розвитку і охоплює такі основні компоненти: домінуючу роль пізнавальної мотивації, дослідницьку творчу активність, можливість ухвалення оригінальних рішень, можливість прогнозування і передбачення, здібність до створення ідеальних еталонів, які забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки.

У свою чергу, О. Яковлєва обдарованість розуміє як особистісну характеристику, але не як той чи той набір особистісних рис, а як реалізацію людиною власної індивідуальності. Людська індивідуальність унікальна, тому її реалізація – це і є творчий акт [8, 28].

З другого боку, вважаємо за необхідне зробити *акцент на тому, що одарована дитина визнається сучасними дослідниками як особистість з особливими освітніми потребами*. Про обдарованих дітей, в яких є особливі освітні потреби, йдеться в законі «Жодної відстаючої дитини» [9], де термін «обдаровані й талановиті» використовується до осіб, які виявляють схильність до високих досягнень в інтелектуальній, креативній, мистецькій сферах, лідерстві

чи в специфічних академічних галузях, які потребують послуг чи видів діяльності, що зазвичай не забезпечуються школою, для максимального розвитку здібностей [9].

У позиції Національної асоціації з проблем навчання обдарованих дітей чітко простежується думка про те, що навчання такої категорії учнів повинно здійснюватися в об'єднаних (звичайних) школах. В іншому випадку в обдарованих виникає уявлення про себе як про нормальних дітей, а про всіх інших – як розумово неповноцінних. Обдаровані учні до кінця періоду обов'язкового навчання повниш вчитися за тим самим навчальним планом, що і звичайні учні, а план повинен бути широким і збалансованим. Що стосується рівності освітніх можливостей, яка гарантується об'єднаною школою, то вона полягає не в тому, щоб забезпечити кожну дитину однією і тією ж освітою, а у створенні умов, за яких кожна дитина може задовольнити свої індивідуальні можливості та максимально розвинути свій потенціал.

За переконанням О.Демченко [4], обдаровані особистості повинні постійно бути в фокусі уваги фахівців з інклюзивної педагогіки як важлива категорія дітей, які характеризуються розвитком, що відрізняється від умовної норми і чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятих стандартів. Такі діти мають суттєві відмінності в психічному й особистісному становленні завдяки наявності неординарних здібностей та їх своєрідному поєднанню. Особлива здатність до сприйняття навколишньої дійсності та оригінальний спосіб самовираження формує унікальну особистість, яка якісно відрізняється від ровесників і перевищує вікову норму розвитку.

Так, І.Демченко [3] вважає, що *особливі освітні потреби для розвитку обдарованості* – це потреби в умовах, необхідних для оптимальної реалізації актуальних і потенційних можливостей (когнітивних, енергетичних і емоційно-вольових, включаючи мотиваційні). Г.Кіт [6, 170] до особливих освітніх потреб інтелектуально обдарованих школярів відносить необхідність участі в пошуково-дослідницькій діяльності. Білоруські вчені [1] окреслили коло освітніх потреб обдарованих учнів. Нами узагальнено виділені вченими особливі освітні потреби обдарованих дітей й представлено на рисунку 1.

Задля досягнення високих результатів у видах діяльності, до яких у дитини є високі здібності, для задоволення їхніх особливих освітніх потреб, серед яких є потреба в творчій самореалізації, потрібно створити сприятливе для їхнього розвитку креативно-розвивальне середовище. Забезпечення умов для задоволення особливих потреб обдарованих учнів можливе в контексті формування в школі такого освітнього середовища як цілісного педагогічного утворення й наукового конструкту, суб'єктом якого повинна стати творча особистість учня. У зв'язку з цим, услід за О.Демченко [5] вважаємо, що дослідження теоретичних і практичних аспектів розвитку будь-якого виду обдарованості в дітей необхідно проводити в контексті середовищного підходу, що дозволить вирішувати питання формування обдарованої особистості з позиції забезпечення сприятливих умов для розгортання її потенціалів. Науковець вибудовує свою позицію на сучасних дослідженнях психології, в яких розробляється концепція соціокультурного детермінізму таланту, згідно якої соціум впливає на становлення обдарованості, «санкціонує» її розвиток; сприятливе середовище стимулює розгортання й реалізацію здібностей.

За результатами проведеного О.Голюк і Н.Пахальчук [2] формувального етапу експерименту, спрямованого на вивчення рівнів сформованості творчої уяви в дітей, дослідниці висловили думку, що важливим є створення комфортного середовища для розвитку інтелектуального і творчого потенціалу дитини і зокрема, творчої уяви як його основи. На думку вчених, створення творчого середовища передбачає вербалізацію дорослим емоційних реакцій і станів дитини, їх безоціночне прийняття і підтримку, створення атмосфери психологічної безпеки в прояві емоцій, визнання самоцінності особистості кожної дитини, її права на розвиток і самореалізацію, свободу думки і самопрояву, націленість на сприйняття нового і незвичайного, заохочення незалежності і самостійності думок, виховання допитливості, здатності мислити нестандартно.

Для задоволення потреб обдарованих дітей у вимірах інклюзивної педагогіки, на думку О. Демченко [4], потрібна особлива організація освітнього простору як предметно-

подієвого континууму та психолого-педагогічного конструкту. Таке багатовимірне пульсуюче утворення об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови (природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані); комплекс можливостей, що сприяють формуванню суб'єктності обдарованої особистості в процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку її здібностей, досягнення високих успіхів і задоволення особливих освітніх і екзистенційних потреб, у ході різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору.

Рис. 1. *Особливі освітні потреби обдарованих дітей*

Дослідниця [4] зазначає, що до домінантних параметрів, на які потрібно орієнтуватися в процесі моделювання культурно-освітнього простору, сприятливого для реалізації особливих освітніх потреб обдарованих дітей, відносимо: системність, багаторівневість і структурованість; поєднання природних і педагогічно змодельованих умов; педагогічна корельованість стихійності й перманентності впливів; употужнення інтеріоризованості всіх підструктур і компонентів**;** подієва насиченість і емоційна забарвленість; включеність у регіональний контекст і оптимальна протяжність; високий коефіцієнт соціо-культуро-освітньої щільності; оптимальна імерсивність; інтерактивність і педагогічний альянс усіх суб'єктів простороутворення з домінуванням позитивної динаміки суб'єктності обдарованості особистості.

Отже, підсумовуючи результати теоретичного узагальнення, зазначимо, що обдаровані учні мають особливі потреби, які необхідно виявляти якомога раніше. Педагогічна робота з обдарованими дітьми повинна бути спрямована на створення умов та задоволення особливих потреб такої категорії дітей. Реалізувати завдання щодо формування творчого середовища, сприятливого для реалізації обдарованих дітей зможе лише компетентний і креативний педагог, який володіє необхідними якостями та відповідними здатностями виявити обдарованих дітей та їхні проблеми, включати їх у продуктивні види діяльності.

Список використаних джерел:

1. Валетов В.В. Образовательные потребности одаренных детей младшего школьного возраста г. Мозыря [Электронный ресурс] / В.В.Валетов, Н.А.Лебедев, И.А.Карпович. – Режим доступа : http://omsiid.mspu.by/files/obraz-potr-odar-detei.pdf.
2. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
3. Демченко И. И. Дети с особыми образовательными потребностями в инклюзивной начальной школе [Электронный ресурс] // Концепт. – 2015. – № 08 (август). – Режим доступа : http ://e-koncept.ru/2015/15298.htm.
4. Демченко О.П. Соціально-психологічні проблеми обдарованих дітей у системі наукових координат інклюзивної педагогіки / О.П.Демченко // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» // зб. тез доповідей / редкол. В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця, ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.94-96.
5. Демченко О. П. Суб'єктність соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі / О. П. Демченко // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том IV : Психологія обдарованості. – Випуск 12. – Київ-Житомир :Вид-во Жду ім. І.Франка, 2016. – С. 78-90.
6. Кіт Г.Г. Пошуково-дослідницька діяльність як особлива освітня потреба інтелектуально обдарованих молодших школярів // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» // зб. тез доповідей / редкол. В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця, ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.169-171.
7. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности / А. М. Матюшкин// Вопросы психологии. – 1989. – №6. – С. 29–33.
8. Яковлева Е. Развитие творческого потенциала личности школьника / Е. Яковлева // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – С. 21-32.
9. U.S. Department of Education. No Child Left Behind Act of 2001. – Title IX. – Part A. – Section 9101(22). – 2001.

Секція 6. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ

ОРГАНІЗАЦІЯ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ З ПЕРШОКЛАСНИКАМИ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

***М. Андрущак**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
***Науковий керівник: Л.В.Любчак,** кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF MORNING MEETINGS WITH THE FIRST-YEAR PUPILS BY THE TECHNOLOGY OF «NEW UKRAINIAN SCHOOL»

***M.Andrushchak,** master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ukraine

***Анотація.** У статті розглядаються актуальні питання розвитку позитивної атмосфери в учнівському колективі молодших школярів шляхом організації ранкових зустрічей. Обґрунтовується необхідність проведення ранкових зустрічей, розкривається зміст поняття «ранкова зустріч». Подається методика пошуково-апробаційної гри «Ранкова зустріч», яка була розроблена та апробована авторами з метою реформування громадянської системи освіти у початковій школі.*

***Ключові слова:** ранкова зустріч, компоненти ранкової зустрічі: вітання, групове заняття, обмін інформацією, щоденні новини.*

***Abstract.** The article is considered actual issues of developing a positive atmosphere in the pupils' team of younger schoolchildren by organizing morning meetings. The need for morning meetings, the content of the concept of «morning meeting» are presented. The methodology of game «Morning Meeting», which was developed and tested by the authors in order to reform the civic education system in the primary school is discovered.*

***Keywords:** morning meeting, components of the morning meeting: greetings, group sessions, exchange of information, daily news.*

Сучасний учень заучує матеріал, щоб скласти екзамен і забути його. Тому в українському суспільстві виникла потреба змінити підходи до навчання молодого покоління. Концепція «Нової української школи» – це свого роду програма нововведень до середньої освіти у державі, яка має за мету змінити підхід вчителів до навчання учнів, а з самих дітей зробити не стільки «знаючих», скільки «думаючих» громадян.

Мовленнєвий розвиток дитини – досить широке поняття, яке охоплює рівень сформованості звуковимови, його відповідності загальноприйнятим орфоепічним нормам української мови, обсяг словникового запасу і граматичну організацію мовлення. Засвоюючи мову, дитина через осягнення мовної картини світу пізнає його й себе в ньому, трансформує і презентує уже в своєму мовленні і мові, формуючи мовну компетенцію. У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що мовні і мовленнєві знання, які отримують учні у початковій школі є не самоціллю, а важливим підґрунтям і засобом формування комунікативної компетентності. Л.Столяренко пояснює комунікативну компетентність як здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Комунікативна компетентність розглядається вченим як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [11, 76]. Під комунікативною компетенцією А.Богуш розуміє «комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування» [1, 102].

Ранкова зустріч – це зустріч на початку дня учнів класу з педагогом. Сидячи в колі один проти одного, кожна дитина вдумливо і поважно вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають її, ставлять свої запитання та коментують. Після цього вся група бере участь у короткій груповій вправі, спрямованій на розвиток академічних навичок, почуття команди та відчуття єдності. Ранкова зустріч закінчується обміном щоденними новинами, які зазвичай готує педагог, щоб представити навчальні завдання дня.

Ранкова зустріч – це запланована, структурована зустріч, яка займає важливе місце в повсякденному розкладі діяльності класу, де панує атмосфера піклування та відповідальності. Педагоги визнають особливу роль ранкової зустрічі в житті дітей і присвячують 15-25 хвилин на початку дня, аби створити позитивну атмосферу в учнівському колективі на весь навчальний день у школі. Науковці виділяють чотири основні компоненти ранкової зустрічі:

1) ***Вітання.*** Учні разом із вчителем (асистентом учителя, якщо він є) розміщуються в колі. Усі діти вітаються, і це забезпечує розуміння, що вони є важливими членами групи. Всі звертаються один до одного на ім'я, що допомагає створити атмосферу дружби та приналежності до групи. Вітання створює спокійний і розважливий настрій для наступного елементу зустрічі.

2) ***Групове заняття.*** Розпочинається після спокійного обмірковування інформації. У класі створюється відчуття єдності, радості через виконання пісень, участі в іграх, коротких і швидких заняттях. Ігри та заняття, позбавлені елементів суперництва, кооперативні за суттю, враховують індивідуальний рівень розвитку певних навичок дітей. Такі групові заняття, здебільшого, пов'язані з навчальною програмою чи темою, яка в цей час вивчається в класі.

3) ***Обмін інформацією.*** Учні висловлюють свої думки, обмінюються ідеями та пропонують важливі для них теми для обговорення. Діти мають змогу дізнатися щось один про одного. Обмін інформацією допомагає розвивати навички, які дають змогу навчатися впевнено говорити й слухати. Кожна дитина може поставити запитання чи прокоментувати, а учень, який повідомляє інформацію, відповідає на запитання та коментарі товаришів.

4) ***Щоденні новини.*** Це коментування письмового оголошення, яке щодня вивішується на відповідному стенді чи дошці. Письмове оголошення налаштовує учнів на те, що має вивчатися цього дня, а також дає можливість обміркувати події та навчання попередніх днів. Щоденні новини допомагають дітям тренувати навчальні навички, що сприяють розвиткові математичних та мовленнєвих навичок. Щоденні новини можуть містити різноманітні завдання (заповнення календаря, перегляд розкладу виконання робіт, створення графіка погоди), що активізує початок індивідуальної роботи або діяльність у центрах активності [9].

Такі заняття дають дітям змогу розвивати соціальні та навчальні навички, поєднуючи соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток кожного учня. Повторення позитивного досвіду сприяє розвитку доброти, емпатії та інклюзії, а також дає результати як у спільноті класу, так і поза його межами.

Вчителі-практики відзначають важливе значення ранкових зустрічей у навчанні молодших школярів – це створення спільноти, розвиток навичок спілкування, розвиток соціальних навичок, створення позитивного настрою тощо.

Створення спільноти. Спільнота дає відчуття приналежності. Члени спільноти пов'язані один з одним спільними інтересами та цінностями. Люди, які відчувають себе частиною спільноти, виходять за межі свого безпосереднього інтересу заради користі групи. Вони піклуються один про одного. Коли вони почуваються частиною спільноти, то більше й довше працюють задля її інтересів. Вони знають сильні сторони кожного учня класу та можуть за потреби їх використовувати. Діти навчаються один від одного, розширюючи знання і досвід усіх членів спільноти. У процесі спільної роботи виникає довіра поміж членами спільноти. Спільноти можуть самовдосконалюватися, отримуючи зворотний зв'язок один від одного.

Розвиток навичок спілкування. Уміння говорити й слухати є найважливішими якостями, які необхідні для демократичної культури. Учні молодших класів можуть висловлювати свою точку зору, чути відмінні думки інших людей, аналізувати їх. Ранкова зустріч дає дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а педагогам – моделювати й активно розвивати в дітей уміння та навички ефективного спілкування. Ці навички мають важливе значення для успішного життя в колективі, спільного навчання та розв'язання конфліктних ситуацій. Ранкова зустріч – ідеальна можливість для розвитку цих навичок.

Передбачається, що учні робитимуть свій внесок у роботу групи в навчальній, соціальній, емоційній, практичній сферах. Діти потребують практичного досвіду в висловленні власних думок, у кращому пізнанні один одного, у визнанні сильних сторін і талантів своїх однолітків. Такі заняття як ранкова зустріч дають змогу постійно розвивати ці навички.

Розвиток соціальних навичок. Завдяки практиці ранкової зустрічі, учні початкової школи переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвиткові емпатії, активному слуханню однолітків, навчають дітей розуміти позиції інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини руйнує упередженість, сприяє толерантності та визнанню відмінностей. Такі соціальні компетентності допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства. Це основні навички, необхідні для демократії.

Соціальні навички розвиваються не в ізоляції, і не тоді, коли діяльність та моделі поведінки жорстко визначені. Здатність ефективно говорити й слухати, робити вибір, а також залагоджувати конфлікти, коли вони виникають, – усе це має найважливіше значення для функціонування будь-якої спільноти. Діти потребують спокійної та інклюзивної атмосфери. Їм потрібні можливості експериментувати та різними способами розповідати, спілкуватися та отримувати задоволення від перебування в колі своїх однолітків.

Створення позитивного настрою. Повсякденні вправи, які практикуються під час проведення ранкової зустрічі, допомагають учням зблизитися зі своїми однолітками, навчитися співпрацювати, утримуватися від критики інших, поважати інших як особистостей. Позитивний настрій у класі створюється за рахунок: атмосфери довіри; відчуття приналежності до спільноти;участі в прийнятті рішень;доброти та заохочення з боку однолітків;вільного від критики ставлення вчителя; очікування конкретних результатів;справедливості та неупередженості [10].

Специфічно проходять і вітання дітей з учителем та один з одним. Діти хочуть, щоб їх любили, цінували дорослі та однолітки, прагнуть почуватися частиною класу. Вітання адресується кожному учню по черзі, вербально або невербально всіх запрошують до кімнати. Під час вітання кожна дитина з повагою звертається до інших на ім'я; в колі створюється доброзичливий настрій. Учні усвідомлюють свою важливість і допомагають іншим відчувати себе членами групи, яких цінують.

Практика щирого привітання інших є головною метою етапу. Вітання, що є важливим елементом демократичного освітнього середовища, орієнтованого на дитину. Учитель розпочинає вітання, звертаючись до когось персонально, наприклад: «Доброго ранку, Оленко. Я рада, що ти тут». Процес привітання кожного учасника окремо, зазвичай, відбувається по колу, зліва направо. Кожна дитина після того, як її привітали, вітає іншу. Коло включення поширюється на всю групу, а потім і на більш широку спільноту.

Вчитель у своїй практичній діяльності використовує прості вітання: рукостискання; різні варіанти вітань народів світу, наприклад, арабське вітання – Ассалам Алейкум; «Хай-файв» (вітання, коли одна людина плескає піднятою долонею в долоню іншої людини). Діти передають один одному якесь конкретне привітання і відповідь, наприклад: «Доброго ранку, Андрійко» – «Доброго ранку, Марійко» доти, поки звернення не обійде коло дітей [10].

Вітання можна легко змінювати шляхом: зміни або додавання нових слів, наприклад: «Привіт, Андрійко, я рада, що ти прийшов»; використання іншої мови, можливо тієї, яку дитина використовує вдома (наприклад, ромської, російської, англійської тощо); додавання

жестів – таких як рукостискання, махання рукою, або інструкцій, наприклад: «Вставайте, коли почуєте своє ім'я»; зміни послідовності привітання інших, наприклад, оминати кожну другу дитину, яка сидить у колі.

Вітання-знайомства, які дають можливість дітям краще познайомитись один з одним, також можна провести під час ранкової зустрічі.

1. Заготуйте картки з іменами кожної дитини. Кожна дитина витягує картку і вітає того, чиє ім'я на ній написане. Якщо в класі присутні відвідувачі (гості), зробіть картки з їхніми іменами, щоб була можливість привітати і їх.

2. Окремі члени групи можуть відрекомендовуватися в особливий або жартівливий спосіб. Наприклад, попросіть учнів додавати до привітання прикметники для опису себе («Доброго ранку, я розумний Миколка»). Для учнів початкової школи буде своєрідною фонетичною вправою, коли необхідно вживати прикметники, що починаються з того ж звуку, що і їхнє ім'я («Доброго ранку, я сміливa Софійка»).

3. Запропонуйте кожній дитині відрекомендувати особу, яка сидить поруч з нею, якимось особливим чином. Наприклад: «Аліса, я рада, що ти прийшла. У тебе такі чудові малюнки».

4. Вітання-знайомства можуть бути як запропонованими, так і особистими: «Це моя однокласниця Дарина. Їй десять років. Дарина любить гратися з м'ячем і відвідувати спортивну секцію».

Використання різноманітних стилів чи форматів вітання спонукає педагогів міркувати щодо унікальних особливостей учнів їхнього класу. Діти створюють чудові нові привітання для ранкової зустрічі. Така практика заохочує їх і додає впевненості в собі.

Планування ранкової зустрічі також має свою специфіку. Оточення (у приміщенні чи то поза його стінами) має бути гостинним, затишним і достатньо просторим для того, щоб у ньому могли зібратися всі учні класу. Запровадження ранкової зустрічі не потребує багато матеріалів. Для проведення ранкової зустрічі потрібні визначений час, місце, килим або інше покриття на підлозі, а також стенд або класна дошка.

Планування ранкової зустрічі проводиться так само, як і планування уроків. Планування всіх компонентів зустрічі має враховувати: інтереси й ідеї окремих дітей;інтереси й ідеї групи;навчальні теми;ідеї, що виникли;проблеми або занепокоєння, що витікають з відгуків або групових обговорень.

Рекомендовану послідовність компонентів – вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини – можна змінити відповідно до потреб кожного класу. Деякі педагоги закінчують ранкову зустріч груповим заняттям, оскільки воно створює відчуття спільноти, готує клас до роботи впродовж дня. Інші завершують ранкову зустріч щоденними новинами, оскільки це створює перехід до навчального матеріалу. Дехто проводить обмін інформацією окремо від ранкової зустрічі задля її скорочення або для підвищення уваги до цього компоненту. Педагоги можуть експериментувати й знаходити те, що ідеально підходить для їхнього класу. Задовольняючи потреби й інтереси класу, ранкова зустріч стає їхнім набуттям і відтак – набуває більшого сенсу для дітей [10].

Отже, ранкова зустріч з дітьми дає педагогам можливість навчити дітей взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяти формуванню цілісного колективу. Під час ранкової зустрічі вчителі моделюють поведінку, яку вони очікують від дітей: як слід розмовляти з людьми, як слухати їх, як дивитись один одному в очі, як читати повідомлення, як обмінюватись думками, правильно відповідати тощо. Ранкові зустрічі дають можливість показати дітям, що вони є колективом і водночас часткою більшої спільноти.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. Методика навчання української мови в дошкільних закладах: навч. посібн. / А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 1993. – 327 с.

2. Голюк О.А. Теоретико-методологічні засади формування діалогічної культури в майбутніх вчителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін / О.А.Голюк // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С.244-252.

3. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДОУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А.Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога . – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С.124-130.

4. Колеснік К.А. Організація колективної творчої діяльності молодших школярів у процесі мовленнєвої роботи на уроках рідної мови / Колесник К.А. // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 190-193

5. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 138-141.

6. Крутій К. Л. До питання розвитку мовних і мовленнєвих здібностей у дітей дошкільного віку / Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні: збірник наукових робіт / Укладачі Зданевич Л.В., Машкіна Л.А., Миськова Н.М., Пісоцька Л.С. – Хмельницький: ХГПА, 2017. – Вип. 13. – У 2-х ч. – Ч.І. – 216 с. – С. 172–178.

7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.

8. Лапшина І.М. Формування мовленнєвої компетенції майбутніх вихователів дошкільних закладів з урахуванням умов полімовного середовища // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – №13 (272) Липень. – Частина 1. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. – С. 190-197.

9. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. наук. пр. – Вип. 47. – Київ-Вінниця, 2017. – С.70-75.

10. Нова українська школа/ http://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/

11. Столяренко Л. Основы психологии / Л.Д.Столяренко. – Ростов-На-Дону, 1997. – 327 с.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

О. Антонюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMING KNOWLEDGE ABOUT THE NATURAL CONCEPTS OF SENIOR PRESCHOOLERS

O.Antonyuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушуються проблеми формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку в контексті історичного поступу. Особлива увага звертається на прогресивні думки класиків щодо формування природничих знань дітей. Проектну діяльність названо інноваційною технологією формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку.*

Ключові слова: *природничі уявлення, діти старшого дошкільного віку, метод проектів.*

Abstract. T*he problems of forming natural concepts of senior preschoolers in the context of historical advancement are raised in the article. Particular attention is drawn to the progressive thoughts of the classics about the forming children`s natural knowledge. The project activity is called the innovative technology of forming natural concepts of senior preschoolers.*

Key words: *natural concepts, senior preschoolers, method of projects.*

Формування природничих уявлень дітей, розширення їх кругозору та виховання екологічно-доцільного ставлення до природи була, є і залишається предметом дослідження багатьох педагогів минулого і сучасності. Так, Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці,

К.Д.Ушинський, В.О. Сухомлинський наголошували на винятковій ролі природи у формуванні картини світу дитини. Збудження думки дитини, як вважав Й.Г. Песталоцці, можливе лише в результаті поєднання відчуттів різних аналізаторів [0]. За Я.А. Коменським, все, що тільки можна сприймати, треба давати для сприймання чуттям, а саме: видиме - для сприймання зором, чутне - слухом, запахи - нюхом, те, що підлягає смаку - смаком, доступне дотикові - через дотик. Якщо які-небудь предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу ж так і сприймаються [0].

К.Д. Ушинський зазначав, що дитина мислить формами, кольорами, звуками, відчуттями взагалі, і той, хто захотів би змусити її мислити інакше, даремно й шкідливо насилував би дитячу природу. На думку педагога, «необхідно сформувати у дітей навичку вдивлятися, вдумуватися в об'єкт вивчення, а не ковзати його поверхнею, тому педагог, який бажає що-небудь міцно закарбувати в пам'яті дитини, повинен турбуватися про те, щоб якомога більше органів чуття – око, вухо, відчуття м'язових рухів, і навіть, якщо це можливо, нюх і смак взяли участь в акті запам'ятовування» [7, 251-266].

В.О. Сухомлинський стверджував, що сприймання предметів природи за допомогою різних аналізаторів пробуджує у дітей інтерес та бажання їх пізнати. Організовуючи сприймання дітьми природи, В.О. Сухомлинський радив пам'ятати, що розглядати кожну квітку і кожну пелюстку, крильце метелика і пушинку, що впала з тополі, – це теж бачення природи, дуже важливе і необхідне для того, щоб думати про неї, правильно розуміти її і правильно ставитися до неї. Але є в понятті «природа» і щось значніше: вона єдине ціле. У цьому цілому – своя гармонія і постійність, взаємозв'язки і залежність… Треба вчити дітей розуміти природу як єдине ціле, бачити єдність людини і природи [6].

Теоретичні аспекти проблеми формування природничих уявлень у дітей дошкільного віку висвітлено у дослідженнях А.І.Васильєвої, М.К.Ібрагімової, Л.В.Іщенко, Н.М.Кот, Н.В.Лисенко, Г.С.Марочко, З.П.Плохій та ін. Науковці зазначають, що у дітей цієї вікової категорії розвинена особлива чутливість до впливів довкілля, різноманітних емоційно-образних стимулів. Так, на думку Н.В. Лисенко, дошкільники здатні активно засвоювати знання про елементарні взаємозв'язки в природі. До них педагог відносить: елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи (світло, температуру, вологу, поживність ґрунту) та очевидні взаємозв'язки і залежності; уміння класифікувати живу природу на основі безпосереднього сприйняття та аналізу зовнішніх ознак, способів взаємодії із середовищем та особливостей живлення. Таким чином, у дошкільному віці формуються первинні екологічні знання, що виникають як результат взаємодії з природою, існують у вигляді системи, мають бути усвідомлені особистістю, зорієнтовані на певну дію.

Сприйняття природи розглядається і в рамках вияву внутрішньої сутності об'єктів природи через своєрідність їх зовнішніх характеристик. За результатами досліджень З.П.Плохій, об'єкти та явища природи завдяки своїй виразності й динаміці привертають увагу дітей раннього та переважно молодшого дошкільного віку. У старшому дошкільному віці діти разом із дорослими створюють екологічні моделі, доцільність яких зумовлена розмаїттям природних явищ, змінністю й циклічністю сезонних ознак, прихованістю причинних зв'язків [4, 20].

Аналіз сучасного стану організації навчального процесу в дошкільній освіті свідчить про те, що формування елементарних природничих уявлень та основ екологічної культури дітей здійснюється в старшому дошкільному віці та потребує використання спеціальних методик, які б уможливлювали одночасний вплив на емоційну, когнітивну та діяльнісну сфери особистості, сприяли б включенню дітей до активних форм взаємодії з природою. Спеціалісти багатьох країн особливий інтерес виявляють до таких форм організації навчально-виховного процесу, які б сприяли ефективній екологічній підготовці, закріпленню знань, умінь, навичок у процесі організації практичної діяльності з дітьми. Таким чином, ефективність процесу формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку залежить від органічного поєднання знань із чуттєвим сприйняттям. Така єдність та результативність цього процесу досягається лише за умови залучення дітей до

безпосередньої практичної діяльності у природі, яка за своїм характером має бути непрагматичною, спрямованою на об'єкт природи як рівноправний суб'єкт взаємодії. З огляду на вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, засвоєння ними змісту освіти, зокрема екологічної, повинно відбуватися шляхом активної пізнавальної діяльності, через використання активних методів пізнання. На думку багатьох педагогів, одним з найефективніших методів навчання і виховання є метод проектів.

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Він виник ще в 20-х роках XX століття в США. Його називали також методом проблем і пов'язували з ідеями гуманістичного напряму в філософії та освіті, розробленими американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, а також його учнем В.Кілпатриком. У вітчизняній педагогічній науці метод проекту трактувався як метод навчання, при цьому позитивні сторони застосування цього методу в процесі виховання не були достатньо оцінені і як наслідок цей метод не використовувався у виховній практиці.

Використання методу проектів у навчально-виховному процесі дозволяє знайти розумний баланс між науковими і практичними знаннями, уміннями та навичками, розумно організувати самостійну діяльність дітей – індивідуальну, парну або групову, поєднати різноманітні методи, засоби навчання, інтегрувати знання, уміння з різних галузей науки, техніки, творчості. Таким чином, суть проектної технології - стимулювати інтерес вихованців до певних проблем, що передбачають оволодіння визначеною системою знань, та через проектну діяльність, яка спрямована на розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування набутих знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з емпіричним досвідом, дотримуючи відповідного їх балансу на кожному етапі навчання.

Еколого-виховна робота організована у вигляді проекту передбачає: детальний аналіз ситуації, стану, у якому перебуває природа чи окремий її об'єкт; визначення напрямів та завдань проекту, спрямованої на формування готовності надання допомоги природі, виховання активної екологічно доцільної поведінки в природі. Робота над екологічним проектом сприяє забезпеченню дітей живою творчою діяльністю і покликаний задовольнити їхні інтереси, природну активність, ініціативу. Ефективний вибір завдань забезпечує її яскравість та оригінальність. У таких проектах діти беруть активну участь, висловлюють свої думки, припущення, шляхи розв'язання тих чи інших завдань. Проекти вирізняються тематикою, змістом та тривалістю виконання: довготривалі (протягом 6-8 занять), середньо тривалі (3-4 заняття) і короткотривалі (1-2 заняття). Як підтверджують результати експериментальної роботи, довготривалі проекти доцільно пропонувати для виконання на весь колектив методом сіткового графіку. За цих умов учасники розподіляються на групи, визначаються форми, методи роботи.

До етапу планування варто залучати не тільки дітей, але й, батьків. Цей етап передбачає ознайомлення зі схемою роботи, складання пам'яток, листівок, телеграм, інструктажів, карт, маршрутів тощо. Від якості планування залежить успіх усієї виховної справи. Правильно складений план як програма майбутніх дій, важливість яких мають усвідомити вихованці, визначить напрям роботи, головні завдання, забезпечить їх комплексне вирішення. Третій етап – організація безпосередньої діяльності. Ним передбачена реалізація завдань виховної справи: проведення спостережень, виконання розвідок, підготовка матеріалів виховної справи, трудова діяльність. Підведення підсумку роботи – це своєрідний результат, звіт, який проводився у формі свята, концерту, засідання, включає організацію виставок, нагородження учасників, оголошення плану наступних дій, складання графіків чергувань тощо. Одночасно виготовлялися стінні газети, організовувались виставки малюнків та прозово-поетичних творів, написаних дітьми у процесі виконання проектних видів діяльності.

Як підтверджують результати нашого дослідження, використання проектів дає змогу організувати діяльність, кожен етап якої самостійно планується дітьми. Це ефективний засіб розвитку ініціативи, творчості, впливу на емоції дитини, її пізнавальні можливості, формування

основ дбайливого ставлення до природи. Специфіка таких заходів у тому, що вони орієнтують вихованців на пошуково-дослідну діяльність, забезпечують реальну можливість і необхідність активної праці в природі, враховують їх потреби, інтереси, вікові та індивідуальні особливості, сприяють розвитку емоційно-цінних, пізнавальних, вчинково-діяльнісних установок, забезпечують безпосередню взаємодію дитини з природою, активну працю, і головне – об'єднують зусилля дорослих і дітей, спрямованих на розвиток здатності розуміти, відчувати, оберігати природу і творчою працею намагатись примножувати і покращувати її.

Формування у дітей цілісної картини світу – одне із найважливіших завдань дошкільного дитинства. Перші питання дитини стосуються світу, у якому вона живе, Землі як середовища існування. Дитина розрізняє близьких і чужих людей, предмети і об'єкти, які оточують її вдома, у групі дитячого садка, на вулиці. Дитина пізнає світ за принципом: що бачу, з чим дію - те й пізнаю. У старшому дошкільному віці дитина, як і раніше, дивиться на світ широко відкритими очима, частіше і сміливіше досліджує перспективу, пізнає довкілля. Дітям все цікаво, їх все вабить і приваблює. Їх пізнавальні потреби можна виразити словами: «Хочу все знати».

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку передбачає, що старший дошкільник повинен мати елементарні уявлення про природне довкілля: життя на планеті Земля; вплив Сонця на воду, грунт, рослини, тварин, повітря; властивості та стани повітря і води; сезонні та природні явища; багатоманітність тваринного і рослинного світу; діяльність людини та її вплив на екологію, первинні астрономічні поняття (Космос, Всесвіт, планета тощо). Крім того, у мовленнєвій діяльності дошкільник повинен вживати слова, пов'язані з описом деталей та елементів ландшафту, географічні назви місцевостей, гір, річок, які мають загальну характеристику або знаходяться у місцях проживання дітей (Горинь, Устя, Карпати, Дніпро, Чорне море тощо), використовувати назви частин доби та днів тижня, часових відрізків. Завдання педагога - на окремих темах сформувати у дітей допитливість, пізнавальну ініціативу, вміння порівнювати (розрізняти і поєднувати) речі і явища, встановлювати прості зв'язки й відносини між ними, розширювати світогляд дітей, формувати географічні уявлення і створювати для цього такі умови, щоб діти могли ступити за межі вже засвоєного оточення і почати цікавитися «всім на світі».

Таким методом виявився метод проектів, як найбільш оптимальний шлях залучення дітей до еколого-виховної діяльності, розвитку їх активної природоохоронної позиції, формування нового типу взаємин з природою – дбайливого. Метод екологічного проектування має забезпечити необхідні умови для успішної реалізації завдань формування екологічної культури особистості.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я.А. Великая дидактика / Я.А.Коменський. – М. : Просвещение, 1995. – С. 161-637.
2. Грошовенко О.П. Екологічне проектування як метод організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Молодий вчений. - № 3 (18) Березень. – 2015. – С. 85-89.
3. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі І ступеня / О.П.Грошовенко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. – Вип 2.(88). – С.96-100.
4. Плохій З.П. Виховання екологічної культури у дітей дошкільного віку / З.П.Плохій. – К. : Дошкільне виховання. – 356 с.
5. Проектна технологія // Освітні технології : навч.-метод. посібник / О.М.Пєхота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. ; за ред. О.М.Пєхоти. – К.: А.С.К., 2003. – С. 148-162.
6. Сухомлинський В.О. Школа і природа / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т.5. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 536-551.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : у двох томах. Т.2. Проблеми російської школи / упор. Е.Д. Днєпров. – К. : Рад. шк., 1983. – 360 с.
8. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / под ред. И.И. Ильясова, В.Я. Ляудис. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 292 с.

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧИХ ІГОР

Я.Білоус, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP KNOWLEDGE OF YOUNG SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF CREATIVE GAMES

J.Bilous, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Проаналізовано різні підходи до пояснення та співвідношення понять «лідер», «лідерство», «лідерські здібності», «лідерська обдарованість», «соціальна обдарованість». Розкрито особливості формування лідерських якостей у молодшому шкільному віці. Показано значення творчих ігор у розвитку схильності до лідерства в учнів початкової школи.*

Ключові слова: *лідер, лідерські якості, лідерство, лідерська обдарованість, соціальна обдарованість, гра, творча гра.*

Abstract. *Different approaches to explaining and correlating the concepts of «leader», «leadership», «leadership abilities», «leadership giftedness», «social giftedness» are analyzed. The peculiarities of forming leadership qualities at the younger school age are revealed. The significance of creative games in the development of a predisposition toward leadership in primary schoochildren is shown.*

Keywords: *leader, leadership qualities, leadership, leadership giftedness, social giftedness, game, creative game.*

У різних сферах сучасного суспільного життя спостерігається зростання інтересу до проблеми лідерства та взаємодії лідера й колективу: науковому дискурсі, на рівні освітньої практики та виробничої діяльності тощо. Це пов'язано з тим, що наявність ефективного лідера є важливою умовою забезпечення успішної діяльності та досягнення поставлених спільних цілей будь-якого соціального утворення. Складно ефективно планувати, організовувати, мотивувати діяльність членів колективу за відсутності авторитетного лідера, здатного заохочувати інших, вести за собою, показувати приклад творчості та ефективного виконання завдань.

Лідерство як соціально-психологічне явище, лідер як сильна й харизматична особистість, стосунки між лідером і колективом були предметом дискусійного обговорення в філософських студіях, починаючи з античності й до наших часів. З утвердженням психології як науки започатковані дослідження лідерства як наукового феномену, до природи і пояснення якого існує декілька підходів. На початку XX ст. почалося теоретична розробка процесу управління, в контексті якого об'єктом дослідження стали також керівництво і лідерство. Починаючи з 70-х років, інтерес до вивчення лідерства суттєво зріс, про що свідчить поява робіт відомих персонологів Дж.МакГрегора, Дж.Бернса, Р.Такера, Б.Келлермана, Дж.Пейджа. Природа, специфіка, функції, типологія лідерства як форми неофіційного керівництва досліджується в працях В.Ануфрієва, В.Гончарова, В.Зацепіна, Т.Мальковської та ін.

Прояви лідерства в дитячих групах на кожному віковому етапі, їх специфіку й організаторські та координаційні функції широко розглянуто в роботах Г.Драгунової, О.Залужного, І.Кона, А.Краковського, Д.Фельдштейна та ін. У сучасному психолого-педагогічному дискурсі продовжуються теоретичні й емпіричні дослідження, спрямовані на вивчення різних напрямів такого наукового феномену: педагогічного супроводу дитячого лідерства (О.Уманський); особливостей виховання лідерських якостей особистості в сучасній загальноосвітній школі (Д. Алфімов); педагогічних умов розвитку лідерських якостей учнів

молодшого шкільного віку (Т. Вежевич); організаційно-педагогічних умов формування позитивних лідерських якостей у молодших школярів (І. Пєскова) тощо.

Важливими для нас є вивчення прояву значних лідерських якостей як ознаки спеціальної обдарованості. Згідно сучасної теорії здібностей, обдарованою вважається особистість, яка має високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей, досягає порівняно з іншими людьми значних успіхів в одному або декількох видах діяльності. Відповідно, людина з потужним лідерським потенціалом може стати успішною в соціономічних видах діяльності та вважається також обдарованою. В науковому дискурсі досліджується кілька близьких видів обдарованості: соціальна, організаторська, атрактивна, комунікативна, лідерська. Поки що немає єдиної позиції вчених щодо їх співвідношення, також недостатньо розкрито специфіку кожної з них. Одні дослідники (О.Антонова, М.Богоявленька, Д.Сиск, Х.Россели В.Юркевич и др.) ототожнюють такі види; інші (Н.Лейтес, О.Демченко, Т.Кісєльова, Л.Попова, Д.Ушаков, Т.Хрусталева та ін.) вважають, що комунікативна, лідерська, організаторська, менеджерська, педагогічна, психологічна обдарованість є різновидами більш широко феномена, соціальна обдарованість.

Взаємозв'язок між феноменами «соціальна обдарованість» і «лідерська обдарованість» показує Д.Ушаков [7], розводячи ці наукові категорії. Вчений зазначає, що здатність до лідерства є «ключовим пунктом» соціальної обдарованості, однак остання є більш широким поняттям. Соціальна взаємодія включає також ситуації, в яких лідерство не завжди потрібне, а, навпаки, більш необхідні вміння дотримуватися строгого паритету або працювати під чиїмось керівництвом.

У свою чергу, О.Демченко [2] стверджує, що соціальна обдарованість є складним психологічним явищем і науковим конструктом, до структури якої серед інших компонентів (соціальна мотивація, соціальний, емоційний інтелект, організаторські здібності тощо) входять і лідерські якості.

Звернення до етимології показує, що вперше слово «leader» (лідер) у перекладі з англійської воно означає – керівник», «вождь», «командир». В.Татенко зауважує, що аналогами іншомовного слова «лідер» в українській мові можна вважати слова «поводир», «провідник», «ватажок» [8, 11].

За твердженням дослідників [4], лідер – це індивід, який:

– по-перше, володіє найбільш вираженими «корисними», з точки зору групи, якостями, завдяки яким його діяльність щодо задоволення інтересів даної групи є найпродуктивнішою.

– по-друге, за яким група визнає право на прийняття рішень, найзначніших з точки зору групового інтересу;

– по-третє, має загальне визнання групи, до якої прислухаються і яка здатна вести за собою людей.

Лідерство – це здатність окремої особистості спонукати інших діяти, «запалювати», надихати їх на активність і діяльність. А. Дяків [3] вважає, що лідерство є одним з базових механізмів диференціації соціальної діяльності та передбачає досягнення особливого (лідируючого) положення особою (індивідуальне лідерство) або частиною групи (групове лідерство) щодо решти членів групи.

На основі дослідження психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що ефективного лідера характеризують специфічні «лідерські якості», які визначаються як схильність особистості до управлінської діяльності. Якщо людина володіє такими якостями, або вони закладені в неї з народження, вона зможе ефективно, а головне, не використовуючи формальну владу, вести послідовників у правильному напрямі до досягнення спільних цілей. Аналіз рівня розробленості проблеми дослідження дозволив установити, що серед науковців і педагогів-практиків немає єдиного підходу до розуміння сутності лідерських якостей особистості.

Так, Д. Креймс визначає лідерські якості як «внутрішні риси чи здібності, що дають змогу лідерові діяти ефективно, сприяючи при цьому розвитку організації» [5, 83]. Н.Семченко [6] виділяє чотири основні групи лідерських якостей педагога: організаторсько-

ділові, емоційно-комунікативні, інтелектуально-креативні та морально-вольові. Незважаючи на це, дуже важко і навряд чи можливо, перелічити всі особистісні риси, які за різних обставин дали б змогу визначити ефективного лідера. Проте серед них є такі, які свідчать про високий лідерський потенціал особистості та є домінантними, зокрема: наявність інтелектуальних здібностей, високий рівень адаптації, екстравертність, схильність до домінування і до змін, мужність, упевненість в собі, організаторські здібності, сильна воля, вміння зрозуміти особливості психології інших людей тощо.

Проте бувають випадки, коли, з одного боку, лідером стає людина, яка не володіє переліченими якостями; з другого – особистість може мати названі характеристики, але не бути лідером у колективі. До того ж людина, яка є лідером в одній групі, зовсім не обов'язково може займати лідерські позиції в іншій, в яка відрізняється цінностями, очікуваннями та вимогами до лідера тощо.

Розробляючи систему роботи з розвитку лідерських якостей, апелюємо до ціннісної теорії лідерства С.Кучмарські та Т.Кучмарські [9], згідно якої лідерству можна навчатися в процесі діяльності. На думку авторів, процес навчання лідерству є безперервним і тривалим. Для того, щоб стати лідером, необхідні практика і досвід.

Зауважимо, що розпочинати формування лідерської позиції слід у дитячі роки. Якщо спостерігати за дитиною з чітко вираженими лідерськими якостями ще з раннього дитинства, то можна поділити її життя на певні періоди формування цих здібностей, наприклад, дитячий садок, школа, університет, робота і тощо. Проблема лідерства особливо гостро постає в шкільні роки, коли відбувається активне формування особистості, створюються передумови для розвитку лідерських якостей.

Такої позиції дотримується Д.Алфімов [1], який експериментально довів, що ефективність виховання лідерських якостей школярів залежить від того наскільки неперервно (від класу до класу) воно здійснюється. Під неперервністю виховання лідерських якостей школярів автором розуміється поступовість виховних дій протягом усього перебування учня в школі, та за її межами, з урахуванням центральних психологічних новоутворень, що притаманні віковому періоду школярів й обумовлюють диференціацію змісту, форм і методів з ускладненням відповідно до їх можливостей щодо взаємодії із членами команди. Починаючи з першого класу необхідно проводити роз'яснення значення виховання в собі людини-лідера; розігрування рольових ситуацій, організовувати групові та індивідуальні вправи, які будуть допомагати зрозуміти та усвідомити особливості внутрішнього стану, власні переживання; створювати виховні ситуації та шукати способи їх вирішення; ознайомлювати дітей з біографіями видатних лідерів світу; проводити ігрові тренінги-вправи.

Базуючись на засадах діяльнісного підходу, вважаємо, що розвиток у молодших школярів схильності до лідерства та активності найбільш ефективно відбувається під час творчої гри, яка в цьому віці залишається важливим видом діяльності. В педагогіці гра розглядається як один із засобів емоційного, інтелектуального і морального розвитку особистості, який формує довільну поведінку дітей та дозволяє їм краще розуміти мотиви діяльності дорослих.

Одним з методів розвитку лідерства вважаємо сюжетно-рольову гру, в якій найбільш яскраво виявляється характер дитини, поняття про стосунки між людьми, пристрасті до того або іншого соціального статусу, професії. Сюжетно-рольова гра має незаперечно важливу роль у формуванні особистісних якостей і вміння спілкуватися, жити в соціумі. В дитини розвивається уява, оскільки в кожній грі вона вживається в нову роль і повинна повністю відповідати їй. Якщо ж дитина лідер, то вона відразу візьме ініціативу й керівництво грою на себе, запропонує декілька варіантів розгортання гри. Якщо вона сама придумає сюжет, напрям гри – це говорить про її надзвичайно розвинену уяву, вміння мислити широко і творчо, вільно володіти ігровими способами діяльності. Потенціал творчих ігор при формуванні лідерських якостей у молодших школярів базується на високому рівні мотивації ігрової діяльності, забезпеченні моральної саморегуляції, необхідності виявляти ініціативу, діяти за правилами і орієнтуватися на колективний успіх.

Наприклад, розвитку лідерських якостей сприятиме участь дітей у сюжетно-рольовій грі «Кіно», під час якої дорослий пропонує епізоди з казок, герої яких мають характеристики лідера. Перед дітьми ставиться завдання яскраво зобразити такого персонажа, щоб його впізнали інші. Наступна гра «Інтерв'ю», в якій один з дітей грає роль хитрого журналіста, що прибув у казкову країну. Його завдання полягає в тому, щоб якомога більше дізнатися про жителів цієї країни. Для цього він ставить веселі й добрі запитання до них. Відгадавши героя, журналіст може взяти в нього інтерв'ю. Завдання педагога полягає в тому, щоб підібрати таких героїв казок, які мають задатки лідера.

Також у розвитку лідерських якостей можна послуговуватися сюжетно-рольовими іграми, що пропонує Д.Алфімов [1]: «Вежа», «Чарівні квадрати», «Сліпий і поводир», «Слово», в основі яких демонстрація зразків позитивних форм взаємодії й спілкування (для учнів 1-2 класів); «Маски», «Лідер», «Візитівка команди», «Зоопарк», «Організаторське доміно», «Афіша», «Мозаїка лідера», які сприяють отриманню позитивного досвіду спільної діяльності, вихованню уважності й чуйності, розвитку вміння розуміти настрій товаришів, позитивно оцінювати навіть невеликі досягнення однокласників (для учнів 3-4 класів).

Отже, аналіз наукового фонду показує, що в психолого-педагогічному обігу використовується поряд зі словом «лідер» термін «лідерство», які є близькими науковими феноменами. Зустрічаємо поліфонію думок щодо їх пояснення та диференціації. Сучасні дослідження проблеми лідерства доводять, що лідером стає людина, яка наділена лідерськими якостями, або має лідерських потенціал, що може реалізуватись у відповідних ситуаціях і різних видах діяльності. Але ні в науковій та методичній літературі достатньо не розроблено методи формування лідерських якостей у цілому та особливості їх розвитку в дітей з проявами соціальної / лідерської обдарованості зокрема. Як засвідчують експериментальні розробки, лідерству потрібно навчати й розвивати лідерський потенціал. Ефективними в цьому зв'язку є різні види сюжетно-рольових ігор, в основі яких спілкування і взаємодія дітей.

Список використаних джерел:

1. Алфімов Д.В. Теорія і методика виховання лідерських якостей особистості у сучасній загальноосвітній школі : автореф. дис. . доктора пед. наук : [спец.] 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Д.В. Алфімов ; Східноукраїнський національний ун-т імені Володимира Даля, [Донецький національний ун- т]. - Луганськ, 2012. - 40 с.
2. Демченко О.П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень / О.П.Демченко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім.І.Франка, 2015. – С. 134-145.
3. Дяків А. А. Виховання лідера / А. А. Дяків. – К. : Наук. думка, 2011. – 231 с.
4. Зубанова Л.Б. Сущность лидерства и возможность формирования его потенциала / Л.Б.Зубанова // Педагогическая наука и образование. – 2007. - №2. – С. 53-57.
5. Креймс Д.А. 4 правила лидерства Джека Уэлча / Д. А. Креймс ; пер. с англ. А. Б. Модестова. – М. : Поколение, 2007. – 110 с.
6. Семченко Н.О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності : автореф. дис. на здобуттянаук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. О. Семченко. – Х., 2005. – 20 с.
7. Социальный интеллект : теория, измерение, исследования / под ред. Д.В.Люсина, Д.В.Ушакова. – М. : Институт психологии РАН, 2004. – 175 с.
8. Татенко В.О. ЛІДЕР XXI. Соціально-психологічні студії / В.О. Татенко. – К.: Корпорація, 2004. – 198 с.
9. Kuczmarski S. Values-Based Leadership: Rebuilding Employee Commitment, Performance and Productivity / S. Kuczmarski, Th. Kuczmarski. – NJ : Prentice Hall, 1995. – 304 p.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕННЯ ПРО ВСЕСВІТ

***О.Бурковська**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

***Науковий керівник: Н.А. Мисліцька**, кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INNOVATIVE TECHNOLOGY AND METHODS OF EDUCATION FOR FORMING PRESCHOOL CHILDREN`S CONCEPTS OF THE UNIVERSE

***O.Burkovska,** master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті описуються інноваційні підходи до формування у дітей дошкільного віку уявлень про Всесвіт. Запропоновано доповнювати арсенал засобів та методів навчання дидактичними засобами, які створені на основі веб-орієнтованих технологій. Наведено приклади розроблених засобів в сервісі LearningApps на основі шаблонів вікторина та знайти пару. Зосереджено увагу на доцільності використання ейдетики на заняттях з формування уявлень про Всесвіт.*

Ключові слова: *інновації, ейдетика, дошкільна освіта, веб-орієнтовані технології, уявлення про Всесвіт.*

Abstract. *The article describes innovative approaches to the forming the concepts of the Universe for preschool children. It is proposed to supplement the arsenal of means and methods of teaching by didactic means, which are created on the web-based technologies. Examples of developed LearningApps tools based on quiz templates and found pairs are given. It is focused on the expediency of using eidetics in classes on the forming the concepts of the Universe.*

Key words: *innovation, eidetics, preschool education, web-oriented technologies, the concepts of the Universe.*

Сучасний розвиток України характеризується інноваційними перетвореннями різних сфер життєдіяльності людини, в тому числі в освіті. Визначено стратегічні напрями формування сучасної державної освітньої системи: забезпечення інноваційного характеру освіти, систематичне оновлення всіх аспектів освіти; інноваційна діяльність в сфері освіти здійснюється з метою забезпечення модернізації і розвитку системи освіти з урахуванням основних напрямків соціально-економічного розвитку України, звернення до інновацій вимагає зміна мети і парадигми освіти зі знаннєвої на діяльнісну, необхідність впровадження нових стандартів освіти у дошкільну практику.

Проведений аналіз літературних джерел, присвячених опису інновацій в дошкільній освіті надав можливість зробити висновок про переважання рекомендацій дидактичного, а не методичного характеру. Описані теорії не дають відповіді на запитання методики: «Як?», «Навіщо?», «Що?», які характеризують методичну систему. Необхідна розробка змісту та організації діяльності у відповідності зі стратегічними напрямками розвитку особистості дошкільників на основі формування універсальних навчальних дій, пізнання і освоєння світу в дошкільній освіті.

Актуальність дослідження визначається ще й тим, що однією з основних проблем сучасної дошкільної освіти є створення умов для своєчасного повноцінного фізичного, психічного й духовного розвитку кожного дошкільника, формування його життєвих компетентностей. У зв'язку з цим чи не найважливіше завдання педагога полягає в тому, щоб створити умови для самостійного розвитку, формування свідомої особистості дитини дошкільного віку. Педагог повинен не тільки допомогти дитині запам'ятати та утримати інформацію, а й спонукати її до самостійної, свідомої пізнавальної, комунікативної активності, створити ситуацію успіху, сформувати гармонійну особистість. Саме на це спрямовані такі напрямки у вітчизняній педагогічній і психологічній науках як ейдетизм та інформатизація навчально-виховного процесу.

Інновації в дошкільній освіті є предметом уваги багатьох сучасних українських і зарубіжних науковців. У дослідженнях В.Бондаревської, Ю.Горвіца, К.Зворигіної, О.Кореганової, Г.Лаврентьєвої розглянуто проблему впливу комп'ютерних технологій на загальний розвиток дітей дошкільного віку. У працях В.Бикова, Н.Польки, Л.Чайнової та інших розглянуто питання санітарно-гігієнічних умов створення розвивального, навчально-інформаційного середовища із застосуванням комп'ютера в межах дошкільного навчального закладу.

Питання практичної реалізації ейдетики описано в роботах М.Голубєвої, К.Очеретної, Н.Тарнавської тощо. Метою статті є опис практичної реалізації веб-орієнтованих технологій

та прийомів ейдетики в системі засобів формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про Всесвіт.

У контенті базового компоненту дошкільної освіти формування уявлення про Всесвіт передбачено на основі реалізації освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» [5].

Результати освітньої роботи вихователя в цьому напрямку мають бути наступні: орієнтування дитини у тому, що Всесвіт — це безліч зірок, планет, може назвати деякі з них. Дитина має володіти елементарною інформацією про Сонячну систему, в центрі якої знаходиться Сонце — джерело світла і тепла, розуміти, що планети різні за розміром, але всі менші за Сонце, мати уявлення, що Земля робить один оберт навколо Сонця за рік, під час обертання вона по-різному освітлюється і нагрівається його променями, що спричиняє сезонні зміни, знати, що Місяць — супутник Землі; має форму кулі, його добре видно на небосхилі у вечірні та нічні години; що за допомогою телескопів можна побачити зорі, планети, Місяць, володіти елементарною інформацією про можливості вивчення Всесвіту за допомогою супутників, космічних кораблів, станцій.

Педагогічні технології, які використовуються для формування у дітей дошкільного віку уявлення про Всесвіт умовно можна поділити на традиційні та нетрадиційні. Традиційні технології спрямовані на способи реалізації змісту природничого виховання, що ґрунтуються на використанні класичних форм роботи, методів та прийомів, та сприяють формуванню усвідомлено-відповідального ставлення до природи. Сучасні технології природничого виховання ґрунтуються на сучасних методах формування природничих уявлень, серед яких: метод формування мислеобразів – формування системи природничих уявлень на основі наукової інформації, творів мистецтва, філософських теорій тощо; метод природничих асоціацій – спрямований на пробудження асоціативних зв'язків між різними образами (пінгвіни – дитячий садок, ліс – багатоповерховий дім для тварин); метод художньої репрезентації природних об'єктів – актуалізація художніх компонентів відображення світу природи засобами мистецтва (використання поряд із науковою інформацією живопису, музики, художнього, слова); метод природничої емпатії. – співчуття природним об'єктам, апелювання до чуттєвої сфери особистості; ігровий метод – дозволяє у природній для дитини формі пізнавати світ природи та правила взаємодії з нею в процесі виконання ролей та правил гри; метод рефлексії – аналіз поведінки людини з точки зору природних об'єктів (що відчуває зламана гілка, що може розказати про того, хто зламав її?).

Актуальною на сьогодні є розробка вихователями різних ігрових навчальних ситуацій (ІНС) природничого змісту. Ігрові навчальні ситуації спеціально створюються для розв'язання конкретних дидактичних завдань на заняттях, екскурсіях, під час спостережень та праці в природі. Ефективними засобами формування природничої компетентності дітей дошкільного віку є наступні типи ігрових навчальних ситуацій: ІНС із залученням іграшок, що зображують об'єкти природи; ІНС з використанням ляльок-персонажів казок, сюжет яких пов'язаний з природою.

Ми пропонуємо доповнювати арсенал засобів та методів навчання дидактичними засобами, створеними на основі веб-орієнтованих технологій. Серед різноманіття сервісів Інтернет слід відзначити ІТ-додаток LearningApps (https://learningapps.org/), який дає можливість створювати дидактичні засоби ігрового типу на основі інтерактивних модулів у вигляді додатків, вправ тощо. Для розробки дидактичних засобів передбачено близько тридцяти шаблонів та набір інструментів. Такі засоби досить ефектно використовувати за наявності мультимедійної дошки у групі. Нами розроблено колекцію таких засобів для формування у дітей уявлень про природу та всесвіт.

Ще однією з інноваційних методик є ейдетика. Сучасні визначні вітчизняні педагоги та психологи зазначають, що в наш час відбувається становлення української школи ейдетики, яка враховує особливості національної психології ти менталітету. Найважливішим компонентом вітчизняної школи ейдетики є її спрямованість на позитивне сприйняття дитиною довкілля. Ейдетизм є особливим різновидом образної пам'яті, здатністю найбільш яскраво й точно відтворювати в усіх деталях наочні образи об'єктів, які в даний момент

безпосередньо не сприймаються. Фізіологічно основою ейдетичних образів є залишкове збудження зорового аналізатора. З точки зору психології ейдетика - це здатність відтворювати наочний образ будь-якого предмета або явища через певний інтервал часу. Ейдетична пам'ять характеризується більш яскравими та емоційними спогадами [1], [4]. Принцип ейдетичного сприйняття побудований на тому, що дошкільники сприймають довколишній світ образами. Права півкуля мозку дитини, відповідальна за інтуїцію й уяву, розвинена сильніше (до 7 років). Ліва півкуля, яка відповідає за обробку мовної інформації, логіки, дозріє лише в 12-13 років. Як свідчить аналіз методичної літератури, більшість традиційних методик розраховані на розвиток логічного мислення й використання механічної пам'яті, тому в більшості дошкільних закладів методики навчання дітей зорієнтовані саме на логічне мислення й механічну пам'ять. Зазначимо також, що для ейдетичного розвитку важлива асоціативна пам'ять, яка пов'язана з активною мовленнєвою і творчою діяльністю. В ейдетиці використовуються графічні, тактильні, смакові, звукові та нюхові асоціації.

Наведемо приклади використання даної методики для формування уявлення у дітей про сонячну систему.

Приклад 1. На занятті з теми «Сонце та Сонячна система» пропонуємо організувати гру «Сонячна система», метою якої є розвиток асоціативного мислення, інтересу до пізнання світу, закріплення знань про планети Сонячної системи, їх розташування навколо Сонця. Для цього необхідно використати (або виготовити) наступний матеріал: круг синього кольору з картону, у центрі Сонце, навколо нього різні планети, м'ячик «космічний корабель». Хід гри полягає у наступному: діти сідають навколо «космічного» круга, по черзі кидають м'яч – запускають «космічний корабель» і називають, де зупинились.

Приклад 2. Щоб краще запам'ятати, де знаходиться наша Земля, давайте уявимо, що Сонячна система – це місто, в якому живуть планети. їхні орбіти – це вулиці. Для того, щоб не заблукати в нашому місті і відразу знайти Землю, треба кожній вулиці – орбіті дати назву. Наприклад, перша кільцева (вихователь показує найближчу до Сонця орбіту Меркурія), друга кільцева (показує орбіту Венери), третя кільцева – (показує орбіту Землі), і так далі – четверта, п'ята, шоста, сьома і восьма кільцева. Отже в місті Сонячна система наша планета живе на якій вулиці? Правильно, на Третій кільцевій. Її сусідами є планети Венера (показує планету на схемі), яка живе на Другій кільцевій і Марс, якого можна знайти на Четвертій кільцевій.

Приклад 3. А зараз поміркуємо, чому на Землі буває день і ніч? Від чого це залежить? Вихователь уважно вислуховує міркування дітей. Щоб краще зрозуміти, як день і ніч змінюють одне одного, зробимо невеликий дослід. Нам знадобиться свічка, яблуко і два прапорці – білий та сині. Запалюємо свічку – це буде наше Сонце, яблуко - Земля, а прапорці, які ми закріпили на протилежних боках яблука, – то будиночки. Яблуко я настромлю на довгу спицю так, щоб воно опинилося посередині, і буду тримати за кінчики спиці. Дивіться, половина яблука освітлена, половина темна. В білому будиночку зараз день, – там гуляють, у синьому – ніч, там сплять. Повернемо яблуко так, щоб білий будиночок відійшов у тінь, а для синього настав світанок. Ще повернемо яблуко – тепер у синьому будиночку день, а в білому – ніч. Ще раз повернемо яблуко – і знову збираються Сутінки на половині з Синім прапорцем. Наша іграшкова Земля зробила один повний оберт навколо своєї осі. Нам знадобилася хвилина, а справжня Земля обертається за 24 години Цей відрізок часу називається добою.

Приклад 4. А зараз діти встаньте, будь ласка, виберіть кожен собі пару й вийдіть на середину кімнати. Пограємо в планети і супутники. Я буду Сонечком. В парі один буде планетою, а інший – її супутником. Планети повільно рухаються в космічному просторі, обертаючись навколо себе і, в той же час, навколо Сонця, А навколо них рухаються їхні супутники, Супутники навколо себе не обертаються. Вони рухаються навколо своєї планети і разом з нею обертаються навколо Сонця. Спробуймо: Раз-два-три-чотири-п ять. Нумо в мандри вирушать, Ти зі мною, я – з тобою, І не будем сумувать! Тепер, пари, поміняйтесь місцями. Планети стануть супутниками, а супутники – планетами. (Після двох-трьох програвань вихователь може запропонувати дітям виконати дихальні вправи і знову запросити на килимок).

Список використаних джерел:

1. Барташнікова І. А. Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років: навчальний посібник / І. А. Барташнікова, О. О. Барташніков. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 189 с.
2. Кривоніс М. Л. Ейдетика як засіб підготовки дітей до школи / М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. – Харків: Вид-во «Ранок», 2012. – 176 с.
3. Невгамовні чомучки. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. 4-5 роки життя / авт.-уклад. О. С. Нурєєва, З. І. Шейнфельд. – Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. – 178 с.
4. Пащенко О. Ейдетика в навчанні / О. Пащенко // Дошкільне виховання. – 2010. – № 5. – С. 41-45.
5. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Бєлєнька Г. В., Богініч О. Л., та ін. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НАРОДОЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ

***Т.Главацька**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
***Науковий керівник: Г.С. Тарасенко**, доктор педагогічних наук, професор*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROJECT ACTIVITIES OF SENIOR SCHOOLCHILDREN OF ETHNO-CULTURAL DIRECTION

***T. Hlavatska,** master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація:** У статті представлений теоретичний аспект проектної діяльності старших дошкільників народознавчого спрямування. Висвітлено проблему патріотичного виховання старших дошкільників. Представлений алгоритм роботи над проектом. Запропоновані теми проектів народознавчого спрямування, які можуть використовуватися у закладах дошкільної освіти.*

***Ключові слова:** проект, проектна діяльність, особистість дитини, вихователь, творчі здібності.*

***Abstract.** The article presents the theoretical aspect of the project activity of senior preschoolers of the ethno-cultural direction. The problem of patriotic education of senior preschool children is highlighted. The algorithm of work on the project is presented. Topics of the projects of the ethno-cultural direction, which can be used in institutions of preschool education are proposed.*

***Key words:** project, project activity, child`s individual, educator, creative abilities.*

Суперечливі та складні процеси, що відбуваються у сучасному українському суспільстві, висувають проблеми забезпечення нових підходів до організації діяльності дошкільного навчального закладу. Нові форми дошкільної освіти створюють сприятливі умови для реалізації педагогічної ініціативи, упровадження наукових доробок, утілення принципів оновленого змісту дошкільної освіти.

Модернізація змісту дошкільної освіти – важливий чинник розвитку системи національної освіти в цілому. Шляхом інноваційних підходів до змісту і форм методичної діяльності, зокрема, через впровадження проектного методу в діяльності дошкільного закладу реалізуються актуальні задачі зростання професійної майстерності вихователів сучасних закладів дошкільної освіти. Вибір цього методу також обумовлено вимогами Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» щодо навчання і розвитку особистості, спрямування педагогічної діяльності на розвиток у дітей пізнавальної активності, творчості, самостійного пошуку розв'язання проблеми.

Проблема пошуку ефективних технологій, покликаних сприяти розвитку творчих здібностей дітей та формуванню навичок саморозвитку і самоосвіти завжди цікавила науковців. А на сьогоднішній день, в умовах реформування освіти, вона набуває особливої актуальності.

На сучасному етапі є декілька пропозицій опису методу проекту для використання в дошкільних закладах, які представлені у працях А. Богуш, Т. Піроженко, М. Веркаса, О.Євдокімової, Т. Коршунова, Л. Горбуленко. Т. Башинської, Л. Коваль, О. Онопрієнко, В.Тименко та ін.

Проте, поза увагою науковців залишилась проектна діяльність старших дошкільників народознавчого спрямування, яка має на меті поглибити знання дітей про культурну спадщину українського народу.

Головною метою цієї роботи є визначення поняття проектного методу та ефективності його застосування у вихованні патріотичних почуттів старших дошкільників та розвитку у дітей творчих здібностей.

Розвиток життєвої компетентності дитини є головною метою дошкільної освіти. Одним з дієвих засобів формування компетентності дошкільника є метод проектів. Це метод проблемного навчання, спосіб організації поетапної практичної діяльності на основі взаємодії педагога і вихованця між собою задля досягнення мети, яка визначена проблемою даного проекту.

Метод проектів виник на початку XX століття в Америці і був розроблений видатним американським філософом і педагогом Джоном Дьюї спочатку як метод проблем.

Термін «метод проектів» першим ввів Вільям Херд Кілпатрик (послідовник Дж. Дьюї) у 1918 році. Тоді був проголошений принцип «навчання через діяльність», «все із життя, все для життя» [5, 17].

У 1905 році в Росії під керівництвом російського педагога С.Шацького було організовано невелику групу працівників, які намагалися активно запроваджувати проектні методи у практику викладання.

Григорій Ващенко, доцент Українського Полтавського університету (сучасний ПДПУ) відносив метод проектів до активних методів навчання: «Цінність методу проектів у тім, що він привчає дітей до планової систематичної роботи…» [2, 332].

На сучасному етапі, науковці, які працюють над цією проблемою, єдині в думці: освітній процес будується не на логіці навчального предмета, а на логіці діяльності і зручного планувати проект за змістом діяльності.

Звернення до методу проектування має великі переваги. Він активізує, організовує, націлює дитину дошкільного віку на творчу діяльність, пізнання. За допомогою методу проектів здійснюється розвиток дитини дошкільного віку в різних напрямках: формується життєва компетентність; активізується пізнавальна діяльність вихованців; розвивається креативність, самостійність в прийнятті рішень; формується Я-концепція у дитини («я можу», «я хочу», «мене приймають», «мене люблять»); розвиваються особистісні якості, емоційно-образна сфера кожної дитини; формуються уміння і навички навчального, виховного й комунікативного напрямку [4, 112].

Проектна діяльність старших дошкільників народознавчого спрямування має на меті формування ціннісного ставлення до скарбів української духовної культури, народного мистецтва, традицій і звичаїв свого народу; формування в дошкільників знань про українські свята та традиції, причини їх виникнення, історію; осмислене вивчення української народної творчості; формування особистості дошкільника у руслі національної культурної традиції; розвиток пізнавальних інтересів дітей; виховання патріотизму, почуття національної гідності [1, 104].

У дошкільному закладі можна використати такі теми для проектної діяльності з народознавства, як: «Українські народні казки», «Народні перлини» (народні пісні, казки, заклички, загадки), «Культура України», «Народні ремесла», «Звичаї мого народу», «Традиції наших дідів», «Древа родоводу» та ін.

Метою такої роботи буде формування у дошкільників культурно-ціннісних та морально-патріотичних основ особистості; розвиток їх емоційної, чуттєвої сери; психічних процесів (мислення, пам’яті, уваги).

Для реалізації завдань проектів вихователям потрібно використовувати широкий спектр засобів освітнього впливу: різні види ігор, пізнавальну, мовленнєву діяльності,

художню літературу, природу, фізичні вправи, емоційне спілкування, образотворче і музичне мистецтво, предметно-практичну діяльність тощо.

За допомогою проектів вихователь може досягти успіху у розв'язанні багатьох проблем у професійній діяльності. Це може бути, наприклад: оновлення дидактичного забезпечення навчального осередку групи; організація виїзного пізнавально-розважального заходу; розробка і впровадження тематичних планів нового спрямування тощо. Наряду з цим темою його проекту може бути організація проектної діяльності дітей з певної теми. Запропонована модель Т. Коршуновою (рис.1) показує взаємопроникнення і розмежування мети і завдань проекту вихователя і проекту дітей.

Рис. 1. **Модель взаємопроникнення і розмежування мети і завдань проекту вихователя і проекту дітей**

Джерело: [5, 18]

Проект дошкільників є складовою проекту вихователя, його змістом і метою одночасно. Проектування дитини передбачає співпрацю вихователя з дитиною у творчій діяльності з розв'язання нових для дитини проблем. Учений М. Вераска виділив два типи дитячої активності:

1) власну активність дитини, яка повністю визначається нею;

2) активність дитини, яка стимулюється дорослим [3, 34] .

Завдання вихователя створити проблемну ситуацію, пробудити у дитини потребу в розв'язанні проблеми. Створити умови для знаходження способів її розв'язання у зоні найближчого розвитку дитини та створення кінцевого продукту у змістовній і насиченій взаємодії з дитиною.

Мета дитини – знайти відповіді, створити кінцевий продукт, поставити нові питання. Після завершення дітьми проекту проект вихователя продовжується аналізом ефективності і недоліків, визначаються шляхи вдосконалення та реалізація нової проблеми.

Для успішного впровадження проектної діяльності у дитячому колективі педагог із викладача перетворюється на помічника, порадника, який завжди перебуває не «над дитиною», а поряд з нею. Важливо, щоб між учасниками навчально-виховного процесу переважав демократичний стиль взаємин, який передбачає розуміння і прийняття дошкільника таким, який він є, прояв поваги до дитини.

Проектна діяльність старших дошкільників з народознавства проходить ряд послідовних етапів:

1. Пошуковий: визначення теми та мети проекту, пошук та аналіз проблеми, висування гіпотези, обговорення методів дослідження.

2. Аналітичний: аналіз інформації, пошук оптимального способу досягнення мети проекту, побудова алгоритму діяльності, покрокове планування роботи.

3.Практичний: виконання запланованих кроків.

4.Презентаційний: оформлення кінцевих результатів, підготовка та проведення презентації, «захист» проекту.

5. Контрольний: аналіз результатів, коригування, оцінка якості проекту.

На певному етапі проектної діяльності, обов'язково слід залучати батьків вихованців до співпраці та стимулювання їхньої активної участі в ній.

Батьки дошкільників та члени їхніх родин, можуть приймати участь у створенні групових альбомів про Україну, дитячих книжечок «Українська народна казка», «Українські фольклорні твори», «Народні перлини»; у виготовленні групового «Древа цілей» по темі проекту, «Древа родоводу», у сімейних вечорницях по темам: «Символіка та символи України», «Українські вечорниці», «Маленькі патріоти», «Стежинами українських казок»; у виставці ручної роботи «Сімейний оберіг», «Український рушничок», «Родинне деревце», «У колі дружньої родини» тощо.

Отже, саме метод проектів є одним із найголовніших компонентів педагогічної системи розвитку творчих здібностей у процесі виховання підростаючого покоління. Проектна діяльність старших дошкільників з народознавства дає можливість розширити знання дітей про українські народні свята, звичаї, традиції. Сприяє розвитку творчих здібностей, естетичної потреби та смаку, відтворення дошкільниками елементів народних свят та обрядів. Завдяки активній творчій діяльності вихователя та дітей, відбувається усвідомлення причетності до цілісного образу України – Батьківщини, що є передумовою формування національних почуттів і позитивного світосприймання особистості.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко – К. : Вища шк., 2003. – 206 с.
2. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів / Г.Г.Ващенко. – К. : Українська видавнича спілка, 1997. – С. 331–353.
3. Вераска М. І. Організація проектної діяльності у дитячому садку: творчі проекти / М.Веракса, О.Веракса .// Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2017. – №2. – С. 31–36.
4. Кіт Г.Г. Українська народна педагогіка : курс лекцій / Г.Г. Кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
5. Коршунова Т. Л. Диференційований підхід до типів проектування / Т.Л. Коршунова // Дошкільне виховання. – 2016. - № 12. – С. 17-19.
6. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.
7. Присяжнюк Л.А. Подготовка будущих учителей начальных классов к использованию проектной технологии в эколого-природоведческом образовании младших школьников / Л.А.Присяжнюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога : сб. науч. статей / Мозырский государственный педагогический университет имени И.П.Шамякина. – Мозырь, 2015.– С. 156-159.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О.Гудима, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

RESEARCH ACTIVITY IN FORMING YOUNGER SCHOOLCHILDREN`S NATURAL CONCEPTS

O.Gudyma*, master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушується проблема формування природничих уявлень дітей молодшого шкільного віку засобами дослідницької діяльності. Особлива увага звертається на необхідності дотримання етапної методики формування природничих уявлень. Дослідницька діяльність визнана актуальною у процесі формування природничих уявлень молодших школярів.*

Ключові слова: *природничі уявлення, форми знань, методика формування природничих уявлень, дослідницька діяльність, молодші школярі.*

Abstract. *The article raises the problem of the forming younger schoolchildren`s natural concepts through research activities. Particular attention is paid to the need to observe the stages of the methodology of the forming natural concepts. Research activity is recognized as actual in the process of forming younger schoolchildren`s natural concepts.*

Key words: *natural concepts, forms of knowledge, methods of forming natural concepts, research activity, younger schoolchildren.*

Сучасний період розвитку національної школи характеризується глибокими і різнобічними пошуками шляхів удосконалення початкової освіти. Пріоритетними напрямами її реформування є досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних предметів, у тому числі природознавства, яке включає систему інтегрованих знань з різних природничих наук про об'єкти і явища живої і неживої природи та взаємозв'язки і залежності між ними і на доступному рівні відображає цілісну науково-природничу картину світу і місце в ній людини. Аналіз шкільної практики засвідчує наявність суперечностей між завданнями щодо формування у молодших школярів природничих знань, які передбачені у новітніх нормативних документах, та недостатнім рівнем їх вирішення. Зокрема набуває особливої значущості проблема формування природничих понять. Учні часто засвоюють визначення поняття без розуміння його сутності, оперують термінами без усвідомлення наявних істотних ознак, відчувають труднощі у класифікації і систематизації понять. Зняття цих суперечностей передбачає здійснення спеціально організованого процесу формування понять та цілеспрямованої системи роботи, що дозволить поєднати процеси навчання і розвитку учнів.

Проблема формування понять привертала увагу багатьох видатних представників педагогічної науки: О. Герда, Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського, В.Сухомлинського, К. Ягодовського та ін. Вона була спеціальним предметом дослідження М. Бабія, Васильєва, Г. Ковальової, Л. Кудояр, А. Усової та інших учених. Значний інтерес становлять результати наукових досліджень про визначальні фактори формування в учнів понять, а саме: способи поєднання слова вчителя і наочності (Л. Занков, Г. Костюк); місце аналізу і синтезу в процесі формування понять (Д. Богоявленський, Н. Менчинська); роль порівняння, абстрагування та узагальнення (С. Бондар, П. Гальперін, Д. Ельконін, Т.Кагальняк, В. Онищук, В. Паламарчук, О. Савченко, Т. Талізіна); важливість усвідомлення істотних і неістотних ознак, що варіюють (Є. Кабанова-Меллєр) тощо.

У теорії навчання відомі напрями, які концентрують і збагачують прогресивний досвід учених щодо формування наукових понять в учнів початкових класів: теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Т. Талізіна); теорія формування понять шляхом виявлення співвідношення словесно-понятійної, образної і практично-дійової мислительної діяльності (М.Шардаков); теорія змістового узагальнення (В. Давидов, Д.Ельконін); теорія навчання школярів на підвищеному рівні складності (Л. Занков); теорія розвивального навчання (І. Якиманська); концепція формування і розвитку загально-навчальних умінь і навичок (В. Паламарчук, О. Савченко).

Проблема формування та розвитку понять, як в теорії методики викладання, так і в практиці навчання – одна з найбільш актуальних та складних. Учені вказують на важливе значення в процесі формування природничих уявлень у молодших школярів чуттєво-образного сприймання (накопичення фонду уявлень і емпіричних понять), теоретичного мислення, використання притаманних природознавству методів, форм і засобів навчання, індивідуальної творчої діяльності, системності, емоційності тощо.

Проаналізовані нами результати досліджень дошкільної психології (Л. Венгер. О.Запорожець, Коробко, В. Мухіна, М. Поддяков, О. Проскура та ін.) вказують на здатність дітей уже цього віку виділяти зовнішні ознаки предметів і явищ, групувати їх. Психологічні дослідження вікових особливостей молодших школярів, структури і динаміки їх розумового

розвитку (Л. Виготський, В. Давидов, Г. Костюк, В. Крутецький, В. Рєпкін, О. Скрипченко та ін.), а також творчі знахідки педагогів переконливо доводять можливості дітей молодшого шкільного віку виявляти подібні і відмінні ознаки предметів і явищ природи, виділяти істотні, узагальнювати їх, формулювати визначення поняття.

Пізнання навколишнього світу починається з відчуття, на базі яких виникає сприйняття. Сприйняття відображають предмет як ціле з усіма його властивостями, а відчуття – тільки окремі властивості або ознаки предметів і явищ. Так, пізнаючи за допомогою різних органів чуття той чи інший об'єкт навколишнього світу, учні відчувають його окремі властивості - форму, розміри, колір, запах та інші. У процесі сприймання беруть участь увага, спостережливість, пам'ять, мислення, об'єднуючи всі властивості об'єкта в цілісний образ [0]. На основі відчуттів і сприймання як результат усвідомлення, запам'ятовування і відтворення в пам'яті людини виникають уявлення.

Уявлення - це чуттєво-наочний, узагальнений образ, в якому відображені зовнішні ознаки, властивості, зв'язки раніше сприйнятого об'єкта чи групи об'єктів. Уявлення створюються в пам'яті людини головним чином на основі безпосереднього сприймання нею предметів і явищ навколишньої дійсності. Як стверджують вчені, уявлення - це не тільки образи предметів, які ми сприймаємо. Можна мати уявлення і про такі предмети, яких ми ніколи не бачили. Вони утворюються на основі осмислення ряду уявлень про навколишні предмети або явища [0; 3; 4 та ін.].

Дослідницька діяльність учня - синкретично єдина інтелектуальна та практична діяльність особистості, спрямована на пізнання ознак, якостей, властивостей об'єктів та явищ оточуючого світу природи [0]. Дослідницька діяльність є основою емпіричного пізнання людиною довкілля, джерелом знань та розвитку пізнавальних інтересів, виникає в період раннього дитинства і продовжується протягом усього життя особистості. У процесі дослідно-експериментальної діяльності в природі розвиваються такі риси як самостійність, толерантність, поміркованість та охайність, інтерес до самостійного здобуття знань, вміння взаємодіяти з оточуючим світом (природним і соціальним). Таким чином, у цікавій дієвій формі, розвиваються всі сфери життєдіяльності підростаючої особистості. Молодший шкільний вік характеризується педагогами й психологами як сенситивний період розвитку процесу сприймання. Саме тому великого значення набуває дослідницька діяльність молодших школярів в контексті пізнання оточуючого світу.

Вищезазначене дало підстави стверджувати, що ефективність процесу формування природничих уявлень у молодших школярів забезпечує сукупність таких дидактичних умов:

- мотиваційна і змістова підготовка до засвоєння природничого поняття;
- організація чуттєвого сприймання предметів і явищ природи;
- організація розумової діяльності, спрямованої на виділення істотних ознак поняття;
- узагальнення і словесне визначення суті уявлення, позначення його відповідним терміном.

У період шкільного дитинства при сприятливих умовах життя інтенсивно розвивається інтелектуальна й емоційно-вольова сфера дитини, закладаються основи правильного відношення до предметів й явищ навколишнього середовища. Важливий фактор впливу на дітей - систематична, цілеспрямована навчально-виховна робота, у якій особливе місце займає процес ознайомлення із природою. Ще О. Герд, розробляючи предмет природознавства для молодших класів школи, звертав увагу на встановлення зв'язків і взаємозв'язків природних явищ, на логіку побудови предмета. Зміст курсу природознавства, розроблений О. Гердом, став основою побудови сучасного предмета «Природознавство» в основу якого закладено емоційно-ціннісну, екологічну, практичну основу.

Список використаних джерел:

1. Байбара Т. Дослід у процесі навчання природознавства / Т.Байбара // Початкова школа. – 2000 (2001). – №12 (1).

2. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навчальний посібник / Т.М.Байбара.– К.: Веселка, 1998. – 334 с.

3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Психологические исследования / Л.И.Божович. – Москва : Просвещение, 1968. – 464 с.

4. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Гл. 3. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91

5. Грошовенко О.П. Особливості використання технології проблемного навчання в процесі засвоєння молодшими школярами курсу природознавства / О.П.Грошовенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. Праць. – Випуск 39/ Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін.- Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – с. 15-18.

6. Грошовенко О.П. Підготовка вчителя початкових класів до еколого-виховної роботи з молодшими школярами / О.П.Грошовенко // Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів: Збірник матеріалів ІІ Всеураїнської науково-практичної конференції. – Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2001.- С.337-342.

7. Кіт Г.Г. Пошуково-дослідницька діяльність як особлива освітня потреба інтелектуально обдарованих молодших школярів // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : Збірник тез доповідей / Редкол.: Б.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. - С. 169-171.

8. Організація дослідної роботи : методичні рекомендації та програми гуртків еколого-натуралістичного профілю в школі та позашкільних закладах / за ред. В.В.Вербицького. – К.: ІЗМН, 1996. – 112 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ІГОР У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Т.Зварич**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
***Науковий керівник: Л.В.Любчак,** кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING CREATIVE GAMES IN WORKING WITH YOUNGER SCHOOLCHILDREN

***T.Zvarych**, second-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація**. У статті обґрунтовано необхідність використання у роботі з молодшими школярами різних видів ігор. Особливе значення у розвитку творчих здібностей учнів посідають творчі ігри**.** Висвітлено теоретичні засади організації навчально-виховного процесу у школі першого ступеня засобами творчої гри.*

***Ключові слова**: ігрова діяльність, молодший шкільний вік, творчі ігри, творчі здібності.*

***Abstract.** The article discusses the theoretical principles of the using creative games in the educational in primary school. The issue of using various types of games for working with children in primary school is presented. The need for development of creative abilities of primary school pupils in creative games is substantiated.*

***Keywords:** game activity, primary school age, creative games, creative abilities.*

У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ, перевіряють свою силу і спритність, у них виникають бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще вона спрямована в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються чи закріплюються властивості, вміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші діти. За вмілого використання різних видів ігор у навчально-виховному процесі початкової школи гра може стати не замінимим помічником педагога.

А.С.Макаренко стверджував, що гра має важливе значення в житті дитини. Педагог був переконаний, якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому

виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі. Видатний педагог писав: «Є ще один важливий метод – гра… Треба зазначити, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає… В кожній гарній грі є насамперед робоче зусилля та зусилля думки… Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така ж велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі гарній, правильній…» [6, 367].

У грі формується ряд особливостей особистості дитини. Часто гру називають своєрідною школою підготовки дитини до праці. Гра – це школа спілкування дитини. Вона тільки здається легкою, а насправді потребує, щоб дитина, яка грається, віддавала грі максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. Гра постійно стає напруженою працею і через прикладенні дитиною зусилля веде до задоволення. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитина «добудовує» в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності, у захопленні не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

У грі найповніше проявляється індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей. Гра – це своєрідна творчість дітей. Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання і виховання як дошкільників, так і молодших школярів і навіть підлітків. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функція діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів молодшого шкільного віку, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість.

Дослідники підкреслюють можливість педагогічного керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з метою розвитку творчих здібностей особистості (Р.Жуковський, Є.Зворигіна, Д.Менджерицька, Я.Пономарьов та ін.). І хоча проблема креативності в грі отримала розвиток у психолого-педагогічних дослідженнях, вимагає подальшого вивчення питання про особливості педагогічного керівництва грою з метою розвитку творчості молодших школярів. На практичну важливість цього питання вказують багато авторів, констатуючи, що в умовах початкової школи гра або пускається «на самотік», або неприпустимо регламентується (Т.Маркова, Н. Михайленко та ін.).

Значення гри у формуванні особистості дитини досліджували відомі психологи та педагоги: Е.Аркін, Л.Артемова, К.Грос, Б.Ельконін, Ю.Косенко, Н.Кудикіна, Т.Маркова, П.Рудик, А.Усова та ін. Науковці переконані, що творчий потенціал гри може бути реалізований тільки за умови спрямування її дорослими. У дошкільному віці гра є нормою, через гру дорослий формує природу дитини, її пізнавальний, мовленнєвий, художньо-естетичний, фізичний розвиток і творчі здібності. У грі реалізується потреба пізнавати оточуючий світ і людські взаємини, а відтак міцніє бажання гратися в різноманітні ігри, зростає інтерес до гри як виду діяльності. Гра є не лише фактором настрою, емоцій дитини, а й важливим чинником розвитку головного мозку, серцево-судинної, нервової систем дитячого організму. Перебіг усіх життєво важливих фізіологічних і психічних процесів в організмі дитини пов'язаний із задоволенням потреб в активності, у нових враженнях, вияві здорових емоцій. І все це дитині забезпечує участь у грі [2; 9; 10]. У роботі з шестирічними першокласниками використання різних видів ігор має не менш важливе значення, а ніж у роботі зі старшими дошкільниками.

Сучасна педагогіка найчастіше послуговується такою класифікацією ігор:

- Творчі ігри. До них належать режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкторські, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування) тощо.
- Ігри за правилами. Цю групу утворюють рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані).

Окрему групу становлять народні ігри (забави, рухливі, дидактичні, обрядові) [8].

Отже, гра є природним способом розвитку дитини. Тільки у грі дитина радісно і легко розкриває свої творчі здібності, закріплює і засвоює нові навички і знання, розвиває моторику, спостережливість, фантазію, пам'ять, вчиться думати, аналізувати, долати труднощі, одночасно вбираючи в себе неоціненний досвід суспільства. Саме гра допоможе вчителю початкових класів розвинути творчу особистість.

Для дитячої творчості характерним є непередбачуваність, спонтанність. Творчі процеси найчастіше протікають на несвідому рівні, а свідомість фіксує лише їхній кінцевий результат. Причому не все, що дивує дитину, буде дивувати дорослого, оскільки світ дитини – своєрідний, непізнанний, індивідуальний – є таким, що не завжди піддається дорослому поясненню. Щоб сформувати творчі здібності у дітей молодшого шкільного віку, необхідно накопичити якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності. Пізніше дитина зацікавиться процесом творчості спочатку в тому виді діяльності, який їй сподобається найбільше, а потім – в усіх видах діяльності Сформувавши у дитини інтерес до будь-якого (або декількох) видів діяльності, педагогу вдається захопити вихованця процесом творчості [10].

Для формування творчих здібностей дітей педагогу, у першу чергу, потрібно дати їм знання про оточуючий світ в цілому. Як вже було сказано, ці знання діти отримують під час різних видів діяльності. І в такому випадку на допомогу вчителеві прийде дидактична гра, яка, безперечно, має навчальну мету. На нашу думку, вчитель може використовувати творчі ігри на різних етапах організації навчально-виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Однак, важливо знати, що ефективність використання творчих ігор зростає, якщо перед їх проведенням діти отримали потрібну інформацію про те, чи інше явище суспільного життя. Творчі ігри допомагають дитині брати на себе ролі (функції) дорослих. Творчий характер ігрової діяльності виявляється в тому, що дитина немов би перевтілюється у того, кого вона зображує, і, вірячи в правду гри, створює особливе ігрове життя, людей, тварин. Гра, як і казка, вчить дитину перейматися думками та почуттями зображуваних героїв, виходячи за коло повсякденних вражень у широкий світ людських прагнень і героїчних учинків.

Шляхом використання у роботі з дітьми молодшого шкільного віку різних видів творчих ігор вчителі мають закладати у поведінку дітей творчі начала, які в подальшому житті допоможуть їм пристосуватися до сучасних суспільних потреб. Творчими іграми їх називають тому, що діти самі визначають мету, зміст і правила гри, відображаючи здебільшого навколишнє життя, діяльність людини та відносини між людьми. Значна частина творчих ігор – це сюжетно-рольові ігри. Діти зображають людей, тварин, роботу лікаря, будівельника тощо. Усвідомлюючи, що гра – не справжнє життя, діти тим часом по-справжньому переживають свої ролі, відверто виявляють своє ставлення до життя, свої думки та почуття, сприймають гру як важливу справу. Насичена яскравими емоційними переживаннями, сюжетно-рольова гра залишає в свідомості дитини глибокий слід, який позначається на її ставленні до людей, їхньої праці, взагалі до життя. До сюжетно-рольових ігор належать також ігри з елементами праці та художньо-творчої діяльності.

Творча гра є школою моралі, але не моралі в уявленні, а моралі в дії, як зазначає Д.Ельконін. Моральні якості, сформовані в грі, впливають на поведінку дітей у повсякденному житті. Водночас моральні норми і правила, засвоєні в процесі спілкування дітей один з одним і з дорослими, набувають подальшого закріплення в грі. Моральне виховання в творчій грі обумовлюється її змістом, тобто відображенням у ній реальних подій, пов'язаних з нормами моралі. У процесі розгортання сюжету діти можуть засвоювати різні типи взаємин і деякі форми поведінки. Незважаючи на те, що сюжет може відображати позитивні явища навколишньої дійсності, моральна цінність деяких ігор виявляється вкрай низькою, якщо увага гравців сконцентрована лише на виконанні ігрових дій, і вони не виявляють інтересу до людських стосунків. Адже головне в грі – своєрідне моделювання соціальних взаємин між людьми.

В іграх діти відтворюють взаємини, пов'язані з роллю, з позиції власного досвіду, який може бути і негативним, або ж ухиляються від небажаних для себе дій чи виконують

їх, керуючись егоїстичними інтересами. Все це цілком можливо у творчій грі, оскільки вона є самостійною діяльністю, і дитина має право на власний розсуд втілювати свій ігровий задум. І в тому, і в іншому випадку потрібна допомога дорослого [3, 33].

Різновид творчої ігрової діяльності – театралізована діяльність. Вона пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва та відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів. Ключові поняття театралізованої діяльності: сюжет, сценарій, гра за сюжетом літературного твору, театралізація, казка-переказ. Л. Артемова поділяє театралізовані ігри залежно від їх виду та специфічного сюжетно-рольового змісту на дві основні групи: режисерські ігри та ігри-драматизації [1].

У режисерській грі дитина як режисер і водночас «голос за кадром» організовує театрально-ігрове поле, акторами і виконавцями в якому є ляльки. В іншому випадку акторами, сценаристами, режисерами виступають самі діти, які під час гри домовляються про те, хто яку роль виконуватиме, що робитиме. Ігри-драматизації створюються за готовим сюжетом з літературного твору або театральної вистави. План гри та послідовність дій визначають заздалегідь. Така гра важча для дітей, ніж наслідування того, що вони бачать у житті, оскільки треба добре зрозуміти й відчути образи героїв, їхню поведінку, пам'ятати текст твору (послідовність розгортання дій, реплік персонажів). У цьому й полягає особливе значення ігор-драматизацій – вони допомагають дітям глибше зрозуміти ідею твору, відчути його художню цілісність, сприяють розвитку виразності мови і рухів.

Ще один вид творчих ігор – конструкторські ігри. Ці ігри спрямовують увагу дитини на різні види будівництва, сприяють набуттю конструкторських навичок організації та зближенню дітей, залученню їх до трудової діяльності. У конструкторських іграх яскраво проявляється інтерес дітей до властивостей предмета і бажання навчитися з ним працювати. Матеріалом для цих ігор можуть бути конструктори різних видів та розмірів, природний матеріал (пісок, глина, шишки тощо), з якого діти створюють різні речі за власним задумом або за завданням вихователя. Важливо, щоб педагог допомагав дітям здійснити перехід від безцільного нагромадження матеріалу до створення продуманої будівлі.

При всій різноманітності творчих ігор вони мають спільні риси: діти самі або за допомогою дорослого обирають тему гри, розвивають її сюжет, розподіляють між собою ролі, добирають потрібні іграшки. Усе це має відбуватися в умовах тактовного керівництва дорослого, спрямованого на активізацію ініціативи дітей, розвиток їхньої творчої фантазії. Театралізована діяльність дітей молодшого шкільного віку не менш важлива для формування творчих здібностей учнів. Переконані, що у творчому розвитку молодших школярів необхідно широко практикувати інсценізацію різних видів казок.

Творча діяльність захоплює дітей, дає здатність «увійти» в уявні обставини, в умовні ситуації. Діти щиро переживають подію, яка відбувається з ними у процесі ігрової діяльності. Специфіка впливу гри на розвиток творчих здібностей дітей унікальна, оскільки через гру можна розвивати образотворчі, музичні, художньо-мовленнєві та інші здібності учнів, які може спрямувати дорослий в русло виховання особистості, організовуючи спільну діяльність дітей.

Гра для дитини молодшого шкільного віку, як і для дітей дошкільного віку виконує різноманітні функції, серед яких: соціалізація, навчання спілкуванню, виховання, відпочинок, задоволення, компенсація. У грі започатковується формування навичок управління дитиною власною поведінкою. Вона не здійснює ту діяльність, яка звична для дорослого, але відчуває під час гри приємні відчуття людини, яка може володіти ситуацією. Дитина нездатна здійснювати те, що робить дорослий, але у грі вона схожа на нього у світі, відмінному від дійсності, але у світі, який може реалізувати ті емоції, які поки що не можна відчути в реальності через незрілість фізичну і психологічну, відсутність умінь, навичок та знань.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Вчися граючись / Л.В.Артемова . – К. : Томіріс, 1990. – 170 с

2. Барташнікова І.А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-7 років / І.А.Барташникова, О.О.Барташнікова. – Тернопіль : Богдан, 1998. – 83 с.

3. Власова О.І. Педагогічна психологія / О.І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 237 с.
4. Кульчицкая Е.И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицька, В.А. Маляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – 316 с.
5. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопроси психологи. – 1989. – №6. – с. 29-33.
6. Макаренко А.С. Гра : творчи в 7 т. / А.С.Макаренко. – К., 1954. – Т.4. – С. 367.
7. Николаева Е.Н. Психологія дитячої творчості / Е.Н.Николаева. – СПб. : Речь, 2006. – 220 с.
8. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / за ред. Г.С.Тарасенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 320 с.
9. Пахальчук Н.А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А. Пахальчук // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. нау.-прак. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брес. го. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
10. Суржанська В.А. Творчі завдання в роботі з дітьми дошкільного віку / В.А.Суржанська. – К. : Знання, 2003. – 34 с.
11. Театр для малюків (початкова школа) / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 125 с.
12. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с.

РОЛЬ ДИТЯЧОЇ КНИГИ У ФОРМУВАННІ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

К.Здихальська, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ROLE OF THE CHILDREN'S BOOK IN THE FORMING ECOLOGICAL CULTURE FOUNDATIONS FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN

K.Zdyhal's'ka., *third-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті на основі досліджень читання дітей та психолого-педагогічних характеристик молодших школярів запропоновано систему роботи з їх екологічного виховання, окреслено орієнтовне коло необхідних книжкових видань. Висвітлюються проблеми використання дитячої літератури у формуванні екологічної культури учнів та намічено шляхи їх усунення.*
Ключові слова: *дитяча книга, екологічна культура, молодший школяр, екологічне виховання.*

Abstract. *This article proposes a system of younger schoolchildren`s environmental education, outlines the approximate range of essential book publications based on children`s reading research and psychologycal and pedagogical characteristics of younger schoolchildren.The problems of using children's literature in the forming the ecological culture of pupils are described and ways of their elimination are outlined.*
Keywords: *children's book, ecological culture, younger schoolchildren, environmental upbringing.*

У сучасних умовах трансформації суспільного устрою і розвитку національної системи освіти в Україні підвищуються вимоги до екологічної культури дітей і молоді: формування в них екологічної свідомості, планетарного світогляду, почуття відповідальності за стан навколишнього середовища, активної життєвої позиції, оскільки проблеми дбайливого ставлення до природи, охорони навколишнього середовища, поліпшення екологічної ситуації є досить актуальними для України і всієї планети.

Із скарбів народної педагогіки черпали безцінний досвід екологічного виховання дітей видатні діячі – Г. Сковорода, Т. Шевченко, О. Духнович, І. Франко і багато інших. З давніх часів звертали свою увагу на значення природи у вихованні дитини Г. Песталоцці, Ф.

Дістерверг та інші вчені. Багато слушних порад стосовно екологічного виховання знаходимо у В. Сухомлинського. Великий педагог К. Ушинський неодноразово підкреслював важливість впливу природи на виховання дитини. А. Макаренко створив на практиці та теоретично осмислив методику екологічного виховання.

Питання екологічного виховання засобами бібліотечної роботи розглядаються бібліотекознавцями в Україні, виходячи з особистого морального ставлення до вказаної проблеми. Зокрема, цьому присвячено публікації Н. Базяк, Л. Дьоміної, О.Покровської та ін.

У наш час проблема використання дитячої літератури у формуванні основ екологічної культури учнів молошого шкільного віку загострилася. Дослідження показало, що у освітянській практиці та науковій літературі недостатньо зверталося уваги на педагогічний аспект цього питання. На сьогодні не вистачає конкретних рекомендацій, розробок, методик щодо використання творів для дітей в процесі морального виховання учнів початкової школи.

Головною метою цієї роботи є підвищення рівня ефективності процесу екологічного виховання молодших школярів шляхом визначення раціональних методів та прийомів роботи із дитячою книгою.

Екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури. У процесі екологічного виховання молодших школярів важливо вибудувати систему успішного функціонування усіх компонентів освітньої системи, залежної від цілей, завдань, змісту, форм і методів цієї системи, тобто забезпечити необхідні педагогічні умови ефективного процесу екологічного виховання учнів [2, 284].

Такими педагогічними умовами, як показує аналіз теоретичного матеріалу, є:

• забезпечення успішності учіння молодших школярів;

• поєднання учіння з різноманітною позакласною діяльністю молодших школярів;

• формування у молодших школярів екологічних уявлень і первинних понять в пізнавальній діяльності;

• індивідуальний і диференційований підхід до молодших школярів;

• використання ігрової діяльності в екологічному вихованні молодших школярів;

• вибір оптимальних форм, методів і прийомів екологічного виховання [1, 171].

Екологічна культура – це складова частина світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства.

Екологічна культура молодшого школяра охоплює:

• знання про взаємозв’язки в природі та усвідомлення людини як її частини;

• розуміння необхідності берегти навколишнє середовище;

• уміння і навички позитивного впливу на природу;

• розуміння естетичної цінності природи;

• негативне ставлення до осіб, що завдають шкоди природному середовищу [4, 24].

Основи екологічної культури (екологічного мислення, екологічної етики та моралі) закладаються у дитини з раннього віку в сім’ї, дитячому садку, школі, а також у процесі інформаційно-бібліотечного обслуговування в мережі бібліотек для дітей України. Дитяча література – це особливий світ, який юний читач пізнає розумом і серцем. Сприйняття нового дається дитині самою природою. Тут бере свій початок розвиток допитливості [5, 38].

Сьогодні весь світ занепокоєний тенденцією до зниження рівня дитячого читання. Причини, через які діти не читають, усім відомі: надмірне захоплення телевізором, відео, комп’ютером; недостатня кількість цікавих книг, перевага «ділового» читання над читанням «для душі»; нестача вільного часу, відсутність зацікавленості батьків у читанні дитини або неможливість купити книгу через високі ціни; низька матеріально-технічна база бібліотек, нестабільне комплектування їхніх фондів.

Дитяча книга екологічного спрямування дозволить школяреві зробити безліч дивних відкриттів, підкаже батькам, як зробити так, щоб природа стала невід’ємною частиною життя їхньої дитини, а спілкування з природою приносило не тільки задоволення, а й потребу зберігати її, прийти на допомогу зеленому другу, «братам нашим меншим» – тваринам.

Важливу роль у формуванні екологічної свідомості дітей молодшого шкільного віку відіграє художнє слово. Тому вчитель у процесі навчальної діяльності повинен широко використовувати художню літературу (вірші, казки, оповідання) та український народний фольклор (прислів'я, приказки, повір'я, прикмети, легенди) [7, 16].

На сучасному етапі створюється велика кількість цікавих та захоплюючих книг на екологічну тематику для дітей. Зокрема такі:

«Екокнига. Зберегти ліс» Г. Булгакової – переможець Всеукраїнського рейтингу «Книжка року 2017» з визначення «Лідер літа». «Екокнига» – це справжній посібник із порятунку планети. З нею школярі навчаться оберігати ліси, дбати про тварин і рослини, економити ресурси. Щоб виконати завдання, треба пройти справжній квест: зібрати дані про ліс, розвинути суперздібності та ознайомитися з екопам'ятками. Після успішного виконання завдань юний дослідник стане найкращим екогероєм в історії.

«Величезний ліс» Г. Берковича – чарівна книжка про те, як Величезний Ліс і Велике Озеро завели собі мешканців. А вони почали потрапляти в усілякі казкові й не дуже історії. Дітлахи не зможуть відірватися від цікавих казок і веселих віршів, ілюстрованих яскравими добрими малюнками.

«Лісовеня сова» Л. Денисенко – одного разу крихітне лісовеня несподівано опиняється в незнайомому місці поруч із невідомими істотами. Воно чимало дізнається про відмінності між лісом та світом людей, знаходить нових друзів і отримує нове ім'я. Оповідання для читачів, які люблять природу та фантастичні історії.

Отже, входження школяра в книжковий всесвіт відбувається в першу чергу за допомогою спеціально створеної літератури. Саме дитяча література живить розум і уяву дитини, спонукаючи до роздумів, відкриваючи їй нові світи, образи й моделі поведінки, будучи потужним засобом формування основ екологічної культури особистості.

Для підвищення ефективності впливу дитячої книги на процес екологічного виховання школярів пропонуємо дотримуватись таких порад:

- використання книги у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань екологічного виховання;
- використання наочності у процесі роботи із книгою (спостереження за об'єктами та явищами природи, розглядання ілюстрацій тощо).

Список використаних джерел:

1. Войтович А. Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / А. Ю. Войтович ; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич, 2016. – 271 с.
2. Грошовенко О.П. Формування екогуманістичної позиції молодшого школяра в умовах шкільного навчання / О.П.Грошовенко // Молодий вчений. – 2018. – № 53 (січень). – С.283 – 287.
3. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі І ступеня / О.П.Грошовенко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. П.Ю.Саух, відп. ред. Н.А.Сейко].- Житомир : Вид-во Євенок О.О., 2017.- Вип. 2 (88).- С.96-100.
4. Ільєнко В. Екологічна культура через внутрішній світ людини / В. Ільєнко // Дитячий садок. – 2011. – № 9. – С. 8-9.
5. Крамар Л. Екологічне виховання в початковій школі / Л. Крамар // Початкова школа. – 2014. – № 2. – С. 23-26.
6. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
7. Микало О. В. Роль книги в житті людини / О. В. Микало // Шкільна бібліотека. – 2014. – № 11. – С. 38-39.
8. Озерна Н. М. Виховна спрямованість літератури для дітей в історії розвитку дошкільного виховання (друга половина XIX-середина XX століття) : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. М. Озерна ; Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2015. – 20 с.
9. Романченко І. Роль книги у вихованні екологічної культури у дітей раннього віку / І. Романченко // Бібліотечна планета. – 2005. – № 1. – С. 29-31.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЛЬОРОТЕРАПІЇ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ

В.Зіневич, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: Н.О.Пахальчук, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING COLOR THERAPY ELEMENTS IN PHYSICAL AND HEALTH ACTIVITY WITH CHILDREN

V.Zinevych, *forth-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В статті представлені форми фізичного виховання в закладі дошкільної освіти. Автор наводить приклади рухливих ігор з дошкільниками.*
Ключові слова: *діти дошкільного віку, фізичне виховання, ігри.*

Abstract. *The article presents the forms of physical education at the kindergarten. The author gives examples of action-oriented games with preschool children.*
Keywords: *preschool children, physical education, games.*

На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється проблемі збереження здоров'я дітей, адже все більш помітною стає тенденція до його погіршення [3; 5; 6-7 та ін.]. Це пов'язано із станом екології, розвитком науки і техніки, внаслідок чого діти не встигають опановувати все нову і нову інформацію, що призводить до зростання розумового навантаження, яке негативно позначається на стані здоров'я. Тому в умовах закладу дошкільної освіти вихователі можуть впроваджувати різні оздоровчі технології.

Розглядаючи фізкультурно-оздоровчу діяльність дітей дошкільного віку, дослідники виділяють такі форми роботи: навчальна робота, фізкультурно-оздоровчі заходи, активний відпочинок, самостійна рухова діяльність (табл. 1) [1, 8-9].

Таблиця 1

Форми фізкультурно–оздоровчої діяльності дітей дошкільного віку

Навчальна робота \ тип заняття	Фізкультурно–оздоровчі заходи	Активний відпочинок	Самостійна рухова діяльність
1.Навчально–тренувальні заняття. 2.Рухливо–творчі заняття. 3.Інтегровані заняття тощо.	1. Оздоровчий біг. 2. Оздоровча гімнастика. 3. Точковий масаж. 4. Фізкультхвилинки. 5. Рухливі, спортивні ігри і вправи. 6.Загартовувальні процедури з фізичними вправами тощо.	1.Фізкультурне дозвілля. 2.Спортивні свята. 3.День Здоров'я. 4.Туристичний похід тощо.	1.Фізичні вправи. 2.Рухливі ігри. 3.Спортивні ігри і вправи тощо.

На думку Е.Вільчковського, фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня є обов'язковими і необхідними для дітей дошкільного віку. Вони мають на меті сприяти зміцненню здоров'я, підвищенню розумової працездатності дітей, активізації рухового режиму у закладі дошкільної освіти [2, 293]. Дослідники слушно підкреслюють, що використання естетотерапії у фізкультурно-оздоровчій діяльності дошкільників позитивно впливає на підвищення зацікавленістю дітей руховою діяльністю; знімає психологічне напруження після естафет, спортивних ігор, де застосовується змагальний метод тощо [52, 38–40].

З дітьми можна використовувати різні елементи естетотерапії. Так, умовно можна виділити три рівні використання кольоротерапії:

- організаційні можливості кольору (система освітлення та оформлення інтер'єрів приміщень закладу дошкільної освіти, зокрема, спортивної зали, ігрового майданчика тощо);
- педагогічні можливості кольору (навчання, розвиток, виховання);
- реабілітаційні можливості кольору (оздоровлення, лікування, психологічний колорит) [5, 6].

Фахівці рекомендують використовувати кольори по-різному, тобто візуалізувати їх, «вдихати», «одягати» їх. Можна застосовувати «кольоровий пляж», експериментувати, грати з кольором (розфарбувати себе вигаданим пензлем) тощо [5]. Такі вправи можна використовувати в заключній частині фізкультурного заняття. Наведемо приклади ігор, в яких використовується круглий килим-парашут (з тканини для підкладки чи намету, атласу тощо), у якому є по 2 сектори кожного кольору веселки, до всіх секторів прикріплені ручки, за які діти триматимуться під час ігор за О.Космодем'янською [4, 28-29].

1. Гойдалка. Сидячи на підлозі, діти беруться за край килимка руками. За вказівкою вихователя діти по черзі тягнуть до себе холодні або теплі кольори. Утворюється «гойдалка».

2. У ставку. Сидячи на підлозі, діти затискають край килимка під підборіддям, а ноги витягують перед собою. Вони – «риби». Усі гравці одночасно повторюють уголос назву кольору, за який тримаються. Один гравець (щука) ховається під килимок і втягує за ноги по черзі всіх гравців – «ловить риб». «Впіймані риби» замовкають, ховаються під килимок. Гамір поступово стихає. Гра закінчується, коли під килимком опиняться всі діти.

3. Музична карусель. Діти стають біля секторів свого кольору і беруться правою рукою за ручку (петлю) килимка, ліву руку відводять убік. Під музику починають бігти у напрямку за годинниковою стрілкою. Коли музика замовкає, діти розвертаються, беруться за ручку лівою рукою і біжать у протилежному напрямку тощо.

4. Вправа на завершення. На завершення після кількох рухливих ігор можна запропонувати дітям взяти килимок за край двома руками і послухати, як стукають їхні серця. Стоячи навколо килимка, діти роблять крок уперед і назад у ритмі серця: «стук-стук, стук-стук». Потім повільно опускають килимок на підлогу, сідають на нього, заспокоюються, дякують килимку за його чари.

Як інноваційна здоров'язбережувальна технологія кольоротерапія сприяє виявленню, корекції психофізіологічних розладів та запобіганню їм. Результативним є поєднання її елементів з активною руховою діяльністю дошкільників.

Список використаних джерел:

1. Асташина М.П. Современные подходы к физкультурно–оздоровительной деятельности дошкольников : учебно–методическое пособие / М.П. Асташина. – Омск : Изд–во СибГУФК, 2007. – 68 с.
2. Вільчковський Е.С. Фізичне виховання дітей у дошкільному закладі : підручник / Е.С. Вільчковський, О.І. Курок. – К. : РВВ ГДПУ, 2001. – 428 с.
3. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / О.А.Голюк, Н.О.Пахальчук // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт : в 2 кн. К 1 : монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса : КУПРИЕНКО СВ, 2017 – Гл. 3. – С. 67-91.
4. Космодем'янська О. Чарівний килимок-парашут: рухливі ігри з елементами кольоротерапії / О.Космодем'янська // Дошкільне виховання. – 2013. – №5. – С. 28-29.
5. Овчарук О.О. Оздоровчі технології в дошкільному навчальному закладі : методичний посібник / О.О.Овчарук. – Мурованні Кирилівці : Комунальна установа «Мурованокуриловецький районний методичний кабінет», 2011. – 30 с.
6. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання / Н. Пахальчук // Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи : зб. матеріалів пед. читань. – Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2015. – Вип. 10. – С. 8-11.
7. Пахальчук Н.А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А. Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. нау.-прак. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брес. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ І САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Н.Іванова, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.Ю. Родюк*, кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CONTENT CHARACTERISTICS OF METHODS OF ORGANIZED AND SELF-ACTIVITY IN WORK WITH CHILDREN OF PRIMARY AGE

N.Ivanova N.P., *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті висвітлено змістові характеристики організованої та самостійної діяльності дошкільників в процесі формування у них комунікативної компетентності. Проаналізовані види самостійної та організованої діяльності, встановлено їх значення у гармонійному та різнобічному розвитку дітей дошкільного віку.*

Ключові слова: *дошкільники, самостійна діяльність, організована діяльність, комунікативна компетентність.*

Abstract. *The article describes the content characteristics of organized and independent activities of preschool children in the process of forming their communicative competence. The types of independent and organized activities are analyzed, their significance has been established in the harmonious and versatile development of children of preschool age.*

Keywords*: preschoolers, independent activity, organized activity, communicative competence.*

Реформування системи освіти в Україні відбувається в умовах її інтеграції до Європейського співтовариства, що зумовлює пошук нових методів та форм навчання на усіх освітніх рівнях. Особливої актуальності це набуває в системі дошкільної освіти, адже саме в цей період закладаються основні засади гармонійного та різнобічного розвитку дитини.

Зміст освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі регламентується на державному рівні, а його основні положення визначається Базовим компонентом дошкільної освіти і реалізується відповідно до програм розвитку, навчання та виховання дітей, таких як: «Дитина», «Малятко», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки», «Зернятко», базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» тощо. В останній відведено чільне місце розробці та впровадженню методів організованої та самостійної діяльності дітей дошкільного віку, як важливій складовій активного та різнобічного розвитку дитини разом з дорослим у спеціально створеному розвивальному просторі.

Останнім часом зазначеній проблемі приділяється чимало уваги, зокрема: О.Л.Кононко [1], Т.І.Поніманська [5], І.М.Дичківська [5], Н.В.Гавриш [7], які теоретично розробляють та практично впроваджують методики організованої і самостійної діяльності дошкільників.

Організована діяльність, на думку Т.І.Поніманської, включає ті форми освітньої роботи, через які під безпосереднім керівництвом педагога, за його участі вихованці залучаються до різноманітних видів специфічної дитячої діяльності. До них відносять:

- гру (проведення дидактичних, рухливих, конструкторсько-будівельних ігор, драматизацій тощо);
- навчально-пізнавальну діяльність (заняття, гурткова, індивідуальна робота, спостереження та екскурсії у соціум і природу, пізнавально-розвивальні бесіди, дидактичні ігри, елементарні досліди й дитяче експериментування у повсякденному житті);
- трудову діяльність (індивідуальні й групові трудові доручення, чергування, колективна праця тощо);
- художня (образотворчі, музичні, літературні заняття, художня праця, розваги, свята, гуртки художньо-естетичного циклу, індивідуальна робота тощо);

- комунікативно-мовленнєву (спеціальні мовленнєві заняття, бесіди, розмови на особисті та спільні теми, створення й розв'язання певних ситуацій спілкування, індивідуальна робота в повсякденні, цілеспрямоване залучення дітей до спілкування під час усіх форм організації життєдіяльності);

- рухову (заняття з фізичної культури, плавання, музики, робота спортивних секцій та хореографічних гуртків, різні форми організації дитячої праці, рухливі ігри у повсякденному житті, фізкультурні свята, розваги, походи, ранкова і після денного сну гімнастики, фізкультурні хвилинки, паузи тощо) [5, 65].

Невід'ємною складовою повноцінного різнобічного розвитку дошкільника є організовані дорослими побутові процеси: вдягання – роздягання, умивання, прийом їжі, вкладання на сон, піднімання після сну тощо. Саме за рахунок такої діяльності дитина стає самостійною, ініціативнішою, відповідальнішою у різних побутових справах, хоча педагог безпосередньо скеровує, спрямовує її дії.

Будь-яка організована діяльність характеризується тим, що педагог заздалегідь продумує мету, час, місце, умови, хід проведення тієї чи іншої форми роботи, потрібний для цього матеріал, обладнання, її зв'язок з іншими формами організації життєдіяльності, а також передбачає можливі дії дітей, форми впливу на них та очікувані результати. Сучасні педагоги трактують організовану діяльність, яка ґрунтується на засадах партнерства, співробітництва педагога з колективом вихованців, загалом з групою та окремою дитиною, а також дітей між собою, враховуючи при цьому їхні вікові, індивідуальні можливостей та потреби розвитку [5; 3].

Організована діяльність є також основою для розгортання на належному змістовому та організаційному рівнях дитячої діяльності, сприяє розвитку важливих базових якостей особистості дитини – організованості, відповідальності, працелюбності, самовладанню, спостережливості, креативності. Сформовані в дошкільний період досвід участі в організованій діяльності – це запорука успішного входження старшого дошкільника у шкільне життя. Форми такої освітньої роботи в дошкільному закладі не повинні бути жорстко регламентовані у часі: їх можна поміняти місцями в розпорядку дня, перенести на інший день, скоротити чи відвести більше часу на їх проведення – залежно від конкретної ситуації: погодних умов, затримки із завершенням попередньої форми, настрою, інтересів та бажань дітей, непередбачених подій тощо [5, 150].

Важливо зазначити, що занадто велике теоретичне наповнення може знизити ефективність організованої діяльності дошкільників, тому варто приділяти рівноцінну увагу як розвивальним, виховним так і навчальним завданням. Колектив авторів, на чолі з О. І. Кононко вважають, що необхідно посилити значення освіти дітей старшого дошкільного віку як підготовчого етапу до організованої, системної загальної середньої освіти. Важливими при цьому є систематичне спілкування дітей з дорослими та між собою як умова успішного формування життєвої компетентності в усіх сферах та видах діяльності [1, 265].

На думку І. М. Дичківської та Н. В. Гавриш, самостійна або вільна діяльність – це специфічний спосіб організації життєдіяльності дітей, яка розгортається у час, вільний від організованих форм освітньої роботи (в ранкові та вечірні години, на прогулянках, в інші моменти дозвілля), як правило, з ініціативи та за бажанням самих малюків [7].

У діяльності такого типу вони самостійно визначають цілі, завдання, засоби і план втілення свого задуму, проявляють здатність до самоконтролю, самоаналізу та самооцінки виконання. Необхідність самостійної вільної діяльності зумовлюється природною потребою дошкільника в особистісному просторі, у можливості використовувати вільний час на власний розсуд, залишившись без прямого контролю з боку дорослого.

Самостійна діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі може бути як індивідуальною, так і груповою (колективною), коли дитина сама реалізовує власний інтерес, задум в обраному виді діяльності або об'єднується з іншими дітьми за спільністю бажань, намірів, планів, уподобань та взаємними симпатіями.

Виділяють такі види самостійної дитячої діяльності: ігрова, пізнавальна, трудова, художня (образотворча, музична, музично-ритмічна, театралізована, художньо-мовленнєва), комунікативно-мовленнєва, рухова тощо. Самостійна діяльність дошкільнят нерідко буває синтетичною. Поєднання різних видів діяльності дає дітям можливість повніше реалізувати свій руховий, мовленнєвий, художній та інший досвід. Проявами змістовної самостійної діяльності високого рівня – є уміння дітей зайняти себе у вільний час різноманітними видами діяльності, мотивувати свою діяльність, підготувати потрібне для його реалізації приладдя, іграшки, матеріали, об'єднатися з товаришами для спільного виконання наміченого, домовитися про розподіл обов'язків чи ролей, довести задумане до кінця, адекватно оцінити здобутий результат [7, 365].

Спільна робота вихователя і дитини у дошкільному навчальному закладі має раціонально поєднувати у собі організовану, ініційовану дорослим та самостійну, вільну діяльність дошкільників. Лише таке виважене, обґрунтоване поєднання різних видів організованої і самостійної діяльності спроможне забезпечити ефективне формування у дошкільників комунікативної компетентності. Значення таких видів діяльності зростає у зв'язку з підготовкою дошкільника до переходу на новий соціальний щабель, до нової соціальної ролі школяра, учня, до шкільного навчання й шкільного життя.

Список використаних джерел:

1. Базова программа розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. – 3-є вид. випр. – К. : Світич, 2009. – 430 с.
2. Кіт Г. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: засадничо-процесуальний аспект // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / За ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Ю.Д., 2012. – С. 100-105.
3. Кіт Галина. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку – умова їх успішного розвитку // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 3-5 квітня 2013 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2013. – Вип. 2. – С. 157-161.
4. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Практикум : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, спеціальність «дошкільне виховання» / Поніманська Т. І., Дичківська І. М. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 352 с.
6. Присяжнюк Л. А. Організація колективної діяльності дітей старшого дошкільного віку на заняттях у дошкільному освітньому закладі // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту, педагогіки, психології і мистецтв (м. Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 3-4 квітня 2012 р.). – Вінниця : Корзун Д. Ю., 2012. – С. 129-132.
7. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навчально-методичний посібник / за ред. Н. В. Гавриш ; авторський колектив: Н. В. Гавриш, О. О. Лінник, Н. В. Губанова. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 496 с.

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АВТЕНТИЧНИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ У ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

М. Кісєльова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка (Україна)

THE METHODOLOGICAL POTENTIAL OF AUTHENTIC CARTOONS IN THE FORMATION OF ENGLISH LEXICAL COMPETENCE STUDENTS

M.Kisielova

Sumy State Makarenko Teacher Training University (Ukraine)

Анотація. *Стаття сфокусована на методичному потенціалі автентичних мультиплікаційних фільмів. Особливість англомовної лексичної компетентності взята до уваги.*

Ключові слова: *автентичний матеріал, автентична відеограма, автентичний мультфільм, лексична компетентність.*

Abstract. *The article focuses on the methodological potential of authentic cartoons. The peculiar features of the English lexical competence are taken into consideration.*

Keywords: *authentic material, authentic cartoon, authentic videogram, lexical competence.*

The communicative approach in language teaching and the authenticity of communication in the language classroom determine the use of wide range of motivating teaching techniques. The high-efficiency teaching vocabulary technique is the use of ***authentic videophonogrammes*** aimed at using authentic videos (films and their fragments, TV programmes, vediorecords, etc.) as a tool of stimulating simultaneous visual and auditory perception of speech material [4, 37]. A lot of scientific research was devoted to this problem (E.Asimov, O.Blyznuk, T.Bahrani, M.Denan, J.Harmer, L.Kotnuk, M.Michael, H.Podosynnikova, S.Pashchuk, AYahnuk etc.), with only a few being devoted to ***authentic cartoons*** as a teaching material.

The use of ***authentic cartoons*** – authentic videotapes that are made from a series of drawings, computer graphics, or photographs of inanimate objects and that simulates movement by slight progressive changes in each frame – is a promising and relatively teaching technique [3]. It is reasonable to use authentic cartoons in teaching vocabulary and forming the English formation ***lexical competence*** of elementary school students which is the ability to properly thoughts expression and speech of other speakers understanding, based on dynamic interaction of appropriate skills, knowledge and consciousness [5, 92-94]. The potential of authentic cartoons in the lexical competence formation is closely connected with the stimulation of attention span, empathy, insights into the relation between the language and communication, stirring and directing interest, a desire to receive new information and better comprehension and memorization of study material.

Authentic cartoons and their fragments can be used at all stages of lexical skills formation. They are effective at *the acquisition of new lexical items stage* because of their capability of grabbing students' attention, demonstrating of vocabulary in the communicative context and creating friendly and relaxed atmosphere [2, 69]. The use of authentic cartoons at *the automatizaton of lexical subskills stage* is aimed at stimulation of using new lexical items in real life situations and speaking motivation. *The perfection of lexical subskills stage* is connected with inspiring desire and interest in receiving information from non-standard sources and stimulating students' independent work [1].

To sum up, using authentic cartoons corresponds to the requirements of personality-oriented and communicative approaches in foreign language teaching. Authentic cartoons and their fragments are the effective tools of English lexical competence formation and are effective at all stages of lexical subskills formation.

Literature

1. Bahrani T. Audiovisual news, cartoons, and films as sources of authentic language input and language proficiency enhancement [Electronic resource] / T. Bahrani, T. S. Sim // Turkish Online Journal of Educational Technology. – 2012.– №11. – P. 56-64. – Access mode: http://www. tojet.net/articles/v11i4/1145.pdf

2. Danan M. Captioning and subtitling: Undervalued language learning strategies/ M. Danan // Meta. – 2014. – № 49(1) – P. 67-77.

3. Webster's Dictionary of English Usage [Electronic resource] // Edward Gilman. – 1989. – Access Mode : http://jhqedu.com:1042/upload/books/Book1012/20140320054342915.pdf

4. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: Икар, 2009. – 448 с.

5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів / [Бігич О. Б., Бражник Н. О., Гапонова С. В. та ін.] : за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт,1999. – 320 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

А.Коваленко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.Ю.Теплова, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMING THE EMOTIONAL CULTURE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

A.Kovalenko, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Автор статті досліджує педагогічні умови формування емоційної культури молодших школярів у їх музичній позашкільній діяльності. У статті виокремлюються специфічні педагогічні завдання вчителя, якими визначаються доцільні педагогічні умови процесу формування емоційної культури учнів.*
Ключові слова: *педагогічні умови, емоційна культура школяра, музична діяльність.*

Abstract. *The article deals with the pedagogical conditions of the forming the emotional culture of younger schoolchildren in their musical afterschool activity. The specific pedagogical teacher`s tasks used to determine the adequate pedagogical conditions of the process of the forming the pupils` emotional culture are distinguished in the article.*
Keywords: *pedagogical conditions, pupil`s emotional culture, musical activity.*

На сучасному етапі розбудови національної освіти більше уваги приділяється питанням творчого розвитку дітей, де головним завданням виступає розвиток їх творчих здібностей засобами мистецтва, зокрема музичного.

Провідною ідеєю роботи вчителя музичного мистецтва є невід`ємність музичних знань від процесу музично-творчої діяльності школярів. Саме тому дослідження емоційної культури молодших школярів в процесі їх музично-творчої діяльності та шляхи її формування є надзвичайно актуальним завданням педагога на сучасному етапі розбудови національної освіти.

Проблема формування емоційної культури молодших школярів знайшла своє теоретичне обґрунтування в роботах філософів та культурологів – Аристотеля, Платона, Б. Спінози, І.Канта, Л.Фейербаха. Психологічні аспекти культури почуттів і емоцій знайшли своє відображення в працях Б.Ананьєва, Л.Божович, В.Вілюнаса, Л.Виготського, Б. Додонова, Я.Рейковського, Б.Теплова, П.Якобсона та ін. Б.Теплов був упевнений у тому, що музичне переживання за своєю сутністю є емоційним переживанням, що в музиці емоції є вираженням думок, тому саме в музичній творчості емоції і розум гармонізуються. Він розглядав твори мистецтва як ідеальні продукти людської діяльності, які пов'язані з пізнанням світу в почуттєвих образах.

У педагогічному аспекті культура почуттів та її питання цікавили зарубіжних педагогів І.Гербарта, Я.Коменського, Д.Локка, Ж.-Ж.Руссо, вітчизняних педагогів і діячів культури Г.Ващенка, О.Духновича, Я.Козельського, Г.Сковороду, В.Сухомлинського, К.Ушинського. У дослідженнях Т.Антоненко, В.Бачиніна, Н.Крилової, В.Толстих, П. Якобсона, Л.Коваль та ін. зосереджено увагу на пошук засобів, шляхів формування культури емоцій у дітей різного вікового періоду.

Одним із шляхів формування емоційної культури в процесі музично-творчої діяльності учнів ми вважаємо творчу музичну діяльність, яка має пронизувати усі види музичної діяльності школярів та є якісним показником творчого самовираження. У виконавській діяльності інтенсивно розвиваються музичні творчі здібності учнів, розширюються можливості активного сприймання музики.

Мета статті – дослідити педагогічні умови формування емоційної культури молодших

школярів в процесі їх позашкільної музично-творчої діяльності.

Одним із перших, хто почав займатися проблемами емоційного виховання учнів, був В.Сухомлинський. Говорячи про гармонію у вихованні особистості, він відмічає необхідність єдності емоційного й інтелектуального, емоційного й естетичного, емоційного й морального. Емоційна культура, естетичні смаки та громадські якості не можуть, за його переконанням, формуватися на ґрунті емоційної бідності; емоційне безкультур'я у ставленні до людей породжує егоїзм. Видатний педагог був упевнений, що школа стане «майстернею гуманності», якщо буде вчити своїх вихованців відчувати відтінки думок і почуттів людей, їх емоційні стани [9, 17].

Основною метою мистецької підготовки учнів є формування мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду, а також здатності до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження освітньої галузі. Спираючись на основи мистецької підготовки молодших школярів, майбутньому вчителю необхідно розв`язати низку педагогічних завдань. Серед них пріоритетними ми виділяємо наступні:

- оволодіння системою вмінь і навичок у галузі мистецтва, формування світогляду, креативних і комунікативних якостей;
- формування вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їх національну своєрідність;
- збагачення духовного світу учнів у результаті вивчення творів мистецтва;
- виховання ціннісного ставлення до дійсності і творів мистецтва, розвиток емоційно-культурної сфери учнів.

Зміст освітньої галузі передбачає цілісний художньо-естетичний розвиток особистості учня шляхом опанування різних видів мистецтва і координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів полікультурного і поліхудожнього образу світу. Змістовими лініями освітньої галузі є музична, образотворча, культурологічна.

В початковій школі зміст освітньої галузі спрямований на розширення у процесі опанування творів мистецтва і художньо-практичної діяльності набутих у початковій школі ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей.

Завдання вчителя в процесі виховного впливу на учнів полягають у методичній роботі з ними, метою якої є розвиток духовної, емоційно-культурної, освічено-розвиненої особистості школяра. Засобом для реалізації таких завдань є, організація відповідних педагогічних умов на уроках і в позаурочний час, організація емоційно-культурного розвитку молодших школярів відбувається у їх позашкільній музичній діяльності, а також особистий приклад учителя [10, 112].

Виховання в учнів емоційної культури буде ефективним лише за умов належної організації цього процесу. Педагогічні умови процесу формування емоційної культури учнів передбачають створення педагогічних ситуацій на уроках музики, завдяки яким резерви дитячої психіки можуть розвинутися до рівня повноцінного естетичного становлення учня.

Однією з умов може стати загострення емоційної сприйнятливості школярів шляхом збагачення їх уявлень чуттєво-образною інформацією, використання музичних творів на уроках мови, читання і, навпаки, використання творів літератури на уроках музики.

Наступна педагогічна умова, як фактор особистісного розвитку учня, збагачення його емоційного та естетичного досвіду, має на меті створити сприятливу атмосферу для сприймання та інтерпретації творів музичного мистецтва, музично-практичної діяльності, а також формування ціннісних орієнтацій, потреби в творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Безперечним є факт, що емоції розвиваються і виховуються, і саме музичне мистецтво є найбільш ефективним у впливі на розвиток емоційної культури особистості. Важливою педагогічною умовою формування емоційної культури школярів є створення педагогічної основи для розвитку творчого мислення дитини за допомогою яскравих музичних образів. Педагоги мають можливість викликати у дітей емоційні реакції, адже діти в музично-театральній палітрі музичних образів відчувають і відображення своїх характерів.

Спостереження за вихованням емоційної культури школярів переконують, що

важливою педагогічною умовою у формуванні емоційної культури є емоційна здібність до переживання різноманітних впливів навколишньої дійсності, наявність задатків емоційної пам'яті, емоційний відгук на музичні образи, твори мистецтва тощо.

У педагогічному аспекті виділяють три типи емоцій, які можна співвіднести з триступеневою структурою музичного сприйняття, яку умовно розрізняють дослідники О. Рудницька та Т. Завадська, підкреслюючи їх важливість та специфічність у формуванні перцептивних та інтелектуальних умінь музичного пізнання [7, 38].

Емоції вираження, в яких виявляється безоціночне недиференційоване ставлення до музичного мистецтва, яке ґрунтується на інтуїтивних відчуттях, що відповідають перцептивному сприйманню музичних звучань, їх слуховому розрізненню.

Емоції переживання - усвідомлення особистісного смислу музичного твору, на основі яких здійснюється розуміння виразно-змістовного значення музики.

Емоції співпереживання, які характеризуються злиттям суб'єктивного переживання з позицією автора й виконавця, внаслідок чого здійснюється естетична оцінка й інтерпретація емоційно-образного змісту музики.

Створення у слухачів відповідного настрою на сприймання музики є важливою педагогічною умовою формування музичного сприйняття школярів. Положення теорії установки мають важливе значення для керування процесом музичного сприйняття. Вони є основою передбачення поведінки учнів, програмування їхньої діяльності у цілісному процесі музичного сприйняття. Від художньо-пізнавальної установки, створеної вчителем у дітей, залежить зміст думок і почуттів, образів і асоціацій, що виникають у їх свідомості.

Отже, головною метою школи, як зазначено в Концепції загальної середньої освіти, є створення сприятливих педагогічних умов для розвитку творчого потенціалу та індивідуальних здібностей особистості. Тому питання творчого розвитку дітей, де головним завданням виступає їх мистецький розвиток, зокрема, формування їхньої емоційної культури, досліджуються на всіх рівнях педагогічної освіти.

Хочемо зазначити, що мистецтво є перспективною унікальною базою цілісного впливу на особистість учня і виступає не тільки джерелом формування їхньої емоційної культури, а й універсальним засобом загального творчого і розумового розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология /Л.С.Выготський// Под ред. В. Давыдова. – М., Педагогика, 1991.
2. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А. Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
3. Голюк О.А. Критерии и показатели готовности будущих воспитателей ДОУ к взаимодействию с семьей / О.А.Голюк, Р.Ш.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2016. – С.47-51.
4. Завадська Т.В. Професійне самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів / Т. В. Завадська // Актуальні проблеми психології. - 2014. - Т. 5, Вип. 14.
5. Любчак Л.В. Соціально-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери дитини в сім'ї //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012 – С. 105-110.
6. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах./Л.М.Масол// Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України.// – 2004. - №10; – Л., 1965.
7. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия./ Е.В. Назайкинский// М., Музыка, 1972.
8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник // О.П.Рудницька. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2005.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям./ В.О. Сухомлинський// К. : Рад. школа, 1977.
11. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2-х т./Б.М.Теплов// Педагогика//М 1985. – Т.1.
12. Теплова О.Ю. Педагогічні орієнтири формування готовності майбутнього вчите теля до творчої реалізації. / О. Теплова // «Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України. – К.: ІПТО НАПН України, 2016. – Вип.11.- 136 с.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТВОРЧИХ ІГРАХ

Л.Ковальчук, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOCIAL ABILITIES OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN CREATIVE GAMES

L.Kovalchuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. Показано значення соціального розвитку в становленні успішної особистості. Проаналізовано сучасні психолого-педагогічні дослідження соціальних здібностей, доведено необхідність використання творчих ігор для розвитку в молодших школярів здібностей такого порядку. Представлено характеристику ігор та ігрових виховних ситуацій, реалізація яких передбачає включення дітей у соціально орієнтовану творчу діяльність.*

Ключові слова: *здібності, соціальні здібності, умови, соціально значима діяльність, творча гра, сюжетно-рольова гра, ігрові виховні ситуації.*

Abstract*. The importance of social development in the forming successful individual is shown. The modern psychological and pedagogical researches of social abilities are analyzed, necessity of using creative games for younger pupils' abilities development is proved. The description of games and game upbringing situations is shown, their implementation involves children in socially oriented creative activity.*

Key words: *abilities, social abilities, conditions, socially meaningful activity, creative game, storyline role play, game upbringing situations.*

У сучасних умовах розбудови системи національного виховання одним із завдань є пошук ефективних методів для формування соціально компетентної особистості, серед показників сформованості якої виділяють соціальні здібності. З огляду на це, в сучасних соціокультурних умовах становлення системи вітчизняної освіти проблема розвитку таких здібностей вищого рівня, починаючи з дитячих років, заслуговує на особливу увагу науковців і педагогів-практиків.

У науковому дискурсі соціальні здібності розглядаються в контексті вивчення: соціального та емоційного інтелекту (Дж.Гілфорд, Ю.Ємельянов, Г.Олпорт, Е.Торренс, А.Южанінова та ін.); ефективної адаптації особистості в суспільстві (А.Адлер, Г.Васильєв, Р.Даймонд, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, Дж.Стернберг, Е.Фромм); обдарованості та комунікативної компетентності особистості (Н.Ануфрієва, О.Бодальов, Л.Петровська, Л.Попова та ін.). Соціальними здібностями науковці вважають вищі культурно обумовлені індивідуально-типологічні особливості, властиві лише людині (Ю. Никоненко). Вони формуються в умовах суспільства і не мають біологічних передумов розвитку, забезпечують ефективність здійснення продуктивних перетворень у соціальному середовищі (О.Власова).

Відомо, що будь-які здібності формуються у відповідній діяльності. В зв'язку з цим організація системи роботи з формування соціальних здібностей молодших школярів потребує їх включення в соціально значимі види діяльності, усвідомлення ними способів власної поведінки, вироблення якостей, що забезпечують успішність їх входження у суспільне життя. З цією метою педагог повинен добирати систему методів виховання, в основі яких лежить діяльність та механізми соціалізації. Зокрема, привертають увагу методи організації діяльності дітей як способи закріплення, формування позитивного досвіду соціальної поведінки, відносин, дій і вчинків.

У системі методів і прийомів розвитку соціальних умінь важливого значення надаємо грі, яка створює умови для розв'язання низки завдань комунікативного та соціального характеру. До того ж, гра найбільш повно відповідає віковим особливостям молодших школярів. Звернення до психологічної й педагогічної літератури дозволило визначити значення гри в соціальному

становленні особистості молодшого школяра. Рольову гру, на думку Д. Ельконіна [7], треба розуміти *як форму моделювання дитиною соціальних ставлень дорослих, тобто відтворення їх у новій матеріальній формі та тим самим їх усвідомлення.* Д. Ельконін наголошував, що рольова гра є *реальною формою життя дитини,* що в ній створюється реальне дитяче товариство, яке живе як самостійний, самодіяльний колектив. Надзвичайно важливо повною мірою використовувати гру саме в специфічному для неї напрямі – *соціалізації особистості.*

У свою чергу Б. Ананьєв [1] у своїх дослідженнях особливо виділяє колективну ігрову діяльність, яку розглядає як *фактор формування комунікативних якостей особистості, колективного способу дитячого життя, самооцінки і волі дитини.* У колективних іграх діти оцінюють дії та поведінку один одного, що дозволяє відокремити оцінку самого себе від оцінки іншого (ототожнених в предметній оцінці) і перейти від предметної оцінки іншого до оцінки внутрішнього стану самої себе. Оцінка, яка проходить шлях від усвідомлення власних дій через оцінку їх іншими до самооцінки, сприяє формуванню самосвідомості дитини.

Ґрунтовне пояснення сутності соціалізуючої функції гри в її сюжетно-рольовій формі дає дослідження Л.Артемової [3]. Основним каналом соціалізуючого впливу гри на дитину дослідницею виділене спілкування дітей однин з одним, яке є носієм та виразником змісту і фактично пронизує всю спільну творчу гру. Саме дитяче спілкування надає їй дієвості як виховному засобу. Якщо творча гра не є колективною, а здійснюється індивідуально, без міжособистісного спілкування, то її виховний механізм може й не спрацювати. У такому контексті гра, як форма колективного життя, формує в дитини досвід соціальної взаємодії з однолітками. На основі цього виробляються моральні звички і закріпляються знання про соціально вироблені норми людської поведінки.

На значенні гри в соціальному розвитку дітей наголошують Л.Любчак і К. Колеснік [6], за твердженням яких включення малюків у такий вид діяльності сприятиме розвитку творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Процес зародження дитячої особистості відбувається під час включення дитини в гру, в якій розвиваються та проявляються такі новоутворення дошкільного дитинства, як розвиток знаково-символічної функції, активної уяви; засвоєння структури самостійного виду діяльності; оволодіння суспільною поведінкою та опанування норм партнерської взаємодії; становлення елементів довільної поведінки в процесі поступового оволодіння вмінням підпорядковувати свої бажання логіці сюжету та вимогам ігрових правил.

На думку Т.Сіваш [9], залучення дітей до художньої творчості, у тому числі й засобами творчих ігор, сприяє розв’язанню комплексі завдань, в тому числі соціальному розвитку дітей. Оскільки в процесі художньо-творчої діяльності ефективніше здійснюється процес адаптації дитини до нових умов навчання в початковій школі, підвищується рівень духовної культури дітей, удосконалюються морально-естетичні якості особистості тощо.

Аналіз моделі психологічної структури ігрової діяльності засвідчує, що ця діяльність подібна іншим видам діяльності (трудова, художньо-творча, навчально-пізнавальна тощо). Проте, гра має суттєву особливість. Психологи також зазначають, що своєрідність гри – в *уявній ситуації*. Як системні компоненти методики організації і проведення гри можна виокремити такі етапи: педагогічне моделювання, яке передбачає створення моделі гри педагогом у власному уявленні: сценарій, ролі, виховні завдання, варіанти охоплення всіх дітей грою тощо; пропонування гри дітям; розподіл ролей; завершення гри, підсумки.

Важливе значення в розвитку соціальних здібностей дітей відіграють *творчі ігри*, головною ознакою, центром яких є наявність уявлюваної ситуації, яку створює дитина, замість реальної дії ній виконують певну роль, відповідно до тих значень, які вона надає предметам, що її оточують. У творчій грі все «нібито», «умовно», але в цьому умовному оточенні, що створюється уявою, багато справжнього: ігрові дії гравців завжди реальні, їхні почуття, переживання – щирі. Завдяки ігровій уявлюваній ситуації дитина вчиться мислити про реальні речі і дії. З цією особливістю пов’язане і виникнення задуму в грі. Поява задуму,

пошуки засобів для його реалізації мають зв'язок і з розвитком творчої уяви і означають перехід до творчої діяльності. Творчий характер гри підтверджується і тим, що дитина не копіює дійсність, що її оточує, а, наслідуючи те, що бачить, комбінує свої уявлення. При цьому емоційний, мовленнєвий та інтелектуальний аспекти розвитку в грі взаємообумовлені. Дитина по-справжньому переживає те, що відображає у грі, й мислить про те, що раніше емоційно сприйняла, відповідно оформлює це словами. Відображення довкілля відбувається шляхом прийняття на себе певної ролі. Однак дитина наслідує образи не повністю, оскільки не має реальних можливостей для дійсного виконання операцій прийнятої ролі. Тому в творчій грі вона виконує символічні дії, реальні предмети замінює іграшками або умовно тими предметами, які має, приписуючи їм необхідні функції.

Найбільш поширеним і улюбленим видом творчих ігор для дітей є *сюжетно-рольові ігри*. Сюжетно-рольова гра дітей дошкільного віку була предметом дослідження багатьох учених, як психологів (Ю.Аркін, Л.Виготський, Д.Ельконін, О.М.Леонтьєв та ін.), так і педагогів (Н.Аксаріна, Л.Артемова, Г.Григоренко, Р.Жуковська, Є.Зворигіна, Ю.Косенко, Т.Маркова, Д.Менджерицька, .Новосьолова та ін.). За словами Д.Ельконіна, дитина дошкільного віку, немов би, живе у «двох вимірах, у двох сферах життя» [8]. Це – світ речей, реальних предметів, які повсюдно оточують дитину, це предметно-матеріальна сфера людського життя. Друга сфера життя, більш складна для малюка, – це система взаємовідносин між людьми, в які неминуче вступає кожна людина у процесі різних видів діяльності. Це світ «дорослого життя». Предметний світ дитина досить рано починає розуміти і засвоювати (ще на першому році життя): це назви предметів, речей, їх ознаки і властивості та різноманітні дії з ними.

Сюжетно-рольова гра – це своєрідний, властивий дошкільному віку спосіб засвоєння суспільного досвіду і своєрідна форма суспільного життя дітей з дорослими; це діяльність, у якій діти, виконуючи ролі і створюючи ігрову ситуацію, моделюють діяльність дорослих - її зміст, мотиви, завдання і норми взаємин, що існують між людьми [8].

При організації гри необхідно мати на увазі різне значення ситуацій спілкування з дорослим і з однолітком. Роль дорослого складається в організації орієнтування дітей в проблемних і конфліктних ситуаціях, роль однолітка ж націлена на засвоєння нових способів діяльності та поведінки в умовах емоційно комфортного середовища ігрових занять. Дослідники [5] пропонують методику організації ігрової діяльності дітей, якої важливо дотримуватися в процесі використання ігор як засобу розвитку соціальних здібностей дітей.

До основних методів і прийомів, що сприяє формуванню соціальних умінь дітей молодшого шкільного віку ми відносимо наступні: взаємодія з казковим персонажем, словесні методи, ігрові методи, наочні методи, драматизацію і театралізацію, практичні дії дітей, спостереження. Вище ми відзначали той факт, що найбільш сприятливою для формування соціальних умінь дітей є спільна діяльність з педагогом, головним завданням якої є соціалізація та розвиток особистості дитини. Опора вчителя в процесі формування соціальних умінь дитини на антропологічний, середовий і діяльнісний підходи, на принципи гуманізму і співробітництва є одним з педагогічних умов процесу формування соціальних умінь дітей.

Наприклад, *дидактична гра «Іду в гості»*, яка використовується на уроках математики та української мови під час закріплення та перевірки знань, як в індивідуальній, так і в груповій роботі, сприяє підвищенню інтересу дітей до навчальної діяльності, зокрема, в ситуації перевірки знань, яка є найбільш стресогенною для школярів. Крім цього, вчитель отримує уявлення про те, як засвоєно учнями матеріал, виявляє дітей, з якими необхідно провести додаткову роботу. Така гра активізує діяльність дітей на уроках, сприяє розвитку творчості та самостійності, засвоєнню правил етикету в гостях.

У процесі використання гри доречно використовувати наступний *дидактичний матеріал*: фішки червоного і жовтого кольору, картки із завданням. Дітям роздаються червоні та жовті фішки, червоні – це «гості», жовті – це «господарі». «Господарі» запрошують в гості і пропонують «гостю» завдання, написане на картці. «Господарі» перевіряють виконане завдання і ставлять оцінку. Потім запрошується новий «гість».

З метою розвитку соціальних здібностей дітей молодшого шкільного віку варто створювати ігрові виховні ситуації, в основі яких організація їхньої спільної діяльності. На думку О. Демченко [4], *ігрові ситуації* мають великий виховний потенціал, можуть стати школою доброти, милосердя, співпереживання. Дитина, беручи на себе будь-яку роль, намагається виконати її яскраво, максимально виразно. Наприклад, коли педагог помітив у дитини вияви егоїстичних рис характеру, він може створити ігрову ситуацію, в якій вона потрапляє в такі умови, коли повинна потурбуватися про однокласників, поділитися іграшками тощо. Таке звернення до дитини допоможе їй усвідомити довіру вчителя, потурбуватися про інших, поступитися своїми інтересами. В цілому ігрові ситуації в захоплюючій формі допоможуть вихователеві виробити в учнів уміння і навички дисципліни, культури поведінки, дотримання правил вуличного руху тощо.

Наприклад, дослідниця [4] пропонує *створити ігрову виховну ситуацію казкового змісту «День народження Лисички», завдання якої пов'язані із соціальним розвитком дітей та морально-етичним вихованням:* формувати почуття дружби, товариськості та співчуття; розвивати здатність співпереживати, зрозуміти емоційний стан іншої людини; виробляти вміння аналізувати свої й чужі вчинки, оцінювати дії однолітків, визнавати власні помилки. Зміст ситуації полягає в тому, що майже у кожному колективі є «ізольовані» діти, в яких немає друзів серед ровесників, з якими мало спілкуються; таких дітей рідко запрошують на день народження до однолітків. Вихователь складає казкову історію, в основі якої реальний сюжет із життя колективу, пропонує дітям продовжити її, а потім інсценізувати.

Використання ігор та ігрових ситуацій з метою соціального розвитку дітей потребує від учителя високого рівня творчості та педагогічної майстерності. Систему підготовки компетентних педагогів для нової української школи пропонують сучасні дослідники [5] контексті організації діяльності наукової лабораторії.

Отже, сучасні суспільні виклики, тенденції модернізація системи освіти ставлять пріоритетні завдання в навчанні і вихованні дітей, орієнтовані на формування цілісної особистості, здатної успішно взаємодіяти зі своїм соціальним оточенням. Одним з критеріїв ефективності соціальної взаємодії ми вважаємо соціальні здібності, мають особливе значення в молодшому шкільному віці в зв'язку з входженням учнями в нове соціальне простір і освоєнням нових видів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б.Г. Развитие воли и характера в процессе дошкольного воспитания / Б.Г.Ананьев // Избранные психологические труды : в 2-х томах.- М. : Педагогика, 1980. – Т.2. – С. 82-103.
2. Андреенкова Н. В. Проблемы социализации личности / Н. В.Андреенкова // Социальные исследования. – М.: Наука, 1970. – Вып. 3. – С. 38-53.
3. Артемова Л.В. Формирование общественной направленности ребенка-дошкольника в игре / Л.В.Артемова. – К. : Вища школа, 1988. – 160 с.
4. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
5. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В.Каплінський, Н.І.Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. ¬ № 48. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». – С.13-19.
6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності : практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. - 196 с.
7. Элъконин Д.Б. Психология игры / Д.Б. Элъконин. - 2-е изд. - М. : ВЛАДОС, 1999. - 360 с.
8. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник / за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 320 с.
9. Сіваш Т.Д. Організація художньо-творчої діяльності дітей в контексті реалізації наступності дошкільної та початкової освіти / Т.Д. Сіваш // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 179–182.

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

Т.Копитко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.Ю.Теплова, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF PUPILS` MUSIC CULTURE BY MEANS OF VOCAL AND CHORAL ART

T.Kopytko, *forth-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: *Досліджено педагогічні основи процесу формування музичної культури учнів засобами вокально-хорового мистецтва. Визначено теоретичні основи вокально-хорової підготовки учнів.*

Ключові слова: *формування музичної культури школярів, співацький голос, вокально-хорові навички.*

Abstract: *Pedagogical bases of the process of forming pupils` musical culture by means of vocal and choral art are researched. The theoretical bases of vocal and choral training of schoolchildren are determined.*

Keywords: *forming schoolchildren`s musical culture, singing voice, vocal and choral skills.*

Основою суспільно-історичного розвитку держави є відродження та оновлення її культурно-освітнього потенціалу. Державною освітньою програмою передбачено підготовку педагогічних працівників високого рівня але на даний час існує нагальна потреба у їх фаховій підготовці. Тому освіта має бути спрямована на формування якісного працівника, який чітко знає місцеві традиції, володіє навичками роботи зі шкідливим контингентом і в подальшому внесе свій вклад, з метою подальшої інтеграції, в систему української освіти, зокрема мистецької.

З цих позицій особливої актуальності набуває проблема вокальної підготовки школярів, яка передбачає використання цікавих і специфічних форм та методів роботи, спрямованих на формування їхньої вокальної культури, вокально-виконавських навичок.

Проблеми формування музичної культури учнів досліджували відомі педагоги музичного та мистецького фаху. З позицій музичного виховання Н. Метлов, Д. Кабалевський, Н. Ветлугіна, Д. Огороднов та інші.

У галузі співацької культури – О. Тілічеєва, М.Картушина, О.Карцер. Новітні вокально-хорові технології досліджували В.Ємельянов, А. Бітус, В. Бриліна, І. Швець.

Мета статті – дослідити педагогічні основи процесу формування музичної культури молодших школярів засобами вокально-хорового мистецтва.

Сучасна педагогіка музичного виховання у початкові школі запроваджує основи формування музичної культури учнів у контексті цілісного виховання особистості. Такий процес відбувається шляхом включення у різновиди музичної діяльності молодших школярів вокально-хорових умінь і навичок. Зважаючи на генетичну співучість українського народу, величезну пісенну спадщину, визнану однією з найкращих у світі, українську мову як чинника природної постановки співацького голосу, саме такий вид музичної діяльності як спів є найвагомішою педагогічною основою виховання музичної культури у школярів в початковій школі.

Спів є одним з самих активних видів музично-практичної діяльності учнів на уроках музики в початкові школі, що вимагає від учителя відповідного рівня знань та умінь. Функціонально спів розв’язує певні виховні навчальні завдання.

В першу чергу, розучуючи та виконуючи вокальні твори, учні знайомляться з різноплановими музичними творами, тим самим поглиблюють свої уявлення про зміст музики, її зв'язки з навколишнім життям, отримують знання про музичні жанри, їх інтонаційно-образні особливості, прийоми розвитку, формоутворення, співвідношення музики і слова у вокальних творах, освоюють традиції народного фольклору і музичну мову творів професійних композиторів.

Наступне функціональне завдання співу на уроках музичного мистецтва – створення педагогічних основ для розвитку слуху, голосу учнів, формування певного об'єму співацьких умінь та навичок, необхідних для виразного, емоційного й осмисленого виконання вокально-хорового репертуару.

І нарешті, будучи одним з самих доступних видів виконавської діяльності дітей, спів розвиває загально-навчальні навички й уміння, необхідні для успішного навчання взагалі – пам'ять, мову, слух, емоційний відгук на різні явища життя, аналітичні уміння, навички колективної діяльності.

Крім вище зазначеного, спів позитивно впливає на фізичний стан дитини. Він не тільки дає насолоду тому, хто співає, але й розвиває його слух, вдосконалює дихальну систему, яка тісно пов'язана з серцево-судинною системою. Тому, мимоволі, займаючись дихальною гімнастикою, співак зміцнює своє здоров'я. З таких позицій, процес формування музичної культури школярів засобами вокально-хорового мистецтва набуває чи не першочергової педагогічної проблеми, рішення якої позитивно впливає на фізичну і розумову діяльність молодшого школяра. Розглянемо у ході дослідження вокально-хорових умінь і навичок.

Вокально-хорові уміння – це здатність належно виконувати певні співочі дії, засновані на доцільному використанні учнем набутих знань і навичок. Ми передбачаємо використання набутого ще в дошкільному віці певного музичного досвіду пісенних знань.

Вокально-хорові навички – це комплекс автоматизованих дій різних частин голосового-дихального апарату, (дихання, звукоутворення, дикція, чистота, інтонування, ансамбль), які відбуваються під час співу учнів і підкоряються волі маленького співака.

Під час співу у школярів успішно формується весь комплекс музичних здібностей: емоційна чуйність на музику, ладове почуття, музично-слухові уявлення, почуття ритму.

Вивчаючи природу і розвиток дитячого слуху і голосу провідні педагоги-музиканти, науковці, такі як Н. Метлов, Д. Кабалевський, О.Тілічеєва у своїх навчальних методиках визначають особливості голосового апарату, фізіологічні можливості дошкільників, їх співочі вміння і навички, діапазон голосів дітей різних вікових груп, вимоги до пісенного репертуару дитячого садка. При цьому дослідженні музикантів-практиків велика роль відводиться формуванню вокальної техніки самого педагога, що займається з дошкільниками. На думку Н. Метлова, пісня повинна звучати не тільки на музичних заняттях, але й під час ігор, на прогулянках, входити в дитяче життя. Це можливо, якщо вихователь любить пісні і вміє співати, отже вміє і навчити. [4, 94]

У другій половині XX століття використання комплексності у вокально-хоровому навчанні учнів і системності для більш глибокого емоційно-естетичного впливу на формування їхньої музичної культури знайшли яскраве відображення в програмі, розробленої під керівництвом Д. Кабалевського. Композитор і педагог спирається на активне сприйняття музики дитиною, як основу музично-естетичного виховання в цілому та всіх його ланок зокрема. Без активного сприйняття музики не може бути якісного співу. [3, 125]

Дослідження Д. Кабалевського слугувало основою програми з музичного виховання, розробленої під керівництвом Н. Ветлугиної, у програмі було запропоновано для вокально-хорового навчання учнів цикл пісень-вправ, що сприяють розвитку музикальності дитини (ладового й ритмічного почуття, звуковисотного й динамічного слуху).

Сучасній практиці широко використовує і вокальні вправи педагога-музиканта, дитячого композитора О. Тілічеєвої. Створені нею музичні вправи допомагають дітям

оволодіти елементарними співочими навичками, досягати в співі невимушеності і легкості звучання, правильного дихання.

Нові технології щодо системи заходів охорони і захисту дитячого голосу розроблені дослідником В. Ємельяновим, в якій представлена розроблена система заходів щодо охорони і захисту дитячого голосу.

Науково значуща «Методика комплексного музично-співочого виховання» Д. Огороднова є високо професійною науковою працею, яка найкраще відповідає завданням і проблемам формування вокально-хорових навичок учнів, як фактору їхньої музичної культури. Цю книгу можна назвати кодексом музиканта. Вихідні позиції його методики припускають використання всіх внутрішніх ресурсів різних сторін здібностей дітей в їх взаємодії, чому значною мірою сприяє система запису вокально-ладових вправ. Запис дозволяє наочно і чітко висловити дії дитини при виконанні нею вокальної вправи і, таким чином, «алгоритмувати « процес вироблення основних вокальних навичок.

Таким чином, спів розширює музичний кругозір учнів, формує позитивне відношення дітей до музичного мистецтва, дозволяє засвоювати закономірності музики в процесі її безпосереднього виконання, стимулює розвиток інтересу до музики і до музичних занять, дає можливість школярам брати участь в колективному музикуванні. Отже, формування музичної культури молодших школярів є позачерговою педагогічною проблемою у розбудові національної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бервецький З.Т. Виховати музичну культуру / З.Т. Бервецький, Л.О. Хлєбнікова // Грані творчості: кн. для вчителя. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 126-140.

2. Гадалова І.М. Методика викладання музики у початкових классах / І.М. Гадалова // – К., 1994. – 67 с.

3. Кабалевський Д.Б. Як розповідати дітям про музику / Д.Б. Кабалевський. – К. : Музична Україна, 1981. – 320 с.

4. Метлов Н.А. Музыка-детям: Пособие для воспитателя и муз. руководителя дет. сада / Н.А. Метляв. – М. : Просвещение, 1985. – 144 с.

5. Стахевич А. Г. Профессионально-техническая подготовка в искусстве пения / А. Г. Стахевич. – Сумы, 1991. – 49 с.

6. Теплова О.Ю. Педагогічні орієнтири формування готовності майбутнього вчите теля до творчої реалізації. / О. Теплова // «Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України. – К. : ІПТО НАПН України, 2016. – Вип.11. – 136 с.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ У ТВОРЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Р.Коцюбка, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CHILDREN`S SOCIAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT IN THE CREATIVE ENVIRONMENT OF PRESCHOOL INSTITUTION

R.Kotsyubka, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Проаналізовано проблему соціального інтелекту як інтегративного психологічного утворення та особливості його розвитку в дошкільному віці. Показано напрями й методи педагогічної роботи з розвитку компонентів соціального інтелекту дошкільників в творчому середовищі дошкільного закладу освіти.*

Ключові слова: *соціальний інтелект, середовище дошкільного закладу освіти, педагогічні методи.*

Abstract. *The problem of social intelligence as an integrative psychological formation and peculiarities of its development in preschool age is analyzed. The directions and methods of*

pedagogical work at the development of components of preschoolers` social intelligence in the creative environment of preschool institution are shown.

***Key words**: social intelligence, environment of preschool institution, pedagogical methods.*

В останніх психолого-педагогічних розвідках, присвячених проблемі формування успішної особистості, все частіше зміщуються акценти з когнітивних чинників на соціальні. Зустрічаємо дані, що приблизно 80% життєвого успіху людині забезпечують некогнітивні фактори, до числа яких входить і емоційний інтелект (Д.Големан). Усе більше прослідковується амбівалентність в оцінці значення високого коефіцієнту інтелекту в досягненні людиною життєвого успіху, процесі особистісної самореалізації та задоволенні її екзистенційних потреб. Великий інтелектуальний потенціал, проявлений у дитинстві, ще не гарантує перспективу стати видатним ученим, художником, керівником, лідером (О.Савенков). Для ефективної реалізації здібностей недостатньо засвоїти певну кількість знань, а необхідно володіти здатністю спілкуватися, підтримувати розмову, вести переговори і мати багато інших соціальних якостей, значимих для життя в швидко мінливому суспільстві (О.Лєбєдєв).

У такому контексті важливими й водночас тривожними є результати проведеного О.Голюк і Н.Пахальчук [1] констатувального дослідження рівнів сформованості творчої уяви в дітей старшого дошкільного віку. Порівняння результатів усіх діагностичних процедур показало, що у чотирнадцяти дітей, які мають високу техніку читання та математичну підготовку, виявилися наступні проблеми: напруженість у спілкуванні з дорослими і однолітками, страх задавати питання, слабо виражена захопленість будь-яким видом діяльності (треба зробити, «щоб не сварили»), знижений пізнавальний інтерес, боязнь експериментувати (при високому рівні сформованості вміння діяти за інструкцією), емоційні реакції на похвалу – пихатість, на зауваження (навіть у формі поради) – замкненість і сльози.

Тому, педагогічна робота з дітьми, починаючи з дошкільного віку, повинна бути спрямованою не лише на когнітивний розвиток, а й формування соціального інтелекту як важливого для кожної особистості як члена суспільства психологічного утворення. Соціальний інтелект в останні десятиліття вивчали вчені (М.Амінов, Бєлова, О.Бодальов, Ю.Ємельянова Н.Калініна, О.Михайлова, О.Савенков, Н.Смірнова, Д.Ушаков, О.Чеснокова, А.Южанінова та ін.). Новий підхід до проблеми соціального інтелекту розроблений в працях В.Куніциної, яка виділила комунікативно-особистісний потенціал як окремий аспект цього явища. Неоднозначний взаємозв’язок загального і соціального інтелекту досліджувала Н.Кудрявцева. У сучасному українському науковому полі започатковано розвідки (А.Єфімова, Л.Ляховець, Л.Миронюк, Н.Руда та ін.), присвячені феномену соціального інтелекту. Проте більшість з них спрямовано на розкриття історичного аспекту зазначеної проблематики, проведення теоретичного аналізу провідних підходів до концептуалізації цього феномену.

Специфіка соціального інтелекту в дошкільному віці та необхідність педагогічного супроводу його розвитку досліджено дотично через вивчення його у взаємозв’язку з іншими типами інтелекту: загального (академічного), емоційного, практичного (Л.Божович, Є.Ільїн, Н.Лейтес, Менчинська, Т.Шамова, Р. Юркевич, І. Якиманська та ін.). В останні роки проведені наукові розвідки, безпосередньо присвячені вивчення специфіки розгортання компонентів дітей дошкільного і молодшого віку (І.Ісаєва, О.Шилова та ін.)

Однак такий науковий феномен залишається предметом гострих дискусій: з одного боку, він розглядається в більшості випадків як окремий вид інтелекту, який відрізняється від абстрактного; з іншого боку, все ще ставиться під сумнів його виділення в якості окремого типу інтелекту.

Педагогічна робота з розвитку соціального інтелекту має вибудовуватися, виходячи з результатів діагностики такого особистісного утворення. Для цього практичний психолог і соціальний педагог дошкільного закладу освіти повинні проводити комплексне вивчення дітей, проводячи різні тести, наприклад, адаптовану для дітей середнього й старшого дошкільного віку методика Дж.Гілфорда і М.Саллівена (О.Міхайлова). Також доцільно

використовувати також діагностичні методики, які дозволяють вивчати різні компоненти соціального інтелекту: самооцінку та моральну поведінку дітей при порушенні або дотриманні ними моральної норми (С.Якобсон, Г. Морєва); гуманістичну або егоцентричну емпатію (проективна методика «Незакінчені розповіді» Т. Гаврилової); вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в запропонованій ситуації, здатність виділяти взаємозалежності в соціальній ситуації, визначати неочевидні (передбачувані) мотиви поведінки учасників, їхній емоційний стан, прогнозувати подальший розвиток ситуації («Сюжетна картинка», Забрамна); вміння розуміти зв'язок подій і будувати послідовні умовиводи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здібності дитини виділяти головних героїв, встановлювати взаємини між ними, розуміти оточуючу героїв обстановку і на цій підставі робити логічні висновки («Послідовні картинки», Ю.Афонькіна і Г.Урунтаєва); суб'єктивного переживання старшими дошкільниками своїх відносин з дорослим, рівня усвідомленості дітьми спілкування дітей з незнайомим дорослим (методика «Три питання», Д.Ельконін і А. Венгер); розуміння емоційного стану інших, рівня емоційно-перцептивних вмінь, здатності дітей «прочитати» емоційний стан іншої людини за зовнішніми мімічними і пантомімічними проявами («Назви настрій», В. Мінаєва) тощо.

Систему роботи з розвитку соціального інтелекту в дітей старшої дошкільної групи варто проводили на основі змісту й завдань освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина». В документі зазначено, що дорослі, які причетні до процесу становлення особистості дитини дошкільного віку, мають розуміти свою відповідальність і «створювати умови для індивідуальної траєкторні особистісного розвитку, формування цінностей, особистісних костей та життєвих компетентностей» [4, 4].

Зміст розвитку соціального інтелекту дітей, який безпосередньо пов'язаний із життєвими компетентностями, в програмі «Дитина» представлено передусім розділом «Дитина в соціумі», зокрема лінією «Соціальний світ». У кожній віковій групі детально розкрито освітні завдання та зміст роботи в цьому напрямі. Виділимо декілька завдань, безпосередньо обв'язаних із формуванням соціального інтелекту: ознайомлювати дітей із соціальним світом, формувати знання дітей про соціальні ролі людей у сім'ї та суспільстві; морально-етичні уявлення про взаємини з іншими людьми (дорослими та однолітками); розвивати вміння й навички взаємодії та соціальної поведінки [4, 297-316]. Відповідно до принципу концентричності звання дітей розширюються і ускладняються, результатом чого стає набуття життєвого досвіду.

Наступним етапом педагогічної роботи з розвитку компонентів соціального інтелекту в дітей дошкільного віку є створення творчого предметно-просторового середовища. На думку О.Демченко [3], *культурно-освітній простір*, сприятливий для соціального розвитку дітей, є інтегративним соціально-педагогічним конструктом, що об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови, природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані, та комплекс можливостей, які сприяють формуванню суб'єктності соціально обдарованої особистості як у процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку соціального інтелекту й соціальних здібностей, досягнення високих успіхів у соціономічних видах діяльності та задоволення екзистенційних потреб, так і в ході якісного перетворення соціальної дійсності та різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору.

За результатами аналізу різних підходів до визначення виховного середовища, О.Демченко [2] робить висновок, що воно є складним інтегративним утворенням, яке включає низку компонентів. Важливою ознакою виховного середовища як системи є емерджентність, яка свідчить, що проектована модель складніша ніж просто механічна сума її складових елементів.

Своєрідність формування освітнього середовища обумовлена неповторністю дошкільного дитинства як особливого періоду становлення особистості, специфікою соціокультурної ситуації розвитку сучасної дитини в умовах закладу дошкільної освіти, особливостями й потребами дитини дошкільного віку тощо. Так, К.Крутій [7] оперує

терміном «розвивальне освітнє середовище», яке створюється в дошкільному навчальному закладі, й визначає його як «спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку і дорослішання особистості. Створення освітнього середовища дозволяє дитині усвідомити власні можливості, виявити ініціативу і всебічно реалізувати себе».

Визначаючи змістовні характеристики освітнього середовища закладу освіти, дослідниця [7] вважає, що вони обумовлюються тими внутрішніми завданнями, які ставить він перед собою. Комплекс та ієрархією цих завдань визначають зовнішні (доступні спостереженню і фіксації) характеристики освітнього середовища. До них належать й інші критерії, які умовно можна поділити на такі: змістові (рівень і якість культурного змісту), процесуальні (стиль спілкування, рівень активності), результативні (розвивальний ефект).

Послуговуємося висновками дослідників [5], які вважають, що формування такого конструкту має здійснюватися в групах шляхом об'єднання міні-середовищ, насичених моделями, знаками і символами пізнавально-інтелектуальної спрямованості, соціально-психологічного змісту: твори літератури, дитячої літератури, ілюстрації та сюжетні картинки, що відображають різні види і форми взаємодії людей (як ефективного, так і неефективного) .

Робота з формування в дошкільників соціального інтелекту потребує використання системи методів виховання, ефективними серед яких є: усвідомлення соціальних взаємодій, програвання соціальних ролей, моделювання, проблемні ситуації, рефлексія і самоаналіз, гра тощо.

Виходячи з положення вітчизняної психолого-педагогічної науки (Л.Артемова, О.Дьяченко, О.Запорожець, Н.Кудикіна, А.Люблінська, Т. Маркова, М. Под'яков, А. Усова, Д.Ельконін та ін.) про гру як про провідну діяльності в дошкільному віці, в якості однієї з головних форм організації розвиваючої діяльності в цілісній системі роботи з розвитку соціального інтелекту вибрана гра. В процесі ігрової діяльності задовольняються соціальні, пізнавальні, та естетичні потреби дитини. Вихователь повинен створити умови для виникнення в грі дружніх партнерських взаємин та ігрових об'єднань за інтересами, підтримувати морально ціннісні сюжетні лінії, прагнення дітей бути справедливими, витриманими, почувати себе впевнено, захищати власну ідею та поважати думку іншого, попереджувати конфлікти, уникати образ. Такі якості, які формуються в процесі ігрової діяльності, є важливими для формування компонентів соціального інтелекту.

Поділяємо думку Т.Сіваш [8], що показниками ефективної організації художньо-творчої діяльності дітей під час ігор є: здатність дитини активно взаємодіяти з дорослими та однолітками під час розігрування літературних творів, інсценування; спроможність наслідувати, імітувати голоси тварин, птахів під час театралізацій окремих епізодів казок та драматизації літературних творів; уміння доречно імітувати рухи, жести персонажів; брати участь в іграх-драматизаціях.

В освітній програмі «Дитина» [4] передбачено різні види ігор, серед яких найбільше значення для розвитку соціального інтелекту відіграють творчі. Вони спряють розвитку в дітей уміння спілкуватися, взаємодіяти, спільно виконувати ігрове завдання тощо. У роботі з розвитку соціального інтелекту дітей дошкільного віку необхідно дотримуватися технології організації ігрової діяльності, яку пропонують сучасні дослідники [4].

На думку дослідників [6], реалізація завдань освітньої лінії «Гра дитини» передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Процес зародження дитячої особистості відбувається під час включення дитини в гру, в якій розвиваються та проявляються такі новоутворення дошкільного дитинства, як розвиток знаково-символічної функції, активної уяви; засвоєння структури самостійного виду діяльності; оволодіння суспільною поведінкою та опанування норм партнерської взаємодії; становлення елементів довільної поведінки в процесі поступового оволодіння вмінням підпорядковувати свої бажання логіці сюжету та вимогам ігрових правил.

Отже, аналіз філософських, соціологічних і психологічних досліджень дозволили пояснити соціальний інтелект дошкільника як здатність виділяти суттєві характеристики комунікативної ситуації та спроможності намічати можливі шляхи усвідомленого опосередкованого впливу на комунікативні наміри партнерів по взаємодії (грі, спілкуванню, спільній діяльності) з метою досягнення особистих, загальних предметних або комунікативних цілей. Найбільший потенціал для розвитку компонентів соціального інтелекту мають сюжетно-рольові ігри, які в старшому дошкільному віці мають на меті розвивати соціально значимі якості з метою підготовки до опанування нової соціальної ролі молодшого школяра.

Список використаних джерел:

1. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
2. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи 6 монографія / О.П.Демченко. - К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
3. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
4. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років / авт кол. Г.В.Бєлєнька та ін. ; наук керівник проекту В.О.Огнев`юк. – К., 2016. – 304 с.
5. Исаева И. Ю. Педагогическое сопровождение развития социального интеллекта ребенка в период дошкольного детства : дис… канд. пед. наук ; специальность «Ообщая педагогика, история педагогики и образования» 13.01.01 / Ирина Юрьевна Исаева. – Ростов-на-Дону, 2011. – 196 с.
6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності : практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. - 196 с.
7. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. / К. Крутій. – К. : Освіта, 2009. – Ч. 1. – 302 с.
8. Сіваш Т.Д. Організація художньо-творчої діяльності дітей в контексті реалізації наступності дошкільної та початкової освіти / Т.Д. Сіваш // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 179–182.

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

О.Кравець, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.В. Колосова*, кандидат педагогічних наук, старший викладач*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTERACTIVE FORMS AND UPBRINGING METHODS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN`S HUMANISTIC VALUES

O.Kravets*, master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Розглянуто інтерактивні форми та методи виховання гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку. У пошуках шляхів оновлення форм та методів виховання гуманістичних цінностей в учнів початкових класів педагоги мають зупинитися на тих, які апелюють до саморозвитку, самовдосконалення, творчого становлення особистості; носять діагностичний характер, елементи співробітництва, творчого пошуку.*

Ключові слова: *цінності, гуманістичні цінності, діти молодшого шкільного віку, сім'я, інтерактивні форми та методи.*

Abstract. *We considered interactive forms and upbringing methods of humanistic values for children of primary school age. In search of ways to update forms and methods of upbringing humanistic values for primary schoolchildren, educators should focus on those who appeal to self-development, self-improvement, and forming the creative individual; they have diagnostic character, elements of cooperation and creative searching.*

Keywords: *values, humanistic values, children of youger school age, family, interactive forms and methods.*

Реалії сучасного суспільного життя в Україні потребують утвердження пріоритетності гуманістичної парадигми – повернення до загальнолюдських цінностей і національних гуманістичних традицій, розроблення концепції гуманітарної освіти як домінанти освіти в загальноосвітній школі. Основні позиції державної політики у цій галузі сформульовані у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, у Законі України «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Концепції національного виховання та в Концепції виховання гуманістичних цінностей учнів тощо. Основним напрямом виховання має стати залучення особистості до системи гуманістичних, моральних цінностей, сприяння становленню її сутнісних сил, творчої активності, власного морального життєтворення.

Особливої актуальності проблема виховання гуманістичних цінностей набуває у молодшому шкільному віці, коли в учнів з'являється потреба осмислення навколишньої дійсності.

До проблеми виховання гуманістичних цінностей з позиції філософії, соціології звертаються В. Андрущенко, Л. Баєва, М. Горлач, Л. Панченко; з позиції психології – М.Боришевський, Л. Виготський, А. Здравомислов, І. Кон, О. Леонтьєв, І. Маноха, М. Рокич та інші, які розглядають процеси перетворення загальнолюдських, культурних, гуманістичних цінностей на стимули і мотиви практичної поведінки людей; мету, зміст, форми і методи підвищення ефективності процесу виховання гуманної особистості в сучасному суспільстві розглядають І. Бех, О. Вишневський, І. Зязюн, О. Киричук, Ю.Мальований, В. Петровський, О. Сухомлинська, О. Яремчик.

Метою статті є обґрунтування доцільності застосування інтерактивних форм та методів з метою виховання гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного.

Сучасний Державний стандарт початкової загальної освіти однією з цілей освітньої галузі передбачає реалізацію таких завдань, як виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до соціокультурного середовища, здатна розуміти значення життя як найвищої цінності; оволодіння способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі. Окрім того, виховання гуманістичних цінностей у молодших школярів передбачено у базовому навчальному плані, що містить перелік дисциплін, які вивчаються учнями у блоці суспільствознавства. Проте, реалізація цих завдань починається лише з третього класу, оскільки для першого та другого класів такі навчальні предмети не передбачені. Ми вважаємо, що початок формування гуманістичних цінностей у молодших школярів повинен припадати уже на перші роки навчання у школі і не тільки під час уроків, а й у процесі виховання у позаурочний час.

Велике значення в організації процесу виховання гуманістичних цінностей мають ідеї та погляди відомих педагогів минулого і сучасності. Зокрема, О. Киричук, досліджуючи питання духовності, ментальності, саморозвитку особистості, вважає, що гуманістичні цінності формуються не одразу, вони проходять через поступовий вибір певних видів поведінки і досвіду людей. Спочатку вони з'являються як сукупність звичок, специфічні форми поведінки, що передаються від покоління до покоління. Поступово ці форми поведінки закріплюються, систематизуються і перетворюються на традиції, обряди, звичаї, ритуали. В них закладаються стандарти схваленої поведінки людей [7, 11]. На думку В. Москалець, метою довготривалого процесу формування гуманістичних цінностей є утворення ментальності, як способу життя, характерного для даного типу суспільства [10, 79]. Отже, гуманістичні цінності належать до найбільш значущих складників соціальної

структури особистості людини. Їх слід розглядати як серцевину особистості, що відображає не тільки ставлення до життя та життєдіяльності, а й оцінку свого місця та місця іншої людини в навколишньому середовищі. Стійка система цінностей зумовлює такі якості особистості, як надійність, вірність певним принципам, цілісність, що відповідають за активність життєвої позиції.

Створення системи ціннісних орієнтацій є складним процесом, значною мірою індивідуалізованим і не у всіх своїх компонентах детермінованим наявними суспільними умовами. Соціокультурний аспект зміни ціннісних орієнтацій особистості, що формується, – це, з одного боку, спосіб перетворення цінностей соціуму на цінності особистості, з іншого – регулятивна реакція на нові умови, продиктовані зміненими економічними, соціально-політичними та інформаційно-комунікативними реаліями суспільної ситуації. За твердженням О. Золотухіної-Аболіної, гуманістичні цінності виступають регуляторами поведінки, які спрацьовують на рівні фундаментального вибору, тим самим визначаючи людину як особистість. Їхньою особливістю є те, що в поведінковій діяльності вони є орієнтирами заданого типу поведінки.

Підвищення ефективності виховання гуманістичних цінностей в молодших школярів залежить від цілеспрямованого впровадження інтерактивних форм та методів виховання. До інтерактивних форм виховання гуманістичних цінностей в дітей молодшого шкільного віку відносяться тренінгові заняття. Кожен з них – це наперед запланований виховний процес, призначений удосконалювати знання учнів про себе, сформувати вміння та навички самопізнання, самооцінки і самовизначення, визначити їхні цінності, ідеї, погляди, переконання, поведінку з метою зміни та оновлення. Крім того, вони сприяють розвитку здібностей пізнавати інших людей, усвідомлювати їх особистісну цінність та суспільну значущість [6, 34]. Самосприйняття і самовираження особистості під час проведення тренінгів здійснюється в процесі спілкування та взаємодії з іншими людьми. Тренінгові заняття сприяють формуванню позитивної «Я – концепції» молодшого школяра шляхом підвищення їхнього уявлення про свою соціальну значущість, особистісну цінність.

Виховання гуманістичних цінностей на тренінгових заняттях здійснюється в кількох напрямах: а) утвердження персоніфікованого характеру взаємовідносин між вихованцями, діалогу «на рівних»; б) олюднення усіх сфер спілкування на основі ціннісного ставлення до людини; в) розвиток ефективного сприйняття особистістю іншої людини та самої себе; г) організація та стимулювання співробітництва і взаємодопомоги; д) створення сприятливого середовища для самоактуалізації та розвитку індивідуальності молодшого школяра на основі свободи вибору та волевиявлення в різних видах творчої діяльності; е) розвиток рефлексії шляхом участі у соціально-психологічних тренінгах, аутотренінгах, вправах, комунікативних іграх тощо [9, 26]. Стимулювання розвитку у молодших школярів таких гуманістичних цінностей, як чуйність, доброзичливість, милосердя та інші, здійснюються у процесі проведення тренінгів-символізацій та тренінгів-ототожнень.

Бесіда на морально-етичні теми – метод, за допомогою якого здійснюється процес спілкування між суб'єктами виховання (школярем і педагогом) під час колективної діяльності чи індивідуального впливу [1, 12]. Використовуючи бесіду як метод, педагог має розв'язати дуже важливі завдання: навчити учнів оцінювати події, вчинки, явища суспільного життя і на цій основі формувати у школярів відповідне ставлення до навколишньої дійсності. Форма подання окремих епізодів, фактів чи явищ може бути різною. Проте вона обов'язково має спонукати школяра до роздумів, пошуку, відповідних висновків і переконань. Діалог з дітьми може відбуватись у довільній формі: запитань і відповідей, тематичних вікторин, заочної подорожі, проблемних питань тощо. З метою активізації мислення школярів педагог може використати елементи дискусії, методи переконання і прикладу, створить умови для розвитку дитячої уяви (намалювати уявну картинку, уявити протилежну ситуацію). Щоб сильніше вплинути на емоції дітей, можна також використати художні репродукції, фрагменти музичних творів, відповідні діафільми тощо. Наприклад, під час обговорення проблеми материнської любові доцільними будуть розповіді учнів, обговорення ситуацій, відповіді приказки і прислів'я, народні і авторські

пісні. Також, у молодших класах доцільно проводити бесіди гуманістичного характеру: «Поважай своїх друзів», «Бережи все, що створено людською працею», «Красиве і потворне у поведінці людей», «Будь чесним і правдивим» тощо.

До інтерактивних форм та методів формування гуманістичних цінностей в молодших школярів також відноситься рольова гра. Оволодіння учнями системою цінностей – ставлень під час її проведення здійснюється через почуття, досвід, думки та дії, що проявляються при виконанні ними певних соціальних ролей або у процесі міжособистісних стосунків. Створені для цього ігрові ситуації базуються на явищах реального життя, цікавих фактах, матеріалах, що містять певну проблему. Наприклад, рольова гра «В гостях» передбачає формування у молодших школярів цінності іншої людини, образу «хорошого іншого», запобігання речових міжсуб'єктних відносин; боротьбу з Его-потягами вихованців тощо. Для цього створюється ситуація, у якій молодших школярів ділять на «гостей» та «господарів». «Господарі» повинні зустріти, пригостити «гостей», зробити їх візит цікавим і приємним. «Гості» в свою чергу мають привітати «господарів», підготувати їм саморобні подарунки, розповісти цікаві історії, продемонструвати свої таланти тощо. Всі учасники гри повинні вести себе ввічливо і гуманно. Водночас вони вчаться чуйності і тактовності,спілкуватися з цікавими людьми.

Висновки. Отже, виховання гуманістичних цінностей в молодших школярів є ефективним, коли добирати цікаві емоційно-насичені форми практичної реалізації виховних інваріантів. Під час їх проведення кожен учень має бути активним учасником виховного процесу. Для цього необхідно забезпечувати самостійну творчу діяльність молодших школярів; враховувати їхні творчі потреби, інтереси та захоплення; ініціативність та самостійність у визначенні виховних завдань, засобів і способів їх творчого виконання. Водночас, важливо виробити у вихованців потребу у самовизначенні, самотворчості та самореалізації, засвоєні ними системи цінностей-ставлень; формувати у дітей позитивні риси виховної особистості, враховуючи специфіку їхнього мислення та своєрідність світосприймання; створювати умови для вільного висловлення ними своїх думок та почуттів; стимулювати до активно-творчої та результативної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Безкоровайна О.В. Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці: монографія / О.В. Безкоровайна. – Рівне: РДГУ, видавець Олег Зень, 2009. – 470 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
3. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості-громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 1. — С. 144-150.
4. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
5. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
6. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник / С.Г. Карпенчук. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.
7. Киричук О. В. Ментальність : сутність, функції, ґенеза / О. В. Киричук // Конференція: Духовність. Ментальність. Саморозвиток особистості : тези доповідей. — Київ-Луцьк, 1994. — Ч. 1. — С. 11-12.
8. Колосова О.В. Роль громадянсько-правових цінностей у патріотичному вихованні старших дошкільників // Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць / За ред. Надії Скотної та Марії Чепіль. – Дрогобич: редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 222-229.
9. Лавроненко О. Формування гуманістичних цінностей – важливий аспект виховання молодших школярів / О. Лавроненко // Рідна школа. – 2004. – №7-8. – С.26-28.
10. Москалець В. Психологічне обґрунтування української школи / В. Москалець. – Львів : Світ, 1994. – 119 с.
11. Натхненниця – подорож у світ культури та традицій: Виховання ціннісного ставлення у дітей (для сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, зокрема – дітей з функціональними обмеженнями) до світової та національної культури, традицій власного народу та родини засобами арт-терапії. Частина ІІІ / А.В.Хіля, за ред І.Саранчі, О.О.Деркач. – Вінниця : Нілан –ЛТД, 2017. – 40 с.
12. Подорож країною «Людія»: Виховання ціннісного ставлення до оточуючого соціуму у дітей (з сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, зокрема – дітей з функціональними обмеженнями) засобами арт-терапії. Частина ІІ / А.В.Хіля. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 44 с.

ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В.Кравчук, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: Н.О.Комарівська*, кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічних університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTEGRATED READING LESSONS AT PRIMARY SCHOOL

V. Kravchuk, *second-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглянуто мету уроків, побудованих на інтегрованому змісті, можливості використання різноманітних моделей інтегрованих уроків літературного читання в початковій школі.*

Ключові слова: *початкова школа, інтеграція, методи, художні твори, мистецтво, уроки читання, мовлення.*

Abstract. *The article examines the purpose of the lessons built on the integrated content, the possibilities of using various models of integrated reading lessons at primary school.*

Keywords: *primary school, integration, methods, artistic works, art, reading lessons, speech.*

Педагогічна система кожної історичної епохи переживає кардинальні зміни. На всіх етапах розвитку суспільства приділяється особлива увага якісній підготовці молодого покоління до самостійного життя. Одним із ефективних шляхів вирішення такої проблеми можуть стати інтегровані уроки, спрямовані на творчий пошук, всебічний розвиток особистості кожного школяра зокрема. Пошуки шляхів удосконалення системи освіти в початковій школі привели до вдосконалення такого методичного явища, як інтеграція навчання, яке поступово переходить сьогодні з дискусії в практику.

Сьогодні ідея інтеграції змісту й форм навчання приваблює багатьох вчених та вчителів-практиків. Дослідженими є дидактичні особливості інтеграції змісту навчання (О. Бєляєв, Л. Варзацька, Т. Донченко, Ю. Колягін, О. Савченко, В. Паламарчук). Проблемами інтеграції навчання займались також Т. Бишова, О. Кондратюк, М. Мосієнко, Г. Кузьменко, О. Шатохіна. Поняття «інтеграція» – це процес пристосування й об'єднання розрізнених елементів у єдине ціле при умові їх цільової та функціональної однотипності.

Метою уроків, побудованих на інтегрованому змісті, має бути різнобічне вивчення певного об'єкта, явища, осмислене сприйняття навколишнього середовища, приведення знань у певну систему, збудження уяви та інтересу, розвиток позитивно-емоційного настрою. Інтеграція навчання може дати ефект лише за умови, коли сам вчитель виявить свій творчий підхід до вивчення кожної теми зокрема, так і всього навчального матеріалу в цілому. Це залежить від уміння синтезувати матеріал, органічно пов'язувати уроки з різних предметів, підпорядковуючи їх головній темі. Інтегровані уроки потребують особливої підготовки як вчителя, так і учнів протягом тривалого часу.

У дидактиці початкового навчання розроблено структуру інтегрованих уроків. На основі аналізу чинних програм для 2-4 класів, визначаються можливі варіанти структури уроку за типами інтеграції навчального матеріалу з окремих навчальних предметів (О. Я. Савченко) [1]. Науковець вважає, що цей вид уроків утвердився в дидактиці й методиці початкової школи, що зумовлено насамперед підготовкою вчителя як багатопредметника, який сприймає початкову школу як систему, а тому може організаційно й методично зв'язати близькі теми з різних предметів. Метою такого зв'язку цікаве, різнобічне вивчення близьких явищ, яке й можна об'єднати досягненням спільної мети.

Літературне читання – «одна із навчальних дисциплін, що за своїм змістом, специфікою роботи з учнями дозволяє широко використовувати міжпредметні зв'язки, інтегрувати теоретичний матеріал як з дидактичною, так і з розвивально-виховною метою»

[5, 76]. Великі можливості для проведення у початкових класах інтегрованих уроків літературного читання, з нашого погляду, дає їх поєднання з близькими темами уроків української мови, образотворчого мистецтва, музики, природознавства. Метою такої інтеграції є створення кращих умов для удосконалення мовленнєвої діяльності учнів, їх літературного розвитку, розширення знань про творчість письменника. Наприклад, це можуть бути уроки поглибленої роботи над текстом, що передбачає виконання різноманітних вправ з опорою на знання й вміння, одержані на уроках української мови; структурування тексту на частини, пошук і характеристика текстів різних видів, поширення або ущільнення змісту в процесі переказу, відтворення тексту за опорними словами чи реченнями, виключення речень з тексту за певними ознаками, відтворення тексту за причинно-наслідковими зв'язками, відтворення тексту-міркування за змістом тощо [2, 163].

Продуктивними міжпредметними завданнями для учнів 4 класу можуть бути такі: перевірити, чи можна скоротити текст без порушення його змісту, визначити роль розділових знаків у розумінні прочитаного, роль окремих частин мови у створенні художнього образу, порівняти, як змінюється зміст тексту від заміни одного слова чи речення тощо.

На інтегрованих уроках великий розвивальний потенціал дає поєднання сприймання поезії, яке посилюється образотворчим мистецтвом і музикою. На таких уроках художній образ набуває нових граней, яскравості через сприймання різних засобів його відображення.

Отже, змістовні та цілеспрямовані інтегровані уроки вносять у звичайну структуру шкільної освіти новизну, оригінальність; сприяють формуванню цілісної картини світу, розгляду предмета з кількох сторін, дозволяють систематизувати знання; створюють сприятливі умови для реалізації особистісно-орієнтованого, розвивального навчання молодших школярів. Методично правильні побудова і проведення інтегрованих уроків сприяють підвищенню зростання професійної майстерності вчителя, тому що вимагають від нього володіння методикою сучасних технологій навчально-виховного процесу. Вчитель по-новому бачить і розкриває предмет, який викладає, ясніше усвідомлюючи його співвідношення з іншими науками.

Список використаних джерел:

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997. – С. 292.
2. Савченко О.Я. Методика читання в початкових класах: Посіб. для вчит. / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2007. – 333 с.
3. Шильцова Л. М. Інтегровані уроки рідної мови і мовлення в початковій школі / Л. М. Шильцова, О.Л. Варзацька. – Х. : Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – 176 с.
4. Інтегровані уроки в початковій школі / Упоряд. О Кондратюк. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
5. Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 31. – Вінниця : ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. – С. 75-81.
6. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
7. Лапшина І. М. Дослідження аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих занять з молодшими школярами / І. М. Лапшина // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : «Меркьюрі-Поділля», 2017. – С. 25-29.
8. Нова українська школа: Простір освітніх можливостей. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Упоряд. – Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова / За заг. ред. М. Грищенка. // http:mon.gov.ua/2016/08/17/mon.pdf
9. Родюк Н.Ю. Педагогічні ідеї професійної підготовки вчителів початкової школи в країнах Заходу // Inovativny vyskum v oblasti vzdelavania a socialnej prace. – Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2017. – С. 150-153.
10. Родюк Н.Ю. Тенденції професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи в умовах інтеграційних процесів / Н.Ю.Родюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.57-60.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В УМОВАХ ШКОЛИ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ

С. Кунда, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Л.В.Любчак, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

IMPLEMENTATION OF DEVELOPING TEACHING ELEMENTS AT IT-LESSONS AT PRIMARY SCHOOL

S.Kunda*, master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Перед школою сьогодні постає важливе завдання – адаптуватися до вимог сучасного інформаційного суспільства, навчити кожного учня самостійно поповнювати свої знання, застосовувати їх на практиці. Розвиваюче навчання на уроках інформатики – основа формування творчої особистості, а в подальшому – креативної, яка має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність.*

Ключові слова: *розвивальне навчання, інформатизація освіти, навчально-пізнавальна діяльність, співтворчість.*

Abstract. *Today the school is facing an important task to adapt to the requirements of the modern information society, teach the pupil to study independently and apply their knowledge in practice. Developing teaching at IT-lessons is the basis for the forming creative individual.*

Keywords: *developing teaching, informatization of education, educational and cognitive activity, co-creation.*

У теперішньому суспільстві, мабуть, вже дуже складно знайти людину, яка б не володіла сучасними пристроями опрацювання інформації. Або хоча б не мала найменшого відношення до сучасних технологій. Розвиток науки і техніки сприяв появі такої науки, як інформатика. На сьогоднішній день в світі немає жодної галузі науки і техніки, яка б розвивалася так само стрімко, як інформатика.

Інформатика, як ніякий інший предмет спонукає до використання технології розвивального навчання. Адже психологічні і педагогічні дослідження свідчать про те, що система освіти забезпечує не достатньо високий рівень розвитку дітей. Саме тому одне з головних положень концепції оновлення нашої освіти пов'язане з орієнтацією її перш за все на інтелектуальний, моральний та фізичний розвиток дітей [3; 4; 6; 7 та ін.]. Через це виникає проблема введення в програму навчальних предметів тих знань, які відповідають досягненням сучасної науки і культури. Багато педагогів починають розуміти, що завдання сучасної школи полягає не лише в тому, щоб дати учням ту чи іншу суму знань, але і в тому, щоб навчити їх самостійно орієнтуватися в науковій і будь-якій іншій інформації. Відповідно, в умовах сучасної школи необхідно організувати таке навчання, яке б носило розвивальний характер, сприяло б формуванню в учнів інформаційної компетентності.

Інформатизація сфери освіти повинна випереджати інформатизацію інших напрямків суспільної діяльності, адже завдяки цьому закладаються соціальні, психологічні, загальнокультурні та професійні передумови розвитку всього суспільства.

«… Лише те навчання є хорошим (тобто правильно організованим), яке забігає вперед розвитку» [1, 386]. Тому основним завданням сучасної школи є необхідність створення нових підходів до навчання на уроках. Учитель повинен організувати навчальний процес таким чином: не обмежувати діяльність учня, будувати процес навчання так, щоб у ньому були елементи творчості, які передбачають комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни. Стимулюють творчу діяльність учнів також і вдалий підбір творчих завдань, і використання ігрових технологій та ін.

Методика початкового навчання багато років була пов'язана в основному з теорією емпіричного мислення, що мало сприяло формуванню у молодших школярів повноцінної

учбової діяльності і основ теоретичного мислення. Виникла необхідність в нових підходах до навчання в початковій школі. І саме таким новим підходом є система розвиваючого навчання. Навчання, яке, забезпечує повноцінне засвоєння знань, формує учбову діяльність і тим самим безпосередньо впливає на розумовий розвиток, і є розвиваюче навчання.

Проблеми, пов'язані з використанням сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі початкової школи, цікавлять як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Зокрема деякі аспекти означеного питання висвітлені в працях М.М.Левшина, М.І.Жалдака, Ф.М.Ривкінда, М.К.Гольцмена, Н.В.Макарової, В.І.Варченко, Н.В.Морзе, О.В.Коршунової, Л.М.Фуксон, Д.Г.Клементса, К.Хохмана, Т.Оппенхеймера, Пейперта та інших.

Однією з методологічних умов технології навчання, яка забезпечує управління процесом розвитку знань і різноманітних властивостей особистості учня в навчальному процесі, є організація самостійної навчальної діяльності учнів з розв'язання цілої низки індивідуальних проблемних завдань. Власна пошуково-творча діяльність учнів супроводжується розвитком мотивації навчально-пізнавальної діяльності та підготовкою до вибору професії; послідовним «введенням» учнів у ситуації розв'язування складних творчих завдань, допомогою в оволодінні необхідними навичками навчальної праці та вольовими діями; «співтворчістю» і формулюючим діалогом учителів і учнів у процесі розв'язування завдань, розвитком більш загальних умінь і т.д., більш складних структур розумової діяльності [5, 26-27]

Сучасному педагогу варто враховувати особливості розвивального навчання: учень перетворюється на суб'єкт пізнавальної діяльності; розвивається під час формування механізмів мислення, а не завантаження пам'яті; пізнавальна діяльність учня здійснюється в єдності емпіричного і теоретичного пізнання; процес навчання будується на пріоритеті дедуктивного способу пізнання; основа процесу навчання – діяльність учнів у процесі виконання проблемних завдань.

Принцип розвивального навчання у проведенні уроків інформатики реалізується при такій організації навчального процесу, яка забезпечує учням можливість проявити себе як особистість, гармонійно і всебічно розвиватися соціально, удосконалити здібності, сформувати пізнавальні мотиви як домінуючі в навчальній діяльності. Особлива увага повинна бути спрямована на надання учням можливості здійснювати самостійну дослідницьку діяльність творчого характеру та самоорганізовуватись.

Гарним прикладом цього може бути рольова гра «Мій комп'ютер» (проводиться в колі, щоб діти добре бачили один одного) Умови гри: діти уявляють себе одним із вивчених пристроїв і розповідають про свої можливості.

Учитель: Подивіться на своє робоче місце.

Монітор: Перед вами знаходиться монітор. Я схожий на телевізор. На моєму екрані монітора відображається інформація, з якою працює комп'ютер.

Учитель: Поруч із монітором ви бачите системний блок.

Системний блок: Я найголовніша частина комп'ютера. В мені розташовуються всі основні вузли комп'ютера.

Учитель: Перед монітором розташована клавіатура.

Клавіатура: Натискаючи на мої клавіші, можна вводити інформацію в комп'ютер.

Учитель: А поруч з нею – миша.

Миша: А я пристрій, що полегшує введення інформації в комп'ютер.

Учитель: До системного блоку комп'ютера можна підключати різні пристрої введення-виводу інформації, розширюючи тим самим його функціональні можливості.

Принтер: Я друкую тексти, малюнки, фотографії.

Учень виступає в навчальному процесі як рівноправний суб'єкт з іншими учнями і вчителем. Тому навчальний процес будується таким чином, щоб учні могли виконувати певні дії з організації своєї діяльності для опанування курсу інформатики. Така організація навчального процесу забезпечує формування в учнів позитивних рис характеру (доброзичливості, толерантності, колективізму, активності, працьовитості тощо), вольових якостей.

Щоб результативно управляти діяльністю учнів, необхідно формувати в них потрібну мотивацію навчання. Завдання полягає в тому, щоб, спираючись на потреби учнів, спровокувати їхню діяльність так, щоб вона задовольняла їхні інтереси, вселяла в учнів віру в можливість подолання труднощів, віру в свої здібності, радість, задоволення від праці, гордість за свої успіхи. Треба, щоб зміст навчання, цілі і задачі, які ставить викладач перед учнями, мали для них чітке, зрозуміле і особисто вагоме значення.

У процесі навчання інформатики доцільно спиратися на психологічні принципи розвивального навчання, які базуються на понятті «зони найближчого розвитку» психолога Л.С. Виготського. Система розвивального навчання розкриває широкі можливості для розвитку самооцінки учня, допомагає усвідомити себе як суб´єкта, що саморозвивається, самостійно здобуває знання. Вона може успішно функціонувати за пошуково-дослідницької навчальної діяльності. Для цього слід використати пошуково-дослідницький метод – це метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності [2,182].

При розвивальному навчанні діяльність вчителя повинна бути спрямована на розробку та використання таких форм, змісту, прийомів та засобів навчання, котрі сприяли б підвищенню рівня самостійності, свідомості та творчої активності школярів у засвоєнні знань, формуванні вмінь та навичок, в їх практичному використанні. Нові педагогічні технології, що підтримують розвивальний тип навчання, повинні бути перш за все динамічними та гнучкими, забезпечувати режим найбільшого психолого-педагогічного, методичного та організаційного сприяння для реалізації індивідуальних інтересів, можливостей та здібностей учнів на основі здійснення вибору та відповідальності за нього.

Володіючи вмінням визначати мету, планувати роботу, творчо її виконувати, працювати з науковою літературою, відбирати потрібну інформацію з різних джерел, засвоюючи раціональні прийоми розумової діяльності, учні мають змогу усвідомлено керувати своєю навчальною працею. При цьому потрібно створювати сприятливі умови для формування в них позитивного ставлення до праці, вироблення стійких мотивів навчальної діяльності. Саме тому вчитель повинен опанувати такі форми і методи навчання, які дають найкращий результат засвоєння знань, вмінь і навичок учнів.

Стосунки, що складаються між учнями, які хочуть дізнатися щось нове, і вчителями, які можуть і знають як це зробити, мабуть, і є тим найдорогоціннішим здобутком у роботі вчителя. Дитина не повинна бути пасивним учасником навчального й виховного процесу, вона є одним із його творців.

Список використаних джерел:

1.Выготский Л.С. Избранные психологические иследования / Л.С. Выгодский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 520с.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І.М. Дичківська – К. : Академвидав, 2004. – 352с.

3. Імбер В.І. Інтегрований підхід до навчання на уроках «Сходинки до інформатики» / В.І. Імбер // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип.4. – С. 61-68.

4. Імбер В.І. Комп'ютерна грамотність та інформаційна безпека дітей молодшого шкільного віку на уроках інформатики: дуальний підхід // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – Вип. 46. – С.17-21.

5. Крюкова Д.Ф. Модель розвиваючого навчання / Д.Ф.Крюкова // Обдарована дитина. – 1999. – № 5. – 368 с.

6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності : практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.

7. Пахальчук Н. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики / Н. Пахальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 3 (58). – С. 90-93.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

І.Лущан, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.В.Колосова, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEORETICAL BASES OF ECOLOGICAL EDUCATION FOR PRIMARY SCHOOLCHILDREN

I. Lushchan, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті проаналізовані провідні історико-педагогічні ідеї та обґрунтовано теоретичні основи проблеми екологічного виховання молодших школярів. Автор акцентує на побудові змісту початкової освіти з урахуванням природних особливостей регіону, прогресивних етнопедагогічних традицій українців і передбачає застосування адекватного молодшому шкільному віку методичного інструментарію.*

Ключові слова: *екологічне виховання, екологічна культура, початкова школа, екологічний світогляд, емоційно-ціннісне ставлення.*

Abstract. *The article analyzes the leading historical and pedagogical ideas and substantiates the theoretical bases of the problem of environmental education of primary school pupils. The author focuses on the construction of the primary education content, taking into account the natural features of the region, the progressive ethnopedagogical traditions of Ukrainians, and provides for the using the methodical tools appropriate to the junior school age.*

Keywords: *ecological education, ecological culture, primary school, ecological worldview, emotional and value attitude.*

Розвиток людства нерозривно пов'язаний з еволюційним розвитком природи. Зміни, що відбуваються у навколишньому природному середовищі на сьогодні створюють реальну загрозу для існування майбутніх поколінь, а відтак впливають на тривалість життя людини, її генетичне здоров'я, характер взаємодії — людина – суспільство – природа.

Особливо актуальними сьогодні є питання особистісно-зорієнтованого виховання, що має метою гармонізацію відносин людини з природою в аспекті її збереження, неприпустимості бездумного руйнування й споживацького ставлення до її ресурсів. Проблема формування нового екологічного світогляду людини – це усвідомлення нею потреби підпорядкування перетворювальної діяльності загальним законам розвитку соціоприродного середовища, утвердження антропоцентризму на засадах гуманістичних ідеалів його збереження та примноження, формування планетарного мислення [13, 283].

Одне із чільних місць у вирішенні окресленої проблеми, зокрема формування ціннісних установок зростаючої особистості, її мотивації до належної екологічної поведінки й діяльності, належить початковій школі. Так, у Державному стандарті початкової загальної освіти передбачено реалізацію наступних завдань: — виховання соціально активної особистості, яка здатна мислити, бережливо ставиться до природи, людей і самого себе; формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу; забезпечення єдності інтелектуального та емоційного сприйняття природи з практичною природоохоронною діяльністю засвоєння традицій українського народу у відносинах людини з природою; оволодіння доступними способами пізнання предметів і явищ природи та суспільства [7].

Проблеми екологічної освіти й виховання, зокрема теоретико-методологічне обґрунтування екологічного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, відображено в наукових працях Н. Бібік, І. Звєрєва, Н. Лисенко, О. Крюкової, З. Плохій, О. Савченко та ін. Проблеми теорії та методики екологічного виховання в позашкільних навчальних закладах відображено в дослідженнях О. Грошовенко, Г. Пустовіта, формування

екологічної свідомості особистості – Н. Нестеренко, В. Малахів, Г. Тарасенко, етнопедагогічний контекст екологічного виховання – Р. Скульський, М. Стельмахович.

Гармонізація взаємодії людини з природою, за Г. Пустовітом, можлива лише завдяки цілеспрямованим педагогічним зусиллям в аспекті — екологізації свідомості людини [11, 2]. Учений наголошує на визначальності морально-духовного аспекту в екологічному вихованні підростаючого покоління. В. Сухомлинський екологічне виховання дітей розглядає в єдності з естетичним, адже розвиток їхнього мислення здійснюється через безпосереднє чуттєве сприймання природного довкілля, пізнання його краси через відображення у живому слові – через — яскраві, короткі, емоційно насичені розповіді малюків про предмети і явища навколишнього світу, які вони бачать своїми очима [9, 42]. Інший аспект екологічного виховання дітей В. Сухомлинський визначає через посильну працю, їхнє трудове становлення й бережливе ставлення до предметів матеріальної та духовної культури. Адже пізнання довкілля відбувається тільки в активній діяльності, спрямованій на його збереження та примноження. У цьому аспекті педагог вважає доцільним залучення учнів до роботи на пришкільній ділянці заради вивчення ними рослин у різні пори року, догляду за ними тощо. Таким способом дорослі спроможні розвинути в учнів притаманну їм любов, потяг до природи, почуття співпереживання, що слугує необхідної умовою для повноцінного особистісно-зорієнтованого виховання.

Концепція неперервної екологічної освіти та виховання в Україні (1995 р.) орієнтує педагогічну громадськість на формування екологічної культури особистості, з позицій універсальності природних процесів і взаємозв'язків та врахування екологічної ситуації в країні. Вказується, що — екологічна освіта виступає засобом збереження і розвитку людини, продовження людської цивілізації та спрямована на формування екологічної культури, якій — притаманні не утилітарно-споживацьке, насильницьке ставлення до природи, а дотримання розумності та гуманності у взаємовідносинах людини, суспільства й природи [5]. У Концепції екологічної освіти України (2001 р.) наголошується, що ефективним засобом формування екологічної культури учнів як результату виховання слугує екологізація шкільної освіти, яка передбачає включення екологічних аспектів, що пов'язані з основним матеріалом, до складу практично всіх навчальних дисциплін [3].

Екологічну культуру Н. Лисенко розглядає як — соціально значущу діяльність у сфері взаємодії суспільства з природою у взаємозв'язку з одержаними результатами матеріальними і духовними цінностями, правовими нормами, транспозиційними механізмами в руслі народних звичаїв і традицій [6]. Таким чином, формування екологічної культури учнів початкової школи передбачає засвоєння ними наявних результатів перетворення різностороннього досвіду людства в галузі екології у внутрішні надбання кожного індивіда, його власний особистісний потенціал.

Екологічна культура охоплює систему знань про взаємозв'язки людини й навколишнього середовища, вмінь і навичок позитивного впливу на навколишнє середовище та глибинне усвідомлення природи як естетичної цінності, необхідності її берегти й примножувати. Так, З. Плохій акцентує на значенні екологічних знань в екологічному вихованні дошкільників, що допомагають у розумінні самоцінності природи, відчуття себе її частиною [10, 17]. За автором, — чим вищий рівень знань дітей про природу, тим більше вони виявляють пізнавальний інтерес до неї, орієнтуючись на стан і благополуччя самого об'єкту, а не на оцінювання його дорослими [10, 13]. Відтак, знання молодших школярів повинні ґрунтуватись на різновидах антропогенного впливу на навколишній світ та його можливих негативних наслідках.

Невипадково, О.Будник наголошує на потребі господарського ставлення до навколишнього світу, екологічному вихованні молодших школярів. У своєму дослідженні автор виокремлює поняття господарська культура, під якою розуміє систему властивих людині цінностей, що зумовлюють її ставлення до природних багатств, предметів, засобів і продуктів людської праці, психологічну готовність і здатність оберігати, раціонально використовувати та примножувати їх [2]. Отож, формування в учнів початкових класів природничо-наукової картини світу містить елементи господарності, передусім шанобливе ставлення до природи, що ґрунтується на глибоких знаннях і морально-етичних переконаннях щодо поведінки в

навколишньому світі. Адже тільки переконання становлять світоглядну основу особистості школяра й визначають його поведінку й діяльність у соціоприродному середовищі.

Поліпшення екологічного виховання в початковій школі в 90-х роках минулого століття передбачало екологічну чи природознавчу спрямованість навчальних програм з усіх дисциплін (за винятком української мови й математики). Акцентуації було здійснено на вивченні учнями 1-2-х класів курсу — Ознайомлення з навколишнім світом, який в 3-4-х класах продовжував курс — Природознавство, адже саме ці дисципліни найбільшою мірою забезпечують формування в дітей загальних уявлень про залежність людини від навколишнього світу, її взаємодію з живою та неживою природою, виховують громадянську відповідальність та містять необмежені можливості для безпосереднього спілкування з довкіллям через проведення спостережень, екскурсій, прогулянок, дослідів тощо [1, 33].

Важливим аспектом екологічного виховання учнів початкових класів слугує українська етнопедагогіка, де знаходимо чимало цінних ідей щодо дбайливого природокористування, що надихало до створення легенд, казок, організації свят і ритуалів екологічного спрямування. Цей напрям яскраво виокремився на початку 90-х років XX сторіччя з початком демократичних перетворень в Україні, відродженням національної школи й виховання.

На основі вивчення досвіду родинного виховання дітей в українській родині В.Скуратівський пише про такі бабусині повчання: «Якщо зруйнуєш ластів'яче гніздо – на обличчі зарябіє віспа, видереш лелечині яйця – згорить хата, крутитемеш на подвір'ї жевріючу головешку – болітиме голова чи мокрітимуть уночі штанці, не доїси окрайця – снитимуться старці, свистітимеш у хаті – по закутках загніздяться злидні, толочитемеш жито – залоскочуть русалки тощо» [8, 31–32]. Дотепні примовлянки й повір'я, що становлять окремий пласт української народної творчості, вважають специфічним засобом формування екологічної грамотності, придатними за певних умов для використання в роботі з молодшими учнями.

Принцип комплексного підходу до вивчення еколого-краєзнавчих особливостей краю, де проживають учні, уможливлює формування цілісного уявлення про природний потенціал та осмислення екологічної доцільності творчої перетворювальної діяльності людини в навколишньому світі. У цей час активізовано такі форми роботи з учнями, як озеленення територій, свята птахів, догляд за домашніми тваринами, розроблення проектів щодо поліпшення екологічної ситуації у своїй місцевості, екологічні акції щодо очищення водних ресурсів, еко-вікторини та конкурси, що спрямовані на підвищення інтересу до оточуючого середовища тощо.

У формуванні екологічної культури молодших школярів повідна роль належить дорослим, тому чільне місце відведено налагодженню педагогічної співпраці школи та сім'ї у визначенні спільних навчально-виховних завдань, виборі адекватних методів, форм, педагогічних засобів, технологій реалізації програми природоохоронної діяльності тощо.

Отже, теоретико-педагогічний аналіз проблеми екологічного виховання молодших учнів дозволяє встановити, що ефективність процесу формування екологічної культури істотно підвищується, якщо зміст початкової освіти побудований з урахуванням природних особливостей регіону, прогресивних етнопедагогічних традицій українців і передбачає застосування адекватного молодшому шкільному віку методичного інструментарію (форм, методів, засобів, технологій). Дієвим у плані вдосконалення методики виховної роботи в школі I ступеня вважаємо використання педагогічних інновацій на основі формування екологічного світогляду й духовно-морального переосмислення стратегій поведінки й діяльності людини в соціоприродному середовищі, господарського розуміння природничо-наукової картини світу та вироблення емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Бегека А. Екологічна освіта: стан і завдання / А. Бегека // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 33-34.

2. Будник О.Б. Педагогічні передумови виховання господарської культури молодших школярів : дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Б. Будник ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1997. – 179 с.

3. Грошовенко, О. П. Формування світоглядно-екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О. П. Грошовенко // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. - Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. - Випуск 5. - С. 279-283

4. Концепція екологічної освіти в Україні // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm

5. Концепція неперервної екологічної освіти та виховання в Україні. Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 1995. – № 14, 1-32. – К. : Освіта, 1995. – 32 с.

6. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог-дошкільник : монографія / Н. В. Лисенко. – Івано-Франківськ, 2007. – 626 с.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 року № 462 — Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/

8. Скуратівський В. Берегиня / В. Скуратівський. – К. : Радянський письменник, 1987. – 280 с.

9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 т. Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 7-279.

10.Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників / З.П. Плохій. – К. : Редакція журналу — Дошкільне виховання‖, 2002. –173 с.

11.Пустовіт Г. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті / Г. Пустовіт // Шлях освіти. – 2002. – № 3. – С. 2-7.

12. Stahova I. The developing of the child creativity by means of ecological and projecting activities // Psihopedagogia Copilului : Child Psihopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – S.45-53

13.Толстоухов А.В. Людська особистість за доби глобалізації: імперативи та перспективи / А. В. Толстоухов // Психологічна і педагогічна науки в Україні : зб. наук. праць : в 5 т. – Т. 2 : Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. – К. : Педагогічна думка, 2012. – С. 278–289.

ЕМОЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Н.Любарська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.А.Голюк, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EMOTIONAL SPHERE OF PRESCHOOLER`S INDIVIDUAL: DEFINITIVE ANALYSIS

N.Lyubarska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті здійснено аналіз поняття емоційної сфери особистості. Визначено структуру емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.*

Ключові слова: *емоції, емоційна сфера дошкільника, структура емоційної сфери.*

Abstract. *The article analyzes the concept of emotional sphere of individual. The structure of the emotional sphere of the senior preschool age children is determined.*

Keywords: *emotions, emotional sphere of preschooler, structure of emotional sphere.*

Сьогодні, як ніколи раніше, соціально затребувана особистість із широким світоглядом і високою культурою, здатна до гармонійних стосунків з людьми, реалізації свого природного потенціалу. Оволодіння особистістю загальнолюдськими цінностями неможливе тільки на рівні усвідомлення. У цьому процесі активну роль відіграють емоції. Тому на сучасному етапі розвитку педагогічної науки і дошкільної практики суттєвого значення набуває проблема виховання духовної культури особистості та її важливої частини – емоційної культури.

Вивчення і аналіз наукових джерел засвідчив, що розуміння сутності поняття «емоційна сфера» ґрунтується на з'ясуванні специфіки його провідних категорій та осмисленні фундаментальних наукових положень про особистість як систему, що розвивається (Л.Виготський, О.Леонтьєв, О.Рубінштейн). Проведене теоретичне дослідження показало, що з поняттям «емоційна сфера особистості» тісно пов'язані такі поняття, як

«емоційна культура», «емоційність особистості», які деякими науковцями розглядаються як синоніми.

Оволодіння особистістю загальнолюдськими цінностями неможливе тільки на рівні усвідомлення. У цьому процесі активну роль відіграють емоції. Тому на сучасному етапі розвитку педагогічної науки і шкільної практики суттєвого значення набуває проблема виховання духовної культури особистості та її важливої частини – емоційної культури. Так, М.Боритко емоційну культуру особистості визначає як процес творчої самореалізації, сукупності духовних й матеріальних цінностей, специфічного способу людської діяльності, як середовище, в якому зростає особистість.

Формування емоційної культури дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку відбувається на базі зародження і розвитку у неї рефлексії, емоційного передчуття, становлення внутрішнього плану дій, довільної поведінки і змін в орієнтації на соціальні норми, спричинених включенням у нові соціальні стосунки. Таким чином, особливості емоційного розвитку дитини: вдосконалення вмінь визначати емоційний стан іншої людини, інтелектуалізація переживань і формування елементарної саморегуляції поведінки (І.Бех, Л.Божович, В.Вілюнас, О.Запорожець, О.Кононко, П.Якобсон, А.Щетиніна) вказують на сенситивність даного періоду для виховання і розвитку емоційної сфери.

Безпосередньою теоретико-методологічною базою для розкриття поняття «емоційність особистості» стали погляди Б.Теплова, В.Небиліцина, ідеї цих вчених були покладені в основу вивчення емоційності. Дослідження її стійких якісних особливостей (знаку та модальності домінуючих емоцій) знайшли своє відображення у низці робіт, де емоційність вивчалась у співвідношенні з саморегуляцією діяльності (І.Пацявічус), з когнітивними властивостями особистості (О.Палей), з широким спектром особистісних характеристик (В.Пінчук). Сучасні дослідження емоційності, здійснені під керівництвом О.Саннікової, трактують її як системоутворюючий фактор у структурі особистості і виявляють певні особливості психічної організації осіб з різною емоційною диспозицією (О.Сергеєва, О.Кисельова, І.Бринза).

З опорою на значну кількість досліджень емоційність розглядається нами як стійка інтегральна властивість особистості, яка характеризує знак, модальність та динаміку її емоцій і почуттів. Структура емоційності у контексті даного дослідження визначається двома характеристиками:

- якісними (знак та модальність домінуючих емоцій)
- динамічними (легкість виникнення, сила, інтенсивність, глибина і тривалість емоційного переживання)

Якісні характеристики емоційності представлені емоціями чотирьох модальностей: радості, гніву, страху та журби (В.Небиліцин, О.Ольшанникова, І.Пацявічус, О.Саннікова). Серед основних динамічних параметрів емоційності виділено емоційну збудливість, інтенсивність емоцій, їх тривалість (емоційну лабільність – ригідність), емоційну стійкість. Емоційна збудливість розглядається як виражена готовність людини емоційно реагувати на значущі для неї подразники, інтенсивність емоцій – як глибина емоцій або сила почуттів. Емоційна лабільність характеризується як швидка та достатньо різка зміна емоцій і почуттів, яка проявляється у тому, що людина швидко реагує на зміну ситуацій, обставин і партнерів, вільно «виходить» з одних емоційних станів та «входить» в інші. Емоційна ригідність трактується як своєрідна «в'язкість» емоцій, застрягання особистості на певних емоційних переживаннях. Емоційна стійкість особи визначається за ступенем впливу емоцій на ефективність її діяльності.

Різні форми переживання почуття – емоції, афекти, настрої, стресові стани та почуття - утворюють емоційну сферу особистості, яка являється одним з регуляторів поведінки людини та пізнання, вираженням складних відносин між людьми [10].

Емоційна сфера - явище складне, багатогранне, що відображає поліфонію як самої особистості, так і її взаємодії з багатством навколишнього світу. Основу емоційної сфери складають безпосередньо емоції, почуття, потреби. Будучи первинними формами

«психічного життя» (Л.Божович), емоції виконують ідеаторну (охоронну) функцію, а також слугують містком в переході зовнішніх впливів в особистісний зміст.

В структурі емоційної сфери Л.Божович виділяє сенсорну систему, яка забезпечує взаємодію особистості з оточуючим світом через звуки, зорове сприймання, кінетичні і тактильні відчуття. Саме через сенсорну систему відбувається розвиток і збагачення емоційного досвіду дитини [1].

Емоційний досвід можна визначити як змістову характеристику емоційної сфери особистості, яка включає не лише позитивні і негативні емоції, а й увесь спектр відтінкових станів і почуттів. Функціонування всієї структури емоційної сфери забезпечується рядом внутрішніх емоційних механізмів:

- «Я тут!»- емоційний настрой;
- емоційне реагування;
- емоційна диференціація;
- емоційно-рольова ідентифікація;
- емоційне обособлення.

На основі визначення емоцій і почуттів І.Бех, Б.Додонов, О.Кононко, В.Семиченко, по-іншому розкрили сутність поняття емоційної сфери особистості. Так, за їх переконанням, емоційна сфера дитини охоплює сукупність емоцій як особливих психічних процесів і станів, пов’язаних з потребами й мотивами, а також почуття як стійкі емоційні ставлення до навколишньої дійсності та відображення емоційної сторони духовного світу особистості, що зростає [2]. Можна також сказати, що ця сфера являє собою сукупність таких психічних процесів, які виражаються у формі її переживання, ставлення до матеріальних і духовних явищ довкілля. Емоційну сферу також вважають компенсаторною сферою духовного життя особистості, оскільки вона призначена для утримування процесу життєдіяльності в оптимальному режимі й запобігання руйнівним впливам на організм, що перебуває на стадії формування. Індивідуальність людини виявляється не тільки в її фізичній і інтелектуальній своєрідності, але й у її суб’єктивному ставленні до оточуючого світу, яке в самій людині представлене в її емоційних реакціях і станах. Тому можливість адекватно виразити свої емоційні реакції і стани виступає однією з головних умов реалізації дитиною своєї індивідуальності і тим самим – розвитку її творчого потенціалу [5; 6].

Структура емоційної сфери особистості (за С.Рубінштейном) складається з трьох основних рівнів:

• рівень безпредметних емоційних явищ (настроїв) - тобто недиференційованих емоційних станів суб’єкта, які не спрямовані до якогось об’єкта;

• рівень предметних почуттів, що виникають з приводу якогось предмету - ці почуття бувають інтелектуальними (прикладом може бути почуття смішності якогось предмету), моральними, естетичними;

• рівень світоглядних почуттів, які не прив’язані до якогось предмету, а характеризують загальне відношення людини до життя (прикладом може слугувати почуття гумору, почуття трагічного, комічного).

Серед компонентів емоційної сфери людини С.Рубінштейн виділяє емоційність, емоційний досвід, емоційний тон відчуттів, ситуативні емоції, емоційні стани [14].

Емоційність людини - тобто зміст, якість та динаміка її емоцій та почуттів. Емоційний досвід людини - способи реагування, що закріпилися, ієрархізована система емоцій та почуттів.

Емоційний тон відчуттів - безпосередні переживання, що супроводжують окремі життєво важливі впливи та спонукають людину до їх збереження або усунення (інакше - бажання).

Ситуативні емоції являються суб’єктивною формою вираження ступеня задоволеності тієї чи іншої потреби, що містить оцінне ставлення до окремих умов, які сприяють або перешкоджають здійсненню діяльності, конкретним досягненням в ній, до можливих ситуацій та перспектив задоволення потреб.

Отже, за результатами аналізу психолого-педагогічних праць науковців [3; 4; 7; 8; 9; 11;12;13] визначено такі компоненти емоційної сфери старших дошкільників та молодших школярів:

• емоційні реакції, які є короткочасними й виявляються в емоційному тоні відчуттів-переживань життєво важливих впливів (бажань) і низці ситуативних емоцій як форм вираження ступенів задоволення потреб (задоволення – незадоволення, симпатії – антипатії, радості – смутку, сорому тощо);

• емоційні стани, які є тривалішими в часі та обсязі й виявляються як настрій, афект, стрес;

• емоційне ставлення, яке є довготривалою в часі сформованою якістю особистості, що виявляється в пристрастях як домінуючих стійких почуттях або у стійких почуттях до матеріальних і духовних об'єктів як вищого рівня розвитку емоцій.

Таким чином, враховуючи викладене, під емоційною сферою дітей старшого дошкільного віку ми розуміємо особистісне утворення, що репрезентується осмисленістю емоцій, ареалом переживань, усталеною орієнтацією особистості в процесі індивідуальної життєдіяльності на загальноприйняті способи їх вираження. У її структурі визначено:

• когнітивний компонент (сукупність уявлень і знань про базові емоції, їх експресію, соціально прийнятні способи прояву емоцій, їх роль у встановленні гармонійних взаємин);

• ціннісний компонент (зацікавленість емоційним аспектом життя, зокрема власною та емоційною сферою інших людей, прагнення орієнтуватися у власних проявах емоцій на моральні норми);

• діяльнісний компонент (вміння використовувати соціально прийнятні та схвалювані способи прояву емоцій).

Список використаних джерел:

1. Божович Л.І. Проблеми формування особистості / Під ред. Фільдштейна Д.І. – М.: Видавництво «Інститут практичної психології», Вороніж: НПО «МОДЕК», 1995. – 352 с.
2. Гальперін П.Я. Введення в психологію / П.Я.Гальперін. – М.: МДУ, 1976. – 211 с.
3. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
4. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
5. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
6. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. – С. 67-91.
7. Грошовенко О.П. Виховання у молодших школярів емоційно-ціннісного ставлення до природи у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського // Актуальні проблеми вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського : Зб. наук. праць / За ред. Тарасенко Г.С., Поясик О.І. та ін. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – С. 125-131.
8. Демченко О.П. Суб'єктність як ознака соціальної обдарованості // Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м.Дрогобич, 26 -27 жовтня 2017 року/ за заг.ред. Марії Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І.Франка, 2017. – С.88-93.
9. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В.Каплінський, Н.І.Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. ¬ № 48. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». – С.13-19.
10. Лук А. Н. Емоції і почуття / А.Н.Лук. – М.: Просвещение, 1972. – 77с.
11. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.
12. Любчак Л.В. Соціально-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери дитини в сім'ї //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-

практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012 – С. 105-110.

13. Подорож країною «Людія»: Виховання ціннісного ставлення до оточуючого соціуму у дітей (з сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, зокрема – дітей з функціональними обмеженнями) засобами арт-терапії. Частина ІІ / А.В.Хіля. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 44 с.

14. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології / С.Л.Рубінштейн. – М.: Учпедгиз, М.: Учпедгиз, 1946. – 495с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Ж. Мамчур**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
***Науковий керівник: В.І.Імбер,** кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PRESCHOOLER`S COGNITIVE ACTIVITY

***Z.Mamchur,** second-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядаються особливості розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку у різних вікових періодах, типи пізнавальної активності. А також, визначено умови розвитку та показники сформованості пізнавальної активності дошкільників.*

***Ключові слова:** типи пізнавальної активності, показники сформованості пізнавальної активності дошкільників.*

***Abstract.** The article deals with the peculiarities of development of preschooler cognitive activity in different age periods, types of cognitive activity. Also, the conditions of development and indices of the forming preschool children`s cognitive activity are determined.*

***Keywords:** types of cognitive activity, indices of the forming preschool children`s cognitive activity.*

Проблема розвитку пізнавальної активності дошкільників залишається однією з найактуальніших у дитячій психології, оскільки активність – необхідна умова формування розумових якостей особистості, її самостійності та ініціативності. Активність дошкільника – «необхідна передумова загального розвитку».

В Україні існує декілька альтернативних програм виховання та навчання дітей дошкільного віку і кожна з них великої уваги приділяє саме розвитку пізнавальної активності з позицій гуманістичного підходу до кожної дитини. Гуманізм – визначення цінності іншої людини, насамперед дитини, її права на вільний розвиток та реалізацію своїх потенційних можливостей, на прожиття свого власного життя, а не чужого. Такі програми, як «Впевнений старт» [11], «Дитина» [3], «Українське дошкілля» [1] чітко висвітлюють пізнавальну активність, як один з головних чинників в розвитку дитячої особистості, розвитку її індивідуальності. Аналіз зазначених програм показав, що проблема розвитку пізнавальної активності дошкільника розглядаються в усіх розділах і здійснюються у процесі всієї освітньо-виховної роботи вихователів з дошкільнятами. В кінці кожного розділу подаються показники засвоєння програм. Кожна програма орієнтує вихователів і батьків у тому, що можуть і повинні знати та вміти діти. Особливої уваги заслуговує той факт, що ці програми відводять особливу роль у розвитку пізнавальної активності дитини, розвитку її особистості – батькам, адже вони, її перші вчителі.

У програмі «Дитина» підкреслюється, що *«особистість – істота активна, яка прагне до самостійних дій, до певної незалежності, до творчої ініціативи. Це діяч, а не споглядач»* [3, 13].

У всіх програмах єдина мета – різнобічний, гармонійний розвиток активної, творчої особистості, та її індивідуальності. Пізнавальна активність розглядається, як риса особистості.

Отже, головне у розвитку пізнавальної активності – це активність і діяльнісність дитини. Саме принцип активності, підхід до дошкільника, як до суб'єкта життєдіяльності необхідно враховувати педагогам, зазначає О. Кононко [7].

Проблема пізнавальної активності досліджувалася багатьма вченими (І.Анікеєва, В.Галіцин, Д.Годовікова, М. Данилов, С Ладивір, М. Лісіна, М. Марусинець, Б. Мухацька, З.Плохій, Г. Стадник, Т. Шамова, К. Щербакова та ін.). Пізнавальна активність дошкільників розглядається, як «вольова цілеспрямована дія», а у пізнавальному процесі, активність виявляється у «зацікавленому прийнятті інформації, у бажанні поглибити свої знання, у самостійному пошуку відповідей на питання, що цікавлять, у виявленні елементів творчості, реалізації, в умінні засвоювати *спосіб* пізнання й застосовувати його на іншому матеріалі».

Кожен віковий період вносить певні зміни у пізнавальний розвиток. З кожним роком в активності дошкільника відбуваються помітні зміни, перш за все іншим стає зміст активності. Так, наприклад, на першому році життя забезпечується сприймання, дитиною засвоюється різноманітна інформація про предмети, явища довкілля, йде оволодіння словом, розвивається пам'ять, яка необхідна для пізнавального процесу. На другому році життя діти дуже чутливі до нових знань, вражень, виявляють у навколишньому середовищі різноманітні ознаки предметів та явищ.

Це дозволяє зробити висновок: протягом перших років життя пізнавальний розвиток виявляється не тільки в кількісному накопиченні інформації – головне в тому, що дитина набуває досконаліших способів орієнтування в навколишньому; змінюється характер активної пошукової діяльності; зміст, динаміка, спрямованість, мотивація.

На другому році життя складається певна стратегія пошуку інформації. Орієнтовно-дослідницька діяльність – кінець другого року життя і особливо кінець третього року життя – характеризуються елементами довільного пошуку інформації, винахідництва. Наприкінці третього року життя орієнтувальна діяльність забезпечує певний рівень планування і прогнозування.

Четвертий рік життя характеризується допитливістю, яка допомагає дитині якнайглибше пізнати відносини між предметами і явищами. Т. Поніманська так характеризує допитливість: «Допитливість характеризується спрямованістю пізнавальної активності на виявлення прихованих ознак та властивостей об'єкта, на застосування в нових умовах, на маніпулювання предметами та символами» [10]. Пізнавальна активність поступово переноситься з окремих предметів, їх назв на співвідношення зв'язків між предметами та явищами. П'ятирічну дитину вже цікавлять дії з предметами, взаємодія людей, предметів, їх причини та цілі. Виникають питання «чому», «навіщо», «звідки», «як».

Старші дошкільники вже не задовольняються «ходячою енциклопедією» – дорослим, як джерелом інформації – у них формуються розумові дії, тобто самостійна розумова діяльність: співставлення, порівняння, зв'язування знань між собою, які вже є.

Досліджуючи пізнавальну активність дошкільників Г. Стадник визначає її, як «активні дії спрямовані на пізнання навколишнього світу» [13, 6]. Пізнавальна активність споріднена з допитливістю, в якій також відбивається потреба у нових знаннях і їх цілеспрямований пошук. Пізнавальна активність і є «реалізацією цієї потреби у вигляді орієнтовно-пошукової діяльності – пізнання і засвоєння нової інформації».

Таким чином, пізнавальна активність дошкільників являє собою реалізацію пізнавальної потреби у вигляді пошукової, орієнтовно-дослідницької діяльності, яка здійснюється як у зовнішньому плані (плані дій), так і у внутрішньому (мисленнєвому). Показниками пізнавальної активності будуть параметри дослідницької, пошукової діяльності дитини. Серед них можна виділити такі, як виявлення інтересу до нового об'єкту або явища, емоційне відношення до пізнавальної діяльності, наявність ініціативних пошукових дій (практичних та розумових), відношення до своєї діяльності у випадку успіху, або невдачі.

Г. Стадник для визначення рівня пізнавальної активності 4-5 річних дітей пропонує комплексну варіативну методику, в яку входять проведення спостережень, бесід, аналіз результатів дитячої діяльності, організація експериментальних ситуацій [13]. За

результатами дослідження авторка виділяє три групи дітей: з високим, середнім і низьким рівнем пізнавальної активності. Кожен рівень має свою характеристику, так, діти які увійшли в першу групу, виявляють особливий інтерес до пізнавальної діяльності, при зустрічі з новим радісно збуджуються. Виконуючи завдання пізнавального характеру, вдаються до ініціативних розумових, практичних дій, радіють успіхові і переживають через певні невдачі. Для дітей з середнім рівнем пізнавальної активності характерна відсутність стійкого мотиву і яскраво виявлених пізнавальних емоцій. Інтерес у дітей цієї групи виникає на початку виконання завдання, але зникає, коли з'являються труднощі. Особливістю дошкільнят з низьким рівнем пізнавальної активності – є пасивність у всіх видах діяльності.

Прояв пізнавальної активності дошкільників розглядається через зображувальну діяльність. С. Ладивір вивчаючи особливості пізнавальної активності дошкільників використовувала цільові спостереження в різних умовах життя й діяльності дітей у дошкільних закладах від молодшого до старшого дошкільного віку [9]. За результатами дослідження нею були виділені три типи пізнавальної активності:

– активне пізнавальне спрямування на навколишній світ, що проявляється як постійне прагнення нових вражень і знань.

Показники: ініціативна постановка запитань (дорослим, однолiткам) і проблемних завдань (собі самому);

– пізнавальне спрямування, що проявляється лише у сприятливих умовах, тобто в тих, які містять проблемні ситуації.

Показники: участь у проблемних ситуаціях, створених вихователем або викликаних конкретними умовами діяльності;

– пізнавальна пасивність як відсутність пізнавального спрямування без спеціального стимулювання його з боку дорослого і подальшого керівництва для концентрації зусиль дитини на розв'язання пізнавальних завдань доступними їй засобами.

Показники: відсутність цікавості і допитливості, розв'язання пізнавального завдання лише під прямим керівництвом і контролем педагога.

Цьому відповідають три рівні пізнавальної активності в середині кожного вікового періоду: високий, середній, низький. Вирішальний фактор формування пізнавальної активності, підкреслює С. Ладивір, є спілкування дитини з дорослими – педагогом, батьками, тому що у процесі цього спілкування дошкільник засвоює способи керування своєю поведінкою, долає труднощі орієнтування в нових ситуаціях при розв'язанні нових завдань.

Умовою розвитку пізнавальної активності, піднесення її на вищий рівень виступає практично-дослідницька діяльність дитини. Першорядне значення має факт завершення пошукових дій успіхом – так проявляються нові значення, забарвлені яскравими емоціями. Організація пізнавальної діяльності має спиратися на вже розвинуті потреби, насамперед на потребу у спілкуванні з дорослими – схвалення дій, вчинків, суджень, думок.

К. Щербакова вивчала особливості пізнавальної активності дошкільників на заняттях з математики [14]. Авторка в своїх роботах спробувала визначити, в чому виявляється пізнавальна активність дошкільників. На її думку, пізнавальна активність найяскравіше виявляється в умінні прийняти від дорослого і самостійно ставити пізнавальне завдання, складати план і обирати способи його розв'язання з використанням найдоцільніших прийомів, досягати результату й усвідомлювати необхідність його перевірки. К. Щербакова розглядає пізнавальну активність дошкільника, як «вольову, цілеспрямовану дію, де кінцева мета не обмежується безпосередньо ситуацією. Це мобілізація інтелектуальних морально-вольових і фізичних зусиль на досягнення конкретних цілей навчання [9]. К. Щербакова виокремлює такі показники пізнавальної активності, які свідчать про те, що дитина приймає активну участь у пізнавальному процесі: інтерес до вивчення програмного матеріалу (не відволікається на сторонні подразники); прагне використовувати різноманітні, особливо складні завдання, проявляє негативну реакцію на закінчення заняття або перерву, самостійність у розв'язанні навчального завдання, якість наявних знань (повнота, глибина, усвідомленість, гнучкість, оперативність), звертається до вихователя із запитаннями пізнавального характеру, використовує набуті знання і вміння у

самосійній діяльності (грі, праці, конструюванні); виявляє високу працездатність, бажання добре виконувати роботу, ініціативність.

Особливу роль у розвитку пізнавальної активності дошкільників К. Щербакова відводить професійній майстерності вихователя, тому, що «без системного комплексного впливу пізнавальна активність не переходить в адекватну діяльність, наслідок відсутності керування – зниження ефективності мислення, рівня дитячих домагань» [14, 8]. Так, вирішальними факторами у розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку є майстерність педагога та його спілкування з дитиною.

Аналізуючи шляхи розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку О. Скірко виділяє такі умови:

− забезпечення емоційного благополуччя дітей у навчально-виховному процесі;

− індивідуалізація і диференціація навчання з урахуванням рівнів навченості та їх інтересів;

− варіативність форм, методів навчання;

− орієнтація на «зону найближчого розвитку» дитини, на базовий нормативний рівень розвитку і засвоєння знань, вмінь, навичок;

− поєднання цілеспрямованого, опосередкованого стимулювання пізнавальних і творчих здібностей дітей в різних формах навчання;

− оптимальне поєднання організаційних форм навчання з урахуванням кількості дітей, які навчаються, складності, новизни навчального матеріалу, рівня його сприймання дітьми, ступінь самостійності у навчальному процесі, повторення програмного матеріалу, його активізація в різних формах навчання [12, 168].

Як видно з аналізу, формування пізнавальної активності здійснюється в процесі навчання, де розвиваються такі пізнавальні психічні процеси як: відчуття, сприймання, представлення, пам’ять, мислення, уява, мовлення. Отже, головною умовою формування пізнавальної активності – є включеність дитини у пізнавальну діяльність, а показниками пізнавальної активності є дослідницька, пошукова діяльність дитини, наявність ініціативних пошукових дій, як практичних так і розумових, певне відношення до своєї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Білан О.І., Возна Л.М., Максименко О.Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку Українське дошкілля. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 264 с.

2. Грошовенко О.П. Екологічне проектування як метод організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Молодий вчений. - № 3 (18) Березень. – 2015. – С. 85-89.

3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев’юк; авт. кол.: Г.В. Бєлєнька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоскаленко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Бєлєнька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 304 с.

4. Імбер В. Пропедевтика впровадження комп’ютерних технологій в освітній процес ДНЗ / В.І. Імбер // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 165-168.

5. Карук І.В. Наступність у використанні проблемного методу навчання як один із засобів активізації пізнавального інтересу дошкільників та молодших школярів // Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, М.Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. – С. 10-15.

6. Кіт Г.Г. Формування дослідницьких умінь як складової сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку / Г.Г. Кіт // Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2014 року, м. Київ / редкол.: В.О.Огнев’юк, Л.Л.Хоружа, В.І.Юрченко,, Г.В.Бєлєнька. – Київ : Київ. ун-т ім.. Б.Грінченка, 2014. – С. 112-120.

7. Кононко О. Плекаймо у дітей життєдайне самостановлення // Дошкільне виховання. – 2002. – № 2. – С. 3-6.

8. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.

9. Ладивір С. Індивідуалізація виховання дитини в дитячому садку // Дошкільне виховання. – 2002. – № 1. – С. 14-15.

10. Пониманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. / Тамара Іллівна Пониманська. - К. : Академвидав, 2004. - 456 с.
11. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт" / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О.П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г.В. Петрова, Т.О.Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н.І.Трикоз. — Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 104 с.
12. Скирко А. Педагогические условия развития познавательной активности детей дошкольного возраста // Професійна творчість: проблеми і пошук. Збірка наук. пр / Ред. кол. Т.І. Сущенко, В.В. Крижко, В.І. Воловик, І.Я. Зязюн. – Київ-Запоріжжя, 1999. – С. 166-168.
13. Стадник Г.О. Вивчення пізнавальної активності дітей // Дошкільне виховання. – 1992. – № 9. – С. 6-8.
14. Щербакова К. Розвивати пізнавальну активність дитини // Дошкільне виховання. – 1990. – № 11. – С. 8-9.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ю.Марценюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.Ю.Родюк, *кандидат філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS IN GAMING ACTIVITIES

Y.Martseniuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У роботі представлена проблема розвитку мовлення дітей в ігровій діяльності, оскільки в дошкільному віці цей вид діяльності є провідним. Доведено, що причиною гострої необхідності розвитку мовлення дітей є потреба в спілкування людини з іншими людьми, що оточують її. Встановлено, що для розвитку мовлення дошкільників необхідно проводити різноманітні ігри, розробляти методики проведення ігор, щоб діти були зацікавлені в ігровій діяльності.*
Ключові слова: *розвиток мовлення, гра, провідна діяльність, дошкільники.*

Abstract. *The article presents the problem of children's speech development in gaming activities, since this kind of activity is prevalent in preschool age. It is proved that the reason for the acute need for the development of children's speech is the need for communication of individual with other people surrounding him. It has been established that for the development of broadcasting preschoolers it is necessary to carry out various games, to develop methods of conducting games, that children were interested in gaming activity.*
Key words: *development of speech, game, leading activity, preschoolers.*

Реформування змісту та гуманізація цілей дошкільної освіти України є складовою процесу оновлення світових та європейських освітніх систем. На часі реалізація компетентнісної парадигми, яка орієнтує педагогів на впровадження в педагогічну практику цілісного підходу до розвитку особистості. Очікування суспільства пов'язані сьогодні насамперед з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини. Починати розв'язання цих проблем слід з дошкільного дитинства, оскільки саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення; засвоюються моральні правила і норми, розвивається довільна поведінка, формується мовленнєва компетентність тощо.

Дошкільний вік є унікальним і вирішальним періодом розвитку дитини, коли закладаються основи особистості, складається воля і довільна поведінка, активно розвивається уява, творчість, загальна ініціативність. Однак всі ці найважливіші якості формуються не на навчальних заняттях, а у провідній і головній діяльності дошкільника – у грі.

Найбільш суттєва зміна, яку відзначають не тільки психологи, а й більшість досвідчених дошкільних педагогів, полягає в тому, що діти в дитячих садах стали менше і гірше гратись, особливо скоротилися (і за кількістю, і за тривалістю) сюжетно-рольові ігри.

Дошкільнята практично не знають традиційних дитячих ігор і не вміють гратись. В якості головної причини зазвичай називають брак часу на гру. Дійсно, в більшості дитячих

садків режим дня перевантажений різними заняттями, і на вільну гру залишається менше години.

Однак і цю годину діти, за спостереженнями педагогів, не можуть змістовно і спокійно грати – вони вовтузяться, б'ються, штовхаються. Тому вихователі прагнуть заповнити вільний час дітей спокійними заняттями або вдаватися до дисциплінарних впливів. При цьому вони констатують, що дошкільнята не вміють і не хочуть грати.

Це дійсно так. Гра не виникає сама собою, а передається від одного покоління дітей іншому – від старших до молодших. У даний час цей зв'язок дитячих поколінь перервано (різновікові дитячі співтовариства – в сім'ї, у дворі, у квартирі – зустрічаються лише як виняток). Діти ростуть серед дорослих, а дорослим ніколи гратись, та вони не вміють цього робити і не вважають важливим. Якщо вони і займаються дітьми, то вони їх вчать. У результаті гра йде з життя дошкільників, а разом з нею йде і саме дитинство.

Згортання гри в дошкільному віці дуже сумно відбивається на загальному психічному і особистісному розвитку дітей. Як відомо, саме в грі найбільш інтенсивно розвиваються мислення, емоції, спілкування, уява, свідомість дитини.

Перевага гри перед будь-якою іншою дитячою діяльністю полягає в тому, що в ній дитина сама, добровільно підпорядковується певним правилам, причому саме виконання правил приносить максимальне задоволення. Це робить поведінку дитини осмисленою і усвідомленою, перетворює її в вольову. Тому гра – це практично єдина область, де дошкільник може проявити свою ініціативу і творчу активність.

І в той же час, саме в грі діти навчаються контролювати і оцінювати себе, розуміти, що вони роблять, і хотіти діяти правильно. Ставлення сучасних дошкільнят до гри (а значить і сама ігрова діяльність) істотно змінилися. Незважаючи на збереження і популярність деяких ігрових сюжетів (хованки, квача, дочки-матері), діти в більшості випадків не знають правил гри і не вважають обов'язковим їх виконання. Вони перестають співвідносити свою поведінку і свої бажання з образом ідеального дорослого.

Саме це самостійне регулювання своїх дій перетворює дитину у свідомого суб'єкта свого життя, робить його поведінку усвідомленою і довільною. Звичайно, це не означає, що сучасні діти не опановують правила поведінки – побутові, навчальні, комунікативні, дорожнього руху тощо. Однак ці правила виходять ззовні, з боку дорослих, а дитина змушена приймати їх і пристосовуватися до них.

Головна перевага ігрових правил полягає в тому, що вони добровільно і відповідально приймаються (або породжуються) самими дітьми, тому в них уявлення про те, що і як треба робити, злиті з бажаннями і емоціями. У розвинутій формі гри діти самі хочуть діяти правильно. Вилучення таких правил з гри може свідчити про те, що в сучасних дітей гра перестає бути «школою довільної поведінки», але ніяка інша діяльність для дитини 3-6 років виконати цю функцію не може.

Але ж довільність – це не тільки дії за правилами, це усвідомленість, незалежність, відповідальність, самоконтроль, внутрішня свобода. Втративши гру, діти не набувають всього цього. У результаті їх поведінка залишається ситуативною, мимовільною, залежною від оточуючих дорослих.

Спостереження показують, що сучасні дошкільнята не вміють самі організувати свою діяльність, наповнити її змістом: вони тиняються, штовхаються, перебирають іграшки тощо. У більшості з них не розвинена уява, відсутня творча ініціатива і самостійність мислення. Так як дошкільний вік є оптимальним періодом для формування цих найважливіших якостей, важко плекати ілюзії, що всі ці здібності виникнуть самі собою потім, в більш зрілому віці. Між іншим, батьків, як правило, мало хвилюють ці проблеми.

Головним показником ефективності роботи дитячого садка і благополуччя дитини вважається ступінь готовності до школи, яка виражається в умінні рахувати, читати, писати і виконувати інструкції дорослого. Така «готовність» не тільки не сприяє, а й перешкоджає нормальному шкільному навчанню: перенаситившись примусовими навчальними заняттями

в дитячому саду, діти часто не хочуть у школу, або втрачають інтерес до навчання вже в молодших класах.

Переваги раннього навчання позначаються тільки в перші 2-3 місяці шкільного життя – таких «готових» дітей вже не треба вчити читати і рахувати. Але як тільки потрібно проявити самостійність, допитливість, здатність вирішувати і думати – ці діти пасують і чекають вказівок дорослого. Чи треба говорити, що така пасивність, відсутність інтересів і самостійності, внутрішня пустота матиме вельми сумні результати не тільки в школі [10, 52]

Гра – один з тих видів дитячої діяльності, які використовуються дорослими з метою виховання дошкільників, навчання їх різним діям з предметами, способами і засобами спілкування.

Теоретичні уявлення про сутність дитячої гри, розвинені у вітчизняній психології, в основному зводяться до такого:

– гра займає своє місце в ряді інших відтворюючих діяльностей, будучи провідною в дошкільному віці. Саме в процесі гри, як провідної діяльності, виникають основні психічні новоутворення даного віку;

– гра є особливою, соціальною за походженням, змістом і структурою діяльністю;

– розвиток гри відбувається не спонтанно, а залежить від умов виховання дитини, тобто соціальних явищ.

Соціум у житті дитини – це той колектив дітей, в якому він живе і розвивається. Основний вид його діяльності – це гра.

Значний досвід накопичується дитиною в грі. Зі свого ігрового досвіду дитина черпає уявлення, які вона пов'язує зі словом. Гра і праця є найсильнішими стимулами для прояву дитячої самодіяльності в області мови; вони повинні бути в першу чергу використані в інтересах розвитку мовлення дітей.

З предметами, представленими в грі, дитина приходить в часте повторне спілкування, внаслідок чого вони легко сприймаються, вкарбовуються в пам'яті. Кожен предмет має своє ім'я, кожній дії відповідає певне дієслово.

Слово є для дитини частиною дійсності. З цього випливає, як важливо в інтересах стимулювання діяльності дітей і розвитку їх мови продумано організувати їх ігрову обстановку, надавати їм у відповідному відборі предмети, іграшки, які будуть живити цю діяльність, і на основі збагаченого запасу конкретних уявлень розвивати їх мову [2, 12].

Участь вихователя у вільних іграх дітей не може обмежитися організацією обстановки, підбором ігрового матеріалу. Він повинен проявляти інтерес до самого процесу гри, давати дітям нові, слова і вирази, пов'язані з новими ситуаціями; розмовляючи з ними по суті їх ігор, впливати на збагачення їх мови. Керуючи спостереженнями дітей при ознайомленні їх з навколишнім середовищем, вихователь повинен сприяти тому, щоб спостережуване дітьми життя стимулювало їх до відтворення в грі, а отже, і в мові, своїх позитивних, кращих сторін.

Дитина, яка грає, безперервно говорить. Вона говорить і в тому випадку, якщо грає одна, маніпулює предметами, які не стимулюють до розмови [3, 36].

Але є іграшки, значення яких, як стимулів для прояву мовлення дітей, виняткове. Це іграшки, що зображують одухотворені предмети: тварин, людей. Конячка, якою грає дитина, для неї – жива істота. Вона говорить з іграшкою так, як говорить зі своїм живим конем обслуговуючий її, наче з нею працює господар.

Особливо значна виховна роль ляльки. Це розуміє кожен, хто спостерігав за правильно організованими іграми в ляльки.

Немає жодної гри, яка висувала б стільки приводів для прояву мовлення дітей, як гра в ляльки. Лялька – людина, член колективу маленьких людей, що живуть своїм життям і відображають це життя – гра в слові. Але це життя вимагає педагогічного керівництва [4, 8].

Ігри ляльками за умови правильної організації їх і педагогічного керівництва ними висувають широкі можливості для орієнтування дітей в різноманітних формах і установках соціального і трудового життя. Граючи в ляльки, обслуговуючи їх, діти набувають ряд

навичок, пов'язаних з повсякденним побутовим, трудовим життям, для них найбільш близьким і зрозумілим, навичками, до яких ми їх залучаємо в першу чергу, які вони закріплюють в грі і з яких кожен вимагає співпраці мови. Дорослі приділяють недостатньо уваги вільним, але під педагогічним контролем оформленим іграм дітей. У режимі дитячого дня для таких ігор має відводитися певний, відповідний їх значенню час. Педагоги повинні оволодіти методикою організації таких ігор, перш за все в інтересах розвитку мовлення дітей.

На особливу увагу до себе вимагають так звані рухливі ігри. Ці ігри обумовлені певними правилами, дотримуватись яких маленьким 3-4-річним дітям важко.

Змістовне, ґрунтовне, повторне роз'яснення дітям правил гри, спільне з ними обговорення умов її проведення – вже шлях до розвитку їх мови. Добре підводити старших дітей до того, щоб вони змістовно викладали правила тієї чи іншої гри товаришам, з нею ще незнайомим. Зрідка слід пропонувати всьому колективу дітей спільно розповісти про те, як ми проводимо ту чи іншу гру. Таким висловлюванням ми надаємо великого значення. Особливе значення для розвитку мовлення мають ігри, в які включено літературний текст, віршик, який наказував би ту чи іншу ігрову дію («Мій дзвінкий, веселий м'яч», «Жили у бабусі», «Зайчик біленький сидить» тощо). Спочатку, пропонуючи нову гру, вихователь сам чітко і виразно прочитує віршик до неї. Впродовж гри вірші прочитуються кілька разів, а улюблені дітьми ігри взагалі повторюються багато разів. Тож не дивно, що діти скоро запам'ятовують текст вірша; тоді вони можуть під час гри читати його самі. До віршів цього роду, які фігурують в іграх-лічилках, висуваються ті ж вимоги, що до віршів взагалі [1, 78].

Ми вже говорили про те, яку величезну роль відіграє доросла людина, використовуючи слово для ознайомлення дитини зі світом речей. Він є посередником між предметом і дитиною, він сприяє послідовному виділенню окремих предметів свідомістю дитини з навколишнього складного середовища, він знайомить з найменуваннями предметів. Це відбувається в процесі самого життя, в спілкуванні з представленими в ній речами.

Отже, на сучасному етапі у дошкільній педагогіці відбувається низка оновлюючих процесів: оновлення, збагачення змісту освіти; запровадження новітніх підходів до організації роботи з дітьми; запровадження інновацій різного рівня. У даний час йде становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу. Відбувається зміна освітньої парадигми: пропонуються інший зміст, інші підходи, інше право, інші відносини, інша поведінка, інший педагогічний менталітет.

Отже, розвиток дошкільної освіти, його перехід на новий якісний рівень не можуть здійснюватися без використання інноваційних технологій в роботі з дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави : навчально-методичний посібник / О.М.Березіна, Т.О.Павловська. –Тернопіль : Мальва–ОСО, 1999. – 107 с.

2. Богуш А. М. Мова дітей: Посібник для дошкільнят та соціальних педагогів / за заг. ред. С. Чередниченко. – К. : Кобза, 2003. – 138 с.

3. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : програма та методичні рекомендації / укл. А.М.Богуш. – Одеса : Маяк, 1999. – 88с.

4. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей / А.Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 7. – С. 5-9.

5. Колосова О.В. Українські народні дитячі ігри як засіб формування соціальної компетентності старших дошкільників / О.В. Колосова // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 168-172.

6. Комарівська Н. Мовні ігри для опанування дошкільниками етикетних формул // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. - С.187-189.

7. Крутій К.Л., Маковецька Н.В. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2004. – 128 с.

8. Крутій К. Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (На матеріалі морфології і словотворення): дис... докт. пед. наук: спец. 13.00.02 / К.Л. Крутій ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. - Київ, 2005. - 440 с.

9. Крутій К.А. „Створення мовленнєвого середовища, теоретичні засади і практична реалізація" / Запоріжжя: ЛІПС, 2001. – 203 с.

10. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.

11. Лапшина І.М. Специфіка формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / І.М.Лапшина // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип.4. – С.194-198.

12. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с.

13. Пічугіна Е.А. Мовні ігри в групі і на прогулянці / Е.А.Пічугіна // Вихователь ДНЗ. – 2008. – №6. – С. 52-54.

14. Родюк Н.Ю. Педагогічні ідеї професійної підготовки вчителів початкової школи в країнах Заходу // Inovativny vyskum v oblasti vzdelavania a socialnej prace. – Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2017. – С. 150-153.

15. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.

ПІДВИЩЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ ДІТЕЙ У СПОРТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

М.Маціборa, Х.Сітарська, *здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: Н.О.Пахальчук, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INCREASED CHILDREN`S INTEREST IN SPORT ACTIVITIES

M.Matsibora., Ch.Sitarska, *third-year students*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В статті представлені завдання роботи з дітьми з досліджуваної проблеми. Автори визначають ефективні прийоми освітньої роботи.*

Ключові слова: *діти дошкільного віку, молодші школярі, фізичне виховання, спортивна діяльність.*

Abstract. *The article presents the task of working with children on the problem under study. The authors identify effective forms of educational work.*

Keywords: *preschoolers, primary schoolchildren, physical education, sport activity.*

Значною мірою особистість визначає її потребово-мотиваційна сфера, адже саме потреби й мотиви є рушієм будь-якої діяльності людини. Мотивації як одній зі стрижневих складових особистості присвячено багато наукових праць (Б.Ананьєв, С.Рубінштейн, О.Леонтьєв, Л.Божович, Г.Костюк, І.Синиця, Р.Щукіна тощо). Сучасні вчені розглядають мотивацію як сукупність потреб, інтересів, мотивів, які спонукають особистість до активних дій та визначають їх спрямованість.

Дошкільний та молодший шкільний вік характеризується інтенсивним розвитком мотиваційної сфери, яка безпосередньо впливає на рівень зацікавленості певним видом діяльності. Актуалізуються пізнавальні мотиви, що лежать в основі формування навчальної діяльності, виникають також нові мотиви. Так, найважливішими мотиваційними новоутвореннями старшого дошкільного віку є свідоме підпорядкування мотивів, формування їх ієрархії, поява нових за будовою опосередкованих мотивів (О.Леонтьєв, Л.Божович). На це варто зважати, організовуючи навчально-пізнавальну діяльність дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів [1-8 та ін.]. На слушну думку, Т.Завязун,

за сучасними підходами до освіти головне завдання педагога – не дати дитині певну суму знань, а навчити їх здобувати. А для цього потрібно, щоб дитина сама захотіла пізнавати, досліджувати, експериментувати, вправлятися, творити [3, 14].

Наведемо кроки до формування позитивної мотивації за Т.Завязун:

1. Забезпечення емоційного комфорту, особливого мікроклімату, який стимулюватиме інтелектуальні почуття дітей, а саме: здивування, захоплення, зацікавленість, допитливість, сумнів.

2. Використання зовнішніх стимулів: ігри, наочні посібники, сюрпризні моменти тощо.

3. Заохочення до використання внутрішніх стимулів.

Наведемо план-схему мотиваційного етапу проекту «Хочемо бути сильними, здоровими, спритними» за Т.Завязун.

Сюрпризний момент. Діти отримують гарно оздоблений конверт із диском, на якому записано відеозапрошення від вихованців іншої групи з пропозицією організувати і провести спільні фізкультурні змагання. Запитання до дітей: Що пропонують нам друзі? Чи хочете ви прийняти їхню пропозицію? Чи можемо ми просто зараз, без підготовки, взяти участь у змаганнях? Що нам потрібно, аби перемогти у змаганнях? Як саме готуватимемося?

«Дерево цілей»: футбольний м'яч з кишеньками, в які вставляються маленькі м'ячики з завданнями. Інші варіанти: футбольне поле з футболістами, шахи на шахівниці, тенісна ракетка з м'ячиками тощо.

Поставлені завдання: щодня виконувати ранкову гімнастику; відвідувати басейн, фізкультурні заняття; дізнатися про різні види спорту; поцікавитися, в яких видах спорту грають м'ячем; з'ясувати, які особистісні риси та якості потрібні спортсмену; придумати й виготовити емблеми до змагань; приготувати командну спортивну форму (однакові елементи) [3, 14-15].

Також із метою підвищення зацікавленості дітей можна проводити хвилинки-цікавинки «Чи знаєте ви що...». Зміст: педагог дає пізнавальне питання, діти шукають на нього відповідь; після чого педагог доповнює знайдену інформацію. Подаємо приклад хвилинки-цікавинки «Чи знаєте ви, що…»:

- Бадмінтон входить у трійку найважчих ігрових видів спорту (за фізичним навантаженням).
- Бадмінтон – це найшвидший ракеточний вид спорту: швидкість польоту волана може досягати 322 км/год.
- Найтриваліша зустріч у тенісі – 3 години 46 хвилин, у бадмінтоні – 1 година 16 хвилин. Однак, максимальна кількість ударів у тенісі – 1004, у бадмінтоні – 19725 (при цьому волан тримався в грі 45 хвилин).
- Тенісист пробігає за зустріч близько трьох кілометрів, бадмінтоніст – понад шість кілометрів.

Також із метою підвищення зацікавленості дітей в іграх спортивного характеру та набуття технічних вмінь доцільно проводити загальнорозвивальні вправи з відповідним інвентарем. Наведемо приклад комплексу загальнорозвивальних вправ із ракеткою (гра «Бадмінтон»):

1. В. п.– о.с, ракетка в правій руці. Пружний крок на місці.

2. В. п.– те саме. Трохи присісти, ракетку перед собою перекласти в другу руку. Повернутись у в. п.

3. В. п.– стоячи, ноги нарізно, ракетка в правій руці, руки вгорі. Присісти, кисті за голову, ракетку спрямувати вниз. Ті самі рухи виконати з ракеткою в лівій руці.

4. В. п.– те саме. Поворот тулуба ліворуч, ліва рука вперед, права виконує мах, як під час передачі. Повернутись у в. п. Перекласти ракетку в другу руку.

5. В. п.– о. с, ракетка в правій руці. Випад ліворуч, імітація удару знизу вперед. Повернутись у в. п. Те саме – другою рукою.

6. В. п.– те саме. Виконувати випади вперед-назад, знову імітуючи удари.

7. В. п.– те саме. Крок уліво, стрибаючи, перекласти ракетку в ліву руку. Ті самі рухи – праворуч.

8. В. п.– стоячи прямо, ракетка внизу. Піднятись на носочки – вдих, ракетку підняти вгору. Повернутись у в.п.– видих.

Таким чином, мотивування дітей до діяльності – окремий етап освітньої роботи, що потребує пильної уваги педагога. Освітню роботу необхідно будувати так, щоб дитина вчилася і розвивалася в процесі активної діяльності, а не просто сприймала інформацію, яку їй дає дорослий.

Список використаних джерел:

1. Білик Т.С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій / Т.С. Білик // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С.316-320.
2. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / О.А.Голюк, Н.О.Пахальчук // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт : в 2 кн. К 1 : монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса : КУПРИЕНКО СВ, 2017 – Гл. 3. – С. 67-91.
3. Завязун Т. До дії треба мотивувати / Т.Завязун // Дошкільне виховання. – 2016. – №3. – С. 14-16.
4. Пахальчук Н.О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики / Н.О. Пахальчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ, 2015. – №7 (51). – С. 332-340.
5. Петренко Г.В. Визначення передумов для впровадження спортивно-орієнтованих технологій у фізичне виховання дітей 5–6-річного віку в умовах дошкільного навчального закладу / Г.В. Петренко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2016. – № 1(51). – С. 61-66.
6. Томенко О.А. Фізкультурна освіта старших дошкільнят: інноваційна технологія : монографія / О.А.Томенко, А.Ю.Старченко. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2016. – 154 с.
7. Швець К.А. Роль колективної творчої діяльності у вихованні молодших школярів / К.А. Швець // Наукові записки : збірник матеріалів наук.-прак. конф. : у 2 ч. Ч. 1. – Вінниця : ВДПУ, 2009. – Вип. 7. – С. 128-130.
8. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / N. Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ, 2016. – №7 (61). – С. 80-90.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ

М.Нілова, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Т.М.Кривошея, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF MATHEMATICAL SKILLS DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOLERS IN THE PROCESS OF FORMING ELEMENTARY MATHEMATICAL CONCEPTS

M.Nilova, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню рівнів розвитку математичних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Визначено критерії та показники для діагностики рівнів розвитку математичних здібностей дітей означеної категорії. Описано результати проведення діагностичних методик.*

Ключові слова: *математичні здібності дітей старшого дошкільного віку; формування елементарних математичних уявлень; критерії, показники, рівні розвитку математичних здібностей дітей старшого дошкільного віку.*

Abstract. *The article is devoted to research of development levels of mathematical skills of senior preschoolers. Criteria and indicators for diagnostics of development levels of mathematical skills of the specified category children re determined. The results of conducting diagnostic techniques are described.*

Keywords: *mathematical skills of senior preschoolers; formation of elementary mathematical concepts; criteria, indicators, development levels of mathematical skills of children of senior preschool age.*

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту» наголошено на важливості розробки освітніх технологій, спрямованих на розвиток у дитини найбільш продуктивних видів і форм мислення, які потужно розвиваються у процесі здійснення природничо-математичної освіти. Проблема навчання математики в наш час набуває дедалі більшого значення. Це пояснюється, насамперед, значним проникненням цієї науки у найрізноманітніші галузі знань. В математиці закладені величезні можливості для розвитку мислення дітей, тому процес логіко-математичного розвитку бажано починати з дошкільного віку. Розвиток математичних здібностей забезпечується самим процесом вивчення дошкільного курсу математики. Сьогодення спонукає вихователів навчити дитину самостійно здобувати і обробляти інформацію; вміти аргументовано довести власну точку зору; знаходити найкоротші і правильні шляхи вирішення поставлених завдань, а для цього необхідно опанувати надзвичайно важливим арсеналом – методами аналізу і синтезу, абстрагування і узагальнення, умінням доводити і спростовувати, робити правильне висновки, приймати обґрунтовані рішення – тобто бути інтелектуально розвиненою особистістю [2,138].

Дитині часто доводиться прикладати максимум зусиль для розв’язання того, чи іншого математичного завдання, тому дослідження психологів і педагогів спрямовані на визначення оптимального (екологічно доцільного) змісту математичної інформації, яку може засвоїти дитина дошкільного віку. Зокрема, вивчено формування у дошкільників операцій рахунку (О.Грибанова, М.Макляк, Н.Непомняща), особливостей сприйняття геометричних фігур і форм об’єктів (О.Запорожець, Є.Корзакова, Л.Пеньєвська, В.Сохіна), освоєння величини предметів і формування просторових уявлень (В.Котирло, Т.Мусейібова), складено низку методичних посібників, які спрямовані на розвиток логічного, творчого мислення дітей дошкільного віку в процесі формування математичних понять (Н.Дикань, Г.Леушина, Л.Метліна, З.Михайлова, В.Старченко, К.Щербакова та ін.), досліджено методику реалізації індивідуально-диференційованого підходу в процесі формування у дітей дошкільного віку математичних уявлень (Н.Баглаєва, Т.Степанова), створено ефективні методики формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку (О.Брежнєва, Л.Гайдаржийська, Л.Зайцева, О.Фунтікова) [1, 25].

Одне з основних завдань дитячого навчального закладу полягає в тому, щоб допомогти дітям повною мірою проявити свої здібності, розвинути ініціативу, самостійність, творчий потенціал. Математично обдарованим дітям притаманні такі властивості нервової системи (які розглядаються як задатки математичних здібностей) як високий рівень загального інтелекту, переважання вербального інтелекту над невербальним.

Необхідною умовою для математичних здібностей є високий ступінь розвитку словесно-логічних функцій. В.Крутецький, вивчаючи математичну діяльність здатних до математики дітей, звертав увагу на їх характерну особливість – здатність до тривалого підтримання напруги, коли дошкільник може довго і зосереджено займатися, не виявляючи втоми. Ці спостереження дозволили йому припустити, що така властивість, як сила нервової системи, може бути однією з природних передумов, сприятливих для розвитку математичних здібностей. Крім того, дітям, здатним до математики, притаманні такі особистісні особливості, як розумність, розсудливість, завзятість, а також незалежність, самостійність.

Дослідники (В.Крутецький, Н.Баглаєва, А.Колгоморов) розрізняють дев’ять компонентів математичних здібностей. Серед них специфічна спроможність до узагальнення

математичного матеріалу, спроможність до просторових уявлень. Деякі дослідники виділяють також як самостійний компонент математичних здібностей математичну пам'ять на схеми розмірковувань та доказів, гнучкість мислення, здатність скорочувати процес міркування.

Щоб дослідити дійсний стан розвитку математичних здібностей дітей шостого року життя, нами був проведений констатувальний етап експерименту в умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти № 27 «Дзвіночок» та № 28 «Незабудка» м. Вінниці. Усього було охоплено експериментом 42 дошкільника.

У процесі констатувального експерименту передбачалося розв'язати такі завдання:

1. Визначити рівень розвитку операцій логічного мислення старших дошкільників.
2. Дослідити рівень наочно-образного мислення.
3. Виявити здатність до творчості дітей на математичному матеріалі.
4. Визначити рівень сформованості математичних уявлень і понять.

Для виявлення рівнів розвитку математичних здібностей нами були визначені наступні критерії і показники:

1) Сформованість математичних уявлень і понять: практичне оперування дітьми математичними поняттями, уміння правильно визначати геометричні фігури, орієнтуватися в просторі і часі, рахувати в межах 10, вимірювати тощо.

2) Рівень розвитку операцій логічного мислення: здатність дитини класифікувати, порівнювати, узагальнювати, аналізувати, синтезувати, вміння діяти «в думці».

3) Рівень розвитку наочно-образного мислення: вміння дитини оперувати образами та переконливо обґрунтовувати свою думку.

4) Здатність до творчості на математичному матеріалі: вміння дітей розв'язувати логічні завдання, задачі, творчо мислити.

Для виявлення рівня сформованості математичних уявлень і понять у дітей, нами були використані завдання: «Я фігуру розпізнаю, все про неї пригадаю», «Числа», «Допоможи Маші», «Величина», «Дні тижня», «Ріпка». Діти повинні були продемонструвати практичне оперування математичними поняттями, уміння правильно визначати геометричні фігури, орієнтуватися в просторі і часі, рахувати в межах 10, вимірювати тощо.

Висновок про рівень сформованості математичних уявлень і понять у дітей здійснювався за такою шкалою:

5-6 балів (високий рівень) – у дошкільнят сформовані кількісні уявлення, навички рахунку і дії з множинами. Діти самостійно розрізняють цифри і числа, позначають кількість предметів відповідною цифрою; безпомилково визначають геометричні фігури, вказують їх основні ознаки і властивості. У дітей виявлено високий рівень просторової уяви, діти здатні сприйняти складну інструкцію і діяти відповідно до неї.

3-4 бали (середній рівень) – у дітей з даним рівнем сформована навичка рахунку в межах 10, діти виконують операції з множинами. Розрізняють цифри, встановлюють відповідність кількості і цифри. Називають геометричні фігури (квадрат, трикутник, коло), але можуть не розрізняти поняття «трикутник» і «чотирикутник». У дітей виникають труднощі в сприйнятті і запам'ятовуванні складної інструкції дорослого, що викликано недостатнім рівнем розвитку довільної уваги. При встановленні послідовності частин доби і днів тижня можливі помилки, які діти виправляють за допомогою дорослого.

1-2 бали (низький рівень) – для дітей з даним рівнем необхідна серйозна індивідуальна робота. Такі діти рахують в межах 10, пропускаючи числа. Їм важко в порівнянні множин, встановленні взаємно-однозначної відповідності. Складну інструкцію дорослого не сприймають, часто діють випадковим чином. Розрізняють основні геометричні фігури (круг, квадрат). Припускаються помилок при визначенні дня тижня, частини доби.

Старші дошкільники залюбки гралися в ігри, складали розповіді. Наприклад, розповідь Дарини Д.(високий рівень) про геометричну фігуру: «*Це круг. Плоска фігура. В неї немає кутів, тому може котитися. Маленька фігура, але може бути великою. Може бути*

будь-якого кольору. Схожа на колесо, тарілку, сонце, серединку квітки, дзеркало, м'яч, помідор. Використовують м'яч для ігор, тарілку, щоб на неї класти їжу, колесо у машин».

Дошкільники з низьким рівнем сформованості математичних уявлень і понять розповідають про геометричну фігуру дещо спрощено, наприклад, розповідь Богдана Л.: *«Це прямокутник. Плоска фігура. Немає кутів. Не може котитися. Не знаю».* Такі діти не могли назвати сусідів числа, дні тижня, місяці.

Результати дослідження подано на рис. 1:

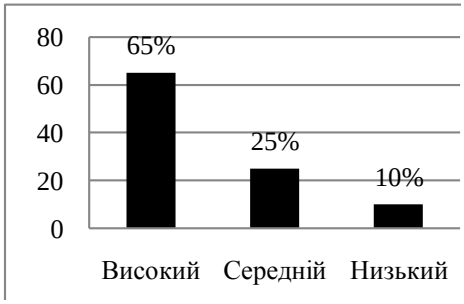

Рис. 1. Рівень сформованості математичних уявлень і понять старших дошкільників.

Отже, у більшості старших дошкільників переважає високий рівень (65%) сформованості математичних уявлень і вмінь.

Наступним критерієм нашого дослідження було дослідити рівень розвитку операцій логічного мислення старших дошкільників. З цією метою були проведені діагностичні методики: «Муха (Метелик)», «Назви одним словом», «Знайди і розфарбуй», «Знайди відмінність», «Моя оселя», «Розмісти транспорт», в ході яких перевірили здатність дитини класифікувати, порівнювати, узагальнювати, аналізувати, синтезувати, вміння діяти «в думці».

Для критеріїв оцінки рівня розвитку операцій логічного мислення використовувалася шестибальна система: *5-6 балів (високий рівень)* – дитина знає і використовує всі операції логічного мислення, виявляє залежності в групах об'єктів у процесі порівняння. Встановлює зв'язок збільшення (зменшення) кількості, чисел, розмірів предметів за довжиною, товщиною, висотою тощо. Виявляє творчу самостійність в практичній, ігровій діяльності; застосовує відомі їй способи дії. *3-4 балів (середній рівень)* - дитина використовує не всі операції логічного мислення, розрізняє, називає, узагальнює предмети за виділеними властивостями. Виконує дії з класифікації предметів. Самостійно здійснює дії, які становлять зміну кількості, числа, величини. Вагається у висловлюваннях, поясненнях. *1-3 бала (низький рівень)* - дитина володіє елементарними операціями логічного мислення, розрізняє предмети за окремими властивостями, називає їх, групує у спільній із дорослим діяльності. Виконує ігрові практичні дії певної послідовності; зв'язок між діями (спочатку, що потім) не встановлює.

Найбільше дітям сподобалася гра «Знайди і розфарбуй», а також «Розмісти транспорт». Слід зауважити, що під час дослідження деякі діти зовсім не виявляли інтересу до ігор, їх потрібно було заохочувати. Крім того, дошкільникам було важко знаходити відмінності та діяти «в думці».

Рівні розвитку операцій логічного мислення старших дошкільників розподілились таким чином: високий рівень розвитку операцій логічного мислення мають 57 %, втім 43% дітей виявили середній та низький рівень розвитку даних операцій.

Наступним критерієм нашого дослідження було виявлення рівня розвитку наочно-образного мислення за методикою «Пори року» Р. Нємова [1, 68-70]. Всі діти одразу називали пори року на відповідному малюнку, але за дві хвилини тільки деякі змогли назвати всі ознаки на картинках. Результати дослідження такі: у старших дошкільників переважно високий рівень розвитку наочно-образного мислення (55%), середній рівень продемонстрували 45% респондентів.

Перевірка здатності дітей шестирічного віку до творчості на математичному матеріалі здійснювалася за допомогою таких завдань: «Гра з танграмом», «Логічні завдання», «Гра-лабіринт», «Оживи геометричну фігуру», «Чарівники», головоломка «Магічний квадрат», «Додай відсутню частину».

Висновок про рівень розвитку здатності дітей шестирічного віку до творчості на математичному матеріалі здійснювався за такою шкалою: 7-9 балів (високий рівень) – дитина творчо мислить, вміє перетворювати звичайні предмети, фігури, цифри в незвичайні, знаходить нестандартні рішення; 4-6 (середній рівень) – дитина вміє творчо мислити, але при перетворенні предметів, фігур та цифр запозичує деякі ідеї в інших дітей; 1-3 (низький рівень) – дитина виконує завдання за допомогою вихователя.

Найлегшою для дітей виявилась гра-лабіринт, найважчою – гра з танграмом, а деяким – ігри «Оживи фігуру» та «Чарівники». Дошкільникам нелегко даються асоціації до цифр, тому багато з них не могли перетворити їх на предмети навколишнього середовища.

Результати дослідження подано на рис. 2:

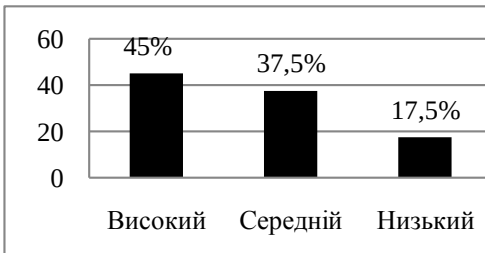

Рис. 2. Здатність до творчості на математичному матеріалі.

Отже, лише 45 % старших дошкільників мають високий рівень здатності до творчості на математичному матеріалі, втім 55 % – середній і низький рівні.

Проведене експериментальне дослідження дозволило визначити **рівні математичних здібностей старших дошкільників:**

Високий рівень математичних здібностей мають діти, які володіють операціями логічного мислення; вміють нестандартно та творчо мислити, обґрунтовувати і висловлювати власну думку; у них повністю сформовані математичні уявленя та поняття. Таких дітей – від 45 % до 65%. Середнє значення – 55,6%.

Середній рівень математичних здібностей характерний для дітей, що володіють більшістю операцій логічного мислення. Вміють нестандартно та творчо мислити, але їм важко висловлювати свою думку. Мають деякі прогалини в математичних поняттях. Таких дітей – від 25% до 45%. Середнє значення – 35%.

Низький рівень математичних здібностей характеризується тим, що діти володіють деякими операціями логічного мислення. У них відсутнє вміння нестандартно і творчо мислити, а також висловлювати свою думку. Їм важко дається засвоєння математичних понять. Таких дітей – від 0% до 17,5%. Середнє значення – 9,3%.

Узагальнені результати подані на рис. 3.

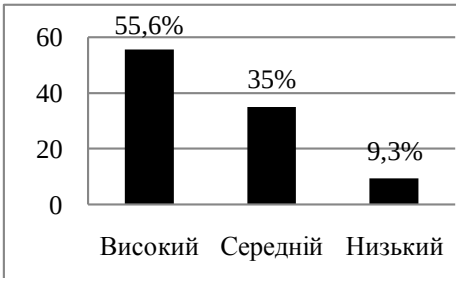

Рис. 3. Рівні математичних здібностей старших дошкільників

Отримані результати констатувального етапу експерименту дозволяють зробити висновок про те, що діагностовані старші дошкільники мають високий рівень математичних здібностей (56%); але також є достатня кількість дітей з середнім та низьким рівнем (44%), тому необхідно розвивати математичне мислення дошкільників, уміння обґрунтовувати свою думку, зв’язно висловлювати її та творчо підходити до виконання будь-якої справи. У цьому,

на наш погляд, може допомогти використання математичних ігор, головоломок, блоків Дьєнеша і паличок Кюізенера, проведення занять математичного гуртка.

Список використаних джерел:

1. Кривошея Т. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників / Т.Кривошея // Імідж сучасного педагога. – 2015. - № 6(155) . – С. 25 – 27.
2. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций / Т. М. Кривошея// Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб.материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138 - 141.
3. Немов Р. С. Психология : в 3 кн. К.3.: Психодиагностика / Р. С. Немов. – М. : Владос, 1998. – 632 с.
4. Плетеницька Л.С. Логіко-математичний розвиток дошкільників / Л.С. Плетеницька, К.Л. Крутій. − Запоріжжя : ЛІПС, 2002. − 156, [2] с.
5. Щербакова К. Й. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку: навчальний посібник / К. Й. Щербакова, О. Г. Брежнєва. – Мелітополь : Вид. буд. Мелітопольської міської друкарні, 2015. – 200 с.

КАЗКОТЕРАПІЯ – СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

О. Олея, *здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: А.В.Хіля, *кандидат педагогічних наук, асистент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FAIRYTALE THERAPY – MODERN TECHNOLOGY FOR FORMING A PERSONALITY OF CHILD

O.Oley, *third-year students*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В статті розглядаються питання використання сучасних технологій розвитку особистості дитини. Окрему увагу приділено ари-терапевтичним технологіям, зокрема – казкотерапії. Визначено окремі принципи та структуру використання казкотерапії вчителем початкової школи.*

Ключові слова: *казкотерапія, арт-терапія, сучастні технології, особистість дитини.*

Abstract. *The article discusses the use of modern technologies for the development of the child's personality. Particular attention is paid to ari-therapeutic technologies. Such as fairy-tale therapy. Determined the separate principles and structure of the use of fairy-tale therapy by the elementary school teacher.*

Keywords: *fairy-tale therapy, art therapy, domestic technologies, child's personality.*

Система освіти України змінюється, постійно вдосконалюється відповідно до потреб сучасного інформаційного суспільства та міжнародних стандартів. Процеси, що впливають на освіту сьогодні визначають зміни в усіх сферах соціальної життєдіяльності людини. Проте, тенденцій розвитку нашого суспільства дозволяють констатувати «жорстоку конкуренцію в усіх сферах життя, що стає причиною «відставання» найбільш незахищених верств населення» [1, с. 93-94]. Зокрема це стосується дітей з інвалідністю.

Так, в умовах створення нової української школи пріоритетним питанням організації навчально-виховного процесу є формування інклюзивного освітнього середовища. Адже інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких лежить індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її особливостей: здібностей, розвитку, типів темпераменту, статі, сімейної культури тощо [1, с. 94]. Окрім того, на сьогодні відбувається оновлення навчальних програм для початкової школи (1-4 класи), що були затверджені під час Колегії Міністерства освіти і науки (4 серпня 2016 року) наказом

Міністерства освіти і науки України №948 від 5 серпня 2016 року [2].

Відповідно до обговорення до законодавчих актів, як зазначають представники міністерства, було внесено наступні зміни:

- вчитель може самостійно визначати кількість годин для певної теми, в залежності від рівня засвоєння програми дітьми;
- першокласники не складатимуть обов'язковий тест в кінці року на читання, вчити табличку множення;
- на уроках фізичного виховання скасовуються нормативи і команди;
- вчителям заборонено використання червоної ручки;
- діти мають писати лише олівцем тощо.

На нашу думку, пріоритетними для вчителів у новій реформі освіти є навчити дітей правильно викладати свої думки в усному і писемному мовленні – на папері, вміти переказувати зміст прочитаного, висловлювати власні емоції. Наприклад, у фінській системі дитина весь час, що проводить у школі, почуває себе вільно і, навіть під час уроків. Заняття для дітей розпочинаються о $9^{\underline{00}}$, а іноді о $9^{\underline{45}}$, що дозволяє дитині виспатися і тим самим зберегти здоров'я та гарне самопочуття. На день учні мають 3-4 уроки, що тривають приблизно 75 хвилин з кількома перервами. Дітей не перевантажують під час уроків, а також не дають домашніх завдань, оскільки всі завдання виконуються у школі. Екзаменів також немає. Такий підхід до організації навчання дозволяє вчителеві ефективно використовувати наявний вільний час.

Таким чином, в сучасній українській школі, де процес навчання стає більш гнучким, і дитину можна налаштовувати не лише пояснюючи, що у школі добре, можна дізнатися більше цікавої інформації, знайти багато друзів, а й завдяки використання інноваційних технологій розвитку особистості. Однією із таких технологій є арт-терапія.

Якщо в умовах чіткої структурованості класно-урочної системи такі технології можна було використовувати лише під час організованої дозвіллєвої діяльності, то в умовах інклюзивного простору нової української школи вчитель і під час основних занять може формувати в дитини «додаткові життєві знання та досвід соціальної взаємодії через пізнання та усвідомлення існуючої в суспільстві системи нормативно-регулятивних установок, а також вміння самостійно усвідомити і прийняти власні ціннісні орієнтації» [3, с. 43]. Саме такий підхід до формування особистості дитини можна забезпечити завдяки використанню різних форми арт-терапії.

Як зазначає у своїх працях О.Деркач – «арт-терапія це технологія створення та використання різних творів мистецтва з метою передачі почуттів, та інших проявів психіки людини; це інструмент для дослідження і гармонізації тих сторін внутрішнього світу людини, для вираження яких слова не підходять» [4, с.7]. В арт-терапії активно використовуються живопис, малювання, ліплення, робота із казкою. Займаючись цими видами діяльності ми можемо позбавити дитину негативних думок, емоцій, вивільнити приховані переживання, звільнити її від агресії, навчити довіряти самій собі та вірити у свої можливості. Для вчителя, вихователя та батьків цікавими можуть бути арт-терапевтичні методи визначення рівня готовності дитини до школи, страхів пов'язаних зі школою, життям вдома та багато інших.

Найкращою технологією, на нашу думку, для використання у початковій школі є робота із казкою. Адже, як зазначає Н.Шувар: «казка – це образне зображення життєвих реалій. Дії що відбуваються в казках, відбуваються в реальному житті. За допомогою сюжетів казки дитина порівнює добрих та поганих герої та їх вчинки». Окрім того авторка зазначає, що казкотерапія є способом об'єктивізації проблемних ситуацій, тобто за допомогою казки вчитель може створити особливу фантастичну атмосферу, що огортає дитину передчуттям дива та дозволяє вступити у боротьбу зі своїми страхами і вийти з неї переможцем, надає почуття впевненості та захищеності [5, с. 80].

Основним принципом казки є цілісний розвиток особистості, турбота про душу, зцілення казкою. Казкотерапія для вчителів є ніби «маленьким помічником», за підтримки

якого дитина, яка має проблему про яку не хоче розповідати, завдяки роботі із певною казковою ситуацією зможе її виявити та знайти рішення спільними зусиллями – дитини та вчителя чи психолога. Варто відзначити, що казкотерапію добре використовувати для дітей які проявляють агресію чи сором'язливі, невпевнені у собі чи здатні до брехні.

Терапевтична казка відрізняється від звичайної тим, що в терапевтичній дитина бачить головним героєм самого себе. Вчитель чи психолог складає казку про того чи іншого героя і пропонує дитині, для того щоб воно зрозуміла як вчинила та зрозуміла свої помилки. Під час розповіді такої казки дитина порівнює себе, свої вчинки і робить власні висновки. Така робота із казкою може проводитися декілька разів. Наприклад, для того щоб скласти казку із терапевтичним ефектом нам необхідно:

- чітко визначити питання, яке тривожить дитину;
- підібрати можливі шляхи його вирішення за допомогою персонажів;
- втілити у ролі головного героя риси поведінки та окремі ознаки, що притаманні дитині;
- знаходити в процесі казкової розповіді шляхи вирішення існуючої у дитини проблеми.

Також гарного результату набуде та казка, яку дитина складе самостійно без допомоги оточуючих.

На нашу думку, казкотерапія є чудовим «помічником» вчителів та психологів, за допомогою такої арт-терапевтичної технології ми можемо швидко та ефективно розв'язати проблему, яка турбує дитину. Допомогти дитині прожити разом із казкою «доросле» життя, попередити можливі проблеми у майбутньому та створити атмосферу довіри до світу, відчуття безпеки. Завдяки простоті у використанні пропонованої технології та порівняно легкої обробки результатів – казкотерапія є досить популярною не лише у роботі з дітьми, але й з дорослими.

Список використаних джерел:

1. Хіля А.В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі І-ІІІ ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти / А.В. Хіля // Традиції та інновації в практиці початкової школи : збірник наукових праць – Сімферополь : КІПУ, 2012. – С. 93-97.
2. Наказ Міністерство освіти і науки України від 5 серпня 2016 року №948 «Про затвердження змін до навчальних програм 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» [Електронний ресурс] / Режим доступу : Пошукова система : «Верховна рада України : Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. – Назва з екрану.
3. Khilya A.V. Current issues of inclusive education in Ukraine / A.V. Khilya // The Ninth International Congress on Social Sciences and umanities. Proceedings of the Congress (December 2, 2016). «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna. 2016. – P. 40-45
4. Деркач О. О. Педагогіка творчості: Арт – терапія та казко терапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу : Навчально – методичний посібник / О.О. Деркач. – Вінниця, ВДПУ. 2009. – 95с.
5. Шувар Н.М. Казка як метод сучасної психологічної корекції для дітей старшого дошкільного віку / Н.М. Шувар // Суспільні трансформації і безпека: глобальний, національний та особистісний виміри: Матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 червня 2014 р.). – Львів: Львівський інститут МАУП, 2014. – С. 79-83.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Н.Оніщук, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Л.В.Любчак, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF PROJECT ACTIVITY OF THE YOUNGER PUPILS IN THE CONTEXT OF THE IDEA OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

N.Onishchuk, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

.

Анотація. *У статті обґрунтовується доцільність використання проектної діяльності на уроках у початковій школі в контексті ідей Нової української школи. Розкривається зміст поняття «компетентність». Визначається роль педагога у дослідницькій діяльності учнів.*

Ключові слова: *технології навчання, метод проектів, молодший шкільний вік.*

Abstract. *The article analyzes: the main ideas of the New Ukrainian School; the feasibility of using project activity in elementary school; content of the concept of «competence» and analyzed the role of the teacher in the research activities of students.*

Key words: *teaching technology, project method, junior school age.*

Сучасна українська школа на даному етапі розвитку переживає суттєві зміни. Перед творчо працюючими педагогами стоїть завдання із школи, яка орієнтована на здобуття учнями знань, умінь та навичок створити Нову українську школу, котра замість даних канонів буде формувати компетентності, які потрібні сучасній людині у конкретних життєвих ситуаціях, заохочувати дітей до навчання впродовж життя, робити їх успішними.

З першого вересня 2018 року всі першокласники країни навчатимуться за новим Державним стандартом початкової загальної середньої освіти, який затверджено 21 лютого 2018 року. У цьому документі враховано досвід семи успішних країн світу та найкращі українські традиції, які пов'язані з використанням активних методів навчання та виховання учнів та гуманістичними ідеями Василя Олександровича Сухомлинського.

Від початкової освіти передусім залежить виховання молодого покоління українців, які віритимуть у себе, свій потенціал і свою спроможність змінювати країну. Основна відмінність нового Стандарту – орієнтованість на здобуття учнями компетентностей, а не лише знань. Головною ідеєю Нової української школи і нового Стандарту зокрема є навчання, побудоване на компетентностях. Закон «Про освіту» дає таке визначення компетентності: *«динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».* Тобто це здатність використовувати знання і навички у повсякденному житті. Лілія Гриневич зазначила, що школа має готувати дитину до життя у XXI ст. «Саме тому в законі ми прописали інший підхід до навчання: переходимо від школи, в якій тільки напихають знаннями та відтворюють їх, до школи компетентностей» [6].

У Новій українській школі пріоритетним має бути принцип визнання цінності дитинства, так званий «дитиноцентризм». Учень повинен стати центральною фігурою в класі. Тому у процесі навчання має враховуватись той факт, що діти за своєю природою талановиті, допитливі, здатні висувати цікаві та оригінальні ідеї, розмірковувати над «серйозними» питаннями. Опора робитиметься на інтегроване навчання, яке має розвантажити сучасного школяра, а проектна дослідницька діяльність допоможе вирішити чисельні проблеми освітянської системи.

Роль учителя в Новій українській школі – це позиція вдумливого помічника, який скерує дослідницьку пізнавальну діяльність дітей. Педагог сприятиме широким можливостям для вибору досліджень, заохотить старанність і персональну відповідальність учнів. Тому досить актуальним, на даному етапі розвитку освіти, є метод проектів. Саме даний метод сприятиме розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів і, викликаючи в учнів зацікавленість, спрямовує їх на процес дослідження. Для вчителя важливо проростити паростки цієї допитливості та навчити своїх вихованців здобувати нові знання, спостерігати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і закономірності, працювати в команді та індивідуально. Кожен може відчути свою значущість, пережити ситуації успіху, відчути вплив позитивної емоційної атмосфери, працюючи над завданнями проекту в команді чи самостійно. У роботі над проектами вчитель має працювати над помірними і посильними

завданнями, опиратися на попередній досвід учня, а завдання мають відповідати віковим особливостям школярів.

Для молодших школярів робота над проектами наповнена різними видами діяльності. У них переважатиме рухова активність, в основі якої – ігрова і дослідницька діяльність. Кожен тиждень у першому класі, з нового навчального року, буде підпорядкований одній темі: «Осінь», «Таємниці космосу», «Числа в моєму житті» тощо. Учні, стаючи активними учасниками навчального проекту, досліджуючи щось нове, отримають новий досвід, зможуть виготовити потрібну річ і продемонструють її публічно. Кожен шкільний день закінчуватиметься обміном вражень, емоцій від побаченого, почутого. У міру дорослішання молодших школярів, учням можна запропонувати роботу над проектами «Як тварини готуються до зими», «Милі серцю первоцвіти», «Птахи – наші друзі» та багато інших.

Отже, в організації проектної діяльності не існує і не може існувати єдиних рецептів, оскільки ця діяльність є особистісною та індивідуальною й залежить від досвіду вчителя та його учнів, проблемного поля, мети діяльності педагога, вибору шляхів вирішення проблеми тощо. Головне – тримати в полі зору ознаки проектної діяльності та принципи, на яких вона будується.

Важливо ставити для себе довгострокову педагогічну мету: розвинути пізнавальні інтереси учнів; допомогти учням полюбити читання; навчити учнів бути відповідальними; здружити колектив дітей; привернути увагу батьків до школи тощо. Корисно відійти від канонів і стереотипів традиційної педагогіки, де кожен крок учня перебував під контролем учителя. Якщо дітям надати можливість виявити свою особистість, ствердити себе у колективі і дозволити їм навіть помилитися, в учнів сформується творче мислення. Можливо, їх помилки призведуть до виявлення нових проблем, а звідси – й виникнуть ідеї наступних проектів. Потенціал проектної роботи не повинен зашкодити виконанню навчальних програм. Варто організовувати проектну діяльність так, аби робота над навчальним проектом стала для учнів очікуваною подією, а не буденністю.

Досвід організації проектної діяльності з учнями молодшого шкільного віку дає можливість переконатись, що використання методів активного навчання допомагає школярам краще орієнтуватися в життєвих ситуаціях, критично мислити, використовувати сучасні технології, аналізувати явища, зіставляти, виділяти головне, застосовувати набуті навички на практиці, формувати комунікативні вміння. Підвищується інтерес учнів до знань, зростає самоповага. Постійне впровадження даних методів навчання в практику роботи школи І ступеня робить навчально-виховний процес значущим, орієнтованим на особистість учня. У дітей зникає страх перед неправильною відповіддю. Самостійний пошук учнями відповіді на запитання «Чому? Для чого?» приносить масу задоволення не тільки вчителю, а насамперед самому учню.

Таким чином, метод проектів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчої діяльності. Успіх застосування проектної технології залежить від усвідомлення вчителями початкових класів її значення, знання й дотримання ними алгоритму її організації. Складно переоцінити користь методу проектів у діяльності вчителя початкової школи. Проте він не є альтернативою класно-урочній системі. На нашу думку, його варто сприймати як додатковий засіб, що розвиває пізнавальну сферу та особистісні якості молодшого школяра. За допомогою використання методу проектів підвищується пізнавальний інтерес молодших школярів до навчання.

Список використаних джерел:

1. Бабій К.Н. Нетрадиційний урок за проектною технологією / К.Н. Бабій, А.М. Бахтарова, І.Б. Литвененко // Управління школою. – 2007. – №1. – С. 22.

2. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів / Віра Білик // Початкова школа. – 2013. – № 5. – С. 6-8.

3. Демченко Л. В. Проектна діяльність – умова активізації пізнавальних мотивів / Л. В. Демченко // Основи здоров'я. – 2013. – № 3. – С. 2-6.

4. Онопрієнко О.В. Управління проектною діяльністю молодших школярів: Навчання і виховання учнів 4 класу : методичний посібник для вчителів / О.Я. Савченко // Початкова школа. – 2005. – №2 – С. 53-54.

5. Проекти в початковій школі : тематика та розробка занять / О. Онопрієнко, О. Кондратюк // Шкільний світ. – 2007. – 128 с.

6. Л.Гриневичhttps://dt.ua/EDUCATION/liliya-grinevich-perehodimo-vid-shkoli-v-yakiy-tilki-napihayut-znannyami-ta-vidtvoryuyut-yih-do-shkoli-kompetentnostey-252819_.html

7. http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/24899/

8. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Л.М.Онофрійчук, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
М.Собко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

WAYS OF THE FORMING MUSICAL AND COGNITIVE INTEREST OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

L.M. Onofrichuk, *Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Senior Lecturer*
M.Sobko, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена проблемі формування музично-пізнавального інтересу учнів молодших класів. З'ясовано стадії розвитку інтересу школярів. Визначено способи педагогічного впливу, які спрямовані на вирішення даної проблеми в процесі музичної діяльності.*

Ключові слова: *інтерес, музично-пізнавальний інтерес, творча діяльність.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of the forming musical and cognitive interest of younger schoolchildren. The stages of development of schoolchildren's interest are determined. The methods of pedagogical influence aimed at solving this problem in the process of musical activity are determined.*

Keywords*: interest, musical and cognitive interest, creative activity.*

Освітня реформа передбачає суттєвий перегляд змісту і функцій шкільної художньо-естетичної освіти. Основна її мета вбачається в набутті загальнокультурної компетентності, впровадженні інновацій, умінні навчатися упродовж життя. Це передбачає становлення світоглядних уявлень учнів, їх здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів.

Щоб навчати по-новому, вчитель повинен прилучати учнів до світової культурної скарбниці, постійно експериментувати та імпровізувати в пошуках сучасних методів впливу на особистість. Тому серед багатьох проблем початкової школи однією з найбільш складних і актуальних є формування пізнавального інтересу школярів до творів мистецтва.

Як свідчить практика, саме в молодшому шкільному віці необхідно виховувати любов та інтерес до музики як до мистецтва.

Сучасні філософи Г. Апресян, В. Андрущенко, І. Бойко, М. Каган розглядають інтереси, в тому числі і художньо-естетичні у взаємозв'язку з духовним життям суспільства. Проблема інтересу інтенсивно розроблялася вченими-психологами А. Леонтьєвим, А. Петровським, С. Рубінштейном, які стверджували, що інтерес формується на основі потреб і виступає як безпосередній, внутрішній стимул діяльності людини.

Педагогічна наука вважає, що навчальний інтерес у сучасній школі повинен викликати радість пізнання, а школа – бути справжнім «будинком радості».

Проблему стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів досліджували Л. Аристова, І. Бех, В. Лозова, О. Савченко, М. Фіцула, Г. Щукіна та ін.

Українські педагоги і діячі освіти Х. Алчевська, О. Духнович пропагували гуманістичні ідеї, пройняті вірою в можливості дитини. Ці ідеї знайшли відображення в концепціях сучасних дослідників І. Беха, І. Якиманської.

Разом з тим у сучасних дослідженнях, на нашу думку, залишається недостатньо розкритою проблема формування музично-пізнавального інтересу молодших школярів у процесі творчої діяльності.

Головною метою цієї роботи є висвітлення шляхів формування музично-пізнавального інтересу молодших школярів, які стимулюють школярів до самостійних пошуків у різних видах художньої творчості.

На основі викладеного можна сформулювати завдання статті, яке полягає в проведенні теоретичного дослідження для виявлення вікових особливостей формування музично-пізнавального інтересу в молодшому шкільному віці; визначити найбільш ефективні засоби стимулювання пізнавального інтересу школярів.

На думку багатьох дослідників, поняття «інтерес» трактується як «форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності і тим самим сприяє… більш повному і глибокому відображенню дійсності». Інтерес сприяє підвищенню активності та самостійності особистості, зміцненню знань. За твердженням науковців, інтереси дітей необхідно виховувати, розвивати, в іншому випадку - інтереси згасають.

Аналіз досліджень дозволив з’ясувати стадії розвитку інтересу молодших школярів: потреба у враженнях (цікавість); допитливість як прояв інтересу до предметів і явищ навколишнього світу; потреба в пізнанні (інтерес), що задовольняється в процесі цілеспрямованої пізнавальної діяльності.

За Л. Виготським, пізнавальний інтерес – це «природний двигун дитячої поведінки», який є «інстинктивним прагненням; вказівкою на те, що діяльність дитини співпадає з її органічними потребами». Ось чому оптимальним рішенням педагога буде побудова «всієї виховної системи на дитячих інтересах...» [1, 82].

Н. Морозова визначає пізнавальний інтерес як мотив, «важливу особистісну характеристику школяра, а також як інтегральне пізнавально-емоційне ставлення школяра до навчання». Автор вважає, що інтерес це відображення складних процесів, що відбуваються в мотиваційній сфері діяльності [2, 58]. Пізнавальний інтерес, як і мотив діяльності школяра, розвивається і формується у діяльності. На нашу думку, саме цей вид інтересу є надзвичайно важливим в організації навчальної діяльності в молодшому шкільному віці.

Успішність даного процесу залежить від наявності елементів дослідження, творчих завдань, які поступово ускладнюються, передбачає розвиток уяви, кмітливості, логіки, орієнтує на застосування знань у нових умовах.

Дослідники пояснюють велику різноманітність інтересів багатством уявлень людини про предмети навколишнього світу та різноманітними емоційними враженнями, які виникають у процесі їх сприймання. Тому важко переоцінити роль музичного мистецтва у вихованні всебічно розвиненої особистості. Мистецтво формує вишуканий смак, шляхетність, сприяє розвитку естетичного сприйняття оточуючого світу, допомагає в хвилини емоційно напруженого стану.

Пізнавальний інтерес школяра формується під впливом соціального середовища, художньої діяльності суб’єкта і може розглядатися як один з основних показників, який визначає його загальний музичний розвиток. У зв’язку з цим процес становлення музично-пізнавальних інтересів молодших школярів стає більш результативним за умов цілеспрямованого педагогічного керівництва, розуміння дитиною змісту і значення вивченого, наявністю елементів новизни, емоційної привабливості навчання, створення позитивного мікроклімату в процесі колективної творчості, педагогічної культури батьків.

Вибір способів педагогічного впливу зумовлюється організацією творчої діяльності таким чином, щоб у школярів поглиблювалося сприйняття художніх творів, успішно виконувалися творчі завдання, проявлялася самостійність у їх вирішенні.

На основі наявних теоретичних узагальнень, ми пропонуємо своє визначення інтересу. *Інтерес* – це особистісна спрямованість на активне пізнання предметів та явищ навколишньої дійсності, мистецтва, яка характеризується вибірково позитивним, емоційним ставленням до них.

Методика формування музично-пізнавального інтересу молодших школярів в процесі творчої діяльності передбачає використання різноманітних форм – індивідуальної, групової і колективно-масової. У процесі практичної роботи у навчальний процес впроваджуються засоби стимулювання, які забезпечують цілеспрямованість педагогічного процесу. Зокрема визначено систему творчих вправ та завдань, спрямованих на специфічну діяльність щодо закріплення сформованості інтересів та переваг школярів:

1) творчі вправи і завдання: усний опис музичних вражень від прослуханого музичного твору, художнє і пластичне зображення музичного образу, музична і поетична імпровізація; ребуси, кросворди;

2) ігрові прийоми: «відгадай мелодію», «загадкові інструменти», завдання на створення ритмічного акомпанементу до пісні, театралізацію музичних образів;

3) пізнавальні завдання – порівняння музичних стилів, різних виконавських інтерпретацій, розповіді про композиторів, музичні твори;

4) розповіді про художні враження – на основі особистих спостережень, спогадів про концерти, музичні телепередачі;

5) виконавська діяльність – участь у дитячій шкільній філармонії, музичних фестивалях, оглядах художньої самодіяльності, святкових концертах;

6) музична імпровізація.

З'ясовано, що імпровізаційна діяльність учителя формує дитячу імпровізацію. Імпровізація дитини виходить із природної здібності наслідування (З.Жофчак, Г.Ригіна). Це сприяє діалогічній «взаємодії» дитини з творцями музичного мистецтва в ігровій діяльності. Професійні якості вчителя музичного мистецтва як імпровізатора розкриваються при використанні ним діалогічних методів естетичного виховання.

Основою музично-пізнавальних інтересів молодших школярів є емоційність, яка надає музичній діяльності активного, творчого характеру. Стійкій інтерес є рушійною силою для отримання знань, формування умінь і навичок, але для його формування необхідна певна спрямованість навчання з боку педагога.

Творча співпраця учителя з колективом дітей передбачає діалог як провідну форму спілкування, пов'язану із зміною керівної функції педагога та підпорядкованої позиції учня, що сприяє неформальному характеру виховання почуттів, потреб та якостей вихованців.

Отже, ми дійшли висновку про те, що музичний інтерес в процесі творчих занять це – своєрідний сплав емоційних, вольових та мислительних процесів, в основі якого лежить пізнання. Пізнавальні інтереси певною мірою можна визначити критеріями духовної культури особистості. Тому одним з основних завдань вчителя є створення умов для прояву пізнавальної активності учнів.

Перспективи подальшої науково-дослідницької роботи вбачаємо у стимулюванні зацікавленості в художній інформації і розширенні музично-пізнавального інтересу учнів підліткового віку.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский ; под ред. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.

2. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе / Н.Г. Морозова. – М. : Знание, 2009. – С. 58.

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Л.Паламарчук, Т.Димчак, О.Ремета, *здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.О. Пахальчук, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EDUCATION OF CREATIVE INDIVIDUAL OF PRESCHOOL CHILDREN

L.Palamarchuk, T.Dimchak, O.Remeta, *master's students*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті представлені завдання роботи з дошкільниками з досліджуваної проблеми. Автори визначають ефективні форми освітньої роботи.*
Ключові слова: *дошкільники, фізичне виховання, фізична активність.*

Abstract. *The article presents the task of working with preschool children on the problem under study. The authors identify effective forms of educational work.*
Keywords: *preschool children, physical education, physical activity.*

Гармонійне поєднання фізичного розвитку і творчості – важлива умова формування цілісної особистості. Правильно організований фізичний розвиток особистості завжди пов'язаний з удосконаленням багатьох якостей і рис дитини. На слушну думку науковців [1-6 та ін.], фізкультурно-оздоровчі заходи є важливою формою задоволення творчих запитів кожної людини, забезпечення тривалої творчої активності та сприяння найповнішому розкриттю потенційних творчих можливостей особистості.

Наведемо приклади завдань, які, на нашу думку, сприятимуть вихованню творчої особистості дитини дошкільного віку.

1. Дати образні назви загальнорозвивальним вправам.

1. В.п. – основна стійка. Руки з гантелями підняти до рівня грудей, вгору, опустити до рівня грудей, а потім повернутися у в. п. (8-10 разів, темп середній).
2. В.п. – лежачи на животі, прогнутись у спині, відірвавши ноги й руки від підлоги, повернутись у в. п. (8-10 разів, темп середній).
3. В. п. – о.с., руки на поясі. 1 - нахил тулуба праворуч; 2 – в. п.; 3 – нахил тулуба ліворуч; 4 – в.п.; 5 – поворот тулуба праворуч; 6 – в. п.
4. В. п. – о.с., ноги нарізно. 1 – присісти, коліна вперед. 2 – опуститися на коліна; 3 – повернутися в положення присід; 4 – в.п. тощо.

2. Об'єднати загальнорозвивальні вправи в один сюжет.

1. Діти стають в основну стійку. Розводять руки в сторони, повернувши долоні догори, і відводять їх злегка назад. Потім, обхопивши кистями рук протилежні плечі, тричі плескають по плечах і промовляють: «Хлюп». Потому розводять руки в сторони й опускають їх.
2. Діти нахиляються вправо, згинають коліна, «беруть сніг», випрямляються й легенько поплескують долонями – «ліплять сніжку». Потім замахуються, відводячи назад праву руку (пальці стиснені в кулак), а ліву випростовують уперед. Права нога при цьому злегка зігнута в коліні, а ліва – випрямлена.
3. Правою рукою діти роблять обертальний рух через плече вперед і, розтискаючи пальці, ліву руку відводять назад. Вага тіла з правої ноги переноситься на зігнуту в коліні ліву ногу. Права пряма нога спирається на носок.
4. В. п. – о. с. Простягти прямі руки вперед, підняти їх угору, опустити через сторони вниз, описуючи велике коло.

3. Підібрати загальнорозвивальні вправи до запропонованого сюжету.

1. Міма ми зустріли раз –
Здивував ходою нас:
Ніби йде собі, ступає,

А носків не піднімає.

2. Арена – сцена циркова,
Що круглою завжди була.
І зараз ми арену з вами
Немов малюємо руками.

3. Ми такі веселі діти,
Пустуни та непосиди.
Нам на місці не сидиться,–
Все б вовтузитись, крутиться!

4. Ну який гнучкий гімнаст –
Дуже він дивує нас!
Ноги наче з гуми в нього –
Вперше бачимо такого!

4. Завдання «THE END»: придумати закінчення вірша.

Спортивний віршик

Початок:
Узялися дельфінята в морі
М'ячика ганяти.
Між буйками їх ворота:
Звідсіля і он аж доти.
Не минуло і хвилини –
М'ячик точно в ціль полинув.
Всі завмерли у напрузі...
Закінчення:
Воротар не схибив, друзі!
А що ним була акула –
То м'яча вона ковтнула... (Роман Скиба)

На слушну думку В.Журавель, основою повноцінного гармонійного розвитку особистості дитини є її фізичне виховання і загальне оздоровлення. Спеціально організована фізкультурно-оздоровча робота в навчальному закладі повною мірою може сприяти формуванню та розвитку творчої особистості за умови створення креативного розвивального середовища. Насамперед потрібно забезпечити позитивний мікроклімат для свободи дій дошкільника і пізнання ним свого «Я», сприяти реалізації його особистісного потенціалу, спонукати до творчої імпровізації, формувати допитливість, рефлективність, адекватну самооцінку. Цієї мети досягають при взаємодії вихователя з дитиною: проведенні етюдів психогімнастики, емоційних вправ; ігор для розвитку уяви, фантазії; роботі у фізкультурно-оздоровчих осередках із використанням нетрадиційного фізкультурного обладнання [5, 14].

Таким чином, без рухів і рухової діяльності неможливе повноцінне життя, нормальний фізичний розвиток дитини. Тільки в період оволодіння різноманітними рухами вдосконалюються психомоторні та вегетативні функції, поліпшується якість рухової діяльності, розвиваються фізичні можливості дошкільників. Розвиток рухо-творчих здібностей дітей відіграє важливу роль у загальному фізичному і духовному розвитку особистості. Необхідно створювати радість рухової діяльності дітей, однією з умов якої є використання ігрових технологій, які стимулюють рухову активність, підвищують інтерес до занять фізичними вправами, гармонізують фізіологічний стан організму.

Список використаних джерел:

1. Богініч О.Л. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку : навч.-метод. посібник / О.Л. Богініч, Н.В. Левінець, Л.В. Лохвицька, Л.А. Сварковська. – К. : Генеза, 2013. – 127 с.

2. Витоки здоров'я дитини : навч.-метод. посібник / авт. кол.: Н.Ф.Денисенко, Л.В. Лиходід, С.В. Лупінович. - Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 160 с.
3. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. // Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects : monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
4. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1. : монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Гл. 3. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
5. Журавель В. Креативність розвиває рухова діяльність / В. Журавель // Дошкільне виховання. – 2012. – №12. – С. 13-16.
6. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / Pakhalchuk N. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ, 2016. – №7 (61). – С. 80-90.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

М.Пасічнюк, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

UKRAINIAN MUSICAL FOLKLORE AS A FACTOR FOR THE FORMING THE SPIRITUAL CULTURE OF THE YOUNGER SCHOOLCHILDREN

M.Pasichniuk, *fourth-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Автор статті досліджує вплив українського музичного фольклору на формування духовної культури молодших школярів у їх музичній шкільній діяльності. У статті виокремлюються специфічні риси українського фольклору як невід'ємного і пріоритетного фактору формування духовної культури учнів.*
Ключові слова: *музичний фольклор, духовна культура школяра, музична діяльність.*

Abstract. *The author investigates the influence of Ukrainian folk music on the forming the spiritual culture of younger pupils in their musical school activities. The article highlights the specific features of Ukrainian folklore as an integral and a priority factor for the forming the spiritual culture of students.*
Keywords: *musical folklore, schoolchild's spiritual culture, musical activity.*

Проблема духовності є однією з головних проблем сучасної педагогіки. Це питання висвітлено у працях таких вчених: І.Зязюна, Е.Помиткіна, С.Соловейчика, Г.Сагача, В.Сагоновського. Але розуміння цієї проблеми подають кожен по-різному.

С.Соловейчик стверджує, що складовою частиною «духовності» є «дух». І зазначає, що дух – це основа всього найкращого, що є в людині, сутність людини, прагнення до правди, добра й краси. Відомий педагог зазначає, що духа немає поза людиною, дух існує лише в кожній людині. І з цього основною поняття про дух ми можемо конкретно визначити, що таке духовність. За його визначенням, духовність – це одна з характеристик людини, яка визначає усі його матеріальні якості, її цінність [2, 42].

Сучасна національна освіта України визначає пріоритетність духовного виховання молоді на засадах провідних принципів демократизації та гуманітаризації у XXI столітті, національної спрямованості навчання і виховання. У такому контексті особливого значення набуває розв'язання проблеми формування духовної культури молодого покоління засобами музичного фольклору, оскільки трансформаційні зміни, що відбуваються у сучасному соціокультурному просторі, зумовили споживання широкого пласта такого виду музичного мистецтва – чи не найпопулярнішого у середовищі людей будь-якого віку.

Особистісне зростання й залежить від того, наскільки особистість поєднується із системою духовних цінностей: повага до української культури; мистецтво; істина, свобода вибору; життя за законами добра. Духовна культура є адекватним індикатором розвиненої особистості, за допомогою якого її визначають.

Формування духовності учнів – одна з головних проблем нашої держави. Тому що успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від багатьох умов, серед яких провідне місце посідає духовне відродження громадян, гармонізація соціального життя нації.

На сучасному етапі розвитку суспільства людства духовність людини стає предметом досліджень багатьох філософів (Лутай В.С. Кримский С.Б. та ін), психологів (Б.Братуся, О.Зеліченка, А.Мудрика, Е.Помиткіна та ін). Педагогічні проблеми виховання духовності особистості розглядаються в роботах вітчизняних педагогів, вчених та дослідників духовної культури В.Сухомлинського, К.Ушинського. Окремі аспекти цієї проблеми подаються в сучасних педагогічних дослідженнях І.Зязюна, Б.Неменського та ін.

Серед українських філософів та педагогів привертають увагу публікації В.Андрущенка, Л.Бабія, Г.Бриль, С.Кримського.

Духовне виховання вимагає особливої організації спілкування школярів з сучасною музичною культурою. Воно виходить далеко за рамки загальноосвітнього процесу. Це особливо актуально в сучасних умовах розбудови національної освіти, коли проблеми виховання учнівської молоді, її соціальної адаптованості набувають особливого значення у зв'язку з формуванням соціально відповідальної та естетично вихованої особистості.

Зростання впливу популярного українського фольклорного музичного мистецтва на особистість школяра, зокрема, на її духовність, емоційно-почуттєву сферу, творчий потенціал, досліджували О.Рудницька, Л.Кондрашова, Л.Каменецька, В.Дряпіка, І.Климук, О.Семашко.

Проблеми формування духовної культури особистості через кращі зразки народно-фольклорного музичного мистецтва висвітлювались у філософських, педагогічних, соціологічних дослідженнях таких найвідоміших вчених та музичних діячів: Г.Сковороди, І.Франка, М.Грушевського, В.Сухомлинського, М.Леонтовича, Д.Кабалевського, Н.Ветлугіна, І.Беха, М.Сметанського, Г.Тарасенко, О.Акімової, Е.Бриліна, Б.Бриліна, А.Іваницького, А.Завальнюка.

Український музичний фольклор безпосередньо впливає на становлення й розвиток світоглядних, орієнтаційних, соціально-культурних позицій юнацтва у сфері його життєдіяльності.

Але у зв'язку з загальним зниженням інтересу учнів до теоретичного осмислення фольклорної спадщини в духовній та естетичній реальності, на відмінну від абсолютизації я мінливої «модної» музики, зростанням ролі примітивізму, шаблонності мислення в орієнтації на естетичні та духовні цінності музичної культури, актуальним постає проблема формування духовної культури школярів засобами українського музичного фольклору.

Головною метою цієї роботи є дослідження значущості українського музичного фольклору, його вплив на формування духовної культури молодших школярів.

Сучасна школа в аспекті музичного розвитку молодших школярів вирішує проблему відродження в учнів любові до пісенно-музичної культури українського народу, осмислення її джерел та коренів кращих зразків музичного фольклору. Зазначимо, що ні наука, ні практика музикування не знайшли поки що заміни первинній стихії природньої музикальності людини, на якій виросла музична культура народу. Кожна дитина генетично несе в собі початки тієї музичної свідомості, на якій в далекому минулому зросла могутня стихія музичного фольклору.

Вчені стверджують, що формування духовної культури відбувається в онтогенезі. Безумовно, в процесі її становлення неабияке місце належить молодшому шкільному віку. В ході цього найсприятливішого періоду розвитку й соціальної адаптації вкоріняються засади культури кожної особистості.

Виховні можливості закладені в кожній навчальній дисципліні, але найбільш значущі у цьому відношенні якості образного змісту образного мистецтва. Музика в руках учителя - один з найсильніших чинників впливу на думки й почуття учня [3, 183].

Програма з музики для загальноосвітньої школи покликана формувати у дітей любов до українського музичного фольклору як, провідного фактору формування їх духовної культури. Програма ґрунтується на визнанні пріоритетної ролі фольклору в масовому музичному вихованні як засобу формування справжньої культури і духовності молодших школярів. Основну тематику програми складають найкращі й найвідоміші фольклорні зразки.

Проникнення у поетичний світ народних мелодій забезпечує засвоєння дітьми характерної для українського народу образно-емоційної музично-інтонаційної системи. Все коло героїв, образів, почуттів, з якими школярі зустрічаються в народних піснях, впливає на формування їх духовного світу.

Школа покликана сповна використати всі можливості фольклору у вихованні дітей.

Актуальність введення музичного фольклору в навчально-виховний процес загальноосвітньої школи зумовлена соціальною потребою перебудови школи в Україні, відродження національної культури, збереження й збагачення вікових скарбів народу, подолання нігілізму, врятування духовності. Педагогічну значущість і доцільність використання народних пісень, мелодій у вихованні школярів справедливо обґрунтовують їх красою та художньою довершеністю.

Музичний фольклор – динамічний за своєю природою процес. Історична, національна, виховна його обумовленість – всі ці фактори роблять його завжди цікавим та своєчасним для вивчення.

Український музичний фольклор є ефективним засобом формування духовної культури особистості і, як незмінний фактор, сприяє розвитку творчості молодших школярів у такому виді творчої діяльності, як складання власних музичних композицій (найпростіших обробок народних пісень).

На думку Е. Помиткіна, якщо творча робота учня пов’язана із самостійними діями, у нього зникає психологічна скутість, з’являється сміливість при виконанні практичних завдань. Перед школярем відкривається можливість самовираження [1, 76].

Стимулювання творчого пошуку і самостійності молодших школярів ґрунтується на свідомому захопленні їх інтересів до предмета дослідження - українського фольклору.

Зв’язок з музично-фольклорною історією українського суспільства є методологічною основою народної музично-поетичної творчості. Така методологія ефективно впроваджується у початковій школі як фактор формування духовної культури школярів засобами вивчення українського музичного фольклору.

Фольклор, в основі якого лежить народна етика і естетика, має велике пізнавальне та естетичне значення. Необхідність відродження духовності суспільства висуває ряд завдань, одне з яких – підвищення рівня естетичної культури особистості. Важливим шляхом досягнення цього є залучення молодших школярів до культурної спадщини рідного краю, бо народна творчість важлива, невід’ємна частина духовної культури.

Музика здатна глибоко і правдиво передати майже всю різноманітність явищ дійсності, тому життя народу нерозривне з піснею, без якої не відбувалася жодна значна подія. Фольклор обслуговує дитину з самого її народження (колискові, дитячі пестушки і усмішки). В цих піснях відтворено світогляд українців, їх побут і культуру, працелюбність, пошану до дорослих, любов до рідного краю.

Знайомство з особливостями національної культури, побуту, традиціями, звичаями, музикою, відроджується національна самосвідомість людини, формується розуміння краси, вміння жити за «законами краси», виникає потреба створювати прекрасне навколо себе. Цей процес може здійснюватися під час навчання на уроках музичного мистецтва, праці, літератури, історії, образотворчого мистецтва у формі музичних пауз, музичної інформації, як засіб створення певного емоційного настрою.

З часом музичний досвід дитини збагачувався знайомством з обрядовою поезією, традиціями, історичними піснями.

Використання культурної спадщини народу буде сприяти прищепленню дітям любові до рідного краю, рідної домівки.

Саме народна пісня має ряд ознак спілкування і взаємозв'язків з іншими народами, і саме народна пісня виховує відношення поваги до всіх народів. Виховуючись на засадах музичного фольклору, учень зуміє пізнати і полюбити свої національні традиції з одного боку, а з іншого – ґрунтовно познайомитись зі світовою музичною культурою.

Народна пісня є одним з найбільш популярних жанрів музичного мистецтва. Світ пісенної культури українського народу безмежний.

Це скарбниця людської духовності, що полонить почуття, розум і серце. В українській пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь у дусі високої духовності та моралі. Тому українська народна пісня має стати основою музичного матеріалу, що використовується на уроках музики в загальноосвітніх школах.

Український музичний фольклор зі всією різноманітністю і особливостями володіє достатніми дослідники-фольклористи широко показали соціальні та класові функції музичного фольклору, розкрили закономірності та тенденції його розвитку виявили його загально естетичні особливості та національну специфіку. Це простота, доступність, філософська спрямованість, лаконізм, суцільна правдивість та точність, художня досконалість і неповторність форми, тому що найкращою основою виховання духовної культури є український музичний фольклор.

Важливо зазначити, що вивчення музичного фольклору варто здійснювати не епізодично, а доцільно кожний розділ уроку (хоровий спів, музична грамота, гра на народних інструментах, слухання музики тощо) будувати на народно-пісенному матеріалі.

Список використаних джерел:

1. Помиткін Е. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти / Е. Помиткін – К. : ІЗМН, 1996. – 164 с.
2. Соловейчик С. Воспитание без воспитания / С. Соловейчик // Новое время. – 1989. – №11. – С.41-43.
3. Сухомлинский В. Сто советов учителю / В. Сухомлинский – К. : Рад. школа, 1984. – 254с.

МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ТВОРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Т.Петлінська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Вінницький державний педагогічних університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SMALL FOLKLORE WORKS AS A MEANS OF UPBRINGING FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Petlinska T.O., *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розкрито значення малих фольклорних жанрів у навчанні й вихованні дітей молодшого шкільного віку, представлено особливості їх опрацювання на уроках літературного читання.*

Ключові слова: *усна народна творчість, малі фольклорні жанри, учень початкової школи, літературне читання, початкова освіта.*

Abstract. *The article reveals the importance of small folklore genres in the education and upbringing of children of junior school age, features of their processing at reading lessons are presented.*

Keywords: *oral folk art, small folk genres, primary schoolchildren, reading, primary education.*

З найдавніших часів усна народна творчість була своєрідним способом пізнання навколишнього світу, засобом навчання та виховання. Адже вона виникла і розвивалась у процесі трудової діяльності людей, була спрямована на полегшення праці, часто супроводжувала її. В усних народних творах відбилося розуміння явищ природи, пропонувалися фактичні поради щодо поведінки людей, їхньої праці, збереження здоров'я. У народних прислів'ях і приказках, загадках і скоромовках, піснях і казках акумулюється, зосереджується все, варте уваги нащадків. Ці твори були ніби неписаним підручником для навчання, розвитку розумових здібностей наступного покоління, розширювали його кругозір, формували естетичні смаки.

Малі фольклорні твори і в наші дні відіграють винятково важливу роль у навчанні й вихованні дітей. Саме у фольклорі найяскравіше відображено й найкраще зображено традиційний виховний ідеал українського народу, втілено його у високохудожній образній формі, доступній для сприймання та розуміння навіть наймолодшими слухачами. На сучасному етапі розвитку суспільства необхідно виховувати та навчати гідних представників українського народу, які вміють, можуть і хочуть творити українську історію. Формування національно-свідомої, духовно багатої особистості неможливе без використання здобутків мудрості й вікового досвіду рідного народу.

З давніх-давен народною педагогікою та вченими-дидактами, які наголошували, що підготовка людини-громадянина не може зводитися тільки до її освіти і розумового розвитку, моральне виховання усвідомлювалося як основа розвитку і формування особистості. Звернення до народної творчості в морально-етичному вихованні іноді розуміється надто вузько. Вчителі пропонують незрозумілий і нецікавий матеріал, впроваджують окремі народні традиції, які не відповідають віку дитини, що суперечить принципу доступності. Тому дуже важливо грамотно застосовувати фольклор як засіб виховання [3, 36].

Актуальним є досвід Василя Сухомлинського, який радить використовувати фольклор як могутню виховну силу, що розкриває перед дитиною ідеали і сподівання. Педагог вказував, що малі фольклорні жанри є ефективним засобом естетичного виховання молодших школярів. Це формування здатності сприймати, розуміти і оцінювати прекрасне вжитті, природі, мистецтві. Воно передбачає також уміння розуміти і сприймати комічне, трагічне, фальшиве, неправдиве.

Дитячий фольклор цікавий поєднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами, тим паче, що у багатьох творах яскраво виражене виховне спрямування. Це багатожанрова система, що складається із прозових, речитативних, пісенних та ігрових творів.

На уроках літературного читання молодші школярі знайомляться з поширеним жанром дитячого фольклору – лічилками. Ними діти користуються, коли грають у піджмурки, для визначення ведучого у грі, що запобігає виникненню сварок (*«Ходить бусол по болоту», «Котилася торба», «Раз, два, три, чотири, п'ять, вийшов зайчик погулять»* та ін.).

Своєрідним жанром є також мирилки і дражнили. Короткі римовані твори, які діти промовляють на знак примирення, використовуються з метою відновлення товариських стосунків. Дражнили – ритмізовані словесні формули, якими діти виражають негативне ставлення до певних рис дитини, намагаються викликати в неї певну реакцію.

Сперечаючись, діти дражнять один одного за якусь рису чи ваду характеру. Мирилки вивчаються з дітьми для створення необхідного емоційного настрою, а також для набуття вміння миритися. Це зумовлено віковими особливостями молодших школярів, які часто сваряться, не вміють поступатися один одному, а посварившись – не знають, як помиритися. Мирилки відіграють важливу роль в етичному вихованні учнів. Вони вчать доброзичливості, чемності, вміння запобігати конфліктам: «*Тобі яблучко, мені грушечка, Не сварімося, моя душечка».*

На уроках літературного читання учні початкових класів знайомляться із колисковими піснями. Вони належать до жанрів дитячого фольклору, створених дорослими

для дітей. Творцями і виконавцями їх є, як правило, жінки, мами, бабусі, тітки, сестрички, які з дитинства проходили «педагогічну практику», набуваючи необхідних знань та навичок заколисування та забавляння дитини. Дослідниця українського дитячого фольклору Г.Довженок назвала їх «тим зерном, що пізніше сходить буйним колоссям поетичності в уже дорослої людини» [2, 36].

Мелодія колисанок проста, рядки невибагливі, ритм збігається з гойданням колиски; слова пестливі і лагідні, а монотонний тихесенький наспів заспокоює, присипляє немовля. У колисанках приходить до дитини то волохатий, муркотливий котик, то голуби чи ластівки приносять на крилах сон, то фантастичні Сонко і Дрімота.

Дібрані у підручниках колискові пісні не лише навчають дітей, а й виховують любов, ніжність до матерів, заохочують до працьовитості, доброти. Нашу колискову можна було б назвати першою енциклопедією українознавства, оскільки вона ознайомлює дитину зі світом рідного етносу, його мовою, релігією, історією, культурою, мораллю, звичаєвістю, через неї дитина отримує перші уявлення про народні ідеали, про добро та зло, про те, що «можна» і «не можна».

Особливу інформативність про моральні закони українського суспільства вміщують колискові, де головним героєм є кіт, через оцінку вчинків якого подається повчальний елемент. Котові провини подають малюкові перші уроки чесності:

Е-е, коточок, *Треба виганяти,* *Хліба молотити,*
Заховався в куточок, *Щоб не вчився красти,* *Хвостиком змітати,*
Випив бабин медочок. *А вчився робити:* *Лапками згрібати,*
Треба кота бити, *Та за ціп, на тік* *Хліба заробляти,*
Дітей годувати [1, 240].

Тематична різноманітність колискових пісень є свідченням духовного та інтелектуального багатства нашого народу, моральної чистоти, педагогічної мудрості сімейного виховання.

Прислів'я та приказки відображають глибокі й складні зв'язки, закликають до чогось, що-небудь схвалюють чи засуджують. На прислів'ях у школярів легко формувати поняття підтексту на уроках читання, не використовуючи самого терміна. Так, наприклад, в процесі аналізу прислів'я «Міняйло без штанів ходить» можна підвести учнів до висновку, що воно може бути використано з метою засудження негативної риси характеру.

На уроках літературного читання діти вивчають колядки та щедрівки, що особливо зближує молодших школярів із старшими членами родини. На крилах поетичної фантазії колядки та щедрівки переносять слухачів з реальних, складних обставин життя у світ бажаного і вимріяного, ідеалізуючи його щедрими кольорами поетичного домислу.

У веснянках, як і календарно-обрядових дійствах, оспівується пробудження природи, висловлюються надії на щедрий врожай, підноситься глибина людських взаємин. Веснянки – прекрасні витвори народного геніях, на яких треба виховувати дітей та молодь. Ознайомленням з веснянками починається залюбленість у народні пісні, музику, культуру.

Для прищеплення любові до народної пісні важлива роль належить хороводам. Народні пісні-ігри зародились дуже давно. Ними захоплювались не лише діти, а й дорослі. Ігри минулих часів, особливо обрядові, за елементами драматизації, дають поштовх до творчої уяви, фантазії.

Багато можливостей для мовного розвитку дітей, для прилучення їх до словесної художньої творчості дає загадка. Молодші школярі ще не володіють достатнім досвідом сприймання об'єкту, тому доцільно звертати увагу на окремі, найвиразніші, найістотніші ознаки певного предмета чи явища. «Навчання учнів дисциплінованості, вмінню вести діалог і мотивувати свої думки посиланнями на текст починається з моменту слухання загадки, коли учні роблять припущення щодо відгадки. Учитель звертає увагу дітей на те, що довести правильність відповіді можна лише сумою ознак, а не однією окремою ознакою. Важливу роль відіграє при цьому націлювання дітей на точність відтворення тексту» [4, 181].

У сучасній методиці основний акцент уваги вчителя переноситься з відгадування на складання учнем власної загадки. Складати загадки можна за описом, розглядаючи сам предмет чи його ілюстрацію та складаючи опис згідно плану та за аналогією: розглянувши та проаналізувавши подану загадку, скласти аналогічну вже про інше. Безсумнівно, що цей прийом позитивно впливає на творчий розвиток дитини, ставить її на місце автора і вимагає іншого погляду на тексти творів. Але не можна ігнорувати і відгадування загадок, що є важливим етапом у процесі розвитку дитини.

Як засіб виховання морально-естетичних почуттів дітей в початковій школі використовуються українська народна казка. З цих творів фольклору починаються перші уявлення про добро і зло, про справедливість і несправедливість, казка виховує любов до рідної землі. Завдяки казці учні оволодівають різноманітними знаннями у сфері щоденної практики, моральності, естетичних відносин. Для молодших школярів вона стає засобом осмислення, обмірковування та пояснення явищ дійсності.

Отже, систематичне і постійне використання всіх жанрів фольклору на уроках літературного читання сприятиме всебічному вихованню дітей, збагачуватиме їхню мову зразками народної мудрості.

Список використаних джерел:

1. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки / Упоряд. і передм. Г.В.Довженюк. – К., 1984. – 470 с.

2. Довженюк Г.В. Український дитячий фольклор / Г.В.Довженок. – К., 1981. – 171 с.

3. Науменко Т. Морально-естетичне виховання школярів засобами дитячого фольклору / Т.Науменко // Початкова школа. – 2008. – № 6. – С.19-21.

4. Комарівська Н. Особливості вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції / Н.Комарівська. – Вінниця, 2012. – С.178-182.

5. Токар Л. Усна народна творчість на уроках української мови та читання / Л.Токар // Початкова школа. – 2006. – № 7. – С.20-24.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***М.Поліщук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,*
***Науковий керівник: М.О.Моклюк**, кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIDACTIC GAMES AS A TYPE OF EDUCATION AND UPBRINGING FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN

***M.Polischuk**, master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація**. У статті розглянуто сутність поняття «дидактична гра», описано класифікацію ігор. Представлено основні функції дидактичних ігор в початковій школі та перелік основних вимог до них.*

***Ключові слова**: дидактична гра, види ігор, навчання і виховання, молодші школярі.*

***Abstract.** The article discusses the essence of the concept of «didactic game», describes the classification of games. The main functions of didactic games in primary school and the list of basic requirements for them are presented.*

***Keywords**: didactic game, types of games, education and upbringing, younger schoolchildren.*

Будь-яка освічена людина на питання про те, що таке дитинство, відповість, що це період посиленого розвитку, виховання і навчання.

Педагоги і психологи дійшли висновку про необхідність вибору методів, форм навчання, в першу чергу, молодших школярів, найбільш наближених до природної дитячої діяльності – гри.

Гра, будучи простим і близьким людині способом пізнання навколишньої дійсності, повинна бути найбільш природним і доступним шляхом до оволодіння тими чи іншими знаннями, вміннями, навичками. Існуюча ж необхідність в раціональній побудові, організації та її застосуванні в процесі навчання і виховання молодших школярів вимагає більш ретельного і детального вивчення.

Дидактичні ігри відповідають природним потребам молодших школярів, оскільки поєднують у собі елементи навчання, прикладної, репродуктивної та творчої діяльності, що дає змогу розвивати емоційну сферу дитини, її пізнавальні інтереси, інтелектуальні та духовні потреби. Уміле використання ігор підвищує навчальну активність учнів, інтенсивність мислення, пам'яті та уяви. Значна кількість досліджень пов'язана з різними аспектами поліпшення ефективності навчання за допомогою окремих видів ігор або їх комплексів (Л.Артемова, А.Вербицький, П.Підкасистий, О.Янковська).

Як зазначає О. Савченко [1], сучасна психологія визнає, що гра охоплює всі періоди життя людини. Це важлива форма її життєдіяльності, а не вікова ознака. З грою людина не розлучається все життя, змінюються лише її мотиви, форми проведення, ступінь вияву почуттів та емоцій.

А. Макаренко [2] вважав дитячі рольові ігри такими ж важливими для розвитку дитини, як для дорослого справжню працю. Однак підкреслював: тільки та гра є педагогічно доцільною і цінною, в якій дитина активно діє, мислить, будує, комбінує, моделює людські взаємини.

У зв'язку з різноманіттям дитячих ігор доволі складно визначити підстави для їх класифікації. У кожній теорії гри пропонуються ті критерії, що відповідають даній концепції. Так, Ф. Фребель [3] – перший серед педагогів, хто висунув положення про гру як особливий засіб виховання, в основу своєї класифікації поклав принцип диференційованого впливу ігор на розвиток розуму (розумові ігри), зовнішні органи чуття (сенсорні ігри), рухи (моторні ігри).

Аналіз літератури також показав, що існують різні підходи до поділу ігор на групи. Наприклад, Е. Клапаред [4] виділяє три категорії ігор:

Сенсорні сприяють розвиткові можливості отримати інформацію за допомогою органів чуття;

Моторні сприяють розвитку координації рухів, сили, швидкості, органів мовлення;

Психічні поділяються на інтелектуальні та афективні. Ігри першої категорії розвивають загальні функції, а другої – спеціальні:

– гра в боротьбу (фізичну та розумову);
– гра в мисливців (хованки);
– сучасні ігри;
– сімейні ігри;
– наслідувальні ігри.

За останній час проблема класифікації дитячих ігор знову стала привертати пильну увагу вчених. Класифікують ігри в залежності від того, з чиєї ініціативи виникають ігри (дитини чи дорослого). Виділяють три класи ігор:

1. Ігри, що виникають з ініціативи дитини (дітей):
- *самостійні ігри*: гра-екпериментування;
- *самостійні сюжетні ігри*: сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані;

2. Ігри, що виникають з ініціативи дорослого, котрий використовує їх з освітньою, виховною і розвивальною метою:
- *навчальні ігри*: дидактичні, сюжетно-дидактичні, рухливі;

- *ігри на дозвіллі*: ігри-забави, ігри-розваги, інтелектуальні, святково-карнавальні, театрально–постановні.

3. Ігри, що йдуть від історично сформованих традицій етносу (народні), які виникають як з ініціативи дорослого, так і самих дітей: *традиційні* чи *народні* (історично вони лежать в основі багатьох ігор, що належать до навчальних).

Особливу групу становлять *творчі* ігри. До них належать ті, у яких дитина виявляє свою вигадку, ініціативу, самостійність. Творчі прояви дітей в іграх різноманітні: від придумування сюжету та і змісту гри, пошуку шляхів реалізації задуму до перевтілення в ролях, заданих літературним твором. Залежно від характеру творчості дітей, від ігрового матеріалу, використовуваного в іграх, творчі ігри поділяються на режисерські, сюжетно-рольові, театралізовані, ігри з будівельним матеріалом.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури показав, що у традиційній педагогіці *режисерські* ігри не виділялися в особливий вид ігрової діяльності, а розглядалися в руслі сюжетно-рольових ігор. Сьогодні спостерігається тенденція до виокремлення режисерських ігор у зв'язку з тим, що з'явилися дослідження, які характеризують їх як самостійний різновид сюжетно-рольових ігор. Основна відмінність режисерських ігор полягає у тому, що це переважно індивідуальні ігри, у них дитина керує уявною ситуацією в цілому, діє одночасно за всіх учасників.

Молодший шкільний вік – період розвитку *гри-фантазування*. Вченими відзначається цінність гри як особливої творчої діяльності, у ході якої дитина творить новий сюжет в ідеальному плані (у вигляді уявлень). Гра найчастіше розгортається довкола якого-небудь вигаданого героя – іграшки, персонажа казки, мультфільму. Образи, створені уявою, одержують оформлення завдяки таким засобам, як: мовні характеристики, рухи, міміка, жести, експресивні прояви. Основа гри-фантазування – співтворчість педагога і дітей у придумуванні ігрових подій, послідовно зв'язаних між собою. Плідним є навчання дітей зміни сюжету знайомої казки (твір з новою кінцівкою, включення персонажів з інших казок та ін.). Спрямувати фантазію дитини в нове русло можна за допомогою моделювання, створення схем казкового сюжету, використання символічного зображення персонажів.

Сучасні класифікації ігор у вітчизняній психології ґрунтуються на розробленій Д. Ельконіним [5] історичній концепції, яка дозволяє зрозуміти особливості походження та розвитку гри, її види.

На основі власних спостережень за повсякденною діяльністю дітей К. Оталора проаналізувала особливості дитячих ігор. Спираючись на концепцію Д.Б. Ельконіна [6], вона виявила гри, найбільш характерні для дітей різного віку:

– гра-розвага, яка має на меті розвеселити учасників, а тому у ній відсутній сюжет;

– гра-вправа – безсюжетна, пов'язана з кількаразовим повторенням фізичної дії;

– сюжетна гра – лише у дітей молодших 7 років. Не відтворює соціальних відносин, у початковій формі має в собі ігрові дії та умовну ситуацію, не досягає розгорнутої форми, тому що дорослі відкидають ігри дітей, не ставляться до них серйозно;

– процесуально-наслідувальна гра відтворює існуючі ситуації, які дитина спостерігає на даний момент, близька до сюжетної гри. Найчастіше у неї грають маленькі діти;

– традиційна гра виникає в результаті тісного зв'язку гри та праці, передається з покоління в покоління.

Ці дослідження, на думку прихильників концепції гри Д. Ельконіна [5], доводять, що гра має історичний, соціальний, а не біологічний, інстинктивний характер. Рівень її розвитку залежить від рівня розвитку суспільства. За цією класифікацією існує такий поділ ігор, пов'язаний з онтогенетичним розвитком дитини:

– режисерська гра;

– образно-рольова гра;

– сюжетно-рольова гра;

– гра з правилами;

– режисерська гра на якісно новому рівні.

У дитячих іграх вільна ігрова діяльність виступає переважно як самоціль. У дидактичних іграх, створених педагогікою (у тому числі і народною), ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується до навчальних цілей. Дидактичні ігри – різновид ігор за правилами.

Дидактичні ігри, які використовуються у початковій школі, виконують різні функції [1]:

– активізують інтерес та увагу школярів;

– розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву;

– закріплюють знання, вміння і навички;

– тренують сенсорні вміння тощо.

Але не кожну гру можна використовувати на уроках. Вона має відповідати певним вимогам [1]:

– у ній мають пропонуватися вправи, корисні для розумового розвитку;

– обов'язкова наявність захоплюючої задачі, розв'язання якої вимагає розумових зусиль, подолання деяких труднощів;

– дидактизм (навчання) у грі має сполучатися з цікавими моментами, витівкою, гумором.

Надзвичайно важливу роль в ігровій ситуації відіграють правила. Це організаційний елемент, засіб керування грою. Правила визначають способи дій, їх послідовність, вимоги до поведінки учасників, регулюють взаємини між гравцями, сприяють вихованню наполегливості, чесності, кмітливості.

Учасники навчального процесу, за ігровою моделлю, перебувають в інших умовах, аніж у традиційному навчанні. Учням надають максимальну свободу інтелектуальної діяльності, що обмежується лише конкретними правилами гри. Учні самі обирають свою роль у грі, «висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її вирішення, покладаючи на себе відповідальність за обране рішення». Вчитель в ігровій діяльності – інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), суддя-рефері (коригування і поради стосовно розподілу ролей), тренер (підказки учням з метою пришвидшення проведення гри), головуючий, ведучий (організатор обговорення).

Потрібно наголосити, що вчитель повинен «керувати грою таким чином, щоб вона сприяла розширенню та накопиченню досвіду про форми та способи культурної поведінки під час спілкування з товаришами, про наслідки порушення певних правил, встановлених громадою, виробляти звичку дотримуватися норм, що висуваються перед учнями».

Отже, дидактична гра – це вид діяльності в умовних ситуаціях, які відтворюють ту чи іншу сторону дійсності. Саме гра є формою вільного самовиявлення дитини, яка передбачає реальну відкритість світу можливого і розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, презентації тощо) певних ситуацій, змістів, станів. Значущість гри ще і в тому, що, граючись, дитина може відірватись від реальних життєвих обставин і жити в світі своїх героїв та діяти за їхніми законами, легко й швидко опановуючи їх. Водночас гравці виконують реальні дії, пов'язані з розв'язанням конкретних, часто творчих завдань.

Список використаних джерел:

1. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підручник для вузів / Олександра Яківна Савченко. – Київ : Генеза, 2002. – 368 с.
2. Макаренко А.С. Книга для батьків / А. С. Макаренко. – Київ : Радянська школа, 1978. – 336 с.
3. Педагогіка Ф. Фребеля [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://moyaosvita.com.ua/pedagogika/pedagogika-f-frebelya/
4. Психолого-педагогические идеи Э. Клапареда [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://si-sv.com/publ/6-1-0-275
5. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б.Эльконин. – М. : Педагогика, 1976. – 304 с.
6. Концепція Д. Б. Ельконіна: дитинство [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://studme.com.ua/196511065269/psihologiya/kontseptsiya_elkonina_detstvo.htm

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Л.Похвалюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE FORMING NATURAL CONCEPTS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

L.Pokhvaliuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглянуто основні психолого-педагогічні аспекти формування природничих уявлень в системі початкової освіти. Розкрито важливість природничих уявлень у навчанні і вихованні молодших школярів.*

Ключові слова: *природниче уявлення, природниче поняття, молодші школярі, формування уявлень.*

Abstract. *The article deals with the main psychological and pedagogical aspects of the forming natural concepts in the system of primary education. The importance of natural concepts in the education and upbringing of younger pupils is revealed.*

Keywords: *natural concepts, natural idea, younger schoolchildren, forming the concepts.*

Уявлення про різноманітні предмети і явища навколишнього світу є необхідною основою розумових процесів, а значить і умовою розвитку мислення і уяви школярів. Тому цілеспрямована робота над утворенням у свідомості дітей виразних, точних уявлень про предмети і явища природи – одне з важливих завдань роботи вчителя.

Ф. Кисельов стверджує, що уявлення – це найперші, елементарні узагальнення. Без уявлень неможливе мислення, неможливий процес пізнання.

Роль уявлень у процесі вивчення природи дуже велика: чим багатші у дітей уявлення, чим вони повніші за обсягом і точніші за змістом, тим краще розвиваються у дітей пам'ять і мислення. Уявлення є також необхідною умовою формування понять, розуміння учнями слів учителя, а також засвоєння матеріалу підручника [12, 37].

У більшості випадків природничі уявлення дітей просто обмежені, не точні, бідні за змістом. Наприклад, сосна і ялина для багатьох одне і те ж дерево. З іншого боку, встановлено, що коли в звичних знайомих предметах учні встановлюють щось незвичайне, нове для них, це викликає інтерес.

У дітей уявлення про предмети і явища природи можуть складатися стихійно. Вчителю треба спеціально керувати процесом формування уявлень, домагатися можливо повної їх точності, різнобічності, яскравості.

Основним аспектом формування природничих уявлень є організація «спілкування» дитини з природою, з предметами чи явищами навколишнього світу. Насамперед, це спостереження, чи експеримент, який дитина може зробити на уроці, в позаурочний час, або ж вдома. Якщо ж працювати з натуральними об'єктами не можливо – слід замінити їх на макети, чи зображення, тобто наочністю. Це пов'язано насамперед з тим, що діти молодшого шкільного віку найкраще сприймають візуальну інформацію [3, 403].

Ще одним способом формування природничих уявлень є створення словесного образу, коли немає можливості організувати роботу ні з натуральними об'єктами, ні з їх зображеннями. При цьому корисно спиратися на вже наявні уявлення. Наприклад, щоб створити образ карликової берізки в учнів, які ніколи не бачили цю рослину, можна провести аналогію із звичайною березою, яку діти бачать щодня. Можна сказати, що форма листка карликової берізки така ж, але величина його приблизно з ніготь на пальці руки. Щоб уявити собі, як виглядає рослина в цілому, можна взяти прутик і показати на ньому товщину і

положення в просторі стебла берізки. При цьому важливу роль відіграє опис рослини словами. Зрозуміло, що в цьому випадку сприйняття берізки буде не таке точне, як якщо б учні змогли сприймати вигляд самої рослини [2, 25].

Результатом осмислення і узагальнення природничих уявлень має бути формування понять. Наприклад, у дитини вже є уявлення про березу, липу, дуб тощо. Мислення виділяє їх суттєві загальні ознаки: одне стебло – стовбур, крона з гілок і листків. Так утворилося поняття про дерево. Цей процес уже відірваний від чуттєвого сприйняття і стався на рівні абстрактного мислення.

Умовами формування природничих уявлень в молодших школярів є:

– Організація цілеспрямованого відчуття і сприйняття ознак, властивостей природничих об'єктів, їх зовнішніх взаємозв'язків.

– Поєднання чуттєвої суті сприйнятого із словесним позначенням.

– Організація усвідомлення змісту уявлення.

– Організація запам'ятовування чуттєво-наочного образу об'єкта чи групи об'єктів.

– Організація закріплення уявлення, що сформувалось, шляхом репродуктивного відтворення його змісту без наявності об'єкта.

– Організація застосування сформованого уявлення про розв'язання задач за зразком, у подібній і новій ситуаціях [8, 158].

Отже, одним із завдань природничої освіти в початковій школі є формування в учнів системи початкових природничих уявлень, які вводять їх в розуміння закономірностей навколишнього світу, спираються на чуттєвий досвід дітей і забезпечують цілісне світосприйняття в подальшому.

Важливу роль у формуванні природничих уявлень молодших школярів відіграє використання наочності, натуральних об'єктів та образного мислення.

Список використаних джерел:

1. Аксенова Ю.А. Символы мироустройства в сознании детей / Ю.А. Аксенова. – Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 272 с.
2. Асмолов А. От экологических знаний – к картине мира / А. Асмолов // Вестник образования: справочно-инфор. изд. М-ва образования Российской Федерации. – 1993. – № 7. – С. 2 – 40.
3. Володарська Н.Д. Роль світоглядних орієнтацій у соціальній компетентності школярів / Н.Д. Володарська // Гімназія на зламі століть: практико-зорієнтований посібник / ред. рада: Д.І. Петренко (гол.), І.Г. Єрмаков (наук. ред.) [та ін.]. – К.: Літопис – ХХ, 1999. – С. 400 – 407.
4. Грошовенко О. Особливості вивчення природознавства гіперактивними молодшими школярами / О.П.Грошовенко // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2016. – С. 85-88.
5. Грошовенко О.П. Екологічне проектування як метод організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Молодий вчений. - № 3 (18) Березень. – 2015. – С. 85-89.
6. Грошовенко О.П. Формирование ценностного отношения к природе у детей младшего школьного возраста // Социально-педагогическая и медико-психологическая піддержка развития личности в онтогенезе: Материалы Международной научно-практической конференции, г. Брест, 18-19 апреля 2013 г. / УО Брестский республиканский государственный унивеситет им. А.Пушкина. – Брест: БРГУ им. Пушкина, 2013. – С. 43 – 47.
7. Грошовенко О.П. Використання проектної технології у формуванні основ екологічної культури дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / [ред.кол.: Слободинська Т.С. (гол. ред.) та ін.].- Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2017.- Випуск 4 (24).- С.102-108.
8. Ильченко В.Р. Формирование естественно- научного мировоззрения школьника / Ильченко Вера Романовна. – М.: Педагогика, 1993. – 274 с.
9. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. / А.Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 2. – 318с. – (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР).
10. Пиаже Ж. Избранные психологические труды: пер. с фр. и англ. / Жан Пиаже. – М.: Междунар. пед. академия, 1994. – 680 с.
11. Степанюк А.В. Методологічні основи формування цілісних знань школярів про живу природу / Степанюк Алла Василівна. – Тернопіль: Богдан, 1998. – 164 с .
12. Столин В.В. Психологическое строение образа мира и проблемы нового мышления / В.В. Столин, А.П. Наминач // Вопросы психологии. – 1988. – № 4. – С. 35 – 46.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

А.Проніна, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.В. Колосова*, кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING THE BASES OF ECONOMIC CULTURE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

A.Pronina, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті висвітлено сутність економічної культури учнів початкової школи. Наведені доцільні методи і форми організації процесу формування основ економічної культури у дітей молодшого шкільного віку.*

Ключові слова: *економічне виховання, економічна культура, економічна свідомість, економічне мислення, молодші школярі.*

Abstract. *The essence of the economic culture of younger schoolchildren is highlighted in the article. The expedient methods and forms of organization of the process of forming the bases of economic culture of younger schoolchildren are given.*

Keywords*: economic education, economic culture, economic awareness, economic thinking, younger schoolchildren.*

В умовах соціально-економічних перетворень держави, впровадження ринкової економіки зростає потреба в оволодінні економічними знаннями всіх категорій населення. Тому одним із соціальних замовлень школи у сучасній економічній ситуації України є засвоєння підростаючим поколінням досвіду суспільних відносин через введення себе у світ культури, зокрема культури економічної, тобто такого знання економіки, яке забезпечувало б самостійну й ефективну поведінку в цілому, а не лише у сфері підприємництва, а головне – дозволило б успішно адаптуватися в умовах ринкової економіки.

Проблему економічного виховання школярів досліджували у своїх працях Я. Коменський, К. Ушинський, А. Макаренко, О. Аменд, Л. Епштейн, Л. Пономарьов, В. Розов, Б. Шемякін, О. Шпак та ін. На їхню думку, одним з провідних завдань виховання базової культури особистості є економічна культура як вироблення первинних уявлень і понять про економічні закономірності розвитку суспільства і виховання на цій основі таких якостей особистості, як ощадливість, практичність, звички економії, обачності і господарності, опанування елементарними навичками економічного аналізу.

Економічне виховання передбачає формування в особистості готовності до самостійної цивілізованої, узаконеної економічно-підприємницької діяльності, власного мислення і висновків, пошук шляхів життєзабезпечення суспільства, своїх родин, сімей. Економічне виховання покликане вирішувати такі завдання [3, 21]: ознайомлення молоді із законами ринкової економіки, шляхами підвищення її ефективності, вдосконалення виробничих відносин; системою і методами управління виробництвом; формування здатності до економічного мислення, вміння оволодівати новими методами і прийомами праці; виховання почуття і рис ефективного господаря; розвиток здорових матеріальних потреб, умінь розпоряджатися грошима. У сфері особистого життя економічна діяльність передбачає планування та організацію особистого бюджету, доходів та витрат сім'ї; економічно обґрунтоване оцінювання товарів, які купуються для особистих потреб, їх раціональне використання; раціональне ставлення до свого здоров'я, режиму і способу життя.

Кінцевим результатом економічного виховання є економічна культура особистості, яка означає гармонійне поєднання у ній фізичних, розумових, організаторських здібностей, високий рівень освіти і кваліфікації, потреби у вільній, творчій праці, поліпшення її умов, зростання матеріальних і духовних потреб.

Державний стандарт загальної середньої освіти у розділі «Економіка» пропонує чотирирівневий підхід, що передбачає послідовність і безперервність економічної освіти та виховання школярів. Наступність виявляється в лінійно-циклічній структурі курсів: нульовий рівень – 1-4 класи; перший рівень – 5-7 класи; другий рівень – 8-9 класи; третій рівень – 10-11 класи. Так, на нульовому рівні вивчення економіки, який розрахований на початкову школу, діти отримують початкові уявлення про навколишнє економічне середовище, формуються первинна економічна культура та грамотність. У цьому віці передбачено: вивчення основних економічних понять, з якими діти стикаються у повсякденному житті; навчання дітей умінню робити вибір та оцінювати його наслідки для себе і для своєї родини, друзів; формування почуття відповідальності за прийняті рішення [5, 45].

Перше практичне знайомство дітей з економікою починається в сім'ї й на вулиці, коли чує розмови дорослих про гроші, витрати, доходи. Уже в ранньому віці вони дізнаються, що таке «твоє» й «моє», «наше», «обмін», «гроші», «ціна», «дорого», «дешево», «купити», «продати», «заробити». Засвоєння цих понять й оперування ними часто відбувається в ігровій діяльності. Із засобів масової інформації він постійно чує такі слова, як бюджет, податки, джерела добробуту, національний дохід тощо. У дітей стихійно складаються життєві знання, засновані на здоровому глузді і буденній свідомості. На базі такого життєвого пізнання і відбувається формування основ економічної культури молодших школярів, під якою розуміється вироблення чіткого уявлення про економічні закономірності розвитку суспільства і виховання на цій основі таких якостей особистості, які необхідні їй у виробничо-економічній діяльності. Формування економічної культури нерозривно пов'язане з підготовкою школяра до соціального життя, праці, як одна з необхідних умов становлення громадянської позиції особистості. Крім того, економічна культура – складова частина культури праці і профорієнтації.

Аналіз наукової літератури дозволив зробити висновок про можливість формування у молодших школярів економічної культури як сукупності економічних знань, поглядів, переконань, історичного досвіду і традицій, умінь застосовувати економічні знання у практичній діяльності. Економічні знання передбачають засвоєння дітьми певного обсягу економічних понять. На думку І. Сасової, учням початкових класів доступно засвоєння приблизно п'ятдесяти найбільш розповсюджених економічних понять [4, 34]. Також формування економічних знань пов'язане з розвитком економічної свідомості та економічного мислення.

Економічна свідомість забезпечує розуміння економічного життя суспільства, перетворює членів цього суспільства на активних творчих учасників виробничого процесу. Економічна свідомість включає знання про основні закони розвитку ринкової економіки, вдосконалення виробничих відносин, системи управління і методів господарювання. Найважливішою її частиною є здібність до економічного мислення, а воно передбачає уміння осмислювати явища економічного життя з врахуванням досягнень науки і техніки.

Складником економічної свідомості є економічне мислення – здатність до осмислення явищ економічного життя з урахуванням досягнень науки і техніки. Воно сприяє творчому розв'язанню особистістю економічних проблем, конкретних трудових завдань [1, 62]. Адже економічній діяльності людини властиві такі соціальні характеристики, як: колективізм, господарність, відповідальність, обов'язок і дисципліна [6, 276]. Також розвиток економічної свідомості учнів початкових класів допомагає їм сприймати інших людей, спілкуватися з ними, стати грамотними споживачами й виробниками, вчить адекватно розв'язувати економічні проблеми, активно брати участь у суспільному житті не тільки своєї держави, а й світового співтовариства.

З метою розвитку основ економічної культури доцільно застосовувати ігрові елементи, аналізувати соціально – економічні ситуації, організовувати екскурсії по місту, на підприємства, в банки, страхові компанії, магазини, конкурси, застосовувати математичні задачі з економічним змістом, бесіди на економічні теми в групах продовженого дня, в ролевих іграх, в іграх зі словами (виду «ланцюжка слів»), у розв'язуванні кросвордів, цікавих

задач, розвивальних вправ (виду «перевір себе», «вчися думати»), у бесідах з батьками-підприємцями про ощадливість, ринкову економіку, доходи і витрати; проводити уроки у формі рольових, імітаційних, ділових ігор, широко використовувати практичні завдання, пов'язані з життям. Саме на таких заняттях інтеґруються міжпредметні знання, вміння і навички, які є предметом формування в учнів початкової школи.

Наведемо приклади завдань і фрагментів занять з метою формування основ економічної культури молодших школярів (за О. Варецькою).

Завдання 1. Лисиця вирішила влітку здати в оренду свій будинок відпочиваючим, які заплатили їй 1300 л. грн. Після їх від'їзду господарка підрахувала, що за електроенергію, яку витратили відпочиваючі, необхідно заплатити 250 л. грн., ремонт майна, яким вони необережно користувалися, становив 1000 л. грн. Крім цього, відпочиваючі користувалися телефоном, і Лисиця мала заплатити за цю послугу 170 л. грн. Чи отримала прибуток Лисиця? Зроби висновок.

Завдання 2. Від продажу кожного стільця меблева фабрика Мишка отримую прибуток 13 л. грн. З кожних 10 л. грн. прибутку Мишко повинен сплатити податок 4 л. грн. Який прибуток залишається у ведмедика, якщо він продав 200 стільців? [2, 60].

Цікавою формою економічного виховання є класні години і виховні заходи відповідного спрямування. На них обговорюються питання стану навколишнього середовища та збереження природних багатств, ознайомлення з основними проблемами, що пов'язані зі станом економічної ситуації рідного краю.

Отже, з метою формування основ економічної культури в учнів початкових класів доцільно враховувати їхні індивідуальні та вікові особливості, життєвий досвід, а також проектувати педагогічний процес в напрямі формування світогляду й поведінки дітей щодо економного використання ресурсів, раціонального використання часу на виконання завдань, шанобливого ставлення до природного середовища, води, електроенергії, матеріальних цінностей, предметів матеріальної та духовної культури народу. Надзвичайно важливо ефективно використовувати педагогічний потенціал уроків та позанавчальної виховної роботи в початковій школі задля вирішення завдань розвитку економічного мислення учнів, формування в них почуття істинного господаря, підприємця.

Список використаних джерел

1. Будник О. Б. Психологічні особливості екологічного мислення та їх вираховування у господарському вихованні школярів / О.Б. Будник // Збірник наукових праць: філологія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ, 1998. – Ч. 1. – С. 58-65.

2. Варецька О. В. Початки економіки. 4 клас : навчально-методичний посібник для вчителя / О.В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2014. – С. 54-61.

3. Дрозденко Л.І. Виховання економічної культури / Л.І. Дрозденко // Палітра педагога. – 1997. – № 4. – С. 20-23.

4. Загривий В. Економічне виховання школярів / В. Загривий // Рід. школа. – 1999. – № 9. – С. 34-35.

5. Солдатова Л. Дидактичні ігри з використанням економічної термінології / Л. Солдатова // Поч. школа. – 2000. – № 6. – С 27-28.

6. Фіцула М. М. Економічне виховання / М. М. Фіцула // Педагогіка. – К. : Академія, 2002. – С. 276-278.

СПІВРОБІТНИЦТВО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З СІМ'ЄЮ З ПИТАНЬ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ І ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

В.П'ятниця, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: В.І.Імбер, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

COOPERATION OF PRESCHOOL EDUCATION ESTABLISHMENT WITH FAMILY ON ISSUES OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT AND COGNITIVE ACTIVITY OF PRESCHOOLERS

V. Pyatnytsia, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглядаються напрямки співробітництва закладу дошкільної освіти з сім'єю з питань розумового розвитку і пізнавальної активності дошкільників. Проаналізовано досвід закладів дошкільної освіти щодо розумового розвитку дошкільників та сформульовано поради батькам щодо розвитку логіко-математичного мислення дітей.*
Ключові слова: *співробітництва закладу дошкільної освіти з сім'єю, розумовий розвиток дошкільників, логіко-математичне мислення.*

Abstract. *The article deals with directions of cooperative between the preschool institution and family on issues of intellectual development and cognitive activity of preschool children. The experience of preschool establishments on the intellectual development of preschool children has been analyzed. The advices to parents on the development of logical and mathematical thinking of children have been formulated.*
Key words: *cooperative between the preschool institution and family, intellectual development of preschool children, logical and mathematical thinking.*

Важливою метою співпраці ДНЗ з батьками дітей є пояснення актуальності, важливості проблеми розумового і пізнавального розвитку дітей, підвищення освітнього рівня батьків з даної проблеми.

Розглянемо напрямки співробітництва дитячого садочка та сім'ї у розвитку пізнавальної активності дітей (Таблиця 1)

Таблиця 1

Напрямки співробітництва дитячого навчального закладу та сім'ї у розвитку пізнавальної активності дітей

Напрямок співробітництва	Мета використання	Форми спілкування
Інформаційно-аналітичний	Виявити інтереси, потреби батьків, рівень їх педагогічної грамотності	Проведення анкетування, опитування: «Що таке підготовленість дитини до школи?» «Дитяча допитливість» «Ваша дитина і її індивідуальні особливості»
Пізнавальний	Ознайомлення батьків з віковими і психологічними особливостями дітей дошкільного віку. Формування у батьків практичних навичок виховання дітей.	Батьківські збори: «Психологічні особливості дитини дошкільного віку». «Батьки – екскурсоводи на шляху пізнання», Семінар – практикум: «Розвиваючий предметний світ», «Пізнавальний та інтелектуальний розвиток дошкільника, як головна умова підготовки до навчання в школі» Зустрічі з вчителями школи, вихователями – новаторами, психологом. Педагогічна бібліотека для батьків.
Наочно-інформаційні: інформаційно-ознайомлювальний та просвітницький	Ознайомлення батьків з авторськими методиками, які впроваджуються в дошкільному закладі. Формування у батьків знань про навчання, виховання та розвиток дітей.	Організація днів відкритих дверей, відкриті перегляди занять за авторськими методиками, інформація в батьківському куточку, оформлення папки «інтелектуальний розвиток дитини», надання рекомендацій.

Нині у ДНЗ неабияку увагу педагоги приділяють формам співпраці із сім'єю дитини. Однією із дієвих форм є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Вивчаючи досвід роботи ДНЗ Вінницької та інших областей, можемо відзначити, що майже на кожному сайті ДНЗ розміщені поради батькам щодо розвитку логіко-математичного мислення дітей (рис. 1; рис. 2; рис. 3).

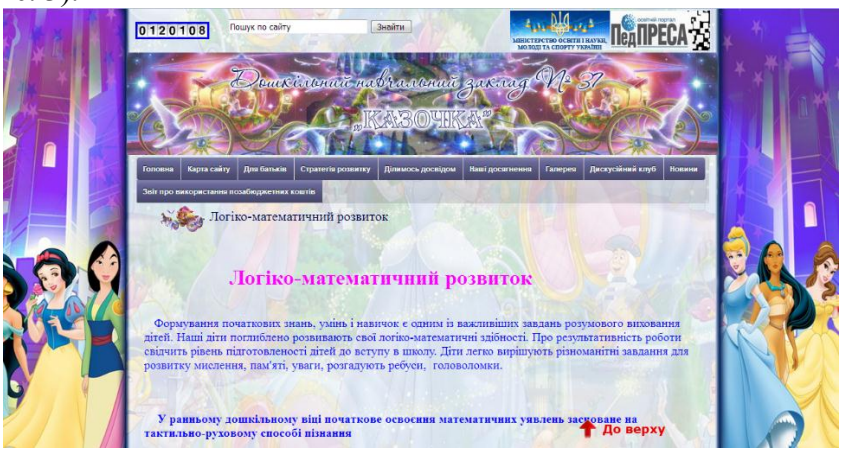

Рис. 1. Сайт ДНЗ №37 «Казочка» м. Вінниці

Рис. 2. Сайт ДНЗ №25 м. Олександрія

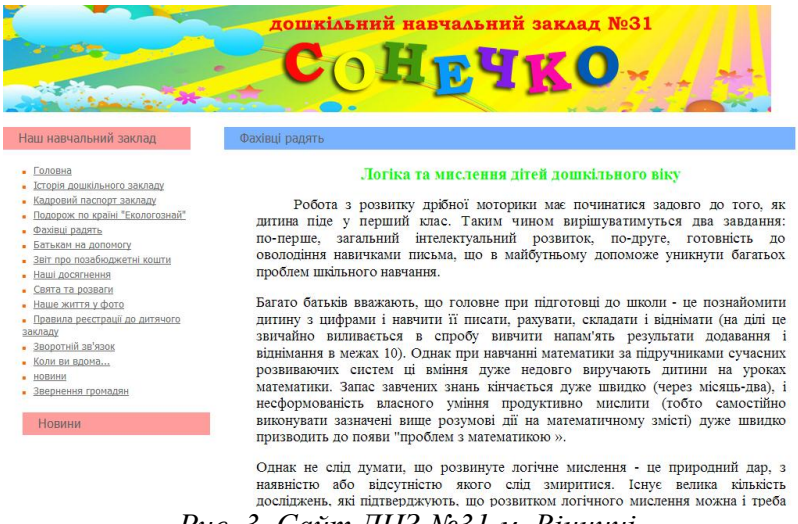

Рис. 3. Сайт ДНЗ №31 м. Вінниці

Отож, проаналізувавши досвід співпраці ДНЗ з родиною дитини, можемо сформулювати поради батькам щодо розвитку логіко-математичного мислення дітей.

Поради батькам щодо розвитку логіко-математичного мислення дітей

Велику роль у залученні малюка до світу математики відіграють батьки. Звичайно, вихователь під час занять, індивідуальної роботи, спостережень, екскурсій, дидактичних та сюжетно-рольових ігор формує у дитини елементарні логіко-математичні знання, уявлення, вміння та навички, однак спонукати дитину до пізнання – це завдання найближчих їй людей, а до того ж чудова можливість поспілкуватися зі своїм малям.

Навчання дошкільника математики – це передусім не накопичення у нього математичних знань та елементарних уявлень про число, множину, геометричні фігури, лічбу, класифікацію, вимірювання, орієнтування у просторі і часі, а формування логіко-математичної компетентності – тобто вміння застосовувати ці знання у повсякденному житті. Процес цей має бути неперервним, цілісним і наскрізним, тобто здійснюватися не лише на відповідних заняттях чи під час перебування дитини у дошкільному закладі, а повсякчас: вдома, на прогулянці, на відпочинку. Адже «математика» оточує нас повсюди, це і має показати та пояснити дорослий дитині, зацікавлюючи її та підтримуючи стійкий інтерес до цієї захопливої науки.

Ось декілька порад батькам про те, як можна розвивати логіко-математичне мислення дитини у невимушеній обстановці, під час повсякденного спілкування.

«Математичні» поради на щодень

На прогулянці

На прогулянці звертайте увагу дитини на цифри на будинках, машинах, рекламних щитах, вивісках. Називайте малюкові цифри, які бачите, і просіть, щоб він їх повторив. Для цього пограйте у гру «Відлуння»: нагадайте дитині, що ви у горах чи у будинку чули, як ехо «повторює» останні слова, і запропонуйте їй на певний час стати таким ехом. Наприклад: «Я скажу чотири, а ти повториш за мною двічі (тричі…) «чотири», «чотири»… Така гра не лише допоможе дитині запам’ятати числа, а й сприятиме закріпленню навичок лічби, розвитку уваги.

На кухні

Під час приготування обіду спонукайте малюка рахувати овочі та фрукти. Наприклад, запитайте, скільки в кошику для приготування борщу моркви, буряка, картоплі, цибулі.

Попросіть перебрати квасолю та горох у різні ємкості. Або висипте на тацю макарони різні за формою та розміром і запропонуйте розкласти їх за однією або двома ознаками. Це завдання розвиватиме вміння дитини класифікувати предмети, а також дрібну моторику та сенсорику.

Коли варите кашу, запропонуйте малюкові умовною міркою відміряти крупу. Наприклад, попросіть у нього три склянки крупи для варіння або скажіть, нехай визначить, скільки ще склянок крупи залишилося у мішечку чи посудині для її зберігання.

На природі

Виїжджаючи з дітьми на природу (на берег річки, озера чи моря) можна зайняти їх пошуками «курячого бога». Це камінчики з діркою, які, за словами людей, приносять щастя тому, хто їх знаходить. Камінчики можна лічити, групувати за розміром, кольором, нанизати на нитку.

Можна порахувати, хто знайшов більше камінчиків, порівняти, чиє намисто найдовше шляхом накладання одне на одного. Цікаво буде оголосити конкурс на знаходження найменшого чи найбільшого камінчика. Камінчики, які мають незвичну форму, можна розфарбувати фарбами, восковими олівцями.

З шишок, каштанів, камінців, листочків, гілочок попросіть дітей викласти якусь геометричну фігуру або інше зображення, порівняти, яких матеріалів використано більше.

Під час спостережень за деревами спонукайте дитину рахувати кроки до дерева (точний окомір), листочки на дереві, пташок, які прилетіли чи відлетіли. Для розвитку орієнтування у просторі запитуйте малюка, у який бік хиляться гілочки, коли дме вітер, - вправо чи вліво; хто живе на дереві, а хто під ним.

Для розвитку вміння порівнювати предмети за величиною пропонуйте такі завдання: знайти найвищий дуб; обійняти найтовстіше дерево; виміряти мотузкою товщину клена та прикласти до умовної мірки; викласти з листочків велике та маленьке коло, найдовшу, найкоротшу доріжку; підійти до найвищого дерева.

Ігри на упізнавання

Запропонуйте дитині пошукати навколо себе предмети, що мають форму яких-небудь геометричних фігур, – навколо величезна кількість. Запропонуйте малюкові назвати геометричні фігури, які використовував художник для малюнків. Запропонуйте дитині на дотик дістати з мішечка предмет певної форми. Покажіть дитині декілька геометричних фігур. Попросіть її заплющити очі й заховайте одну з них. Запитайте, що саме заховане.

Мозаїка

Ця гра допоможе вашій дитині краще орієнтуватися в геометричних фігурах і навчитися їх називати. Грати в неї необхідно разом із дитиною, ніби допомагаючи їй. Для гри потрібно намалювати на аркуші паперу який-небудь візерунок або картинку, що складається з геометричних фігур і розфарбувати фігурки нарізані з кольорового паперу, фігурки, які підходять за розміром, кольором і формою до фігур, на малюнку. Дитині необхідні називати, яка фігурка їй потрібна і якого кольору, а ви знаходитимете і подаватимете їй ці фігурки. Потім доречно помінятися з дитиною, щоб ви називали їй фігурки з малюнка, а вона їх шукала серед вирізаних.

Така гра дуже швидко навчить дитину правильно називати фігури, а крім того, допомагатиме їй розвивати мовлення.

Список використаних джерел:

1. Голюк О. Використання потенціалу соціальних Інтернет-мереж у взаємодії педагогів з родинами вихованців у контексті освітніх інновацій / О. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 47-50.
2. Голюк О.А. Критерии и показатели готовности будущих воспитателей ДОУ к взаимодействию с семьей / О.А.Голюк, Р.Ш.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2016. – С.47-51.
3. Голюк О.А. Организация воспитателем ДОУ педагогической поддержки семьи через социальные сети / О.А. Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 47-51.
4. Імбер В.І. Дотримання інформаційної безпеки дітей старшого дошкільного віку в сучасному інформаційному суспільстві / В.І. Імбер // Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 11 квітня 2014 р., м. Київ / редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Юрченко, Г.В. Бєлєнька. – К. : Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 107-112.
5. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати змалку / В.І. Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
6. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // Зб. наук. праць. - Вип. 38. – Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2012. – С. 48-52.
7. Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів / С.Ладивір // Дошкільне виховання. – 2002. - №10. – С. 4-6
8. Плетеницька Л. С., Крутій К. Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників / Л. С. Плетеницька, К. Л. Крутій. - Запоріжжя : ЛІПС, 2002. - 156 с.
9. Стадник Г.О. Вивчення пізнавальної активності дітей / Г.О. Стадник // Дошкільне виховання. – 1992. – № 9. – С. 6-8.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ ТЕХНОЛОГИИ ТКАЧЕСТВА

Райчёнок, Т. В., *преподаватель*
Лукашевич, Т. М., *преподаватель*
Полулех, В. Г., *преподаватель*
Барановичский государственный университет (Беларусь)

FEATURES OF TEACHING STUDENTS WEAVING TECHNOLOGY

Raychenok, T., *lecturer*
Lukashevich, T., *lecturer*
Polulech, V., *lecturer*
Baranovichi State University (Belarus)

Аннотация. *В статье рассматриваются этапы и средства организации освоения школьниками технологии ткачества на уроках трудового обучения. Данное исследование предлагает учителям трудового обучения методические рекомендации по организации процесса обучения школьников технологии ткачества.*

Ключевые слова: *технология ткачества, технологические приёмы, средства обучения, этапы обучения, методические рекомендации.*

Abstract. *The article deals with the stages and means of organizing the development of weaving technology by schoolchildren in the classroom of handcrafts. This research offers teachers of handcrafts methodical recommendations on the organization of the process of teaching students weaving technology.*

Key words: *weaving technology, technological methods, means of training, stages of training, methodical recommendations.*

Программа гармоничного развития личности в нашей стране требует от общеобразовательной школы такой подготовки подрастающего поколения к жизни, чтобы она соответствовала научно-техническому прогрессу, уровню развития не только современной культуры, но и способствующей активному приобщению их к народному декоративно-прикладному искусству [1, 239].

Вопросы теории и практики эстетического воспитания и образования средствами декоративно-прикладного искусства рассматривали в своих работах А. Д. Алехин, Г. В. Беда, Т. С. Комарова, В. С. Кузин, Б. Т. Лихачев, Б. В. Нешумов, С. Н. Новиков, Н. Н. Ростовцев, Е. В. Шорохов, Т. Я. Шпикалова, А. С. Хворостов, Б. П. Юсов.

Вопросам развития творческих способностей школьников в процессе занятий прикладным искусством, ознакомлению с культурой, историей, истоками ремесла посвящены работы Н. Н. Алексахина, П. Н. Андрианова. Прикладное и народное искусство характеризуется наличием канонов гармонии формы предмета, цвета, функций. Этой темы касаются работы Г. И. Кулебакина, И. Г. Сапего, А. М. Шепелева.

В данном исследовании рассматриваются этапы и средства организации и осуществления процесса обучения школьников технологии ткачества.

Целью исследования является разработка методических рекомендаций по осуществлению процесса освоения школьниками технологии ткачества на уроках трудового обучения.

Ткачество – один из древнейших видов декоративно-прикладного искусства. Из поколения в поколение передавались его лучшие традиции. Узорным ткачеством славились Поволжье, Украина, Белоруссия, Татария, республики Средней Азии, большинство областей Центральной России. Изделия каждого центра ручного ткачества имеют свои неповторимые колористические и орнаментальные особенности, что позволяет безошибочно отличать их друг от друга [4, 89].

Учащимся в ходе организации и осуществления процесса обучения технологии ткачества необходимо познакомиться с опытом изготовления ковров и гобеленов различных времен и народов, а также знать современное и перспективное направление развития художественно-колористического оформления ковровых изделий [3, 115].

На начальном этапе при изучении технологии ручного ткачества учитель, излагая материал, знакомит учащихся с основными положениями, касающимися природы, специфики, истории, технологических особенностей, приёмов и методов ткачества гобелена. Теоретический материал необходимо сопровождать показом наглядного материала (репродукции гобеленов, выполненных в различных техниках). При этом школьникам необходимо проанализировать особенности выполнения каждой техники, композиционное решение темы, трактовку изобразительного мотива и соответствие выбранной структуре. Это даёт возможность познакомить детей с различными формами стилизации и множеством приёмов и способов, применяемых в ручном ткачестве, научить использовать их при выполнении практических заданий [3, 174].

Следующим этапом в обучении школьников технологии ткачества должен стать подбор цветового решения выбранной композиции. Наиболее приемлемым средством обучения на этой стадии будет демонстрация иллюстраций готовых гобеленов из специальной литературы. Еще одним эффективным средством обучения на этом этапе может послужить доклад одного или нескольких учеников по данной теме. Доклад учащихся является универсальным средством на уроках трудового обучения. Он способствует формированию исследовательских навыков школьников, а также развивает самостоятельность и активность учащихся, расширяет их познавательные интересы, приучает критически мыслить [5, 68].

Следующий этап обучения – технологические приёмы ручного ткачества гобелена.

Технологические приёмы являются составной частью художественного процесса, определяют его специфику с «ремесленной» стороны, влияют в определенной степени на особенности, отличающие один вид искусства от другого. Поэтому школьники изучают «текстильный» язык гобелена с целого выявления диапазона его возможностей. Они знакомятся со способом передачи в технике гобелена элементов композиции (точка, пятно, линии), в сочетании с цветом, текстурой и фактурой традиционных и новых текстильных материалов (пряж, нитей, волокон, стеблей растений, металлических проволок и пр.) [6, 145].

Особое внимание учащихся необходимо обратить на доступность, простоту самих технологических приемов, на утвердившуюся в настоящее время тенденцию авторского претворения в материале творческого замысла, что дает огромный диапазон творческих решений. На данном этапе можно применить такие средства обучения как: демонстрация, изучение инструкционно-технологических карт, показ видеофильма [5, 95].

Перед выполнением творческих работ целесообразно провести этап закрепления материала, который способствует лучшему усвоению полученных ранее знаний, а также активизирует познавательную и творческую деятельность учащихся. На этом этапе учащимся можно предложить просмотр видеофильма, в котором отражены некоторые нетрадиционные методы изготовления гобелена. [2, 165].

В дальнейшем освоение учащимися данной техники ручного ткачества должно строиться в процессе самостоятельного выполнения творческой работы.

Для исследования особенностей освоения технологии ткачества учащимися на уроках трудового обучения было проведено анкетирование школьников 13-14 лет, и учителей школ г. Барановичи.

Анализ ответов школьников показал, что дети подросткового возраста интересуются различными видами народного творчества. Более приемлемой формой занятий для знакомства с декоративно-прикладным искусством нашего народа они считают работу над творческим проектом. Необходимо отметить также, что учащиеся общеобразовательной школы активно занимаются изучением некоторых видов творчества, и желают осваивать другие, что в свою очередь позволяет реализовывать принцип культуросообразности, в

содержание которого должны быть предусмотрены возможности для формирования общечеловеческих и национальных культурных ценностей.

Анкетирование учителей показало, что все испытуемые положительно относятся к возрождению народного творчества, а наиболее приемлемой формой возрождения большинство считает организацию внеклассной работы по декоративно-прикладному творчеству.

Проведенное анкетирование учащихся и учителей трудового обучения подтвердило существование интереса к проблеме возрождения народного декоративно-прикладного творчества. Уместно подчеркнуть, что наибольший интерес школьники проявили к технике ручного ткачества.

Исходя из вышесказанного учителям трудового обучения можно предложить методические рекомендации по организации процесса обучения школьников технологии ткачества:

- в процессе обучения технологии ткачества целесообразно первоначально самостоятельно изучить технику и приемы выполнения ручного ткачества;
- ознакомление учащихся с техникой выполнения мини-гобелена следует начинать с изучения основных понятий (история развития данной техники, инструменты, материалы, приемы выполнения). Для реализации данной цели следует применять такие средства обучения как показ репродукций, мультимедийных презентаций, видеофильмов, образцов готовых изделий;
- в процессе овладения учащимися основными приёмами ткачества целесообразно использовать инструкционные и инструкционно-технологические карты, в которых отражена техника и последовательность выполнения гобелена. Одним из важных средств обучения на данном этапе является демонстрация приемов и способов технологии ручного ткачества;
- для закрепления изученного материала учащимся можно предложить самостоятельное выполнение мини-гобелена;
- для развития творческих способностей учащихся оказывать помощь учащимся в разработке творческих проектов;
- применять в освоении технологии гобелена таких средств обучения как: демонстрация видеофильма и презентаций, а также использование репродукций гобеленов.

Таким образом, изучив особенности обучения школьников технологии ткачества можно сделать вывод, что освоение учащимися данной технологии необходимо проводить в сочетании теоретического материала, наглядности и демонстрации способов и приёмов выполнения ручного ткачества, что способствует лучшему усвоению материала учащимися.

Список использованных источников:

1. Андреев В.И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / В.И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 567 с.

2. Коджаспирова Г.М. Технические средства обучения и методика их использования : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб, заведений / Г.М. Коджаспирова, К.В. Петров. – М. : Академия, 2000. – 256 с.

3. Кузнецов К.Н. Настольная книга преподавателя / К.Н. Кузнецов. – Минск : Современное слово, 2005. – 544 с.

4. Курилович А.Н. Белорусское народное ткачество / А.Н. Курилович. – Минск : Наука и техника, 1981. – 118 с.

5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева. – М. : Академия, 2002. – 272 с.

6. Хромова С.А. Гобелены / С.А. Хромова. – М. : Профиздат, 2008. – 231 с.

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ШКОЛІ І СТУПЕНЯ

Ю.Руденко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Л.В.Любчак, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROBLEM OF USING MUSIC AT THE PHYSICAL TRAINING LESSONS AT PRIMARY SCHOOL

Y.Rudenko, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті обґрунтовано вплив музики на духовно-фізичний розвиток молодших школярів. Розглядаються прийоми застосування музики в процесі занять з фізичної культури. Показано специфіку підбору музики з урахуванням характеру фізичних вправ та змісту рухливих ігор. Сформульовано методичні рекомендації щодо застосування музики в процесі занять з фізичної культури в умовах школи І ступеня.*

Ключові слова: *естетичне виховання, фізична культура, молодший шкільний вік, музика, фізичні вправи.*

Abstract. *The article substantiates the influence of music on the spiritual and physical development of pupils of junior school age. We consider: methods for using music in the process of physical training lessons; the specifics of the selection of music taking into account the nature of physical exercises and the content of mobile games. Guidelines for the using music at the physical training lessons for primary school are formulated.*

Key words: *aesthetic education, physical training, junior school age, music, physical exercises.*

У пошуках оптимальних шляхів та інформаційних засобів формування особистості важливого значення набуває музичне мистецтво, як джерело та найвпливовіший фактор формування духовності людини, інструмент не лише пізнання навколишнього світу, але й внутрішнього емоційно-почуттєвого стану особистості та її вдосконалення. З огляду на це, розширення можливостей застосування музичного мистецтва у навчально-виховному процесі школи є своєчасним і перспективним.

Виховання музикою учнів молодшого шкільного віку є найточнішим, найдоцільнішим спрямуванням на розвиток духовного світу кожної дитини і пов'язується з їхнім загальним розвитком та здійснюється у контексті загальної проблеми становлення цілісної особистості. Музичний супровід різних видів діяльності учнів широко застосовується в навчальному процесі для профілактики розумового стомлення, для тонізуючого та релаксаційного впливу на заняттях та на перервах.

Використання музики з метою оздоровлення відоме з давніх часів, де Гіппократ, Аристотель, Авіценна, Піфагор, Платон за її допомогою досягали найкращого лікувального ефекту. Вплив музичних ритмів розглядали в психофізіології як на початку, так і наприкінці XX століття: Бехтерев В.М. (1926), Теплов Б.М. (1947), Захарова Н.Н. (1982), Пірсон Р.М. (1990), доводячи сприятливий вплив на серцево-судинну, дихальну і нервову системи. Музикотерапевтичні прийоми вдало використовують у сучасній психоневрологічній психології для профілактики несприятливих функціональних станів.

Музика сприймається не лише слухом, а майже усіма аналізаторами та системами тіла. Вона здійснює вплив на біологічно активні точки й меридіани, досягає кожної клітини усіх органів, впливає на життєдіяльність організму, на перебудову хімічних реакцій, змінює характеристики як фізіологічних, так і психічних станів особистості. Таким чином, музика – невичерпне джерело формування й розвитку фізичного та психічного здоров'я.

Основними функціями музики, відповідно до класифікації Т. Ротерс, є ритмічна, навчально-пізнавальна, емоційна та фонова. Вони спрямовані на організацію ритміки й синхронності рухів, стимуляцію емоційного підйому, підвищення інтересу до занять, створення позитивного емоційного фону уроку, підвищення працездатності учнів [7, 6].

Мета вчителів – виховувати засобами мистецтва любов до прекрасного, впливати на почуття і мислення дитини, її характер і волю, сприяти свідомому сприйняттю дійсності.

Заняття музикою, а поряд з цим і ритмікою дозволяють здійснювати всебічний вплив на розвиток дітей: естетичний, моральний, розумовий, фізичний.

Значні можливості у широкому використанні музики мають уроки фізичної культури у всіх класах основної школи. У своїх дослідженнях Г.В Безверхня зазначає, що музика, при правильному її використанні, може підвищувати інтерес учнів до цих навчальних занять, а також допомогти їм у кращому опануванні різноманітних фізичних вправ, які заплановані вчителем на даному уроці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких піднімаються окремі аспекти даної проблеми наводить нас на думку, що музично-ритмічна діяльність подобається школярам своєю емоційністю, можливістю творчого мислення. У процесі музично-ритмічної діяльності проходить найбільш ефективно взаємозв'язок фізичного виховання з естетичним [9]. Але деякі дослідники вважають, що безконтрольне використання музичного супроводу може викликати негативний вплив, викликаючи підвищену збудливість, агресивність, особливо рок-музика [10]. Хоча в інших наукових джерелах зазначається, що при правильному дотримуванні гучності та тривалості звучання можна досягти піднесеного емоційного стану [4].

Концепція поєднання музики і рухів була обґрунтована Е. Жаком-Далькрозем, якого можна вважати засновником ритмічної гімнастики. Він вважав, що інтеграція рухів і музики є цікавою формою для дітей, яка дає можливість реалізувати природну потребу учнів цього вікового періоду в руховій діяльності. Вона приносить дітям радість, сприяє активному відпочинку і водночас є важливим чинником розвитку їх здібностей та стійкого інтересу до музики, ефективно впливає на формування психомоторики, позитивних моральних якостей та естетики рухів. «Мій метод ритмічної гімнастики, писав Е. Жак-Далькроз, призводить до того, що рух стає мистецтвом. Ритмічна гімнастика має на меті удосконалення сили, гнучкості, рухливості м'язів в часі і просторі» [6, 84].

Е. Жак-Далькроз підкреслював, що музика і рухи мають значну цінність у навчально-виховному процесі особливо у дітей дошкільного віку та молодших школярів, вони допомагають у реалізації наступних завдань:

– навчальних (рухова імпровізація формує фантазію, активність, самостійність, вміння обирати правильне рішення, творче ставлення до рухової діяльності, музичну та емоційну вразливість);

– пізнавальних (слухання музики, розвиває пам'ять, увагу, спостережливість та підготовляє дитину до абстрактного мислення);

– розвивальних (рухи під музику розвивають м'язи, покращують поставу тіла, зміцнюють серцево-судинну систему, формують стійкість до стресів);

– виховних (виконання рухів у групі виховує дисциплінованість, колективізм, самоконтроль, наполегливість у подоланні труднощів, пов'язаних із виконанням складних для дітей рухів та ін.) [5, 6].

На думку Е. Жака-Далькроза, всі ритмічні елементи музики спочатку були запозичені з ритмів тіла людини. Тому він вважав, що тіло є своєрідним музичним інструментом, а рух є способом виконання цієї музики. Рух дає можливість своєрідного переживання музики і є зовнішнім виразом тих переживань. Погляди Е. Жака-Далькроза на взаємозв'язок музики з рухом стосуються кожного виду фізичних вправ і кожного музичного стилю. Він використовував природні музично-рухові залежності таким чином, що вони стали підставою створення ним новаторської системи музично-ритмічного виховання підростаючих поколінь [1].

Новаторська система музично-рухового виховання, яка була розроблена німецьким музикантом та педагогом Карлом Орфом у 30-х роках XX століття, отримала значну популярність у більшості країн Західної Європи. Характерною рисою методичної системи К. Орфа є обмеження тих рухів, які діти виконують лише за інструкцією або командою педагога. На його думку, перевагу повинні мати творчі рухи, які дитина виконує за власним бажанням та відповідно до власної рухової підготовленості.

У своїй концепції застосування ритмічної гімнастики, яка апробована багаторічною педагогічною практикою, А. і М. Кнесси пропонують звільнити гімнастику в школі від певного схематизму й традиційних форм її проведення, що обмежують дітей під час уроку в довільних рухах, свободі та творчості в їх виконанні, виявленні своїх емоційних почуттів у фізичних вправах, що виконуються під музику, й т. ін. Тому запропоновано назви різних варіантів гімнастики: ритмічна гімнастика, творча, природна, танцювальна та ін.

Методика А. і М. Кнессів ґрунтується на трьох основних елементах: рухові-ритмі-музиці. Головне місце серед них відводиться ритму, який є, на їхню думку, основою для правильного виконання всіх фаз руху в часі й визначеному темпі. Автори також підкреслюють, що у вищезазначеній тріаді музика є певним фоном, який сприяє підвищенню інтересу до запропонованих учням рухів. Ця позиція А. і М. Кнессів відрізняє їхню методику від концепції К. Орфа, який відводив ритмічній гімнастиці провідне місце музиці [2, 48].

Саме К. Орф сконцентрував свою увагу на початковому етапі навчання, який має назву «примітивного навчання», коли дитина ще мало зацікавлена своїми результатами (в сантиметрах, секундах тощо) при виконанні фізичних вправ. Тому головний акцент на цьому етапі робиться на якість виконання руху, а це повинно бути пов’язано з його координацією, пластичністю, ритмічністю, естетичністю, а не з параметрами, які відображають його кількісні результати. Звідси змагання між дітьми, як невід’ємна частина їх фізичного виховання, мають дещо інший характер, ніж під час традиційних спортивних змагань. Вони спрямовані, перш за все, на якість виконання рухів .

О.Я. Ростовський пропонує такі форми роботи у процесі проведення уроку фізичної культури з використанням експресивної гімнастики:

– замість традиційних загальнорозвивальних вправ у підготовчої частині уроку;

– у вигляді коротких фрагментів в основної частині уроку;

– вправи та рухливі ігри під музику у різних частинах уроку [8].

Правильно підібрана музика у поєднанні з виконанням рухів позитивно впливає на всебічний розвиток дитини як фізичний, так і психічний. Вона стимулює зацікавлення фізичними вправами, мобілізує учнів до прикладання своїх зусиль залежно від її характеру. Музика стимулює у дитини спонтанну рухову інтерпретацію, а також дає можливість краще пристосуватися до співпраці з партнерами.

Досліджено, що у дітей молодшого шкільного віку підвищується рухова активність завдяки характерній музиці. Вправи з музичним супроводом сприяють формуванню постави, координації та узгодженості рухів. Музика надає рухам особливої виразності, чіткості, ритмічності.

Аналіз наукової літератури з означеної проблеми засвідчує, що шляхи застосування музики досить різні. Для того, щоб навчити молодших школярів виконувати вправи правильно та виразно, слід постійно привертати увагу дітей до музики, наголошувати на характері музичного образу і найбільш яскравих засобах музичної виразності, котрі повинні відтворюватися у рухах. Так, наприклад, можна запропонувати прослухати музичну п’єсу, яка розкриває образ ведмедя: «Послухайте, діти, як ходить клишоногий ведмідь. Музика повільна, звучить у низькому регістрі. Це так іде, перевалюючись, ведмідь і реве низьким голосом» (під цю музику дітям пропонується хода на зовнішній частині ступні). Або: звучить музика весела, швидка, у високому регістрі. «Це горобчики весело стрибають, дзьобають зернятка, швидко перелітають з місця на місце». Такі чіткі пояснення керівником активізують сприйняття музики дітьми, а єдність музики, слова і дій формує навичку рухатися відповідно до характеру музики. Все це робить вправи більш ефективними, що сприяє фізичному розвитку та зміцненню здоров’я молодших школярів [3, 6].

Таким чином, проблема взаємозв’язку музики й рухів розкривається у музично-ритмічному навчанні школярів і не обмежується лише узгодженістю їхнього спільного характеру. Розвиток музичного образу, порівняння контрастних і схожих музичних побудов, ладова забарвленість, особливості ритмічного малюнка, динаміки, темпу – все це може відображатися і у рухах. Рухи допомагають повніше сприймати музичний твір, який у свою

чергу, придає рухові особливої виразності. У цій взаємодії музика відіграє провідну роль, а рухи стають своєрідним засобом вираження художніх образів у музично-ритмічному навчанні.

Для узгодження рухів та музики поряд з ритмом і темпом необхідно враховувати характер музичного твору. Мелодія і гармонія (поєднання звуків) мають значний вплив на розвиток почуття учнів красиво і естетично поєднувати рух і музику. Музичні твори мають різну будову і це необхідно враховувати при їх підборі для виконання різноманітних фізичних вправ.

Музику можна застосовувати в різних частинах уроку фізкультури. У підготовчій його частині підбирається музика, яка органічно відповідає ритмічним особливостям виконуваних учнями вправ (народні або естрадно-танцювальні мелодії). Гармонія між музикою і виконуваної руховою дією дає учням естетичне задоволення, підвищує мотивацію та бажання до запропонованих їм загальнорозвивальних вправ.

Виконуючи вправи, учні вчаться відчувати ритм, такт, висоту звуку та форму музичного твору. Проведення вправ під музику звільняє вчителя від підрахунку, дає йому можливість уважно спостерігати за учнями, вчити їх правильного дихання, робити зауваження щодо якості виконання вправ.

Найбільш доцільно застосовувати музику на уроках, де учні виконують тривалий час нескладні за структурою та одноманітні рухи циклічного характеру: біг на середні дистанції, тривала ходьба, плавання та ін. Тому основне завдання музики – затримати процес стомлення від монотонної праці, зробити її емоційне приємною та активізувати рухову діяльність учнів. Музика підбирається у залежності від заданого темпу праці учнів та ритмічної характеристики виконуваних вправ [7, 6].

Використання музики під час проведення рухливих ігор на уроках фізкультури та в позаурочний час є одним з активних засобів спілкування дітей з музикою. Рухлива гра, яка проводиться з музичним супроводом, викликає у дітей більшу зацікавленість і проходить значно жвавіше. Музика піднімає настрій учнів, вимагає їх рухатися енергійніше, красиво, відповідно до характеру і форми музичного твору. При цьому одночасно вирішуються завдання фізичного і музичного виховання школярів.

Кожний рух у грі має своєрідний характер, тому важливо знайти для нього відповідний музичний супровід. У рухливих іграх основна роль відводиться руховим завданням і музика повинна сприяти їх виконанню. В іграх, змістом яких є основні рухи, що виконуються в індивідуальному темпі (стрибки з розбігу, лазіння по гімнастичні стінці, метання предметів в ціль та на дальність), а також в іграх естафетного характеру – музика зайва. При виконанні фізичних вправ з музичним супроводом не можна довільно змінювати темп музики, підстроювати його під рухи дітей, доповнювати акорди, робити купюри. Це порушує характер музики, негативно впливає на її правильне сприйняття учнями.

У заключній частині уроку, відповідно до методичних вимог, вчитель забезпечує зниження фізичного та психічного навантаження учнів, а також створює сприятливі умови для успішного протікання відповідних фізіологічних процесів в їхньому організмі. Для цього застосовується ходьба та біг у повільному темпі, танцювальні рухи, вправи на розслаблення, які пов’язані з глибоким вдихом та повним видихом. Ефективність впливу на організм цих вправ посилюється застосуванням функціональної музики, яка характеризується повільним темпом, спокійним ритмічним малюнком, відсутністю перепадів гучності звуків. Це можуть бути пісні, інструментальні утвори, мелодії повільних вальсів. Тривалість звучання цієї музики обмежується 3-5 хвилинами [3, 6].

В практиці деяких шкіл на цьому етапі уроку використовуються звукозаписи природи: лісні шуми, голоси птахів та тварин. Для їх прослуховування учні сідають або лягають на підлогу (гімнастичні лави), заплющують очі і уявляють собі, що вони знаходяться на лоні природи. Така форма релаксації проводиться епізодично (щоб не втратити ефект новизни) і застосовується в спортивному залі.

Отже, систематичне застосування музики на уроках фізичної культури, а також під час проведення рухливих ігор (особливо сюжетного характеру), сприяє піднесенню емоційного стану, більш якісному виконанню учнями фізичних вправ, допомагає підвищити їх рухову активність, позитивно впливає на розвиток почуття красивого і естетичного, сприяє інтеграції різноманітних рухів і музики.

Список використаних джерел:

1. Вашкевич Н.Л. Эмиль Жак-Далькроз и его метод (система) музыкального воспитания. Ритмическая гимнастика Эмиля Жак-Далькроза / Н.Л.Вашкевич. – Тверь, 2010. – 32 с. – (Методическое пособие для преподавателей ритмики, сольфеджио, а также для всех, кто интересуется системами музыкального воспитания XX века.).
2. Вільчковська А. Ритмічна гімнастика під музику Альфреда й Марії Кнессів / Анастасія Вільчковська // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. – 2015. – С. 47-51.
3. Гребенюк М. Використання музики в заключній частині уроку фізкультури / М. Гребенюк // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – № 10. – С. 5-6.
4. Євстігнєєва Н.І. Музика як засіб саморегуляції / Н.І.Євстігнєєва // Постметодика. – 2007. – № 2 (73). – С. 37-40.
5. Жак-Далькроз Э. Ритм / Эмиль Жак-Далькроз, 2010. – 248 с.
6. Коджаспиров Ю.Г. Функциональная музыка в подготовке спортсменов / Ю.Г. Коджаспиров. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – 222 с.
7. Печерська Е.П. Уроки музики у початкових класах: навчальний посібник / Е.П.Печерська. – К. : Либідь, 2001. – 272 с.
8. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі : навч.-метод. посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
9. Ротерс Т.Т. Музично-ритмічний розвиток школярів у взаємодії фізичного і естетичного виховання «Теорія та методика фізичного виховання» / Т.Т. Ротерс. – 2006. – №3. – С. 12.
10. Цветков В.Н. Музыка как фактор пов ышения эффективности занятий спортом / В.Н. Цветков, В.И. Шапошникова // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2004. – № 5. – С. 62-63.

АНАЛІЗ ТВОРЧОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Л.Савінська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: І.М.Лапшина, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ANALYSIS OF THE CREATIVE EXPERIENCE OF CREATIVE THINKING DEVELOPMENT TECHNOLOGIES ELEMENTS IMPLEMENTATION BY PRIMARY SCHOOL TEACHERS

L.Savinska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Досліджено творчий досвід впровадження елементів технологій розвитку творчого мислення у молодших школярів. Подано коментар до реалізації творчих вправ на уроках української мови та в позаурочній роботі.*

Ключові слова*: творче мислення, вчитель початкової школи, освітні технології, творчі вправи мовного змісту.*

Abstract. *The creative experience of creative thinking development technologies elements implementation has been investigated. The commentary on the creative exercises realization in the Ukrainian language lessons as well as in extra-curricular work has been presented.*

Keywords*: creative thinking, primary school teacher, educational technologies, linguistic content creative exercises.*

В умовах сучасних змін у соціальному, економічному та політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері освіти та виховання, мета якої –

формувати конкурентно здатну, творчу особистість, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення. Тому навчання в сучасній школі має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості школяра, розкриття усіх закладених у ній природних задатків, її здатності до свободи, відповідальності й творчості. Розвиток творчого мислення має бути невід'ємною умовою змісту усіх навчальних предметів початкової школи, органічно доповнювати навчальний процес, щоб забезпечити єдність знань, умінь і навичок учнів та їхніх творчих можливостей [2, 19].

На жаль, сучасна школа ще зберігає застарілий підхід до набуття учнями ключових компетентностей. Доволі часто навчання зводиться лише до запам'ятовування і відтворення прийомів дій, типових способів роз'язування завдань. Одноманітне, шаблонне повторення одних і тих же дій відвертає бажання школярів навчатися. Діти позбавляються радості відкриття і поступово втрачають здатність до творчості.

Проблема розвитку творчого мислення належить до недостатньо вивчених та досліджених, незважаючи на те, що здійснено значну кількість теоретичних та експериментальних досліджень як у педагогічній психології, так і педагогіці, розроблено оригінальні методики експериментальних досліджень творчого мислення. Увага до цієї проблеми не послаблювалась у психолого-педагогічній науці протягом усього періоду її розвитку. Їй були присвячені дослідження видатних вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, зокрема П. Блонського, Т. Бьюзена, Л. Виготського, В. Давидова, Л. Занкова, Г. Костюка, Г. Люблінської, Н. Менчинської, М. Шардакова та ін.

Суттєвих результатів було досягнуто у фундаментальних дослідженнях проявів і розвитку дитячого творчого мислення у педагогічних дослідженнях розвитку і формування логічних структур інтелекту (О. Більська, Н. Гавриш, Т. Кривошея, І.Лапшина, О.Митник).

Значного розвитку досягла система дослідження творчого потенціалу майбутнього вчителя, зокрема підготовка до формування у школярів творчого мислення у процесі вивчення педагогічних дисциплін (О. Акімова, О. Голюк, О. Деркач, Г. Кіт, Н. Пахальчук, Г. Тарасенко, І. Холковська).

Разом з тим, незважаючи на численні дослідження, ще й досі не визначено можливостей і шляхів творчої мисленнєвої діяльності засобами мовно-мовленнєвої підготовки школярів, недостатньо вивчено особливості проявів продуктивного мислення на усіх вікових етапах мовної освіти, не досліджено роль навчальних дій у розвитку творчого інтелекту школярів. Тут незаперечним залишається той факт, що за весь термін навчання у школі мислення учнів зазнає значних змін: від моменту вступу до школи і до її закінчення [1, 97].

Творче мислення – такий вид мислення, який дає принципово нове вирішення проблемної ситуації, яке приводить до нових ідей і відкриттів. Це мислення пов'язане зі створенням або відкриттям принципово нового суб'єктивного знання, з генерацією власних оригінальних ідей. Показниками, що характеризують творче мислення, є швидкість, гнучкість і оригінальність думки**.**

Розвиток творчого мислення, на переконання вчителів-практиків, – це вміння використовувати знання в нестандартних ситуаціях; цей процес передбачає і розвиток творчих здібностей – вміння узагальнювати, перетворювати знання в гнучкі системи, творчо аналізувати ситуацію. Розвивати творчість – означає виховувати у дітей інтерес до знань, самостійність у навчанні. Учні початкової школи успішно вчаться лише тоді, коли переживають успіх у тій справі, якою займаються.

Ми ознайомилися з досвідом роботи педагогічного колективу освітнього комплексу загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів – дошкільного навчального закладу с. Сальник Калинівського району Вінницької області, спостерігали за роботою вчителя початкових класів Кілівник Людмили Іванівни щодо розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів. На кожному уроці педагог ставить перед собою такі завдання: запалити в дитячому серці вогник допитливості; збагачувати знання школярів про природу, суспільне життя, трудову діяльність людей; розвивати різні види пам'яті, уяву і фантазію, увагу, спостережливість учнів; формувати мовленнєві вміння, комунікативно-творчі здібності;

пробуджувати інтерес до навчання, робити його цікавим, пізнавальним, розвивальним; розвивати творче мислення школярів.

Щоб сформувати творче мислення, дитині необхідно якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності, які їй подобаються найбільше, а потім – в усіх притаманних видах діяльності (гра, малювання, конструювання, читання та розігрування сюжетів знайомих літературних творів, складання віршів, казок, робота з геометричним матеріалом, експериментування тощо). В ході формування в учнів інтересу до будь-якого з цих видів діяльності Людмилі Іванівні вдається захопити школярів процесом творчості.

Серед шляхів розвитку творчого мислення, самостійності, самореалізації дітей Л.І.Кілівник підкреслює необхідність використання в роботі з учнями початкових класів різноманітних завдань – навчальних, розвивальних, пізнавальних, нестандартних, творчих. Педагог переконана, що розвитку творчих здібностей сприяють: словесні творчі завдання на добір рими, складання початку чи закінчення вірша; складання казки за малюнком; створення продовження казки, оповідання; складання чистомовок; використання анаграм, метаграм; словесне малювання.

Також вчитель використовує у роботі інтерактивні методи: »Займи позицію», «Прес», «Case – метод», впроваджує інтерактивні прийоми: «Мікрофон», «Акваріум», «Карусель». Методи інтерактивного навчання дають змогу швидко активізувати пошуково-пізнавальну діяльність учнів, максимально розкривають їхні таланти.

Під час роботи з дітьми вчителька удосконалює механізми процесу творчості, спрямовуючи їх на активізацію творчої думки учнів. Метод мозкового штурму Людмила Іванівна Кілівник використовує тоді, коли діти не мають уявлення про предмет, вони висловлюють свої думки, обґрунтовують власні передбачення, а вже потім роблять попередній висновок (слова – назви предметів; ознаки предметів і дій тощо).

Для розвитку творчого мислення учнів вчитель використовує також стратегію комбінаторних дій: таблиці – тренажери; гра «Утвори слово» (рис – сир / 123 – 321).

Розвиток творчого мислення неможливий без формування розумових операцій, тому у своїй роботі вчителька використовує такий метод розвитку уяви, як »Морфологічний аналіз». Мета даного методу полягає в тому, щоб: формувати у дітей уміння давати велику кількість різних варіантів відповідей у рамках заданої теми; створювати умови для оцінки дитиною отриманих ідей; учити деталізувати найбільш продуктивні. Необхідно заповнити пропоновану вчителем таблицю з певними фактами, потім можна вибірково взяти деякі ознаки і придумати фантастичну тварину, описати її, вигадати її незвичайні пригоди.

З метою залучення дітей до пошукової та дослідницької творчої діяльності учні Людмили Іванівни випускали щомісячну газету «Першокласник». Діти визначали теми, які їх цікавлять, знаходили відповідний цікавий матеріал. Разом з учителем вони систематизували дібраний матеріал та готували його до випуску. Це допомагає залучити дітей до творчого пошуку, сприяє визначенню нахилів та здібностей учнів. З цією ж метою випускали вісники до свят. Наприклад до Нового року був створений «Новорічний вісник», до зимових канікул підготовлений куточок «Будь обережним».

Залучення до творчої діяльності активно здійснюється і на уроках навчання грамоти. Так, під час читання дітьми навіть невеличких текстів вчитель пропонує продовжити текст, змінити кінцівку чи зобразити закінчення авторськими художніми засобами.

Вчитель початкових класів Сальницького комплексу загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів і дошкільного навчального закладу Гнатюк Микола Васильович також систематично звертає увагу на розвиток інтелектуально-творчих здібностей учнів на уроках української мови. Працюючи у класі з малою чисельністю учнів, вчитель намагається створити умови для формування компетентної, творчої особистості для кожного із своїх вихованців. Тому завдання педагога вбачає в інтенсивному цілеспрямованому розвитку мислення і мовлення молодших школярів, їхніх пізнавальних можливостей, мотивів навчання, активності у навчальній діяльності. Вчитель вважає, що важливими засобами

розвитку інтелектуально-творчих здібностей учнів є : досягнення тісного взаємозв'язку мовленнєвої та розумової діяльності; виконання учнями різноманітних творчих завдань; систематичне створення ситуацій вибору навчальних завдань; створення ситуації успіху; забезпечення сприятливої атмосфери.

Видатний педагог В. Сухомлинський наголошував: «Творчість є щаблинкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця. Як важливо, щоб цього досяг кожен учень!» [3, 234]. Уроки української мови М.В.Гнатюк будує так, щоб вони захоплювали учнів, пробуджували в них інтерес, навчали самостійному мисленню, творчості. Такі уроки передбачають тісну співпрацю вчителя і учнів, активну навчальну діяльність, розвивальний вплив на мислення, мовлення дітей. З метою підвищення ефективності уроку педагог використовує елементи інноваційних технологій навчання. Ефективними є такі з них: «Мікрофон» (надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку); метод «Прес» (вчитель використовує у випадках, коли виникають суперечливі питання. Цей метод дає можливість вчитися висловлювати свою думку аргументовано, у чіткій та стислій формі впливати на думку співрозмовника.)

Підвищенню ефективності уроку, реалізації творчого потенціалу дітей сприяють нетрадиційні форми проведення уроків: урок – казка, урок – екскурсія, урок – подорож, урок – конкурс. Такі уроки надовго залишаються в пам'яті учнів. Гнатюк М.В. стверджує, що найбільше його вихованцям подобаються уроки мислення серед природи. Вони завжди проходять цікаво і невимушено. Після такого уроку діти намагаються розповісти про побачене, про свої радісні почуття і задоволення красою навколишнього світу. Так з'являються цікаві творчі роботи. Подорож у країну *Слова* вчитель розпочинає дуже обережно. Спочатку виявляє рівень мовленнєвої підготовки учнів і на цій основі планує на кожному уроці роботу над словом і словосполученням, образним висловом, точністю і доречністю їх вживання, виховує інтерес та любов до рідного слова. Під час виконання таких завдань учні користуються індивідуальною допоміжною текою «Словникова скарбничка».

На уроках української мови Микола Васильович значну увагу приділяє формуванню в учнів уміння писати перекази. Адже перекази – ефективний засіб розвитку інтелектуально-творчих здібностей. Вони привчають молодших школярів логічно, зв'язно викладати думки, сприяють збагаченню словникового запасу. Щоб допомогти школярам у роботі над відтворенням змісту прослуханого твору близько до тексту і в потрібній логічній послідовності, вчитель впроваджує складання малюнкового плану, використовуючи прийоми ейдетики.

Під час проходження навчальної практики у загальноосвітній школі №5 Вінницької міської ради ми спостерігали за педагогічною діяльністю вчителя початкових класів Дубини Алли Іванівни, а саме за використанням нею мультимедійних технологій на уроках української мови як стимулу розвитку творчого мислення учнів. Учитель вважає, що одним із ефективних сучасних способів розвитку оригінального мислення школярів є використання мультимедійних технологій, які дають змогу підвищити розумову активність і привернути увагу учнів до навчання. Це комплекс апаратних та програмних засобів, що дозволяють застосовувати комп'ютер з текстом, зі звуком, графікою, анімацією та відео. Урок з використанням мультимедійних технологій стає цікавішим для учня, а тому й ефективнішим для засвоєння знань, поліпшує рівень унаочнення навчального матеріалу на уроці, формує творче мислення.

Під час уроку з мультимедійною підтримкою істотно змінюється роль учителя, який виступає передусім організатором, координатором пізнавальної діяльності учнів. За допомогою комп'ютерних технологій можна використовувати на уроці наочність вищого рівня – відеоматеріали, анімаційні фрагменти, інтерактивні моделі тощо, які дають змогу продемонструвати на уроці ті явища, які в реальному світі побачити неможливо.

Алла Іванівна Дубина використовує різні види мультимедійних уроків: *урок-презентація, урок-розробка інтерактивного плакату або колажу, урок захисту проектів.*

Педагог інтегрує ІКТ з сучасними педагогічними технологіями: комунікативними (навчання у співпраці, взаємонавчання, робота в парах, навчальний діалог, дискусія); пошуковими (проблемне навчання, метод проектів); ігровими (ділові та рольові ігри, ігри-мандрівки тощо).

Таким чином, різноманітні ефективні моделі розвитку творчого мислення у молодших школярів зреалізовані в досвіді педагогів-новаторів, довели високу ефективність освітнього процесу з орієнтацією на врахування індивідуальних освітніх запитів учнів, їхніх індивідуальних можливостей.

Список використаних джерел:

1. Лапшина І.М. Розвиток критичного мислення молодших школярів як передумова формування інформаційної культури / І.М.Лапшина // Матеріали круглого столу «Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правовий і прикладний аспекти». – Київ – Вінниця : КНІП, 2017. – С.96-105.
2. Нова українська школа: Простір освітніх можливостей. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова / За заг. ред. М. Грищенка // http:mon.gov.ua/2016/08/17/mon.pdf
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 7-282.

ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'Ї

М.Салюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: І.М.Лапшина, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ECONOMIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE FAMILY

M.Salyuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглядається актуальне питання економічного виховання дітей дошкільного віку. Розкрито теоретичні аспекти сутності проблеми економічної грамотності дітей на етапі дошкільного дитинства. Особливу увагу автор приділяє родині як первинному середовищі, в якому дитина опановує економічні поняття.*

Ключові слова*: економічне виховання, економічна освіта, економічна культура, сім'я.*

Abstract. *The paper deals with the actual question of economic upbringing of preschool children, caused by the modern realities of preschool education. The author discloses theoretical aspects of the nature of economic literacy of children at the stage of preschool childhood. The author pays particular attention to the family as the primary environment in which the child masters the economic concepts.*

Keywords: *economic upbringing, economic education, economic culture, family.*

Зміни в соціальній, політичній, економічній сферах, що характеризують сучасне українське суспільство, спонукають до перегляду напрямків розвитку освіти. Необхідність виховання повноцінної особистості дитини дошкільного віку актуалізує питання формування у неї основ економічної культури, залучення до «дорослої» економіки. Що в свою чергу є одним з факторів економічної соціалізації, яка впливає на ставлення дитини до духовних і матеріальних цінностей, формування економічних знань.

Вивчення основ економіки допомагає дітям розвинути економічне мислення, усвідомити економічні поняття, потреби, природні ресурси, товари тощо; допомагає набути елементарних навичок, необхідних для орієнтації та існування в сучасному ринковому світі, створити основи для подальшого, більш глибокого вивчення економіки в старших класах, а також сформувати стимули до оволодіння економічними знаннями і придбання економічного досвіду.

Про необхідність впровадження економічної освіти саме з дошкільного віку свідчать дослідження вчених: А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грами, Г. Григоренко, Р. Жадан, Л. Кларіної, Е. Курак, А. Шатової, А. Смоленцевої. Зростання інтересу сучасних вчених до проблеми економічного виховання дошкільників обумовлений змінами, які відбуваються в сучасному суспільстві, зокрема, це пов'язано з процесами євроінтеграції та модернізації освіти в цілому. Необхідність економічного виховання викликана також реформуванням дошкільної освіти в Україні, згідно з яким заклад дошкільної освіти є першою ланкою освіти, яка спрямована на формування основ економічної грамотності дітей дошкільного віку.

Так, Г. Григоренко, Р. Жадан надають великого значення економічній освіті дітей в дошкільному закладі, вихованню у дітей якостей раціонального споживача, який буде орієнтований на ощадливе ставлення до власних і суспільних ресурсів. Вони підкреслюють значення економічних знань як складової соціалізації дитини, її життєвої компетентності в цілому, визначають зміст знань і уявлень про якісні характеристики товару, вдумливий вибір потрібних товарів, правила користування речами, про житлово-комунальні послуги, гроші, рекламу [4, 27].

У первісному економічному досвіді дітей старшого дошкільного віку А. Сазонова виділяє наступні складові: мотиваційна (наявність у дитини інтересу до економічної сфери життя з наявними знаннями і вміннями в цій області); інформаційна (наявність економічних уявлень, володіння елементарними економічними поняттями, розуміння основних економічних процесів і законів); операційна (зрілість економічних дій, елементарних умінь і навичок економічної діяльності, вміння орієнтуватися в нестандартних соціально-економічних ситуаціях). Засобом формування економічних понять у дошкільників вченаий визначає ігрову діяльність [6, 34].

Одним із головних стимулів опанування економічними знаннями та виявлення економічної поведінки дитиною є її бажання. Н. Гавриш зазначає, що отримані дітьми в соціальному середовищі враження завжди породжують нові бажання. Позиція дітей в таких ситуаціях залежить від рівня розвиненості у них культури бажань. Її формуванню сприяє міркування дитини разом з дорослим про ці бажання, метою яких є усвідомлення нею власних бажань, розуміння наявності бажань у інших людей, які теж слід враховувати; залежності реалізації бажань від їх змісту, реальності, важливості; різниці між бажаннями, мріями і капризами. Вирішенню зазначених завдань допомагає читання літературних текстів з духовно-моральним змістом, а також використання мовних ігор та вправ, полілогу, експериментальної діяльності (досліди з іграшками), створення іграшок-саморобок, ігрового поля власними руками тощо [2, 10].

На думку Н. Кривошеї, в ознайомленні дітей з працею дорослих як засобом економічного виховання одним із перших завдань є озброєння дошкільнят елементарними економічними знаннями. Автор підкреслює, що засвоєнню цих знань сприятиме створення ігрових ситуацій, читання сучасної дитячої художньої літератури і фольклорних творів економічного змісту, використання оповідань, бесід, проведення екскурсій тощо. Крім того, успішність засвоєння дітьми знань економічної спрямованості залежить від рівня готовності педагогів і батьків вирішувати завдання економічного виховання і економічної соціалізації [6, 38]. Адже некомпетентність в економічній сфері призводить до проблем в сімейних відносинах, до неспроможності ведення бюджету, нерозумному розподілу коштів, гальмує вирішення економічних проблем сім'ї.

Формування економічної культури дітей дошкільного віку – важливе завдання сучасної дошкільної освіти. Його своєчасне вирішення дозволить наблизити дитину до реального дорослого життя, навчити орієнтуватися в сьогоденні, пробудить економічне мислення, збагатить знаннями про нові професії; сформує ділові якості особистості: вміння правильно орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях, самостійно, творчо діяти і надалі будувати своє життя організовано, розумно, цікаво. При цьому відзначимо, що відбувається також збагачення дитячого словника, починають розвиватися почуття власної гідності, вміння чесно змагатися і не боятися програвати, прагнення доводити почате до кінця,

здоровий інтерес до грошей. Процес розвитку економічної культури дітей дошкільного віку розглядається нами як педагогічно обґрунтована, послідовна і безперервна форма навчання, за допомогою якої діти опановують сукупність взаємопов'язаних економічних знань, навичок і відносин. Підкреслимо, що формування економічної культури у дітей відбувається в процесі їх соціалізації і пов'язане не тільки з цілеспрямованим засвоєнням знань на заняттях, але і з проникненням в свідомість дітей елементів середовища, культури суспільства.

Слід зазначити, що в економічному вихованні дитини, в її знайомстві з відповідними еталонами економічного середовища важливу роль відіграє сім'я, яка є першим природним мікрофактором соціалізації дошкільника. У своїх дослідженнях Т. Грасс важливими інститутами економічної соціалізації вважає сім'ю, школу, суспільство [7, 3]. На думку А.Богуш, зростає роль сім'ї як основи держави; сім'ї, яка є постійно діючою ланкою виховання, розвитку дитини на всіх стадіях її життєдіяльності. Тому формування навичок дбайливого господаря, раціональності, рис творчої працьовитої особистості, почуття власності та навичок господарювання стає одним із пріоритетних напрямів економічного виховання в сім'ї. Також сім'я є носієм певних традицій, адже кожній родині властиві свої принципи ведення домашнього господарства, особливості домашньої економіки, ціннісні орієнтації [1, 88].

Саме у сім'ї діти засвоюють ази сімейної економіки, намагаючись допомагати батькам у домашніх справах. При цьому вони завжди орієнтуються на вчинки батьків, їхнє ставлення до сімейного бюджету, речей, інших матеріальних цінностей. Засвоєні основи сімейної економіки діти намагаються переносити в ігрові ситуації, застосовувати в спілкуванні з однолітками в дитячому садку. При цьому в сім'ї у дитини накопичується певний «економічний» досвід, який в подальшому збагачується, уточнюється, систематизується у закладі дошкільної освіти, а знання набувають економічну спрямованість, що дозволяє дитині згодом вибудовувати лінію власної економічної поведінки. Виховна сила сімейних стосунків сприяє інтенсивності, міцності і глибині засвоєння дитиною морально-економічних норм і правил, формування емоційно-ціннісних відносин і соціально схваленої поведінки [5, 8].

На формування економічної культури крім сімейного середовища впливає середовища ЗДО, однолітків, ЗМІ тощо. У більшості випадків складно простежити за тим, що засвоює дитина в процесі спілкування з однолітками, перегляду засобів масової інформації, спостереження за діяльністю дорослих, і визначити відповідність такої стихійної інформації морально-економічним нормам суспільства. Саме тому важливо сформувати у дітей дошкільного віку елементарний економічний досвід, який стане базою для подальшої економічної соціалізації та економічного виховання особистості. Таким чином, важливий не стільки факт ознайомлення дитини з економічним життям сім'ї, скільки характер такого залучення. Наприклад, якщо дитині доводиться «відстоювати» своє право на участь в сімейному бюджеті, то її увага концентрується на виконанні зобов'язань перед батьками, проте вільне надання дитині грошей батьками формує у неї відповідальність за розумний їх розподіл, прагнення до більшої поінформованості про економічний світ дорослих. Як відзначають А. Богуш, Н. Гавриш, сучасні соціально-економічні відносини в суспільстві спонукають дитину досить рано знайомитися з проблемами сімейної «дорослої» економіки [1, с.109]. Отже, виникає необхідність організовано залучати дітей вже в дошкільному закладі до засвоєння основ економіки, пропедевтики економічної грамотності. У дослідженнях Н. Грами зазначено, що розуміння економічної грамоти забезпечується єдністю змісту, поступовим з'ясуванням і розвитком елементарних економічних знань, умінь і навичок, які постійно ускладнюються відповідно до віку дітей [3, 46].

У дослідженнях Е. Арнаутової, А. Божович, Н. Виноградової зазначається, що сучасним сім'ям притаманні серйозні труднощі в процесі економічної соціалізації дітей. Більшість помилок, які допускають батьки в економічному вихованні своїх дітей, обумовлені недостатністю конкретних психолого-педагогічних знань і завдань з цього напряму

виховання. Тому необхідно організовувати співпрацю з батьками, ознайомлювати їх із сучасними технологіями економічного виховання дошкільників. Наприклад, в якості домашнього завдання дітям разом з батьками запропонувати зробити рекламу купленого товару. Діти з цікавістю малюють рекламні плакати, придумують телерекламу, використовуючи в ній героїв казок: Айболить запрошує прийти обстежитися або придбати ліки; Карлсон рекламує своє улюблене варення; Червона шапочка – пиріжки.

Дуже цікаво будуть проходити спільні бесіди, де батьки розповідатимуть про свою професію, як оплачується їх праця. Діти починуть розуміти, що батьки отримують гроші за свою працю, а не просто дістають їх з гаманця. У дітей почнуть формуватися уявлення про сімейний бюджет, доходи, витрати. Великі виховні можливості містять твори художньої дитячої літератури. Казки сприяють вихованню і поваги до праці дорослих, вчать бережливості, ощадливості. У багатьох казках можна знайти економічний зміст. Вихователі мможуть запропонувати каталог такої літератури.

Отже, сім'я є первинним середовищем, яке сприяє формуванню економічної культури, економічної свідомості, в якому дитина отримує первинні економічні уявлення, пізнає соціально-економічні цінності і формує власний економічний досвід. Вже з дошкільного віку діти поступово встановлюють зв'язок з економічним життям суспільства, економічними відносинами, які спрямовані на виробництво, обмін, розподіл і споживання матеріальних благ в сім'ї. Тому дуже важливо з цього віку сформувати основи таких якостей, як працьовитість, ощадливість, розважливість, ініціативність, зібраність, практичність, самостійність, діловитість, сформувати розумні економічні потреби, вміння зіставляти потреби з реальними можливостями і переконання в тому, що особиста сумлінна праця є засобом задоволення потреб. Економічні якості, закладені в дитинстві, стануть джерелом виховання не тільки матеріальних, але і духовних цінностей особистості.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Видавничий дім «Слово», 2008. – 408 с.
2. Гавриш Н. Книга – незамінний засіб духовно-морального виховання / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2013. – № 9. – С. 9-12.
3. Григоренко Г., Жадан Р. Економічна освіта дітей старшого дошкільного віку (перспективно-календарне планування занять з економіки) / Г. Григоренко, Р. Жадан. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2006. – 116 с.
4. Григоренко Г. Щоб навчати, треба знати : методичні рекомендації з формування основ споживчої культури / Г. Григоренко, Р. Жадан // Дошкільне виховання. – 2013. – № 8. – С. 26-30.
5. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія / Тамара Володимирівна Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.
6. Кривошея Н. Б. Ознакомление детей старшего дошкольного возраста с трудом взрослых как средство первоначального экономического воспитания : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.01 / Кривошея Неля Борисовна. – Славянск, 1996. – 216 с.
7. Москаленко В. В. Економічна соціалізація особистості: концептуальна модель / В.В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 3-16.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

М. Сандич., *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Г.С.Тарасенко, *доктор педагогічних наук, професор*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF MORAL AND ETHICAL EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE ON THE BASIS OF GENERAL VALUES

M. Sandych, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В даній статті досліджено актуальність теми морального виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Розглянуто фактори, що впливають на виховання морально-етичної особистості. Описано рівні моральної поведінки дітей відповідно до їх вікових особливостей.*

Ключові слова: *мораль, виховання, якості, цінності, особистість.*

Abstract. *In this article the relevance of the topic of moral education of children of preschool and primary school age is explored. The factors influencing the upbringing of the moral and ethical individual are considered. Levels of moral behavior of children according to their age characteristics are described.*

Key words: *morality, upbringing, quality, values, individual.*

Моральність – найтонша сфера людської свідомості, самосвідомості і міжособових відносин. Саме етична свідомість особи зумовлює характер етичних відносин людини, її позицію, вчинки і поведінку в цілому.

Моральне виховання – виховна діяльність школи і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєних ідеалів, норм і принципів моралі. Тому виховання морально-етичної свідомості і поведінки дитини є важливим питанням сучасності.

Тему морального виховання у світовій педагогічній думці досліджували вітчизняні та зарубіжні філософи і педагоги: Сократ, Платон, Аристотель, Я.Коменський, К.Ушинський. Серед сучасних українських дослідників слід згадати таких, як І.Бех, І.Зязюн, О.Колосова, Л.Любчак, С.Максименко, Г.Тарасенко, Г.Шевченко, А.Щербо та ін.

Обґрунтування ідеалу національної освіти належить К.Ушинському він говорив про моральне виховання: «Ми сміливо висловлюємо переконання, що моральний вплив складає головне завдання виховання, більш важливе, ніж розвиток розуму і наповнення голови знаннями» [7, 425].

Українська система виховання належить до давніх педагогічних традицій нашого народу. Проблемам морального виховання присвячені праці таких видатних українських педагогів, як Г.Ващенко, А.Макаренко, О.Духнович, С.Русова.

Актуальними залишаються і на теперішній час педагогічні погляди видатного українського педагога В.Сухомлинського. Василь Андрійович говорив: «Ніхто не вчить маленьку людину: «Будь байдужим до людей, ламай дерева, потопчи красу, вище за все став свій особистий». Вся справа в одній, у дуже важливій закономірності морального виховання. Якщо людину вчать добру – вчать уміло, розумно, наполегливо, вимогливо, у результаті буде добро. Вчать злу, в результаті буде зло. Не вчать ні добру, ні злу – все одно буде зло, тому що і людиною його треба зробити» [4, 170].

Цінними для нашого пізнання є методичні поради видатного педагога С.Русової, яка відстоювала думку про необхідність створення системи національного виховання дітей, спираючись на національні традиції, рідну мову. «Моральне виховання не може проводитися якось окремо: ним має бути пройняте все навчання, все життя» [4, 150].

Специфічною особливістю морального виховання є те, що його не можна відокремити у якийсь спеціальний виховний процес. Формування моральності відбувається в процесі все багатогранної діяльності дітей у дошкільному віці – іграх, навчанні, та в тих різноманітних відносинах, у які вони входять в шкільному житті – у різних ситуаціях зі своїми однолітками, з дітьми молодшими за них і з дорослими.

Науковці А.Богуш, М.Вашуленко, Н.Гавриш, В.Киричок, В.Кузь, О.Савченко, Г.Тарасенко та ін. відзначають, що наступність у роботі дошкільної і шкільної ланок освіти забезпечує цілісність та ефективність виховного процесу, є показником його послідовності й результативності. Адже саме у дитинстві закладається непорушна основа морального переконання, коли добро і зло, справедливість і несправедливість доступні розумінню

дитини лише за умови яскравої наочності. В дошкільників закладається підґрунтя світосприйняття, формується моральна сфера, інтеріоризуються моральні цінності, усвідомлюється необхідність моральних якостей.

Як бачимо, дошкільний та молодший шкільний вік є сенситивним періодом для морального виховання. Дорослі беруть на себе відповідальність розкривати перед дітьми загальнолюдські норми і принципи. Слово вчителя – свого роду інструмент впливу на виховання особистості. Саме через розмови з педагогом, духовний розвиток дитини, самоосвіту, радість від досягнення цілей, благородну працю – відкриваються дитині очі на самого себе.

Вихователі й учителі закликають своїх вихованців, бути правдивими і відвертими з самим собою, ставити таку мету в житті, для досягнення якої треба буде вирішити завдання, які відповідають правилам моралі. Тому що моральне виховання є основою всіх основ, в залежності від того, що вклав педагог у душу дитини в цьому віці, буде залежати, що зведе він сам в подальшому, як буде будувати свої відносини з оточуючими.

Усвідомлення важливості, потрібності нових обов'язків і справ зумовлює готовність дитини виконувати нові вимоги дорослих: сумлінно готувати шкільні завдання, старанно оволодівати знаннями, активно брати участь в житті класу [2, 5-7].

Моральний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є своєрідним. У дитячій моральній свідомості переважають імперативні (наказові) елементи, що обумовлюються вказівками, порадами і вимогами вчителя. Причому при оцінці поведінки діти виходять, головним чином, з того, чого не треба робити. Саме тому вони помічають найменші відхилення від встановлених норм поведінки і негайно прагнуть доповісти про них вчителю. З цим же пов'язана і інша риса. Гостро реагуючи на недоліки в поведінці своїх товаришів, діти часто не помічають власних недоліків і некритично ставляться до себе. Самосвідомість і самоаналіз у молодших школярів перебувають на низькому рівні, і їх розвиток вимагає від учителів уваги та спеціальної педагогічної роботи [3, 66-72].

У моральному вихованні дітей молодшого шкільного віку слід враховувати, що вони починають активно, самостійно розбиратися в різних життєвих ситуаціях, але при цьому їх оцінка подій, вчинків часто носить ситуативний характер. Прагнення самим у всьому розібратися підтримується вчителем, він допомагає дітям у виборі правильної моральної оцінки [1, 340].

Працюючи над проблемами моральної вихованості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, слід враховувати їх вікові та психологічні особливості. Враховуючи вік дітей, норми моральної поведінки ми розподілити на ІІІ рівні:

І рівень – дитина до 4-х років засвоює примітивний рівень правил поведінки, заснований на забороні або запереченні чого-небудь. Якщо малюка привчили до виконання даних елементарних норм, то оточуючі вважають цю дитину вихованою.

ІІ рівень – до 10-ти років необхідно, щоб дитина вміла враховувати стан оточуючих людей, і їх присутність не тільки не заважала йому, але і була б приємною.

На ІІІ рівні – до 14-ти років – освоюється принцип*:* »Допомагай оточуючим людям!». У молодших школярів може існувати протиріччя між знанням, як треба, і практичним застосуванням (це стосується етикету, правил хорошого тону, спілкування). Не завжди знання моральних норм і правил поведінки відповідають реальним діям дитини. Особливо часто це трапляється в ситуаціях, де відбувається розбіжність етичних норм і особистих бажань дитини.

Безумовно, безглуздо говорити про другі рівні морального виховання, якщо дитиною не освоєно перший. Тому моральним вихованням повинно бути пронизане усе людське життя.

Для цього формування моральності відбувається в школі на всіх уроках. І в цьому відношенні немає головних і неголовних предметів. Виховує не тільки зміст, методи і організація навчання, вчитель, його особистість, знання, переконання, а й та атмосфера, яка складається на уроці, стиль відносин педагога і дітей, дітей між собою. Виховує себе і сам

учень, перетворюючись з об'єкта в суб'єкт виховання. Розвиваюча активність школяра, свідомість, ініціативність у процесі навчання і є оволодіння власною поведінкою.

Не можна оминути і спільної діяльності класного керівника з батьками. Співпраця може бути успішною, якщо вихователем правильно обрані педагогічні прийоми взаємодії, якщо існує, так званий «педагогічний трикутник», що включає класного керівника, батьків та дитину [6, 200-203].

У взаємодії цього трикутника нерідко виникають проблеми успішної взаємодії. У вирішенні яких слід виділяти два аспекти: коригування виховання в окремих сім'ях і робота класного керівника з неблагополучними сім'ями. З урахуванням особливостей сім'ї необхідно проводити всеобуч батьків, індивідуальні та групові зустрічі з ними, залучати їх до участі у загальношкільних справах.

Отже, розглядаючи моральне виховання дошкільників та молодших школярів у виховній і навчальній діяльності, ми прийшли до висновку, що саме дошкільному навчальному закладу, школі та сім'ї належить пріоритетна роль у вихованні морально-етичних цінностей особистості. Моральне виховання, засноване на діалозі, спілкуванні, співробітництві, стає для дитини значущим і привабливим, а тому і ефективним, якщо дотримуватись виконання наступних педагогічних умов:

- спиратися на позитивні вікові потреби і інтереси, що створюють ефект актуальності.
- забезпечувати емоційну насиченість спільної діяльності, організовувати спільні колективні зусилля і переживання, що поєднуватимуть учасників.
- створювати атмосферу емоційно-вольової напруги, що веде до успіху.
- підтримувати радісний, мажорний стиль життя дитячого колективу і кожної особистості в ньому.
- враховувати позитивний вплив громадської думки (цікаво, важливо), що виконуватиме функцію емоційного зарядження.
- піклуватися про створення атмосфери доброзичливого взаєморозуміння.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У двох книгах. Книга друга. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д Бех. – К. : Либідь, 2003. – 340 с.
2. Бондар Л.С. Виховання моральних цінностей у школярів / Л.С. Бондар // Початкова школа – 2000. – №12. – С.5-7.
3. Колосова О.В. Використання звичаєво-правової традиційної культури українців у вихованні молодших школярів / О.В.Колосова // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. XXVIII-XXIX. – С. 66-72.
4. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / С.Ф.Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
5. Сухомлинський В.О. Как воспитать настоящего человека / В.О.Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1990. – 263 с.
6. Тарасенко Г.С. Оновлений підхід до організації виховної роботи в початковій школі / Г. С. Тарасенко // Сучасні вимоги до виховної діяльності вчителя початкових класів. – Вінниця; Бар; Глухів, 2004. – С. 200-203.
7. Ушинский К.Д. О нравственном элементе воспитания / К.Д. Ушинский // Собрание сочинений: В 11 т. – Т. 2. – М., 1948. – С. 425-489.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

В.Сінчук, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: І.Г Герасимова., *доктор педагогічних наук, доцент*

Вінницький державного педагогічного університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING THE GENERAL SKILLS OF THE YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE COMPETENT APPROACH

V. Sinchuk*, master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті аналізуються навички та вміння як дидактичні категорії, представлені різні підходи до їх класифікації. Показано важливість формування загальноосвітніх навичок молодших школярів у контексті впровадження компетентнісного підходу в сучасну освіту.*
Ключові слова: *навички, загальні навички, компетенція, підхід до компетентності.*

Abstract. *The article analyzes skills and abilities as didactic categories, presents different approaches to their classification. The importance of formation of general education skills in younger pupils in the context of the implementation of the competence approach in modern education is shown.*
Keywords: *skills, general skills, competence, competence approach.*

Відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти відбувається модернізація сучасної освіти, що переорієнтовує школу із знаннєвого підходу, який спрямований на засвоєння учнями певної суми знань, формування вмінь, на компетентнісний, результатам якого є розвиток здатності вирішувати різні завдання на основі отриманої наукової інформації. Відповідно до нових вимог, заклад освіти покликаний формувати в школярів компетентності як інтегральні утворення та результати оволодіння ними змісту освіти. Перехід до компетентнісного підходу означає переорієнтацію освіти з процесу на результат в діяльнісному вимірі, в зміщенні акценту з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях.

Роль початкової освіти в системі загальноосвітньої підготовки учнів є достатньо вагомою, оскільки саме у школі першого ступеня закладається фундамент вихованості, освіченості людини; відбувається оволодіння предметними і ключовими компетентностями. У контексті реалізації компетентнісного підходу важливого значення набувають здатності використовувати набуті знання на рівні практики в різних ситуаціях. Тобто домінантними стають ті вміння й навички, які формуються в дітей в освітньому процесі як показники якості отриманих знань та називаються загальнонавчальними.

Перші спроби виділити основні міжпредметні вміння й навички зробили класики педагогіці (П.Блонський, В.Сухомлинський, К.Ушинський, С.Шацький та ін.). Сутність загальнонавчальних умінь і навичок учнів розробляли сучасні дослідники (А. Бобров, М.Вашуленко, С. Орлов, В. Паламарчук, Р. Прокоп’єва, В. Пунський, О. Савченко, А. Усова та ін.). У педагогічній літературі вже накопичено науковий фонд з проблеми з’ясування шляхів, форм і методів формування загальнонавчальних умінь і навичок учнів сучасної загальноосвітньої школи: Н. Коваль (вміння розв’язувати пошукові завдання), Н. Бібік (пізнавальний інтерес), Т. Довга (організованість у навчальній роботі), Т. Байбара (навчально-дослідницькі вміння), Я. Кодлюк (загальнонавчальні вміння і навички, вміння працювати з підручником), Л. Титаренко (вміння самоконтролю) тощо.

Аналіз наукового дискурсу показу, що відомі психологи і дидакти пояснюють уміння й навички як загальнопедагогічні категорії, класифікують їх за різними критеріями. Так, це поняття тлумачиться як: здатність виконувати дії (О.Мілерян), готовність до діяльності (В.Кутішенко), свідоме оволодіння діяльністю (Ю. Бабанський) тощо.

Апелюючи до «Українського педагогічного словника» зазначимо, що *вміння* є складним процесом аналітично-систематичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються і закріплюються асоціації між завданнями, необхідними для його виконання, знаннями та застосуванням знань на практиці [1, 323].

Уміння і навички за своєю природою не є однорідними, вчені поділяють їх на: первинні і вторинні (М.Фіцула); інтелектуальні, технічні, практичні (В.Ягупов); загальнонавчальні – міжпредметні, спеціальні – предметні (Ю.Бабанський).

Проведений вченими [3] дефінітивний аналіз показує, що *загальнонавчальні вміння* – це вміння міжпредметного характеру, які володіють широким спектром переносу на інші предмети та різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності; способи виконання конкретних навчальних і соціально значимих дій на основі засвоєних знань та життєвого досвіду.

Загальнонавчальні вміння і навички мають великий спектр прояву, тому зустрічаємо різні підходи до їх класифікації (Ю.Бабанський, І. Лернер, О.Савченко, В.Сухомлинський та ін.). Не зважаючи на відмінності в групуванні таких умінь, автори класифікацій роблять акцент на процесуальному складникові учіння, його результатах, необхідності переосмислення сутності змісту та структури вмінь такого порідку як засобу особистісно орієнтованого навчання. Звертаючись до праць О.Савченко, виділимо наступні групи загальнонавчальних умінь, як: *організаційні, загально–мовленнєві, загально–пізнавальні, контрольно-оцінні* [6].

Відповідно до сучасних підходів загальнонавчальні уміння й навички утворюють одну з ключових компетентностей, виділених у документах у сфері освіти. Так, за твердженням [3] вміння такого порідку є сукупним компонентом ключової компетентності «вміння самостійно вчитися», який представлений цілісною, інтегративною здатністю школяра бути суб'єктом діяльності, що дозволяє йому активно й свідомо керувати ходом свого навчання.

. Апелювання до сучасної законодавчої бази в сфері освіти [4] показало, що *компетентність* визначається як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». До того ж, у цьому документі наголошується на важливості формування *ключових компетентностей*, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань. До ключових компетентностей належить і здатність навчання впродовж життя, основою якої є загальнонавчальні вміння й навички.

Закцентуємо, що в Законі України «Про освіту» [4] відзначено, що «спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми».

У концепції «Нова українська школа» визначено, що ключова комптентість «уміння вчитися впродовж життя» передбачає: здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя.

У Державному стандарті початкової освіти [2] ключова компетентність «*навчання впродовж життя*» передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі.

Як бачимо, основою такої компетентності є загальнонавчальні вміння й навички, які формуються під час освоєння дітьми всіх освітніх галузей та необхідні людині протягом усього життя. Зокрема, О. Савченко виділяє вміння вчитись як основну *компетентність* процесу навчання, на думку якої, «вміє вчитися той учень, який:

- сам визначає мету діяльності або приймає поставлену вчителем;
- виявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль;
- організовує свою працю для досягнення результату;
- –відбирає або знаходить відповідні знання;
- усвідомлює свою діяльність і прагне її вдосконалювати;
- має вміння і навички самоконтролю та самооцінки» [6, 34].

У процесі проведення нами започаткованого дослідження було проведеного опитування з метою з'ясування, якого значення майбутні педагоги надають формуванню загальноноавчальних умінь і навичок у роботі вчителя початкової школи. Аналіз відповідей респондентів на поставлені запитання виявив, в цілому студенти усвідомили значення компетентнісного підходу в сучасній освіті та формування здатності вчитися протягом життя. Так, ранжуючи ключові компетентності, виділені в Концепції «Нова українська школа», «уміння вчитися впродовж життя» вони поставили на четверте місце (18,5%) після: «спілкування іноземними мовами» (20,6%), «інформаційно-цифрової компетентності» (22,2%), «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами» (24,4%). Окрім цього, досить велика частина опитаних (25,5%) вважають формування вмінь і навичок *«надзвичайно важливими завданням учителя початкової школи, в забезпеченні реалізації компетентнісного підходу в освіті».* Вони аргументують, що *«практичне спрямування наближає процес навчання до життя, реальної дійсності»; «через власну діяльність діти пізнають світ, готуються до життя».* 48,2% опитаних стверджують, що формування загальнонавчальних умінь і навичок *«є необхідним в організації процесу навчання»* тощо. Решта учасників експерименту залишаються знаннєво орієнтованими, оскільки вони не надають особливого значення практичній діяльності учнів, стверджують, що *«формування вмінь і навичок є вторинним після необхідності засвоєння учнями початкових класів системи наукових знань».*

Отже, в сучасних умовах упровадження компетентнісного підходу в освіту важливості набуває формування в молодших школярів здатності вчитися протягом життя, в основі якої лежать загальнонавчальні вміння й навички, які мають інтегрований характер. Оволодіваючи таким умінням досконало, людина стає більш автономною, незалежною від будь-яких зовнішніх впливів. Для всіх етапів шкільної освіти можна виділити такі характеристики самостійного учіння учня: учень, який вміє вчитися, сам визначає мету діяльності, або приймає ту, яку визначить учитель; виявляє зацікавленість до навчання, докладає вольових зусиль для досягнення результату; вміє організувати свою працю, знаходить потрібні знання, способи для розв'язання задач, виконує у певній послідовності розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою діяльність, уміє її проаналізувати й прагне удосконалити.

Список використаних джерел:

9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко ; [гол. ред. С. Головко]. – Київ : Либідь, 1997. – 373 с.
10. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti.
11. Довга Т. Я. Загальнонавчальні уміння і навички: теорія та практика формування вучнів початкової школи : [методичний посібник] / Т. Я. Довга, О. О. Нікітіна. – К. : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. – 96 с.
12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР).– 2017. – № 38-39. – С. 380.
13. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/konczepcziya.pdf (дата звернення 16.11.2017). – Назва з екрана.
14. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник / О. Я. Савченко. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 176 с.

ДІАГНОСТИКА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В.Сирдій, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Т. М.Кривошея, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIAGNOSTICS OF MENTAL DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOLERS

V.Syrdii, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті досліджено дійсний стан розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. Визначено критерії, показники та рівні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. Описано процедуру проведення діагностичних методик.*

Ключові слова: *розумовий розвиток, розумове виховання, діагностика, критерії розумового розвитку, рівні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку.*

Abstract. *The article investigates the valid state of mental development of senior preschoolers. The criteria, indicators and levels of mental development of children of the senior preschool age are determined. The procedure of diagnostic methods is described.*

Keywords: *mental development, mental education, diagnostics, criteria for mental development, levels of mental development.*

Сучасні інформаційні технології окреслюють новий спектр проблем, пов'язаних з розвитком і використанням інтелектуальних можливостей особистості. Постіндустріальна епоха ставить якісно нові вимоги до інтелектуального потенціалу людини, що передбачає зміни в системі освіти і розумового виховання особистості. Важливими напрямами розумового виховання, крім розвитку ерудиції, формування світогляду, оволодіння системою наукових і прикладних знань, досвіду пізнавальної діяльності, здатності до прийняття нестандартних рішень, що загалом характеризують інтелект людини, є формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до себе, а також розвиток пізнавальних інтересів, потреби у самоосвіті. Основи цих важливих складових особистісного й інтелектуального розвитку закладаються у дошкільному віці.

З погляду психології, розум людини – функція мозку, що полягає у регуляції діяльності людини щодо освоєння дійсності та власного вдосконалення, а також у відображенні закономірностей явищ навколишнього життя. Сформованість цих якостей вказує на розумовий розвиток дитини як визначний компонент особистості, основи якого формуються у дошкільному дитинстві під впливом різних видів виховання, у тому числі розумового, фізичного, морального, естетичного тощо.

Розумовий розвиток дітей дошкільного віку передбачає накопичення фонду знань і формування основ наукового світогляду, елементарної культури розумової праці, розвиток психічних процесів і творчих здібностей, виховання інтересу і потреби в розумовій діяльності, в постійному збагаченні знаннями, в застосуванні їх на практиці. Розумовий розвиток є узагальненим поняттям, до складу якого входить формування сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, уяви, почуттів та інших компонентів розумової діяльності особистості [2, 138]. Вже у старшому дошкільному віці виявляються зачатки таких якостей розумової діяльності дитини як допитливість, критичність і кмітливість.

На думку Т.Кривошеї, важливим завданням розумового виховання разом з розвитком мислення дітей є розвиток їхніх розумових сил. Розумові сили дитини – це певний ступінь розвинутості розуму, який робить її, по-перше, здатною до накопичення фонду знань, бо жодна цінна якість розуму, яка потрібна для інтелектуальної і активної пізнавальної діяльності, не може розвиватися без запасу систематизованих знань. Пуста голова не міркує: чим більше досвіду і знань має ця голова, тим більше вона здатна міркувати (П.Блонський). По-друге, дитині необхідно оволодіти основними мислиннєвими операціями. По-третє, потрібно сформувати інтелектуальні вміння (загальні і спеціальні, прийоми переносу, передбачення) [3, 437-438]. Протягом дошкільного віку формуються і вдосконалюються головні розумові дії (мислиннєві операції): аналіз (розкладання цілого на його складові), синтез (об'єднання предметів і явищ за спільними ознаками), порівняння (встановлення схожих і відмінних ознак об'єктів), узагальнення (перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального), класифікація (розподіл предметів за певними ознаками) та ін.

На думку В. Імбер, старший дошкільний вік слід розглядати лише як період, коли має розпочатися інтенсивне формування логічного мислення, ніби визначаючи тим самим найближчу перспективу розумового розвитку. Однак, багато педагогів і психологів

визначають, що основний фундамент логіки і базових логічних операцій може бути сформований саме в дошкільному віці [1, 55].

В психолого-педагогічній літературі проблемі розвитку розумової діяльності присвячені роботи Г.С. Костюка, В.В. Давидова, О.В. Скрипченка, П.В. Кудрявцева, І.С. Якиманської, В.Ф.Паламарчук, Є.М. Кабанової-Меллер, Н.О. Менчинської, П.Я. Гальперіна, Н.Ф. Талізіної та інші [3, 435]. У педагогічних дослідженнях зарубіжних (Я.А. Коменський, Дж.Локк, Ф.Фребель, М.Монтессорі) і вітчизняних педагогів (К.Ушинський, С.Русова, В.Сухомлинський) дошкільне дитинство визначається як період, оптимальний для розумового розвитку і виховання. Так, Я.А. Коменський у своїх фундаментальних працях «Велика дидактика» і «Материнська школа» розглядав розумове виховання як важливий засіб формування особистості дитини. Головним у розумовому розвитку її автор вважав розвиток мислення, формування самостійної розумової діяльності.

Велику увагу розумовому вихованню дітей приділяв Дж. Локк. У своїй праці «Думки про виховання» він наголошував на розвитку допитливості, яка «… є нічим іншим, як потягом до знання» [4, 197]. Тому педагог радив відповідати на запитання дітей і поважливо ставитися до дитячих запитань. К. Ушинський важливим чинником формування особистості в дошкільному віці також вважав розумове виховання. Він стверджував, що розвивати мовлення окремо від думки неможливо, а розвивати його перед думкою – шкідливо. К. Ушинський наголошував на необхідності того, щоб предмет безпосередньо відображався у душі дитини, її відчуття у цьому процесі перетворювалися на поняття, а з понять складалася втілена в слові думка. Усе це мало відбуватися під керівництвом учителя [6, 250].

З метою виявлення дійсного стану розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку нами було проведено дослідження в умовах дошкільного навчального закладу № 28 «Незабудка», м.Вінниця. Усього було охоплено дослідженням 47 дітей старшого дошкільного віку (старша група № 5 «Веселий вулик» і старша група № 6 «Казкова фортеця»). У процесі дослідження передбачалося розв’язати такі завдання: визначити рівень розвитку наочно-дійового і логічного мислення, дослідити рівень переключення і розподілу уваги, визначити рівень розвитку зорової пам’яті у дітей старшого дошкільного віку.

Для виявлення рівнів розумового розвитку нами були визначені наступні критерії і показники (див.табл.1).

Таблиця 1. Критерії і показники дослідження рівнів розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Діагностична методика
1. Рівень розвитку наочно-дійового мислення	Вміння комбінувати фігури у різних варіантах. Вміння якомога швидше і якомога точніше відтворити контур малюнка. Вміння відтворити малюнки за певний відрізок часу.	«Комбінаторика», «Обведи контур», «Відтвори малюнки»
2. Рівень переключення і розподілу уваги	Вміння зосереджуватись на завданні, правильно переключати і розподіляти свою увагу на деталях.	«Простав значки»
3. Рівень розвитку логічного мислення	Вміння виявити зв’язок предметів один з одним і вияснити який предмет є зайвим серед інших.	«Що зайве»
4. Рівень розвитку зорової пам’яті	Вміння відтворити дану фігуру з пам’яті.	«Складні фігури»

Перший етап нашого дослідження передбачав проведення спостереження. Результати спостереження за поведінкою старших дошкільників такі: у дітей значну роль відіграє

наочно-дійова форма мислення, проте коло мислиннєвих завдань у них розширюється надзвичайно швидко. Мова для дітей 5-6 років є опорою виконуваної дії. Наприклад, Аня К., розставляючи фігурки на фоні, говорить: «Ось вітер нахилив дерево, розтріпав гриву коня, дядько сів на коня, ні, ще не сів, я його зараз прилаштую, хай скаче…». Діти, лише глянувши на картинку, у думці можуть комбінувати фігурки і, не вдаючись до практичних маніпуляцій, розв'язати завдання. Дітям цього віку доступний пошук, осмислення і виділення змістових та причинно-наслідкових зв'язків.

Другим етапом нашого дослідження було проведення психодіагностичних методик. Комплексна методика включала в себе дослідження пізнавальних процесів (сприйняття, уяви, уваги, пам'яті, мислення) за Р.С.Нємовим [5].

Для визначення рівня наочно-дійового мислення ми використали три методики: **«Комбінаторика», «Обведи контур» і «Відтвори малюнки».**

В методиці «Комбінаторика» перед дітьми поставили завдання здійснити різні варіанти комбінацій зазначених фігур. Результати дослідження такі (див. діаграму 1): дуже високий рівень мають 3,3% дітей, високий – 53,3% респондентів, середній – 33,3% дошкільників, низький – 10,1% дітей.

Діаграма 1

В методиці **«Обведи контур»** дітям старшого дошкільного віку пропонувалися на лівому боці аркуша паперу контури малюнків, які вони мали якомога швидше і точніше відтворити на правому боці аркуша паперу. В підсумку виконання завдання оцінювалися акуратність, точність і швидкість роботи.

Діаграма 2

Аналізуючи рівні наочно-дійового мислення дійшли до таких результатів (діаграма 2): дуже високий рівень продемонстрували 18,2% дітей, високий – 18,2% респондентів, середній – 50,0% дошкільників, низький – 13,6% дітей.

В методиці **«Відтвори малюнки»** дітям потрібно було відтворити дану фігуру з пам'яті. На виконання завдання відводилося 5 хв. Нами отримані такі результати: дуже високий рівень наочно-дійового мислення мають 9,4% дітей, високий рівень – 28,3 %, середній – 56,6%, низький – 5,7 % респондентів.

Наступний критерій, що нами досліджувався, – рівень переключення і розподілу уваги. З цією метою була використана діагностична методика **«Простав значки».** Перед початком виконання завдання дитині показують малюнок і пояснюють, як з ним працювати:

необхідно поставити всередині кожної фігури відповідний символ. Результати обчислювалися за формулою, поданою Р.Нємовим. У підсумку ми дійшли таких результатів: високий рівень мають 28,0 %, середній – 24,0 %, низький – 8,0 %, дуже низький – 40, 0 % респондентів. Слід зауважити, що дане завдання було важким для виконання дітьми, про що свідчать результати низького і дуже низького рівнів – 48%.

Рівень розвитку логічного мислення діагностовувся за методикою **«Що тут зайве».** Дітям потрібно було закреслити зайвий предмет. Рівні розвитку логічного мислення розподілилися наступним чином (діаграма 3):

Діаграма 3

Рівень розвитку зорової пам'яті визначався за методикою **«Складні фігури».** Дитині демонструють послідовно малюнки, кожний розміром 20 × 30 см, час показу – 3 с. Відразу після закінчення показу дитині пропонують замалювати на бланку відповідей побачену нею фігуру. Отримані результати засвідчили, що зорова пам'ять в дітей розвинена на середньому рівні.

Проведене експериментальне дослідження дозволило визначити **рівні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку:**

Дуже високий рівень розумового розвитку мають діти, які можуть комбінувати фігури – не менше 5 нових варіантів; за 5 хв. виконали всі завдання, тобто намалювали в порожніх матрицях всі шість фігур. При цьому в жодній з фігур не залишилося порожніх, не заштрихованих ділянок; вирішили поставлене перед ними завдання за час, менший, ніж 1 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 3,3 % до 58, 6 %. Середнє значення – 16 %.

Високий рівень розумового розвитку характерний для дітей, які вміють комбінувати подані фігури – не менше 4 нових варіантів; на виконання завдання витратили від 90 до 105 сек. При цьому в кожній фігурі залишилися незаштрихованими не більше однієї-двох ділянок; правильно вирішили задачу за час від 1 хв. до 1,5 хв, назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 14,4 % до 53, 3 %. Середнє значення – 27 %.

Середній рівень розумового розвитку характеризується тим, що діти вміють комбінувати фігури – не менше 3 нових варіантів; на виконання завдання витратили від 120 до 135 сек.; за 5 хв. змогли заштрихувати 4-5 фігур з шести, причому в кожній з них зустрічається наступний недолік - не менше однієї п'ятої частини її площі залишилося не заштриховано*;* вирішили задачу за час від 2,0 до 2,5 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 24 % до 56, 6 %. Середнє значення – 37 %.

Низький рівень розумового розвитку мають діти, які комбінують фігури – не менше 2 нових варіантів; на виконання завдання витратили від 135 до 150 сек.; змогли за 5 хв. заштрихувати тільки 2-3 фігури, і в кожній з них можна виявити наступний недолік - не менше однієї п'ятої її частини залишилося не заштриховано; вирішили задачу за час від 2,5 хв. до 3 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 5, 7 % до 19 %. Середнє значення – 9 %.

Дуже низький рівень розумового розвитку характерний для дітей, які комбінують фігури – 1 новий варіант; на виконання завдання витратили більше 150 сек.*;* за 5 хв. змогли заштрихувати не більше однієї фігури, і в ній є хоча б один з наступних недоліків: площа

фігури не менше, ніж на одну чверть, не заштрихована; за 3 хв. не впорались із завданням, не назвали зайві предмети на всіх картинках. Таких дітей - від 23, 8 % до 40%. Середнє значення – 11 %.

Узагальнені результати подані у діаграмі 4.

Діаграма 4

Узагальнивши результати спостережень і психодіагностичних методик, ми з'ясували, що у старшому дошкільному віці 57% дітей діагностованих груп мають середній, низький і дуже низький рівні розумового розвитку, тому постає завдання визначити ефективні шляхи розумового розвитку дітей цієї вікової категорії, які б сприяли розвитку їхньої пам'яті, уваги, уяви і мислення тощо.

Список використаних джерел:

1. Імбер В. І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку / В. І. Імбер // Наукові записки. Серія. Педагогіка і психологія: зб. наук. праць / ред. кол. В. І. Шахов, М. І. Сметанський, О. В. Шестопалюк. – Вінниця, 2012. – Вип. 38. – С. 54-56.

2. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ Т. М. Кривошея // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб.материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138-141.

3. Кривошея Т. М. Формування у майбутнього вчителя уявлень про специфіку розумового виховання дітей /Т. М. Кривошея // Формування професійної культури майбутнього вчителя початкових класів : Зб. матер. республ. наук.-практ. конф. – Вінниця, 1999. – Т.2. – С. 435-442.

4. Локк Дж. Думки про виховання /Дж.Локк // Коваленко Є. І., Бєлкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія : навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2006. – С.185-201.

5. Немов Р. С. Психология : учеб.: В 3 ун. – Кн.3.: Психодиагностика / Р. С. Немов. – М. : Владос, 1998. – 632 с.

6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / К. Д. Ушинський; пер. з рос. ред. В. М. Столетов. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 2 : Проблеми російської школи. – 1983. – 358 с.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА НАВЧЕНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЛІЧБИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРА

***Н.Сич**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

***Науковий керівник: В.І.Імбер**, кандидат педагогічних наук, старший викладач*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FACTORS OF INFLUENCING THE TEACHING SENIOR PRESCHOOLERS TO COUNT USING COMPUTER

***N. Sych,** master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядаються результати опитування вихователів дошкільних закладів щодо їх готовності навчання дітей лічби з використанням комп'ютера. Здійснено*

аналіз комп'ютерних програм для дітей дошкільного віку. Визначено рівні володіння вихователів комп'ютером.

Ключові слова: *старші дошкільники, навчання лічби, комп'ютерні програми.*

Abstract. *The article deals with the questions results of preschool teachers about their readiness to teach children to count using computer. The analysis of computer programs for preschool children has been made. The level of using computer by preschool teachers is determined.*

Key words: *preschool children, study of count, computer programs.*

Проблема використання комп'ютера як засобу навчання лічби стосується не лише суб'єктів навчання – дошкільників, а й вихователів та батьків.

З метою вивчення проблеми організації навчання дошкільників лічби з використанням комп'ютера, нами були проаналізовані плани навчально-виховної роботи дошкільних навчальних закладів у старших групах та спостереження безпосередньо за педагогічним процесом.

Аналіз календарних планів роботи вихователів засвідчує, що педагоги навчають лічби як на заняттях з пріоритетом логіко-математичного розвитку, так і в різних видах дитячої діяльності. Зазначимо, що значної уваги педагоги надають відбору дидактичного матеріалу (демонстраційного та роздавального). Увесь матеріал, який вихователі використовують для навчання лічби, можна розділити на декілька груп: малюнки, схеми, площинні зображення предметів, моделі геометричних фігур. Цей матеріал пропонується традиційною методикою і має деякі недоліки. Це недостатня динамічність, яскравість, недостатньо уваги приділено технічним засобам навчання, зокрема використанню комп'ютера. Застосування на заняттях комп'ютерних програмно-педагогічних засобів закладено в 6 планах з 14, з них лише в 3 – програми, які включають навчання дошкільників лічби.

В календарних планах роботи вихователів в розділі математика (заняття, дидактичні ігри, індивідуальна робота) виявлено, що основними завданнями, покликаними навчати старших дошкільників лічби є: закріплення умінь лічити (зліва направо, справа на ліво, у просторі (двохмірному, трьохмірному), вміння узгоджувати числівники з іменниками в роді і числі, розуміти значення підсумкового числа; опанувати прийоми лічби звуків і предметів на дотик.

З допомогою спостереження за роботою педагогів виявлено, що всіма вихователями використовують завдання на закріплення знань. Діагностика знань проводиться формально, не враховують дані діагностики у процесі навчання. Діагностичне дослідження проводилось на базі ДНЗ № 28 «Казка», м. Бердичів.

Так, 100,0 % вихователів у своїй роботі використовують наочність, однак лише 56,25 % – використовують сучасні види наочності (динамічні схеми та інші). Слід зауважити, що демонстраційні матеріали не завжди є достатньо яскравими, цікавими дітям. Окрім наочності, для мотивації навчальної діяльності, педагоги використовують художнє слово (лічилки, потішки, загадки), ігрову діяльність, зустріч з гостями, «сюрпризні моменти».

Вихователі приділяють достатньо уваги навчанню дітей лічби, однак новітні засоби використовують не в достатній мірі. За даними опитування проблемами, що гальмують роботу, є мала зацікавленість з боку батьків навчанням математики дітей (66,5 %); низька забезпеченість новітніми іграми (дидактичними, розвивальними), пазлами, роздавальним матеріалом, зношеність матеріалів (78,9 %); відсутність програмних розробок спеціальної тематики (навчання лічби, геометричних фігур, часу та ін.), рекомендованих дітям старшого дошкільного віку (23,4 %).

З метою вивчення готовності педагогів до роботи з комп'ютером в умовах дошкільного навчального закладу, зокрема для навчання старших дошкільників лічби, ми провели анкетування. У 98,46 % вихователів ставлення до комп'ютера позитивне. Комп'ютер в дошкільному навчальному закладі у процентному співвідношенні, на їх думку, має використовуватись так:

– 20,0 % – в управлінні дошкільним навчальним закладом;

– 50,0 % – у підготовці вихователів до занять: виготовленні наочності, друкуванні списків групи, написанні конспектів, пошуку цікавої для дітей інформації в мережі Internet;

– 30,0 % – у розвивальному середовищі для дітей; як засіб навчання.

Так, лише 45,31 % педагогів мають навички самостійної роботи на комп'ютері. З них, свій рівень володіння комп'ютером вони визначають так: 34,48 % – початковий рівень («поверхневі», елементарні знання, що відображаються в умінні вмикати та вимикати комп'ютер, працювати в Word, заходити деяку інформація: музику, фото, фільми, програми); 31,03 % – середній рівень (знання попереднього рівня та вміють друкувати, сканувати, робити ксерокс; знаходити будь-які потрібні файли та програми); 27,59 % – достатній (знання попереднього рівня та мають навики роботи в Paint, Photoshop, Excel); 6,9 % – високий (знання попереднього рівня та навики роботи в Internet, вміють надсилати електронну пошту, спілкуватися в Skype, встановлювати на комп'ютер деякі програми та ігри). На нашу думку, це свідчить про невисокий рівень інформаційної культури педагогів. Для наочності, дані зобразимо на круговій діаграмі (рис. 1.).

Встановлено, що рівень знань вихователів різниться відповідно до стажу роботи в дошкільному навчальному закладі. Так, навички роботи на комп'ютері педагогів зі стажем 1– 5 років – 98,6 %, 6 – 10 років – 87,5 %; 11 – 15 – 66,67 %; 16 – 20 – 40 %; 21 – 25 – 20,0 %; 25 і більше – 14,28 %. Це закономірно, оскільки використання комп'ютера як об'єкта вивчення та засобу навчання в дошкільній освіті розпочалось лише в останні десятиліття. Педагоги, які працюють понад 15-20 років сформували свої методи і форми роботи і переходити до чогось нового, незвичного, часто незрозумілого вони не хочуть і, інколи, навіть не можуть. При комп'ютеризації їх роботи можуть статися кардинальні зміни у методиці викладання, а до цього не всі готові.

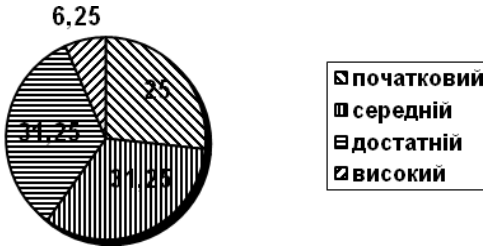
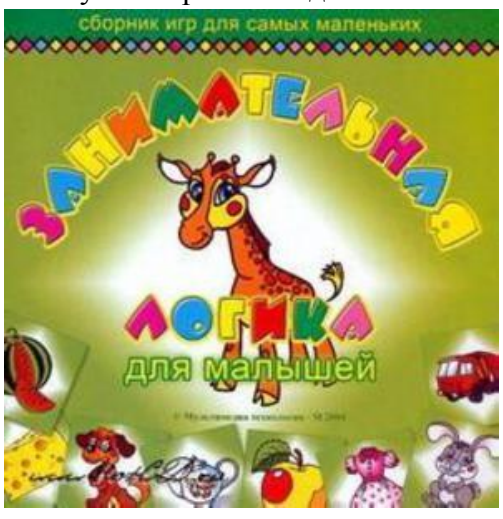

Рис. 1. Рівні володіння вихователів комп'ютером (за результатами самооцінки)

Аналіз відповідей вихователів, дозволив зробити висновок, що ставлення у них до комп'ютера як засобу навчання переважно позитивне, однак ефективно використовувати його у своїй роботі педагоги не завжди можуть.

Разом з тим, вихователі готові до використання комп'ютера в своїй роботі, спочатку фрагментарно: для вивчення однієї теми, висвітлення події чи віртуальної подорожі, а згодом і до використання комп'ютера безпосередньо як додаткового засобу навчання на заняттях різного типу.

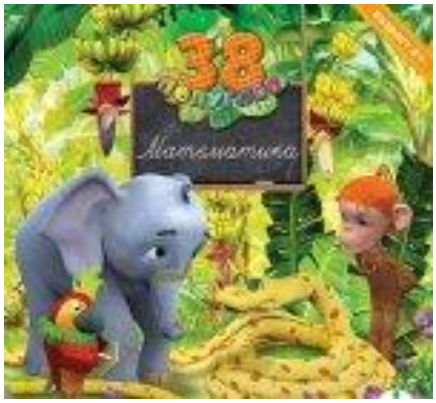
Ми здійснювали аналіз комп'ютерних програм з допомогою опрацювання календарних планів роботи педагогів, спостереження за їх роботою в комп'ютерно-ігрових комплексах, опитування та анкетування вихователів і батьків дітей старшого дошкільного віку, власного педагогічного досвіду.

До логічних належать МНК «Занимательная логика для малышей» (розробник – Мультимедиа Технологии – М,

2004), тип гри – навчальна, містить чотири види тестів. Автори переконують, що гра може бути рекомендована як для формування логічного мислення, так і для визначення рівня розвитку логіки дитини. Перший тест «Розклади малюнки» пропонує знайти смислову пару до заданого малюнку; в другому тесті «Знайди пару» – необхідно знайти два однакові малюнки; в третьому – «Четвертий зайвий» необхідно вказати три малюнки, в яких є спільне і вказати на четвертий, який і буде зайвим, і, четвертому тесті «Що змінилося?» дитині пропонується запам'ятати чотири малюнки. Після цього один з них заміняються на інший – її й необхідно знайти. Ця програма як і наступна не користується популярністю у вихователів (5,21 %), однак її використовують в домашніх умовах батьки (15,22 %). Вважаємо, позитивною стороною програми постійне ускладнення завдань на розвиток логічного мислення, однак орієнтована вона на дітей початкової школи.

Навчальна комп'ютерна гра «Баба-Яга вчиться рахувати» (одна з багатьох ігор цієї серії «Баба-Яга вчиться читати», «Баба-Яга: За тридевять земель: Починаємо вчити англійську (французьку)» та ін.; розробник – Com.Media, 2007), покликана підтримати інтерес дошкільника до цифр і математики. За сюжетом гри – Баба-Яга будує собі особняк і їй для цього потрібні гроші. Отримати гроші можна за вирішення різних завдань, які мають різні рівні складності. Більш складні завдання можна пропускати.

Розвивальна математична гра «38 папуг» (розробник – PIPE Studio, 2007), створена за сюжетом однойменного мультфільму. Мавпа, Удав, Папуга і Слоненя постійно вирішують різні задачі і головоломки. Вони вирішують урізноманітнити своє харчування і для цього обрали банани. Однак, щоб розділити всі банани, які є в наявності, між друзями порівну, необхідно вивчити основи математики. Також дітям необхідно виступити в ролі помічників героям мультфільму в підрахунку, розподілі і вирахуванні різних предметів, овочів і фруктів, які зустрічаються в джунглях. Головною суперницею вивчення математики в грі є Мавпа. От її і слід навчати основам математики. Гра містить 10 завдань: африканські класики (усний рахунок), наскельний живопис давніх математичних племен (додавання і віднімання), пристойні вирази (порівняння). Також у грі присутня екзотика африканських джунглів: річка Лімпопо, руїни стародавніх святилищ, екзотичні рослини та тварини.

Позитивом означених програм вважаємо різноманітність ігрових ситуацій, об'єднаних однією сюжетною лінією. Головні герої знайомі дітям, що стимулює пізнавальний інтерес; завдання підібрані цікаві і різноманітні. Недоліком обох програм вважаємо, що грати в них можна лише за участі дорослих, що обмежує можливість самостійної діяльності дитини. Складність завдань дозволяє стверджувати, що вони розроблені для дітей шкільного віку.

Позитивна думка у нас щодо програми «Лічба», розробник – ДМЖ «Пізнайко», 2008 (її використовують 65,71 % педагогів, у дошкільних навчальних закладах, в яких є комп'ютерно-ігровий комплекс). У 2008 році читачі журналу «Пізнайко» мали змогу отримати додаток (№02 – Лічба (1), №03 – Лічба (2)) – комп'ютерну навчально-ігрову програму українською мовою, розроблену відповідно до навчальних програм провідними педагогами України. У 2009 році (додаток до номера №04) вийшла ще одна гра – «Вчимося рахувати». Сюжет гри – птахи, які знаходяться на лісовій галявині вчать рахувати. Кожна з них має свої завдання, які дитина має виконувати, щоб почути як вони співають. Всі завдання озвучені та керуються мишкою, можливе її використання у самостійній діяльності.

Це єдині комп'ютерні програми, які, на думку вихователів, повністю адаптовані для використання в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів і сприяють навчанню лічби за допомогою комп'ютера.

Список використаних джерел:

1. Андріяш Л. "Веселий комп'ютер" шукає друзів / Л. Андріяш // Дит. садок, 2010. – №28(556). – С. 13.
2. Андрусич О. Комп'ютерна підтримка курсу "Сходинки до інформатики": зроблено перший крок / О. Андрусич // Поч. школа, 2006. – № 7. – С.41 – 43; № 8. – С. 36–38.
3. Баглаєва Н. Розвиток логіко-математичного мислення у дошкільників / Н. Баглаєва // Шлях освіти, 1999. – № 3. – С. 34–36.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / М-во освіти і науки України ; Академія педагогічних наук України [наук. ред. та упорядник О. Л. Кононко]. – [2-ге вид., випр.]. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
5. Бутєва З. І грати і рахувати / З. Бутєва // Дошк. виховання, 1998. – № 4. – С. 26–27.
6. Дитина: програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років / наук. кер. О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко. – К. : КМПУ ім. Б. Грінченка, 2003. – 327 с.
7. Імбер В. Пропедевтика впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес ДНЗ / В.І. Імбер // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 165-168.
8. Імбер В. Реалізація освітньої лінії «Комп'ютерна грамота» в навчально-розвивальному середовищі ДНЗ // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 131-134.
9. Имбер В.И. Внедрение современных информационных технологий в подготовку будущих воспитателей дошкольных учебных заведений / В.И.Имбер // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога : зб.науч.статей. – Мозирь; МГПУ им.И.П.Шамякина, 2015. – С. 56-59.
10. Имбер В.И. Обеспечение информационной безопасности детей в современном обществе // Сборник Материалов VII Международного научно-практического семинара (Барановичи, Беларусь, 24-25 марта 2016 года). – Барановичи: Бар ГУ, 2016. – С. 165-168.
11. Имбер В., Голюк О. Формирование поликультурной компетентности воспитателя средствами мультимедиа / В. Имбер, О. Голюк // Материалы Международной научно-практической конференция «Дошкольное детство в современном поликультурном пространстве» (2 ноября, 2017 г.) – Минск : БГПУ, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – http://elib.bspu.by/handle/doc/28261
12. Лаврентьєва Г. П. Комп'ютерно-ігровий комплекс / Г. П. Лаврентьєва // Дошк. виховання, 2003. – № 1. – С. 10–12.
13. Лазаренко Н.І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 47. – С. 18-23.

ЕМОЦІЙНО НАСИЧЕНІ ВИХОВНІ СИТУАЦІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

М.Семенюк, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: О.П.Демченко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EMOTIONALLY RICH EDUCATIONAL SITUATIONS IN WORKING WITH CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

M.Semenyuk, *student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Показано значення емоційності у створенні виховних ситуацій. Розкрито особливості впливу умов сімейного виховання на розвиток здібностей і реалізації творчого потенціалу особистості. Проаналізовано помилки вихователів у моделюванні виховних ситуацій.*

Ключові слова: *старший дошкільний вік, емоційний інтелект, дитячий колектив, емоційна культура.*

Abstract*. The value of emotionality in the creation of educational situations is shown. The peculiarities of the influence of the conditions of family education on the development of abilities and the realization of creative potential of the personality are revealed. The errors of educators in simulation of educational situations are analyzed.*

Key words*: senior preschool age, emotional intelligence, children's team, emotional culture.*

На сучасному етапі в науковій парадигмі спостерігається поступова зміна точки зору щодо співвідношення емоційних і пізнавальних процесів. В останні роки було введено поняття «емоційного інтелекту», високий рівень сформованості якого вважається потенційним чинником життєвого успіху особистості. Емоційний інтелект є особливою характеристикою, що дозволяє дитині адекватно й ефективно поводитися по відношенню до інших людей, завдань, ситуацій.

Проблема такого феномену активно досліджується в психології та педагогіці, розробляються вимоги до оптимального функціонування людини: прояви емоційної компетентності, емоційної зрілості, емоційної стійкості, емоційної культури, емоційної креативності тощо. Насьогодні відомі вітчизняні й зарубіжні теорії та концепції, в яких представлено підходи до розуміння сутності емоційного інтелекту, структури та можливостей його виміру й розвитку (І. Андрєєва, Р.Бар-Он, Д.Гоулман, Д. Люсін, Дж. Майер, Е. Носенко, К. Петрідес, П.Саловей, О.Савенков, Е. Фернхем та ін.). Актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту досить чітко описана Є.Носенко та Н.Ковригою в теоретичному, соціальному та педагогічному аспектах.

Відповідно до цього в психолого-педагогічній науці все більшого значення надається розвитку почуттєво-емоційної сфери дітей, починаючи з раннього віку. Основи майбутньої особистості закладаються вже в дошкільному віці, який, за визначенням О. Леонтьєва, є періодом первісного, фактичного складу особистості. Аналіз праць відомих учених (О.Вальдамірової, Л.Виготського, І.Дерманової, О.Запорожця, О.Кононко, В.Мухіної та ін.) показує, що дошкільний вік є також важливим етапом інтенсивного емоційного розвитку дитини і початком формування її вищих емоцій. На думку вчених, емоційний розвиток дошкільника є однією з домінантних умов його виховання, що підкреслює важливість емоційного переживання у процесі взаємодії з соціумом для його особистісного становлення.

Узагальнення психолого-педагогічного дискурсу дає підстави стверджувати, що в цей час відбувається емоційне збагачення життя малюка. Діти старшого дошкільного віку схильні до емоційних переживань, в їх поведінці простежується імпульсивність, невміння приховувати почуття, емоційна відкритість, підвищена чутливість, безпосередність, наївність, легковажність, бурхлива емоційна реакція на події, здатність глибоко і хворобливо переживати. Тому психологи останніми роками особливого значення надають розвитку у дітей, починаючи з раннього віку, навичок управління афективною сферою. Для кожної дитини важливо вчитись контролювати свої почуття і емоції, виражати їх адекватно до ситуації, правильно реагувати на настрої інших людей. Усе це в сукупності складає емоційний інтелект, високий рівень розвитку якого позитивно впливає на різні сфери життєдіяльності, успішність багатьох видів діяльності, в спілкуванні.

Для ефективного розвитку такої інтегральної якості особистості педагоги повинні підбирати відповідні методи виховання, які мають великий емоційний потенціал. У зв'язку з цим педагогічно оптимальним вважаємо метод створення виховних ситуацій, які можна назвати «школою тренування емоцій». Забезпечення емоційної насиченості виховних ситуацій, залежно від їх змісту, є однією з істотних ознак такого методу і одночасно важливою умовою його застосування в роботі з дітьми. Проте проблема моделювання

емоціогенних ситуацій, їх використання в регулюванні діяльності людини в цілому, виховному процесі зокрема, є актуальною і, в той же час, недостатньо вивченою.

З метою обґрунтування необхідності обов'язкового емоційного забарвлення виховної ситуації як методу виховання, спираємося на праці вчених (О.Леонтьєва, В.Магдауголла та ін.), які стверджують, що емоції мають важливе значення на усіх етапах організації діяльності дітей. Зокрема, О.Леонтьєв [5, 5] аргументував, що емоції передують діяльності, здатні випереджати ситуації та події, які реально ще не настали; відіграють роль «внутрішніх сигналів», сприяють формуванню мотивів, забезпечують активність суб'єктів на всіх її етапах.

Емоціогенні ситуації на рівні аналізу проблемних навчальних ситуацій обґрунтовано в дослідженнях П.Гальперіна, О.Чебикіна та ін. Так, О.Чебикін [8] на прикладі навчальної діяльності доводить, що емоційні компоненти великою мірою зумовлюють увесь перебіг діяльності. Завдяки правильній емоційній регуляції підвищується результативність діяльності, особистість зможе відчути почуття задоволення своєю участю в діяльності, пережити радість успіху. Такі висновки, на наш погляд, повною мірою стосуються будь-якого виду діяльності дітей, яка організовується в структурі педагогічного процесу.

Поділяючи думку психологів про важливе значення емоцій в процесі створення різних видів навчальних ситуацій, відмітимо, що емоціогенність є не менш важливою у виховінй роботі. Так, І.Бех [1] акцентує особливу увагу на емоційності виховного процесу і виховних ситуацій, необхідності взаємодії педагога і дитини в «єдиному емоційно-чуттєвому діапазоні», переживання особистістю «емоційних відчуттів». За твердження вченого, саме завдяки створенню психологічних умов «емоціогенності» виховної ситуації, забезпеченню «емоційних знань і переживань про моральну норму», вона набуває «особової значущості», «спонукає дитину до дії».

Значення емоціогенних ситуацій у формуванні дитячого колективу активно вивчав А.Лутошкін [6, 95-108]. У своєму дослідженні вчений виділяє такі види виховних ситуацій: сумісності переживань, змагальності, успіху-неуспіху, привабливості, новизни, раптовості, несподіванки. Як відносно короткочасне явище дослідник виділив ситуації емоційного зараження (емоціогенні ситуації), пов'язані з особливою емоційною привабливістю, та диференціював їх таким чином: психорольові, музично-психологічні, кольоро-психологічні ситуації, а також ситуації-розваги, ситуації новизни, перехідні емоційні ситуації. Величезне значення учений надає «ситуаціями-каталізаторам», які є ніби ситуаціями в ситуації. Вони сприяють розкриттю емоційних ресурсів колективу, прискорюють або уповільнюють актуалізацію чуттєвих потенціалів. Вихователю слід звертати особливу увагу на правильне розпізнавання тих чи інших емоцій у дітей та їх правильну інтерпретацію і, відповідно - правильну реакцію на них.

Психологічні особливості творчих дій і умови моделювання різних видів емоціогенних ситуацій стали предметом пошуку В.Ямницького [9], спрямованого на виявлення можливостей впливу різних емоціогенних ситуацій на процес формування творчих дій. Емоційно насиченою для дитини є діагностична аксіологічна ситуація, в основі якої ціннісний вибір особистості, в якій вона приймає рішення, як діяти. Така ситуація, на думку Н.Лебедєвої [4], виникає спонтанно або створюється в будь-якому виді діяльності (ігровій, пізнавальній, трудовій тощо) за умови добровільності. Бажання дітей брати участь у таких ситуаціях, стійка поведінка в них дозволяє вихователеві зробити висновки про те, які цінності є мотивом учинку дитини, чи готова вона зробити свідомий вибір.

Узагальнення наукового масиву щодо створення виховних ситуацій дозволило О.Демченко [2] виокремити низку психолого-педагогічних умов, дотримання яких сприятиме ефективному використанню цього методу у виховній роботі з дітьми, серед них: забезпечення емоційної насиченості ситуацій завдяки використанню різних прийомів впливу на весь спектр емоцій учнів (радість, бадьорість, упевненість, гідність, задоволення, допитливість, захопленість, успіх, інтерес, сором), але з перевагою позитивних емоцій; варіативний пошук адекватних меті виховних ситуацій тощо.

Вважаємо, що під час занять з дітьми дошкільного віку необхідно обов'язково виділяти час для спільного вирішення проблем і конфліктів, які виникають у спілкуванні. Це сприяє формуванню навичок взаємної уваги, привчає дітей терпляче вислуховувати один одного та грамотно виражати свої емоції в рамках певної теми. Діти, вирішуючи проблеми колективно, вчаться встановлювати соціальні контакти, що, поза сумнівом, буде корисним на будь-якій стадії розвитку, як у дитинстві, так і в юності. Дитина обов'язково повинна мати сформовану самосвідомість, і чим більше для неї відкриватимуться власні емоції, тим більш уміло вона прочитуватиме емоції інших людей. Вихователю слід звертати особливу увагу на правильне розпізнавання тих чи інших емоцій у дітей та їх правильну інтерпретацію і, відповідно - правильну реакцію на них.

Основою створення виховної ситуації може стати «спонукальний» прийом «активізації прихованих почуттів» [7], що дозволить зробити їх провідними і вирішальними у формуванні позитивних рис і поведінки особистості. У ході систематичного спостереження за поведінкою учнів, використання різних видів опитувальників, бесід з дітьми та їхніми батьками педагог виявляє те, що найбільш значуще для учнів, чим вони особливо дорожать. Такими прихованими почуттями можуть бути бажання мати високий статус у колективі, отримувати хороші оцінки, подобатися комусь, відчувати схвалення й підтримку від дорослих і ровесників. Використовуючи цей прийом, також слід ураховувати амбівалентність поведінки дитини: з одно боку, майже кожна особистість хвилюється про своє становище в колективі, а з другого – нерідко може приховувати свої думки й почуття через вияв вдаваної байдужості.

У процесі створення виховної ситуації необхідно не лише забезпечувати емоційний фон, а й систематично діагностувати емоційно-вольову сферу вихованців. Погоджуємося з думкою вчених, що в процесі використання цього методу виховання педагог має вміти орієнтуватися в ході виховної ситуації, мобільно реагувати на непередбачені обставини, використовувати природні виховні ситуації, виявляти їх результативність; спостерігати за спілкуванням учнів під час створення виховних ситуацій, їхніми поведінковими реакціями й емоційним станом; діагностувати рівень вихованості дітей, виявляти зміни в їхньому особистісному зростанні тощо.

На думку вченої [3], емоційні переживання важливі у процесі створення виховних ситуацій. Вони визначатимуть відношення дітей до змісту виховної ситуації, забезпечувати їх активність в процесі її створення. Проектуючи і організовуючи виховну ситуацію, педагог повинен враховувати, що успішне досягнення прогнозованих задач можливо за умови забезпечення емоційного фону на усіх її етапах її. Емоції є тим «ключиком», який допоможе вихователеві «відкрити» внутрішній світ дитини, зняти бар'єри в комунікації, допомогти вихованцю успішно прийняти розроблені умови виховної ситуації, вільно включитися в її хід.

Отже, дитинство є періодом формування емоційної сфери особистості, сила, тривалість, стійкість і яких постійно змінюються у зв'язку зі змінами загального характеру провідної діяльності дитини і її мотивів, а також через ускладнення її стосунків з навколишнім світом. Для закладення основ емоційної культури дошкільнят необхідно використати ефективні методи виховання. Педагогові слід звернути увагу на моделювання виховних ситуацій, які мають великий емоційний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-метод. посібник / І.Д.Бех. - К.: ІЗМН, 1998. - 204 с.
2. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
3. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій / О.П.Демченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – №5. – Луганськ, 2009. – С.105- 114.
4. Лебедева Н.Н. Аксиологические ситуации в воспитании человека / Н.Н. Лебедева // Омский научный весник. – Психологические науки. – №3 (109). – С.128-131.
5. Леонтьев А.Н Мотивы и эмоции / А.Н.Леонтьев. – М. : МГУ, 1972. – 39 с.
6. Лутошкин А.Н. Эмоциональные потенциалы коллектива / А.Н.Лутошкин. – М. : Педагогика, 1988. – 128 с.

7. Натанзон Э. Ш. Прийомы педагогического воздействия / Э. Ш. Натанзон. – М., 1972. – 216 с.
8. Чебыкин А.Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности : научно-метод. пособие / А.Я. Чебыкин. – Одесса : Астро Принт, 1999. – 157 с.
9. Ямницький В.М. Моделювання емоціогенних ситуацій у процесі творчої діяльності / В.М. Ямницький // Педагогіка і психологія. – 1996. – №2. – С. 65-70.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

І.Соколовська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Вінницький державний педагогічних університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MORAL EDUCATION FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN AT THE READING LESSONS

I.Sokolovska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються можливості морального виховання молодших школярів на уроках читання в початковій школі.

***Ключові слова*:** початкова школа, моральне виховання, методи, художні твори, мистецтво, уроки читання, мовлення.

Abstract. *The article deals with the cases of usage of moral education at the reading lessons at primary school.*

***Keywords*:** *primary school, methods, artistic works, art, moral education, reading lessons, language.*

Моральне виховання учнів охоплює всі сфери життя дитини, виявляється у ставленні до рідних, інших людей, природи рідного краю. Формуванню моральних якостей на уроках читання сприяє спеціально дібраний зміст навчального матеріалу з великим виховним потенціалом. У процесі аналізу художніх творів необхідно актуалізувати власний досвід дітей, їхні почуття, враження від прочитаного. О.Я.Савченко слушно зазначає: «Головне – створити умови, за яких учні приходили б до оцінних суджень на основі глибокого проникнення в текст. Слід пам'ятати, що чим складніша моральна ідея, чим глибше вона прихована у змісті, тим більшого значення набувають підготовча бесіда, всебічна робота з текстом, виразне читання вчителя тощо» [5, 126].

Завдання морального виховання полягають у розвитку моральної свідомості учнів, формуванні моральних почуттів і переконань, виробленні в школярів звичок моральної поведінки. Одне з основних завдань полягає в розвитку гуманності – сукупності моральних якостей особистості, що виражають ставлення до людини як вищої цінності. Гуманність проявляється в доброзичливості, чуйності, готовності допомогти іншій людині, в умінні зрозуміти іншого, поставити себе на його місце, в здатності до співчуття, співпереживання, толерантності.

Василь Сухомлинський писав: «До вступу в зрілий вік кожна людина мусить викохати, випестити, виплекати своє дерево людяності, щоб перші кроки самостійного життя збіглися з цвітінням квітів, з дозріванням плодів на цьому дереві. Хай же зерно людяності проросте й дасть живучі пагони ще у дитинстві; животворними соками землі і яскравим сонячним промінням для цих пагонів є турбота про людину. Добрі почуття потрібні не для того, щоб людина милувалася власною добротою, а щоб була доброю до людей» [6, 327]. Щоб підвести дітей до такого розуміння доброти, вчителям необхідно проводити уроки-роздуми, на яких діти, вникаючи у зміст художнього твору, аналізуючи ситуацію спілкування між дійовими особами, висловлювали б оцінні судження. Звертаючись до власного досвіду, молодші школярі навчаться будувати монологи-міркування, монологи-доведення.

Тематика і зміст творів відображають різні сторони життя і діяльності школярів, розширюють їхній світогляд уточнюють і збагачують знання, сприяють засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей, вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, доброти, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, однолітків, національних традицій українського народу та культури інших народів.

Водночас з навчанням тематично об'єднані твори мають і виховну спрямованість, оскільки їх зміст дозволяє здійснювати систематичне моральне виховання учнів 1-4 класів. Саме на зразках художньої літератури й нарисів про нашу землю виховуються такі якості, як любов до Батьківщини

не як абстрактне поняття, а як конкретне, що виявляється у прив'язаності до рідної оселі, вулиці, рідного краю, де народився та виріс. На основі опрацьованих оповідань та науково-пізнавальних статей про нашу багатонаціональну Україну учитель в учнів збудить почуття патріотизму. А читання оповідань та віршів про духовний світ людини та її відданість Батьківщині покликане збудити у дітей гордість за людину, що працює. Кінцевою метою роботи над такими творами є досягнення того, щоб прочитане запалило дітей до активної участі у великих справах дорослих: у дбайливому ставленні до природи, до державного, громадського майна, у сумлінній праці [3].

Молодші школярі протягом чотирьох років навчання в початковій школі на уроках читання вивчають казки про добрі вчинки і порядність, оповідання й вірші про рідний край, звитяги воїнів. Аналізуючи зміст прочитаного, діти збагачують свій словник словами, які виражають різні емоції. Вони часто не знаходять потрібних слів, щоб висловити свої почуття і ставлення, бо їм важко їх розпізнати у словах і діях оточення і прочитаних текстів. Навчити дітей говорити про свої почуття у зв'язку з побаченим, почутим, пережитим допоможе аналіз художніх творів, у яких міститься морально-етична задача. «Читаючи дітям вголос, – пише О.Я.Савченко, – не варто нав'язувати їм свою думку про прочитане. Достатньо інтонаційно ніби натякнути на ставлення до героя чи подій і обов'язково залишити дитині можливість самій домислювати» [4, 64].

Засобом, що допомагає вихованню моральних якостей дитини є казка. Для молодших школярів цей жанр літератури стає засобом осмислення, обмірковування та пояснення явищ дійсності. З казки починаються перші уявлення про добро і зло, про справедливість і несправедливість, казка виховує любов до рідної землі.

Загалом виховання на уроці читання здійснюється через зміст і методи навчання, вплив особистості учителя та колективні стосунки учнів. Педагог повинен у плануванні уроку орієнтуватися на загальні вимоги до виховання і розвитку молодших школярів та враховувати можливості змісту й навчальної мети, орієнтуватися на наступність і перспективність у вихованні дітей, які в цьому віці найбільш сприйнятливі до виховання. Виховання молодших школярів слід насамперед спрямувати на формування гуманних почуттів, позитивного ставлення до навколишньої дійсності. Важливо пам'ятати, що «опанування моральних понять не може зводитися до пізнавальної діяльності. Мало знати, що таке брехливість, пихатість або чуйність, необхідно, щоб відповідні якості зумовлювали й певне емоційне переживання людини. Для успішного засвоєння моральних понять учням треба вміти детально аналізувати художній твір, вчинки позитивних і негативних персонажів з позицій суспільних норм поведінки та робити відповідні моральні узагальнення» [1, 346].

Отже, моральне виховання – це безперервний процес, воно починається з народженням людини і триває все життя. Саме тому у молодшому шкільному віці необхідно закладати фундамент моральності особистості. І головне завдання вчителя на уроках читання - навчити дітей говорити про свої почуття у зв'язку з побаченим, почутим, пережитим, аналізуючи художні твори, у яких містяться морально-етичні задачі.

Список використаних джерел:

1. Комарівська Н. Можливості морально-етичного виховання молодших школярів засобами художньої літератури / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 34. – Вінниця : ТОВ НІЛАН ЛТД, 2011. – С. 342-346.
2. Методика викладання української мови : навч. посібник / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін. / За ред.. С. І. Дорошенка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1992. – 398 с.
3. Педагогіка : навчальний посібник / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – 2-е вид., випр. і доп. – Вінниця : Книга - Вега, 2003. - 416 с.
4. Савченко О. Я. Сімейне виховання. Молодші школярі / О.Я.Савченко. – К. : Рад. школа, 1979. – 141 с.
5. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. – К., 2009. – 226 с.
6. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні / В.О. Сухомлинський // Вибр. Твори : У 5-ти т. – Т.5. – К., 1977. – С. 321-330.

ЗНАЧЕННЯ НАУКОВО-ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Н.Сорока**, студентка ступеня вищої освіти бакалавра*
Вінницький державний педагогічних університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE VALUE OF SCIENTIFIC AND ARTISTIC WORKS FOR DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

***N.Soroka,** fourth-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Автор розкриває головне завдання науково-художньої книги як важливого засобу всебічного гармонійного розвитку особистості, аналізує ознаки та значення науково-художньої літератури для вирішення освітніх та виховних завдань розвитку особистості учнів початкової школи.*

***Ключові слова:** науково-художні твори, текст, учень початкової школи, читання, початкова освіта.*

***Abstract.** The author reveals the main task of the scientific and artistic book as an important means for the comprehensive harmonious development of the individual, analyzes the features and significance of scientific and artistic literature for solving educational and upbringing problems of the development of the individual of younger schoolchildren.*

***Keywords:** scientific and artistic works, text, younger schoochildren, reading, primary education.*

Науково-художні твори – один з найважливіших засобів всебічного гармонійного розвитку особистості. Вони значно розширюють життєвий досвід дитини: допомагають відчути, довідатися і пережити те, що читач, можливо, ніколи не зможе випробувати та пережити в реальному житті. Л. І. Біленька справедливо зауважує, що діти ще не беруть особистої участі в багатьох видах діяльності, що формують особистість, і тому література як своєрідна форма пізнання дійсності відіграє в житті дитини особливо важливу роль [1, 9].

Науково-художня література є важливим засобом пізнання дітьми навколишнього світу. Знання, які вони одержують при читанні науково-художніх творів – про навколишній світ, про своїх однолітків, про їхнє життя, ігри, пригоди, початкові відомості з історії нашої Батьківщини – допомагають нагромадженню соціально-морального досвіду дитини. «Науково-художня книга звичайно вміщує знання, але не будь-які й не заради них самих. Вона ставить перед собою ідейні завдання і тому відбирає із скарбниці знань, з наукового світу те, що необхідно для досягнення ідейно-художньої цілі... Книга не повинна нав'язувати читачу тягар зайвих відомостей – вона повинна заставляти його думати, залучати його у роботу думки і уяви» [2, 230].

Художня література сприяє цілеспрямованому літературному розвитку особистості. В. А. Левін розуміє літературний розвиток як одну з необхідних умов становлення людини сучасної культури, що самостійно будує своє життя і що відповідає за свої вчинки перед людьми і совістю.

Головне завдання науково-художньої книги – дати читачеві точні, достовірні знання – наукові, технічні, в області мистецтва чи пізнанні країни, світу, впливаючи в той же час на його уяву і почуття. Хоча науково-художня література і має справу з науковими знаннями, вона відноситься до мистецтва: наука тут матеріал, а мистецтво є мистецтвом, незалежно від того, користується воно матеріалом науки чи іншої сфери життя.

Науково-художня літератури комплексна, вона вчить бачити внутрішні зв'язки, взаємозалежність явищ у природі, тобто вона в своїй основі є філософською, світоглядною.

Якщо говорити про дитячу науково-художню літературу, то вона також прагне поєднати художню літературу й сучасні знання, впливати на уяву й почуття маленького

читача. Проте основна відмінність полягає в обсязі повідомлюваних знань. Тут матеріалом виступають не «наукові пошуки», не наука, реально існуючі люди, а часто вигадані персонажі, події, а сам текст містить лише окремі наукові поняття, терміни, адаптовані до сприймання дітьми молодшого шкільного віку. І, оскільки, у таких творах використовуються всі емоційно-образні засоби, характерні для художніх творів, то і відрізнити науково-художні твори від художніх досить важко.

Пізнавальна цінність науково-художніх текстів для дітей шести-дев'яти років полягає в тому, що конкретний факт, герой, подія тут ніколи не змальовуються випадковими. Вони завжди взаємопов'язані, завжди приводять читача до певних висновків, узагальнень.

Окремі науково-художні твори українських авторів зафіксовані на початку XX століття (Б. Грінченко, М. Загірня, М. Комаров, С. Черкасенко). У наш час до письменників, які представляють дитячу науково-художню книгу, літературознавці відносять М. Беденка, В. Близнеця, О. Владимирова, А. Григорука, А. Давидова, О. Дорохова, О. Єфімова, О. Іваненко, А. Коваль та ін.

Відмінність науково-художнього тексту від публіцистичного, наукового та інших нехудожніх текстів полягає у тому, що крім комунікативної, пізнавальної функції, він забезпечує вираження естетичної функції. У силу того, що авторський задум, як правило, прихований, він може бути виявлений не з самого тексту, а з підтексту, на основі розкриття словесно-художніх образів, зіставлення різних елементів тексту і асоціативних зв'язків, тому науково-художній твір може бути сприйнятий неоднозначно.

Науково-художні твори побудовані як художні, в яких висвітлено реальні, об'єктивно-існуючі події. Тому науково-художнім творам властиві майже всі ознаки художніх текстів. Як художній текст він виявляє складну внутрішню організацію, всі елементи якої взаємодіють, передаючи естетико-пізнавальну інформацію відповідно до авторського задуму. Естетичним наміром художника пронизується весь твір, цим і відрізняється індивідуально-художній стиль від розмовного мовлення.

Структурно-семантична єдність такого тексту ґрунтується на взаємодії трьох сфер:

1) виражальних можливостей мовних засобів, з яких будується авторський текст;

2) характеру словесно-художніх образів як однієї з форм відображення дійсності;

3) закладеної в словесно-художніх образах ідеї.

Отже, художній текст може бути об'єктом не тільки літературознавчого, а й лінгвістичного чи лінгвостилістичного аналізу. В основі лінгвостилістичного аналізу художнього тексту лежить смисловий аспект, тобто розкриття не змісту художнього твору, а системи авторських прийомів, що реалізуються в ньому. У широкому колі завдань, що ставляться до аналізу науково-художнього тексту в молодших класах, головна увага повинна бути приділена розкриттю ролі слова в тексті художнього твору.

Науково-художній твір широко використовує елементи всіх стилів літературної мови і навіть ті, що перебувають поза її нормами. Основними формами організації художнього мовлення є розповідь, опис і роздум з переважаючою для писемних текстів формою їх передачі – монологічним мовленням. Читаючи науково-художній твір, учень має справу не з об'єктивно існуючими фактами чи подіями, а сприймає дійсність, створену фантазією письменника і виражену в образній формі. «Не тільки ясності чекає читач від науково-художньої літератури, а й сильних емоцій і багатого матеріалу для роботи уяви. А для юного читача така книга нерідко стає імпульсом до дії, до роботи, до вибору професії. Якраз у цьому важливе виховне значення науково-художньої літератури» [4, 117].

Не розриваючи зв'язку з життям, мистецтво дає більш глибоке, узагальнене уявлення про дійсність. Дізнаючись про явища, факти, події, людей в художньому творі, читач одночасно бачить і ставлення до них письменника, яке розкривається в самому відборі явищ, у стилі опису і у прямих оціночних висловлюваннях. Читання науково-художньої літератури розвиває вміння бачити в одному явищі чи події різні сторони.

Особливе значення науково-художня література має для виховання почуттів. У процесі читання в дитини накопичується досвід різноманітних безпосередніх читацьких

переживань, емоцій – від захоплення до смутку і навіть страху; почуттів, пов'язаних зі сприйняттям творів різних жанрів, стилів, авторів, історичних епох. У процесі читання в учня може виникати відчуття, що він так само переживав і почувався, як герої твору, але не міг виразити і назвати те, що виразив і назвав автор. Він починає усвідомлювати самого себе, свої почуття. Таким чином, науково-художня література чужий досвід робить на деякий час власним досвідом читача, збагачує його почуття, включає його у процес не тільки пізнання, а й самопізнання.

Читання науково-художніх творів розвиває мову дітей: збагачує, уточнює й активізує словник учнів на основі формування в них конкретних уявлень і понять, розвиває уміння виражати думки в усній і письмовій формі. Цей розвиток здійснюється завдяки тому, що художні твори написані літературною мовою, точним, образним, емоційним, зігрітим ліризмом словом, найбільш відповідають особливостям дитячого сприйняття.

На прикладах простих, доступних розповідей діти вчаться розуміти зміст твору, його основну думку, ознайомлюються з дійовими особами, їх характерами і вчинками, оцінюють їх. В елементарній формі діти одержують уявлення про образотворчі засоби мови науково-художніх творів [2, 17].

Таким чином, науково-художня література вирішує не тільки освітні, а й виховні завдання розвитку особистості учнів. Читання таких творів сприяє формуванню моральних уявлень і вихованню почуттів і емоцій у молодших школярів. У дітей розширюються конкретні уявлення про взаємовідносини з товаришами. Це допомога один одному в спільних справах, у навчанні, грі, посильній праці, у горі, уважне ставлення до навколишнього, прояв чесності й доброзичливості. Учні знайомляться із ситуаціями, що вимагають високої моральної готовності людини, одержують уявлення про почуття справедливості, скромності, а також про негативні риси характеру – несправедливості, брутальності й жадібності [2, 37-38].

Виховний вплив книги на дитину виявляється і як сила прикладу, але він ніколи не позначається відразу на поведінці, вчинках читача; цей вплив набагато складніший і опосередкований дійсністю. Емоційно правильно сприйнята книга викликає в дитини стійке емоційне ставлення, що допомагає їй прояснити для себе й усвідомити моральні переживання, що виникають у неї при читанні. Ця органічна злитість естетичного і морального переживання збагачує і духовно розвиває особистість дитини [1, 62].

Науково-художні твори відмінні від інших різновидів оповідань, а також від науково-пізнавальних творів, художніх нарисів. У науково-художніх текстах подається якийсь один факт, подія, але розкриваються вони за допомогою багатьох художніх засобів в образній формі, узагальнено зображуються персонажі й часто спрощена сюжетна лінія. Це дає можливість науково-художнім творам крім комунікативної виражати й естетичну функцію.

Отже, читання й адекватне сприйняття цих текстів, по-перше, розширює і поглиблює кругозір учнів і збагачує їхні знання й емоції; по-друге, служить засобом виховного впливу на учнів; по-третє, сприяє збагаченню і розвитку мови учнів. А головне значення науково-художніх творів – готувати поступовий перехід дітей до читання науково-фантастичної, енциклопедичної, довідкової та іншої пізнавальної літератури.

Список використаних джерел:

4. Беленькая Л.И. Ребёнок и книга. О читателе восьми-девяти лет / Л.И Беленькая. – М. : Просвещение, 1969. – 167 с.
5. Васильева М.С., Оморокова М.И. Светловская Н.Н. Актуальные проблемы методики обучения чтению в начальных классах / М.С.Васильева, М.И. Оморокова, Н.Н.Светловская – М. : Педагогика, 1977. – 215 с.
6. Ґудзик І.П. Робота над змістом твору / І.П. Гудзик // Початкова школа. – 1993. – №11. – С.16-19.
7. Данин Ю. Жажда ясности / Ю. Данин // Формулы и образы. – М. : Советский писатель, 1961. – 254 с.
8. Ємець О.А. Методика роботи з науково-художніми творами в початкових класах / Автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. / О.А.Ємець. – Харків, 2002. – 20 с.
9. Чепелєва Н.В. Рівень осмислення тексту як показник розумового розвитку / Н.В.Чепелєва // Початкова школа. – 1994. – №5. – С.8-10.

ПРОБЛЕМНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ

А.Стасюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П. Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROBLEM APPROACH TO FORMING NATURAL CONCEPTS

A.Stasiuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушується проблема формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовано необхідність використання технології проблемного навчання у формуванні первинних уявлень дітей про природне довкілля.*

Ключові слова: *старший дошкільний вік, технологія проблемного навчання, природничі уявлення.*

Abstract. *The article raises the problem of forming the natural concepts of children of the senior preschool age. The necessity of using the technology of problem learning in forming the initial concepts of children about the natural environment is substantiated.*

Key words: *senior preschool age, technology of problem education, natural concepts.*

Проблемна активність дитини – одна із центральних проблем педагогіки. Вона була стрижнем багатьох педагогічних теорій минулого (Я.А.Коменського, Й.Г. Песталоцці, Ф. Дістерверга, К.Д. Ушинського). І це не випадково, оскільки сам процес людського пізнання носить активний, творчий характер, а здібності людські, в тому числі і пізнавальні, розвиваються лише в активній самостійній діяльності (Н.М.Бібік).

Особливості проблемного навчання, його функціональні можливості, безпосередній вплив проблемної ситуації на пізнавальну активність та психологічний стан особистості знаходимо у працях М.М. Скаткіна, І.Я. Лернера. Науковці розглядають проблемне навчання як один із методів навчальної діяльності, який ґрунтується на самостійній пізнавальній діяльності [2-4]. У свою чергу, М.І. Махмутов обгрунтовує особливості проблемного навчання як цілісної методичної системи, яка об’єднує різноманітні методи навчання [3, 30].

Аналіз наукових розвідок дає підстави для висновку про те, що ядром проблемного навчання є проблемні ситуації. Таким чином, під проблемним навчанням розуміємо таку організацію процесу навчання, основу якої складають проблемні ситуації. Однак сьогодні проблемне навчання є швидше теоретичною моделлю розвиваючого навчання, ніж реалізується на практиці як цілісний процес. Основні положення проблемного навчання недостатньо методично конкретизовані, не розроблені чисельні питання його доцільного застосуваня.

Досвід організації проблемного навчання накопичувався у світовій практиці протягом багатьох десятиліть. Проблемне навчання розглядається як технологія розвиваючої освіти, спрямована на активне одержання учнями знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку, творчості, виховання соціально значимих рис особистості. Проблемне навчання засноване на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність учнів. Воно формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання пізнавальних труднощів.

Формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку передбачає формування елементарних знань про живу і неживу природу та існуючі взаємозв’язки, всебічний розвиток дитини, що визначається науково обґрунтованими можливостями дітей старшого дошкільного віку, їх підготовку до майбутньої практичної діяльності. Психологами доведено, що мислення виникає у проблемній ситуації і спрямоване на її розв’язання (Л.В. Виготський, С.Л. Рубінштейн). У дослідженнях Т.М. Байбари, Н.М. Бібік, Л.К. Нарочної,

З.П. Плохій, Н.Ф. Яришевої та ін. особлива увага звертається на обґрунтування позитивної сторони проблемного навчання, висвітлюються деякі особливості використання проблемних методів у процесі засвоєння дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку природничих уявлень, розвитку їх пізнавальної діяльності, активізації мислення тощо. Науковці єдині в тому, що ядром проблемного навчання є проблемні ситуації, які дозволяють зробити процес навчання цікавим та захоплюючим дійством.

Використання проблемних ситуацій – одне із найважливіших завдань, від вирішення якого залежить підвищення якості засвоєння природничих уявлень. Використання технології проблемного навчання в процесі засвоєння природничих знань дасть можливість дітям одержувати нові знання не в готовій формі, а як наслідок своєї розумової праці. Проблемне навчання дозволяє створити умови для організації пошукової діяльності, яка починається зі створення проблемної ситуації, продовжуючись у розв'язанні проблемних завдань, у проблемному викладі знань, у різноманітній самостійній роботі дітей. Такий вид навчання передбачає належний рівень підготовленості, зацікавленості вихованців у пошуку невідомого результату. Так, організація дослідної роботи всіх учнів відігравала велику роль у новаторській діяльності В.О. Сухомлинського. У цьому великий педагог вбачав не тільки засіб виховання любові до праці, а передусім шлях до вироблення світогляду, ідейних переконань, піднесення самого себе як особистості у власних очах. Дослідницький елемент навчання вважав великий педагог дуже важливою умовою звеличення людини. Організацію проблемно-пошукового навчально-виховного процесу доречно представити у вигляді послідовності узагальнених кроків: постановка проблеми; пошук фактів для кращого розуміння проблеми, можливих рішень; пошук ідей; пошук рішення, при якому ідеї піддаються аналізу, оцінці, вибір кращих з них; пошук та визнання рішення. Керувати пізнавальною діяльністю дітей допомагає проблемний діалог, який стимулює пошукову активність шляхом інтенсивного ділового спілкування усіх учасників

Отже, вирішення проблемних завдань є ефективним шляхом формування розумової активності дітей. Використання проблемних методів у процесі формування елементарних природничих уявлень дітей дозволяє організувати цікаву навчально-пізнавальну діяльність, вчити вихованців обґрунтовувати певні положення, вміння аналізувати, узагальнювати матеріал. Така робота має творче спрямування.

Список використаних джерел:

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навчальний посібник / Т. М. Байбара. – К. : Веселка, 1998. – 338 с.
2. Максимова В.Н. Пізнавальна діяльність школярів. Проблемний підхід до навчання в школі / В.Н.Максимова. – Л., 1973. – 73с.
3. Махмутов М.И. Принципы проблемности в обучении / М.И.Махмутов // Вопросы психологии.- 1984. – № 5. – С.30-36.
4. Момот Л.Л. Проблемно-пошукові методи навчання в школі / Л.Л.Момот. – К., 1984. – 63с.
5. Фурман А.В. Методика застосування проблемних ситуацій на уроці / А.В.Фурман // Проблемні ситуації в навчанні. – К., 1991. – С.67-152.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

В.Струк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Н.О.Комарівська, *кандидат філологічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічних університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF THE YOUNGER SCHOOLCHILDREN`S EMOTIONAL SPHERE AT THE READING LESSONS

Struk V.R, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розкрито значення уроків літературного читання в процесі формування у молодших школярів емоцій і почуттів, представлено фактори впливу на емоційність процесу навчання.*

Ключові слова: *емоції, почуття, художній твір, учень початкової школи, літературне читання, початкова освіта.*

Abstract. *The article reveals the importance of the reading lessons in the process of forming the younger schoolchildren`s emotions and feelings, the factors influencing the emotionality of the learning process are presented.*

Keywords: *emotions, feelings, works of art, younger schoolchildren, reading, primary education.*

Реформування системи навчання на гуманістичних засадах передбачає перехід до особистісно зорієнтованої освіти, пріоритетною метою якої є розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, емоцій та почуттів.

Емоції – особливий вид психічних процесів і стану, пов'язаний з інстинктами, потребами і мотивами, які проявляються у формі безпосередніх переживань (задоволення, радості, страху та ін.) і впливають на життєдіяльність людини. Емоції, на думку С.Л.Рубінштейна, суттєво впливають на протікання діяльності, зокрема позитивні відіграють роль внутрішньої спонукальної сили у навчальній діяльності. Емоції страху, ненависті та інші не відіграють роль спонукального заряду у навчанні, навпаки, вони гальмують дії, активність думки. Психологи вважають емоційність характерною рисою молодших школярів (В.А.Крутецький, Г.О.Люблінська, А.В.Петровський, П.М.Якобсон та ін.). Тому вплив на учня через емоційну сферу найбільше відповідає природі дитячого організму [1, 76].

У педагогіці досліджується роль емоційних факторів у навчальному процесі, вплив емоцій на формування пізнавальних інтересів молодших школярів (Ш.О. Амонашвілі, Ю.К.Бабанський, Н.М. Бібік, О.Я. Савченко, Г.І. Щукіна та ін.). Емоційність розглядається як один із принципів організації навчально-виховного процесу початкової школи. Його суть полягає в здійсненні емоційного впливу на учня як суб'єкта навчання: необхідно враховувати емоційний бік життя школярів, спрямовувати емоційну сторону навчального процесу, створювати емоційний фон уроку. Так, з метою забезпечення емоційності навчання М.Скаткін радить використовувати дидактичні ігри, твори мистецтва, гумор, зв'язок з життям.

Велике значення в процесі формування у молодших школярів емоцій і почуттів мають уроки літературного читання. Одним із завдань діючої програми з «Літературного читання» є розвиток емоційної і почуттєвої сфери учнів, образного мислення, уміння висловлювати елементарні оцінні судження щодо прочитаного. Фольклор і література, відображуючи культурні здобутки народу, його історію та світогляд, є важливим засобом духовного розвитку особистості, її емоційної сфери. Пізнання світу через словесне мистецтво відбувається на засадах того, що художнє слово відображає не лише конкретні об'єкти життя, а й викликає відповідні переживання, прагнення, почуття.

Різноманітна тематика текстів у підручниках з літературного читання представлена творами різних жанрів: оповідання, вірші, казки, байки, легенди, фольклорні твори та ін. Аналіз завдань до творів свідчить, що більшість з них пов'язані з розвитком сюжету, визначенням основної думки твору, встановленням причинно-наслідкових зв'язків, тоді як питань, спрямованих на розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини, незначна кількість.

Формуючи емоційну сферу молодших школярів, під час аналізу творів необхідно пропонувати питання в трьох напрямках: спрямовані на розкриття емоційної сфери героїв; емоцій та почуттів автора, а також на виявлення особистісного ставлення до прочитаного.

Так, у підручнику для другого класу на розкриття емоційної сфери героїв представлені такі питання: Як ставляться діти до зими у вірші? (Л. Українка «Сніг з морозом поморозив»); Які почуття вчителя передані у виділених реченнях? («Горбатенька дівчинка» В.Сухомлинський); З якими почуттями доня розповідає про матусю? (О. Орач «Вчуся у мами»). На розкриття ставлення та почуттів автора такі: Як ти гадаєш, що хотів підкреслити такою назвою автор вірша

«Ділові розмови» Грицько Бойко?; Чим був здивований поет? («Квітка» Д.Павличко); Зверни увагу на виділені слова. Як ти розумієш побажання автора? («Рідні краєвиди» Д. Чередниченко). На виявлення особистісного ставлення до прочитаного розраховані такі питання: Які почуття викликає описана картина? («Берізки по коліна у воді» Л. Костенко); Який настрій створює вірш? («Річка» М.Рильський); «Чи доводилось тобі переживати такі почуття, як головна героїня? («Як же це все було без мене» В.Сухомлинський).

Цілком виправдано автори включають у підручники багато творів веселих за змістом, цікавих за формою (небилиці, безконечники, діалоги, гумористичні тексти, загадки), які дуже подобаються дітям і мають позитивну емоційну забарвленість, що позитивно впливає на навчальну діяльність молодших школярів і сприяє розвитку пізнавальних інтересів, любові до книжки.

Свідченням про емоційно-оцінне ставлення учнів до прочитаного є виразне читання текстів, читання в особах, інсценізація, драматизація. Читацькі емоції – це чуттєвий відгук читача, його переживання, які виникають у процесі сприймання літературного твору. Уміння емоційно висловлюватися про художні образи й картини є важливим читацьким умінням. Без цього неможливе повноцінне сприймання та інтерпретація художнього тексту.

Серед засобів впливу на школярів велика роль, як вважає М.Скаткін, належить особистості вчителя, його емоційному мовленню, особистісному ставленню до навчального матеріалу. Якщо класовод приділяє достатню увагу аналізу художніх творів, формує навички виразного читання, це позитивно впливає як на розвиток емоційно-вольової сфери молодших школярів, так і сприяє формуванню в них «словесної дії» (К.С. Станіславський). Молодшим школярам легше зрозуміти під керівництвом вчителя та відтворити емоційно-образний зміст, «розфарбувати текст», ніж передати логіку читання.

Таким чином, з метою збагачення уроку читання інтелектуальними почуттями важливо раціонально використовувати «емоційний потенціал» навчального матеріалу, вміщеного в чинних підручниках.

Емоційно-позитивне ставлення до навчання стимулює пізнавально-розумову активність учнів, робить їх життя повноцінним і цікавим. Важливим фактором впливу на емоційність процесу навчання є емоційно-позитивний фон уроку, який забезпечується комунікативними уміннями педагога, гуманістичним, особистісно-орієнтованим стилем його спілкування з учнями.

Список використаних джерел:

1. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2008. – 400 с.
2. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
3. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
4. Родюк Н.Ю. Тенденції професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи в умовах інтеграційних процесів / Н.Ю.Родюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.57-60.
5. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.
6. Савченко О.Я. Урок у початкових класах : навч.-метод. посібник / О.Я.Савченко. – К. : Освіта, 1993. – 224 с.
7. Семиченко В. А. Психология эмоций / В.А.Семиченко. – К. : Магистр-S, 1998. – 128 с.
8. Шпак М. Змістове забезпечення емоційності навчання учнів / М. Шпак // Початкова школа. – 2000. – №5. – С. 6-10.
9. Явоненко М. Емоційно-чуттєві чинники розвитку літературно-творчих здібностей школярів / М. Явоненко // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2007. – № 5. – С.13-16.

ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧНІВ МУЗИЧНОГО ФАХУ

Е.Суконнік, *здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: О.Ю.Теплова, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING EXECUTIVE WORKSHOP OF MUSIC FACULTY PUPILS

E.Sukonnik, *second-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Досліджено шляхи вдосконалення виконавської майстерності учнів музичного фаху засобами художньої виразності фортепіано. Майстерне використання педалі фортепіано як виконавського засобу.*

Ключові слова: *виконавська майстерність, фортепіанне виконавство, педагогічні умови навчання в класі фортепіано.*

Abstract. *The ways of perfection of performing skill of students of musical profession by ways of artistic expressiveness of piano reinvestigated. Workshop using the piano pedal as a performer is shown.*

Keywords: *performing skills, piano performance pedagogical conditions of studying in the class of piano.*

В сучасних умовах розбудови національної освіти пріоритетне місце на її теренах належить мистецькому напрямку підготовки школярів.

Методика навчання музичному мистецтву учнів у початковій школі передбачає створення альтернативних музично-освітніх структур – мистецьких студій, гуртків, музичних колективів. За таким форматом школярі навчаються грати на музичних інструментах у позашкільний час.

Мистецький розвиток молодших школярів позитивно впливає на їхній загальнорозумовий та загальнокультурний рівень.

Завдання вчителя в класі фортепіано – забезпечити ефективний зміст педагогічного процесу, спрямований на досягнення навчальної мети: мистецьку підготовку школярів. Тільки доцільно визначені педагогічні умови та обрання ефективних методів навчання забезпечують результати викладацької роботи [3, 111].

Проблему позашкільної мистецької та музичної освіти досліджували відомі науковці в галузях педагогіки, психології, виконавства, музичного мистецтва.

Педагогічні орієнтири музичної підготовки школярів висвітлені у дослідженнях А. Алєксеєва, Н. Голубовської, Г. Падалки, Г. Ципіна.

Б. Теплов, Б. Асаф’єв, О. Рудницька розглядали музично-психологічний аспект мистецької підготовки учнів. Педагогічні аспекти виконавської майстерності досліджували Й. Гофман, Г. Нейгауз, Н. Светозарова. Але методичний аспект проблеми виконавства вдосконалюється з розвитком мистецької освіти і потребує нових методичних розробок.

Мета статті – дослідити шляхи вдосконалення виконавської майстерності учнів музичного фаху на початковому етапі навчання.

Майстерне використання педалі рояля, як художнього виконавського засобу, вдосконалюється з розвитком фортепіанного мистецтва. Мистецтво педалізації ускладнюється і вимагає нових креативних майстерних підходів.

Рояль, як інструмент, користується величезною популярністю як на концертній естраді, так і в побуті. Міць і ніжність звучання цього чудесного інструменту завоювали йому вдячність і любов слухачів. Проте слухач часом не сприймає звукові принади й виразні сили фортепіано і схильний приписувати йому бездушність і сухість.

У природі фортепіанного звуку є об’єктивні причини для такого сприйняття. Звук рояля не ллється струменем, подібно голосу, швидко втрачає первісну силу і гасне. Права

педаль названа «душею» рояля. Для чого вживається права педаль? Перш за все вона служить для продовження тих звуків, які ми не можемо утримати за допомогою пальців. Права педаль перетворює фортепіанний звук. Він стає більш насиченим, яскравішим, багатшим і жвавішим.

Руки піаніста безперервно живуть виконуваною музикою. Точно так само і нога, керуюча педаллю, одночасно з руками бере участь в народженні звукового образу. До кінця рухи ноги на педалі вловити неможливо. Рухи ці злиті зі слуховим наказом. В який момент натиснути і зняти педаль, як глибоко натиснути - ці тонкощі не можна розрахувати до кінця. Для тонкого управління ними потрібно тонке розуміння музики, знання інструменту, тонкий слух. Для майстерності педалізації повинна бути вихована швидкість і точна реакція і слуху, і рухів ноги на художню мету. Якщо рухи ноги на педаль невловимі в подробицях, це не означає, що акт педалізації цілком не піддається усвідомленню.

Фредерік Шопен – єдиний композитор, хто ретельно виписував педалізацію. Але і він пише педаль тільки в легкодоступних для огляду свідомістю випадках. Поруч з його педальними вказівками є порожнечі. Це не означає, що в таких випадках Шопен пропонує грати без педалі. Просто, педалізація занадто тонка і залежить від виконавської смислової задачі рук. Виховане вухо музиканта зуміє дати вірний наказ нозі й руці. Неможливо точно відрегулювати гаму поділених відтінків, рівно, як і гаму динамічних нюансів. Точний запис враховує тільки момент натискання, а глибина натискання вже випадає з поля зору. З педагогічної точки зору точний запис педалі має негативний вплив, так як позбавляє учня ініціативи. Особливо шкідливо те, що точний запис зосереджує увагу на рухах ноги, привчає ногу наслідувати наказ зору, а не слуху. Звичайно, для пам'яті, неуважним учням можливо вписувати педальну ідею. Ні заучувати, ні переучувати педаль не рекомендовано. Сенс її потрібно розуміти, а не запам'ятовувати. Вивчати п'єсу без педалі, а потім додавати педалізацію - невірно! Потрібно відразу нею користуватися при розборі. Потім від неї слід відмовитися в робочому порядку на час потрібний для опрацювання окремих фрагментів твору. Якщо учень звикне грати без педалі, то ця звичка не педалізувати може вкоренитися, і він виявить, що ноги будуть заважати пальцям.

Л. Баренбойм наголошував, що роль слуху учня в роботі над педалізацією має першочергове значення [1, 10-11].

У музичній школі учень отримує основи музичної освіти. Закінчуючи школу, учень має вміти самостійно розібратись в нескладному творі – справитись з звуковими, технічними, педальними труднощами, виконати твір логічно, виразно і створити художній образ. Вже з перших років навчання учень повинен усвідомлювати, що педаль є одним з необхідних засобів виразності, що в кантиленних п'єсах потрібна інша педаль, ніж в танцювальних.

В роботі над звуком учитель постійно звертається до музичного слуху, показуючи рух або добиваючись відчуття злиття пальців з клавіатурою так, що при виконанні учень іде від емоції до звучання вже не думаючи про рух. Та ж направленість необхідна і в роботі над педалізацією: адресуватись до слуху, тільки попутно показуючи рух, викликаючи відчуття злиття ноги з педаллю, щоб учень не думав спеціально про педаль. Педагогічна задача - виховувати моментальну реакцію ноги на вимогу слуху: для легато на великій відстані, для – органне звучання, для підсилення тембру тощо.

Накопичується таке виконавське вміння в процесі дослідження й відпрацювання кожного окремого прийому педалізації, окремого випадку знайденого художнього ефекту в п'єсі. Постійний слуховий контроль допоможе учневі відчути природну необхідність педального звучання, зміни педалізації в залежності від зміни звукового колориту. Важливо з дитячих років навчити учня слухати себе, правильним прийомам використання педалізації, розвинути власну ініціативу в пошуках звукових забарвлень з допомогою педалі.

Педагогічне завдання учителя в класі фортепіано – постійно направляти учня займатись питанням педалізації поряд з основними завданнями розвитку виконавської майстерності.

Дуже важлива роль педалі як засобу сполучення музичних мотивів, їх фрагментів. Продовжуючи фортепіанний звук, вона дозволяє з'єднати різні елементи музичної тканини, що знаходяться на певній відстані між ними. Використання цих властивостей рояльної педалі викликало колись серйозну полеміку щодо фортепіанної фактури й було передумовою для створення специфічного фортепіанного стилю, який затвердився в період романтизму.

Значення педалі як засобу сполуки є особливо потужним при поєднанні різних звуків в єдиний гармонічний комплекс. Наприклад, для поєднання мелодії і супроводу, баса – з віддаленими від нього акордами.

Дуже важлива роль правої педалі як засобу забарвлення фортепіанного звучання. Це має велике значення для досягнення «співучості» виконання і наближає звучання фортепіано до співу. Натиск педалі після звукоутворення живить фортепіанне звучання. Це дещо нагадує вібрацію при співі і грі на смичкових інструментах.

Педалізація кантиленних п'єс має певне смислове й художнє значення.

Легкі, співучі п'єси на ранніх етапах слід вчити без педалі, щоб красивий звук, плавне легато і виразність фразування осягались, перш за все аплікатурними прийомами, а потім починати роботу над педалізацією. Пізніше, коли учень грає більш складні п'єси і розбирає їх не по «складах», треба прагнути щоб він чув відразу гармонічну палітру. Тому не завжди варто вивчати педальну п'єсу без педалі. Звичайно, педальні мелодії неминуче пов'язані з педалізацією гармонії супроводу. Тому необхідно слухати треба одночасно весь комплекс педального звучання.

Як один з перших зразків, можна запропонувати педалізацію кульмінаційних звуків музичних фраз, або просто більш тривалих звуків мелодії.

Співвідношення звуку і педалі! Це вже художня проблема. Знову і знову увагу учня треба привертати до виразності п'єси, до створення художнього образу. Завдання вчителя полягають в тому, щоб розвинути в учня вміння слухати і шукати. Пояснення помилок дасть учневі змогу самому розібратись в невдачах, шукати і знаходити гармонічно мелодичної лінії, її виразність. Якщо намічена педаль складна для учня, то труднощі педалізації відвертають його увагу від музики і слід показати йому педаль саму просту і доступну. Учитель повинен передбачити можливості просування кожного учня, враховуючи індивідуальні здібності у всьому комплексі його розвитку, в тому числі і в умінні педалізувати.

В деяких, навіть легких п'єсах роль педалі в створенні художнього образу така велика, що без педалі вони просто не звучать.

На перших етапах навчання учень середніх здібностей не може охопити все відразу: точність тексту, ритму, якість звука і фразування, педаль. Тому п'єсу необхідно вивчати спочатку без педалі [1, 35].

Зі здібними до музикування дітьми, що вміють вслуховуватись в фортепіанне звучання, можна розбирати п'єсу відразу з педаллю. Тоді з першого знайомства учень одержить уяву про характер музики і колорит звучання, що без сумніву зацікавить і захопить учня. Поступово учневі можна давати все більшу можливість в самостійному застосуванні педалі. Пояснивши педаль початкових фраз і найскладніших місць запропонувати учневі самостійно розмітити педаль. Потім перевірити і пояснити всі поправки. В застосуванні педалі багато залежить від музичної інтуїції учня. В пошуках бажаного звучання учень пробує, шукає, що підкаже інтуїція. Завдання на самостійне продумування педалі підштовхне ініціативу, допоможе виявити художній смак.

Кожен натиск педалі – це творчий акт як і процес виконання. Слідуючи повним вказівкам викладача, можна натиснути педаль глибше, пізніше чи скоріше. У ледве помітній різниці руху – індивідуальний образ звучання інструменту, який залежить від темпераменту, емоційного стану в момент виконання. Учень повинен навчитися слухати себе – це і є головне завдання музиканта-педагога.

Пальці, техніка, звук, педаль – все це засоби, а не ціль. Стиль, фактура, динаміка, регістр, темп – все це об'єктивні фактори, тобто характерні особливості твору, які

обумовлюють педалізацію. Надзвичайно важливим фактором є суб'єктивний фактор і характер звукоутворення виконавця, як, наслідок, його індивідуального задуму і піаністичних можливостей. Велику роль відіграє педаль в створенні образу-настрою.

Робота над педаллю є частина художнього осмислення твору, частиною живого виконання.

Педаль фортепіано - ніжний важіль для керування механізмом, що заглушує чи подовжує звучання струн («права педаль»), зменшує силу звука («ліва педаль») або подовжує звучання ноти, що узята в момент натиснення педалі («середня педаль»).

Педаль - не добавка до сучасної фортепіанної гри, а важлива складова частина її, вона може багато чого зіпсувати, але, також, багато поліпшити, прикрасити, багато полегшити і взагалі, зробити багато, без неї в фортепіанній музиці неможливе, - можливим.

Навчити педалізації - значить перш за все навчити слухати, уловлювати відтінки звучання і вслухатися в них, навчити правильним прийомам педалізації, виховувати смак і розвинути ініціативу в пошуках звукових забарвлень з допомогою педалі, постійно направляти учня, тобто спеціально займатися питанням педалізації.

Тема педалізації практично невичерпна: способів абсолютно точної записи педалі немає, та вони й не настільки потрібні. Закінчити цей огляд можна твердженням, що зв'язок між «вухами» і ногами піаніста не менш важлива, ніж в тандемі «вуха» і руки.

Паузи і штрихи мають реальне значення, педаль не повинна їх змащувати, педаль необхідна, як фарба і як динамічне виразний засіб.

Сучасний рояль зазнав мало змін за останні 100 з гаком років. Вже за часів Ліста народилося то широке і різноманітне застосування педалі, яким ми користуємося і в даний час.

Зміст і фактура музики кожного твору вимагає індивідуального підходу до педалізації, але принципи залишаються тими ж.

Отже, вдосконалення виконавської майстерності учнів вимагає постійної роботи педагога з учнем на заняттях, а також, у період самопідготовки.

Є і суб'єктивні моменти у методиці підготовки юних виконавців: врахування рівеня розвитку учня, ступені його музичного мислення, особливостей його звукоутворення, якості розвитку слухового контролю, здатності до втілення художнього задуму музичного твору.

Список використаних джерел:

1. Баренбойм Л.О. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства / Л. Баренбойм // Ленинград : Музыка, 1969. – 282 с.

2. Выготский Л.С. Педагогическая психология /Л.С.Выготський // Под ред. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991.

3. Теплова О.Ю. Педагогічні орієнтири формування готовності майбутнього вчителя до творчої реалізації / О. Теплова // «Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України. – К. : ІПТО НАПН України, 2016. – Вип.11. – 136 с.

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС ЯК НАЙЦІННІШИЙ МОТИВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ

В.Танасюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Н.О.Комарівська, *кандидат філологічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічних університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

COGNITIVE INTEREST AS THE MOST IMPORTANT MEASURE OF EDUCATINAL ACTIVITIES OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN AT THE NATIVE LANGUAGE LESSONS

V.Tanasuyk, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті визначено переваги пізнавального інтересу перед іншими мотивами; розкрито критерії виявлення пізнавального інтересу; визначено основні умови формування стійкого пізнавального інтересу у молодших школярів.*

Ключові слова: *мотив, пізнавальний інтерес, учень початкової школи, рідна мова, початкова освіта.*

Abstract. *The article outlines the benefits of cognitive interest in other reasons; the criteria for revealing cognitive interest are revealed; the basic conditions for forming the stable cognitive interest among younger pupils are determined.*

Key words: *reason, cognitive interest, younger schoolchildren, native language, primary education.*

Вміння виявляти і враховувати мотиви учіння створює великі можливості в удосконаленні навчального процесу. Молодший шкільний вік має великі резерви формування мотиваційної сфери учіння. Головний зміст мотивації в цьому віці – «навчити вчитися». Молодший шкільний вік – це початок становлення мотивації учіння, від якого залежить її доля протягом усього шкільного віку.

Мотиваційному аспектові вивчення рідної мови останнім часом приділяється чимало уваги в психологічній та методичній літературі. Питання мотивації навчальної діяльності є предметом педагогічних і психологічних досліджень, які здійснювали О.М. Леонтьєв, А.К. Макаров, А. Маслоу, М.В. Матюхіна, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Славіна та ін.

За даними психологічних досліджень пізнавальний інтерес як сильний мотив учіння, який добуваючи із зовнішнього світу для себе «будівельний матеріал» (Л.С. Рубінштейн), поступово генералізуючись у певних вихідних ситуаціях, стає стійким утворенням самої особистості, сильною спонукальною силою її діяльності. На відміну від незрозумілих і неусвідомлених потягів, бажань пізнавальний інтерес завжди має свій предмет, в якому ясно й чітко виражена спрямованість на визначену предметну область, до більш глибокого пізнання якої прагне школяр.

Як мотив пізнавальний інтерес має ряд переваг над іншими мотивами, які можуть існувати разом або поряд з ним (мотив самоствердження, прагнення бути в колективі тощо): він фігурує серед інших мотивів учіння учнів як мотив, якому надають перевагу; у ньому суміщається план «знаних» і «реальних» мотивів (О.М. Леонтьєв).

Конкретним проявом соціальних мотивів у житті школяра є його прагнення бути в колективі. Але цей мотив в реальних умовах може бути не тільки з позитивним, але і з негативним знаком по відношенню до пізнавальної діяльності («З дітьми в школі набагато веселіше, можна пустувати»).

Пізнавальний інтерес як мотив не несе в собі таких небезпек. Будучи підкріпленим системою навчання і виховання, він сприяє позитивній спрямованості школяра, позиція якого в школі, в колективі друзів, в сім'ї завжди є виграшною і важливою в очах оточуючих і в самооцінці, яка спирається на почуття власної гідності.

У деяких роботах вітчизняних психологів виділяються критерії виявлення пізнавального інтересу. Б.Г. Ананьєв звертає увагу на те, що показником наявності пізнавального інтересу в першу чергу є запитання дитини, з якими вона звертається до вчителя. Саме ця внутрішня необхідність знайти відповідь на запитання свідчить про пізнавальну спрямованість учня. Дитячі запитання: «чому?», «що таке?», «як діє?» тощо зазвичай розглядаються як симптом формування елементів мислення, особливо розуміння функціональних і причинно-наслідкових залежностей (Л.С. Виготський, П.П. Блонський).

Разом з тим не менш значимими симптомами пізнавального інтересу, як це випливає з трактування Б.Г. Ананьєва, є інтонаційна виразність мовлення (здивування, прагнення дізнатись що-небудь, радість пізнання). Ці словесно-логічні компоненти супроводжуються цілою системою дій, емоцій і виразних рухів (спостережлива поза, широко відкриті очі, усмішка).

Характеризуючи особливості пізнавального інтересу, Г.І. Щукіна визначає такі його істотні ознаки: інтелектуальну спрямованість пошуку нового в об'єкті, прагнення ознайомитись з предметом ближче, пізнати його глибоко і всебічно; усвідомлене ставлення людини до предмета свого інтересу і до завдання, що стоїть перед нею в пізнання цього предмета; емоційну забарвленість: інтерес завжди пов'язаний з бажанням щось пізнати, радістю пошуку, гіркотою невдачі й торжеством відкриттів; вияв у вольовій дії: інтерес спрямовує зусилля людини на відкриття нових сторін і ознак предмета.

Правильне співвідношення нового і вже відомого є істотною умовою виникнення пізнавального інтересу в дітей. Це означає, що школярі повинні мати знання, наприклад, з мови, які спричиняють глибокий інтерес до цього навчального предмета. Те, що зовсім невідоме дітям, не може спричинити в них запитально-пошукового ставлення. Але й те, що вже добре відоме, також нецікаве. Вчитель повинен уміти в старому, відомому показати новий зміст: ознаки, властивості, відношення з іншими об'єктами. Наприклад, інтерес до вивчення дієслів у дітей помітно зростає, коли вчитель, розповідаючи про значення і роль цієї частини мови у реченні, тексті, мовленні пропонує їм таке завдання:

Зима подарувала дубам по білій шапці. Березам вона сплела мереживо з інею. Прикрасила будинки бурульками. Розмалювала нам шибки чудернацькими візерунками.

1) Вислови свої враження від тексту. Вкажи дієслова, вжиті в переносному значенні. Добери заголовок до тексту.

2) Прочитай текст, пропускаючи дієслова. Чи сподобався він тобі? Чому?

Можливість використати свою ініціативу, свою творчу активність, наприклад, під час виконання такого завдання з рідної мови:

Склади зі слів речення. Чи є ці речення текстом? Визнач дієвідміну дієслів.

- *людських, біля осель, лелека, гніздиться.*
- *вважають, його, який, священним, щастя, людям, дарує, птахом.*

Отже, організація навчальної діяльності, де переважає праця високого творчого рівня, є однією з основних умов формування стійкого пізнавального інтересу, бо саме в процесі такої роботи молодший школяр має змогу найповніше виявити самостійність та ініціативу.

Список використаних джерел:

1. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі / Комарівська Н. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : збірник наукових праць / редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – Вип. 41. – С. 46-51.
2. Комарівська Н. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами літературної загадки / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С.229-233.
3. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – Вип. 46. – С. 30-33.
4. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 168-172.
5. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
6. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
7. Піскорська Л., Скуратівський Л. Проблемно-пізнавальні завдання на уроках рідної мови / Л.Піскорська // Українська мова та література в школі. – 2007. – №7-8. – С.14-16.

8. Родюк Н.Ю. Тенденції професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи в умовах інтеграційних процесів / Н.Ю.Родюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.57-60.

9. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.

10. Пентилюк М. Основні аспекти навчання рідної мови / М.Пентилюк // Початкова школа. – 1997. – №4. – С. 10-12.

11. Савченко О.Я. Урок у початкових класах : навч.-метод. посібник / О.Я.Савченко. – К. : Освіта, 1993. – 224 с.

12. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник / В.Б.Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.

13. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г.И.Щукина. – М. : Педагогика, 1988. – 203 с.

14. Ющук І. Психологічний аспект у методиці викладання рідної мови / І.Ющук // Урок української. – 2000. – №1. – С.30-33.

15. Яворська С.В. Методика навчання української мови: проблеми, теорія, практика / С.В.Яворська // Рідна школа. – 2004. – №2. – С.65-68.

ЕЛЕМЕНТИ ЦІКАВОГО МОВОЗНАВСТВА ЯК СПОСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

С.Тарнавська, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.О. Комарівська, *кандидпт філологічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ELEMENTS OF INTERESTING AWARENESS AS WAY ACTIVATION OF STUDYING OF PRIMARY CHOOLCHILDREN

S.Tarnavska, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті окреслено можливості використання на уроках рідної мови в початковій школі інформаційно насичених матеріалів, цікавих завдань і вправ, складених з урахуванням мотиваційного, змістового та процесуального компонентів навчання, елементів гумору.*

Ключові слова: *рідна мова, початкова школа, дидактичні ігри, лінгвістичні мініатюри, цікава етимологія, фольклорний матеріал, завдання-жарти.*

Abstract. *In the article possibilities of the use are outlined on the lessons of the mother tongue at initial school of the informatively saturated materials, interesting tasks and exercises, made taking into account the motivational, semantic and judicial components of studies, elements of humour.*

***Keywords*:** *the mother tongue, initial school, didactics games, linguistic miniatures, interesting etymology, folklore material, tasks-jokes.*

Використання в навчальному процесі інформаційно насичених матеріалів, цікавих завдань і вправ, складених з урахуванням мотиваційного, змістового та процесуального компонентів навчання, елементів гумору дозволить розвивати у молодших школярів пізнавальні інтереси, допитливість, спостережливість, бажання вчитися. До елементів цікавого мовознавства методисти відносять дидактичні ігри, лінгвістичні мініатюри (казки, вірші, мовознавчі розповіді), цікаву етимологію, фольклорний матеріал, завдання-жарти, усмішки тощо.

Оцінюючи роль дидактичної гри, О.Запорожець підкреслював: «Нам необхідно добитися того, щоб дидактична гра була не тільки формою засвоєння окремих знань та умінь, але й сприяла загальному розвитку дитини» [2, с. 245]. Найголовнішим є те, щоб гра

органічно поєднувалась з серйозною, напруженою працею, щоб гра не відволікала від навчання, а навпаки, сприяла б інтенсифікації розумової роботи.

При проведенні гри необхідно зберегти всі структурні елементи гри (дидактична задача; ігрова задача; ігрові дії; правила гри; результат (підведення підсумків), тому що саме з їх допомогою вирішуються дидактичні задачі. Ціль дидактичної гри та ігрових прийомів навчання – полегшити перехід до навчальних задач, зробити його поступовим. Дидактична гра входить у цілісний педагогічний процес, поєднується і взаємопов'язується з іншими формами навчання і виховання. Однією з форм нетрадиційного засвоєння та оперування лінгвістичними знаннями є лінгвістичні мініатюри.

Термін «мініатюра» в Українському енциклопедичному словнику визначається як «твір образотворчого мистецтва невеликого розміру, що потребує витонченої техніки виконання; невеликий віршований чи прозовий твір, чітко завершеної форми» [13, с. 205]. Автори «Словника-довідника з української лінгводидактики» тлумачать мініатюру як невеличку закінчену за формою і змістом творчу роботу, що має завершений цілісний характер, мета якої – дати учням змогу чітко визначити поняття абзацу, частини тексту, видів зв'язку, інтонації цілого тексту відповідно до теми висловлювання, стилю, жанру і типу мовлення [12, с.83]. Це невеликий за обсягом і завершений за формою та змістом текст, що характеризується цілісністю, інформативністю, зв'язністю, має відповідне жанрове й стилістичне оформлення залежно від тієї інформації, яку покладено в його основу. «Цікаві мовні матеріали не повинні знижувати рівень навчальної роботи, а, навпаки, нести мовознавчу інформацію, над якою учні із задоволенням або й захопленням працюють і яку невимушено засвоюють. У процесі добору таких матеріалів учитель, крім цікавості, враховує всі загальнодидактичні й методичні принципи навчання, зокрема науковість і доступність знань» [3, с.48].

У лінгвістичних мініатюрах художнього стилю Т. Ладиженська наділяє героїв лінгвістичних казок та оповідань людськими якостями, які живуть та діють за законами мови [7, с.16]. Лінгвістичні мініатюри наукового стилю характеризуються тим, що в них виклад думок здійснюється у формі чіткої побудови роздуму, пояснення, доказів, використання образних засобів зведене до мінімуму, думка в таких текстах передається з максимальною точністю, однозначністю [1, с. 11-12]. До лінгвістичних мініатюр цього виду відносять: аналіз тексту наукового стилю, текст параграфа, мовлення вчителя, міні-твір (роздум, опис, розповідь), віршовані визначення та римовані правила, авторські лінгвістичні мініатюри.

Для того, щоб ознайомити учнів початкових класів з групами слів за походженням, з етимологічним словником на уроках рідної мови необхідно використовувати елементи цікавої етимології. Таким чином учитель за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу сприятиме загальному мовному розвиткові особистості школярів, спонукатиме учнів до глибшого пізнання мови.

Завдяки усній народній творчості активізується пізнавальна діяльність дітей, збагачується словниковий запас, формується самостійне мислення, розвиваються творчі здібності, спостережливість, інтерес до рідного слова. Саме тому для розвитку мовлення, формування комунікативної компетенції на уроках рідної мови доцільно використовувати фольклорні жанри, які відповідають віковим, психологічним особливостям учнів (прислів'я, приказки, загадки, скоромовки).

Для розв'язання завдань-жартів – цікавих ігрових вправ з навчального предмета – потрібно виявити винахідливості, розуміння, гумор. Побудова, зміст питання в цих завданнях незвичайні. Вони лише приблизно нагадують навчальне завдання. Зміст замаскований зовнішніми умовами, як правило, другорядними. Призначення завдань-жартів полягає в залученні дітей до активної розумової діяльності, вироблення вміння виділяти головні властивості предмета чи явища.

Отже, використовуючи елементи цікавого мовознавства в процесі навчання граматики української мови в початковій школі вчитель досягне таких цілей: надасть необхідний позитивний емоційний компонент; сприятиме формуванню граматичних навичок шляхом багаторазового повторення; ілюструватиме значення граматичної одиниці в реальних

мовленнєвих ситуаціях; зніматиме психологічні бар'єри спілкування; збагачуватиме словниковий запас учнів; буде активізувати пізнавальну діяльність учнів; підвищуватиме інтерес до рідної мови тощо.

Список використаних джерел:

1. Жулий Т., Теплицкая О. Сказки и были... Лингвистические миниатюры / Т. Жулий, О. Теплицкая. - Луганск : Янтарь, 2003. - 124 с.
2. Запорожец А.В. Избранные психологические труды : В 2 т. / А.В.Запорожец – М. : Педагогика, 1986. – Т.1. - С.245.
3. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. – Вип. 41 / Редкол. В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – с. 46-51.
4. Комарівська Н. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами літературної загадки / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С.229-233.
5. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – Вип. 46. – С. 30-33.
6. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 168-172.
7. Ладыженская Т. А. Система упражнений по развитию связной речи / Т. А. Ладыженская // Совершенствование методов обучения русскому языку : Сб. ст. / Сост. А. Ю. Купалова. - М.: Просвещение, 1981. - С. 43-47.
8. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
9. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
10. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.
11. Одинцова Г.С. Цікаве мовознавство для молодших школярів / Г.С.Одинцова. – К. : Наш час, 2006. – 123 с.
12. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посібник / Кол. авт.; за ред. М. Пентилюк. - К., 2003. - 149 с.
13. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. - К : Укр. енцикл., 2000. - 752 с.

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Л.Телятник, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
І.Ковалько, *вчитель-методист вищої категорії, вчитель початкових класів Агрономічненської СЗШ І-ІІІ ст..*
Науковий керівник: О.А.Голюк, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FAIRY TALE AS MEANS OF UPBRINGING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

L.Teliatnyk, *second-year student*
I.Kovalko*, lecturer*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В статті показано значення казки у вихованні дітей молодшого шкільного віку. Проаналізовано погляди науковців минулого і сучасності на виховний потенціал казок. Підкреслено роль педагогів та батьків у роботі з казкою як засобом виховання.*
Ключові слова: *казка, засіб виховання, молодші школярі.*

Abstract. *The article shows the significance of a fairy tale in the upbringing of children of junior school age. The views of scientists of the past and the present on the upbringing potential of fairy tales are analyzed. The role of teachers and parents in working with a fairy tale as a means of upbringing is emphasized.*
Keywords: *fairy tale, means of upbringing, younger schoolchildren.*

Із казкою дитина знайомиться ще будучи зовсім маленькою, і вже тоді вона міцно вплітається у дитячий, фантастичний світ. Приклад позитивних персонажів надихає дитину бути кращою, творити добро, негативних – викликають відразу і посилюють рефлексивну оцінку власних вчинків. Казка – це єдиний жанр, який житиме, поки є діти, а отже – вічно.

Значення казок у вихованні дітей важко переоцінити. Накопичуючи у собі мудрість колишніх поколінь, вони мають справді чарівну силу: навчальну, розвивальну, творчу. Спочатку діти вбирають інформацію про найпростіші цінності й поняття разом з материнськими піснями, віршами, приповідками. Трохи пізніше починається справжнє виховання за допомогою казки [7, 36].

Казка – невід`ємний елемент у вихованні дитини. Вона доступною мовою вчить дітей життя. Діти отримують з казок багато корисних для себе знань: перші уявлення про час та простір, про зв`язки людини з природою, з предметним світом. Казки дозволяють дитині вперше відчути хоробрість і стійкість, відрізнити добро і зло [7, 45].

Дане питання досліджувало багато вчених та філософів усього світу: видатний український педагог В.Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям», Л.Фесюкова – «Виховання казкою», А.Афанасьєв, К.Ушинський, С.Русова та багато інших.

Зокрема, С.Русова зазначала, що казка і дитина – це щось надзвичайно близьке, і «як би вчителі не намагалися вигнати казку з дитячої хати, вона все одно там пануватиме, бо вона природно відповідає вимогам дитячого розуму, а ті людські відносини по казках такі прості і зрозумілі, що дитина може щиро співчувати лихові і недолі, радіти перемозі й щастю казкових героїв. Й це викликає перше почуття симпатії – початок альтруїзму, перше свідоме враження правди й неправди, тої примітивної великої правди, яка залягає в глибокому лоні народної душі й виливається так просто в народних казках. Тут уперше прокидається дитяча увага до людей, співчуття до їх долі, зростає глибока сердечна любов до усього вбогого, до краси й до добра»[8; 195]. І дійсно, казка збагачує життєвий досвід школярів, розвиває їх естетичний смак, творчі здібності. Читаючи казки, учні вірять в добро і красу, в них виникає бажання завжди боротися за правду та справедливість.

Великого значення казці у вихованні дітей надавав видатний педагог В.Сухомлинський. Саме казка, на його думку, задовольняє жадобу дитячого пізнання, саме вона залишає помітний слід на емоційній пам’яті дитини чи не на все життя [9, 197]. В.Сухомлинський наголошував, що завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем, душею [10, 169]. У практиці педагога казка виконувала чимало функцій: вона виступала і засобом патріотичного виховання, і засобом розвитку дитячої творчості, і засобом формування основ світогляду.

Ми впевнені, що казка впливає чи не на всі осередки мислення і почуттів дітей. «Казка – не просто розповідь про фантастичні події, це – цілий світ, в якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю. Слово знаходить у казці реальну форму виявлення духовних сил дитини, як у грі – рух, а в музиці – мелодія. Дитині хочеться не тільки слухати казку, а й самій розповідати її, творити», пише В.Сухомлинський [11, 502].

Надзвичайно важливо у вихованні дітей те, що у казках завжди перемагає добро. Тоді дитині легше буде впоратись з життєвими труднощами. Життя внесе свої корективи, але в

підсвідомості нічого не пропадає. Тисячі років казка накопичувала духовний досвід народу, здійснювала вплив дивовижної сили на людську душу, виховувала, допомагала ставати мудрішими. В ній поєдналися основи народної етики, віками вироблені правила моралі, загальнолюдські ідеали. Потаємний сенс казки здійснюється через працю: тільки мислячому, допитливому ,працьовитому читачу відкриє вона свою душу. Казку треба слухати ввечері чи вночі, в царствуючій темряві, яка знімає з речей їх знайомий вид і надає їм новий, несподіваний, таємничий [1, 115].

Виховне значення казок проявляється також у тому, що вони здатні впливати на формування особистих рис. Адже у дитячому віці психіка ще продовжує формуватись, а межа між добром і злом для дитини ще не досить чітка. Тому дорослим необхідно прислухатися до своїх дітей і слідкувати, яким казкам вони віддають перевагу. Можливо, що улюблені й не улюблені дитиною персонажі вказують на емоційні проблеми дитини, які назрівають. У цьому випадку за допомогою тієї ж казки можна скорегувати розвиток дитячої психіки. Дуже важливо спільно обговорювати прочитане, звертати увагу дитини на ключові моменти та роз'яснювати незрозуміле [12, 8].

На нашу думку, казкові проблеми та способи їх вирішення сприяють вихованню певних рис людини, підготовці дитини до сприймання світу і Всесвіту, а слухаючи казку, дитина вчиться відрізняти правильні вчинки від неправильних, добрих персонажів від злих, бачить негативні наслідки поганої поведінки. Так, Н.Лазаренко, наголошує на тому, що процес навчання грамоти потребує таких методичних прийомів, які враховували б особливості дитячого сприймання, уваги, пам’яті, мислення. Ми погоджуємося с позицією науковця, що добір мовного матеріалу в першому класі має здійснюватися так, щоб учні мали можливість оволодіти такими важливими прийомами розумової роботи, як аналіз і синтез, класифікація, узагальнення, уміння робити висновки [6, 13].

Виховний ефект після прочитання казки досягається без нотацій і моралей, дитина отримує нові знання про світ і про саму себе природно. Переконаність, що добро обов'язково перемагає, що можна завжди вирішити будь-яке завдання, залишаючись чесною і доброю людиною, позначається на характері дитини найпозитивнішим чином. Вона стає більш впевненою в собі, сміливішою і рішучішою, цінує друзів і допомагає оточуючим [1, 215].

Казки – цінний виховний матеріал, що подає дітям загальнолюдські цінності й високу мораль не у вигляді нудних і сухих повчань та наказів, які надто часто викликають у дітей природне прагнення чинити навпаки, а в такій словесно-емоційній формі, яка невимушено підводить дітей до самостійного висновку: чому саме потрібно поводитись гарно, чому лише позитивні вчинки приводять до справжньої радості і задоволення. Адже у казках з м'яким гумором і тонким психологічним розрахунком висміюються такі негативні моральні якості і риси як жадібність, лінощі, хвалькуватість тощо. Казка забезпечує змістовне, цікаве, радісне виховання та навчання дітей і є засобом всебічного розвитку особистості [7, 48].

Важливого значення, на нашу думку, має не тільки зміст казок, які використовує вчитель у роботі з дітьми молодшого шкільного віку як засіб виховання, а й особистісні якості самого педагога, від його гуманістичної спрямованості, мислення, ідеалів, орієнтирів; становлення гуманістичної культури та типу поведінки педагога. У цьому контексті з дітьми має працювати не вчитель-предметник, а гуманний педагог-дитинолюб, творець особистості, транслятор загальнолюдських і національних цінностей [4, 14].

Як зазначає О.Голюк, основним транслятором цінностей і ціннісних орієнтацій підростаючому поколінню виступає сім'я. Саме в сім’ї у дітей закладаються основи багатьох умінь, навичок і звичок, виробляються оціночні судження та визначається життєва позиція підростаючого покоління [3, 41]. А відтак, використання казки як засобу виховання молодших школярів у сім’ї є могутнім інструментом у арсеналі батьків, що дозволить забезпечити емоційну єдність у взаємостосунках між дітьми і батьками, підтримати гуманні стосунки [2]. На великий потенціал впливу казки на емоційну сферу дитини звертає увагу О.Демченко [5]. Дослідниця радить у цьому контексті використовувати сюжети казок для створення виховних ситуацій, метою яких є організація через опосередкований вплив змісту

казки умов для формування у дітей етичних понять, розвитку моральних якостей і рис характеру.

Таким чином, роль казки у вихованні молодших школярів багатофункціональна, адже охоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю. Вона є природним простором для величезного дитячого потенціалу, середовищем, де компенсується нестача дії в реальному житті. Вона виховує, розвиває і навіть лікує. А добра казка, завдяки вчителям і батькам, навчить дитину правильній поведінці, виховає найкращі риси характеру та прищепить важливі для успішного життя якості.

Список використаних джерел:

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: избр. психол. труды / Л. И. Божович; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М. : МПСИ, Воронеж : Изд-во НПО МОДЭК, 2001. – 349 с.
2. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
3. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
4. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
5. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами / О.П.Демченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В.І.Скрипченка]. – Ч.1. – Словянськ : СДПУ, 2010. – С.81-88.
6. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
7. Литвиненко С.О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української казки – Одеса,1994. – 98 с.
8. Русова С. Ф. Вибрані твори. — К.: Освіта, 1996. – 246 с.
9. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа /В.О.Сухомлинський // Вибр. тв. в п'яти томах. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 7-390.
10. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. в п'яти томах. – Т. 3 – К.: Радянська школа, 1988. – 297 с.
11. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. в п'яти томах. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 419-654.
12. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио,2000. – 464. – С. 3-9.

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Д.Ткачук, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.В.Колосова, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF MORAL UPBRINGING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

D.Tkachuk, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: *У статті розглянуто теоретичні засади морального виховання молодших школярів, проаналізовано вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Стверджується, що важлива роль у моральному вихованні молодшого школяра залежить від використання на заняттях основних методів виховного впливу: етичного інформування, створення виховних ситуацій, стимулювання моральної поведінки.*

Ключові слова: *моральне виховання, молодший шкільний вік, моральні якості, моральні норми, засоби морального виховання, сенситивний вік.*

Abstract. *The article deals with the theoretical principles of moral education of younger schoolchildren, it is analyzed age features of children of junior school age. It is argued that the important role in moral upbringing of a younger schoolchildren depends on the use of basic*

methods of upbringing influence on classes: ethical informing, the creation of upbringing situations, and encouragement of moral behavior.

Keywords: *moral education, junior school age, moral qualities, moral norms, means of moral upbringing, sensual age.*

Сьогодні надзвичайної ваги і актуальності набуває моральне виховання громадян, здатних усвідомити найвищі людські чесноти і вчиняти відповідно них на засадах альтруїзму, шляхетності, добродійності. Орієнтація на гуманістичні цінності знайшла відображення в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти Україні у XXI ст., Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)».

Разом з тим темпи й глибина перетворень у системі освіти не задовольняють потреби суспільства, особливо щодо морального виховання молоді. Оскільки останнім часом спостерігаються тенденції «омолодження» злочинності, проявів агресивності в дитячому середовищі, залучення молодших школярів до шкідливих звичок старшокласниками, невиконання батьками своїх обов'язків стосовно виховання дітей, пріоритетним завданням сучасної школи є виховання морально-орієнтованої особистості з початкової ланки.

У молодшому шкільному віці інтенсивно формуються інтелектуальні, соціальні і моральні якості. Саме в початковій школі учні отримають основи знань з навчальних дисциплін, правил поведінки, розуміння моральних норм, що служитимуть підґрунтям їхньої успішної діяльності та поведінки впродовж усього життя.

Теоретичні основи морального виховання висвітлені як у працях педагогів (І. Беха, Л.Божович, А. Богуш, О. Вержиховської, О. Кононко, В. Кременя, О. Матвієнко, О.Савченко, О. Скрипченка, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Ушинського та ін.) і психологів (І.Беха, Л. Божович, Д. Ельконіна, М. Боришевського, І. Булах, Г. Горської, З. Карпенко, А.Маслоу, О. Матвієнко, В. Москалець, М. Савчина, Е. Фромма, В. Франкла), які вказують у наукових дослідженнях на філософсько-психологічне тлумачення моральності особистості, зокрема, на її гуманістичне спрямування.

У початковій школі моральне виховання учнів має виразну особливість, зумовлену передусім віковими особливостями учнів. Молодший шкільний вік є сенситивним для морального виховання, оскільки в цей період закладається підґрунтя світосприйняття, активно формується моральна сфера, нтеріоризуються моральні цінності, усвідомлюється необхідність моральних якостей, поведінки, дотримання моральних норм.

В. Сухомлинський відзначав, що учні живуть своїми уявленнями про добро і зло, про честь і безчестя, про людську гідність; у них навіть своє вимірювання часу: в роки дитинства день здається роком, а рік – вічністю. «Виховання в молодшому шкільному віці — від 6 до 10 років – я назвав би школою сердечності», – писав В. Сухомлинський у статті «Народження громадянина» [11, 219].

На думку науковців І. Беха, О. Докукіної, М. Геника, В. Киричок, О. Савченко, Л.Хоружи, в молодшому шкільному віці можна виділити 2 мікроперіоди: 1–2 класи і 3–4 класи. Якщо 1–2 класи за своїми характеристиками ближчі до старшого дошкільного віку, в якому переважає ігрова мотивація, то 3–4 класи вже ближчі до молодшого підліткового віку з усіма труднощами цього періоду. На відміну від учнів 3–4-х класів, які вже адаптувалися до шкільного життя, учні 1–2 класів потребують значної педагогічної і психологічної підтримки. Це пов'язано зі зміною їхньої соціальної ролі. О. Савченко відмічає, що молодший шкільний вік — надзвичайно значущий період у житті людини. У ньому яскраво виявляються риси дошкільного дитинства і типові особливості школяра. Цей вік багатий прихованими можливостями розвитку, які важливо своєчасно помічати і підтримувати. У цей час закладаються і розвиваються основи багатьох психічних якостей [10].

Порівняно з дошкільниками у молодших школярів процеси гальмування переважають над збудженням, що свідчить про формування таких важливих вольових якостей, як самостійність, здатність приймати рішення, контролювати власну поведінку, дотримуватись

загальноприйнятих норм і правил тощо. Водночас збільшення рухливості нервових процесів визначає здатність дітей до нових видів діяльності, адаптацію до різних життєвих умов, оточення тощо.

Молодших школярів характеризує також природна допитливість, емоційність, вразливість, довіра до дорослих, бажання наслідувати їх, випробовувати власні сили і можливості. Цих поглядів дотримується і В. Киричок, яка у роботі «Гуманне ставлення до дитини» зазначає, що «період молодшого шкільного дитинства є сенситивним для засвоєння моральних правил і норм. Це обумовлено надзвичайною пластичністю психіки дітей цього віку, здатністю до великого емоційного відгуку як передумови розвитку моральних почуттів, новоутвореннями, пов'язаними з підпорядкуванням мотивів, появою внутрішніх механізмів регуляції поведінки тощо» [7, 16]. Вчена переконана, що молодший шкільний вік має такі можливості для виховання, які не можуть повторитися в інші періоди дитячого життя, а упущення у моральному вихованні саме в цей період не буде змоги надолужити пізніше.

О. Докукіна вказує на зміни у психіці дітей молодшого шкільного віку, у яких у цей період розвивається рефлексія (внутрішній аналіз, розмірковування над власними діями, вчинками, з'ясування їх причин, усвідомлення своїх взаємин з однолітками через внутрішнє обговорення стосунків з ними) і такі розумові дії, які дозволяють їй встати в позицію іншого, розуміти його, переживати за нього. Дослідниця переконана, що це створює умови для децентрації особистості (переборення егоїзму особистості, зміна власної позиції внаслідок зіткнення, зіставлення, наближення до позиції іншого в процесі спілкування), яка сприяє розвитку просоціальної мотивації дитини, засвоєнню моральних знань, свідомої поведінки на користь інших людей [4, 11].

На думку М. Геник, молодший шкільний вік є сенситивним у плані накопичення морально-етичних знань, формування уявлень і понять морального змісту, осягненню навколишнього світу. «Співвіднесення «образу Я» з етичними еталонами створює особистісне ставлення до самих еталонів, бажання відповідати одним і протистояти іншим» [5, 140].

У праці Л. Божович «Особистість та її формування у дитячому віці» розвинуто положення Л. Виготського та Д. Ельконіна щодо формування в дітей наприкінці дошкільного віку так званих «моральних інстанцій», які, у свою чергу, є фундаментом для формування в молодшого школяра певних моральних рис особистості. Формування моральних якостей, на її думку, відбувається в процесі вправляння дитини у відповідних формах поведінки, що здійснюється за наявності певної мотивації. Засвоювана форма поведінки стає стійкою тільки в тому разі, якщо дитина, з одного боку, научається відповідним способам поведінки, з іншого – якщо у неї виникає внутрішня спонука поводитися згідно із засвоєними зразками. Виховання стійкості морально-психологічних якостей дитини вимагає певної організації як її мотиваційної сфери, так і поведінки [2, 271–272].

У своєму дослідженні О. Чорна зазначає, що у молодших школярів відсутній власний моральний досвід, тому діти вірять в істинність того, що їм говорять дорослі, перш за все у безумовність і необхідність моральних норм. Бувають випадки, що діти, хоча і знають, як потрібно поводитись, нехтують усіма правилами, що пояснюється тим фактом, що дорослі обмежуються словесними формами виховання, мало вправляючи дітей, не вимагаючи від них правильної поведінки [12, 20].

Отже, з метою морального виховання дітей молодшого шкільного віку потрібно проводити велику виховну роботу, спрямовану на усвідомлене засвоєння дітьми моральних знань і уявлень про елементарні норми й правила поведінки.

У моральному вихованні молодших школярів Ш. Амонашвілі використовував: етичні бесіди; диспути; творчі завдання; контроль за культурою мовлення і поведінкою дітей як учителями, так і власне школярами; формування гуманних стосунків; обговорення з дітьми кожного етапу навчально-виховної роботи з акцентом на особистісних і групових досягненнях; корекцію внутрішньосімейних стосунків [1].

О. Савченко вважає, що вчителям необхідно використовувати такі засоби духовно-морального виховання школярів:

1) виховання позитивного ставлення до себе: привчати учнів до оцінної і самооцінної діяльності (морально-етичне); стимулювання до самовдосконалення (культивування прагнення бути кращим);

2) використання виховної сили слова вчителя і виховної сили мистецтва (художніх творів, картин, музики, витворів народного мистецтва);

3) колективне обговорення і розв'язування проблемних завдань і виховних ситуацій морально-етичного змісту;

4) застосування інсценізацій, рольових ігор, насичених моральним змістом;

5) конструювання вчителем ситуацій вибору учнями навчальних завдань з моральним підтекстом;

6) створення ситуацій, які стимулюють моральні вчинки учнів, або моделювання вчинків з допомогою вчителя та їх аналіз;

7) творчі роботи учнів духовно-морального змісту (уявні подорожі в країну «Етика», метод незакінчених речень і незакінчених творів, прогнозування наслідків вчинку, розвитку подій; складання «Етичного словничка», «Азбуки ввічливих», «Абетки моральності»);

8) створення в школі психологічного комфортного середовища [10, 119].

Як переконує О. Вержиховська, ефективність морального виховання залежить від використання на заняттях основних методів виховного впливу: етичного інформування, створення виховних ситуацій, стимулювання моральної поведінки [3, 31–34]. Найважливішим серед них для проведення виховних заходів є етична бесіда. Успіх її використання значною мірою залежить від її організації на основі принципів створення емоційно збагачених виховних ситуацій, послідовності й системності аналізу вихованцем змісту понять, ситуацій, власних і чужих вчинків, розширення досвіду моральної поведінки. Необхідною умовою їх використання є дотримання вимог до змісту, методичних засобів, організації проведення. Таким чином, визначається ще одна важлива складова процесу формування моральних якостей, а саме: діяльність учнів при опануванні моральних знань з метою розширення досвіду моральної поведінки.

Отже погляди науковців щодо морального виховання молодших школярів з позиції сучасності підтверджують необхідність переосмислення цього процесу, пошуку нових підходів до його організації в умовах докорінної реконструкції українського суспільства. А також переконують, що молодший шкільний вік є сенситивним для морального виховання, оскільки в цей період закладається підґрунтя світосприйняття, активно формується моральна сфера, інтеріоризуються моральні цінності, усвідомлюється необхідність моральних якостей.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш.А. Как живете, дети? – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.

2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 321 с.

3. Вержиховська О.М. Формування моральних якостей у розумово відсталих молодших школярів у позакласній виховній роботі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.03 / О.М. Вержиховська ; Інститут дефектології АПН України. – К., 2001. — 21 с.

4. Докукіна О.М. Вивчення особливостей емпатійного ставлення молодших школярів до однолітків / О. М. Докукіна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т пробл. виховання. - К.; Житомир, 2004. - Вип. 6, кн. 1. - С. 214-218.

5. Геник М.С. Особливості виховання духовно-моральних цінностей у молодших школярів / М. С. Геник // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т пробл. виховання. - К.; Житомир, 2005. - Вип. 7. - С. 139-144.

6. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.

7. Киричок В. А. Гуманне ставлення до дитини: Метод. посіб. для вчителів / В. А. Киричок; АПН України. Ін-т пробл. виховання. - К., 2004. - 132 с. - Бібліогр.: с. 129-132.

8. Колосова О.В. Організаційно-методичне забезпечення належного педагогічного супроводу формування в дітей основ правової культури // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012

р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С.133-136.

9. Комарівська Н. Фольклор як засіб морального виховання дошкільників // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. - С. 166-168.

10. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.

11. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа. – Т. 3. – 1977. – С. 283-582.

12. Чорна О.О. Педагогічні умови виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей / О.О. Чорна // Рідна школа. – 2006. - № 4. – С.18-20

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Р.Токайло, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EDUCATION OF PATRIOTIC EXPECTATIONSCHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE

R.Tokaylo, *student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушується проблема виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в умовах реформування системи освіти України. Досліджено психолого-педагогічні особливості та структуру патріотичних почуттів. Наголошено на особливій ролі початкової школи та учителя у формуванні означеної якості. Серед форм і методів патріотичного виховання молодших школярів виділено проекти, свята, екскурсії, бесіди, флешмоби.*

Ключові слова*: патріотизм, патріотичні почуття, молодший шкільний вік.*

Abstract. *The article raises the problem of upbringing patriotic feelings of younger schoolchildren in the conditions of reforming the education system of Ukraine. The psychological and pedagogical peculiarities and the structure of patriotic feelings are studied. The special role of the primary school and the teacher in shaping this quality is underlined. The forms and methods of patriotic upbringing of younger schoolchildren are projects, holidays, excursions, talks, flash mobs.*

Keywords: *patriotism, patriotic feelings, junior school age.*

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується пильною увагою до проблеми виховання любові до своєї Батьківщини, відданості, готовності, служити на благо народу. Ці питання завжди займали чільне місце в теорії і практиці патріотичного виховання і є актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства. Проблеми патріотичного виховання підростаючих поколінь були у центрі уваги вітчизняних просвітителів і педагогів. Як відомо, ще Володимир Мономах у своєму «Повчанні дітям» наголошував на необхідності берегти, охороняти і захищати рідну землю, оберігаючи її для дітей та онуків. У сучасних умовах соціально-економічної, політичної, культурної нестабільності особливо велике значення має приділятися вихованню у підростаючого покоління патріотичних почуттів, любові до рідної землі, місця, де народився, людей, до самого себе, до своєї великої і малої Батьківщини.

Гуманізація і демократизація навчально-виховного процесу як найважливіший напрям оновлення сучасної загальноосвітньої школи вимагає створення умов для розвитку творчих здібностей учнів, їх саморозвитку. Сьогодні, як ніколи, наша держава потребує освічених, моральних людей, які здатні самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору,

прогнозуючи їх можливі наслідки, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, володіють розвиненим почуттям відповідальності за долю країни.

Науковий фонд є свідченням особливої уваги і актуальності проблеми патріотичного виховання молодших школярів. Нові тенденції вітчизняного патріотичного виховання представлено у працях О. Вишневського, О. Губко, Є. Зеленова, П. Кононенка, О. Коркішко, В. Кузя, Ю. Руденка, В. Сипченка, Б. Ступарика, Б. Чижевського, К. Чорної, Г. Шевченко, Л. Штефан, П. Щербаня та ін.

Термін «патріотизм» (від грецького patriotes – земляк, співвітчизник) – суспільний моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині і захищати її від ворогів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.,** 633].

Патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників спільної культури або країни. Метою патріотичного виховання молодших школярів є формування в учнів уявлення про малу батьківщину як частину Великої Батьківщини, про її цінність для нього нарівні з родиною, про її неповторність і красу [4]. Перше завдання – формування уявлення про малу батьківщину як складову Великої Батьківщини в географічному, культурному, історичному і політичному аспектах. Інакше кажучи, дитина повинна засвоїти ієрархію понять «особистість» → «сім'я» → «рідний край» → «Мала батьківщина» → «Велика Батьківщина» на конкретних прикладах. Це передусім, просторові уявлення про Батьківщину, які дитина отримає в процесі проведення краєзнавчих екскурсій; уявлення про національну і культурну своєрідність Батьківщини, яка з'являється перед нею в етнографічних образах рідного краю; часові уявлення про історичне минуле тих об'єктів, які оточують дитину (місто, село, край, країна). Важливу роль відіграє політичний аспект – ідея України як незалежної демократичної держави, міста як самоврядованого суб'єкта внутрішньодержавних стосунків. Проте слід сказати, що політичний аспект тут не може мати самостійного значення через вікові особливості молодшого школяра.

Друге завдання – переконання дитини у необхідності єдності всіх регіонів України, соборності українського суспільства. Це завдання прямо витікає із сучасних проблем українського суспільства й спрямовано на подолання його роз'єднаності. Ідея соборності України повинна сформуватись у дитини за допомогою взаємозв'язку послідовних понять: «особистість» → «сім'я» → «рідний край» → «Мала батьківщина» → «Велика Батьківщина».

Таке почуття може дати тільки стійке й цілеспрямоване пізнання, яке виявляється в яскравих образах, що запам'ятовуються, і спрямоване на позитивне оцінювання свого міста, краю, країни. Патріотизм тісно пов'язаний із національною ідентифікацією - ототожненням себе з тією або іншою національною групою.

На різних етапах розвитку суспільства поняття патріотизму набувало нового змісту. Проте залишалися незмінними такі його головні риси: любов до Батьківщини, дотримання її інтересів; боротьба за свободу, честь і славу України; любов до народу, сім'ї; відстоювання й відродження рідної мови, науки, освіти, культури, мистецтва, духовних традицій народу; зміцнення дружби між народами. У педагогічних дослідженнях виділяється зовнішня й внутрішня структура патріотизму, яка складається з декількох компонентів. Зовнішня структура: патріотичні почуття (любов до всього рідного, відповідальність за свою Батьківщину); національна гідність людини; потреба в задоволенні національних інтересів; патріотична свідомість на основі національної свідомості, розуміння своєї ролі в суспільстві; національний такт і толерантне ставлення до людей інших національностей; бажання й потреба в накопиченні, збереженні та передачі національних культурних цінностей; готовність до патріотичної діяльності [2].

Структуру патріотизму можна уявити через таку категорію як ставлення до себе (національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність,

порядність) та ставлення до людей (толерантність, національний такт, милосердя, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти; усвідомлення своєї приналежності до народу, відповідальність перед своєю нацією); ставлення до Батьківщини (віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, піднімати її міжнародний авторитет, пошану до Конституції й законів держави; гордість за успіхи держави, біль за невдачі, громадська активність та ініціативність); ставлення до національних цінностей (володіння українською мовою, бажання і потреба в накопиченні, збереженні й передачі сімейних і національних звичаїв, традицій, обрядів; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи; сприяння розвитку духовного життя українського народу; шанобливе ставлення до національних і державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі).

Патріотизм - інтегрована єдність почуттів, переконань і діяльності. У молодшому шкільному віці сформований досить стійкий інтерес до пізнання і здатність переживати соціальну значимість навчання. При цьому, як зазначає Л. Божович, їх приваблюють саме серйозні заняття і значно абстрактно вони відносяться до тих видів роботи, які їм нагадують заняття для малих дітей. Це дозволяє з максимальною користю для розвитку особистості дитини використовувати нові види діяльності і включати в уже відомі їм (наприклад, фізичну культуру, ігрову, образотворчу діяльність тощо) нові аспекти, що впливають на прояв інтересу учня до суспільних явищ, до подій, що відбувається в місті або селі, де проживає дитина, утримуючи увагу дітей до них. Крім того, до кінця початкової школи у молодших школярів з'являється вибірковий інтерес до різних знань і навчальних предметів [2]. Особливе місце в процесі формування патріотичної вихованості займає молодший шкільний вік. Дітям молодшого шкільного віку властиве володіння деяким рівнем особистісної зрілості. Саме в цьому віці закладається фундамент моральних якостей особистості.

Початкова школа – основа формування патріотизму. Саме у цей час діти мають отримати елементарні знання про Батьківщину, її минуле та сьогодення. Учитель, використовуючи адекватні методи і прийоми роботи, форми та засоби виховує у молодших школярів любов до Батьківщини, почуття обов'язку і відповідальності перед нею. У дітей молодшого шкільного віку необхідно формувати способи поведінки, що дозволяють виявляти любов до Батьківщини і почуття обов'язку перед нею в повсякденному житті. Відтак, серед форм і методів патріотичного виховання молодших школярів можна виділити проекти, свята, екскурсії, бесіди тощо. Особливою популярністю серед методів патріотичного виховання користуються флеш-моби, комікси, усні журнали тощо. Адекватне використання методів, засобів та прийомів педагогічного впливу забезпечує ефективність формування патріотичних почуттів молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Психологические исследования / Л.И.Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
2. Вугрич В. Л. До питання про критерії патріотичної вихованості учнів / В.Л.Вугрич // Теоретико-методичні засади виховання і соціально-педагогічної реабілітації учнів загальноосвітніх шкіл : зб. наук. праць. – К. : Ін-т проблем виховання АПН України, 2001. – С. 83–92.
3. Грошовенко О.П. Використання етнокультурного потенціалу в процесі викла-дання курсу природознавства // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Педагогіка 2013 : Збірник наукових праць / гол. Редколегії Н.В. Лисенко. – Івано-Франківськ, Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикар-патського національного університету, 2013. - Випуск XLVI. - С. 133-138.
4. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18– 25.
5. Колосова О.В. Організаційно-методичне забезпечення належного педагогічного супроводу формування в дітей основ правової культури // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С.133-136.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н.Є. Мойсеюк. – К. : Кондор, 2007. – 656 с.

ДИДАКТИЧНА ГРА НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Н.Трохіна, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.В.Колосова, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIDACTIC GAMES AT NATURE STUDY LESSONS AS A MEANS OF ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

N.Trokhina, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті аналізуються ресурси початкового навчання у контексті активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства, а саме, про застосування дидактичних ігор, які створюють сприятливі умови для розвитку навчально-пізнавального інтересу, формування мотивів і мотивації навчання.*

Ключові слова: *навчально-пізнавальна діяльність, природознавство, молодші школярі, дидактичні ігри.*

Abstract. *The article analyzes the resources of primary education in the context of activating the educational and cognitive activity of younger pupils at the nature study lessons, namely, the using didactic games that create favorable conditions for the development of educational and cognitive interest, the formation of motives and motivation of education.*

Keywords: *educational and cognitive activity, nature study, primary schoolchildren, didactic games.*

Сьогодні, як ніколи широко усвідомлюється відповідальність суспільства за виховання підростаючого покоління. Початкова ланка освіти складає фундамент для набуття учнями в майбутньому необхідних життєвих компетентностей (Н. Бібік, Я. Кодлюк, О.Савченко, Л. Хомич та ін.). Як зазначено у «Білій книзі» національної освіти, від результативності початкової освіти значною мірою залежить якість функціонування середньої і старшої школи [1]. Науковцями встановлено, щоб навчання приносило дитині радість, слід спрямовувати цей процес на розвиток її навчально-пізнавальної діяльності, яка саме і збагачує розвивальний потенціал змісту навчання [6, 240].

Актуальність проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, зокрема, на уроках природознавства підтверджується основними завданнями зазначеними у Державному стандарті, інтенсифікацією навчального процесу, що ставить завдання пошуку засобів підтримки в учнів інтересу до матеріалу, що вивчається, протягом усього заняття.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що різні аспекти проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів виступають предметом посиленої уваги науковців. Так, теоретичні аспекти проблеми розвитку пізнавальної діяльності учнів висвітлено у науковому доробку Л. Аристової, Н. Бібік, П.Підкасистого, І. Харламова, Г. Щукіної та ін. У дослідженнях В. Давидова, П. Гальперіна, Л. Занкова, Д. Ельконіна містяться конструктивні ідеї щодо шляхів і засобів підвищення активності саме молодших школярів у навчально-пізнавальній діяльності. Проблема управління навчально-пізнавальною діяльністю стала предметом дослідження П.Атаманчука, Б. Коротяєва, В. Лозової, В. Онищука, Т. Шамової та інших. Основні положення сучасної теорії розвитку пізнавального інтересу як вагомого мотиву учіння відображено в працях В. Вергасова, Г. Щукіної, О. Савченко.

На думку дидактів, пізнавальна діяльність – це складний процес, що включає такі взаємопов'язані компоненти як: пізнавальний інтерес, пізнавальну активність, пізнавальну самостійність і пізнавальні здібності. Активізація ж пізнавальної діяльності учнів відбувається за умови розвитку і вдосконалення всіх її компонентів. Науковці розкривають вікові особливості розвитку пізнавальної діяльності, характеризують умови, принципи, методи та засоби її формування [1].

На думку науковців (П. Голант, М. Данилов, Н. Дайрі, Б. Єсипов, Р. Лемберг, І.Малкін, Р. Мікельсон, І. Огороднiков, Т. Панфілов, М. Скаткін, Р. Срода, А.Усова та ін.), правильно організована пізнавальна робота учнів на уроці сприяє значному підвищенню ефективності навчання, активізації навчально-пізнавальної діяльності. Так, досліджуючи проблему активізації, Г Щукіна основну увагу приділяє спільній діяльності викладача та учнів, спонуканню учнів до її енергійного, цілеспрямованого здійснення, подоланню інерції та пасивних стереотипних форм викладання та навчання. Інші дослідники доводять переваги проблемного навчання у цьому плані [7].

З точки зору педагогічної психології навчально-пізнавальна діяльність – це один з основних видів діяльності людини, спрямований на її саморозвиток, у процесі, якого відбувається оволодіння змістом начальних предметів і необхідними засобами або уміннями і навичками, за допомогою яких учень отримує освіту [3]. Розвиток психологічних чинників навчальної успішності, внутрішні функціональні зміни в структурі пізнавальної сфери учня, динаміка інформаційної ваги психічних функцій навчальної успішності молодших школярів залежать від ефективності розвитку їх пізнавальних інтересів (О. Балл, О. Нестерова, В.Семиченко та ін.).

Пізнавальна діяльність молодших школярів на уроках природознавства проявляється перш за все у ставленні учня до предмету. Це зумовлено тим, що його вивчення ґрунтується на засвоєнні системи інтегрованих знань про природу і людину, безпосередніх дитячих спостереженнях за навколишніми явищами та об'єктами природи, елементарних дослідженнях, які проводять учні, опанування способів навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності.

Сучасний підхід до педагогічного процесу початкової школи спрямований на те, що вчитель не лише виховує й навчає, але й активізує, стимулює прагнення учнів до саморозвитку, створює йому умови до самовдосконалення. У зв'язку з цим перед вчителем стоїть проблема вибору ефективних методів активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, що забезпечують теоретичну та практичну діяльність учнів.

Як переконливо засвідчує аналіз практичної діяльності творчих учителів, використання методів активізації навчально-пізнавальної діяльності сприяє впровадженню в дидактичний процес технології особистісно-орієнтованого навчання та забезпечує особистісну спрямованість кожного навчального заходу. Натомість, під час проведення особистісно-орієнтованого уроку вчитель повинен з повагою ставитися до будь-якого висловлювання учня з обговорюваної навчальної теми. За таких умов учні прагнутимуть бути «почутими», без вагань висловлюватимуть свої думки, пропонуватимуть, не боячись помилитися, свої варіанти для обговорення.

Отже, сучасна дидактика вимагає від суб'єктів учіння не тільки зрозуміти, запам'ятати й відтворити отримані знання, але й, найголовніше, – вміти ними оперувати, ефективно застосовувати в професійній діяльності й творчо розвивати. Досягненню цієї мети сприяють методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, спрямовані на розвиток в учнів творчого самостійного мислення і здатності кваліфіковано розв'язувати професійні завдання. Використання цих методів забезпечує тісний зв'язок теорії з практикою, розвиток нестандартного стилю мислення, рефлексивної сфери мислення (самосвідомості й саморегуляції розумової діяльності), створення атмосфери співробітництва, розвиток навичок спілкування. Ю. Бабанський визначає методи активізації навчально-пізнавальної діяльності як сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на учнів, що спрямовані на розвиток у них вмінь та навичок нестандартного розв'язання певних проблем [9].

Природознавство як навчальний предмет має великі можливості для навчання та виховання школярів. Учні початкових класів одержують елементарні відомості про неживу й живу природу, знайомляться із деякими видами виробництва й працею людей своєї області (краю), району, міста, села. У зміст природознавства як навчального предмету входить безпосереднє вивчення дітьми об'єктів природи шляхом проведення спостережень, постановки дослідів з рослинами й тваринами, ознайомлення школярів із трудовою діяльністю людини, а також практична участь школярів у праці. При вивченні природознавства учень повинен опанувати не тільки необхідними знаннями про природу, але й знаннями про способи їх одержання (діями по їх одержанню - аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням).

Аналізуючи наукову літературу та виходячи з вимог навчальної програми курсу «Природознавство», визначено низку методів формування предметних, ключових та міжпредметних компетентностей, які передбачають активну пізнавальну діяльність молодших школярів. Так, на наше переконання, до ефективних методів активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства доцільно відносити насамперед дидактичні ігри. Проблемі застосування дидактичної гри в процесі активізації пізнавальної діяльності молодших школярів присвячено чимало наукових досліджень (Л. Божович, А. Макаренка, Є. Тихеєвої, К. Ушинського та ін.).

Численні дидактичні дослідження свідчать, що ігрова діяльність для дітей початкової школи продовжує посідати значне місце в житті дитини і не втрачає для неї привабливості. Дійсно, ігрові технології сприяють активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, бо відповідають їх потребам і можливостям. Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, навички. Крім того, дидактична гра дозволяє максимально залучити інтелектуальний потенціал у пізнанні світу [4, 521]. Дидактичні ігри допомагають зробити процес навчання цікавим і захоплюючим. Почуття рівності, атмосфера захопленості дають можливість учням перебороти незручність, скутість, зняти бар'єр, утому.

О. Негневицька говорить, що гра – це не просто колективна розвага. Це основний спосіб досягнення всіх завдань навчання, тому необхідно: точно знати, яка навичка й уміння потрібні, що дитина не вміла й чому навчиться в ході гри; гра повинна поставити дитину перед необхідністю розумового зусилля [5, 57]. Отже, дидактична гра є інструментом викладання, який активізує розумову діяльність дітей, що навчаються, дозволяє зробити навчальний процес привабливішим і цікавішим, примушує хвилюватися й переживати. Д. Ельконін наділяє гру чотирма найважливішими для дитини функціями: засіб розвитку мотиваційно-споживацької сфери; засіб пізнання; засіб розвитку розумових дій; засіб розвитку довільної поведінки [8].

На уроках природознавства дидактична гра використовується педагогами з метою засвоєння, поглиблення та систематизації уявлень дітей про навколишній світ, сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів та різноманітних здібностей, логічного мислення, творчої фантазії, самостійності, кмітливості, винахідливості, уваги, спостережливості й пам'яті, виховання позитивних рис особистості, формування її найкращих якостей.

Як переконує досвід творчих учителів, дидактичні ігри на уроках природознавства можуть застосовуватись по-різному: весь урок може бути побудований у вигляді сюжетно-рольової гри (коли на урок завітала казкова гостя – зима, весна або ін.); як структурний елемент уроку, під час уроку кілька разів створюються ігрові ситуації (за допомогою казкового персонажа, іграшки, елементів змагання). Для молодших школярів на уроках з природознавства доцільно використовувати такі дидактичні ігри: для розвитку та корекції пізнавальної діяльності (порівняння, відновлення та доповнення цілого, вилучення зайвого, узагальнення); для розвитку мовлення; для розвитку емоційно-вольової сфери (ігри - інсценізації, ігри з елементами сюжету). Також у сучасній педагогічній літературі виділяють

певні види пізнавальних ігор для молодших школярів, а саме: ігри-вправи, ігри-загадки, ігри-змагання, сюжетно-рольові ігри та ігри-мандрівки.

Ігри з природничим матеріалом сприяють розвиткові сприйняття аналізаторів дотику, смаку, запаху (гра «Що в лісі росте», «Скарб», «Дегустація», «Відгадай за запахом», «Що в мішку?»); мислення та уваги (виділення істотних ознак, їх по рівняння та узагальнення) – гра «Дегустація», «Якого кольору предмет»; опису предметів та знаходити їх за описом («Впізнай своє дерево», «Опиши предмет»); знаходити ціле за частиною та частину за цілим; групувати предмети за способом їх застосування («Павутинка»); визначати послідовність стадій розвитку рослин і твар ін. Екологічні ігри у природі можна розділити на пізнавальні та на рухливо-пізнавальні. Останні мають велике значення, бо крім радості руху молодших школярів, несуть і навчальний, пізнавальний зміст.

Розвитку творчих здібностей, розв'язанню питань екологічної культури сприяють саме творчі сюжетно-рольові ігри («Відгадай, хто це?», «Чоловічок з кори», «Намалюємо портрет звіра (птаха)»). Встановлено, що пізнавально-виховний елемент творчої гри досягається при дотриманні методики, де організація, розподіл ролей і підготовка до гри зберігають її неповторність, чарівність, дитячу безпосередність, а також забезпечують знання про об'єкти гри, наближення її умов до реальних ситуацій.

Застосування ігор під час екскурсій у природу дає можливості розкрити перед дітьми різноманітність і красу навколишньої дійсності, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак рослинного і тваринного світу. На такому етапі уроку, як мотивація навчальної діяльності учнів, доцільно використовувати загадки, які покликані зацікавити дітей, несуть в собі розвивальну функцію, що включає в себе розвиток кмітливості. Молодші школярі дуже добре сприймають такі ігри як: гра-подорож «У світі тварин», супер-гра «Кіт в мішку», гра-драматизація «Ображена тварина», пізнавальні ігри «Що спочатку, а що потім?», «Хто де живе?», «Знайти дерево за насінням» та ін.

Використовуючи навчальні ігри на уроках педагог має пам'ятати, що:

1. Вибір форми гри повинен бути педагогічно й дидактично обґрунтований. Потрібно завжди знати мету використання гри.
2. У грі має бути задіяне якнайбільше учнів.
3. Ігри повинні відповідати віку й можливостям дітей.
4. Ігри слугують для розвитку всіх видів діяльності.

У будь-який вид діяльності на уроці можна внести елементи дидактичної гри, і тоді традиційне заняття здобуває захоплюючу форму, тому що навчальні ігри допомагають дітям стати креативними особистостями, учать творчо ставитися до будь-якої справи. Творчо ставитися до справи – значить виконувати її якісно, на більш високому рівні.

Отже, завдання педагога полягає в тому, щоб знайти максимум прийомів, за допомогою яких буде підвищуватися прагнення дитини до активної пізнавальної діяльності. Тому так важливо використовувати дидактичні ігри на уроках природознавства в початкових класах, бо вони формують стійкий інтерес до подальшого вивчення предмету, упевненість в собі, а також сприяють активізації пізнавальної та творчої діяльності учнів початкових класів, розвивають їх мислення, пам'ять, кмітливість, увагу, виховують ініціативність, збагачують мову й закріплюють словниковий запас.

Список використаних джерел:

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2011. – 342 с.

2. Грошовенко О.П. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів в процесі вивчення курсу природознавства // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / гол. ред. Заболотний В.Ф. – Вінниця 2012. – С. 13-19.

3. Лупаренко С. Є. Специфіка розвитку пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку / С. Є. Лупаренко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Запоріжжя: [б. в.], 2009. – Вип. 54. – С. 282-286.

4. Мартусь А. В. Використання дидактичних ігор на уроках природознавства / А. В. Мартусь // «Біологічні дослідження – 2014» : збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 520-523.

5. Негневицкая Е. И. Иностранный язык для самых маленьких : вчера, сегодня, завтра / Е.И. Негневицкая // Иностранные языки в школе. – 1987. – №6. – С.57.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
7. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе : учебное пособие для студентов пед. институтов / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.
8. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д.Б. Эльконин – М. , 1978. – С. 45.
9. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 559 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Я.Тюхтій, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES AND THEIR USING IN PRIMARY SCHOOL

Y.Tyuhtiy, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушується проблема охорони, збереження, зміцнення та відтворення здоров'я підростаючого покоління. Особлива увага акцентується на необхідності запровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес. Обгрунтовано необхідність оволодіння сучасним вчителем початкової школи здоров'язберігаючими технологіями, що є ознакою його професіоналізму.*
Ключові слова: *система освіти, молодші школярі, здоров'язберігаючі технології.*

Abstract. *The article raises out the problem of protecting, preserving, strengthening and reproducing the health of the younger generation. Particular attention is paid to the need to introduce health-saving technologies into the educational process. Owning modern teacher of primary school by health-saving technologies is substantiated.*
Keywords: *education system, younger schoolchildren, health-saving technologies.*

За даними Міністерства охорони здоров'я України нині кожна 5 дитина народжується з відхиленнями у стані здоров'я. У 90% школярів діагностуються різні патології. В середовищі підростаючого покоління різко прогресують хронічні хвороби серця, органів зору, гіпертонія, неврози, остеопороз, артрити, ожиріння тощо. Сучасний стан здоров'я населення України актуалізує проблему запровадження здоров'язберігаючих технологій, формування валеологічного типу свідомості підростаючого покоління. Навчальний заклад сьогодні має створити оптимальні умови для збереження та зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу.

За минулі роки змінилися соціально-економічні, екологічні умови проживання населення України. На жаль, збільшилася кількість чинників ризику, що впливають на здоров'я дітей. Серед них - незадовільний стан здоров'я батьків, погіршення якості навколишнього середовища, збільшення числа новонароджених високого соціального і біологічного ризику, неякісні стандарти медичної допомоги, які не забезпечують у повному обсязі необхідні профілактичні заходи та ін. З початком навчання у школі дитина піддається активному впливу нових факторів зовнішнього середовища. Навчальний процес проектується, у більшій мірі, на стан здоров'я молодших школярів, які навчаються без використання оздоровчих заходів.

Реформування системи освіти призвело до різноманіття видів освітніх установ, широкого упровадження педагогічних інновацій, авторських і різних розвиваючих програм, які погіршили умови і режим навчання. Таким чином, на сьогоднішній день школа перетворюється з чинника покликаного охороняти здоров'я дітей, у фактор, що руйнує його. Тривале перебування учнів у стінах навчальних закладів дозволяє ефективно здійснювати

цілеспрямовані масові профілактичні та оздоровчі заходи. Актуальним стає питання використання здоров'язберігаючих технологій. Великий педагог В. Сухомлинський в кількох своїх статтях підкреслював: «Я не боюся ще й ще раз повторити: турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили» [12].

Негативні тенденції у здоров'ї дітей молодшого шкільного віку розглядаються наукою і практикою в контексті причинно-наслідкових чинників: 1) погіршенням матеріального становища в сім'ях; 2) падінням пріоритету дитини в сім'ї; 3) відсутністю механізму впровадження здоров'язберігаючих технологій, принципів здорового способу життя в практику освітніх установ; 4) пануванням навчально-дисциплінарної моделі в повсякденному житті дитини; 5) низьким рівнем знань основ охорони і зміцнення здоров'я, недостатньою гігієнічної культурою дорослого і дитячого населення.

Як справедливо зазначають М. Безруких, В. Безпалько, Т. Бичкова, М. Омельченко, В. Петров та ін. незадовільний стан громадського та особистого здоров'я, стає наслідком багатьох причин. Дослідження вчених засвідчують у цій царині засвідчують вкрай низький стан рівня здоров'я населення нашої держави, недостатню гігієнічну культуру дорослого і дитячого населення.

У науковій літературі досліджено психолого-педагогічні чинники, які впливають на стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку (Б. Ананьєв, І. Бестужев-Лада, П. Блонський, Л. Божович, Л. Виготський, А. Запорожець, В. Ільїн та ін.). До числа несприятливих умов віднесені: перебування і нераціональна організація життєдіяльності дітей; збільшення розумових навантажень за рахунок введення додаткових освітніх занять; відсутність в педагогічних освітніх закладах оптимальних умов, що враховують психофізіологічні особливості дітей різних вікових груп; слабке володіння вчителів, вихователів знаннями по здоров'язберігаючі технології.

Використання здоров'язберігаючих технологій – одне із завдань, від вирішення якого залежить майбутнє людства. Саме від вчителя залежить, чи впаде зерно турботи про своє здоров'я у душу дитини. Здоров'язберігаючі технології є тим містком, що забезпечують умови для комфортного, безпечного росту і розвитку дітей, створюють безпечні умови для перебування і навчання дитини у школі (О. Ващенко, С. Свириденко).

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язберігаючих технологій дає можливість виокремити такі їх типи*: здоров'язберігаючі* – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм, відповідність навчального та фізичного навантажень, можливостям дитини; *оздоровчі* - технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія; *технології навчання здоров'ю* - гігієнічне навчання, формування життєвих навичок, профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання; *виховання культури здоров'я* – виховання в учнів особистих якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я, як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини. Знання, володіння і застосування здоров'язберігаючих технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога.

Здоров'я дітей - головне надбання нації, критерій духовного, політичного та соціально-економічного розвитку суспільства. Молодший шкільний вік є найважливішим етапом у формуванні здоров'я дитини, що забезпечує єдність його фізичного, психічного, духовно-морального та естетичного розвитку. В сучасному суспільстві значимість здоров'я дітей незмірно зростає, що обумовлено цілою низкою чинників.

Напевне, ніхто не сумнівається в тому, що рух має величезне значення в житті дитини. Справді, коли вона рухається – ходить, бігає, стрибає, кидає м'яч, катається на

велосипеді тощо, дихання її прискорюється, серце б'ється частіше, а це означає, що й організм краще працює, активізуються процеси, які сприяють росту і розвитку. Отже, діти відчувають величезну потребу в русі, що є для них засобом пристосування до життя, пізнання навколишнього світу. Завдяки загальному зусиллю вчителів, учнів і батьків щодо здоров'язбереження, завдяки систематичній, послідовній і творчій роботі з організації фізкультхвилинок, динамічних пауз забезпечується достатній рівень функціональної діяльності всіх органів та систем організму дітей на уроці, їхній загальний бадьорий стан.

Уроки у природі. До здоров'язберігаючих технологій відносяться заняття на свіжому повітрі. У природі В. Сухомлинський убачив одвічне джерело дитячого розуму, фантазії та словесної творчості. Великий педагог прагнув, щоб яскраві образи рідної землі живили свідомість дитини впродовж усіх років навчання, щоб закони мислення вперше розкривалися не перед класною дошкою, а серед поля, на лузі, біля річки, в гаю.

У початковій школі кожен навчальний предмет має стати не лише метою навчання, а, насамперед, засобом розвитку і виховання дитини. Це, у свою чергу, вимагає розвивального, діяльнісного характеру організації навчального процесу.

Саме тому відбулися інноваційні процеси у створенні такого уроку, що готував би для життя людину мислячу, людину – діяча.

Для того, щоб змусити дитину мислити, В. Сухомлинський закликав педагогів: «Умійте примусити її дивуватись». Здивувати можна дитину тільки на цікавих уроках – уроках у природі. Вони мають величезний вплив на навчання, виховання і розвиток, залишаючись у пам'яті дітей на все життя. І це тому, що вони відбуваються в іншому спілкуванні з учнями, за інших умов.

Здоров'я дітей - головне надбання нації, критерій духовного, політичного та соціально-економічного розвитку суспільства. Молодший шкільний вік є найважливішим етапом у формуванні здоров'я дитини, що забезпечує єдність його фізичного, психічного, духовно-морального та естетичного розвитку, значною мірою визначає здатність дитини успішно виконувати різні завдання.

Список використаних джерел:

1. Астахова О.В., Тихоплав С.М. Динамічні паузи як один із ефективних методів забезпечення оптимізації рухової активності школяра. – Х.: Вид. група «Основа», - 2011. - №12(269) травень. – с.2-9.
2. Грошовенко О. Особливості вивчення природознавства гіперактивними молодшими школярами / О.П.Грошовенко // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2016. – С. 85-88.
3. Грошовенко О.П. Особливості використання технології проблемного навчання в процесі засвоєння молодшими школярами курсу природознавства // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 39 / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін.. – Вінниця : ТОВ "Нілан ЛТД", 2013. – С. 15-18.
4. Грошовенко О.П. Сучасний стан сформованості у молодших школярів мотивів здорового способу життя // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 168-173.
5. Грошовенко О.П. Формування ціннісного ставлення до здоров'я дітей молодшого шкільного віку в процесі вивчення курсу "Основи здоров'я" / О.П.Грошовенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка / відповідальний за випуск А.А.Сбруєва. – Суми: СумДПУ, 2012. – № 1 (19). – С. 152-159.
6. Методика вивчення валеології : робочий зошит з методичними матеріалами: навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання за напрямом підготовки "Початковва освіта" / упор. О. П. Грошовенко. – Вінниця: ВДПУ, 2011. – 200 с.
7. Кучинський М.В. Фізпауза на уроках української мови//Початкова школа. – 1991. - №10. – с.39-40.
8. Пахальчук Н. Використання оздоровчих технологій у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / Наталя Пахальчук // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / за ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 42-44.
9. Присяжнюк Л. А. У лабораторії здоров'я : заняття-гра для старших дошкільнят / Л. А. Присяжнюк,

С. В. Решетник // Дошкільне виховання. – 2015. – № 1. – С. 26-27.
10. Сугак З.К. Година здоров'я//Початкова школа. – 1988. - №10. – с.29.
11. Сухомлинський В.О. Вибрані твори.: В 5-ти томах. – К., 1977. – Т.3. – с.103.
12. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Радянська школа, 1981.
13. Туріщева Л.В. Психокорекційні ігри в роботі педагога. – Х.: ВГ «Основа», - 2007. – 160 с.
14. Уроки в природі. 1-4 класи/уклад. Л.Р.Токотиленко. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 127 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ – ШЛЯХ ДО ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Д.Харковенко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.В.Колосова, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PATRIOTIC UPBRINGING FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN IS THE WAY TO LIFE COMPETENCE

D.Kharkovenko*, master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: *У статті проаналізовані провідні історико-педагогічні ідеї та обґрунтовано теоретичні основи проблеми патріотичного виховання молодших школярів. Автор акцентує на побудові виховної роботи з формування патріотизму шляхом інтеграції змісту початкової освіти.*

Ключові слова: *патріотизм, патріотичне виховання, молодші школярі, патріотична свідомість, інтеграція.*

Abstract. *The article analyzes the leading historical and pedagogical ideas and substantiates the theoretical foundations of the problem of patriotic upbringing of younger pupils. The author focuses on the construction of upbringing work on the formation of patriotism through the integration of the content of primary education.*

Keywords: *patriotism, patriotic upbringing, younger schoolchildren, patriotic consciousness, integration.*

У сучасній Україні тема патріотизму стала однією з найдискусійніших. Вона широко і неоднозначно осмислюється: від дискредитації патріотизму як джерела деструктивності й конфліктогенності з фашистським і расистським ухилом до закликів єднання українського народу навколо ідей національної диктатури. Вже сьогодні Україна повинна стати загальним надбанням усіх народів, що проживають на її території, які усвідомлюють важливість суспільної консолідації й громадської злагоди, недопущення руйнівних наслідків політичних конфліктів.

Патріотизм у перекладі з грецької означає любов до Батьківщини, відданість своїй Вітчизні. В період античності термін patria «родина» застосовувався до рідного міста-держави (полісу), але не до ширших спільнот (таких як «Еллада»). У Римській імперії патріотизм існував у вигляді місцевого «полісного» патріотизму і імперського патріотизму. В епоху Середньовіччя з появою монархії термін «патріотизм» втратив актуальність і знову набув нових обрисів у період Нового часу. В епоху американської та французької буржуазних революцій поняття «патріотизм» було тотожне поняттю «націоналізм», у зазначений період поняття «патріот» було синонімом поняття «революціонер». Символами цього революційного патріотизму є «Декларація незалежності» і «Марсельєза». Героїзм і патріотизм радянського народу знайшли свій яскравий вияв у роки Великої Вітчизняної війни. Патріотизм, дружба народів багатонаціональної країни стали важливим фактором у досягненні перемоги над фашизмом.

У сучасному світі багато країн вже на законодавчому рівні регулюють питання, спрямовані на розвиток патріотизму та національної самосвідомості. Одним із таких законів

став прийнятий «Акт патріота США 2001 року». Його головною метою було згуртування американських громадян для боротьби з тероризмом на основі ідеї єдності нації та виховання патріотичного ставлення до своїх громадянських обов'язків перед країною.

Загалом, патріотизм (грец. patriotes – співвітчизник, грец. patris – батьківщина) – це моральний і політичний принцип, соціальне відчуття (сприйняття), змістом якого є любов до Батьківщини (місця народження всіх поколінь предків і самої людини), відданість своєму народові, готовність заради нього на жертви (в тому числі готовність підкорити свої особисті потреби потребам суспільства, здатність на подвиги заради своєї країни).

Виділяють щонайменше три різновиди патріотизму:

- *етнічний патріотизм,* що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії тощо. даний різновид формується, якщо дитина виростає у національно-орієнтованій сім'ї. Цей термін уперше використав відомий сучасний вчений-психолог І. Кон, який писав, що «…етнопатріотизм пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів свого народу, як правило, наділених позитивними рисами» [1, 189]. У цьому сенсі неабияке значення має вивчення рідної мови, власної історії, літератури, українознавства, українського мистецтва, рідних звичаїв тощо;

- *територіальний патріотизм* ґрунтується на любові до того місця на землі, до місцевості, ландшафту, клімату тощо, де людина народилася. Для дитини, рідним стає все те, що вона сприймає найперше та раніше за все;

- *державницький патріотизм.* Розвиток у сучасної людині державницького світогляду, який ґрунтується на державній ідеології й пов'язується з поняттям громадянськості. Державницький патріотизм пом'якшує і згладжує природні міжетнічні протиріччя, має об'єднувальну силу. Вищий показник цього параметра – доброзичливість до всіх своїх співвітчизників, що є громадянами цієї держави, тобто усвідомлення того суспільного організму, що називається «нацією за громадянством» [6, 115-116].

Крім цього, сутністю даного поняття є обов'язок робити конкретні щоденні справи для всебічного розвитку і процвітання своєї Батьківщини, допомога та взаємодопомога своїм землякам і співвітчизникам (починаючи від підтримання порядку, охайності в своїй квартирі, під'їзді, будинку, дворі до розвитку всього свого міста, району, краю, Вітчизни в цілому). Образно про це сказав І. Франко у вірші «Сідоглавому», викриваючи показний патріотизм окремих людей: «...Бо твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд важкий, гарячка невдержима» [7, 58].

Справжній патріот виступає за тих і за те, що зміцнює і розвиває його Батьківщину, і проти тих і того, хто і що її руйнує, завдає їй збитків, які виявляються у абсолютно різних формах, починаючи від неповаги до своїх співгромадян, розпалювання ворожнечі серед своїх співвітчизників, прикладу нездорового способу життя, лихослів'я, алкоголізму, наркоманії, корупції, казнокрадства до отруєння та забруднення природного навколишнього середовища, браконьєрства та багато інших – все це елементи і прояви різних форм не патріотизму. Отже, беззаперечною умовою успішного розвитку будь-якої країни є безумовна повага до потреб та інтересів кожного народу. Такий підхід, в кінцевому результаті, стане запорукою безпеки і миру в світі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що основи патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, великого значення їй відводиться у працях А. Любара, В. Мацюка, В Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренко. Цікавими є роботи М.Аркаса, Л. Дмитрієва, Д. Лихачева, В. Яременко, в яких описується виховний ідеал древньоруської епохи, основною частиною якого виступає патріотичне виховання. Фундаментальне значення для дослідження проблеми патріотичного виховання дітей має спадщина діячів культури: М. Драгоманова, М. Коцюбинського, Л. Українки, І. Франка, Т.Шевченка. Серед класиків педагогічної науки до проблеми патріотизму зверталися Г.Ващенко, А. Духнович, А. Макаренко, А Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В.Сухомлинський. У своїх працях та наукових роботах вони висвітлювали проблеми

розвитку патріотичних почуттів у дітей, як основної частини національної системи виховання, звеличували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї країни.

Так для Сухомлинського патріотизм асоціюється насамперед з працелюбністю, яка забезпечує примноження національних багатств, з любов'ю до рідної природи, яка розвиває емоційну сферу дитини і є джерелом творчого натхнення, з громадянською відповідальністю за все, що відбувається в країні і з країною [5, 87].

Під патріотичним вихованням вчені розуміють «формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю» [2, 6]. Результатом патріотичного виховання є патріотизм.

Патріотичне становлення індивіда, підкреслює Р. Петронговський, відбувається як двоєдиний процес: на психологічному рівні це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та прагнень; на ідеологічному – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів і переконань [4].

Можна виділити такі етапи формування патріотичної самосвідомості особистості:

- *усвідомлення вихованцями норм і правил,* які вироблені суспільством;

- *формування ставлення учнів до норм і правил.* Необхідно, щоб дитина не тільки розуміла й осмислювала те, про що їй розповідають, що пропонують виконати, але й виявляла при цьому почуття;

Структуру патріотичних почуттів можна представити через відношення:

1) до себе: честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність, порядність;

2) до людей: толерантність, такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти, усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією;

3) до Батьківщини: віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів держави; гордість за успіхи держави, біль за невдачі, суспільна активність та ініціативність.

4) до національних цінностей: володіння українською мовою, бажання і потреба в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи, сприяння розвиткові духовного життя українського народу; шанобливе ставлення до національних та державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі.

- *формування поглядів, переконань.* На необхідності розвитку патріотичних переконань у дітей наголошував Я. Коменський, щоб «вони могли захищати все, що вони вважають істинним і добрим…чесним» [3, 76]. До патріотичних переконань належать: визнання здатності українського народу побудувати власну державу й навести в ній порядок; віра в майбутнє України та українського народу; віра в невичерпні сили, талант, неповторність, працьовитість українського народу.

- У результаті діяльності, в ході *повторень формуються навички та звички поведінки***,** які стають нормою. Система дій, вчинків поступово переходить у рису характеру, стає властивістю особистості.

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити віковий період, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотизму. Найсприятливішим для систематичного патріотичного виховання є молодший шкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток і передбачає вплив на кожну із сторін для отримання єдиного результату. Кожен із цих напрямків є змістом освітньо-виховної діяльності з дітьми, і впливає на соціалізацію

особистості дитини, тобто формування в неї необхідних життєвих компетентностей, а одним із засобів їх формування є інтеграція навчального процесу.

Інтеграція – від лат. integratio – відновлення; integer – суцільний. Під інтеграцією розуміють процес та результат поєднання окремих елементів навчання та виховання в єдину цілісну систему з метою одержання якісно нового результату початкової освіти. На необхідності інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу наголошував Я. Коменський, який акцентував увагу «завжди і всюди брати разом те, що пов'язано одне з одним». Великий дидакт пояснював це таким чином: «Всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках» [3, 98].

Використання інтеграційного підходу в процесі виховання патріотизму дає можливість сформувати у молодших школярів цілісну картину світу, створити оптимальні умови для розвитку мислення; активізувати пізнавальну діяльність на заняттях; ефективно реалізувати розвивально-виховні функції навчання. Освітній процес має бути насичений різними аспектами патріотичного виховання. Проте особлива роль тут належить гуманітарному та мистецькому циклам, а саме: українській літературі, природознавству, громадянській освіті, трудовому навчанню, образотворчому мистецтву, музиці.

Засоби і методи цієї роботи наступні: розповіді вчителя; використання творів художньої літератури; показ народних іграшок, виробів народних майстрів, предметів побуту тощо; розглядання ілюстративного матеріалу (картин природи, історичних пам'яток тощо); ігрові заочні екскурсії-подорожі; узагальнюючі уроки, що підсумовують знання дітей.

Отже, патріотичне виховання має бути стрижнем усієї навчально-виховної роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка поважає свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні проблеми Батьківщини та українського народу.

Список використаних джерел:

1. Кон И. С. Психология предрассудка / И.С. Кон // Новый мир. – 1969. – № 9. – С.186–193.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави //Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – С.6.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка / Н.Є Мойсеюк : навчальний посібник. – 2-е вид. – К. : Грамна, 1999. – 350 с.
4. Петронговський Р. Р. Формування патріотизму старшокласників у поза навчальній виховній діяльності : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Р.Р. Петронговський. – Житомир, 2002. – 180 с.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.
6. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій : підручник для студентів / під ред. Вишневського О. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 268 с.
7. Франко І. Вибрані твори у трьох томах / І. Франко. – Т. 1. – К. – 1973. – 192 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ЛІЧБУ ПРЕДМЕТІВ

Т.Чернецька, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: Т.М.Кривошея, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського (Україна)

USING DIDACTIC GAMES FOR THE FORMING CONCEPTS ABOUT ITEMS COUNTING FOR THE SENIOR PRESCHOOLERS

Chernetska T., *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена формуванню елементарних математичних уявлень у дітей середнього дошкільного віку засобами дидактичних ігор. Розкрито специфіку дидактичних ігор на формування у дітей 5-го року життя уявлення про лічбу предметів. Описано приклади таких ігор.*

Ключові слова: *формування елементарних математичних уявлень, логіко-математична компетентність, дидактичні ігри, методика формування уявлення про лічбу, число, діти середнього дошкільного віку (5-й рік життя).*

Abstract. *The article is devoted to the formation of elementary mathematical concepts of the senior preschoolers by means of didactic games. The specifics of didactic games aimed at formation of counting skills of children of the 5th year is revealed. Examples of such games are described.*

Keywords: *the formation of elementary mathematical concepts; logical and mathematical competence; didactic games, method of forming counting skills, number, senior preschoolers (the 5th year children).*

Сьогодні практично всі сфери життєдіяльності дитини дошкільного віку неможливо уявити без гри, в тому числі і формування елементарних математичних уявлень. О.В.Запорожець зазначає, що навчання дошкільників потрібно здійснювати «специфічними формами і методами освітньо–виховної роботи з широким використанням дидактичних ігор, наочно – предметних занять, різних форм практичної й образотворчої діяльності дітей» [5]. Дидактична гра є одночасно видом ігрової діяльності і формою організації взаємодії дорослого з дитиною, що зумовлює її своєрідність.

Проблема формування логіко-математичної компетентності засобами дидактичних ігор висвітлена в роботах Г.Бєлошистої [2], О.Бороздіної, Л.Зайцевої [4], Т.Кривошеї [6;7], Л.Любчак [10], К.Колеснік [10], М.Машовець [11], В.Сухар [12], Т.Степанової [13], К.Щербакової [14], О.Яковлєвої [9] та ін.

Дидактичні ігри створюють дорослі з навчальною метою, організовуючи навчання на основі ігрового і дидактичного завдання. У дидактичній грі дитина не лише отримує, а й узагальнює та закріплює знання, розвиває пізнавальні здібності, засвоює раціональні засоби і способи розумової діяльності.

Дидактична гра – система впливів, спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Будь-яка дидактична гра має навчальну мету. Тому основним її компонентом є дидактичне завдання, сховане від дитини в ігровому завданні. Дошкільник не просто грається, а бере участь у процесі стихійного навчання. Своєрідність дидактичної гри полягає в раціональному поєднанні дидактичних та ігрових завдань. Переважання навчального завдання перетворює гру на вправу. Навчання у формі дидактичної гри засноване на прагненні дитини входити в уявну ситуацію, діяти за її законами, тобто воно відповідає віковим особливостям дошкільника. Старші дошкільники починають усвідомлювати пізнавальне завдання ігор, надаючи їм певного змісту.

Неодмінною умовою розв'язання дидактичного завдання є дотримання правил. Дидактична гра відбувається за умови, що правила є і внутрішнім результатом дитячої діяльності, а не лише зовнішньою вимогою дорослого. На відміну від сюжетно-рольової гри, у якій правила можуть не бути усвідомленими, у дидактичній – вони завжди усвідомлені. Дотримання правил у дидактичній грі забезпечує колективна організація діяльності, за якої гравці узгоджують свої дії і контролюють виконання правил однолітками; передавання старшими дітьми свого ігрового досвіду молодшим.

Правила спрямовують гру, об'єднують дидактичне та ігрове завдання, визначають послідовність ігрових дій, підвищують цікавість гри, дають змогу вихователю непрямо керувати нею, регулюючи взаємини дітей, формують міжособистісні стосунки. Без них дидактична гра розвивалася б стихійно, а дидактичне завдання неможливо було б вирішити. Діти підпорядковуються правилам, які складаються з одного-двох загальних для всіх елементів. Старші дошкільники виконують більш узагальнені і складніші правила, самостійно придумують нові. Завдяки цьому в ігрових діях реалізовується ігрове і дидактичне завдання.

Засобом розв'язання дидактичного завдання є дидактичний матеріал; результатом дидактичної гри – розв'язання ігрового і дидактичного завдання. Розв'язання обох завдань є показником ефективності гри. Молодші дошкільники усвідомлюють ігровий результат, старші – починають згадувати результат, пов'язаний з розв'язанням дидактичного завдання: навчився, здогадався, розв'язав. Додаткові компоненти дидактичної гри (сюжет і роль) не обов'язкові і можуть бути відсутніми.

За програмою «Дитина» дошкільники 5-го року життя мають оволодіти лічбою в межах 5, навчитися називати числа у межах п'яти в прямому і зворотному порядках. вміти утворювати числа шляхом додавання 1 до попереднього числа, визначати місце кожного числа в ряду чисел від 1 до 5, використовувати кількісну і порядкову лічбу, співвідносити цифру з числом і число з цифрою в межах п'яти, упорядковувати числові картки у межах п'яти тощо [3].

Таким чином, процес оволодіння лічбою за допомогою чисел пов'язаний з виконанням кількох завдань: утворення чисел на основі порівняння множин; оволодіння процесуальною та підсумковою лічбою; розрізнення й оволодінням кількісною та порядковою, прямою і зворотною лічбою; лічба групами, а також лічба за участю різних аналізаторів.

Т.Кривошея пропонує використовувати з цією метою ігри за усасью різних аналізаторів:

Гра «Оплески»

Ігровий реквізит: диск зі стрілкою, яка обертається. Диск поділений на сектори (5 – 10 секторів), в кожному з них намальовані предмети (від 1 до 10)

Хід гри: вихователь повертає стрілку у будь – якому напрямку і встановлює її у відповідному секторі. Дітям потрібно полічити предмети, які зображені у цьому секторі, і за допомогою оплесків відтворити результат. По команді вихователя «Оплески» хтось із дітей проплескує відповідь.

Гра «Покажи відповідь рухами»

1 варіант

Хід гри: вихователь називає приклад на додавання чи віднімання в межах 10. Це може бути задача або числовий вираз, а діти повинні спочатку обчислити його, а потім показати відповідь за допомогою різних рухів (оплесків, присідань, притопів, нахилів тулуба, постукувань по столі, кивків головою вправо чи вліво, стрибків, рухів руками вверх, вниз, в сторони та ін.), при цьому рахуючи вголос.

Наприклад, зайченята навчалися у лісовій школі. Спочатку вони розв’язали 3 задачі, а потім ще 1. Скільки всього задач розв’язали зайченята? Покажіть відповідь за допомогою рухів.

Оскільки відповідь задачі – 4, то діти можуть, наприклад, підстрибнути 4 рази, при цьому починаючи рахувати з першого стрибка, або притопнути ногами 4 рази, або кивнути головою 4 рази, або показати комбіновані рухи: 2 рази плеснути в долоні, 2 рази нахилити тулуб вліво, потім вправо тощо.

2 варіант

Хід гри: вихователь або хтось із дітей показує різні рухи, малюкам потрібно порахувати всі рухи і сказати відповідь, а потім показати її своїми рухами, не повторюючи ті, які вже використовувалися вихователем або іншими дітьми.

Наприклад, вихователь каже: «Якщо до ...(далі показує якийсь рух) додати ...(показує інший рух), то що ми отримаємо?» Дітям необхідно назвати відповідь, а потім показати рухами.

Гра «Скільки звуків?»

Ігровий реквізит: музичні інструменти: металофон, сопілка, музичний трикутник, фортепіано, баян; предмети, що видають звуки: дерев’яні і металеві ложки, склянки з водою, свисток, іграшки тощо.

Хід гри: дітям демонструються музичні інструменти і предмети, які видають різні звуки. Спочатку дошкільнята ознайомлюються із звучанням кожного предмета, а далі їм

пропонується із закритими очима порахувати звуки, які їм пропонує вихователь (або хто – небудь із діток), і назвати той предмет (чи музичний інструмент), який ці звуки видавав.

Примітка: Аналогічно до попередньої гри «Покажи відповідь рухами», можна комбінувати звуки і пропонувати дітям розв'язувати «звукові» приклади.

Гра «Розумні пальчики»

Ігровий реквізит: картки, на яких нашита різна кількість (від 1 до 10) ґудзиків чи інших фігурок (кружечків, трикутників, квіток, листочків, намистинок та ін.)

Хід гри: діти стають у коло, повернувшись обличчям до центру кола. Руки тримають за спиною. Вихователь кожній дитині дає картку. Завдання полягає у тому, щоб на дотик порахувати, скільки предметів знаходиться на картці. Далі вихователь запитує, у кого 1 гудзик (кружечок, трикутник, квітка, листочок, намистинка)? 2? 3? і т.д. Діти, у яких є відповідна кількість нашитих на картці предметів, повинні обізватись, зробити крок вперед і показати свою картку, щоб інші могли перевірити правильність їх відповіді. Коли все перевірено – гра продовжується. Після цього по команді вихователя «Розумники, почали» діти починають передавати картки своїм сусідам по колу за часовою стрілкою. По команді «Стоп, розумні пальчики до роботи» діти на дотик обстежують ту картку, яка опинилася в їхніх руках після цієї команди, при чому робити це потрібно, тримаючи картку за спиною. Доцільним було би використовувати музичний супровід під час передачі карток дітьми один одному [6, 202-204].

Крім того, цікавими для дітей дошкільного віку буде й гра «Склади букет», «У гончара в майстерні»:

Гра «Склади букет»

Ігровий реквізит: кольоровий папір, ножиці, шаблони квітів, олівець

Хід гри: дітям пропонується вирізати 5 квіток рожевого(або іншого кольору) і 5 квіток білого кольору (або іншого кольору) і спробувати порахувати скільки можна скласти різних букетів з 5 квітів рожевого або білого кольорів.

Можливі варіанти: 5 рожевих; 4 рожевих і 1 біла; 3 рожевих і 2 білих; 2 рожевих і 3 білих; 1 рожева і 4 білих; 5 білих.

Гра «У гончара в майстерні»

Мета: Закріпити знання про утворення наступного числа. Вправляти у знаходженні попереднього.

Обладнання:

Демонстраційне: 5 видів гончарних виробів (або їх силуетних зображень) по 5 предметів кожного. Картки для визначення попереднього і наступного числа, цифри в межах 5.

Роздаткове: картки для визначення попереднього і наступного числа, цифри в межах 5.

Ігрові дії.

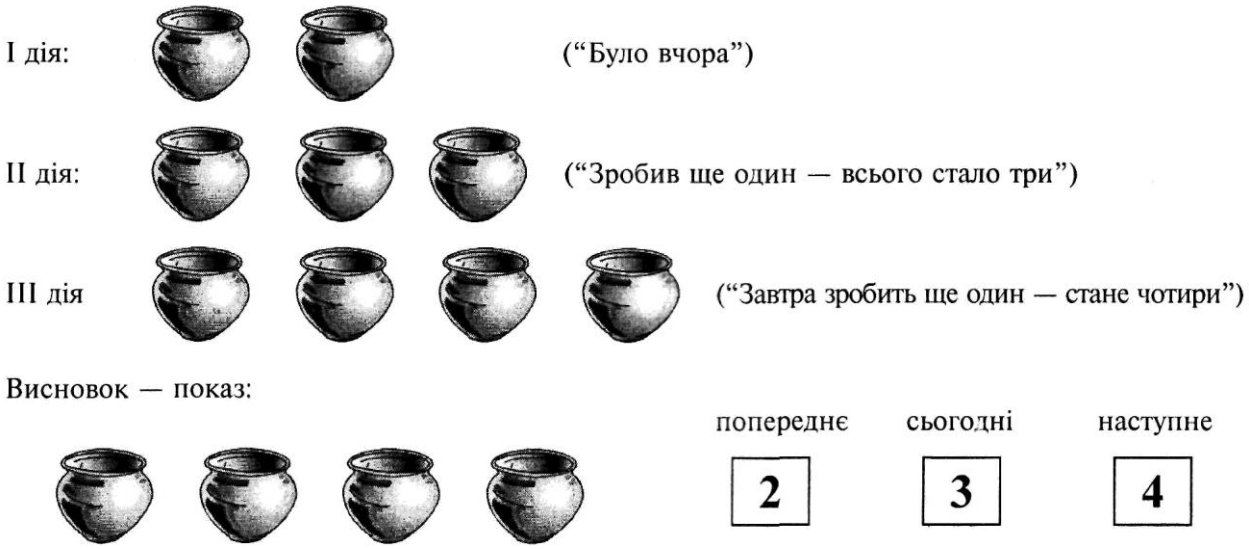
І етап. Вихователь розповідає дітям, що одного дня гончар прийшов до своєї майстерні, щоб продовжити роботу, яку розпочав ще вчора. Тут він розгубився, бо забув, скільки яких виробів зробив напередодні. Пропонує дітям порахувати гончарні вироби, які стоять кожний у своєму рядочку, і позначити їхню кількість цифрою.

Потім педагог повідомляє, що кожного виробу майстер зробив ще по одному. Супроводжує розповідь діями (додає до кожного ряду ще один предмет). За кожним разом малята спільно з'ясовують, скільки стало предметів, як утворилось число два (три, чотири), показують на картці цифрою отриманий результат. Педагог просить дітей пояснити, що означає перша цифра в отриманому ряду цифр («Скільки було зроблено напередодні предметів посуду?»), а що друга («Скільки всього стало сьогодні предметів посуду?»). Вихователь пояснює, що першу цифру ми назвемо «попереднім числом».

Далі шляхом аналогічних дій вихователь з дітьми з'ясовує, скільки яких предметів стане, якщо майстер завтра створить ще по одному. Результат дій позначають цифрами. Педагог пояснює, що в отриманому ряду цифр є одне «попереднє», а одне «наступне число»; просить малят з'ясувати, яке з них яким є. У разі потреби допомагає дітям зробити висновок, що та кількість виробів, котра буде у майстра завтра (демонструє цифру в ряду) і є наступним

числом.

ІІ етап. Вихователь пропонує дітям на своїх робочих місцях викласти на картках попереднє і наступне числа заданого числа.

«Отже, сьогодні у майстра є три глечика. Вчора було два. Два – це попереднє число. Завтра буде чотири. Чотири – це наступне число» Варіанти заповнення карток дітьми:

3	4	5

1	2	3

2	3	4

Вищенаведені ігри з математичним змістом залучають дітей до практичних дій з предметами, розвивають навички лічби за допомогою використання різних аналізаторів, вчать співвідносити результати обчислень з відповідними рухами, сприяють засвоєнню певних математичних понять, розвивають увагу, мислення, творчі здібності, формують у дошкільнят інтерес до математики та позитивне ставлення до пізнання.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А.М., Бєлєнька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В. та ін. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бєлошистая Г. В. Математичний розвиток дитини в системі дошкільної та початкової шкільної освіти: автореф. дис… доктора пед. наук: 13.00.02 / Г. В. Бєлошистая; Мурманськ. держ. пед. ун-т. – М., 2003. – 30 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авторський колектив: Г.В. Бєлєнька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоскаленко (та ін.); наук. ред.: Г.В. Бєлєнька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
4. Зайцева Л. І. Математична компетентність: диференційований підхід / Л. І. Зайцева // Палітра педагога. – 2004. – № 2. – С. 16-19.
5. Запорожец А.В. Интеллектуальная подготовка детей к школе/ А.В.Запорожец //Дошк.восп. – 1977. - № 8. – С. 10-12.
6. Кривошея Т.М. Розвивальний потенціал ігор на математичному матеріалі /Т.М.Кривошея// Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник /За ред. Г.С.Тарасенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – С.201 – 214.
7. Кривошея Т.М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку/Т.М.Кривошея// Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ІППМ. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. - С. 110 – 116.
8. Логіко-математична діяльність. Друга молодша група /Упорядник О.В.Бороздіна.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 96 с.
9. Логіко-математична діяльність. Старша група /Упорядник О.В.Бороздіна, А.В.Яковлєва. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 120 с.
10. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.
11. Машовець М.А. Навіщо до школярику математика / Марина Машовець, Ірина Стеценко. – К.: Шк.світ. – 128 с.
12. Сухар В.Л. Вивчаємо математику: Середній дошкільний вік /В.Л.Сухар. – х. : Ранок, 2016 . – 112 с.

13. Степанова Т.М. Навчаємо математики : формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник /Т.М.Степанова. – К.: Генеза, 2016. – 112 с.
14. Щербакова К.Й. Методика формування елементів математики в дошкільників: навчальний посібник /К.Й.Щербакова. - К.: Видавництво Європейського університету, 2011. – С. 102-147.

МИСЛЕННЄВІ ЗАДАЧІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

І.Швидка, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: В.І.Імбер, *кандидат педагогічних наук, старший викладач*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTELLECTUAL TASKS AT MATHEMATICS LESSONS AS A MEANS OF ACTIVATION OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN`S COGNITIVE ACTIVITY

I.Shvydka, *master's student*
Vinnitsia Mukhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. У статті розглядається проблема активізації пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики. Одним із засобів активізації пізнавальної діяльності виступають завдання, у яких враховано вікові психолого-педагогічні особливості мисленнєвої діяльності учнів початкової школи. Наведені види математичних завдань, які сприяють активізації пізнавальної діяльності.*
Ключові слова: *мислення, молодші школярі, активізація пізнавальної діяльності, розвиток логічного мислення.*

Abstract. *The article deals with the problem of activating cognitive activity of younger pupils at mathematics lessons. One of the means of activating cognitive activity is the tasks, which take into account the age-old psychological and pedagogical peculiarities of the mental activity of primary school students. The following types of mathematical tasks that promote activation of cognitive activity are given.*
Keywords*: thinking, younger schoolchildren, activation of cognitive activity, development of logical thinking.*

Талант, творча обдарованість особистості стають сьогодні запорукою інтенсивного економічного розвитку країни й фактором національного престижу. Тому обов'язковим результатом навчання в початковій школі має бути формування мислячої, творчої, активної особистості. Педагог має бути не тільки вчителем, а й вихователем розуму дитини, оскільки важливо не просто дати глибокі та міцні знання, а навчити її уявляти, фантазувати, радіти й тужити, дивуватися й співчувати. Сучасні вимоги до формування особистості базуються на гуманістично орієнтованому навчанні та вихованні. Початкова загальна освіта є першим освітнім рівнем та закладає фундамент загальноосвітньої підготовки учнів. Ураховуючи те, що провідною діяльністю молодших школярів є навчання, саме активізація пізнавальної діяльності учнів у навчально-виховному процесі початкової школи набуває особливої актуальності. Питання активізації діяльності молодших школярів – одне з найактуальніших. Ігрова діяльність змінюється навчальною, до якої потрібно прикладати певні зусилля, щоб активно працювати з поданим матеріалом.

Математика в системі чотирирічної початкової школи – один з провідних навчальних предметів, що сприяє розвитку пізнавальних і розумових якостей учня.Значним вкладом в педагогічну і психологічну науку є дослідження В.В.Давидова, П.Я. Гальперіна, Л.В. Занкова, Д.Б. Ельконіна, що виявили можливості значного підвищення активності школярів у навчально-пізнавальній діяльності. Досліджуючи проблему активізації, Т.Г.Щукіна основну увагу приділяє спільній діяльності викладача та учнів, спонуканню учнів до її енергійного, цілеспрямованого здійснення, подоланню інерції та пасивних стереотипних форм викладання та навчання [5].

Дуже часто відбувається ототожнення понять «активізація навчання» та «активізація пізнавальної діяльності». Більш чіткіше означення активізації пізнавальної діяльності учнів знаходимо у Т.Г.Шамової, яка вважає, що активізацію навчально-пізнавальної діяльності слід розуміти не як підвищення інтенсивності її протікання, а як мобілізацію інтелектуальних, емоційно-вольових та фізичних сил учня, що здійснюється викладачем за допомогою певних засобів і спрямовується на досягнення конкретних цілей навчання та виховання [4].

Активність учнів виражається через запитання, прагнення мислити, пізнавальну самостійність в процесах сприйняття, відтворення, розуміння, творчого застосування. Ознаками сформованості активності особистості виступають: ініціативність, характеристика діяльності, енергійність, інтенсивність, ставлення до діяльності, добросовісність, інтерес, самостійність, усвідомлення дій, воля, наполегливість в досягненні мети та творчість. Тому можна виділити певні рівні активності учня в навчальній діяльності:

1. *Низький* – вчитель повідомляє знання, ставить запитання, дає відповіді, показує як розв'язується завдання, а учень слухає, записує, пригадує повідомлене.

2. *Середній* – завдання розв'язуються спільними зусиллями викладача та учнів; учні залучаються у частковий пошук.

3. *Високий* – самі учні здійснюють активний пошук відповіді, знаходять власні способи розв'язання.

Провідною особливістю розвитку логічного мислення в процесі навчання математики є те, що воно має забезпечити, як загально інтелектуальний рівень розвитку учня, так і максимально можливу реалізацію їх математичних здібностей. Тому спеціальні логічні завдання, що пропонуються учням мають сприяти як загально інтелектуальному розвитку дитини, так і більш глибокому осмисленню і закріпленню вже одержаних знань, володінню знаннями на якісно новому рівні. Крім того, за допомогою таких завдань можна створити умови, за яких, до вивчення нових питань учні підходять самостійно, а нові типи завдань не викликають психологічного дискомфорту.

Уміння розв'язувати задачі є одним з показників рівня розвитку математичного мислення і мовлення учнів. Найяскравіше це демонструє робота з нестандартними задачами. Такі задачі вимагає від виконавця наполегливої праці, креативності, логіки. Тому задачі потрібно підбирати такі, які викликали б в учнів бажання їх розв'язувати. Логічні задачі бажано використовувати різних типів. Для прикладу розглянемо деякі з них.

1.Двом дорослим і двом хлопчикам треба переправитись через річку. А човен такий малий, що може утримати на воді лише одного дорослого або тільки двох хлопчиків. Дорослі і хлопчики все таки зуміли переправитись через річку за допомогою одного човна. Як вони це зробили?

2. Розставв запису 4 12 + 18 : 6 + 3 дужки так, щоб отримати: а) число 50; б)найменше можливе число; в)найбільше можливе число.

3. На сторонах трикутника розмістити числа 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 так, щоб сума чисел на кожній його стороні дорівнювала а)170; б) 230.

4. Десятилітровий бідон наповнений водою. Як з нього, за допомогою 7л і 3л бідонів, відлити 5 л води?

5. З 12 монет – одна фальшива. Як визначити її за допомогою трьох зважувань на терезах з двома шальками без важків? Якщо врахувати те, що фальшива монета – важча. 6. Галя запросила в гості Ганну, Бориса, Оксану. На столі були фрукти: яблука, груші, апельсини. Кожна дитина вибрала собі один. Хто, що вибрав, якщо:

- Ганна не юбить груші;
- Галя не любить апельсини;
- Борис не любить яблука;
- Галя і Оксана вибрали один і той самий фрукт;
- Тільки одна дитина вибрала грушу.

Не слід боляче ставитися до помилок учнів при розв'язуванні чи складанні задач. Потрібно, лише, розрізняти помилки після повного завершення розділу (їх, як правило, не повинно бути) і помилки в процесі вивчення (вони корисні).

Завдяки цьому учні працюють активно, щоразу роблячи для себе невеличкі, але важливі відкриття. І так завжди – праця і відпочинок, казка і дійсність. Кожен урок – це не просто 40 хвилин набуття знань, це нова сходинка до прекрасної незвіданої країни, ім'я якій – самостійне життя.

Перший учитель – це, так би мовити, доля учнів і тому, реагуючи на різноманітні дитячі інтереси, рівень розвитку, індивідуальні особливості, робимо все можливе, щоб цінувати кожну дитину як особистість. Отже, використання вищезгаданих методів та прийомів сприяє успішному виконанню одного з основних завдань сучасної школи, а саме навчанню молодших школярів самостійності у здобутті знань, розвитку пізнавальних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Балдіна Л.М. Розвиток здібностей дитини на уроках математики / Л.М.Балдіна // Мат. в шк. України. – 2007. – № 76. – С.13-18.
2. Макаренко Г. Д. Деякі цікаві форми активного навчання на уроках математики / Г.Д.Макаренко. – Мат. в шк. України. – 2007. – № 32(188). – С.2-6.
3. Рябова С.І. Збірник задач і тестів з математики / С.І.Рябова. – Тернопіль, 1995. – С. 245-250.
4. Шамова Т.И. Активизация учения школьников / Т.И.Шамова. – М.: Педагогика,1982. – 208 с.
5. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процесс / Г.И.Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ю. Шевчук, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Г.С.Тарасенко, *доктор педагогічних наук, професор*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN BY INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Y. Shevchuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті теоретично обґрунтовується і доводиться доцільність використання інноваційних технологій в початковій школі. Наведено приклади форм, методів та прийомів розвитку творчого потенціалу учнів початкової ланки освіти.*

Ключові слова: *інноваційні технології, творчість, творча особистість, творчі здібності, методи та форми навчання, молодші школярі.*

Abstract. *The article substantiates theoretically and proves expediency of using innovative technologies in primary school. Examples of forms, methods and techniques of development of creative potential of pupils of the primary school are given.*

Keywords: *innovative technologies, creativity, creative personality, creative abilities, methods and forms of education, younger schoolchildren.*

Головним завданням реформування освіти, поставленим у державній національній програмі, є впровадження в навчально-виховний процес інноваційних технологій.

Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами подальшого пізнання та самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями.

У державному документі «Національна доктрина розвитку освіти» зазначено, що характерною ознакою нашої епохи є перехід суспільства від індустріального стану розвитку до постіндустріального, а нині – до інформаційного. Запровадження в навчальний процес інноваційних технологій відкриває нові шляхи й надає широкі можливості для подальшого загального та професійного навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистістно-зорієнтованих форм організації навчання.

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів становить фундамент процесу навчання, є «вічною» педагогічною проблемою, яка з плином часу не втрачає своєї актуальності, потребуючи пильної уваги і постійного подальшого розвитку. Саме сьогодні перед освітнім процесом постає завдання-виховання творчої особистості, починаючи з початкової школи. У Законі України «Про освіту» проголошено: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору».

Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є використання інноваційних освітніх технологій, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів (на всебічний особистісний розвиток учнів) [4, 18].

Аналіз джерельної бази свідчить, що у дослідженні проблеми формування творчих здібностей молодших школярів сходяться різні концептуальні підходи, філософські, соціальні, педагогічні й психологічні ідеї – це гуманно особистісна педагогіка В.Сухомлинського, Ш.Амонашвілі; психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості І.Беха, Д.Богоявленської, Б.Тєплова, Л.Виготського; розвивальний потенціал усіх складових системи початкового навчання М.Богдановича, Н.Бібік, М.Вашуленко, І.Гудзик, О.Савченко; проблеми впровадження педагогічних технологій та інновацій О.Пометун, Н.Наволокова; технології проектного навчання О.Онопрієнко, І Єрмаков, В.Тименко.

Творчі здібності формуються протягом усього життя людини але дослідження Т.Байбари, Д.Богоявленської, Л.Виготського, Ю.Гільбуха, Л.Лозової) показують, що саме молодший шкільній вік є найсприятливішим для творчого розвитку дітей, їхніх здібностей до творчості. В цей період активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчо мислити, критично оцінювати діяльність.

Головне завдання вчителя розвинути в дитині всі позитивні якості, закладені в ній природою, і тим самим допомогти їй знайти своє місце в суспільстві. Розв’язання цього завдання можливе лише за умови, коли навчально-виховний процес буде будуватися відповідно до потреб особистості та індивідуальних можливостей дітей, зростанні їх самостійності і творчої активності. Позитивним аспектом у розв’язанні даного питання є запровадження нових освітніх технологій, спрямованих на всебічний розвиток дитини, застосування методів, що активізують творчу діяльність учнів у навчанні. Тому у навчальному процесі дитину постійно має супроводжувати почуття вільного вибору, навчання повинно характеризуватись розвивальною тенденцією, щоб приносити дитині радість життя [5, 23].

Дуже важливим є такий аспект навчання, як створення умов для поступового переходу від дій у співробітництві з учителем та учнями до самостійних. Важливим результатом такого навчання має бути здобуття учнями досвіду творчої праці [1, 33].

Для того, щоб розвинути творчу особистість, по-перше, необхідно розв’язати цілу низку завдань: організація навчальної взаємодії вчителя й учнів на основі діалогу та полілогу; орієнтація на самостійну пошуково – творчу працю учнів, набуття досвіду роботи з різними джерелами інформації; оволодіння учнями проектними та дослідницькими уміннями; оволодіння молодшими школярами способами пізнавальної діяльності, самоконтролю та самооцінювання своєї діяльності; розвивальна насиченість предметного середовища на уроці й перерві, яка спонукає дитину перевірити свої сили методом спроб і помилок, вільного вибору завдання; комплексне застосування вчителем інноваційних технологій. Розв’язання цих завдань можливе лише на основі широкого запровадження нових педагогічних технологій, спрямованих на розвиток творчих здібностей та нахилів учнів [4, 116].

Одним з найперспективніших шляхів розвитку творчої активності є впровадження інтерактивних форм і методів навчання. Ефективним у формуванні творчих здібностей учнів є використання таких інтерактивних форм навчання: «мікрофон», робота в парах, малих групах, «діаграма Венна», «метод Прес», «пошук інформації», «спільний проект», «мозковий штурм», «Асоціативний кущ», «Очікування», «Добре-погано», «Дерево рішень», «Фантазуй», незакінчене речення. Використовую інсценізацію, що розвиває пам'ять, творчу уяву, креативне мислення, мову, мовлення, вміння спілкуватися, самостійність. Під час використання активних форм і методів навчання підвищуються вимоги до вчителя, який виступає в ролі організатора пізнавальної діяльності учнів, а не переповідача інформації. Для досягнення певного результату найперша умова – конкретизація навчальної мети. Шлях від навчання до результату – це організована взаємодія вчителя і учнів. Такий підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості [7, 35].

Працюючи над даною проблемою переконалися, що розвивати творчі здібності можна по – різному. Але для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку йдучи від простого до складного: створювати ситуації успіху , що сприяють творчій активності школяра; розвивати його уяву мислення; розв’язувати дедалі складніші творчі завдання [3, 61].

Найефективнішим засобом досягнення цієї мети є інноваційні технології навчання. Саме інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості [12, 124].

Отже, як писав видатний педагог В. Сухомлинський «Може, маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних зусиль, - вона творець; її розумова діяльність – творчість». Так і творчість вчителя породжує творчість учня. Якщо на кожний урок намагатися підбирати такі види навчальної діяльності, які дають матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості, творчості, це зацікавить дітей, викликає позитивні емоції, сприятиме діяльності, пошуку, формуванню творчого мислення. Таким чином, використовуючи інноваційні методи роботи, вчитель формує творчу особистість, яка матиме міцні знання та буде успішно застосовувати їх на практиці.

Список використаних джерел:

1. Волощук І.С. Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку / І.С. Волощук // Рідна школа. – 1998. – №3. – С. 29 - 52
2. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія.— Вінниця : ДОВ Вінниця; 2005. – 366 с.
3. Демченко О.П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О.П. Демченко // Збірник наукових праць БДПУ. – Педагогічні науки. - №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С.61-70.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Коваль І.І. Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей школярі / І.І. Коваль // Програма «Обдаровані діти»- Обдарована дитина. - 2009. - № 8. - С. 20-29.
6 .Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити / Л. Масол // Початкова шк. – 2001. – № 5. – С. 38-39.
7. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко та ін.: Наук.-метод. посіб. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко. - К.: Генеза, 1999.- 366 с.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1988. – 272 с.
10. Тарасенко Г.С. Паросток: методика гуманістичного виховання дітей засобами природи : посібник для вчителя / Г.С. Тарасенко. – Вінниця : Логос, 2000. – 192 с.
11. Химинець В. Інновації в початковій школі / В. Химинець, М. Кірик - Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 307 с.

ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

С.Шкрабалюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: О.А.Голюк, *кандидат педагогічних наук, доцент*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING FAIRY TALE AS MEANS OF DEVELOPMENT DIALOGIC CULTURE OF SENIOR PRESCHOOLERS

S.Shkrabaliuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена проблемі використання казки як засобу розвитку діалогічної культури дітей старшого дошкільного віку. Визначено роль казки у розвитку діалогічної культури дошкільників. Запропоновано методичні прийоми роботи з казкою.*

Ключові слова: *діалогічна культура, казка, дошкільники.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of using the fairy tale as a means of developing the dialogic culture of senior preschoolers. The role of a fairy tale in the development of the dialogic culture of preschoolers is determined. Methodical techniques of work with a fairy tale are offered.*

Keywords: *dialogical culture, fairy tale, preschoolers.*

Останніми роками відбуваються істотні зміни в програмах виховання та навчання дітей старшого дошкільного віку. Сучасна дошкільна освіта не залишається осторонь від процесів модернізації освіти. Процес реформування національної освіти неможливий без вдумливого, критичного переосмислення і використання наукового доробку попередніх поколінь на підставі узагальнення результатів теоретичного аналізу, вивчення наукових, методичних джерел. Актуальною проблемою дошкільної лінгводидактики є формування культури діалогічного спілкування, мовленнєвого етикету й виразності дитячого мовлення. Однією з ключових частин сучасної освіти визначено вміння висловлювати поняття, думки, через слухання, говоріння, читання, застосування мультимедійних засобів [10, 10].

Розвиток діалогічної культури дітей за текстами казок передбачає залучення дітей до складання імпровізованих діалогів, поступове збільшення словникового навантаження в діалогах та максимальну мовленнєву активність [7].

Казка входить у життя людини з раннього дитинства, відіграючи незбагненно важливу роль у становленні особистості. Мова казки проста і тому доступна. За допомогою казки дитині можна пояснити безліч явищ.

Особливого значення казці як засобу навчання дітей надавали С.Миропольський, С.Русова, К.Ушинський, В.Сухомлинський. Ще на початку XIX ст. С.Миропольський наголошував на необхідності використання казок як засобу виховання і навчання дітей, засобу зробити «людину людиною» [13].

Сучасні дослідники продовжують вивчати вплив казки на діалогічну культуру дошкільників: Н.Гавриш, Н.Карпінська, Л.Артемова, Ю.Руденко та інші [8, 228]. У дошкільному закладі пропонуються такі види занять з казкою: читання казок, розповідання та показ казок вихователем, інсценізація, ігри за сюжетами казок, бесіди, перекази знайомих казок, самостійне складання казок дітьми. Так Л.Артемова зазначала, що в процесі роботи з казками діти розвивають діалогічну культуру мовлення, граматичну будову мовлення та удосконалюють словниковий запас [8, 229].

Розглядаючи казку крізь призму її навчально-виховних можливостей можна стверджувати, що казка органічно увійшла в світ дитини, допомагає їй вчитися і вдосконалюватися. Уміння «слухати» формується у дошкільнят у процесі виховання, при активній дії дорослого і досягає все більш високого рівня, в міру того, як розвивається і вдосконалюється мислення дітей, збагачується їхній словниковий запас, розвивається уява. Тому педагогіка розглядає розвиток діалогічної культури дитини дошкільного віку в нерозривному зв'язку з всебічним розвитком дошкільнят, а розвиток мовлення дітей різного дошкільного віку йде паралельно з загальним психофізичним розвитком [1, 55].

Чудовий вплив казки на розвиток мовлення дитини і її внутрішнього світу важко порівняти за значимістю з чимось ще. Добрі і повчальні, вони обов'язково залишать в душі малюка незгладимий слід, наповнять душу його різноманітними почуттями та емоціями, а мова – гарними словами і оборотами.

Розповідь казки з подальшим переказом сприяє розвитку мислення і збагачення мови дітей старшого дошкільного віку. Казка допомагає формувати основи поведінки і спілкування. Дитяча казка розвиває фантазію і уяву дитини, творчий потенціал [4; 5; 6; 11; 13].

Творчі методи роботи з казкою дозволяють більш широко та різнопланово використовувати улюблені дітьми тексти. До таких методів можна віднести наступні: придумування казок, коли знайомі дитині герої опинилися в нових обставинах; створення колажів з казок; обговорення рятувальних ситуацій у казках; створення казок про фантастичні країни, фантастичних героїв тощо.

Щоб підвести дітей до творчої роботи з казкою (зміна одного казкового героя іншим, придумування іншого кінця чи варіанта казки) доцільним є такий метод, як розігрування казки за допомогою замінників. Використовувати даний метод слід у послідовності: ознайомлення з казкою; дорослий читає казку, а дитина розігрує її; «загадування» уривків із казки (дорослий розігрує якусь сценку із казки, а дитина повинна відгадати її і розповісти); показ дитиною уривка з казки з одночасним розповіданням його.

Спонукаючи дітей до творчого пошуку у старшій групі вихователю можна використати такі методи, як складання казок за схемами. Спочатку вихователь пояснює дітям, що будь-який предмет, подію можна зобразити схематично. Педагог пропонує схематично зобразити ліс, зайчика, хатинку та інше, знайомить із своїми варіантами схематичних зображень. За схемами пропонує відгадати і розповісти казку.

Після того, як діти освоять розповідання за схемами, схему знайомої казки можна дещо змінити: переставити символи, внести новий символ; уявити як змінилися події в казці, наділити нового персонажа казки певними рисами. Розповідаючи дітям казку, педагог пропонує їм самим зарадити головному героєві у його пригоді, не залучаючи до цього інших персонажів. Подібний аналіз проводить спочатку на матеріалі вже знайомих дітям казок і лише згодом підводить до розв'язання проблемних ситуацій у нових казках. Педагог пропонує дітям уявити себе кимось із тих, хто діє у казці, й розповісти, що він відчув би, як сприйняв би конкретну подію, залежно від того, чиїми очима зараз «дивиться» на неї. Адже сприйняття добра і зла у різних персонажів неоднакове. У роботі з казкою доцільним є застосування таких прийомів: аналіз казок, розповідання казок, постановка казок за допомогою ляльок, складання казок, залучення дошкільнят до малювання за мотивами казки, обговорення поведінки та мотивів дій персонажа, програвання епізодів казки.

Дидактичні завдання і вправи необхідно будувати так, щоб навчити дітей складати діалог, самостійні розповіді про предмети, явищах в природі. Так, для дітей старшого дошкільного віку можна використати дидактичні ігри: «У гостях у казки», «Впізнай героя казки» та ін. Організовуючи з дітьми обговорення казок необхідно пам'ятати, що тематика таких обговорень має спиратися на їхній досвід, знання і уявлення про навколишнє життя, про явища природи. В.Любашина радить для ігор-драматизацій та інсценізацій використовувати казки з чітким динамічним сюжетом, повторами, діалогами («Рукавичка», «Котик і Півник» та ін.); для ігор з мовленнєвими ситуаціями, які являють собою уявний діалог дітей з літературним героєм, – гру «Розповідь герою казки про себе». Окрім того, науковець наголошує на необхідності використовувати «Кумулятивні казки» – ланцюг питань та відповідей, витриманих у межах одного логічного ряду, до яких відносить казки «Зимівля звірів», «Коза-дереза». Вона вважає, що такі твори співзвучні з характером мислення дитини, вчать дітей чітко ставити запитання та вести діалог один за одним без допомоги дорослих [9, 185].

Послідовність занять з розвитку словесної творчості у дітей має відбуватися у такій послідовності: ознайомлення з казкою як літературним жанром; творчий переказ казки (від імені головного героя, заміна кінцівки); придумування продовження казки; складання казки

за опорними словами; заміна характеру персонажів казки; розв'язання проблемних ситуацій та суперечностей у казці; самостійне придумування дітьми казок. Сьогодні існує безліч прийомів, які є ефективними для організації бесід з дітьми за казкою: 1) формулювання різноманітних за своїм спрямуванням питань, які покликані допомогти точніше охарактеризувати героїв казки або допомогти дітям відчути головну ідею казки; 2) розгляд ілюстрацій, що допоможуть зрозуміти казку; 3) словесні замальовки, де діти придумують і розповідають, які б малюнки вони самі намалювали до цієї розповіді; 4) повторне читання уривків з тексту, спрямоване на те, щоб діти повніше сприйняли художні засоби казки, навчилися помічати порівняння, епітети та інші засоби виразності; 5) пригадування і розповідь про кумедний (сумний, казковий, реальний, страшний) епізод; 6) переказування опису природи, пояснення вчинків героїв, які особливо запам'яталися; 7) драматизація казки або уривків із знайомих казок, цікавих у плані збагачення та активізації словникового запасу; 8) звертання уваги на специфічність художньої форми, образність мови у творі (повтори, зачин, кінцівка, порівняння, постійні епітети), що допомагає зрозуміти відмінність казки від оповідання тощо.

Придумування дітьми казок за самостійно вибраною темою – найскладніший вид творчої розповіді. Успіх залежить від того, як зуміє вихователь зацікавити дітей, створити в них емоційний настрій, дати поштовх творчій уяві. Дуже важливо навчити дітей оцінювати розповіді й казки своїх товаришів, бачити позитивні та негативні сторони розповідей. Наприклад: «Мені сподобалась Іванкова казка. В ній цікаво описані пригоди котика та його друзів.» [8, 228]. Складання казки розвиває почуття гумору, критичність розуму, вміння коротко, образно побудувати вислів. Методика навчання складання творчих розповідей постійно збагачується новими розробками і знахідками педагогів. Важливо, щоб у пошуках прийомів та методів керівництва мовленнєвою діяльністю дітей, ми всі не забували, що творча розповідь це лише ефективний засіб розвитку, а головною на занятті має бути сама дитина, заради якої ці засоби і розробляються. Але, на жаль, в даний час використовується не весь потенціал казки. Дитина частіше сидить біля телевізора, тому що дивитися казку легше і цікавіше, ніж читати чи слухати.

Цілком зрозуміло, що розвиток діалогічної культури дитини залежить від рівня сформованості діалогічної культури педагога, яку О.Голюк розглядатє в контексті професійно-педагогічної культури як рівень розвитку методологічної (спрямованість особистості педагога, його методологічну компетентність і методологічну рефлексію), інформаційної (ступінь оволодіння вміннями працювати з інформацією, орієнтуватися в інформаційному просторі), дослідницької (сукупність дослідницьких умінь, досвіду дослідницької діяльності) культури, формуючих сукупність комунікативних і інтелектуальних умінь [2, 247]. В свою чергу під професійно-педагогічною культурою науковець розуміє інтегративну якість особистості педагога, яка проектує його загальну культуру в сферу професії [3, 128].

Отже, казка залишається одним з провідних засобів навчання, виховання та розвитку дітей, не зважаючи на появу великої кількості сучасних медіатехнологій, дидактичних іграшок та посібників. У сучасних програмах з дошкільної освіти казка розглядається переважно як засіб розвитку мовлення дитини. Оскільки розвиток усіх психічних процесів у дитини відбувається взаємопов'язано, то, працюючи з казками, вихователю необхідно навчати дітей мислити оригінально, незвично, спонукати дошкільників не тільки сприймати зміст, а й творчо перетворювати хід розповіді, придумувати різні кінцівки, вводити непередбачені ситуації, змішувати кілька сюжетів в один, що сприятиме розвитку образного і логічного мислення дитини, її творчих здібностей, мовлення, допоможе підготувати її до навчання в школі.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика : навч. посібник / А.Богуш. – Запоріжжя, 2000. – 275 с.

2. Голюк О.А. Теоретико-методологічні засади формування діалогічної культури в майбутніх вчителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін / О.А.Голюк // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С.244-252.

3. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДОУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А.Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога . – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С.124-130.

4. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.

5. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.

6. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами / О.П.Демченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В.І.Скрипченка]. – Ч.1. – Словянськ : СДПУ, 2010. – С.81-88.

7. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.

8. Лопатіна Г. О. Художнє слово як засіб навчання діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку / Г. О. Лопатіна // Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2011. - Вип. 8. - С. 227-231.

9. Любашина В. В. Формування діалогічних умінь у старшого дошкільного віку в іграх за сюжетами художніх творів: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / В.Любашина. – Ялта, 2006. – 188 с.

10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2017.- 33с.

11. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів/ Н.Ю.Родюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.

12. Сіваш Т.Д. В.О. Сухомлинський про розвиток словесної творчості молодших школярів / Т.Д. Сіваш // Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів : Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / Відп. за випуск : І.І. Козак, І.М. Лапшина, Л.В. Любчак. – Вип. 9. – Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2013. – С. 198-201.

13. Тишик О.А. Проблеми дидактики в педагогічній спадщині С.І. Миропольського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / О.А. Тишик. – Харків, 1998. – 20 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У РАКУРСІ ЗАРУБІЖНИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ

Л.Шпирко, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: Г.С.Тарасенко*, доктор педагогічних наук, професор*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ECOLOGICAL UPBRINGING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN RACURS OF FOREIGN EDUCATIONAL TENDENCIES

L. Shpyrko, *fourth-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: *У статті розглянуто особливості екологічного виховання молодших школярів у ракурсі зарубіжних освітніх тенденцій. Проаналізовано основні аспекти створення сприятливого екологоосвітнього середовища в просторі початкової школи. Обгрунтовано найбільш доцільні методи та механізми впливу вчителя на екологічну свідомість, мислення та культуру дітей молодшого шкільного віку в рамках зарубіжної педагогіки.*

Ключові слова: *екологічне виховання, екологічна освіта, зарубіжні тенденції, молодші школярі, школи зарубіжжя.*

Abstract: *The article deals with the features of environmental upbringing of younger pupils in the perspective of foreign educational tendencies. The main aspects of creation of favorable ecological educational environment in the primary school space are analyzed. The most expedient methods and mechanisms of influence of the teacher on ecological consciousness, thinking and culture of children of primary school age within the framework of foreign pedagogy are substantiated.*

Keywords: *ecological upbringing, ecological education, foreign tendencies, younger pupils, schools of foreign countries.*

Проблема взаємодії людини з природою в нинішній час прогресивних зрушень у сфері техніки й досі залишається всеохоплюючою та разюче гострою. Одвічне прагнення людства до матеріального збагачення, задоволення власних потреб за рахунок природного середовища, а також нехтування загальнолюдськими цінностями, культурною поведінкою призвели до глобальної екологічної кризи, осередками існування якої стали не лише мальовничі куточки природи: ліси, луки, озера, гірські утворення, а й глибинні порухи душ громадянства. Нищівне, утилітарно-споживацьке ставлення особистості людського індивідуума до об'єктів і явищ благотворного світу природи поставило на порядок денний питання фундаментальної значимості – настав час для кардинальних змін у системі цінностей особистості, створення нової парадигми екологічної освіти, покликаної відновити внутрішню гармонію між людиною, природою та суспільством; трансформувати стереотипну поведінку громадян в осмисленоприрододоцільну.

Одним із вирішальних періодів для осягнення закономірних зв'язків буття в екозорієнтованому середовищі, придбання досвіду збереження та відновлення природи є молодший шкільний вік. Саме в дитинстві закладаються підвалини екологічної культури, мислення та свідомості, формуються перші вподобання, навички дій, естетичні ідеали, емоційно-чуттєві поривання, світоглядні екологічні орієнтири. Дитячий світ сповнений незабутніх вражень від побаченого, почутого, учні з цікавістю досліджують навколишнє середовище, вчаться помічати красу та виразність природи. Міжнародний досвід з питань екологічної освіти підростаючих поколінь накопичив низку ефективних підходів. Їх вивчення, критичне та творче переосмислення можуть стати корисними на шляху до формування нового екоцентричного суспільства.

Зарубіжні тенденції екологічного виховання дітей і молоді на сьогоднішній день висвітлюються в працях таких науковців як М. Бауер, К. Борін, О. Драйер, І. Коршунова, І. Костицька, Т. Кучай, В. Ломакович, Л. Лук'янова, Г. Марченко, С. Ніколаєва, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Є. Ріпачок, І. Рудковська, О. Свистак-Яроцька, Я. Славська, Г. Тарасенко, Є. Флешар, В.Червонецький та ін. Їхні дослідження стосуються як окремо взятих країн (Великобританії, Німеччини, США, Японії тощо), так і комплексного аналізу екологічної освіти у світовій спільноті.

Нині все більше діячів у сфері науки схиляються до такої моделі екологічної освіти особистості, яка посилила б роль емоційно-чуттєвої складової у взаємодії людини з довкіллям, підняла духовну, естетичну цінності природи на найвищу сходинку в системі екопріоритетів людства. Прототипом такої моделі у країнах зарубіжжя стало дедалі частіше використання в навчально-виховному процесі «педагогіки переживань (Erlebnispedagogik)». Вона бере свій початок з 90-х років минулого століття, коли своєрідного краху зазнала «дидактика катастроф» із її методами залякування та навернення страху перед безповоротною кризою. Головна мета «педагогіки переживань» – навчити сучасне покоління людей, зокрема й молодших школярів, «адекватно бачити себе в навколишньому середовищі». Безпосереднє емоційно-чуттєве сприйняття, «переживання» та розуміння природного світу як частини свого єства, на думку А. Шульженко, допомагає дітям любити його так як самого себе й, відповідно, докладати задля збереження й процвітання навколишнього світу максимум зусиль, турботи, уваги. Вихованці, перебуваючи на лоні природи (серед лісу, на галявині, біля озера) можуть виконувати ігрові вправи на уважність, із зав'язаними очима вести пошук природних об'єктів, потім робити їхній міфологічний або біологічний опис, медитативно спілкуватися з природою або ж вести з нею німу розмову, уявно перевтілюватися в природні об'єкти, показувати мімікою, жестами їхні характерні ознаки, відтворювати звуки, рухи. Така емоційно-чуттєва ідентифікація зі світом природи дозволяє кожному учневі по-справжньому відчути себе частинкою довкілля, свідомо замислитися над своєю поведінкою в навколишньому середовищі, відрегулювати вектор

практичної діяльності в природі. В руслі «педагогіки переживань» у багатьох країнах зарубіжжя також використовуються «лісова» та «музейна педагогіка». Особливостями останньої є прагнення залучати підростаюче покоління та їх батьків до мистецтва, художньо-творчої діяльності, яка допоможе не тільки виховати у дітей здатність естетично сприймати світ, а й зрозуміти одвічну сутність людини та природи [12, 30].

Звичайно, це лише загальнообумовлені тенденції, котрі в кожній із світових держав реалізуються по-особливому, із врахуванням ряду ментальних, економічних, освітніх та методичних особливостей. Так, у Фінляндії, яка нині займає передові позиції в ефективності шкільної системи освіти, безпосередній спрямованості її на життя, діти починають систематичне знайомство з екологією та охороною природи в спеціально облаштованих «Центрах довкілля». Головна мета цих закладів зосереджена на наданні школярам природничих знань та на безпосередньому виконанні вправ у природному середовищі. Навчання у таких центрах є активним, адже інформацію діти отримують через власні почуття та практичну діяльність. У навчально-виховному процесі найчастіше використовуються такі методи роботи, як дослідження, подорож, гра, екскурсія в природу, система спеціально створених запитань, індивідуальна творчість молодших школярів. Особлива увага учнів фокусується на вирішенні проблем взаємовідносин людини з іншими представниками природи й відповідальності людської особистості за функціональну спроможність навколишнього середовища [3, 4]. Екологічна освіта в початковій школі Фінляндії не є відокремленою, оскільки реалізується в комплексі з моральним, трудовим, розумовим та естетичним вихованням. Вчителі цієї країни прагнуть не лише ознайомити молодших школярів із довкіллям, але й навчити сприймати красу природи, викликати у дітей загальнолюдську повагу та любов до її мешканців, розвивати відповідальність за своє місце проживання.

У США екологічна освіта учнів школи першого ступеня здійснюється на міжпредметній основі. Педагоги прагнуть змінити екологічно несприятливу ситуацію в країні шляхом подолання помилок минулого, а тому до екологічного навчання та виховання учнів залучають фахівців із різних галузей знань, зокрема учених-спеціалістів із заповідників. Значна увага шкільної спільноти приділяється активізації практичного досвіду учнів й використанню практико-зорієнтованих методів навчання: екологічних екскурсій, ігор, польових занять, робіт на пришкільних ділянках. Великим попитом у закладах освіти користуються й «польові маршрути», головна мета яких полягає у тому, щоб прищепити учням «кодекс екологічної поведінки», закликати дітей не знищувати рідкісних видів тварин і рослин, не паплюжити гнізда птахів. Серед ігор еколого-виховної спрямованості досить популярною є гра «Земля – космічний корабель», під час якої молодші школярі переконуються в тому що, природні багатства на нашій планеті, вільно кружляючій у просторах космосу, не безмежні, а тому кожному з нас варто приділити максимум ласки, доброти й поваги до мешканців природи [6]. В певні періоди часу звичайні шкільні класи в Сполучених штатах можуть трансформуватися в «екологічні», «морські», «гірські», «сніжні». Це, звісно, дає змогу ще більше зблизити дітей із довкіллям.

Значна увага уряду цієї країни приділяється й екологічній освіті підростаючих поколінь поза межами школи. Так, наприклад, у багатьох штатах педагоги користуються програмою позашкільного екологічного навчання та виховання Джуді Фрідман, яка знайомить молодших школярів із навколишнім середовищем за допомогою книги про кумедного товстунчика Джеллі Джема. У цього персонажа цікава зовнішність – короткі лапки та заячі вуха, а ще Джеллі може бути, в залежності від ситуації, веселим або сумним. Сторінки книги допомагають учням зрозуміти, що таке довкілля, і як важливо його берегти. Джеллі Джем пропонує дітям разом із ним пробрляти досліди із водою, задуматися над проблемами сміття; знайомить із переробкою відходів, можливостями повторного використання речей, особливостями економії води. Також, Джем, спеціально для учнів, розбирає процес забруднення повітря, говорить з ними про жахливі проблеми нафти та бензину, фінансові труднощі очищення країною великої кількості сміттєзвалищ. Досить

популярною в США є й технологія Маури О'Коннор «Світло життя», спрямована на розширення і розвиток тих умінь і уявлень, які діти отримали на уроках у школі. Головна мета цієї програми для учнів початкових класів – пробудити інтерес до «явищ навколишнього середовища в місті», викликати радість спілкування з природою, зблизити дітей із довкіллям. Молодші школярі уявно перетворюються в інопланетян й за допомогою різних видів діяльності та власних органів чуття досліджують рідне місто, набираються вражень, які потім відображають у своїх малюнках. Діти дізнаються, які промислові зони, житлові квартали і місця відпочинку є в найближчому просторі, обговорюють, про кого вони могли б разом із класом піклуватися. На наступних заняттях школярі дізнаються, що таке пейзаж, як зелені рослини постачають людині кисень, розглядають їх під мікроскопом, пізнають, що дерева, як і люди, можуть бути веселими та сумними, коли у них зламана гілка, ведуть настінний календар «Ростемо разом з природою», перевтілюються у дерева, медитують, складають розповіді, типу «Якби я був деревом ...». Далі маленьким дослідникам пропонують познайомитися із птахами. Школярі розглядають їхнє пір'я та сліди на снігу, перевтілюються в них, підгодовують їх взимку, конструюють з паперу гусячу зграю. Потім дітей знайомлять із комахами, їхнім способом життя. Наступні розділи програми присвячені питанням потреб людини і тварин, учнів вчать розмежовувати поняття потреба і бажання, Діти дізнаються про енергію та економію, пізнають одвічну істину – людина має жити в гармонії із природою, брати із неї приклад» [7, 227-229].

Цікавою формою залучення учнів молодшого шкільного віку до екологічної освіти в період літніх канікул у штатах є програма «Юний рейнджер». Дітям роздають буклети із пізнавальними кросвордами, загадками та завданнями, які вони виконують самостійно або з товаришами у місцевому парку. Отримавши спеціальні нагрудні значки, школярі вирушають на виконання практичних та пізнавальних завдань, знайомляться із об'єктами природного світу, очищують засмічені території, завали, допомагають потрапившим у біду тваринам, паралельно записують цікаву інформацію в карти-схеми. В кінці доповідають про виконану роботу директору парку й за добре виконані справи отримують звання юного рейнджера.

Цінний досвід з питань екологічної освіти молодших школярів накопичила й німецька держава. Відомо, що громадяни цієї країни є зразковими захисниками природи. В Німеччині діє ряд екологічних проектів шодо очищення води, повітря, водойм, навчання осіб будь-якого віку правильній, гуманній поведінці в довкіллі. Так, наприклад, віднедавна в країні набула поширення освітня програма «Просвіта в галузі рекупірації відходів». Для представників різних галузей знань, школярів влаштовуються спеціальні семінари, на яких обговорюються питання утилізації відходів у різних місцях (вдома, на підприємстві, на відпочинку) та якість товарів. Громадяни, які побували на такому семінарі згодом починають об'єднуватися в групки й проявляти власну ініціативу: організовують пункти для збору й сортування відходів, консультують робітників різних підприємств щодо екологічної безпеки, влаштовують для школярів екскурсії на заводи з переробки сміття, станції для сортування відходів тощо. На уроках молодшим школярам пропонують розгляд таких тем, як «Екологічний шкільний портфель і його вміст», «Макулатура та виробництво паперу», «Екопакети для подарунків» та ін. Учні дізнаються про круговорот речей та матеріалів у довкіллі. Також, для понад 2500 дітей організатори влаштовують гру «Театр навколишнього середовища» [7, 233]. Значна увага шкіл Німеччини приділяється й формуванню в маленьких учнів екологічного мислення та свідомості. Діти повсякчас наводять порядок у шкільному дворі, саджають дерева в саду, естетично оформлюють квітники, створюють «екологічні оазиси» в шкільному приміщенні (коридорах, класах, холах). Для цього дізнаються про сприятливі умови існування рослин, проявляють власний художній смак і творчі здібності. Залучаються до такої роботи й батьки учнів. Усе відбувається під закликом «Упорядкуємо школу, як мікрокосмос суспільства!». Для розвитку в учнів молодшого шкільного віку уміння приймати природодоцільні рішення, передбачати наслідки власних дій у природі, німецькі вчителі активно використовують методи пошукового характеру, зокрема метод проектів, який не тільки стимулює пізнавальну діяльність дітей, а й пробуджує допитливість і бажання допомагати природі. Практикується в

Німеччині й залучення в традиційні школи фахівців із «природних шкіл». Кваліфіковані спеціалісти організовують для учнів різноманітні семінари та практичні заходи, в ході яких діти «переживають пори року», доглядають за рослинами тощо. Як обов'язковий вид навчальної діяльності з охорони природи в країні розглядається робота школярів із природними матеріалами. Німецькі освітяни стверджують, що залучення молодших школярів до «креативної мистецької діяльності» позитивно позначається на їхній екологічній свідомості, а тому в багатьох школах організовуються спеціальні курси підготовки дітей до роботи з природними матеріалами. Наприклад, у м. Дельменхорст такі курси мають назву «Кольорове місто»: діти отримують необхідні для роботи матеріали й креативно оздоблюють ними різні промислові й приватні об'єкти [1].

Екологічна освіта учнів початкових шкіл Великобританії пронизана діяльнісними, міжпредметними, практичними та соціальним підходами. Англійські педагоги впевнені в тому, що екологічне навчання та виховання дітей має бути цікавим, реалізовуватися через діяльність й безпосередній досвід учнів. В процесі виховання в школярів любові до природи мають брати участь не лише освітні заклади, а й сім'я, общини. Учні молодшого шкільного віку охоче залучаються до практичної роботи: виходять у шкільний двір із пакетами, збирають в них сміття, яке потім сортують на папір, пластик чи метал. Далі зібрані речі використовуються школярами, як навчальний матеріал [9]. Наприклад, на уроках математики його вимірюють, зважують, а на уроках мистецтв – перетворюють у красиву річ. Для того, щоб розвинути в маленьких учнів критичний погляд на екологічну ситуацію в країні, вчителі часто водять їх до магазинів, на вулиці, вокзали, де як відомо не завжди відповідально ставляться до збереження природи [7, 231]. Також, діти з допомогою дорослих саджають дерева біля шкіл, будинків пристарілих, беруть активну участь у природоохоронних проектах, вирощують рослини в приміщеннях, досліджують стан води, ґрунту тощо. Останнім часом популярними засобами екологічної освіти у Великій Британії стають комп'ютерні ігри, моделювання, різноманітна наочність, ЗМІ, фольклор, зразки садово-паркового мистецтва, фітопарки [5, 140].

Досить своєрідною філософією відзначається екологічне навчання та виховання молодих поколінь у Японії. Краса, мистецтво, традиції, релігія, етика та природа утворюють нерозривну єдність у світогляді японців. Природа для них – не просто ландшафт, а жива частинка буття, завдяки якій світ рухається та вдосконалюється. Благоговіння перед природою, її естетичною неповторністю та виразністю стали невід'ємною складовою культури країни Вранішнього Сонця. За даними соціологічних опитувань понад три чверті японців на сьогоднішній день готові поступитися власними інтересами для покращення стану довкілля. Любов до природи японським дітям намагаються прищепити ще змалку, як у сім'ї, так і в різних освітніх установах. Екологічна освіта учнів школи першого ступеня в Японії базується на таких компонентах, як інтерес до знань про навколишнє середовище, розуміння взаємозв'язків між людською діяльністю та довкіллям, відсутність прагнення підкорити природу, свідоме ставлення до екологічних проблем. Вчителі пропонують учням вивчати різні феномени природи, намагаються налаштувати їх на екологічний спосіб життя, фокусують увагу на вирішенні екологічних проблем. У країні ефективно розвивається екотуризм, створюються різноманітні музеї, де молодшим школярам можуть надати інформацію про всілякі природні процеси. Також, будуються спеціальні екологічні школи, в яких діти практично застосовують теоретичні знання про довкілля, екобаланс та охорону природи. Цікаво, що атмосфера у таких закладах є досить гармонійною та дружелюбною, а самі споруди – екологічно чистими. В школах використовують безпечні для природи джерела енергії: сонячну, енергію вітру або води. На кришах будівель висаджують дерева та різноманітні сади. У великих мегаполісах, де учні не мають можливості безпосередньо контактувати з природою, проектуються біотопи (місця, в яких можна кожного дня взаємодіяти із довкіллям, досліджувати його, милуватися неповторною красою природи) [11]. Важливе значення в екологічному вихованні дітей надається естетичному культу природи. Молодші школярі можуть годинами милуватися цвітінням сакури, священною

горою Фудзіяма. Значну роль в екологічному вихованні японських дітей відіграють, також, родинні традиції і свята, пов'язані із знаменними явищами природи: ханамі (захоплення квітами), цукімі (милування місяцем), момідзігарі (милування осіннім листям), юкімі (милування тихими снігами) тощо. Сприятливим в екологічному сенсі є й залучення учнів молодшого шкільного віку до мистецтва ікебани (створення квіткових композицій), бонсаю (вирощування карликових дерев у горщиках), читання або створення хоку (невеликих віршів, основною темою яких є нероздільна єдність природи та людини на фоні змін пір року) [2]. О. Свистак-Яроцька зазначає, також, про великий вплив на екологічну свідомість японців вчень синто, буддизму, дзен-буддизму, даосизму. Такі вірування допомагають маленьким громадянам виробити стійку природодоцільну позицію й налагодити коеволюційні взаємовідносини з навколишнім середовищем [8, 166].

Значну роль у педагогічні системи Сходу відіграють й ідеї конфуціанства. Г. С. Тарасенко наголошує, що естетична освіта тут взаємопов'язана з етичною та екологічною, передбачає навчання дітей вічних цінностей традиційної культури, формування естетичних уявлень про красу людських стосунків під час вивчення моралі та етики, церемоній і обрядів, образотворчого мистецтва, музики; підпорядкована ідеї неперервності протягом усього життя. Наприклад, своєрідність японських традицій формування естетичної культури особистості пояснюється впливом національної релігії – синтоїзму, яка бере початок у давніх язичницьких віруваннях японців. Буддизм не спричинив руйнування національних традицій естетичного виховання, а збагатив систему естетичних поглядів японців ідеями споглядальності, недовисловленості тощо. Специфіка формування естетичної культури у процесі соціалізації дітей в східній культурі визначається культом дитини, традиційними засобами та формами виховання, серед яких милування різними об'єктами природи, національна архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, поезія, театр, обрядові танці, дитячі свята тощо [10].

Різні країни намагаються віднайти ключ до ефективності екологічної освіти підростаючих поколінь. Так у Непалі, незважаючи на економічні труднощі, діють спеціально облаштовані «мобільні школи природи» – мікроавтобуси із зображенням тварин на тлі заходу сонця. В транспорті містяться інтерпретатори природи, навчальні матеріали [4]. В Франції для активізації екологічної освіти практикують використання фотоматеріалів, які відтворюють куточки дикої природи або забруднене середовище.

Не є запереченням те, що екологічні проблеми нині набули світових масштабів, а тому вирішити їх можливо лише спільними зусиллями, стрункою системою екологічної освіти молодих поколінь та вмотивованою природодоцільною політикою держави. Зарубіжні тенденції екологічного навчання та виховання дітей дедалі частіше спрямовують свій погляд на інноватику, натуралізм, емоційну чуттєвість, художньо-мистецьку творчість, духовність, естетику та практичну діяльність. Формування любові до природи, на думку іноземних дослідників, неможливе без усвідомленого ставлення людини до проблем довкілля, без визнання її багатогранної цінності та неповторності. Проаналізовані тенденції екологічної освіти молодших школярів у різних куточках світу дають змогу сказати, що не все ще втрачено, країни мають, можливо й не значні, проте позитивні зрушення в досягненні пієтету між людиною та природою, прилученні дітей до екологічного способу життя. Взаємообмін ефективними еколого-освітніми підходами може стати вагомим фактором подолання глобальної екологічної кризи, формування світлого, гуманістичного майбутнього на планеті Земля.

Список використаних джерел:

1. Борін К. А. Шляхи формування екологічної свідомості в учнів у школах Німеччини / К. А. Борін // Духовність особистості. - 2012. - Вип. 3. - С. 17-22.

2. Гулицька Т. Художній світ хоку Мацуо Басьо. Одухотворення природи – характерна ознака японської культури [Електронний ресурс]. - Режим доступу :http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Fh_-H4zo3F0J:chervone-hay.edukit.kr.ua.

3. Jeronen E. Environmental Education in Finland – A Case Study of Environmental Education in Nature Schools / E. Jeronen, J. Jeronen, H. Raustia. // International Journal of Environmental and Science Education. – 2009. – Vol. 4, №1. - P. 1-23.

4. WCN Celebrates 10 Years of Environmental Education with a Book Launch [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.skovdyrkerne.dk/dfe/news/10-year-environmental-education/.
5. Лук'янова Л. Б. Зарубіжний досвід екологічної освіти / Л. Б. Лук'янова // Професійно-художня освіта України: зб. наук. праць / [ред. кол. Зязюн І. А., Радкевич В. О., Чепурна Н. М. та ін.]. – Черкаси, 2008. – Вип. 5. – С. 137-145.
6. Направления природоохранной деятельности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://helpiks.org/8-6321.html.
7. Николаева С. Н. Теория и методика экологического образования детей : учебное пособие / С. Н. Николаева. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. - 336 с.
8. Свистак-Яроцька О. Концепція природи в релігійній та філософсько-етичній думці Японії як основа особливого ставлення японців до природи / О. Свистак-Яроцька // Педагогічний дискурс. – 2016. – №20. – С. 160-167.
9. Cjmber M. Networking in environmental education [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://books.google.com.ua.
10. Тарасенко Г. С. Проблеми виховання дошкільників у контексті інвайроментального підходу / Г. С. Тарасенко // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / за ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця : Корзун Д. Ю., 2013. – Вип. 2. – С. 8-14.
11. Тихоцкая И. Не погибнуть под кучей мусора: о некоторых особенностях экологического образования в Стране восходящего солнца [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.strf.ru/material.aspx?CatalogId=221&d_no=75627#.WacqsdLyjIX.
12. Шульженко А. К. Воспитание эстетического восприятия окружающей среды в европейских странах / А. К. Шульженко // Экологическое образование. – 2005. – №2. – С. 29-33.

ПІДВИЩЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ БАТЬКІВ В АКТИВІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ

М.Юрчак, А.Головатюк, В.Бацінко, *здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.О.Пахальчук, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INCREASING PARENTS' INTEREST IN ACTIVATING PHYSICAL ACTIVITY OF CHILDREN

M.Yurchak, A.Holovatyuk, V.Batsinko, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *В статті представлені етапи роботи з батьками з досліджуваної проблеми. Автори визначають ефективні форми освітньої роботи.*
Ключові слова: *дошкільники, фізичне виховання, зацікавленість батьків, фізична активність.*

Abstract. *The article presents the stages of working with parents on the problem under study. The authors identify effective forms of educational work.*
Keywords: *preschool children, physical education, parents` interest, physical activity.*

Важливою складовою гармонійно розвиненої особистості є фізична досконаліть, міцне здоров'я, загартованість, рухові якості (спритність, сила, витривалість, гнучкість, швидкість тощо). Вирішення оздоровчих завдань неможливе без безпосередньої участі батьків. Таким чином, обов'язковим є встановлення співпраці закладу дошкільної освіти і родини в питаннях наступності у вихованні, фізичному розвитку, фізичної досконалості, оздоровлення, залучення дітей та членів сімей до здорового способу життя тощо. Так, система здоров'язбереження повинна бути зрозумілою не тільки педагогічним працівникам, а й батьками. В центрі роботи зі здоров'язбереження дітей повинен знаходитися не лише заклад дошкільної освіти, а й сім'я, адже ці дві соціальні структури в основному і визначають рівень здоров'я підростаючої особистості.

Аналіз літературних джерел виявив [1-7 та ін.], що для успішної співпраці з сім'ями працівники ЗДО здійснюють інформаційний пошук сучасних (інноваційних) технологій у роботі з батьками; розробляють плани проведення для батьків консультацій, майстер-класів, днів відкритих дверей, днів добрих справ; готують та проводять дозвілля і свят, відкриті заняття; готують батьківські куточки, папки-пересувки, стінгазети, кошики для пропозицій;

організовують і проводять засідання Сімейного клубу з фізичного виховання «Тато, мама, я – разом ми сім'я!» тощо. Д. Філоновим була виділена і розкрита методика взаємодії з батьками [7]. Суть її полягає в наступному: довірче спілкування повинно виникнути як природне бажання іншої сторони; процес контактування проходить у своєму розвитку певні етапи; затримка або спроба пропустити певний етап може зруйнувати взаємодію; процес взаємодії повинен розвиватися послідовно, а перехід в іншу стадію можливий лише за наявності певних проміжних результатів.

Визначимо етапи роботи з сім'ями вихованців. Так, перший етап – знайомство з батьками, встановлення з ними довірливого спілкування, знайомство з життям сім'ї, її інтересами, проблемами і труднощами у вихованні дитини. З цією метою щорічно можна проводити батьківські збори «Стартуємо разом», в ході яких батьки знайомляться з основними напрямками фізкультурно-оздоровчої роботи дитячого садка. Ефективність взаємодії педагога з батьками залежить від вивчення сімейного мікроклімату. Для цього використовується такий метод як анкетування та опитування. Другий етап – формування установки на співпрацю. З цією метою можна використовувати такі форми роботи: ознайомлення батьків із результатами діагностики дітей на початку та наприкінці навчального року «Ми – дужі, сильні, спритні»; консультаційна допомога («Фізичні вправи – шлях до здоров'я», «Кінезіотерапія – за та проти», «Дихальна гімнастика вдома» тощо) та складання індивідуальних планів по зміцненню здоров'я і руховому розвитку дітей в сім'ї; щомісячне оновлення інформаційного стенду для батьків («Здоров'я – це радість», «Разом до здорового майбутнього» тощо) і рубрик в батьківських куточках («Чи знаєш ти...», «Які рухові якості в братів наших менших», «Спор та література» тощо); проведення тематичних консультацій, які дають можливість правильно вибудувати систему виховання дитини в домашніх умовах («Ботмерівська гімнастика та українські традиції», «Формування естетичного досвіду в руховій діяльності», «Спортивний куточок своїми руками» тощо); виготовлення буклетів і папок-пересувок, які допомагають батькам накопичувати багаж знань із фізичного виховання дітей; виставки методичних посібників, науково-популярної літератури, ігор, спортивного та нестандартного обладнання.

Третій етап – організація спільних заходів дітей і батьків, в ході яких батьки отримують як теоретичні знання, так і практичну підготовку з питань виховання. На цьому етапі використовуються такі форми роботи: зустрічі з цікавими людьми (батьками-спортсменами); хвилинки сімейної творчості (літературна, образотворча, музична тощо); організація спільних фізкультурно-оздоровчих заходів (розваги, походи, свята, дні здоров'я тощо). Дослідники [4] виділяють наступні нетрадиційні форми взаємодії з батьками: інформаційно-аналітичні, пізнавальні, дозвіллєві, наочно-інформаційні (табл. 1).

Таблиця 1

Нетрадиційні форми організації спілкування педагогів і батьків

Назва	Мета використання	Форми проведення
Інформаційно-аналітичні	Виявлення рівня педагогічної грамотності батьків, інтересів, потреб	Проведення соціологічних зрізів, опитувань, «Поштова скринька»
Пізнавальні	Ознайомлення батьків із віковими і психологічними особливостями дітей дошкільного віку. Формування у батьків практичних навичок виховання дітей	Семінари-практикуми, педагогічний брифінг, педагогічна вітальня, усні педагогічні журнали, ігри з педагогічним змістом, педагогічна бібліотека для батьків
Дозвіллєві	Встановлення емоційного контакту між педагогами, батьками, дітьми	Спільні свята, проведення дозвілля, участь батьків і дітей у виставках
Наочно-	Ознайомлення батьків із	Організація днів (тижнів)

інформаційні	роботою закладу дошкільної освіти, особливостями виховання дітей. Формування в батьків знань про виховання і розвиток дітей	відкритих дверей, відкритих переглядів занять та інших видів діяльності дітей. Випуск газет, організація міні-бібліотек

Основним завданням інформаційно-аналітичних форм організації спілкування з батьками є збір, обробка та використання даних про сім'ї кожного вихованця. Така форма дозволяє здійснювати індивідуальний, особистісно-орієнтований підхід до дитини в умовах закладу дошкільної освіти, підвищення ефективності виховної та освітньої роботи з дітьми, побудова педагогічно обґрунтованого спілкування з батьками. Дозвіллєві форми організації спілкування допомагають встановлювати теплі неформальні стосунки між педагогами і батьками, батьками і дітьми. Використання дозвіллєвих форм сприяє тому, що завдяки встановленню позитивної емоційної атмосфери батьки стають більш відкритими для спілкування. Пізнавальні форми організації спілкування педагогів з родиною призначені для ознайомлення батьків із особливостями вікового і психологічного розвитку дітей, раціональними методами і прийомами виховання, для формування у батьків практичних навичок. Основна роль належить таким колективних формам спілкування як збори, групові консультації та ін. Визначені форми використовувалися і раніше. Однак сьогодні змінилися принципи, на основі яких будується спілкування педагогів і батьків. До них відносяться спілкування на основі діалогу, відкритість, щирість у спілкуванні, відмова від критики і оцінки партнера по спілкуванню. Тому дані форми розглядаються дослідниками як нетрадиційні. Наочно-інформаційні форми організації спілкування педагогів і батьків вирішують завдання ознайомлення батьків з умовами, змістом і методами виховання дітей в освітнього закладу, дозволяють правильно оцінити діяльність педагогів, переглянути методи і прийоми домашнього виховання, об'єктивно побачити діяльність вихователя.

Структурно-функціональна модель перспективного плану роботи з батьками складається з трьох блоків: інформаційно-аналітичного, практичного і контрольно-оцінного. Інформаційно-аналітичний блок передбачає збір і аналіз відомостей про батьків і дітей, вивчення сімей, а також виявлення готовності сім'ї відповісти на запити закладу дошкільної освіти. У практичному блоці міститься інформація, спрямована на вирішення конкретних завдань, пов'язаних зі здоров'ям дітей та їх розвитком. Контрольно-оцінний блок – це аналіз ефективності (кількісний і якісний) заходів, які проводяться фахівцями ЗДО. Для визначення ефективності зусиль, витрачених на взаємодію з батьками, можна використовувати опитування, книги відгуків, оціночні листи, експрес-діагностику тощо. Не менш важливим є самоаналіз з боку педагогів. Так, М.Сидоренко, інструктор з фізкультури ЗДО № 13 «Малятко» (м. Орджонікідзе, Дніпропетровська обл.) розробила спортивну розвагу для старших дошкільників та їх батьків. Залучення родин до виховного процес розпочинається із спільних заходів [6, 24]. Наведемо приклади естафет. Зміст естафети «Збираємо малюка до дитячого садка»: мама й тато (бабуся, дідусь), тримаючи одне одного під руку, вільними руками одягають дитину. Зміст естафети «Хто довше?»: дитина з мамою чи бабусею, татом чи дідусем тримаються за руки і підкидають повітряну кульку, утримуючи її ліктями, доки кулька не впаде. Зміст естафети «Додому з татом» (дідусем): татусі (дідусі) переносять дітей двох команд на певну відстань, кожен своїм способом. Зміст естафети «Марафон»: кожна команда має швидко подолати перешкоди й зібратися у великому обручі, покладеному на землю (підлогу). Інвентар до естафети: обручі й тунелі (прикріплені до обруча мішки).

Отже, співпраця і підтримка сім'ї у фізичному вихованні дошкільників може забезпечити високі показники у рівні фізичного розвитку і здоров'я дітей. З цією метою необхідно підвищувати рівень співпраці між ЗДО та батьками; створювати умови щодо підвищення педагогічної компетенції батьків у фізкультурно-оздоровчій роботі; розробляти нові форми роботи з батьками для вдосконалення фізичного розвитку дітей.

Список використаних джерел:

1. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1. : монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
2. Грошовенко О.П. Використання проектної технології у формуванні основ екологічної культури дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / [ред.кол.: Слободинська Т.С. (гол. ред.) та ін.].- Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2017.- Випуск 4 (24).- С.102-108
3. Доронова Т. Н. Взаимодействие дошкольного учреждения с родителями / Т. Н. Дронова // Дошкольное воспитание. – 2004. – №1. – С.60.
4. Китаева О.И. Взаимодействие ДОУ и семьи по вопросам здоровьезбережения / О.И. Китаева [Електронний ресурс] // Открытый урок. Первое сентября. – Режим доступу : http://открытыйурок.рф/статьи/604649/
5. Колосова О.В. Родинне виховання у педагогічних поглядах С.Русової / О.В.Колосова // // Реалізація ідей В.О. Сухомлинського у практиці роботи сучасних освітніх закладів : зб. матеріалів регіон. пед. читань. – Вінниця : ВДПУ, 2017. – Вип. 12. – С. 236-238.
6. Сидоренко М.С. Малі Олімпійські ігри. Спортивна розвага для старших дошкільнят / М. С. Сидоренко // Дошкільне виховання. – 2010. – №4. – С. 24-25.
7. Филонов Л.Б. Психологические аспекты установления контактов между людьми (методика контактного взаимодействия) / Л.Б. Филонов. – Пущино : НЦБИ, 1982. – 56 с.
8. Pakhalchuk N.O. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / N.O. Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ, 2016. – №7 (61). – С. 80-90.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ

О.Яричук, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Т.М.Кривошея, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIAGNOSTICS OF FORMING LOGICAL AND MATHEMATIC COMPETENCE OF SENIOR PRESCHOOLERS

O.Yarychuk, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню рівнів сформованості логіко-математичної компетентності дітей 5-го року життя. Розкрито компонентну структуру логіко-математичної компетентності Визначено критерії та показники сформованості логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Описано результати проведення діагностичних методик.*

Ключові слова: *логіко-математична компетентність; компоненти логіко-математичної компетентності; критерії, показники, рівні сформованості логіко-математичної компетентності, формування елементарних математичних уявлень.*

Abstract. *The article is devoted to the study of levels of forming logical and mathematical competence of senior preschoolers. The component structure of logical and mathematical competence is revealed. Criteria and indicators of forming logical and mathematical competence of senior preschoolers are determined. The results of conducting diagnostic techniques are described.*

Keywords: *logical and mathematical competence; components of logical and mathematical competence; criteria, indicators, levels of forming logical and mathematical competence, the forming elementary mathematical concepts.*

Навчити дитину розмірковувати – одне з важливих педагогічних завдань. Природно, що основою процесу мислення є чуттєве сприйняття, набуте з досвіду та спостережень. Логіко-математичний розвиток дошкільника – один з найважливіших аспектів його підготовки до школи, оскільки сприяє формуванню у майбутнього школяра вміння розв'язувати інтелектуальні та практичні завдання в різних видах діяльності, оперувати моделями розв'язку. Безперечно, значне місце в здійсненні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку займає

математики, зокрема процес формування елементарних математичних уявлень, результатом якого є формування логіко-математичної компетентності [5, 139].

Питання розвитку логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Ж.Піаже, Н.Непомняща, М.Фідлер, Е.Дум, Р.Грін, В.Лаксон, Т.Мідліна, Г.Леушина, А.Столяр, К.Щербакова, Л.Шлегер, Є.Тихеєва, Ф.Блехер, Г.Костюк, В.Бочарова, Л.Коваль, О.Кононко, І.Костюк та ін.).

Аналіз останніх наукових досліджень (Г.Леушиної, Н.Непомнящої, А.Столяра та ін.), педагогічного досвіду переконує в тому, що раціонально побудоване навчання дошкільнят математики сприяє загальному розумовому розвитку дітей [6, 20].

Одним із основних завдань сучасної дошкільної освіти є формування логіко-математичної компетентності дітей. Компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Логіко-математична компетентність - це здатність дошкільника в межах вікового періоду здійснювати: класифікацію геометричних фігур, предметів, розташування предметів за обраною ознакою (за величиною, масою, об’ємом, розташуванням у просторі, часі); обчислення та вимірювання кількості, відстані, довжини, ширини, висоти, об’єму, маси, часу [1, 12].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні визначено поняття «логіко-математична компетентність», що передбачає наявність у дітей таких умінь: використання початкових логічних прийомів; доведення правильності свого міркування; здійснення вимірювання, обчислення; виявлення інтересу до логіко-математичної діяльності тощо. Також, визначені елементарні математичні уявлення, зокрема: усвідомлення змісту понять «число», «цифра», «лічба», «рахунок», «задача»; уявлення про натуральний ряд чисел; здатність лічити у межах 10 у прямому та зворотному порядках; вміння користуватися кількісними та порядковими числівниками; знання цифр від «0» до «9»; уміння визначати кількісний склад числа в межах 10, порівнювати суміжні числа, складати числа із двох менших, розуміти і оперувати поняттям «на 1(2) одиниці менше / більше» [2, 7].

Логіко-математична компетентність містить такі підрозділи: кількість, лічба, обчислення, множини, серіації, розміщення у просторі, класифікація, форма, перебіг подій у часі, орієнтування у просторі, величина, вимірювання.

Логіко-математична компетентність має таку компонентну структуру:

– мотиваційний компонент – це ставлення дитини до математичної діяльності, виявлення пізнавального інтересу, розуміння значущості математики в житті людей;

– змістовий компонент – це оволодіння математичними знаннями у межах програми вікової групи та наступного періоду навчання дітей;

– дійовий компонент – це оволодіння процесуальними, конструктивними, контрольно-оцінювальними діями.

Тому, відповідно до положень Базового компоненту дошкільної освіти необхідно формувати у дітей дошкільного віку уміння міркувати, орієнтуватися в усьому, що їх оточує, належно оцінювати життєві ситуації, приймати самостійні рішення, аргументувати свої міркування, помічати і розкривати причинно-наслідкові зв’язки в довкіллі. Усі названі вміння є складовими логіко-математичного розвитку дошкільників [2, 11].

З метою визначення рівнів сформованості логіко-математичної компетентності дітей 5-го року життя нами було проведено експериментальне дослідження на базі ЗДО № 51 та 28 м.Вінниці. Для досягнення цієї мети дітям було запропоновано чотири діагностичних ситуації за адаптованою методикою Г.Бєлошистої [3, 22] та одна за технологією В.Позднякової. Констатувальний етап експерименту передбачав розв’язання таких завдань:

1. Визначити рівень розвитку аналітико-синтетичної діяльності.
2. Дослідити рівень сформованості навички візуального аналізу.
3. Визначити рівень знання геометричних фігур.
4. Проаналізувати рівень розвитку початкових математичних уявлень.

5. Дослідити рівень орієнтування у просторі.

Для виявлення рівнів сформованості логіко-математичної компетентності нами були визначені наступні критерії і показники:

1. Здатність до аналітико-синтетичної діяльності, показниками якої є сформованість навички аналізу та синтезу, вміння порівнювати і узагальнювати предмети за ознакою, вміння класифікувати матеріал, знання форми найпростіших геометричних фігур.

2. Сформованість навички візуального аналізу, показниками якої є вміння візуально знаходити спільні та відмінні ознаки.

3. Знання геометричних фігур, показниками якого є вміння виділяти фігуру з композиції, утвореної накладенням одних форм на інші.

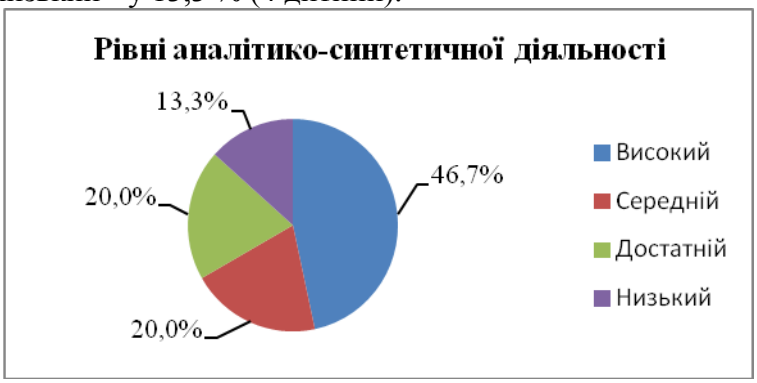
4. Сформованість початкових математичних уявлень, показниками якої є уявлення про співвідношення більше на; менше на; про кількісну та порядковулічбу, про форму найпростіших геометричних фігур.

5. Уміння орієнтуватися у просторі, показниками якого є знання дітьми частин тіла, парних напрямків, розташування іграшок на площині стола, розуміння словесних позначень просторових відношень.

Для визначення рівня розвитку аналітико-синтетичної діяльності дітей 5-го року життя нами була проведена діагностична ситуація за адаптованою методикою Г.Бєлошистої, яка складалася з двох завдань:

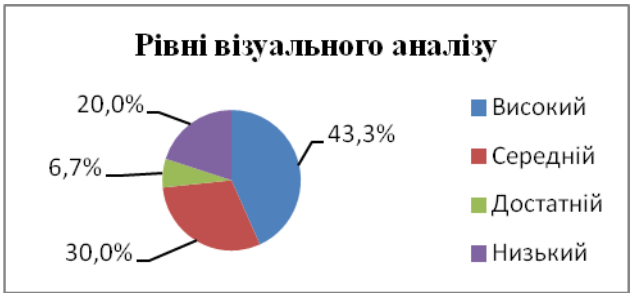
1. Визначити зайву фігуру в наборі та пояснити чому вона зайва.
2. Решту фігур поділити на дві групи. Назвати ознаку, за якою відбувся поділ.

За діаграмою 1 можна чітко простежити, що високий рівень розвитку аналітико-синтетичної діяльності у 46,7% (14 дітей), середній - у 20% (6 опитаних), достатній рівень мають 20 % (6 дітей), низький - у 13,3 % (4 дитини).

Діаграма 1. Рівні розвитку аналітико-синтетичної діяльності у дітей середнього дошкільного віку.

Для виявлення рівня сформованості навички візуального аналізу, а саме вміння знаходити спільні та відмінні ознаки, нами була проведена діагностична ситуація «Що зайве?». Щоб впоратися з цим завданням, потрібно було уважно розглянути зображення та проаналізувати їх на подібність чи відмінність. Більшість дітей легко впорались із завданням. Їхні відповіді були правильними і чіткими. Відповіді дітей показали, що у 43,3% (13 дітей) високий рівень розвитку візуального аналізу, у 30% (9 дітей) - середній рівень, у 6,7% (2 дітей) - достатній рівень, у 20% (6 дітей) - низький рівень. Результати дослідження подано у діаграмі 2.

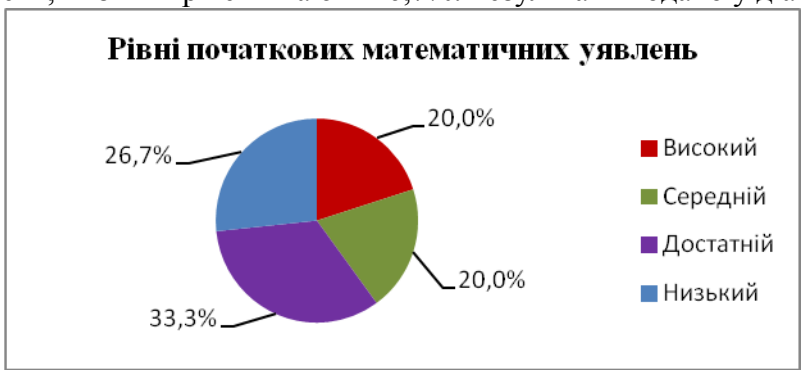
Діаграма 2. Рівні розвитку візуального аналізу.

Для виявлення рівня знань про геометричні фігури, а саме вміння виділяти фігуру з композиції, утвореної накладанням одних форм на інші, нами була проведена діагностична ситуація на аналіз і синтез для дітей 5-7 років (за Г.Бєлошистою). За результатами можна простежити, що у 6,7% (2 дітей) високий рівень розвитку аналізу і синтезу, у 16,7% (5 дітей) - середній рівень, у 26,7% (8 дітей) - достатній рівень, у 50% (15 дітей) - низький рівень. Дошкільникам було найважче впоратися з цією методикою. Результати подано у діаграмі 3.

Діаграма 3.Рівні візуального аналізу і синтезу.

Для аналізу рівня розвитку початкових математичних уявлень, зокрема знань про співвідношення «більше на»; «менше на»; про кількісну та порядкову лічбу, про форму найпростіших геометричних фігур, ми використали діагностичний тест «Початкові математичні уявлення» (за Г.Бєлошистою). Проаналізувавши дитячі роботи, ми помітили, що у 20% дітей високий рівень розвитку початкових математичних уявлень, у 20% – середній, у 33,3% - достатній рівень, низький рівень мають 26,7%. Результати подано у діаграмі 4.

Діаграма 4. Рівні початкових математичних уявлень.

Для дослідження рівня орієнтування у просторі, зокрема знання дітьми частин тіла, парних напрямків, розташування іграшок на площині стола, розуміння словесних позначень просторових відношень, ми використали діагностичне завдання на розвиток орієнтування у просторі для дітей 5-ти років (за В.Поздняковою).

За результатами дослідження рівня орієнтування у просторі видно, що високий рівень у 23,3% дітей, середній - у 26,7%, достатній – 16,7%, низький мають 33,3%. Під час виконання завдання були діти, які правильно та чітко назвали просторове розміщення іграшок. Але більшість дітей впоралася з цим завданням на низькому рівні, плутаючи напрямки відносно себе та відносно іграшок.

Проведене експериментальне дослідження дозволило визначити рівні сформованості логіко-математичної компетентності дітей 5-го року життя:

Високий рівень сформованості логіко-математичної компетентності мають дошкільники, які виконують завдання повністю правильно, розуміють спосіб виконання, можуть допустити неточність, але самостійно виправитись, вміють нестандартно мислити, обґрунтовувати і висловлювати власну думку; порівнювати і узагальнювати предмети за ознаками, класифікувати їх; безпомилково розрізняють форму та ознаки геометричних фігур; можуть відшукати та пояснити спільні та відмінні ознаки; володіють навичками виділення фігури з композиції; розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; називають парні

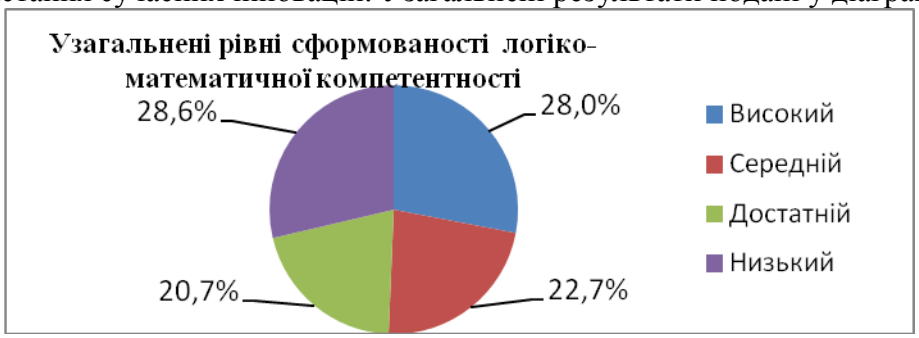
напрямки; можуть словесно позначати просторові відношення. Таких дітей – від 6,7% до 46,7%. Середнє значення – 28%.

Середній рівень сформованості логіко-математичної компетентності характерний для дітей, які допускають у виконанні завдань 1-2 помилки, потребують схвалення педагогом свого вибору. Вміють нестандартно мислити, але важко висловлюють свою думку. Вміють порівнювати, узагальнювати предмети з чітко вираженою ознакою, класифікувати їх; розрізняють геометричні фігури та називають їх; розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; називають парні напрямки. Таких дітей – від 16,7% до 30%. Середнє значення – 22,68%.

Достатній рівень сформованості логіко-математичної компетентності характеризується тим, що діти допускають 3-4 помилки і можуть виправити їх лише за допомогою дорослого. Такі діти вміють порівнювати предмети; можуть помилятися у називанні геометричних фігур; з допомогою дорослого розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; мислять стандартно. Таких дітей – від 6,7% до 33,3%. Середнє значення – 20,68%.

Низький рівень сформованості логіко-математичної компетентності характерний для дітей, які допускають 5 і більше помилок, вагаються з відповіддю на питання навіть після підказки, не розуміють спосіб виконання завдання; уявлення про математичні поняття погано розвинені. Такі діти не не вміють порівнювати та узагальнювати предмети, класифікувати їх; погано розрізняють геометричні фігури, не розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; не виконують завдання повністю навіть з допомогою дорослого. Таких дітей – від 13,3% до 50%. Середнє значення – 28,6%.

В результаті проведеного дослідження було виявлено, що у 49,3% дітей переважає достатній та низький рівні сформованості логіко-математичної компетентності. Такий стан речей спонукає означити ефективні шляхи формування логіко-математичної компетентності на основі використання сучасних інновацій. Узагальнені результати подані у діаграмі 5.

Діаграма 5. Узагальнені рівні сформованості логіко-математичної компетентності дітей 5-го року життя.

Таким чином, найважливішим підсумком логіко-математичної підготовки дитини є не тільки і не стільки накопичення певного запасу знань і умінь, скільки розумовий розвиток дитини, формування у неї необхідних специфічних пізнавальних і розумових умінь, що є базовими для успішного засвоєння надалі математичного і будь-якого іншого узагальненого змісту. Тому дитина, яка оволоділа способами логічного мислення та математичними вміннями спроможна усвідомлено застосовувати їх в процесі власної життєдіяльності в різних сферах не лише в період дошкільного віку, а й впродовж усього життя. Одним з найбільш важливих завдань вихователей і батьків – розвинути у дитини інтерес до математики в дошкільному віці. Залучення до процесу математичної діяльності в ігровій цікавій формі допоможе дитині надалі швидше і легше засвоювати шкільну програму.

Список використаних джерел:

15. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації / Н.Баглаєва // Палітра педагога. – 2002. - №2. – С. 40-41.

16. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук ; авт. кол-в: Богуш А.М., Бєлєнька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В. та ін. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

17. Бєлошистая Г. В. Математичний розвиток дитини в системі дошкільної та початкової шкільної освіти: автореф. дис… доктора пед. наук: 13.00.02 / Г. В. Бєлошистая ; Мурманськ. держ. пед. ун-т. – М., 2003. – 30 с.

18. Зайцева Л. І. Математична компетентність : диференційований підхід / Л. І. Зайцева // Палітра педагога. – 2004. – № 2. – С. 16-19.
19. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ Т. М. Кривошея// Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб.материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138 - 141.
20. Щербакова К. Розв'язування математичних задач: компетентнісний підхід / К.Щербакова, Л.Зайцева // Дошкільне виховання. – 2007. – №11. – С. 20-21.

ШЛЯХИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Ю.Супрун, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: О.П.Грошовенко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

METHODS OF ENVIRONMENTAL UPBRINGING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN AT THE NATURE STUDY LESSONS

Y. Suprun, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушується проблема екологічної освіти і виховання підростаючого покоління. Обгрунтовано критерії та показники сформованості екологічної вихованості. Окреслено шляхи формування екологічної вихованості дітей молодшого шкільного віку.*

Ключові слова: *екологічне виховання, екологічна культура, шляхи екологічного виховання.*

Abstract. *The article raises out the problem of environmental education and the upbringing of the younger generation. The criteria and indicators of the forming ecological upbringing are substantiated. The ways of forming ecological upbringing of primary schoolchildren are outlined.*

Keywords: *ecological upbringing, ecological culture, ways of ecological upbringing.*

Сьогодні суспільство розвивається швидкими темпами та виховання молодого покоління потребує великої уваги. Особливого значення набуває екологічне виховання, адже часто люди безвідповідальні до навколишнього світу та проблем природи. Саме початкова школа є першою ланкою у прищеплені дітям любові до неї та до її збереження. Оскільки молодший шкільний вік є найбільш сприятливим до впливів з боку оточуючих, то вчителі мають важливе завдання – виховати учнів гідними синами своєї Батьківщини.

В даний час українська школа зазнає великих змін, під час яких потрібно скоординувати всі органи виконавчої влади на те, щоб екологічне виховання лише розвивалося та набувало важливого значення для українців. Це твердження знаходить своє підтвердження й в проекті Концепції екологічної освіти в Україні, в якій, зокрема, наголошується на тому, що громадяни усіх категорій мають бути охоплені системою екологічної освіти і виховання, опануванням екологічними знаннями, формуванням екологічного мислення, свідомості і культури. У Концепції акцентується увага на тому, що збалансований, екологічно безпечний (гармонійний) розвиток повинен бути базисною, вихідною ідеєю, методологічною основою екологічної освіти згідно з міжнародними вимогами [5].

У нашій країні проблемам екологічного виховання присвячено праці В. Вербицького, М. Вересова, О. Грошовенко О. Дорошко, М. Кисельова, В. Крисаченка, М. Мойсеєва, В. Нестеренка, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт та ін.

Психолого-педагогічний аспект проблеми взаємодії особистості і природи представлений у дослідженнях А. Ананьєва, І. Беха, Л. Божович, Л. Виготського, С. Дерябо, О. Запорожця, О. Киричука, Г. Костюка, В. М'ясищева, В. Роменця, С. Рубінштейна, В. Ясвіна та ін.. Екологічне виховання розглядається як основа формування особистості, її

сутнісних характеристик. У сучасних наукових працях все більше уваги приділяється проблемі пошуку новітніх форм, методів та прийомів роботи з метою забезпечення ефективності та результативності процесу екологічної освіти і виховання. Так, І. Звєрєв зазначає, що гострота сучасних проблем взаємодії суспільства і природи поставила ряд нових завдань перед школою та педагогікою, які покликані підготувати молоде покоління, здатне подолати наслідки негативних впливів людини на природу, бережно ставитися до неї у майбутньому. Цілком очевидно, що справу не можна обмежити «просвітою» школярів у галузі охорони природи. Весь комплекс екологічних проблем сучасності вимагає нового філософського осмислення, корінного перегляду низки соціально-економічних питань, нових наукових пошуків і більш повного і послідовного відображення багатоаспектності екології в шкільній освіті [4, 84].

Очевидним є те, що науковці все частіше звертаються до проблеми екологічного виховання учнів школи І ступеня. Вчені чітко визначили мету, зміст, завдання, форми та методи екологічної освіти та виховання. Проаналізувавши науково-методичну літературу, можемо зробити висновок, що протягом XIX – початку XX століття педагоги активно розробляли теорію і практику початкового навчання та виховання, систематично зверталися до природи як засобу гармонізації внутрішнього світу дитини, її відносин із довкіллям [3, 199]. Початкова школа є першою сходинкою у формуванні екологічної свідомості дитини. Учень у 1 класі ще не має власних стійких переконань та поглядів. Тому вчитель має сформувати позитивне ставлення до природи, екологічне мислення та культуру кожної дитини, навчити дітей бути відповідальними за свої дії в природі та берегти і турбуватися про неї.

Враховуючи зміст поняття «екологічне виховання», та аналіз його структурних компонентів ми виокремили критерії та показники сформованості даної якості у дітей молодшого шкільного віку (див. таб. 1).

Таблиця 1

Критерії екологічного виховання та їх показники

Критерії	Показники
КОМПЕТЕНТНІСНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ	– пізнавальний інтерес молодших школярів до природи; – бачення дитиною свого місця у природі.
МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ	– емоційно-ціннісні установки на взаємодію з природою; – мотиви дитини до взаємодії з природою.
ДІЯЛЬНІСНО-ВЧИНКОВИЙ	– наявність екологічно-діяльних дій і вчинків; – поведінка дитини в природі.

Згідно поданих критеріїв було визначено три рівні екологічної вихованості учнів: низький, середній та високий.

Результати обстеження дітей молодшого шкільного віку щодо рівнів екологічної вихованості дозволяють констатувати наявність емоційно-ціннісних установок на взаємодію з природою. У більшості випадків, діти мають елементарні знання про довкілля – конкретне середовище, що їх оточує. Але молодші школярі мало цікавляться інформацією природничого характеру, не мають уявлень щодо цілісності світу та сприйняття об'єктів природи як цілісної системи взаємозв'язків. Не завжди вміють екологічно правильно застосувати свої знання у природі. Ми виявили, що високому рівню сформованості екологічної вихованості відповідає 14,7% опитаних дітей, середньому - 36,8% та низькому - 48,5% опитаних учнів.

У зв'язку із завданнями нашого дослідження ми виокремили найдоцільніші шляхи екологічного виховання. На нашу думку, це дозволить вчителям краще та якісніше виховувати у дітей еколого-доцільну поведінку. Так, найкращим шляхом екологічного виховання є метод проектів, він дає змогу учням самостійно досліджувати певну проблему,

вправлятися у конкретних практичних діях, визначати та обирати власну позицію щодо природи. Метод проектів дозволяє перетворити звичайну навчальну діяльність з репродуктивної на творчу. Перші екологічні проекти можуть мати практичне спрямування («Гніздо»; «Зелена аптека»; «Метеоцентр»; складання карт та атласів природи рідного краю тощо). Діти зможуть самостійно досліджувати природні явища на теоретичному рівні, наприклад, працювати в команді над створенням нових правил для проекту «Використовуй ресурси природи тільки по потребі», як тільки оволодіють найпростішими дослідницькими уміннями. Теми проектів можуть бути різноманітними: від встановлення взаємозв'язків у природі («Що більше потрібне рослині – повітря, сонце чи вода?», «Земля і Космос») до аналізу конкретних екологічних проблем рідного краю («Як урятувати річку Вільшанку?», «Як вберегти від зникнення первоцвіти?» тощо).

Також педагоги-методисти наголошують на важливості свят як наймасовішої форми еколого-натуралістичної роботи, у рамках якої реалізуються завдання екологічного виховання молодших школярів. Серед найбільш популярних свят є «Свято зустрічі птахів», «Свято урожаю», «Свято квітів», «Свято золотої осені тощо» [1, 320].

Основними шляхами екологічного виховання молодших школярів стають екологічні маршрути, екскурсії, походи в природу, робота по озелененню вулиць, скверів, парків, прибирання територій освітніх установ. Це допомагає розвивати і засвоювати нові екологічні знання, набути екологічних умінь і навичок та виховувати екологічну культуру, дбайливе ставлення учнів до природи рідного краю. Ці шляхи дозволять глибше ознайомитися з природою рідного краю та поділитися своїми враженнями від побаченої краси.

Дієвими у збільшені та покращені екологічних знань є еко-виставки, виставки-пам'яті, виставки-роздуми. Суспільно-корисна праця природоохоронного характеру (догляд за тваринами взимку, подяка дерев та квітів, догляд за ними) виконує важливу роль у формуванні екологічних знань, умінь і навичок, а також вихованні екологічної культури дітей молодшого шкільного віку. Дітей школи І ступеня у весняний і осінній час потрібно залучати до праці у природі, це допоможе учням засвоїти нові знання, набути умінь і практичних навичок природоохоронної роботи, привчатиме їх до самостійності. Екологічні тренінги, усні журнали, екскурсії – форми еколого-просвітницької роботи, які дозволяють формувати знання молодших школярів, їхні емоційно-ціннісні установки, практичні уміння та навички, спрямовані на збереження, покращення, примноження, відновлення природи [4].

Особливе значення у виховання екологічної культури молодшого школяра належить вчителю. Так, О. Грошовенко звертає увагу на необхідності дотримання педагогічної стратегії, формування еко-гуманістичної позиції молодшого школяра, яка базується на суб'єкт-суб'єктному сприйнятті та визнанні дитиною самоцінності усього живого, умінні вибудовувати конструктивну еколого-доцільну позицію [4, 284].

Отже, на основі аналізу сучасного стану екологічної освіти і виховання учнів ми зробили такі висновки: існують спроби розробки та застосування різних форм та шляхів організації вивчення та охорони природи в межах навчально-виховного процесу. У своїй роботі вчителі застосовують найбільше такі шляхи як екологічні екскурсії, екологічні виставки та екологічні проекти. На нашу думку, вчитель має поєднувати шляхи екологічного виховання для того, щоб дії учнів в природі були усвідомленими та чітко визначеними і тоді це буде проявом сформованості екологічної свідомості та культури дітей.

Список використаних джерел:

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. / Т.М. Байбара. - 2-ге вид. – К. : Веселка, 1998. – 334 с.

2. Горопаха Н. М. Закладання основ екологічної культури особистості у дошкільному дитинстві / Н. М. Горопаха // Нова педагогічна думка. – 2011. – №1. – С.105-109.

3. Грошовенко О. П. Підготовка учителя до організації та проведення позаурочної еколого-виховної роботи з молодшими школярами / О. П. Грошовенко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. –2010 . – Випуск 35. – С. 198-202.

4. Грошовенко О.П. Формування екогуманістичної позиції молодшого школяра в умовах шкільного навчання / О.П.Грошовенко // Молодий вчений.- 2018.-№ 53 (січень). – С.283 – 287.

5. Зверев И. Д. Экология в школьном обучении: новый аспект образования / И. Д. Зверев. – М.: Педагогика, 1993. – С. 84-92.

6. Концепція екологічної освіти в Україні: Затверджено 20 грудня 2001 р. № 13/6-19 // Директор школи. – 2002. – Квітень (№ 16). – С. 20-29.

Секція 7. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ОРАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ю.Бабенко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: І.Г.Герасимова., *доктор педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTEGRATION AS A MODERN APPROACH TO ORANIZATION OF STUDYING IN PRIMARY SCHOOL

Y.Babenko*, master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. У статті розглядається сутність інтеграції як концептуального підходу в освіті. Показується значення інтегрованого навчання в початковій загальній освіті нової української школи. Значущість та основні аспекти інтеграції навчального матеріалу у початковій загальній освіті.*

Ключові слова: *інтеграція, інтегративне навчання, міжпредметні вертикальні та горизонтальні зв'язки, тематичні дні.*

Abstract*. The article considers the essence of integration as a conceptual approach in education. The value of integrated education in the primary education of new Ukrainian school is shown. Significance and main aspects of integration of educational material in primary education.*

Keywords: *integration, integration training, interdisciplinary vertical and horizontal connections, thematic days.*

На сучасному етапі розвитку середньої освіти активно впроваджується в практику початкової школи інтегрований підхід до організації навчально-виховного процесу, що суттєво сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів, формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, виробленню цілісного бачення навколишньої дійсності. Практика доводить, що інтегроване навчання як ніяке інше закладає нові умови діяльності вчителів та учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання. Інтеграція зобов'язує до використання різноманітних форм викладання, що має вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу. Вона стає для всіх її учасників – і вчителів, і учнів, і батьків – школою співпраці та взаємодії, що допомагає разом просуватися до спільної мети

Проблема інтеграції є важливим актуальним напрямом сучасних психолого-педагогічних досліджень. Зустрічаємо декілька концепцій, в яких досліджуються різні аспекти такого освітнього підходу: інтеграції виховних сил суспільства (В.Семенов); внутріпредметної інтеграції педагогічних знань (В.Загв'язінський); інтегративної картини освіти (Г.Сєріков); синтезу дидактичних систем (Л.Артем'єва, М.Махмутов); інтеграції загальної та професійної освіти (М.Берулава, І.Козловська, Ю.Тюнніков); інтеграції та диференціації форм організації навчання (І.Ібрагімов) тощо. Науково-методичні особливості впровадження інтегрованого підходу в початковій освіті досліджували Н.Бібік, М.Вашуленко, О. Савченко, В. Тименко, Р. Ільченко та ін.

На думку науковців, насамперед, необхідно чітко відповісти – що таке цілісна картина світу в філософському, а особливо у психологічному баченні. Так, І.Бех зазначає, що світ, про який у людини має сформуватися певне уявлення, це світ різноманітних матеріальних утворень (явищ, речей, об'єктів) та світ людей. Однак, при цьому важливо визначитися, з чого починати ознайомлювати дитину з навколишнім світом. На це дають відповідь загальні

наукові постулати типу: «у краплині води відбивається весь океан», «мікрокосм – це макрокосм у мініатюрі», «клітина утримує в собі всі необхідні причини породження цілого організму» [2, 5].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подано наступні визначення понять: *інтеграція* – доцільне об'єднування та координація дій різних частин цілісної системи; *інтегрований* – оснований на об'єднанні, інтеграції; комплексний [3, 401]. У сучасному науковому дискурсі зустрічаємо декілька підходів щодо пояснення терміну «інтеграція» як загальнопедагогічної категорії. Так, наприклад, цей термін тлумачиться як «об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин, елементів, компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків та відношень між ними» [7, 33]. Категорію інтеграції пов'язують з виникненням якісно нових аспектів, трансформацією об'єктів, які з'являються в результаті утворення та взаємопроникнення істотних зв'язків між речами, процесами, явищами і визначають їх функціонування. Під інтеграцією у найширшому розумінні вбачають процес становлення цілісності.

Наголосимо, що якраз цілісність як структурна організація речі та цілісність як спосіб її осягнення суб'єктом є визначальною характеристикою інтегрованого підходу. Згідно з ним, всесвіт у цілому і кожний об'єкт, зокрема, мають складну внутрішню будову. Тут вичленяються певні частини, компоненти, елементи та різноманітні зв'язки між ними (ієрархічні, просторові, причинно-наслідкові, управлінські тощо). Завдяки цим зв'язкам і відповідній взаємодії компонентів той чи інший предмет не виявляються простою сумою своїх складових частин. Кожний предмет як цілісність має так звані інтегративні властивості, якими не володіють всі його компоненти, якщо їх розглядати лише сумарно [3].

Підкреслимо, що інтегративність у діалектичному розумінні означає не розчин одного в іншому, а їхню єдність, тобто збереження взаємодіючих систем і налагодження між ними взаємних контактів. При цьому в системах, що взаємодіють, відбуваються відповідні зміни, які ізводять до збагачення кожної з них. Тому інтеграцію насамперед характеризують «як взаємопроникнення: виявлення і встановлення когнітивних, методичних, інструментальних та інших зв'язків між різними дисциплінами; процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, що виявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, диференціації; взаємопроникнення елементів, що перебувають у розрізненому стані, але мають при цьому первісну генетичну спорідненість, горизонтальні та вертикальні зв'язки між науками, мистецтвами, знаннями та уявленнями про світ» [7, 34].

Слушно зауважує С.Гончаренко, що оскільки через інтеграцію здійснюється особистісно зорієнтований підхід до навчання, то учень сам в змозі обирати «опорні» знання з різних предметів «з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання. Так і більш широкої взаємодії з навколишньою дійсністю» [4, 27].

Інтеграція уможливлює зробити узгодженими зміст і різноманітні форми навчання, досягти наступності, цілісності і більш ефективного, комплексного вирішення методичного забезпечення. Інтеграція як засіб створення нової, більш удосконаленої цілісної картини світу є одним з пріоритетних напрямів оновлення освіти. Тож первинним об'єктом наукового пізнання має бути, певна річ, предмет, явище чи їх сукупність. Саме вони мають виступати тим центром, який породжуватиме у суб'єкта навчання цілісність їх пізнання.

Більшість педагогів, як свідчить практика, спираються на процесуальні характеристики явища педагогічної інтеграції. На думку В.Безрукової [1], визначення педагогічної інтеграції можна подавати з позиції різних підходів:

- педагогічна інтеграція як вища форма взаємозв'язку розділів, етапів освіти;
- педагогічна інтеграція як вища форма вираження кількості цілей, принципів змісту, форм організації процесу навчання і виховання, спрямована на інтенсифікацію системи підготовки учнів;
- педагогічна інтеграція – це створення укрупнених педагогічних одиниць на основі взаємозв'язку різних компонентів навчально-виховного процесу.

Як бачимо, педагогічна інтеграція – це доцільно організований зв'язок однотипних частин і елементів змісту, форм і методів навчання в рамках освітньої системи, що веде до саморозвитку учнів. У педагогічному процесі інтеграція орієнтує цей процес на продуктивний розвиток дитини, підвищення можливостей формування особистості, її адаптації в сучасному динамічному суспільстві. Продуктом такої організації дидактичного процесу виступає розвиваюча особистість, підготовлена до універсальної діяльності. Важливу роль відіграють інтегративні педагогічні концепції, що є сукупністю систематизованих поглядів, положень та ідей, які визначають спрямованість і зміст інтегрованої педагогічної діяльності в різних сферах та різних рівнях реалізації освітньо-виховних цілей і завдань.

Науковці зазначають, інтеграція шкільного змісту може бути *повною* або *частковою*. Зокрема, повна інтеграція, будучи органічним поєднанням в одному курсі різних навчальних предметів, дає змогу нівелювати деякі недоліки предметної системи навчання, якими є розрізнення і фрагментарність викладу, та залучити потрібні відомості із суміжних предметів, що сприяє різнобічному і цілісному засвоєнню знань. Повну інтеграцію дидакти здебільшого відзначають у школах зарубіжних країн. Часткова інтеграція полягає у поєднанні матеріалу з різних предметів, підпорядкованого одній темі. На цій основі будується інтегровані уроки [1, 36].

В умовах упровадження концептуальних засад нової української освіти актуалізується ідея інтегрованого підходу в початковій школі, створення загальної платформи зближення предметних знань, що має на меті формування в дітей цілісного уявлення про світ. На сучасному етапі інтеграція – це важливий науковий підхід розвитку освітніх систем, принцип реформування освіти поряд з гуманізацією та демократизацією. Це зумовлює подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний інтегративний підхід.

На необхідності забезпечення інтеграції в початковій освіті, яка ґрунтується на засадах компетентнісного підходу, вказується в Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової загальної освіти. Наголошується на тому, що дитина в ранньому віці сприймає світ цілісно, а не попредметно. Вводиться поняття «міжпредметна компетентність», яка визначається як «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей» [5]. Державний стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3–4 класи).

Реалізація інтегрованого підходу в сучасній початковій школі відбувається декількома шляхами. Зокрема, в Державному стандарті початкової освіти інтеграція передбачена в змісті кожної освітньої галузі: мовно-літературній (українська мова та література, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовна освіта); математичній; природничій; технологічній; інформатичний; соціальній і здоров'язбережувальній; громадянській та історичній; мистецькій; фізкультурній [5].

На підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в освітній програмі і навчальному плані закладу загальної початкової освіти. У процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених на вивчення кожної освітньої галузі, перерозподіляється таким чином, що їх сумарне значення не зменшується.

Інтеграція ґрунтується на засадах компетентнісного підходу, поняття міжпредметна компетентність визначається як здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знань, умінь, навичок, способів діяльності та ставлення, які належать до певних навчальних предметів і предметних галузей. В ньому підкреслюється, що теми для навчання в рамках інтегрованих курсів можуть обирати як вчитель, так і діти. Реалізація інтегрованого

підходу забезпечить формування ключових компетентностей, які є надпредметними. Зміст природничої, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, технологічної, інформатичної освітніх галузей у початковій школі інтегрується в різній комбінації їх компонентів, утворюючи інтегровані предмети і курси, перелік і назви яких зазначаються в освітніх програмах і навчальних планах Інтегрований курс «Я досліджую світ» охопить (повністю або частково) 7 освітніх галузей.

Отже, одним з напрямів реформування сучасної початкової школи з метою реалізації оновлених освітніх завдань є впровадження інтегрованого підходу в освітній процес. Інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, яка здатна вирішити чисельні проблеми системи сучасної початкової освіти. Навчання, побудоване на інтегрованому підході, створює сприятливі умови для формування цілісної картини світу та прояву творчості дитини й учителя. Воно гарантує свободу вибору теми, змісту, засобів під час викладання різних предметів. Ефективність навчання молодших школярів значно підвищиться, якщо використовувати такі способи інтеграції змісту початкового навчання: інтегровані курси, інтегровані підручники, інтегровані завдання, інтегровані уроки тощо.

Список використаних джерел:

1. Безрукова В.С. Педагогическая интеграция : сущность, состав, механизмы реализации / В.С. Безрукова. – Свердовск, 1990. – С.5-26.
2. Бех І.Д. Інтеграція як освітня перспектива / І.Д.Бех // Початкова школа. – 2002. – №5. – С.5-6.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.У.Гнчаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Гріневич Л. Новий державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / Л.Гріневич // Всеукраїнська серпнева конференція – 2017. – режим доступу: http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf.
6. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/konczepcziya.pdf.
7. Сова М. Філософські основи інтеграції знань / М.Сова // Рідна школа. – 2002. – №5. – С.33-36.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Н.І.Мачинська, *доктор педагогічних наук, доцент*
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

FORMATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS CIVIL COMPETENCIES AT THE PROFESSIONAL TRAINING PROCESS

N.Machynska, *doctor of pedagogics, associate professor*
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. *Визначено актуальність та доцільність формування громадянських компетентностей у майбутніх вчителів початкової школи в процесі професійної підготовки. Показано необхідність використання активних форм і методів навчання з метою формування активного громадянина в умовах різних освітніх інституцій.*

Ключові слова: *громадянська компетентність, громадянська освіта, професійна підготовка, освітня політика.*

Abstract. *The urgency and expediency of formation of future primary school teachers civil competencies at the professional training process is determined. The necessity of using active forms and methods of training in order to form an active citizen in the conditions of various educational institutions is shown.*

Keywords*: civic competence, civic education, professional training, educational policy.*

Інтенсивний розвиток суспільства, швидкоплинність часу, калейдоскоп подій не відвертають увагу від формування найважливіших людських цінностей – свободи, добробуту й щастя, які визначають мету й сенс життя особистостей, те, заради чого людина творить, бореться, про що мріє.

Це особливо важливо для сучасної України, яка стоїть на шляху здійснення своєї історичної місії з реалізації національної ідентичності в соціальній, політичній, економічній і духовно-культурній сферах, на шляху входження до світового співтовариства [4, 8].

Україна підтримує й запроваджує у вітчизняну систему освіти основні положення освітньої політики, розроблені Радою Європи. Упродовж 10-ти років освіту для демократичного громадянства та прав людини було впроваджено як основу освітньої реформи практично в усіх країнах Європи. З цією метою в Україні започаткував свою діяльність швейцарсько-український проект, який реалізується в Україні в рамках Швейцарської стратегії співробітництва для України на 2015-2018 роки. Запровадження такого проекту комплексно вплинуло на різні складові освітньої системи України: оновлення змісту освіти державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, а також систему післядипломної освіти вчителів і керівників шкіл; реформування системи професійної підготовки вчителів; оновлення провідних напрямів та принципів управління освітою; оцінювання навчальних досягнень учнів, студентів, дорослої аудиторії; розробка активної методики навчання тощо.

Молоді громадяни мають навчитися брати участь у житті своїх суспільств і усвідомлювати, яким чином вони можуть реалізувати свої права людини. Демократичні цінності й практики мають бути вивчені й закріплені для використання в рішенні існуючих проблем кожного наступного покоління. Щоб стати повноправними і активними членами суспільства, громадяни повинні мати можливість працювати разом в інтересах загального блага, поважати думку, навіть протилежну, кожного, брати участь у політичному процесі, а також культивувати звички і цінності демократії і прав людини в повсякденному житті й діяльності. В результаті, громадяни починають відчувати себе корисними і визнаними членами суспільства, здатними брати участь у житті суспільства і позитивно на нього впливати [6, 8].

Традиційні моделі освіти практично не відповідають принципам навчання та виховання дійсно активних, інформованих і відповідальних громадян, яких потребують сучасні демократичні суспільства. Саме оновлення системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи спрямоване на формування громадянських компетентностей у майбутніх вчителів початкової школи в умовах закладу вищої освіти. Таке оновлення (реформування) передбачає запровадження нових форм навчання, що готують студентів до реального існування в суспільстві. Такі форми одночасно повинні нести теоретичний і практичний зміст, бути максимально наближеними до реальних життєвих ситуацій, що впливатимуть на учнів та їхні громади, навчатимуть як через практичну участь у житті школи, так і через формальний навчальний план.

Сучасна громадянська освіта має здійснюватися як органічне поєднання індивідуальної та групової роботи, лекційного монологу та інтерактивних методів (ділові ігри, «мозкові штурми», ситуаційні випадки, круглі столи, дискусії тощо), залучення юнацтва до участі в дослідницьких проектах, публічних обговореннях актуальних проблем, в тому числі і в пресі [1, 87]. Активність учнів, студентів, вихованців на навчальних заняттях формує активне сприйняття навколишнього, розвиває не просто споживацький інтерес, а спонукає до дії, сприяє розвитку критичного мислення, формує сукупність мотивів, які визначають провідний напрям діяльності особистості, забезпечують формування та розвиток професійно-особистісних цінностей.

Активний учень стає активним громадянином. Концепція конструктивістського навчання забезпечує підтримку учнів, які стикаються із новими проблемами. Василь Сухомлинський зазначав: «Маленька людина має бачити вершини людського, а не йти з похиленою головою, придивляючись до вибоїн та боліт. Нехай голова юного громадянина

завжди буде звернена до вершин, осяяних благородством ідеї, – лише за цієї умови вона переживатиме почуття вдячності Батьківщині, почуття обов'язку перед нею. Уміння показувати юному громадянинові вершину людського – одна з тонких граней педагогічної майстерності та мистецтва» [5, 478].

У Концепції громадянського виховання зазначено, мета громадянського виховання – сформувати свідомого громадянина-патріота, тобто людину, якій притаманні особистісні якості й риси характеру, спосіб мислення, вчинки та поведінка, спрямовані на розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні [2].

Виховати громадянина – означає підготувати підростаюче покоління до участі у розв'язанні сьогоденних та перспективних завдань держави. Виконати це завдання – означає сформувати у молодої людини комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки [3, 38].

Отож, формування громадянських компетентностей у майбутніх вчителів початкової школи в процесі професійної підготовки – новий напрям організації освітнього процесу у різних типах освітніх інституцій. Громадянська позиція, громадянська ідентичність, громадянська просвіта та громадянська освіта – ось далеко не весь перелік складових професійної підготовки вчителя початкової школи, основна мета якої – формування чіткої позиції громадянина, активного діяча суспільства.

Список використаних джерел:

1. Карнаух А. Громадянська освіта як засіб формування політичної культури молоді / Анна Карнаух // Політичний менеджмент. – 2007. – № 6. – С.82-88.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності: Проект / Наук. творч. коллектив: О.Сухомлинська (наук. кер.) та ін. // Шлях освіти. – 2000. – №3. – С. 7–13.
3. Косарєва Н. І. Особливості громадянського виховання студентської молоді // Громадянське виховання студентської молоді в умовах трансформації суспільства. Збірник наукових статей. 19 – 21 травня 1998 року, м. Черкаси. За матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару. – С.36-42.
4. Навчаємо демократії. Базові матеріали з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер: Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко. – 3-тє вид. – К.: Основа, 2016. – Т. 1. – 164 с.
5. Сухомлинський В. Я розповім вам казку…Філософія для дітей / Василь Сухомлинський ; уклад. Сухомлинська О.В. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2016. – 576 с.
6. Хартлей М. Партнерство шкіл, суспільства, університетів для підтримки стійкої демократії: Освіта для демократичного громадянства в Європі і Сполучених Штатах : пакет ОДГ/ОПЛ / М.Хартлей, Т.Хадлестон. –Том 5. – Рада Європи : Страсбург [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.int/edc.

ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***О. Наконечна**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

***Науковий керівник: В.І.Імбер**, кандидат педагогічних наук, старший викладач*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTEGRATED APPROACH TO CONTENT OF PRIMARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF A NEW UKRAINIAN SCHOOL

***O. Nakonechna**, master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено реалії впровадження інтегрованого підходу в освітній процес початкової школи. Проаналізовано поняття «інтеграції» та виокремлено шляхи реалізації міжпредметної інтеграції на уроках у початковій школі в умовах інтегрованого підходу.*

***Ключові слова:** інтеграція, міжпредметна інтеграція, інтегрований підхід, цілісне уявлення про навколишній світ, життєві ситуації.*

Abstract. *The article describes the realities of implementation of an integrated approach in the educational process of primary school. The concept of «integration» is analyzed and ways of realization of interdisciplinary integration at the lessons in primary school in the conditions of the integrated approach are singled out.*

Keywords: *integration, interdisciplinary integration, integrated approach, integral concept of the surrounding world, life situations.*

Реформування змісту освіти в Україні передбачає пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу. Відповідно до Державної національної програми «Освіта» першочерговими завданнями є відбір і структурування навчального матеріалу на засадах диференціації та інтеграції, забезпечення альтернативних можливостей для одержання освіти відповідно до індивідуальних потреб та здібностей; орієнтація на інтегровані курси, тощо.

На сучасному етапу розвитку початкової школи характерним є: зміст освіти, обсяг необхідної інформації, а також формування в дітей цілісної картини світу. В Україні принцип інтеграції проголошений основним принципом реформування освіти поряд з принципами гуманізації та диференціації [8, 4].

Спробуємо розглянути шляхи впровадження інтегрованого підходу в освітній процес початкової школи, зокрема на уроках математики.

Проблема інтеграції знань стала предметом для дослідження знаних вітчизняних та закордонних науковців. Серед сучасних дослідників, які опікуються цією проблемою, можна назвати Т.Браже, О.Гільзову, М.Масол, О.Савченко, Н.Сердюкову, О.Сухаревську, В.Фоменка. Перші спроби створення системної освіти були зроблені Д. Дьюї, С. Шацьким. Однак дана проблема має глибоке наукове коріння, про що свідчать запропонований К.Ушинським синтетичний метод навчання грамоти, уроки мислення в природі В.Сухомлинського, уроки мистецтва Д. Ковалевського та Б.Юсова, педагогічну теорію співробітництва Ш. Амонашвілі, що побудована на засадах інтеграції.

У контексті досліджень, ми поділяємо думку О. Савченко, яка зазначає, що метою інтегрованих уроків є створення передумов для різнобічного розгляду учнями певного об’єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивного емоційного ставлення до пізнання.

У своїх працях автор пояснює, чим відрізняються уроки інтегрованого змісту від використання міжпредметних зв’язків. На її погляд, це різні дидактичні поняття. Міжпредметні зв’язки передбачають включення в урок запитань і завдань із матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення його теми. Це – окремі короткочасні моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось конкретного поняття. Особливість інтегрованого уроку полягає в тому, що тут поєднуються блоки знань із різних предметів, підпорядковані одній темі. Тому, дуже важливо чітко визначати мету інтегрованого уроку.

На думку Н. Гавриш, інтеграція спрямована на розкриття цілісної сутності певної теми засобами різних видів діяльності, що об’єднуються в широкому інформаційному полі заняття через взаємне проникнення та збагачення. Науковець розмежовує схожі за структурою заняття – інтегроване та комплексне. Вона зауважує, що в інтегрованому занятті об’єднання відбувається з проникненням елементів однієї діяльності в іншу, тобто межі такого об’єднання розмиті. На такому занятті майже неможливо, принаймні дуже важко відокремити один вид діяльності від іншого. Комплексне заняття спрямоване на різнобічне розкриття сутності певної теми засобами різних видів діяльності, що послідовно змінюють один одного. У комплексному занятті одна діяльність змінює іншу, і цей перехід відчутний: помалювали, тепер пограємо, а потім послухайте казку [2, 24].

Можливості інтеграції як методичного явища розкриває Н. Свєтловська. Вона зазначає, що інтеграція – це не зміна діяльності і не просте перенесення знань або дій, які засвоїли діти, з одного предмета на інший для усунення повторних пояснень уже вивченого, або для прискорення процесу навчання, або для закріплення переносу знань, умінь, навичок.

Такий процес традиційно називається в педагогіці та в методиці використанням внутрішньо- і міжпредметних зв'язків у навчанні, що є виявленням тенденцій, передумов до майбутньої інтеграції, але ніяк не самої інтеграції. На думку Н. Свєтловської, інтеграція – це створення нового цілого на основі виявлених однотипних елементів і частин в кількох раніше різних одиницях (навчальних предметах, видах діяльності тощо), а потім пристосування цих елементів і частин та їх об'єднання в неіснуючий раніше моноліт особливої якості. Науковець застерігає педагогів від механічного й бездумного поєднання діяльностей.

Позитивні та негативні фактори впровадження інтеграції в освітній процес розглядає Ю. Колягін. Головним аргументом за впровадження інтеграції, на його думку, є наявність більших потенційних можливостей у розвитку інтелекту дитини. Негативними факторами інтеграції освіти він вважає такі: малочисельність навчальних предметів, необхідність формування важливих навичок читання, письма і лічби, труднощі у викладенні інтегративних курсів так, щоб дітям було зрозуміло й цікаво. Ю. Колягін зазначає, що не будь-яке об'єднання навчальних предметів або їх складових є інтеграцією. Він акцентує увагу на тому, що необхідна ідея, реалізація якої забезпечить нерозривний зв'язок, цілісність інтегрованого курсу [3, 52].

На думку науковця, поняття «інтеграція» стосовно системи навчання може мати два значення. Перше – це створення в дитини цілісного уявлення про навколишній світ (тут інтеграція розглядається як мета навчання). Друге – зближення предметних знань (тут інтеграція – засіб навчання). Інтеграція як мета навчання повинна дати дитині ті знання, які відображають взаємозв'язок окремих частин світу як системи, допомогти дитині з перших кроків навчання уявляти світ як єдине ціле, в якому всі елементи взаємопов'язані. Інтеграція також це засіб отримання нових уявлень на межі диференційованих знань, встановлення суттєвих зв'язків між ними. Вона спрямована на розвиток ерудиції, на оновлення вузької спеціалізації в навчанні. Водночас інтеграція не повинна замінити класичні навчальні предмети, вона має з'єднати знання, які отримують діти, в єдину систему.

Науковці (О. Алексенко, Ю. Колягін, Н. Свєтловська) цілком справедливо зазначають, що інтеграція передбачає наявність знань. Тобто перш ніж об'єднувати істотні властивості про об'єкт в одне ціле, необхідно спочатку сформувати уявлення про ці властивості. Висловлені думки актуалізують проблему місця і ролі інтеграції як методичного явища, її можливостей в навчально- виховному процесі [6, 57].

Інтеграція передбачає встановлення структурно-логічних зв'язків між окремими дисциплінами, які об'єднують їх у єдину систему. Організація освітнього процесу на основі інтеграції може відбуватися на окремих заняттях (узагальнюючих) з певної теми, декількох тем різних курсів, циклу навчальних предметів або встановлювати взаємозв'язок між циклами.

У своїх працях О. Лосєв уперше пов'язав системність як світогляд з життям, тобто з практикою людини, а не тільки з об'єктом, з його пізнанням, як було досі. Таку точку зору на системність, у контексті людського життя, доцільно кваліфікувати як інтегрований підхід. Так, автор пише: «...багатомірне уже й саме життя. Я можу дивитися на дерево як ботанік, як естетик, як садівник, як лісничий, як заготівник лісу, як географ» [5, 225].

Ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Тому інтеграція як вимога об'єднання в ціле компонентів об'єктів навчання є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого уможливлюється створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність.

У Державному стандарті початкової загальної освіти, що ґрунтується на засадах компетентісного підходу, поняття міжпредметна компетентність визначається як «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей».

Реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на інтегративний підхід [1].

У сучасній школі чинне місце належить міжпредметній інтеграції. Виокремимо шляхи її реалізації на уроках, зокрема математики у початковій школі:

– створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – «Природознавство», суспільствознавчих – «Я у Світі», біологічних – «Основи здоров'я», музичне й образотворче мистецтво – «Мистецтво», та ін.);

– розроблення нових форм уроків (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок) на уроках математики;

– впровадження навчальних проектів для вивчення математики;

– організація тематичних днів та тижнів математики.

За допомогою багатосторонніх міжпредметних зв'язків закладається фундамент для формування в учнів умінь комплексного бачення проблем реальної дійсності, різнопланових підходів до їх розв'язання [7, 11].

Інтегровані уроки – це уроки, які об'єднують блоки знань із різних навчальних предметів, що за навчальним планом викладаються як окремі навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення, сприймання, мислення, почуттів учня, що дає змогу пізнавати нове з різних сторін, досягати цілісності знань [4].

Мета інтегрованих уроків:

– формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ;

– активізація пізнавальної діяльності; підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу;

– створення творчої атмосфери в колективі учнів; виявлення здібностей учнів та їх особливостей;

– формування навичок самостійної роботи школярів з додатковою довідковою літературою, таблицями між предметних зв'язків, опорними схемами;

– підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається;

– ефективна реалізація розвивально-виховної функції навчання.

Інтегрований підхід на уроках математики реалізує ідею: від цілісності діяльностей до системного цілісного знання про об'єкт, на основі якого виникла система різних видів діяльності. Інтегрований підхід на уроках математики забезпечує перенесення навиків мислення у ході розв'язання задач, вправ на життєві проблеми. Він дозволить навчити дітей бути більш інтелектуальними при підході до життєвих проблем.

Інтегрований підхід на уроках математики сприяє:

- підвищенню мотивації навчання,
- формуванню пізнавального інтересу учнів та цілісної наукової картини процесу або явища шляхом обрахунків,
- розвитку мовлення, формування вміння учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки, щодо використання того чи іншого алгоритму розв'язання задач,
- формуванню гармонійної та інтелектуально розвиненої особистості.

Отже, інтегрований підхід, на уроках математики, з одного боку, забезпечує цілісність практики, а з іншого – пізнавальну систему, яка й породжує відповідну їй практичну систему. Він дозволяє уникнути протиріч між розрізненими предметними знаннями і необхідністю їх комплексного застосування на практиці, у життєвих ситуаціях з якими зустрічається маленький школяр.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 5 – 7.
2. Гавриш Н. Інтегровані заняття : методика проведення / Наталя Гавриш. – К.: Шк. світ, 2007.– 128 с.
3. Колягин Ю.М. Об интеграции обучения и воспитания в начальной школе / Ю.М. Колягин // Начальная школа. – 1989. – № 3. – С. 52 – 53.
4. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/. – 40 с.
5. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство/А.Ф. Лосев.–М.: Искусство, 1976. – 376 с.
6. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и ее возможности в начальном обучении /

Н. Светловская // Начальная школа. – 1990. – № 5. – С. 57 – 60.
7. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання / М. Іванчук // Початкова школа. - 2004. - № 5. - С.10-13.
8. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. // Освіта України. - 2002. - № 33. - С. 4.

ВИМОГИ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

М.Педченко, *здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»*
Науковий керівник: Л.В.Любчак, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

REQUIREMENTS TO THE TEACHER`S CREATIVE ACTIVITY IN THE FRAMEWORK OF THE CONCEPT OF «NEW UKRAINIAN SCHOOL»

M.Pedchenko, *third-year student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті з'ясовано сутність і структуру творчої діяльності вчителя. Визначено компоненти готовності педагога до творчої діяльності. Окреслено засади Нової української школи, а саме принципи педагогіки партнерства та ідеї дитиноцентризму. Акцентовано увагу на вимогах сучасного суспільства до професійно-творчих навичок учителів.*
Ключові слова: *творчість, сучасний вчитель, нова українська школа, дитиноцентризм, педагогіка партнерства.*

Abstract. *The article clarifies: the essence and structure of the teacher's creative activity; components of teacher's readiness for creative activity. principles of the new Ukrainian school (the principles of partnership pedagogy, the idea of childhood-centeredness) are considered. The emphasis on the demands of modern society on the professional and creative skills of teachers is placed.*
Keywords*: creativity, modern teacher, New Ukrainian School, childhood-centeredness, partnership pedagogy.*

Аналіз наукової літератури, спостереження за поведінкою сучасних школярів, а також стрімкий розвиток інноваційних технології дає підстави стверджувати, що у найближчій перспективі будуть цінуватися фахівці, які здатні нестандартно мислити, ставити перед собою цілі та досягати їх, долаючи перешкоди, творчо підходити до будь-якої справи, приймати непопулярні рішення; зможуть реалізувати себе як особистість згідно своїх потенційних можливостей.

Не дивлячись на ті зміни, які відбулися у суспільстві , школярі все ж таки здобувають застарілі знання, репродуктивними методами. Вчителі застосовують традиційні та догматичні засоби навчання та виховання. Педагогів деморалізує низький соціальний статус та рівень оплати праці. Вчитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання. Багато педагогів ще не вміє досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати онлайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо [5, 8]. Враховуючи це, педагог не може навчити дитину вільно почуватися у сучасному суспільстві, використовувати свої сили на покращення власного життя у майбутньому, нестандартно та креативно мислити та вчасно мобілізувати свої здібності.

Суспільство вимагає докорінних змін, які мають починатися ще зі школи, саме там мають працювати фахівці, які мають багаж творчих ідей, нестандартно мислять, які з легкістю відходять від уже усталених нормативів та шаблонів. Саме тому Міністерство освіти і науки України вирішило започаткувати грандіозний прорив у системі освіти держави, втіливши ці ідеї у проекті під назвою: «Нова українська школа». Для педагогів створюються спеціальні тренінги, заняття, курси, щоб допомогти їм позбутися радянських

методів навчання та виховання, самовдосконалюватися, направляти їхні можливості та здібності на ефективний розвиток сучасного освітнього процесу.

Сьогодні стає очевидним, що зміст педагогічної та науково-педагогічної освіти має включати такі взаємопов'язані складові підготовки, як: технологічна (опанування ефективних способів навчання та виховання), психологічна (здатність до взаємодії з особистостями, які навчаються, всебічного розуміння їхніх індивідуальностей та особливостей), культурологічна (осмислення стану та бачення тенденцій цивілізаційного розвитку як сучасного та майбутнього контексту існування людини), предметна (досконале володіння предметом навчання). Особливо високої випереджувальної компетентності потребують педагоги дошкільної та початкової освіти, що мають справу з дітьми, яким доведеться жити та працювати у зовсім іншому від нинішнього інноваційному майбутньому [7, 122].

Про творчість, як необхідну складову педагогічного процесу наголошують педагоги-класики: Ш. Амонашвілі, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та ін. Зокрема великий педагог Г.Ващенко відводив важливе значення педагогу у процесі розвитку обдарованості: «… виховання творчих здібностей не мусить обмежуватися тільки тим, що учневі дають завдання, яке він виконує без належного керівництва. Треба, керуючись досвідом великих майстрів, ввести дитину в усі моменти творчості, такі, як вибір теми, збирання матеріалу, фіксація його, саме творення мистецьких типів, мистецьке експериментування тощо» [1]. Шалва Амонашвілі наголошує на тому, що для того, щоб розвинути у дитини саме творче мислення не слід примушувати її, а варто зацікавити, викликати бажання до співробітництва з педагогом, до пошуку нової, цікавої інформації, розвитку своєї уяви та фантазії. Цій темі великого значення приділяють сучасні новатори освітнього процесу: М. Коновальчук, А.Цимбалару, О. Сухаревська, Н. Цуркан, В. Кремень та ін. Зокрема, М. Коновальчук запевняє, що педагогічна творчість виявляється в науковій діяльності педагога і в творчій педагогічній роботі (оригінальне вирішення педагогічних завдань, розробка нових педагогічних методів, прийомів, застосування педагогічного досвіду в нових умовах, удосконалення системи роботи з учнями, імпровізація в педагогічному процесі) [4, 16-17].

Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Педагогічна творчість – оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання [3, 326].

Велика кількість педагогів не готова до повноцінної творчої діяльності, не здатна виходити за рамки та шаблони, що склалися упродовж багатьох років. На цій підставі виникло запитання: яким повинен бути творчий учитель? Розглянемо основні компоненти, що характеризують творчого педагога.

По-перше: готовність до впровадження новітніх методів та методик, сучасних технологій , проведення інтегрованих занять. Це створює невимушену атмосферу, а начання та виховання творчим, цікавим, активним, ефективним і спрямованим на учнів. Сучасне суспільство вимагає активного використання інноваційних технологій, методик які у свою чергу допомагають швидко знайти відповідь на наші запитання, якісно та систематично засвоювати знання та застосовувати їх на практиці, витрачати менше часу на засвоєння та перевірку отриманих знань, урізноманітнити навчальний процес, який останнім часом зійшов до механічного завчання навчального матеріалу.

По-друге: творчий учитель має орієнтуватися на педагогіку партнерства – співпрацювати та взаємодіяти із учнями і батьками. Учитель має підтримувати дитину в усіх її починаннях, невдачах і залучати родину до створення ефективного освітнього середовища. Творчий процес неможливий без дружньої взаємодії його учасників, творчий педагог має налагодити взаємозв'язок з дітьми, для того щоб вони вільно почували себе, не боялись висловлювати свої думки. Адже якщо дитина налякана тим, що зробить помилку, то вона ніколи не стане на шлях творчості.

Нова школа працюватиме на засадах «педагогіки партнерства», основними принципами якого є:

– повага до особистості;
– доброзичливість і позитивне ставлення;
– довіра у відносинах;
– діалог – взаємодія – взаємоповага;
– розподілене лідерство (право вибору та відповідальність за нього)
– принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, виконання домовленостей) [5, 18].

По-третє: творчий педагог має орієнтуватися на учнів. Усі методики, технології, вправи щодо розвитку творчого потенціалу учнів мають відповідати їхнім віковим можливостям. Важливою умовою творчого розвитку учнів є їхня зацікавленість у навчальному процесі, учитель має підбирати такі творчі завдання, що викликають інтерес в учнів, викликають бажання вчитися та розвиватися.

Актуальними для нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму:
– відсутність контролю, який обмежує свободу творчості педагога;
– активність учнів у навчальному процесі, орієнтація на інтереси та досвід учнів, створення навчального середовища, що перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини;
– практична спрямованість навчання , взаємозв'язок розвитку дитини з її практичним досвідом;
– відмова від орієнтації навчально-виховного процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;
– виховання незалежної особистості;
– забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахування вікових й індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;
– упровадження шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству [6, 18].

Нова українська школа тримає орієнтир на особистісно-зорієнтовану модель освіти, звертаючи особливу увагу на потреби дитини її мотиви та вподобання, враховуючи її потенційні можливості, втілюючи на практиці принцип дитиноцентризму. Це допоможе виховати кожного учня як індивідуальність, не схожого ні на кого, із власними незалежними думками, що формують його характер.

По-четверте: прагнення вчителя до самореалізації, що виявляється у прагнення реалізувати свої можливості, здібності та задатки, постійне самовдосконалення, підвищена вимогливість до себе, постановка та досягнення все вищих і вищих цілей. Творчий педагог має постійно розвиватися, шукати нові форми роботи, методики, завдання. Такий учитель завжди цікавий дітям, і є хорошим прикладом для них.

По-п'яте: індивідуальність. Кожен творчий педагог має використовувати індивідуальні методи роботи із дітьми, розробляти власні завдання, ігри, методики, посібники, теорії. Оригінальний, не схожий на інших, здатний до висвітлення нових ідей учитель зацікавить дітей, розширить їхній кругозір, допоможе самореалізуватися.

Нова освітня концепція надає педагогам можливість самостійно вибирати методи та технології навчання, підручників, програм, які покращать навчальний процес. Учитель має не тільки подавати транслювати навчальний матеріал, а й допомогти учневі виявити і розвинути задатки, здібності й таланти, визначитися у подальшому життєвому шляху. До новітньої освітньої реформи, українські школи опирались на репродуктивний тип навчання, дітям повідомлялись знання які їм потрібно було завчити, усі завдання зводились до копіювання уже раніше підготовлених рішень. Концепція Нової української школи надає вчителям свободу вибору методик, завдань, що дозволяє педагогам у повній силі проявити свої творчі задатки та можливості, вправи да завдання спиратимуться на творчий потенціал учнів, розв'язуючи їх діти розкриватимуть свій потенціал.

Творчість це необхідна частина праці вчителя, без неї неможливо ефективно організувати навчальний процес. Творчість педагога специфічна за своєю суттю. Учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. При цьому творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Творчість формує педагогічний талант учителя [2, 18]. Від розвитку творчих можливостей педагога залежить також творча діяльність його учнів, адже саме він зможе направити творчість своїх вихованців на правильний шлях. Кожна дитина – творча індивідуальність, до якої потрібно знайти свій підхід. Але щоб допомогти дитині розвинути свої здібності, зробити перші кроки у творчій діяльності, учитель має у собі розвивати креативність, нестандартне мислення.

Отже, суспільство XXI століття вимагає від закладів освіти професійних, мобільних, творчих кадрів, які здатні покращити майбутнє своєї держави, вивести її на новий науковий рівень. Нова українська школа – це перші кроки у становленні нашої країни, як могутнього реформатора, підготовка нестандартно мислячих, креативних, гуманістично спрямованих педагогів, які підготують нові покоління до життя у сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко //. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – С. 168.
2. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога / Л. Гекало // Початкова освіта. – 2014. – №10. – С. 16-18.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – С. 326.
4. Коновальчук М. Педагогічна творчість учителя в роботі з обдарованими молодшими школярами : навчально-методичний посібник / М. Коновальчук. – К. : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. – С. 16-17.
5. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/. – 40 с.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – С. 122.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – С. 18.

ДОСЛІДНИЦТВО ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Я.Пилипенко, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
Науковий керівник: Н.І.Лазаренко, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

RESEARCHING AS A FACTOR OF SUCCESSFUL ACTIVITY OF THE EDUCATOR

Y Pylypenko, *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті йдеться про здатність сучасного вихователя бути дослідником, що є показником високого рівня педагогічної діяльності. Зазначається, що важливим компонентом у педагогічній сфері є дослідницька діяльність, яка характеризується науковим і творчим мисленням, володінням спеціальними знаннями та вміннями щодо використання методів педагогічного дослідження, розвинутими дослідницькими якостями та здібностями, установкою вихователя на постійне ведення дослідницької роботи.*

Ключові слова: *дослідницька діяльність, науково-дослідна робота, пошукова/пошуково-творча діяльність, дослідницькі вміння.*

Abstract. *The article deals with the ability of a modern educator to be a researcher, which is an indicator of a high level of pedagogical activity. It is noted that an important component in the pedagogical chain is research activity, which is characterized by scientific and creative thinking, possessing special knowledge and abilities in using pedagogical research methods, advanced research qualities and abilities, and the motivation of the educator for continuous research work.*

Keywords: *research activity, research work, search / research and creative activity, research skills.*

На сучасному етапі розвитку освіти важливим завданням постає організація дослідницької діяльності майбутнього педагога в навчально-виховному процесі. Визначальну роль у вирішенні цього завдання відіграє дошкільна освіта, ефективність якої залежить від професійної готовності майбутнього вихователя ЗДО до проведення експериментально-дослідницької діяльності з дітьми дошкільного віку, що ґрунтується на вміннях поєднувати сучасні наукові підходи у навчальній і практичній діяльності.

Про важливість проблеми підготовки майбутніх фахівців до дослідницької педагогічної діяльності говорить і зарубіжний досвід, висвітлений у працях українських (О.Глузман, М.Лещенко, Н. Обухова) і зарубіжних учених (Г. Бартон, К. Ведерилл, Д.Галхаун, Д. Жело, Ф.Крос, Х. Томас та ін.).

Глибоке розуміння сутності педагогічних явищ і процесів, творчий погляд і розв'язання педагогічних завдань неможливі без оволодіння майбутніми вихователями вміннями й навичками дослідницької діяльності.

Сутність дослідницької діяльності ґрунтується на загально-психологічному понятті про діяльність, розробленому Л. Виготським, В. Давидовим, О. Леонтьєвим, С.Рубінштейном та іншими вченими. За О. Леонтьєвим, діяльність – це процес, організований предметом і зовнішнім середовищем. Предметом зазвичай виступає той аспект, який може бути включений до структури діяльності на певному етапі розвитку [8, 38].

В. Семиченко, визначаючи пріоритети професійної підготовки, наголосила, що науковий потенціал молодих спеціалістів повинен бути настільки високим, щоб випускники ВНЗ не тільки були знайомі із сучасною наукою і розбиралися в ній, але й щоб отримали початковий досвід пошукової роботи, вміння застосувати методи вирішення практичних завдань, були готові до створення нових наукових цінностей [10, 67].

Бути педагогом-дослідником означає вміти знаходити нове у педагогічних явищах, виявляти в них приховані зв'язки і закономірності. Для цього необхідні сформовані дослідницькі уміння, спеціальні знання та навички та готовність до дослідницької діяльності. Передусім потрібне вміння спостерігати, аналізувати, виділяти головне, вміння за деякими ознаками передбачати результат, бачити альтернативу, поєднувати розрахунок з фантазією та здогадками. Успіх наукового пошуку залежить від повної самовіддачі дослідника, від залучення до пошуково-дослідницької діяльності усіх сторін його особистості [2, 159].

Дослідницька діяльність характеризується науковим та творчим мисленням, володінням спеціальними знаннями та уміннями щодо використання методів педагогічного дослідження, розвинутими дослідницькими якостями та здібностями, установкою вихователя на постійне ведення дослідницької роботи.

Погоджуємося з думкою А. Карлащук, яка справедливо зауважує, що «формування у вихователів дошкільних навчальних закладів дослідницьких умінь до самостійної навчально-дослідницької діяльності стає необхідним для вирішення сучасних суперечностей між вимогами навчально-дослідницької діяльності і наявним рівнем готовності вихователів до самостійної дослідницької діяльності; між потенційними можливостями творчої підготовки фахівців у вищих педагогічних закладах та їх недостатньою реалізацією; між необхідністю підвищення рівня готовності до навчально-дослідницької діяльності вихователів і відсутністю науково обґрунтованої системи їх підготовки; між швидкими темпами накопичення науково-педагогічних знань й обмеженими можливостями їх засвоєння вихователями; між вимогами до вихователів щодо дослідницької діяльності і внутрішніми мотивами особистості вихователів, їх потребами та особливостями» [1, 19].

Дослідницька діяльність майбутнього вихователя дошкільного закладу освіти є однією з центральних складових його фахової підготовки, підтверджує значну ефективність формування його творчо-педагогічного потенціалу.

Тому формування у молодих вихователів уміння проводити дослідницьку діяльність, що змінює і перетворює педагогічну дійсність, повинно займати важливе місце у професійній підготовці. Необхідність підготовки молодого вихователя до проведення педагогічних досліджень у майбутній діяльності підтверджується і вимогами Державного стандарту вищої педагогічної професійної освіти. Ми поділяємо думку Т. Мишковської, яка під дослідницькою педагогічною діяльністю розуміє узгоджену із закономірностями процесу пізнання самостійну пошуково-творчу діяльність вихователя в структурі його педагогічної діяльності, що спрямована на підвищення ефективності всіх її компонентів і здійснюється з використанням спеціальних методів педагогічного дослідження [9, 66].

Виходячи з вище означеного, підкреслимо, що дослідницька діяльність є цілеспрямованою організованою діяльністю, яка ґрунтується на творчій свободі та самостійному здобуванні знань, у результаті яких набувається власний досвід творчої діяльності, формуються якості дослідника, розвивається здібність діяти в нестандартних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Карлащук А. Ю. Формування дослідницьких умінь школярів у процесі розв'язування математичних задач з параметрами: дис... канд. пед.. наук: / А.Ю.Карлащук; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001.– 19 с.
2. Кіт Г.Г. Вихователь дитячого навчального закладу як дослідник/ Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірн. мат. наук.-практ. конф. викл. і студ. інст. педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9-11 квітня 2014 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; ВДПУ. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. - Вип. 3. – с.159-165.
3. Каплінський В. В. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти / В. В. Каплінський, Н. І. Лазаренко // Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб наук. робіт. – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С.– 111-114.
4. Коломієць А. М., Лазаренко Н.І. Концептуальні засади розвитку наукової діяльності педагогічного університету на сучасному етапі розвитку суспільства / А.Коломієць, Н.Лазаренко, Є.Громов // Освітній простір України : Науковий журнал. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. – Вип. 9. – С. 74-80.
5. Лазаренко Н. І. Забезпечення якості освіти у педагогічних вищих навчальних закладах в сучасних умовах / Наталія Лазаренко //Edukacja dla przyszlosci w perspektywie orientacji na rynek pracy. – Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. – s.310-322.
6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
7. Лазаренко Н. І. Удосконалення змісту вищої освіти в умовах її модернізації / Наталія Лазаренко //Edukacja zawodowa I ustawiczna: polsko-ukrainski rocznik naukowy. – Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogoki Specjalnej w Warszawie, 2017. – №2. – s.371-385.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2–е изд. – М. : Педагогика, 1980. – 308 с.
9. Мишковська Т. Д. Дослідницька діяльність студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін / Т. Д. Мишковська // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Вип. 37 : Педагогіка та психологія. – Чернівці: ЧДУ, 1998. – С.66-74.
10. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки : діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко [за ред.І. А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.

Секція 8. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ

ПРИНЦИПИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

І.Бей, *аспірант*
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна)

PRINCIPLES OF STUDENTS' VOCATIONAL TRAINING FOR THE PROJECT ACTIVITY AT THE SECONDARY SCHOOL

I.Bey, *Postgraduate student*
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. *У тезах подано характеристику принципів підготовки студентів до проектної діяльності в основній школі; розглянуто механізми взаємозв'язку і взаємодії принципів реформування освіти, принципів інноваційної та проектної діяльності в системі співвідношення філософських понять «загальне», «одиничне», «конкретне»*

Ключові слова: *студенти, інноваційна діяльність, принципи інноваційної діяльності, принципи реформування освіти, принципи проектної діяльності.*

Abstract. *In theses there has been given characteristics of principles of students' training for the project activity. It presents the means of relation and cooperation of school reforming principles, principles of innovative and project activity in the system of correlation of such philosophical concepts as «the general» «the singular» «the specific».*

Keywords: *students, innovative activity, principles of innovative activity, principles of school reforming, principles of project activity.*

На сьогодні навчання іноземних мов визначається одним із пріоритетних напрямів реформування освіти, тому постає питання про підвищення рівня підготовки вчителів іноземної мови.

Підготовку майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності досліджували О. Гончарова, Н. Гойдош, О. Дуплійчук, Н. Харитонова, О Шмірко та ін.

У цих наукових розвідках було розроблено педагогічні умови ефективної підготовки студента до створення та впровадження інновацій у майбутній діяльності, досліджено навчальні ситуації як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи; обґрунтовано форми та методи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до проектної діяльності в позаурочній роботі.

Проектну діяльність досліджували Л. Ващенко, В. Вербицький, В. Гузєєв, Т. Довбенко, В. Докучаєва, Л. Калініна, О. Коберник, О. Онопрієнко, І. Осадчий, Є. Полат та ін. Вчені визначили наукові засади проектної діяльності, її структурні компоненти, етапи впровадження в навчально-виховний процес як загальноосвітніх шкіл, так і вищих навчальних закладів, дослідили різні види проектної діяльності.

Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що дослідження з проблеми формування готовності педагога до проектної діяльності носять фрагментарний характер. Зокрема, не розроблено концептуальні й технологічні положення щодо розвитку змісту, процедури та критеріїв визначення рівнів готовності майбутнього педагога до роботи в умовах інновацій; не існує єдиної позиції щодо кількості, структури та якісних характеристик як принципів інноваційної діяльності, взагалі, так і принципів проектної діяльності, як її компоненту, зокрема.

Один із шляхів розв'язання означеної проблеми, за нашим переконанням, – це визначення та обґрунтування наукових принципів підготовки студентів до проектної діяльності на уроках іноземної мови у закладах загальної середньої освіти.

У педагогічній літературі принципи тлумачаться як основоположні ідеї, система головних вимог до діяльності, поведінки; вихідні керівні положення, філософські і психологічно обґрунтовані і перевірені практикою внутрішні переконання, якими керується викладач в інноваційній професійній діяльності [3, 111].

Визначення принципів підготовки студентів до проектної діяльності ми здійснювали на основі аналізу наукових розвідок щодо методологічних засад інноваційних освітніх тенденцій у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що цю проблему досліджували Н. Василенко, І.Гавриш, Л. Даниленко, І. Дичківська, О.Козлова, Л.Подимова, В. Сластьонін, В. Химинець та ін.

Узагальнення результатів теоретичних пошуків зазначених авторів засвідчило відсутність єдиних підходів до вирішення проблеми принципів системи інноваційної освітньої діяльності.

Так, І. Дичківська зазначає, що «в сучасних умовах інноваційна діяльність педагога має відповідати таким основним принципам, як:

- принцип інтеграції освіти, що передбачає посилену увагу до особистості кожної дитини як вищої соціальної цінності суспільства, орієнтацію на формування громадянина з високим інтелектуальними, моральними, фізичними якостями;

- принцип диференціації та індивідуалізації освіти, що налаштовує на забезпечення умов для повноцінного вияву і розвитку здібностей кожного вихованця;

- принцип демократизації освіти, дотримання якого зобов'язує до створення передумов для розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, зацікавленої їх взаємодії, широкої участі громадськості в управлінні освітою» [2, 279].

Реалізація цих принципів, на думку вченої, вимагає переходу від нормативної до інноваційної, творчої діяльності, що передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання. Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості.

Крім цих принципів І. Дичківська виділяє ще принципи формування інноваційної поведінки педагога. До них відносить:

- *принцип рефлексії педагога на власний психолого-педагогічний досвід* (для цього необхідно освоїти способи аналізу і варіювання умов, факторів, які їх супроводжують, і результатів локальних і масштабних педагогічних ситуацій з інших, насамперед, психологічних позицій);

- *принцип орієнтувально-пошукової позиції будь-якого аспекту педагога* щодо будь-яких аспектів свого і чужого запозиченого досвіду;

- *принцип формування цілісного підходу до аналізу проблемних педагогічних ситуацій*, особливість яких полягає у наявності великої кількості учасників зі своїми ролями, способами взаємодії та інтересами;

- *принцип формування уміння розв'язувати завдання колегіально з іншими учасниками,* що забезпечує можливість зіставлення своїх поглядів з поглядами колег, батьків, пошуку оптимальних рішень не дише завдяки відстоюванню власних позицій, а й за допомогою аналізу інших пропозицій [2].

Зі свого боку, В. Химинець виділяє такі принципи:

- *принцип демократичності,* що забезпечує рівноправний доступ кожного інноваційного проекту до відкритого конкурсу, всебічне висвітлення інновацій у засобах масової інформації;

- *принцип інтенсифікації* при відборі педагогічно доцільних інновацій, що забезпечується обов'язковим застосуванням у навчально-виховному процесі сучасних комп'ютерних, телекомунікаційних, мультимедійних, дистанційних, ігрових, проектних тощо технологій, які прискорюють процеси засвоєння учнями знань і вмінь та суттєво впливають на результати освітнього процесу;

- *принцип перспективності* відбору педагогічного інноваційного проекту, який потребує дотримання таких вимог: ідея, закладена в інноваційний проект, має випереджати час і бути не лише оригінальною і неповторною, а й дещо фантастичною, має відкривати нові горизонти її застосування в інших галузях діяльності;

- *принцип інтеграції*, який забезпечується шляхом розуміння людиною (дитиною) процесів та явищ через призму різних наукових теорій і течій; для реалізації даного принципу важливим є визначення педагогічно доцільним проекту, в якому передбачено інтегровані навчальні курси й програми, міжгалузеві навчальні та позанавчальні заходи [6].

Л. Подимова та В. Сластьонін, ґрунтуючись на позиції, що інноваційність – це перш за все відкритість, проникність для іншого, відмінного від власного, обґрунтовують принцип інноваційності, який передбачає діалог, співробітництво і співтворчість, активну творчу позицію, відкритість педагога культурі і суспільству [4].

До принципів підготовки освітян до інноваційної професійної діяльності вітчизняні дослідники відносять ще такі:

- державності; демократизації; гуманізації; науковості, фундаментальності і проблемності; системного підходу; диференціації й індивідуалізації, персоніфікації навчання; взаємозв'язку і взаємодії; оптимального співвідношення теорії і практики; модульності; упереджувального професійного навчання; створення вільного простору; розвитку (О. Козлова);

- неперервної освіти, андрагогіки, інноватики, акмеології, синергетики, креативної педагогіки (Л.Даниленко);

- науковості, інноваційності, демократизації, гуманізації, індивідуалізації, інформатизації, інтенсифікації, технологізації, самостійності, поваги до особистості, елективності, мотивації, розвитку творчого потенціалу, випереджувальної спрямованості, неперервності, інтерактивності, варіативності та практичної орієнтації (Н. Василенко).

Теоретичний аналіз цілого ряду досліджень з означеної проблеми дозволив нам визначити стратегію наукового дослідження, в якому інноваційну і проектну діяльність розглядаємо в системі взаємозв'язку та взаємодії таких філософських понять, як «загальне – одиничне – конкретне».

Ці філософські категорії відображають діалектичну єдність і відмінність між речами та явищами дійсності.

Так, категорія «*одиничне»* відображає в предметі, явищі те, що притаманне тільки даному предмету, явищу.

«*Загальне»* – це тотожність, що об'єктивно існує між предметами, речами, явищами у рамках конкретної якісної визначеності.

Ні одиничне, ні загальне не можуть існувати самостійно. Всяке *загальне* є частинкою, елементом, стороною *окремого,* оскільки воно відображає останнє не повністю, не цілком, а однобічно – те, що є тотожним у предметах.

Одиничне за своїм змістом, проявом багатше від *загального*, яке є абстрактним. Однак *загальне* глибше розкриває зміст, сутність речей. Ні *одиничне,* ні *загальне* не можуть існувати самостійно. Як *загальне,* так і *одиничне* існує лише в окремому.

Всяке *окреме* є єдністю протилежностей. Воно водночас і *одиничне, і загальне* [5].

Відповідно до цієї філософської позиції принципи проектної діяльності розглядаємо в системі наступних співвідношень: принципи реформування освіти – «загальне», принципи інноваційної освітньої діяльності – «окреме», принципи проектної діяльності – «одиничне».

Як бачимо із аналізу системи принципів освіти, – *принципи реформування освіти* (загальне) покладені в основу *принципів інноваційної освітньої діяльност*і (окреме), які в свою чергу – в основу принципів проектної діяльності (одиничне). По відношенню до принципів проектної діяльності інноваційні виступають одночасно і загальним, і окремим.

Таким чином, на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної та спеціальної літератури виділяємо принципи фахової підготовки студентів до проектної діяльності: демократизації, гуманізації, інтерактивності, варіативності та практичної орієнтації, принцип

рефлексії педагога на власний психолого-педагогічний досвід, принцип орієнтувально-пошукової позиції, принцип формування цілісного підходу до аналізу проблемних педагогічних ситуацій, принцип формування уміння розв'язувати завдання колегіально з іншими учасниками.

Список використаних джерел:

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. - 2-ге. вид., допов. і переробл. – Х. : Право, 2012. – 312 с.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Максим'юк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С.П. Максим'юк. – К. : Кондор, 2005.– 667 с.
4. Сластенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 308 с.
5. Філософія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада ; за заг. ред. С. П. Щерби. – К. : МАУП, 2004. — 216 с. — Бібліогр. : 208-213 с.
6. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. / В.В. Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

І.М.Лапшина*, кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF THE COGNITIVE COMPONENT OF FUTURE TEACHERS' READINESS FOR PRIMARY SCHOOL PUPILS INTEGRATED TRAINING

I.M.Lapshina*,Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.)*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація*. Автор аналізує зміст готовності майбутніх учителів до інтегрованого навчання молодших школярів, деталізує наповнення когнітивного компоненту готовності. Представлено результати контрольного етапу педагогічного експерименту, проведеного із студентами спеціальності «Початкова освіта» Вінницького державного педагогічного університету.*

Ключові слова*: професійна підготовка, майбутній учитель початкової школи, готовність до інтегрованого навчання, початкова освіта.*

Abstract*. The author analyzes the content of future teachers' readiness for primary school pupils integrated training and details the content of the readiness cognitive component. The results of pedagogical experiment control phase, conducted among the students of specialty «Primary education» at Vinnytsia State Pedagogical University, have been presented.*

Keywords*: professional training, future primary school teacher, readiness for integrated training, primary education.*

Концептуальними засадами реформування середньої освіти «Нова українська школа» особу вчителя визнано провідним фактором реалізації освітніх реформ в Україні: «Нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін. Українська школа буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель. Суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя» [5, 18]. Такий учитель має бути не лише матеріально вмотивованим, готовим створити у класі оптимальне розвивальне середовище для молодших школярів; передусім він має бути готовим до впровадження нових освітніх технологій, реалізації початкової освіти на засадах діяльнісного підходу, створення партнерських стосунків з учнями та їхніми батьками.

Згідно з вимогами законодавства України з 1 вересня 2018 року розпочинається старт докорінних змін у початковій освіті, яка стане двоциклічною: перший цикл – адаптаційно-

ігровий (1-2 класи), другий цикл – основний (3-4 класи). Основною формою освітнього процесу для першокласників має стати інтегроване заняття.

З метою виявлення реального стану готовності майбутніх вчителів до впровадження інтегрованої освіти молодших школярів на початку 2017-2018 навчального року ми опитали студентів четвертого курсу, спеціальності «Початкова освіта», Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Майбутнім фахівцям початкової освіти поставили запитання щодо диференціації понять «міжпредметні зв'язки у змісті навчання», «інтеграція в освіті»; запропонували оцінити ступінь володіння новими освітніми технологіями. В результаті статистичної обробки отриманих відповідей можна стверджувати, що близько половини респондентів самостійно або з незначним коментарем розрізняє базові поняття інтегрованої освіти (55%); студенти спеціальності «Початкова освіта» певною мірою ознайомлені з авторськими інтегрованими курсами, елементи яких навіть запроваджували в ході педагогічної практики (32%). Разом з тим, результати опитування переконують в актуальності цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до реалізації інтегрованого навчання учнів 1-2-х класів, виробленні практичних навичок планування й реалізації інтегрованих занять.

На запитання щодо можливостей покращення фахової підготовки до впровадження інтеграційних засад в освітній процес початкової школи студенти дали такі відповіді: «Доцільно зосередити увагу майбутніх учителів на самопідготовці», «Необхідно систематично ознайомлювати з новими освітніми документами», «Доречно впровадити додатковий спецкурс з інтегрованого навчання», «Необхідно ввести цей матеріал у зміст лабораторних занять з методик початкової освіти», «Підготувати методичні рекомендації щодо проведення інтегрованих уроків», «Систематично організовувати зустрічі з вчителями-практиками», «Відвідувати майстер-класи фахівців».

Таким чином, аналіз відповідей майбутніх фахівців початкової освіти засвідчив, що для студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського проблема підготовки до планування і проведення інтегрованих занять є актуальною й щиро усвідомленою [4, 27].

Слід зауважити, що викладачами кафедри дошкільної та початкової освіти питання запровадження інтегрованої освіти вирішуються вже тривалий період: розроблено й впроваджено в освітній процес вищої школи навчальну дисципліну «Технології початкової освіти», окремий розділ якої присвячений питанням інтеграції в освіті; в дисциплінах окремих методик початкової освіти передбачено ознайомлення майбутніх фахівців з авторськими моделями інтегрованих курсів для молодших школярів [2, 417].

Наукові дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з галузі педагогічної освіти (Акімова О. В., Голюк О. А., Грошовенко О. П., Гуревич Р. С., Коломієць А. М., Кіт Г. Г., Кривошея Т. М., Тарасенко Г. С., Шахов В. І. та ін.) орієнтують на визначення трьох основних компонентів готовності фахівців до педагогічної діяльності як результату професійної підготовки: *мотиваційного, когнітивного, процесуального* [1]. Зміст *мотиваційного* компонента включає зацікавленість і позитивне ставлення майбутніх фахівців до педагогічної діяльності на засадах інтеграції, усвідомлення необхідності опанування певного обсягу знань для результативної інноваційної діяльності (встановлення співробітництва з учнями, орієнтація на їхні потреби та внутрішні можливості).

Когнітивний компонент передбачає володіння базовими психолого-педагогічними та технолого-методичними знаннями щодо реалізації інтегрованого підходу в освітній діяльності початкової школи, уявленнями про форми організації інтегрованої діяльності дітей 6-10 років (інтегровані / бінарні уроки, інтегровані дні, інтегровані тижні).

Процесуальний компонент готовності націлений на вироблення умінь здійснювати діагностику освітніх можливостей школярів, добирати ефективні методи та прийоми інтегрованої освіти, реалізувати педагогічну підтримку в освітньому процесі.

Проаналізуємо змістове наповнення когнітивного компоненту готовності до інтегрованої освіти дітей молодшого шкільного віку як важливої педагогічної умови реалізації освітніх

інновацій. На заняттях з дисциплін професійної підготовки (дидактики початкової школи, психології початкової освіти, окремих методик, технологій початкової освіти, дисциплін за вибором (спецкурс з основ інтегрованої початкової освіти)) студентів спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта» слід мотивувати до ґрунтовного вивчення вікових та індивідуальних можливостей, пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку, особливостей сучасної організації освітнього процесу в альтернативних закладах України, досвідом організації початкової освіти у країнах Європи, США, Канади, Японії.

Сьогоднішнім студентам важливо виробити індивідуальну установку (усвідомлене прийняття) на реалізацію мети нової початкової освіти – не лише дати дітям знання, а навчити їх користуватися цими знаннями задля вирішення пізнавальних, особистісних, комунікативних, професійних життєвих ситуацій, тобто сформувати «життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [5, 12]. Це означає, що процес професійної підготовки учителя має бути спрямованим не на засвоєння сукупності знань з окремих наук, адаптації їх до можливостей дітей 6-10 років, а на формування умінь самостійно здобувати інформацію з різних галузей знань, необхідну для вирішення практичних життєвих задач. Вивчення освітніх запитів першокласників дозволяє фахівцям визначити тематичні блоки, які систематизують і поглиблюють дитячі уявлення про оточуючий світ: «Школа. Клас», «Друзі. Спільні інтереси. Ігри. Мої улюблені книжки», «Моя родина. Я – українець / українка», «Моє довкілля. Осінь. Зима. Весна. Літо», «Моя Батьківщина», «Світ захоплень. Спорт. Театр. Мода. Мандри», «Світ рослин. Світ тварин», «Професії. Техніка. Транспорт», «Ми – дослідники. Ми - винахідники» та ін. Як бачимо, коло життєвих інтересів молодших школярів не вичерпується традиційними предметами гуманітарної, природничо-математичної, технологічної, мистецької освіти.

Оптимальною організацією засвоєння школярами знань й умінь з багатьох навчальних дисциплін, як переконує світовий досвід середньої освіти, є інтегрована освіта. Майбутнім фахівцям необхідно усвідомити, що на відміну від використання міжпредметних зв'язків інтегрований урок / заняття / тиждень поєднує блоки знань з різних предметів, які підпорядковані одному об'єкту оточуючого світу. Тому важливо точно визначити головну мету такого уроку / заняття / тижня – формування знань про певний об'єкт (поняття, явище) на якісно новому рівні. Наприклад, можливі теми деяких інтегрованих уроків у 1-му класі: «Вчуся спостерігати і спілкуватися. Світ навколо мене. Слова-назви предметів. Вчуся рахувати. Число і цифра 1»; «Вчуся бути дружнім. Слухаю і розумію. Розвиваю творчі здібності. Досліджую мову: один – багато. Число і цифра 2».

При вивченні курсу дидактики студентам важливо засвоїти специфічні особливості інтегрованих уроків: дидактичний матеріал має бути взаємопов'язаний, використаний компактно; урок передбачає чітку побудову; застосовуються різноманітні види діяльності учнів (навчання, спілкування, гра, зображувальна, музична, хореографічна діяльність тощо); відбувається систематичне переключення уваги школярів з одного виду роботи на інший з метою запобігання втоми; враховуються різноманітні можливості для реалізації творчих здібностей молодших школярів (виразне декламування, художнє розповідання, ілюстрування, створення хореографічних композицій тощо).

Для планування інтегрованих уроків студентам важливо знати, які види діяльності молодших школярів доцільно комбінувати (мислення, спілкування, праця, конструювання, музикування, зображувальна або хореографічна діяльність тощо), якими можуть бути результати творчої діяльності учнів на інтегрованих уроках (ілюстрований художній твір, художнє, музичне та вербальне ілюстрування навчального тексту). Наведемо приклади доцільного поєднання різних видів творчої діяльності першокласників:

- слухання художнього твору, створення графічної ілюстрації або пластичної композиції до нього, обговорення творчих робіт учнів;

- розглядання репродукції картини, слухання літературного твору, виразна декламація або побудова висловлювання за аналогічною тематикою;

- слухання музичного твору, його графічне ілюстрування, побудова зв'язного висловлювання за темою уроку;

- слухання літературного твору, побудова висловлювання за його мотивами, створення художньо-музичної композиції до нього;

- слухання зв'язного висловлювання учителя або одного з учнів класу, організація сюжетно-рольової гри за схожим сюжетом, хоровий спів з елементами танцю;

- пластичні етюди або малювання з музичним супроводом, імпровізовані розповіді школярів;

- слухання літературного твору, виготовлення художніх виробів, художня декламація.

Важливо акцентувати увагу майбутніх фахівців на наявних освітніх проектах інтегрованого змісту, що вже впроваджуються у закладах початкової освіти України, зокрема «Інтелект України», «Росток», «На крилах успіху» та ін.; проаналізувати спільні й специфічні ознаки їх дидактичного та організаційно-методичного забезпечення. Інформацію про ці проекти студенти можуть знайти самостійно, використовуючи можливості мережі Інтернет, авторських сайтів, наприклад сайт освітнього проекту «На крилах успіху» http://edproject.com.ua [3, 87].

Позитивний результат дає й ознайомлення майбутніх фахівців початкової освіти з майстер-класами вчителів-практиків, які беруть участь у пілотних проектах, експериментальних майданчиках Міністерства освіти і науки України, академії педагогічних наук України. Так, переконливими є матеріали авторських сайтів учителів-переможців обласних конкурсів «Учитель року-2017 (початкова освіта)»: Козлюк Олени Григорівни (Хмельницька обл.) – «Формування ключових компетентностей на засадах між предметних зв'язків»; Костів Людмили Володимирівни (Львівська обл.) – «Інтегровані навчальні дні як засіб реалізації інтегрованого підходу у навчанні молодших школярів»; Макоєдової Алли Дмитрівни (Рівненська обл.) – «Успішний початок шкільного життя» (розміщено на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України).

Ми детально проаналізували зміст реалізації когнітивного компоненту готовності майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованої початкової освіти, оскільки саме професійно орієнтована інформація, знання теоретичних основ технології інтегрованої освіти, на нашу думку, стануть основою активізації мотиваційного компоненту, формування процесуального компоненту готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до впровадження нових освітніх технологій.

Таким чином, проведення у початковій школі навчальних занять на основі інтеграції дидактичного матеріалу з гуманітарних, природничо-математичних і мистецьких предметів, об'єднаних навколо однієї теми, сприятиме інформаційному збагаченню сприймання, мислення й емоційної сфери молодших школярів за рахунок залучення адекватного пізнавального матеріалу, який дозволятиме з урахуванням різних наукових аспектів всебічно дослідити певне явище, поняття, реалізувати набуті знання у реальних видах діяльності, досягти цілісності у засвоєнні теми. Тому важливим завданням підготовки майбутніх вчителів початкової школи є ознайомлення їх із специфікою інтегрованих навчальних предметів, вироблення у майбутніх фахівців професійних знань і практичних навичок планування й проведення інтегрованих уроків / занять або навчальних модулів (тижнів), добору й розподілу відповідного дидактичного матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Голюк О. А. Обгрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи І ступеня / О. А. Голюк // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – С. 38-42.

2. Грошовенко О. П. Інтегрування змісту природничої освіти у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи / О. П. Грошовенко // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький

державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С.415-419.

3. Імбер В.І. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в контексті розвитку мультимедійних технологій / В.І. Імбер // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. – Умань : ФОП Жовтий, 2015. – С. 86-89.

4. Лапшина І. М. Дослідження аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих занять з молодшими школярами / І. М. Лапшина // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : «Меркьюрі-Поділля», 2017. – С. 25-29.

5. Нова українська школа: Простір освітніх можливостей. Концептуальні засади реформування середньої освіти / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова / за заг. ред. М. Грищенка. // http:mon.gov.ua/2016/08/17/mon.pdf

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ЗМІСТУ СУЧАСНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

А.Очеретнюк, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*
О.Ю. Пінаєва, *кандидат педагогічних наук, доцент*
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ARTISTIC AND AESTHETIC UPBRINGING OF YOUNGER PUPILS IN THE CONTEXT OF THE CONTENT OF MODERN NATIONAL UPBRINGING

A.Ocheretnyuk , *master's student*
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Проаналізовано підходи до визначення змісту виховання в сучасних документах і посібниках з педагогіки. Показано місце естетичного виховання в загальній системі національного виховання. Розкрито специфіку естетичного і художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.*

Ключові слова: *виховання, естетичне виховання, художньо-естетичне виховання, культурна компетентність.*

Abstract. *The approaches to the definition of the content of upbringing in modern documents and pedagogical manuals are analyzed. The place of aesthetic upbringing in the general system of national upbringing is shown.*

Keywords: *upbringing, aesthetic upbringing, artistic and aesthetic upbringing, cultural competence.*

Реформування сучасної української школи в контексті євроінтеграційних процесів передбачає утвердження в освітньому процесі загальнолюдських, духовних, моральних і культурних цінностей. Тому завдання закладів освіти полягає не лише в формуванні в учнів необхідних компетентностей, отриманні ними ґрунтовних знань з основ наук, а й у вихованні громадян, патріотів, інтелектуально розвинених, духовно та морально зрілих особистостей, здатних творити себе і естетично змінювати оточуючий світ. Виховання учнів має здійснюватися в контексті громадянської та загальнолюдської культури, охоплювати весь освітній процес і включати позашкільну роботу.

Проблему змісту і напрямів виховної роботи в сучасній школі досліджували українські вчені (І.Бех, Т.Дем'янюк, О.Докукіна, А.Капська, О.Матвієнко, Г.Пустовіт, С.Свириденко, П.Щербань та ін.); над розробкоюспецифіки позакласної та позашкільної виховної роботи працювали відомі науковці (Л.Антонова, С.Бережний, В.Гнатюк, С.Єфремов, І.Казанжи, С.Мартиненко, М. Остапенко, А.Тарнавська та ін.). Особливості формування естетичної культури особистості розробляли психологи і педагоги різних часів

(Л.Виготський, Д.Джола, А. Зись, Д. Кабалевський, М. Каган, Є. Квятковський, Н. Киященко, Н. Лейзерова, О.Леонтьєв, А.Макаренко, Б.Неменський, В.Сухомлинський, Л. Печко, С.Рубінштейн, В.Сластьонін, А. Шербо та ін.).

Вимоги до здійснення виховання дітей у цілому, формування естетично розвиненої особистості зокрема визначено в низці державних документів (Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту»; Державному стандартні початкової освіти, Концепції національного виховання, Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Концепції загальної мистецької освіти тощо). Зокрема, в Державному стандартні початкової освіти [7] серед інших виділено *культурну компетентність*, формування якої передбачає залучення дітей до різних видів мистецької творчості (образотворчої, музичної тощо) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості.

Аналіз різних підходів до сутності й змісту виховання показує, що воно є складним і багатогранним процесом формування людини в умовах створення оптимальних можливостей для фізичного, психічного, соціального і культурно-духовного розвитку. Найвищою метою виховання є всебічний гармонійний розвиток вільної, самодостатньої особистості [6, 31]. Як зазначав, у свій час, В.Сухомлинський, «усебічний розвиток особистості – це створення індивідуального людського багатства, яке поєднує в собі високі ідейні переконання, моральні якості, естетичні цінності, культуру матеріальних і духовних потреб. Міркувати про всебічний розвиток не можна без винятково важливого застереження: справжній всебічний розвиток – це гармонія того, що людина дає суспільству, і того, що вона одержує, споживає» [9, 57].

Формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості забезпечує виховання, яке здійснюється комплексно, в різних сферах. Аналіз сучасних посібників з педагогіки показує, що їх автори виділяють декілька напрямів виховання, серед яких вказується й *естетичне*:

–розумове, моральне, *естетичне*, фізичне, трудове, правове, екологічне, економічне виховання (І.Зайченко);

– розумове, моральне, трудове, економічне, *естетичне*, фізичне виховання, система профорієнтаційної роботи (С.Максимюк);

– формування базової культури особистості (моральної, громадянської, розумової, екологічної, *естетичної*, фізичної), філософсько-світоглядна підготовка, трудове виховання і профорієнтація (Н.Мойсеюк);

– громадянська культура, політична освіченість, розумова культура, філософсько-світоглядні основи підростаючої людини, патріотичне виховання, моральна культура, екологічне виховання, *естетична культура*, фізичне виховання (С.Пальчевский);

- розумове виховання, формування наукового світогляду, моральне виховання, статеве виховання й підготовка до сімейного життя; виховання свідомої дисципліни, почуття обов'язку й відповідальності; виховання несприятливості до наркогенних речовин; екологічне виховання, трудове виховання; економічне виховання; трудове виховання; профорієнтаційна робота, *естетичне виховання;* фізичне виховання (М.Фіцула).

Виховання *естетично розвиненої особистості* визначено важливою складовою національного виховання, яке спрямоване на передавання молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду й на основі цього формування особистісних рис громадянина своєї країни (національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури), розвиток індивідуальних здібностей і талантів [1, 48].

Закцентуємо увагу, що в «Концепції національного виховання» зазначено, що «ф*ормування громадянських рис передбачає художньо-естетичну освіченість і вихованість особистості.* Народ завжди прагнув будувати своє життя, культуру, побут, дозвілля за законами краси. Виховуючи в молоді народні естетичні погляди. Смаки, які ґрунтуються на

народній естетиці, національне виховання передбачає формування навичок гарної поведінки, доброзичливого ставлення до людей, вироблення вмінь власноручно примножувати культурно-мистецькі надбання народу» [1, 51].

Звернення до «Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні» [4] показує, що серед концептуальних засад її реалізації виділено цінності та ставлення особистості до суспільства і держави, людей, природи, праці, мистецтва і до себе. У Програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» [5] визначено сучасний зміст виховання в Україні як науково обґрунтовану систему загальнокультурних і національних цінностей та відповідну сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе. Виховання здійснюють для ідентифікації вихованця із загально визначеними цінностями і якостями, серед яких вказано *ціннісне ставлення до мистецтва,* яке формується у процесі естетичного виховання і виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних почуттів, діях і вчинках, пов'язаних з мистецтвом. Особистість, якій властиве це ставлення, володіє системою елементарних мистецьких знань, адекватно сприймає художні твори, здатна збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва, прагне та вміє здійснювати творчу діяльність у мистецькій сфері.

У «Методичних рекомендаціях щодо організації виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах» [2] визначено наступні напрями виховання: громадянське, військово-патріотичне, трудове, художньо-естетичне, моральне, екологічне, формування здорового способу життя, превентивне, сприяння творчому розвитку особистості. Зокрема, *художньо-естетичне виховання* передбачає формування основ естетичної культури, естетичних норм і принципів, переконань та ідеалів, естетичного сприймання та емоційного ставлення до прекрасного, духовне збагачення учнів, розширення їх світогляду, оволодіння цінностями і знаннями в галузі світового та народного мистецтва, музики, архітектури, побуту, ремесел; озброєння школярів естетичними знаннями, виховання художнього смаку, вироблення естетичної активності, бажання вносити прекрасне в життя, примножувати культурно-мистецькі надбання народу.

Специфіку, зміст різних напрямів виховання молодших школярів, методичні особливості розв’язання завдань виховання у педагогічному процесі початкової школи розкиває О.Савченко [8]. На думку науковця, початкова ланка освіти має великий потенціал для подальшого становлення особистості дитини (інтелектуального, фізичного, морально-етичного, мовленнєвого, естетичного, емоційно-вольового розвитку тощо), її соціалізації, «поступового залучення у систему особистісних і громадянських відносин, усвідомлення себе людиною з певним родоводом і громадянською позицією» [8, 107].

Дослідники вважають, що в процесі досягнення мети сучасної початкової освіти мають бути розв’язані завдання, пов’язані з художньо-естетичним вихованням дітей:

−розвиток ерудиції школярів у галузі мистецтва (теоретичне й практичне володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів;

−здатність збагнути та висловити власне ставлення до творів мистецтва);

−виховання широкого спектра почуттів школярів (адекватне сприйняття художніх творів, розвинені почуття здивування та допитливості, здатність до естетичного переживання, усвідомлення неповторності індивідуального та сприйняття іншого як естетичної цінності);

−спрямованість учнів на творчу діяльність як у мистецтві, так і в будь-якій сфері соціальної практики(виховання вмінь розв’язувати творчі завдання,

−оригінальність і доречність їхнього виконання, власний погляд на світ, уміння самостійно робити висновки, радість як ознака духовної творчості);

−сприяння набуттю учнями нового побутового досвіду (гуманістична спрямованість індивіда, розуміння й визнання гідності кожної людини) [3].

У ході проведення констатувального експерименту, спрямованого на вивчення ставлення вчителів початкової школи до естетичного виховання та розуміння ними його особливостей, було сплановано й проведено анкетування. У ході дослідження було з`ясовано, яким напрямам виховання надають перевагу респонденти у своїй практичній діяльності. За результати опитування встановлено позицію 35% педагогів, які стверджують, що організація позакласної виховної роботи повинна спрямовуватися на естетичне виховання через розуміння краси й неповторності природи рідного краю. Інша частина опитаних (23%) вважає, що найбільші можливості в змісті виховної роботи закладено для розв'язання завдань естетичного й екологічного виховання у взаємозв'язку, оскільки потрібно виховувати в єдності здатність бачити красу природи й бажання її зберігати та примножувати. 20% опитаних наполягають на необхідності здійснення фізичного виховання дітей. 18% учителів зазначає, що виховання повинно забезпечувати всебічний розвиток особистості. Решта опитаних (4%) доводить, що головною метою є виховання любові до рідного краю у цілому, почуття патріотизму, тобто перше місце вони відводять національно-патріотичному вихованню молодших школярів. Як бачимо, в цілому респонденти важливого значення надають естетичному вихованню молодших школярів, хоча не завжди розуміють його зв'язок з іншими напрямами та місце в системі національного виховання.

Отже, змістом національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну свідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту. Важливим напрямом виховання, без якого не може бути реалізована ідея всебічного та гармонійного розвитку є формування естетичної культури особистості.

Список використаних джерел:

1. Концепція національного виховання // Початкова школа. – 1994. – №7. – С. 48-52.
2. Методичні рекомендації щодо організації виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – №22. – листопад 2001. – Режим доступу: http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d35.htm.
3. Миропольська Н. Уроки художньо-естетичного циклу в школ і: навчання і ви-ховання :[навч. посіб.] / Н. Миропольська, С. Ничкало, В. Рагозіна та ін. – Тернопіль : Богдан, 2006. – 240 с
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2005. – №4 (5). – С.7-30.
5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : програма. – К., 2011. – 92 с.
6. Пальчевський С.С. Педагогіка : навчальний посібник / С.С.Пальчевський. – К. : Каравела, 2007. – С.6-42.
7. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова КМУ № 87 від 21.02.2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/.
8. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти / О.Я.Савченко. – К. : Цудзинович Т. І. – 2007. – 204 с.
9. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори : в 5т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т.1. – С.5-206.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

19-20 квітня 2018 року

Збірник матеріалів
ІІ Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції

Випуск 7

Головний редактор – Оксана Голюк

Комп'ютерна верстка – Ольга Бондарчук

Підписано до друку 27.05.2018
Формат 64х90/8. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 30,5. Обл.-вид. арк. 31,06.
Наклад 100 прим. Зам. № 48.

Віддруковано з оригіналів замовника.

Видавець: ТОВ «Меркьюрі-Поділля»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4136 від 11.08.2011 р.

Друк ПП Балюк І.Б.
21018, м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15.
Тел./факс: (0432) 52-08-02
e-mail: balyk2@ukr.net